

**POLÍTICA, ELECCIONS I CACIQUISME A VIC
(1900-1931)**

Xavier Tornafoch

Tesi doctoral de Xavier Tornafoch i Yuste
Director de tesi: Dr. Jordi Figuerola i Garreta
Departament d'Història Moderna i Contemporània
Universitat Autònoma de Barcelona
Any: 2003

Sumari

Agraïments	6
Llista de quadres	7
Abreviatures	10
Introducció	11
PRIMERA PART	15
1.- Transformacions polítiques i control social a la Catalunya de la Restauració: un model conservador	16
2.- La ciutat de Vic i el seu entorn en el primer terç del segle XX: el context econòmic i social	23
2.-1. Canvis econòmics i recuperació demogràfica.....	23
2.-2. La societat.	28
2.-3. El marc urbà.....	45
3.- El personal polític de Vic (1900-1930)	50
3.-1. El període 1900-1923.....	50
3.-2. El període 1923-1930.....	60
SEGONA PART	65
4.- De la crisi dels partits monàrquics a les victòries catalanistes (1901-1909) ...66	
4.-1. La política vigatana entre el 1874 i el 1900.....	66
4.-2. Les forces polítiques de Vic a començaments del segle XX.	76
4.-3. Liberals i conservadors: de l'hegemonia a la crisi.	90
4.-4. El fracàs dels republicans.....	114
4.-5. La nova hegemonia política: carlins i catalanistes.....	125
5.- Consens burgès i lluites partidistes (1910-1917): catalanistes, dinàstics i tradicionalistes	137
5.-1. La recuperació dels partits dinàstics: les eleccions del 8 de maig de 1910. .141	
5.-2. De les festes del Centenari a les eleccions del 1911: predomini catalanista i conxorxes ministerials.....	148
5.-3. El context local i la Mancomunitat de Catalunya (1912-1913).	154
5.-4. De les polèmiques municipals a la Gran Guerra.....	164

5.-5. El triomf de Narcís Verdaguer i Callís: les eleccions a Corts del 8 de març de 1914.....	168
5.-6. Els liberals retenen l'alcaldia de Vic: les municipals del 14 de novembre del 1915.....	173
5.-7. La victòria electoral d' Alexandre Bosch i les conseqüències en la vida pública de Vic.	177
5.-8. L'any 1917: crisi econòmica i predomini catalanista.	184
6.- Crisi social i canvis polítics (1918-1923).	196
6.-1. L'Associació Nacionalista de la Comarca de Vic (1918-1920).....	198
6.-2. L'obrerisme vigatà en el context de crisi social.....	214
6.-3. Els efectes de l'escissió mellista a Vic.....	218
6.-4. Ramon d'Abadal i l'Acció Catalana.	220
6.-5. De les victòries catalanistes a Primo de Rivera	222
TERCERA PART	234
7.- La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930).	235
7.-1. El canvi d'Ajuntament	236
7.-2. La formació de la Unió Patriòtica.....	241
7.-3. L'Església vigatana i la dictadura	244
7.-4. L'ajuntament primoriverista	246
7.-5. L'oposició antidictatorial	249
8.- La substitució de l'ajuntament primoriverista i les eleccions del 12 d'abril del 1931.	253
8.-1. La reorganització consistorial i l'efervescència política i sindical.....	255
8.-2. Les eleccions municipals del 12 d'abril del 1931.....	259
8.-3. La proclamació de la Segona República a Vic.....	265
Epíleg	269
Conclusions	274
Documents	281
Biografies	403
1.- Alcaldes de Vic entre el 1899 i el 1923 (per ordre cronològic).....	403
2.- Alcaldes de Vic entre l'octubre del 1923 i l'abril del 1930 (per ordre cronològic)	405
3.- Candidats i diputats provincials i a Corts del districte de Vic entre el 1901 i el 1923 (per ordre alfabètic).....	406
4.-Regidors, eclesiàstics, intel.lectuals i polítics de Vic entre el 1900 i el 1931 (de significada trajectòria en l'àmbit local).....	410
Gràfiques	421

Taules	427
Bibliografia i fonts	435
1.- Bibliografia.	435
2.- Fonts.....	466

Agraïments

Aquest estudi és una obra original de qui el signa. No obstant això, vull deixar constància del meu agraïment a molta gent. A l'Emi, la Queralt, l'Esther, la Carmen i en Fermin. Als meus pares. Al professor Jordi Figuerola, especialment. Als professors Borja de Riquer, Pere Anguera, Pere Gabriel i Nazario González. A la Ignàsia Font, en Rafael Ginebra i en Miquel S. Gros, de l'Arxiu Episcopal de Vic. A l'Imma Franquesa i en Francesc de Rocafiguera, de l'Arxiu Històric Municipal de Vic. A l'Anna Miralpeix i al doctor Àngel Miralda, de la Biblioteca del Seminari de Vic. A en Jordi Soler, secretari del Casino de Vic. A la Rosa Cruselles, de l'Arxiu Nacional de Catalunya. A tota la gent de la Biblioteca Joan Triadú de Vic. Al personal de l'Hemeroteca de la Facultat de Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Al personal de la Biblioteca de Ciències Socials (UAB). Al personal de la Biblioteca de Lletres (UAB). A tot el personal dels arxius i biblioteques que he visitat. A en Ramon d'Abadal. A l'Eugenia Masferrer i en Francesc Sitjà de Togores. A la Carme Cara i en Josep Comajoan. A en Ramon Masferrer. A en Jesús i en Jaume Ortiz. A en Josep Benet. A en Joan Lagunas, en Santi Ponce, en Lluís Vila, en Josep Casanovas i en Miquel Macià. A tots ells, els dono les gràcies pel seu suport i ajuda, en el benentès que l'autor és l'únic responsable dels possibles errors o omissions .

Llista de quadres

Nro.1 <i>Evolució de l'alumnat del seminari de Vic (1901-1932)</i>	38
Nro.2 <i>Dedicació professional dels regidors de Vic (1899-1923)</i>	57
Nro.3 <i>Pertinença associativa dels regidors de Vic (1900-1923)</i>	58
Nro.4 <i>Dedicació professional dels regidors de Vic (1923-1930)</i>	62
Nro.5 <i>Dedicació professional dels regidors de Vic (febrer 1930-abril 1931)</i>	63
Nro.6 <i>Resultat de les eleccions provincials al districte de Vic-Granollers (10 març 1901)</i>	91
Nro.7 <i>Resultat de les eleccions provincials a la ciutat de Vic (10 març 1901)</i>	92
Nro. 8 <i>Resultat de les eleccions provincials als pobles de la Conca del Ter (10 març 1901)</i>	92
Nro. 9 <i>Resultat de les eleccions a Corts a la ciutat de Vic (10 maig 1901)</i>	93
Nro. 10 <i>Resultat de les eleccions municipals a la ciutat de Vic (10 novembre 1901)</i>	95
Nro. 11 <i>Resultat de les eleccions a Corts a la ciutat de Vic (26 abril 1903)</i>	98
Nro. 12 <i>Resultat de les eleccions municipals a la ciutat de Vic (8 novembre 1903)</i>	99
Nro. 13 <i>Resultat de les eleccions provincials al districte de Vic-Granollers (12 març 1905)</i>	104
Nro. 14 <i>Resultat de les eleccions provincials a la ciutat de Vic (12 març 1905)</i>	104
Nro. 15 <i>Resultat de les eleccions a Corts al districte de Vic (10 setembre 1905)</i>	106
Nro. 16 <i>Resultat de les eleccions a Corts a la ciutat de Vic (10 setembre 1905)</i>	107
Nro. 17 <i>Resultat de les eleccions a Corts als pobles de la Conca del Ter (10 setembre 1905)</i>	108
Nro. 18 <i>Resultat de les eleccions municipals a la ciutat de Vic (12 novembre 1905)</i>	111
Nro. 19 <i>Resultat de les eleccions a Corts a la ciutat de Vic (21 abril 1907)</i>	122
Nro. 20 <i>Les societats obreres de Vic l'any 1908</i>	124
Nro. 21 <i>Resultat de les eleccions municipals a la ciutat de Vic (2 maig 1909)</i>	127
Nro. 22 <i>Regidors elegits a Manlleu i Torelló (eleccions municipals del 2 maig 1909)</i>	129
Nro. 23 <i>Resultat de les eleccions provincials al districte de Vic-Granollers (24 març 1909)</i>	132

Nro. 24 <i>Resultat de les eleccions provincials a la ciutat de Vic (24 octubre 1909)</i>	133
Nro. 25 <i>Resultat de les eleccions municipals a la ciutat de Vic (12 desembre 1909)</i>	134
Nro. 26 <i>Resultat de les eleccions a Corts a la ciutat de Vic (8 maig 1910)</i>	145
Nro. 27 <i>Resultat de les eleccions a Corts als pobles de la Conca del Ter (8 maig 1910)</i>	146
Nro. 28 <i>Resultat de les eleccions a Corts a la ciutat de Vic (8 maig 1910)</i>	147
Nro. 29 <i>Resultat de les eleccions provincials al districte Vic-Granollers (12 març 1911)</i>	150
Nro. 30 <i>Resultat de les eleccions municipals a la ciutat de Vic (12 novembre 1911)</i>	151
Nro. 31 <i>Regidors elegits a Manlleu, Torelló i Roda (eleccions municipals del 12 novembre 1911)</i>	153
Nro. 32 <i>Resultat de les eleccions provincials al districte Vic-Granollers (9 març 1913)</i>	157
Nro. 33 <i>Resultat de les eleccions provincials a la ciutat de Vic (9 març 1913)</i>	158
Nro. 34 <i>Resultat de les eleccions provincials a Manlleu i Torelló (9 març 1913)</i>	159
Nro. 35 <i>Resultat de les eleccions municipals a la ciutat de Vic (9 novembre 1913)</i>	161
Nro. 36 <i>Regidors elegits a Manlleu, Torelló i Roda (eleccions municipals del 9 novembre 1913)</i>	163
Nro. 37 <i>Resultat de les eleccions a Corts al districte de Vic (8 març 1914)</i>	171
Nro. 38 <i>Resultat de les eleccions a Corts a la ciutat de Vic (8 març 1914)</i>	172
Nro. 39 <i>Resultat de les eleccions a Corts als pobles de la Conca del Ter (8 març 1914)</i>	173
Nro. 40 <i>Resultat de les eleccions municipals a la ciutat de Vic (14 novembre 1915)</i>	175
Nro. 41 <i>Resultat de les eleccions a Corts al districte de Vic (9 abril 1916)</i>	180
Nro. 42 <i>Resultat de les eleccions a Corts a la ciutat de Vic (9 abril 1916)</i>	181
Nro. 43 <i>Resultat de les eleccions a Corts als pobles de la Conca del Ter (9 abril 1916)</i>	182
Nro. 44 <i>Resultat de les eleccions provincials al districte de Vic-Granollers (11 març 1917)</i>	187

Nro. 45 <i>Resultat de les eleccions provincials a la ciutat de Vic (11 març 1917)</i>	188
Nro. 46 <i>Resultat de les eleccions provincials a Manlleu, Torelló i Roda de Ter (11 març 1917)</i>	189
Nro. 47 <i>Resultat de les eleccions municipals a la ciutat de Vic (11 novembre 1917)</i>	191
Nro. 48 <i>Resultat de les eleccions a Corts al districte de Vic (24 febrer 1918)</i>	201
Nro. 49 <i>Resultat de les eleccions a Corts a a la ciutat de Vic (24 febrer 1918)</i>	202
Nro. 50 <i>Resultat de les eleccions a Corts al districte de Vic (1 juny 1919)</i>	206
Nro. 51 <i>Resultat de les eleccions a Corts a la ciutat de Vic (1 juny 1919)</i>	206
Nro. 52 <i>Resultat de les eleccions municipals a la ciutat de Vic (8 febrer 1920)</i>	208
Nro. 53 <i>Resultat de les eleccions a Corts al districte de Vic (19 desembre 1920)</i>	212
Nro. 54 <i>Resultat de les eleccions a Corts a la ciutat de Vic (19 desembre 1920)</i>	213
Nro. 55 <i>Resultat de les eleccions a Corts als pobles de la Conca del Ter (19 desembre 1920)</i>	214
Nro. 56 <i>Resultat de les eleccions provincials al districte de Vic-Granollers (21 juny 1921)</i>	223
Nro. 57 <i>Resultat de les eleccions provincials a la ciutat de Vic (21 juny 1921)</i>	224
Nro. 58 <i>Resultat de les eleccions provincials a Manlleu, Torelló i Roda de Ter (21 juny 1921)</i>	225
Nro. 59 <i>Resultat de les eleccions municipals a la ciutat de Vic (5 febrer 1922)</i>	228
Nro. 60 <i>Resultat de les eleccions a Corts a la ciutat de Vic (29 abril 1923)</i>	231
Nro. 61 <i>Resultat de les eleccions municipals a la ciutat de Vic (12 abril 1931)</i>	262

Abreviatures

AAP, Arxiu Abadal del Pradell

ACV, Arxiu del Casino de Vic

ACIV, Arxiu del Centre Industrial de Vic

ADPB, Arxiu de la Diputació Provincial de Barcelona

AEV, Arxiu Episcopal de Vic

AHGCB, Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona

AHMM, Arxiu Històric Municipal de Manlleu

AHMV, Arxiu Històric Municipal de Vic

AMT, Arxiu Municipal de Torelló

ANC, Arxiu Nacional de Catalunya

ARPV, Arxiu del Registre de la Propietat de Vic

ARV, Arxiu Rocafiguera de Vic

BJTV-CL, Biblioteca Joan Triadú de Vic-Col.lecció Local

Introducció

Aquest treball és la culminació d'una línia d'investigació, iniciada l'any 1998, que té per objecte d'estudi les particularitats de la política vigatana durant el primer terç del segle XX. Els suggeriments del doctor Jordi Figuerola van fer que aquelles primeres recerques agafessin cos i es concretessin en aquesta tesi doctoral. Es tractava d'estudiar un aspecte desconegut de la història de Vic al qual atribuïem, tanmateix, una importància determinant per a comprendre l'evolució contemporània de la vida pública d'aquesta ciutat. A més, creiem que no estàvem davant d'una qüestió estrictament local, sinó que abastàvem una problemàtica més general que ens hauria de permetre establir les característiques d'un model de desenvolupament polític: em refereixo a la transició, en un context social conservador, de la "vella i "arcaica" política dels notables a la "nova" i "moderna" política de masses. Així doncs, consideràvem, com García Encabo i Margarita Caballero, que «la història local no té una entitat pròpia ni cap altra especificitat respecte de la problemàtica general del coneixement històric que no sigui la derivada d'una limitació quantitativa, que no qualitativa, de l'objecte sotmès a anàlisi, però sense constituir una finalitat en si mateix, ja que lluny d'esgotar-se en l'esmicolament d'aquest objecte aspira a servir de base i a suscitar i plantejar interpretacions de més abast territorial».¹

Tanmateix, la manca d'estudis locals previs fa que el present treball esdevingui, també, una contribució a la historiografia contemporània d'Osona. Tot i que les noves generacions d'historiadors osonencs han començat a interessar-se per aquest període,² la historiografia conservadora de la comarca,

¹ Margarita CABALLERO; Carmelo GARCÍA ENCABO (2000). «La història política a Castella i Lleó». *L'Avenç (Plecs d'Història Local)*, p. 48. Altres autors han insistit en la necessitat de relacionar la Història local i la Història general; així doncs, Pere Anguera assegura que «para el historiador el problema radica en la manera de engarzar las distintas posibilidades de hacer historia, [...] en encontrar la forma de obtener una buena correlación entre las historias generales y las locales, que durante mucho tiempo han vivido de espaldas». [Pere ANGUERA (1999). «Introducción a la Historia local catalana». A: Pedro RÚJULA; Ignacio PEIRÓ. *La Historia Local en la España Contemporánea*. Barcelona, L'Avenç-Universidad de Zaragoza, p. 9-16.] Per la seva part, Miquel Marín pensa que «la construcción de la España de las Autonomías ha traído consigo un proceso histórico que ha afectado a la labor del historiador. [...] en la mayoría de ocasiones, bajo epígrafes generales, la historiografía cántabra, gallega, vasca, mallorquina, andaluza, catalana o riojana ha sido estudiada como un objeto sin *continuum*, y el historiador local ha aparecido como un historiador en el vacío, sin relaciones con un ámbito supralocal, sin deudas y sin objetivos más allá del lugar» [Miquel MARÍN (2001). «Historiadores locales e historiadores universitarios. La Historiografía española en su contexto internacional, 1948-1965». A: Carlos FORCAFELL; Ignacio PEIRÓ. *Lecturas de la Historia. Nueve reflexiones sobre Historia de la Historiografía*. Zaragoza, Institución "Fernando el Católico", p. 97-149].

² Veure Josep CASANOVAS (2002). «L'eclosió de la història contemporània a Osona». *Ausa*, nro. 20, pp. 82-95. L'autor repassa la producció historiogràfica comarcal recent sobre els segles XIX i XX i conclou que l'increment dels estudis locals d'història contemporània es degut a que «la història sempre s'escriu a partir de necessitats i interessos del present, per tant la forta atracció que ha despertat la història contemporània a Osona, superant o desplaçant la història sobre altres períodes històrics, respon a una nova situació, que té el seu origen en els canvis socials, econòmics i culturals experimentats a la comarca en els darrers anys».

vinculada estretament a l'Església, ha negligit tradicionalment el coneixement d'una època, el primer terç del segle XX, i d'un tema, l'evolució política de la ciutat de Vic, perquè posaven en qüestió la visió idíl·lica d'una Catalunya tradicional, harmònica, cristiana i socialment estable, contraposada a una altra Catalunya (la que representen les ciutats industrials en què s'ha desenvolupat un potent moviment obrer: Barcelona, Sabadell, Reus), caracteritzada pels conflictes socials, l'avanç d'ideologies que discuteixen l'ordre establert (socialisme, republicanisme, anarquisme) i, sobretot, per una creixent descristianització del poble. Contràriament, la realitat històrica ens presentarà una societat local canviant i conflictiva en la qual les dissidències, socials i polítiques, avancen i es desenvolupen amb característiques pròpies, derivades d'un "localisme" que, lluny d'ésser un tret específic de la comarca, ha esdevingut, tal com diu Juan María Olcese, una singularitat del sistema liberal espanyol, el qual no ha pogut desenrotllar un model d'estat centralista eficient; això ha fet que el poder local estigui en mans d'unes èlits autòctones que han condicionat exageradament els processos polítics, socials i econòmics.³ L'actuació particular d'aquestes èlits a l'hora de consolidar la seva dominació, així com la diversa composició interna del grup dirigent, ha fet, a més, que les respostes dels sectors políticament o socialment subalterns hagin estat, també, heterogènies.

Així doncs, el nucli d'aquest treball gira al voltant d'una qüestió central: l'anàlisi de les característiques de la vida política local, i les seves transformacions, durant el període comprès entre el 1900 i la proclamació de la Segona República (l'abril del 1931) en una petita ciutat de la Catalunya interior, centre episcopal d'una extensa diòcesi i distingida històricament per la profunda influència social i econòmica que hi exerceixen les forces conservadores. En el primer capítol es contextualitzen els esdeveniments de Vic en el marc històric coetani, amb una especial atenció a les característiques del sistema polític espanyol i les coincidències, o diferències, que aquest presenta en relació a les organitzacions polítiques dels països europeus més propers; en aquest apartat, també hi ha una aproximació a conceptes com ara "transformacions polítiques"

³ Veure Juan María OLCESE (2002). «La administración local española durante la Restauración: 'estado de la cuestión'». A: Carlos FORCADELL; Carmen FRÍAS; Ignacio PEIRÓ; Pedro RÚJULA [coordinadors]. *Usos públicos de la Historia. VI Congreso de la Asociación de Historia Contemporánea*. Zaragoza, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Zaragoza, p. 487-502. També és interessant: Juan Pablo FUSI (2000). *España. La evolución de la identidad nacional*. Madrid, Temas de Hoy. Aquest autor considera que la l'Espanya de la Restauració viu una contradicció essencial: es tracta d'un país de centralisme oficial, però de localisme real, ja que la maquinària administrativa de l'Estat és petita i la despesa pública es dedica, sobretot, als ministeris de Guerra i Marina i a l'amortització del deute. Així doncs, el "règim de tutela" que l'Estat exerceix damunt dels ajuntaments és ineficaç.

o “modernització”, donant un contingut concret a aquests termes a través de reflexions teòriques derivades de l’anàlisi del “model vigatà” i de la seva contraposició amb altres models territorials, espanyols i catalans, de desenvolupament polític. Els segon capítol està dedicat a definir les característiques generals (població, economia, societat, marc urbà) de la ciutat de Vic i el seu entorn en el primer terç del segle XX, per tal de situar l’escenari damunt del qual començaran a operar les transformacions polítiques. El tercer apartat és una introducció a la idiosincràsia sociològica del personal polític de Vic, tenint en compte la dificultat d’establir uns límits clars pel que fa a la correspondència entre l’origen geogràfic i l’actuació local dels personatges que protagonitzaren la vida pública vigatana, sobretot en els nivells més alts: diputats generals o provincials. El capítol quart és una reformulació, amb nova informació i nous apartats, de l’anàlisi que l’autor va portar a terme, en el marc del treball de recerca llegit a la Universitat Autònoma de Barcelona el setembre de l’any 2000, sobre el desenvolupament inicial de les transformacions de la vida pública local en el període 1900-1909. Els capítols cinc, sis i set tracten l’evolució política de la capital de la Plana entre el 1910 i el 1930; s’analitzen les eleccions municipals, provincials i generals a Vic, es comparen les dades de la capital comarcal amb les dels pobles importants de la riba del Ter i les de la resta de poblacions de la comarca, s’estudia el funcionament articulat de la política vigatana en aquells anys i es consideren, amb especial interès, les circumstàncies que faran que en un període de trenta anys, les hegemònies polítiques es desplacin d’unes forces cap a d’altres, en un procés lent, però inexorable, que anirà acompanyat d’una nova manera de percebre la vida pública, que afectarà especialment les classes dirigents però que també condicionarà la creixent participació política del poble. El capítol vuit explica la resolució de la dictadura de Primo de Rivera i la proclamació de la Segona República a Vic, destacant-ne els aspectes originals, conseqüència directa de l’evolució política de la ciutat durant els anys precedents. Hem considerat necessari incloure un breu epíleg que repassi, de manera sintètica, el desenvolupament posterior de la vida pública local, prestant una atenció especial al període republicà anterior a la guerra civil (1931-1936).

Al final del treball, a més de les conclusions, hi ha uns annexos amb biografies, documents, gràfiques i taules. Les primeres s’hi han inclòs per a descarregar el text principal de referències biogràfiques que entrabancarien el discurs, però que considerem imprescindibles per a conèixer, en tot el seu abast, els protagonistes de la política vigatana del moment. L’apartat documental conté cinquanta-tres textos; es tracta de manifestos, declaracions, cartes privades i oficials, fulls volanders, resolucions electorals, articles periodístics; en tots els casos, el seu interès rellevant en justifica la inclusió íntegra. Les gràfiques pretenen mostrar visualment tendències i fenòmens que s’expliquen en el decurs de l’estudi. Les taules són la relació de tots els regidors que passaren per l’ajuntament vigatà entre el 1899 i el 1936 i la relació de forces polítiques en els

consistoris elegits a la ciutat durant el període 1902-1922. La bibliografia i les fonts documentals que s'han utilitzat ocupen les darreres pàgines d'aquest treball.

Vic, maig del 2002

PRIMERA PART

1.- Transformacions polítiques i control social a la Catalunya de la Restauració: un model conservador.

El sistema polític de la Restauració es fonamentava en un parlamentarisme fals de representació invertida, designat pel poder executiu i no elegit pels ciutadans ni abans ni després de l'aprovació de la Llei del Sufragi Universal masculí del 1890. Com diu Teresa Carnero, la democràcia no estava institucionalitzada, tot i que s'havien aconseguit dues fites definitòries d'un sistema polític d'aquestes característiques: el reconeixement el 1887 dels drets individuals i la implantació el 1890 del sufragi universal masculí.⁴ Els orígens immediats d'una organització política i institucional d'aquesta mena caldrà cercar-los en el sexenni democràtic (1868-1873) i en les conseqüències que se'n derivaren. La reinstauració de la dinastia borbònica a l'any 1874, i el règim polític que en resultà, es proposà trobar formes de representativitat que fessin innecessari el recurs a les classes populars. Això va deixar el moviment obrer fora del joc polític oficial. Es potencià i es donà contingut polític al "caciquisme" i s'impulsà la integració individual, per la via del servei burocràtic, en el bloc conservador-liberal de govern, com també succeí a Itàlia.⁵ Es crearen dues forces "constitucionals" que assegurarien l'alternança en el poder: un partit conservador i un partit liberal compartirien el govern de l'estat.⁶ El sufragi censitari, reservat als grans contribuents, garantiria el nou ordre constitucional. Amb aquesta estructura política, la burgesia espanyola esborrava l'experiència del "sexenni democràtic" i marginava aquelles tendències que n'havien estat protagonistes: federals, demòcrates i republicans. Per alguns autors, el "caciquisme" serà el símptoma d'una centralització liberal fallida que ha de ser contrarestada per la privatització de les incumbències públiques; es tractarà, doncs, d'una forma de fragmentació política i de privatització de tasques públiques relacionada, sobretot, amb les mancances del desenvolupament de l'estat liberal a Espanya.⁷ Aquest fenomen permetrà l'aparició dels "empresaris de la política", individus que dirigeixen una forma d'economia política que consisteix a monopolitzar el

⁴ Teresa CARNERO (1998). «Sistema de partidos y Parlamento: ¿una democratización imposible?». A: Santos JULIÁ [coordinador]. *Debates entorno al 98: estado, sociedad y política*. Madrid: Comunidad de Madrid, p. 94.

⁵ Ángel DUARTE (1997). *La España de la Restauración (1875-1923)*. Barcelona, Hipòtesi, p. 83. Javier TUSELL GÓMEZ (1976). *Oligarquía y caciquismo en Andalucía (1890-1923)*. Barcelona, Planeta, p. 515. Aquest autor creu que, tot i les similituds entre el cas espanyol i l'italià, hi ha diferències: «[...] así como Giolitti contaba con un *Mezzogiorno* permanentemente ministerial, en España todo el país era *Mezzogiorno* desde el punto de vista político». Per a Tusell, l'escàs desenvolupament del catolicisme social i del socialisme a Espanya, accentuaven, també, les diferències entre els sistemes polítics d'ambdós estats.

⁶ Juan Antonio CANO GARCÍA (1996). *El poder político en Valladolid durante la Restauración. La figura de César Silió*. Valladolid, Secretariado de Publicaciones e Intercambio Científico de la Universidad de Valladolid, p. 33. L'autor parla de l'estructuració d'una "èlit política oficial" i d'unes forces "complementàries" o "marginals".

⁷ Ignasi TERRADES (1979). *La colònia industrial com a particularisme històric: l'Ametlla de Merola*. Barcelona, Laia, p. 15.

poder executiu en un context d'escassa mobilització i de limitada oferta política.⁸

En aquest “parlamentarisme sense democràcia”,⁹ l'exercici de l'activitat política pertany a una minoria governant, el que l'autor conservador Vilfredo Pareto anomena *clase selecta gobernante*,¹⁰ que forma part d'un grup social dominant constituït, majoritàriament, per una gran burgesia terratinent i industrial. Aquest nucli organitza la seva hegemonia a través de la figura de l'alcalde-cacic i d'una institució molt arrelada en les societats mediterrànies: el “patronatge”. Així doncs, les relacions polítiques entre els individus (patrons i clients) tenen un caràcter marcadament desigual i subsisteixen com a formes de cohesió social al marge de canvis socioeconòmics. Com diu Carmelo Romero, aquestes fòrmules d'interrelació social no impliquen, forçosament, la utilització de la coacció;¹¹ sovint es tracta de situacions lliurement acceptades per tal d'aconseguir uns objectius determinats, i és que el “patronatge”/ “clientelisme”, a banda del vesant polític, té molts altres vesants: l'econòmic, el social, el religiós. Segons Ernest Gellner, aquesta institució es dona en estats escassament centralitzats, amb un mercat nacional defectuós o amb una burocràcia ineficaç.¹² De fet, Javier Tusell argumenta que la “vella política” de l'època d'Alfons XIII es caracteritza per les conxorxes entre la classe política dominant més que per la violència i la corrupció electoral.¹³ A Espanya, el “patronatge” rep el nom de “caciquisme”, nom que prové dels “cacics” tribals d'Amèrica, però que aplicat en el marc històric de la Restauració borbònica (1875-1923) té unes connotacions molt específiques. El “cacic” de la Restauració és l'individu que controla políticament un territori determinat. És l'encarregat de teixir la xarxa de fidelitats que possibilitaran el frau electoral i la permanència institucional del partit al qual pertany. El “patró-cacic” exigeix lleialtats i atorga favors.¹⁴ De vegades, la seva influència política i social es complementa amb una gran fortuna personal i amb el control de la majoria dels llocs de treball de la zona. Pel que fa a l'adscripció política del cacics, la seva

⁸ Veure José VARELA; Luis MEDINA (2000). *Elecciones, alternancia y democracia*. Madrid, Biblioteca Nueva.

⁹ Gabriel TORTELLA (2000). *La revolución del siglo XX*. Madrid, Taunus.

¹⁰ Vilfredo PARETO (1966). *Forma y equilibrio sociales*. Madrid, Ediciones de la Revista de Occidente, p. 70. L'autor Harold Lasswell parla de les “èlits de poder”: persones influents que obtenen la major participació dels valors disponibles, valors que poden classificar-se com a respecte, renda i seguretat [Harold LASSWELL (1974). *La política como reparto de influencia*. Madrid, Aguilar, p. 9].

¹¹ Carmelo ROMERO (1999). «La suplantación campesina de la ortodosis electoral». A: Pedro RUJULA; Ignacio PEIRÓ [editors]. *La Historia local en la España Contemporánea*. Barcelona, Departamento de Historia Moderna y Contemporánea de la Universidad de Zaragoza-L'Avenç, p. 95.

¹² Ernest GELLNER (1977). *Patronos y clientes*. Madrid, Júcar, p. 12.

¹³ Javier TUSELL GÓMEZ (1976). *Oligarquía y caciquismo en Andalucía...*, p. 26.

¹⁴ Hi ha autors que consideren que la societat de la Restauració s'acostumà al clientelisme: la sol·licitud d'un lloc de treball, la rebaixa d'una multa, la petició d'un augment de sou i tota una llarga llista de reclamacions i interessos buscaren el favor i la recomanació d'un notable. Veure J. VARELA ORTEGA (2001). *El poder de la influencia. Geografía del caciquismo en España (1875-1923)*. Madrid, Marcial Pons-Centro de Estudios Políticos y Constitucionales.

pertinença a un o altre dels partits monàrquics hegemònics (liberal o conservador) no es fonamenta en qüestions ideològiques i, de fet, molts cacics passaven d'un partit a l'altre si les circumstàncies, i els seus interessos privats, així ho aconsellaven. D'altra banda, també es va donar el cas d'un "caciquisme" republicà, és a dir de polítics republicans que monopolitzaren la representació política d'un districte, utilitzant els mecanismes de control social que oferia el "patronatge".

En el tombant de segle, el model polític vigent des del 1875, basat en els cacics i la desmobilització electoral del poble,¹⁵ entra en crisi. La victòria de republicans i catalanistes a Barcelona, en les eleccions generals del 1901, obre una nova etapa. La vida pública local, tot i la manca de competències municipals efectives, recuperarà, en part, el debat polític del període 1868-1874. El fet determinant d'aquesta fase és la mobilització de l'opinió pública que promouen els partits triomfants; el que s'anomena "socialització política". A l'hora d'analitzar la nova cojuntura caldrà tenir en compte diversos aspectes. Primerament, la consolidació d'un nou teixit socioeconòmic, que precipita el creixement de demandes sociopolítiques diferenciades.¹⁶ Segonament, la progressiva implantació del que Jürgen Habermas anomena "espai públic",¹⁷ un àmbit en el qual els individus forgen la seva opinió política i que exigeix un context comunicatiu que només pot desenvolupar-se en una democràcia de masses, una fita a llarg termini a la qual s'arribarà a través d'un cicle curt descrit per una opinió "quasi pública" expressada en un espai comunicatiu informal (cafès, barberies, escales de veïns). En tercer lloc, caldrà tenir en compte la idea, apuntada per Antonio Gramsci, de la reorganització de la societat per a donar-se coherència i definir les noves hegemonies socials i polítiques, en un esquema que no ha d'anar lligat, automàticament, al desenvolupament de les forces econòmiques.¹⁸ A Europa, la democratització dels sistemes polítics presenta, en aquella època, diversos ritmes. Així doncs, mentre a Portugal la reforma electoral del 1895 limita el dret de vot i generalitza les circumscripcions electorals a tot el territori,¹⁹ a França existeix el sufragi universal des de l'any

¹⁵ Javier TUSELL (1997). «Los intentos reformistas de la vida política durante el reinado de Alfonso XIII». A: Salvador FORNER [coordinador] *Democracia, elecciones y modernización en Europa. Siglos XIX y XX*. Madrid, Instituto de Cultura Juan Gil Albert/Cátedra, p. 295-312. L'autor assegura que la manca de mobilització era tan gran que descartava, fins i tot, l'exigència d'una reforma que la fes possible i estable en el si d'una democràcia.

¹⁶ Teresa CARNERO (1998). «Sistema de partidos y Parlamento...», p. 102.

¹⁷ Veure Jürgen HABERMAS (1978). *L'espace public. Archéologie de la publicité comme dimension constitutive de la société bourgeoise*. Paris, Payot. Jürgen HABERMAS (1986). *Historia y crítica de la opinión pública*. México, Gustavo Gili.

¹⁸ Antonio GRAMSCI (1983). *El materialisme històric i la filosofia de Croce*. Barcelona, Laia, p. 155.

¹⁹ Pedro TAVARES DE ALMEIDA (1997). «Reformas electorales y dinámica política en el Portugal liberal (1851-1910)». A: Salvador FORNER [coordinador]. *Democracia, elecciones y modernización...*, p. 97-108. També podem veure Fernando ROSAS (1997). «La crisis del liberalismo portugués y los orígenes del Estado Nuovo». A: Salvador FORNER [coordinador]. *Democracia, elecciones y modernización...*, p. 109-127. Rosas considera que la primera República portuguesa (1910-1926) va

1848.²⁰ A Itàlia, una llei de l'any 1912, apadrinada per Luigi Luzotti, ampliarà el sufragi universal masculí. No obstant això, en el món de començaments del segle XX la democràcia, com estableix Edward Malefakis, era un sistema de govern que només es dóna en un petit grup de països: els Estats Units, els anomenats “dominis blancs” de l'Imperi Britànic (Austràlia, Canadà i Nova Zelanda), França i Suïssa.²¹

A la Catalunya del nou-cents, les forces polítiques emergents, recolzades en moviments d'opinió, es proposen destruir el caciquisme polític i impulsen un canvi objectiu, un nou sistema de relacions entre partits i una nova manera d'entendre l'acció de masses, que es resol en alguns llocs amb unes eleccions gairebé netes.²² Tots aquests factors fan que poguem parlar de transformacions polítiques, que no afectaran amb la mateixa intensitat a tots els territoris i que conviuran, almenys fins als anys 30, amb el clientelisme, en un model de modernització de la vida pública que desenrotllarà un estadi en què es verifica “l'autenticació” de la política local. Una fase de transició de la política clientelar a la de masses. En aquest moment històric caldrà valorar, com diu Gemma Rubí,²³ la importància del “factor local” en la política catalana, ja que aquesta no s'ha “nacionalitzat”; és a dir, no s'han articulats projectes polítics comuns per a l'espai territorial català. El fet que en algunes comarques de l'interior de Catalunya el trencament de l'hegemonia dinàstica no es produeixi

fracassar en l'intent de regeneració democràtica del liberalisme monàrquic, un procés que considera agònic i que desembocarà en una dictadura militar i el l'establiment del *Estado Novo*.

²⁰ Raimon HUARD (1997). «Las prácticas del sufragio universal en Francia entre 1848 y 1914. Avances pioneros, novedades provisionales, proyectos inacabados». A: Salvador FORNER [coordinador]. *Democracia, elecciones y modernización...*, p. 47-51.

²¹ Per a Malefakis, Gran Bretanya i els petits països de la perifèria nord d'Europa –Bèlgica, Dinamarca, Holanda, Noruega i Suècia– encara no eren democràcies plenes, però havien avançat suficientment en aquesta direcció com per no dubtar-ne el triomf amb el temps. En la major part de la resta del continent havia aparegut alguna forma de govern representatiu, però tan limitat per diversos mecanismes –sufragi restringit, vots múltiples per a grups privilegiats, manipulació electoral sistemàtica, reducció dels poders dels òrgans electes– que s'allunyava molt de la democràcia. Hi havia forts corrents democratitzadors, però s'enfrontaven a una sòlida oposició i no era gens clar que finalment poguessin imposar-se. Rússia era un cas a part. Encara era una autocràcia declarada l'any 1900, i la revolució de 1905 va obligar el tsar a acceptar alguns aspectes del govern representatiu, però l'autocràcia només es va modificar, no abandonar. Pel que fa a Espanya, Malefakis pensa que s'ajustava al model general europeu de monarquia oligàrquica liberal, tot i que amb algunes diferències. L'Església i l'exèrcit feien un paper més important en l'oligarquia, i els grups econòmics i burocràtics tenien menys pes que a la resta del continent. L'oposició a l'oligarquia estava menys unida que als altres països, cosa que reflectia la major varietat de divisions a Espanya: a les fractures socioeconòmiques que hi havia arreu d'Europa, s'afegien les religioses i regionals. Aquest fet, juntament amb l'estat intermedi de desenvolupament socioeconòmic d'Espanya, explica per què només la seva oligarquia, d'entre totes les dels principals països, va poder continuar controlant la política després de concedir el sufragi universal masculí el 1890. [Edward MALEFAKIS (2000). «La democràcia al món del segle XX». *L'Avenç*, nro. 26, p. 16-19].

²² Conxita MIR (1989-1990). «Dinásticos y antidinásticos en la Cataluña de la Restauración: comentario a los procesos electorales», *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Contemporánea*, nro. 7, p. 117.

²³ Maria Gemma RUBÍ (1992). «Alguns suggeriments sobre la modernització política i la desarticulació del torn dinàstic a Catalunya entre 1901 i 1923». A: *Actes del Congrés Internacional d'Història: Catalunya i la Restauració, 1875-1923*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages, p. 112.

amb la mateixa rapidesa que a Barcelona no ha de fer-nos creure que no s'estan produint canvis; contràriament, operen transformacions dirigides per èlits locals que sovint compaginen elements de la nova política de masses amb sistemes d'influència i de patrocini. De fet, tal i com assegura Shlomo Ben-Ami, en qualsevol procés de transició de la política "tradicional" a un sistema polític "modern" el paper de les èlits és determinant.²⁴

En el context català, la nova política de masses descansarà sobre tres aspectes principals. En primer lloc, s'organitzaran partits capaços de mobilitzar els afiliats i els simpatitzants per aconseguir uns objectius concrets: fer una manifestació, guanyar unes eleccions, constituir una seu social, editar un periòdic. En la fase de transició cap a les organitzacions "mobilitzadores", trobarem partits polítics que combinen el carisma exagerat de determinats líders amb la potència d'unes bases que no es deixen arrossegar si els seus criteris no coincideixen amb els dels "homes forts"; els partits estaran a mig camí entre la influència dels notables i el poder decisor de la militància organitzada. En segon lloc, les urnes reflectiran, progressivament, les preocupacions i els interessos polítics de la majoria, deixant de banda les maniobres "electoreres" dels cacics, que tindran dificultats creixents per a organitzar els processos electorals d'acord amb els seus interessos. L' "autenticació" de les eleccions serà l'antítesi de la "falsificació" sistemàtica del sistema caciquista. Finalment, les institucions locals deixaran de tenir "vida pròpia", al marge de les alternatives polítiques que es produeixen a la societat; les discussions i lluites polítiques, forjades en "l'espai públic", es traslladaran als ajuntaments. Les candidatures "administratives" o "oficials" aniran deixant pas a les llistes de marcat caràcter partidista, amb projectes ideològics diferenciats. El nomenament governatiu de l'alcalde, sense tenir en compte la correlació de forces en el consistori, serà posat en qüestió per les forces polítiques antidinàstiques.

Tot i que aquestes transformacions (en l'àmbit dels partits, de les eleccions i dels ajuntaments) definiran nous estils de fer política, la modernització no es produirà de manera uniforme. A la Catalunya tradicional, de la que la ciutat de Vic forma part, els canvis en l'esfera pública tindran unes característiques pròpies, la qual cosa posarà en qüestió, d'altra banda, la imatge idealitzada d'una societat homogènia i avançada. A Barcelona, la nova política permetrà la participació dels sectors populars i dels partits que els representen (republicans i socialistes). A Vic, en un context que combina una presència institucional de l'Església catòlica especialment significada i el desenvolupament d'una important economia industrial, la vida pública estarà dirigida per forces burgeses que hegemonitzaran, davant la feblesa del moviment popular autòcton, el procés de transformació política. Aquestes èlits combatran, successivament i a partir del tombant de segle XX, les imposicions del "cunerisme" dinàstic, les

²⁴ Slomo BEN-AMI (1990). *Los orígenes de la Segunda República española: anatomía de una transición*. Madrid, Alianza Editorial, p. 231.

estratègies de les direccions dels nous partits hegemònics (catalanistes, tradicionalistes) i l'expansió d'un moviment democràtic que reclama protagonisme polític per a les classes populars. Es tractarà de controlar els canvis polítics per tal que no es modifiquin els aspectes essencials de la dominació social, i política, que exerceix el grup dirigent local. Tanmateix, l'extensió de la "vida política nacional" farà que aquest "control polític" esdevingui cada cop més difícil i possibilitarà, en un marc de transformacions econòmiques i d'extrema conflictivitat social, que les forces populars es vagin incorporant a la vida pública de Vic, a pesar de les maniobres de l'èlit dirigent destinades a impedir-ho.²⁵

En qualsevol cas, les alteracions polítiques monopolitzades per una classe dirigent local, que vol accedir a parcel·les de poder que l'estat central controla però que és reàctia a trencar la unitat interna del grup dominant per por a la revolució social,²⁶ s'han de produir, forçosament, de manera lenta i parcial. A més, aquesta èlit local, com la majoria de la burgesia catalana, no pertany al grup burgès "hegemònic" en l'àmbit espanyol, aquell que concentra en si mateix la funció de representar l'interès general del "poble-nació" i que exerceix el

²⁵ Aquest últim model es donarà, amb més o menys intensitat, a diversos llocs d'Espanya, en els quals es desenvoluparà un patró històric de modernització política local, que es veurà afavorit per la persistència d'una ideologia dominant conservadora i tradicional que es popularitza, que es fa "sentit comú", a través d'alguns missatges que divulguen una determinada visió del món i que es reactiven, precisament, per l'aparició d'opcions políticossocials que posen en qüestió els "trets identitaris" que cohesionaven aquella societat en èpoques passades. Veure Luis CASTELLS (1987). *Modernización y dinámica política en la sociedad guipuzcoana de la restauración (1865-1915)*. Madrid, Siglo XXI-Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco, p. 469. També és interessant DELGADO (1998). *Bermeo en el siglo XX. Política y conflicto en un municipio pesquero vizcaino (1912-1955)*. Donostia, Eusko Ikaskuntza; Eduardo RUIZ ABELLAN (1989). *Modernización política y elecciones generales en Murcia durante el reinado de Alfonso XIII (1903-1923)*. Universidad de Murcia, Tesi Doctoral; Francisco Javier SALMERÓN GIMÉNEZ (1997). *El caciquismo en la zona norte de Murcia (1891-1910): bases sociales del poder local en los distritos de Cieza, Yecla y Mula*. Universidad de Murcia, Tesi Doctoral; Juan VILLA ARRANZ (1997). *Las elites y el poder en la crisis del primer tercio del siglo. Relaciones sociales y actores colectivos en Palencia (1914-1936)*. Universidad de Valladolid, Tesi Doctoral; Carmen FRÍAS CORREDOR (1987). *El caciquismo altoaragonés durante la Restauración. Elecciones y comportamiento político en la provincia de Huesca (1875-1914)*. Saragossa, Ediciones de la Diputación Provincial de Huesca; Carlos PANADERO MOYA (1988). *La época de la Restauración en Albacete (1875-1902)*. Universidad Complutense de Madrid, Tesi Doctoral; Pedro LÓPEZ RODRÍGUEZ (1996). *Élites y poder. Cambio estructural y dinámica bajo el caciquismo liberal. La Rioja: 1890-1923*. Universidad de Zaragoza, Tesi Doctoral; José Maria BARREDA FONTES (1980). *Sociedad y política en la Mancha durante la Restauración*. Universidad Complutense de Madrid, Tesi Doctoral; Aurora GARRIDO MARTÍN (1992). *Estabilidad y crisis del caciquismo en Cantabria durante el reinado de Alfonso XIII*. Universidad de Cantabria, Tesi Doctoral; Aurora GARRIDO MARTÍN (1997). *La dictadura de Primo de Rivera en Cantabria ¿Ruptura o paréntesis?.* Santander, Ayuntamiento de Santander.

²⁶ També hi haurà grups oligàrquics perifèrics que no veuran la necessitat de discutir el paper hegemònic de la classe dominant centralista, perquè els seus interessos i objectius coincidiran amb els del caciquisme espanyol. Aquest serà el cas de l'oligarquia mallorquina (terratinent i contrabandista). Veure Isabel PEÑARRUBIA MARQUÉS (1991). *Els partits polítics davant el caciquisme i la qüestió nacional a Mallorca (1917-1923)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

domini específic entre les classes i fraccions dominants.²⁷ Com deia Gaziél, escriptor i periodista coetani, la contradicció principal d'aquesta burgesia catalana de començaments de segle XX és que «era una força eminentment conservadora, que perseguia una finalitat fatalment revolucionària»;²⁸ la seva ingenuïtat, continuant la cita de l'escriptor de Sant Feliu de Guixols, fou «creure, com ho creia aquella burgesia inexperta en política, que la cosa podia dur-se a terme sense trencadissa, i sense una trencadissa greu».²⁹

A partir de la crisi del 1917 s'accelerà la dissolució de la “vella política”. La dictadura del general Primo de Rivera, que inicialment es presentà com una opció “regeneradora” capaç de resoldre els problemes endèmics del país, evidencià la impossibilitat de continuar mantenint les masses allunyades de la vida pública espanyola. La proclamació de la República, que inaugurarà un context políticoinstitucional radicalment diferent del que ofería la Restauració borbònica, possibilità que la societat espanyola disposés de dos requisits indispensables per a la convivència democràtica: la llibertat i el Parlament.³⁰ A la ciutat de Vic, com a la resta de Catalunya, el nou règim republicà va permetre l'entrada de les classes populars en la política local, tot i que aquesta democratització no sempre fou favorable a les forces progressistes.

²⁷ Nicos POULANTZAS (1972). *Poder político y clases sociales en el estado capitalista*. Madrid, Siglo XXI, p. 175.

²⁸ GAZIEL [Agustí Calvet] (1970). *Obras completas*. Barcelona, Editorial Selecta, p. 1490.

²⁹ *Idem*.

³⁰ Teresa CARNERO (1997). «Democratización limitada y deterioro político en España, 1874-1930». A: Salvador FORNER [coordinador] *Democracia, elecciones y modernización en Europa. Siglos XIX y XX*. Madrid, Instituto de Cultura Juan Gil Albert/Cátedra, p. 237-239.

2.- La ciutat de Vic i el seu entorn en el primer terç del segle XX: el context econòmic i social.

2.-1. Canvis econòmics i recuperació demogràfica.

La demografia de la capital d'Osona va patir una greu devallada en el decurs de la segona meitat del segle XIX. L'any 1857, moment en què es confecciona el primer cens oficial d'Espanya, Vic compta amb 13.712 habitants; l'any 1900, la població vigatana s'haurà reduït a 11.628 persones.³¹ La comarca haurà experimentat un procés paral·lel de reducció demogràfica; dels 63.077 habitants del 1857 als 57.004 del 1900.³² Les causes d'aquest retrocés demogràfic cal buscar-les en el lent creixement vegetatiu de la població autòctona (les taxes de mortalitat són encara elevades) i un saldo migratori negatiu, especialment accentuat a l'àrea rural de la Plana de Vic i a les subcomarques de la perifèria d'Osona.³³ Santiago Roquer i Assumpta Vila consideren que l'elevada pressió demogràfica sobre la terra i el baix nivell de vida de la superpoblada Osona rural de l'època, així com la crisi de l'agricultura tradicional, provocaren una forta emigració rural cap a l'àrea industrialitzada de Barcelona; els jornalers i petits masovers de les àrees rurals de la comarca marxaren massivament.³⁴ Aquesta crisi poblacional i agrària es va produir, d'altra banda, a gairebé totes les àrees rurals de Catalunya.

L'emigració agrària també afectà els municipis urbans, com ara Vic, que va patir una devallada demogràfica com a conseqüència tant de la crisi rural com de la manca d'industrialització per causa de l'allunyament de la font d'energia que era el riu Ter. La capital d'Osona, com a cap de districte i nucli comercial d'una zona en crisi va perdre 2.000 habitants entre el 1860 i el 1900.³⁵ Altres municipis de la comarca (Manlleu, Roda, Torelló, Orís, Masies de Voltregà, Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Vicenç de Torelló) van experimentar, contràriament, un considerable augment poblacional, gràcies a la industrialització a les vores del riu Ter per aprofitar-ne l'energia hidràulica.³⁶ La

³¹ Santi PONCE. (1999). *Transformacions agrícoles i canvi social a la comarca d'Osona*. Vic, Eumo, p. 228.

³² *Ibidem*, p. 229.

³³ *Ibidem*, p. 62.

³⁴ Santiago ROQUER i Assumpta VILA. (1981). *La població d'Osona. Evolució i estructura*. Vic, Eumo, p. 64.

³⁵ *Ibidem*, p. 67.

³⁶ Evolució demogràfica dels pobles de la riba del Ter:

	<u>1857</u>	<u>1900</u>
Manlleu	4.220 hab.	5.823 hab.
Roda	1.931 “	2.287 “
Torelló	2.396 “	3.806 “
Orís	687 “	859 “
M. de Voltregà	1.085 “	1.451 “
Sant Hipòlit	910 “	1.631 “
Sant Vicenç	535 “	1.534 “

ciutat de Vic, que va desenvolupar una pròspera indústria tèxtil a començaments del segle XIX,³⁷ no podia gaudir de la força energètica que oferien els rius i, per tant, va veure's privada de les grans fàbriques tèxtils que es van anar instal·lant al costat del Ter en colònies industrials que atreien ma d'obra d'arreu de la comarca. Durant tota la segona meitat del XIX, Vic va subsistir com a centre administratiu civil i religiós (era la seu de la diòcesi més extensa i del Seminari Conciliar més gran de Catalunya) i d'intercanvis comercials,³⁸ amb un sector secundari infradesenvolupat i un sector primari en decadència.

La recuperació demogràfica de Vic, i de tota la comarca, no es produirà fins al tombant de segle. A partir del 1900 gairebé totes les àrees d'Osona augmenten el seu volum poblacional; en aquell any, la Plana de Vic ja havia recuperat els nivells demogràfics de 1857 i havia arribat a 43.938 habitants.³⁹ Els condicionants econòmics de l'evolució demogràfica d'aquesta etapa foren la prosperitat agrícola i l'expansió industrial. Per un cantó, l'economia agrària comarcal va poder integrar-se en el mercat espanyol gràcies a l'arribada del ferrocarril a Osona l'any 1875; aquest mitjà de transport estimulà l'especialització de l'agricultura local davant el repte de la integració en el mercat estatal, que va començar a fer arribar a la comarca els productes agraris d'altres llocs d'Espanya, en competència directa amb els autòctons.⁴⁰ Per una altra banda, l'extensió de l'energia elèctrica va alliberar la indústria de la seva dependència de l'aigua, que només havia permès la industrialització de les riberes del Ter. Així doncs, els nuclis més importants de la Plana, amb Vic al capdavant, van començar durant el primer terç del segle XX un important procés d'industrialització, paral·lel al que es continuava produint a la vall del riu Ter.

L'any 1904, un cronista anònim del periòdic catalanista la "Gazeta Vigatana" explicava els detalls dels canvis que l'economia local estava experimentant i avançava algunes hipòtesis sobre el futur de la indústria de la ciutat:

³⁷ Joaquim ALBAREDA. (1981). *La industrialització a la Plana de Vic. 1770-1875*. Vic, Patronat d'Estudis Ausonencs, p. 71-77.

³⁸ Vic tenia un mercat setmanal des de temps immemorials i exercia de centre comercial on els pagesos de la zona oferien els seus productes als consumidors. A començaments del 1900 l'ajuntament vigatà va voler consolidar tres fires anuals per a estimular el desenvolupament econòmic de la ciutat (AHMV, Llibre d'Actes del Ple, 29 de gener del 1900). Els projectes del consistori de Vic es van veure interferits per l'alcalde de Taradell, que va impugnar davant del Governador Civil de Barcelona dues de les dates de celebració de les fires (21 de gener i 15 de desembre) perquè coincidien amb les que es feien al seu poble. La qüestió va desencallar-se gràcies a les gestions del diputat vigatà a Corts Raimon d'Abadal, el qual va aconseguir l'anul·lació de la resolució del governador civil que prohibia la celebració de les tres fires (AHMV, Llibre d'Actes del Ple, 4 de febrer de 1901). Aquest episodi demostra les dificultats que va tenir la ciutat de Vic, encara immersa en una crisi demogràfica en el tombant de segle, per a consolidar el seu lideratge comercial a la zona.

³⁹ Santi PONCE. (1999). *Transformacions agrícoles...*, p. 63.

⁴⁰ Santi PONCE. (1992). «Ferrocarrils, agricultura i mercat. Els efectes del transport ferroviari a l'economia d'Osona (1875-1924)». A: *Actes del Congrés Catalunya i la Restauració, 1875-1923*. Manresa, Centre d'Estudis del Bages, p. 199-203.

«Avans d'entrar en l'estudi que'ns proposam fer, de conformitat ab lo anunciat en el prospecte, de les diverses indústries implantades en la Ciutat y en la comarca, nos sembla oportú fer una miqueta d'apreciació sobre les falagueras perspectives que ofereix el pervenir respecte d'aquest particular, sobre tot en lo que a la Ciutat pertoca. Sense fernes exagerades ilusions que's fan alguns per la casi immediata vinguda de la força hidràulica del salt de Queralps, creyem positivament que aquest succés pot realment afavorir el moviment industrial de la Ciutat, però no com una cosa sobtada o en quatre dies, sinó ab temps que done lloch á la meditació. No és cert que l'esperit industrial tant esplendidament manifestat en tota la conca del Ter no existesca dintre de la Ciutat, d'hont sortiren, com es sabut de sobres, els primers que plantaren fàbriques a les vores d'aquell riu; aqueix esperit industrial existeix aquí en germen no en una sola classe de la societat sinó en totes les classes; però ha tingut sempre aqueix esperit una pila de contrarietats difícils de vèncer y una d'ella ja queda indicada, puix els primers que'l sentiren, poderós y obligador, aqueix esperit industrial y volgueren trauren conseqüències pràctiques se trobaren ab la gran diferència que hi ha entre'l motor hidràulic y el motor de foch y les indústries que per rahó natural havian d'implantarse en la Ciutat s'anaren a establir fora d'ella, y ja prou lluny per que no fossen gayres els resultats falaguers que n'havían d'arrancar. El conegut antich projecte d'un canal derivat del Ter que voltés la Plana quedà sense realisar, bé que tampoch era ideat ab plans industrials sinó ab mires de caràcter agrícola. De manera que ab el motor hidràulic no calia pensarhi y l'indústria en l'interior de la Ciutat no tenia més remey que acudir al vapor. Y tothom sab que sobre aquesta base s'ha anat creant a Vich un moviment industrial que res té de despreciable, encara que no's puga comparar ab les cinch o sis ciutats exclusivament industrials que dominan el mercat de Catalunya, o mes ben dit, el d'Espanya. La transició de la força hidràulica per l'electricitat obre indubtablement una era nova, pero no cal oblidar que vé en una época no gayre falaguera. En primer lloch el Ter está de cap a cap ple de fàbriques y la producció en alguns articles arriba potser al excés; en segon lloch la mà d'obra, per circumstancies que tenen la seva lògica, es més cara que may, y, en terç lloch, nos trobam en mitx d'una crisi comercial la més grave potser que ha sofert fins avuy l'indústria catalana. Tot això no vol dir que nosaltres no participem de les falagueres esperances dels nostres conciutadans; al contrari, creyem també que, un colp s'hajan ben entès els empresaris de la força hidràulica y els nostres industrials, no solament les indústries ja creades poden sofrir un notable progrés sinó que indubtablement se'n crearan de noves, algunes d'elles conformes ab l'idiosincrasia de la gent del país. Pero entenem que això vindrà pels seus propis passos comptats, ab la detecció y la serenitat ab que's van introduhint totes les coses que

han de tenir solidesa y durada. Si'ns equivoquessem y el despertament industrial fos seguit y com qui diu esplosiu, mentres vinga ab condicions d'estabilitat, no serem nosaltres certament els qui'ns ne doldrem. Tot lo que puga contribuir al benestar material del país ha de tenir en nosaltres uns partidaris convençuts y entusiastes y en un altre articlet diran alguna cosa sobre'l pervenir industrial que oviram en la força hidràulica».⁴¹

Les noves indústries de Vic, que, com apuntà el cronista de “Gazeta Vigatana”, es desenvoluparen inicialment en una cojuntura econòmica difícil per causa de la crisi de sobreproducció generada arran de la pèrdua de les colònies d'ultramar l'any 1898, van estimular el creixement demogràfic sostingut de la ciutat durant tot el primer terç del segle XX: l'any 1910, Vic comptava 12.171 habitants, el 1920 arribava als 13.361 i el 1930 en tenia 14.303.⁴² Tanmateix, tot i que durant aquest període Osona deixarà de ser una comarca rural amb alguns nuclis industrialitzats i passarà a ser una comarca industrial,⁴³ el creixement demogràfic estigué íntimament relacionat amb la paulatina introducció del capitalisme al camp, amb l'increment dels intercanvis de productes agrícoles a escala local i amb la progressiva articulació del mercat nacional.⁴⁴ Durant la primera dècada del segle XX l'agricultura comarcal va créixer, afavorida per l'increment de la productivitat del treball i per unitat de superfície –gràcies a la utilització de més adobs, maquinària nova, introducció de farratges en les rotacions– i per l'especialització en determinats productes com les patates, la cria de bestiar i l'explotació forestal.⁴⁵ Així doncs, el 1912 la Plana de Vic exportava 1.350'3 tones de cereals mentre que l'any 1925 ja n'exportava 3.853.⁴⁶ La importància del sector primari en l'economia local es veu en la superfície que es dedicava a l'agricultura en el terme de Vic l'any 1925: el 88% del territori municipal. Hi havia 3.946 quarteres de terra de secà i regadiu i 508 quarteres d'arbreda, amb un total de 197 cases de pagès. La producció dels cultius a la zona de la Plana era d'uns 25 milions de pessetes, corresponent a la capital comarcal un 10% de la producció comarcal. Pel que fa a la ramaderia, la ciutat de Vic era la població osonenca que explotava, en estabulació, més caps de bestiar porquí i boví.⁴⁷ El sector secundari també es desenrotllarà ininterrompudament al llarg dels primers anys del nou-cents, fins al punt que a la dècada dels vint, la ciutat de Vic, tal com recollia la “Geografia General de

⁴¹ «Les noves indústries». *Gazeta Vigatana* (2 Gener 1904), p. 2-3.

⁴² Santi PONCE. (1999). *Transformacions agrícoles...*, p. 228.

⁴³ Veure Joan SERRALLONGA (1992). «La vida i la mort a la Catalunya treballadora: Osona, 1880-1920». A: J. SERRALLONGA; J.L. MARTIN RAMOS *Condicions materials i resposta obrera a la Catalunya contemporània*. Sant Quirze de Basora, Associació Cultural Gombau de Basora, p. 27.

⁴⁴ Jordi FIGUEROLA (1984). «Osona durant el segle XX». A: Joaquim ALBAREDA; Jordi FIGUEROLA; Miquel MOLIST; Imma OLLICH, (1984). *Història d'Osona*. Vic, Eumo, p. 204.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 206.

⁴⁶ Gonçal de REPARAZ (1928). *La Plana de Vich*. Barcelona, Barcino, p. 169.

⁴⁷ Josep CALLÍS MARQUET (1934). «Agricultura del terme de Vic». *Vic, Festa Major*, s/p.

Catalunya” dirigida pel professor Carreras Candi, presentava un aspecte que no la diferenciava massa de la resta de localitats industrials del país:

«Aquesta ciutat es una de les més industrials de Catalunya. Compta amb cinc fàbriques de filats, nou de teixits y una de vellut de cotó; dos de teixits de fil, dos de teixits de llana, quatre de lona, cinc de cotilles, una de tela pera espartenyas y una de gèneros de punt. Divuyt blanqueries, una fàbrica de guants, dues de calçat y una de zapatilles; una central d'electricitat, una fundació de ferro, tres constructors de màquines, dos de molins de vent pera elevar aygua, una fàbrica de corretges y dos de llits de ferro. Hi ha, ademés, set fussions d'ayguardent, sis fàbriques de xocolata, set de pastes pera sopa, una de conserves alimenticies, una de sucre de remolatxa, una de farines, dos de gaseoses, una de gel, dos de sabó y una de candeles d'espelma. L'art de la construcció compta ab tres fàbriques de serrar fusta, una de rejoles de València, una de mosaychs hydràulichs, un forn de ciment, dos de calç y quatre d'obra».⁴⁸

El creixement industrial de la capital osonenca es fonamentà en el desenvolupament principal de tres àmbits productius: els embotits, el tèxtil i les pelleteries. L'any 1928, les fàbriques de filats de la ciutat ocupaven 250 treballadors i disposaven de 10.000 fusos mentre que existien sis indústries de tissatge amb 372 obrers i 475 telers; els divuit establiments d'embotits elaboraven un milió de kilos per any i exportaven a la resta d'Espanya (bàsicament a Andalusia) i a Mèxic;⁴⁹ les pelleteries tractaven entre 4.000 i 5.000 dotzenes setmanals de pells.⁵⁰

El paper de Vic com a nucli comercial comarcal es reforçà, afavorit pel mercat setmanal, espai de transaccions econòmiques entre el sector agrari i els sectors industrial i de serveis, una circumstància que, alhora, estimulà la convergència de les vies de comunicació cap a la capital osonenca.

El desenvolupament industrial i comercial i les transformacions agràries van fer que s'instal·lessin a Vic delegacions dels principals bancs catalans –Banca Arnús, Banca Garriga Nogués⁵¹ i que es constituïssin algunes entitats autòctones –Manuel Llastanós, Banca Trias, Ricart i Cia.–.⁵² A començaments dels anys trenta, l'economia local estava estretament vinculada al capitalisme

⁴⁸ Francesc CARRERAS CANDI [director] [1927]. *Geografia General de Catalunya. Província de Barcelona*. Barcelona, Casa Editorial Alberto Martín, p. 424.

⁴⁹ La “llonganissa de Vic” començà a desenvolupar-se a partir del 1900, tot i que Joaquim Salarich ja havia exposat l'any 1870, en una memòria presentada al Cercle Literari, la necessitat de potenciar aquesta indústria a la Plana de Vic. Inicialment, la pagesia local mostrà una gran apatia i la manca de carn de porc a la comarca s'hagué de substituir per les importacions de porcs procedents del Vallès, del Barcelonès o bé de França. Veure Santi PONCE (1999). *Transformacions agrícoles...*, p. 148-151.

⁵⁰ Gonçal de REPARAZ (1928). *La Plana de Vich...*, p. 227-239.

⁵¹ Jordi FIGUEROLA (1984). «Osona durant el segle XX»..., p. 215

⁵² Francesc CABANA (1996). *Caixes i bancs de Catalunya* (vol. 4). Barcelona, Enciclopèdia Catalana, p. 17.

industrial i agrari; a conseqüència d'aquesta circumstància, la crisi derivada de l'enfonsament bursari de l'any vint-i-nou afectà de ple els diversos sectors econòmics de la ciutat durant la dècada dels trenta.

2.- 2. La societat.

A) *Les classes dominants.*

Durant la segona meitat del segle XIX una oligarquia industrial, comerciant o terratinent, organitzarà el seu domini polític i social damunt la resta de classes subalternes de la ciutat. En aquest context de desindustrialització i despoblament, el grup burgès d'origen terratinent serà el sector oligàrquic més dinàmic i poderós. Aquests terratinents crearan i mantindran, durant la segona meitat del vuit-cents, organitzacions per a la defensa dels seus interessos corporatius que intervindran, de manera decisiva, en la vida econòmica i política de la comarca.⁵³ L'any 1890, la Comissió Organitzadora de la futura Cambra Agrícola Ausetana definia els seus objectius:

«[...] Desitjam l'instal·lació de la Cambra per los innumbrables beneficis pràctichs y palpables que sens dubte, per medi de ella, poden conseguirse lo dia que funcione dita associació legalment organizada. Passam a indicar los principals, perque puga formarsen concepte. Pot, com á corporació oficial, reclamar á las Corts que's modifiquen las lleys vigents, que per experiencia sabem prou tots que son gravosíssimas per los inmensos tributs qu'exigeixen á l'Agricultura, y que se'n publiquen de novas, que'ns son necessarias per alleugerir las cárregas, que s'han fet insoportables. Te facultats, además, per adquirir y vendre ó llogar á sos associats eynas de tota mena, llevors, abonos, bestiar; pot disposar de terras ahont se fassan experiments ab lo fi de conéixer los bons resultats que tal vegada pot donar lo conreu de novas plantas ó la diferent manera de cuydar las ja conegudas en aquest pays. Y es clar qu'ha de procurarse tot aixó de la manera que sia més ventatjosa per llurs socis. La Cambra té perfecte dret d'intervenir, com á jurat, ó com a tribunal, pera resoldre todas las qüestions que's presenten y voluntariament á son fallo vulgan sométrer a aixís los propietaris y masovers ó parcers, com los comerciants é industrials, mentres sian qüestions qu'ab l'Agricultura ó llurs productes tingan relació. Aixó pot estalviarnos plets. Més encara. Si

⁵³ Des de l'any 1853 l'Institut Agrícola de Sant Isidre (IACSI), que agrupava els grans propietaris agraris de Catalunya, tenia una subdelegació a Vic. Més endavant, l'any 1889, es va crear un "Centre Català Agrícola i Industrial de Vich i sa Comarca" que promourà l'any 1890 una junta gestora – integrada per Joaquim d'Abadal, Josep Viguer, Josep Fatjó i Martí Genís– per tal de posar en funcionament la Cambra Agrícola Ausetana (1905). Els grans propietaris de la comarca s'agruparan per a introduir millores tècniques en l'agricultura i potenciar, d'aquesta manera, el rendiment de les seves explotacions.

los capital hi arriban, pot constituirse en Banch de crèdit, dedicantse   las operacions de rebre depòsits, fer pr stams y dem s actes per l'estil d'aquestas entitats. Pot facilitar per molts medis major instrucció en Agricultura   llurs membres, y pot reportarnos encara moltas altres ventatjas, a pesar de que ab las anomenadas n'hi ha de sobras porque'ns afanyem   constituhirla. [...]»⁵⁴

Signaren aquest document els principals terratinents d'Osona, entre ells la majoria de grans propietaris amb residència a Vic: Josep Rocafiguera, Joaquim d'Abadal, Josep Font i Manxarell, Josep Viguer, Josep de Bertran, Josep Fatjó, Ramon Vilaplana i Ramon Isern. Ja a l'any 1852, una bona colla de famílies benestants d'origen rural vivien a la capital comarcal: els Abadal (amb propietats a Gurb, Torelló, Santa Eulàlia de Riuprimer i Vic), els Espona (amb propietats a Sant Boi de Lluçanès, Torelló i Vic), els Oriola Cortada (amb terres a Horta, Sallent, Taradell i Vic), els Riera Alaball (propietaris rústics a l'Ametlla del Vall s, Baleny , Gurb i Sentfores), els Rocafiguera (amb propietats a Baleny , Centelles, Folgueroles, Sora i Vic), els Vilar (propietaris a Sant Agustí de Lluçanès, Sant Boi de Lluçanès i Sora) i els Bru de Sala (amb terres a Folgueroles i Torelló) constaven en aquell any entre els principals contribuents rurals de la província de Barcelona.⁵⁵ Per a exercir aquesta hegemonia política, social i econ mica, la classe dirigent vigatana comptarà amb la col.laboració de l'Església local, la qual justificar  –des de l'altar, l'ensenyament o els mitjans de comunicació– el control oligàrquic de la societat. Subordinats, políticament i socialment, a aquesta gran burgesia existiran dos grups socials que compartiran amb la classe dominant la visió tancada i conservadora de la societat: una petita burgesia urbana –menestral, comerciant o administrativa– i un sector de petits i mitjans propietaris agraris o masovers. Es tractarà d'un sector social que acceptarà, majoritàriament, el discurs ideològic de l'Església i la preeminència social de l'alta burgesia terratinent.

A començaments del segle XX, la reindustrialització de la ciutat far  que es consolidi una burgesia vinculada a la indústria i al comerç,⁵⁶ sense que aix  signifiqi una disminució de la importància social, política i econ mica dels terratinents; contràriament, i tal com ha estudiat Santi Ponce,⁵⁷ els propietaris agraris vigatans portaran a terme una modernització agropecuària que donar  resultats durant la primera dècada del nou segle i que s'afermarà plenament al llarg dels anys trenta. La burgesia agrària s'organitzarà a través de la Cambra

⁵⁴ AHMV, Qüestions socials (segles XIX i XX). "Als propietaris de Vich y sa Comarca" (17 desembre 1890).

⁵⁵ Antoni SEGURA. (1993). *Burgesia i propietat de la terra a Catalunya en el segle XIX. Les comarques barcelonines*. Barcelona, Curial, p. 337-365.

⁵⁶ A conseq ncia d'aquest fet naixeran a Vic entitats com el Centre Comercial Vigatà (AHGCB, Expedient 7543, 09-06-1913), el Centre Industrial (AHGCB, Expedient 7729, 03-12-1913) i la Cambra de Comerç de Vic (AHGCB, Expedient 7558, 13-06-1913).

⁵⁷ Santi PONCE (1999). *Transformacions agrícoles...*, p. 89.

Agrícola Ausetana (1903),⁵⁸ una entitat que tenia per objectiu vetllar per tot allò que fes referència a la producció, transformació, comercialització i consum dels productes dels seus associats.⁵⁹ Tot i que la seva implantació fou relativament escassa, per causa de les característiques especials del desenvolupament de l'agricultura comarcal que no afavoria l'associacionisme,⁶⁰ la Cambra es va convertir en un important element de dinamització econòmica i social: es creà una revista (1906), s'instal·là a la comarca la càtedra agrícola ambulat "Pere Grau" dels Estudis Universitaris Catalans (1908), es celebrà a Vic el XIè Congrés de la Federació Agrícola Catalano-Balear (1908) i s'organitzaren curses de ramaderia i indústries de la llet en diverses poblacions d'Osona (1915). Tanmateix, els avenços tècnics que introduïren els grans propietaris de la Cambra Agrícola no van fer que el camperolat pobre millorés el seu nivell de vida, ja que a les explotacions subsistiran bracers, mossos i xerrics en condicions de vida molt precàries;⁶¹ aquesta classe obrera agrària s'organitzarà el 1931, moment en què aparegué una organització camperola –el Sindicat Agrícola de la Plana de Vic– amb la finalitat de reivindicació social, formada exclusivament per treballadors de la terra, que va centrar la seva activitat en la defensa dels masovers i parcens osonencs.⁶²

Entitats ciutadanes i sociabilitat burgesa.

«La gent de Vich, parlo dels hòmens, no s'engabiava en aquells temps, com ara ho fa, en cafés, cassinos y societats; porque de cafés poch n'hi havia y encara molt modestets, com el de la Pubilla y'l de Cal Onclet á la Plaça, y de cassinos no recordo qu'es parlés més que del 'Vicense' ó dels senyors, al carrer de Sant Hipòlit, y'l 'Filarmónich', o de la classe menestrala, al Passeig. Ara no hi ha vigatà de quinze anys en amunt, que no tingue la seva gàbia per ficarshi tota la tarde y nit del sant diumenge, en lloch de anar á esbargirse per fora ciutat, sobre tot quan ve'l bon temps que fa de bon veure els camps y de bon respirar l'aire sanytós de la Plana»⁶³

⁵⁸ AHGCB, Expedient 4093 (04-12-1903).

⁵⁹ *Ibidem*, p. 100.

⁶⁰ Josep CASANOVAS (1994). «L'Associacionisme agrari a Osona (1903-1939). Transformació i conflictivitat al camp osonenc contemporani». *Estudis d'Història Agrària*, núm. 10, p. 85-104.

⁶¹ Veure Joan SERRALLONGA (1992). «La vida i la mort a la Catalunya treballadora: Osona, 1880-1920»... p. 27.

⁶² El Sindicat Agrícola de la Plana de Vic presentà els seus estatuts al Govern Civil de Barcelona el dia 14 d'octubre del 1931 [AHMV, "Sociedades, 1933-1944"]. Veure Josep CASANOVAS (1993). *Quan les campanes van emmudir. Vic 1936-1939*. Vic, Patronat d'Estudis Osonencs, p. 81.

⁶³ Jaume COLLELL. (1908). *Memorias d'un noy de Vich*. Vic, Gazeta Montanyesa, p. 55-56.

Aquestes notes, escrites pel canonge vigatà Jaume Collell l'any 1908, poden il·lustrar els canvis que la societat vigatana va experimentar durant tota la segona meitat del segle XIX. Mossèn Collell havia nascut a finals del 1846 i visqué, per tant, la seva infància i joventut durant les dècades dels cinquanta i dels seixanta. Els records del canonge vigatà ens mostren una societat poc organitzada en l'àmbit de la sociabilitat. A partir del sexenni revolucionari (1868-1873), i al caliu de l'efervescència política i social que es produí, la situació canvia i es popularitza el "casino", el "café" o el simple lloc d'esbarjo, estudi i discussió. Els nuclis dirigits locals encapçalaren aquesta tendència. La societat vigatana començarà a organitzar el seu lleure, tot i la influència que continua exercint damunt d'ella l'Església, sense tenir en compte les estrictes pautes de comportament moral cristianes que limitaven l'esbarjo dels fidels a poca cosa més que el passeig pel camp els diumenges assolellats.

Al marge del tradicional *Casino Vicense* (1848), anomenat popularment "el casino dels senyors",⁶⁴ i d'altres entitats recreatives de menor importància, fundades a començaments del vuit-cents –com l'Acadèmia Filharmònica (1825) o la *Sociedad Jovial Vicense* (1848)–, van néixer, a partir dels anys seixanta, moltes associacions destinades a facilitar la vida social de la burgesia local. Així doncs, aparegueren les agrupacions corals *Ausonense* (1862), *Ausonense Euterpe* (1863), *El Coro del Jardín* (1877), *La Antigua Ausetana* (1880), *La Ausetana* (1880) i la *Coral Talía* (1884). L'any 1886 es creà *La Comercial Vicense*, dedicada a fer funcions de teatre, que dos anys més tard va passar a dir-se *Casino Mercantil Vicense*. Aquell mateix any també fou inaugurada la societat "La Barretina", que tenia la seu a la Plaça Major; era una entitat juvenil dedicada al teatre i a la literatura. El 1889 es fundà el casino de *La Unión Comercial Vicense*, situat en un local de la casa Musach, al número 15 del carrer de Sant Hipòlit, amb la finalitat d'agrupar tots els comerciants de la ciutat. Aquesta entitat, a banda de la tasca estrictament recreativa, va intervenir en altres afers, com ara l'elaboració d'un projecte de conducció d'aigua del Ter a Vic. Tenia una secció dramàtica que sovint representava obres al *Teatro Ausonense*. El 1894, l'industrial Francesc Bassols i Roura va fundar el *Centro Industrial Vicense*, adreçat a fomentar la indústria vigatana i a oferir

⁶⁴ Aquesta entitat va néixer, el primer dia d'abril del 1848, a partir d'una tertúlia que tenia lloc a casa del comandant militar Ramon Casadevall. El seu primer local social va ser al carrer de Sant Miquel Arcàngel, traslladant-se, més tard, al carrer de Sant Hipòlit, número 11. El seu primer president fou Domènec de Bertran i de Puig, advocat proper al partit liberal i director de *El Pueblo Vicense*, que també va participar en la fundació del Cercle Literari, del qual fou president en el període 1854-1855. Ja des del començament, aquesta entitat va agrupar tota la gran burgesia local, que hi acudia per gaudir de representacions teatrals, vetllades musicals, balls i altres activitats. El 1864 va fusionar-se amb l'Acadèmia Filharmònica i el 1933 ho va fer amb el *Centro Industrial Vicense*. L'any 1899 el "Casino Vicense" va canviar de local i es va traslladar al casal "Comella", situat en una cantonada de la Rambla de les Devallades. Veure Miquel dels Sants SALARICH. (1972-1974). «Les societats recreatives vigatanes del vuit.cents», *Ausa*, volum VII, p. 67-81; Josep CASANOVAS (1998). «El Casino de Vic (1848-1998). Cent cinquanta anys d'història». *La Llettra*, núm. 1, p. 6-11.

entreteniment als seus socis. El seu local social estigué a la Plaça Major, primerament, i al número 9 del carrer dels Argenters, després.

L'entitat que va tenir més transcendència en l'àmbit de la sociabilitat burgesa fou, sens dubte, "El Cercle Literari de Vic". Fundat el 1860 en un pis del número 2 del carrer de la Riera, s'hostatjà a la casa Rol a partir del 1865 i a la casa Moreta, del carrer de Sant Hipòlit, des del 1871 fins a la seva desaparició el 1921. Els fundadors del Cercle van voler recuperar per a la ciutat la iniciativa econòmica, social i política que la crisi de la indústria tradicional local havia traspasat a les dinàmiques i fabrils viles de la riba del Ter.⁶⁵ En foren socis la gairebé totalitat dels hisendats, industrials, polítics i intel·lectuals de Vic.⁶⁶ Els seus locals serviren per a l'esbarjo, però també per a la discussió social o científica. S'hi van fer sessions musicals, recitals poètics, excursions arqueològiques i conferències de tota mena (en feien una cada quinze dies). Aquesta institució perdé, amb el pas del temps, l'embranchida que l'havia caracteritzat des de la seva fundació, de tal manera que l'any 1903 uns versets satírics del Programa de la Festa Major de Vic qualificaven els socis del Cercle de «senyors encarcarats que jugan á cassanellas y's disputan com lléons per si son blancas ó negras».⁶⁷

Una de les fites més importants en aquest procés d'expansió de la vida recreativa local va ser la construcció d'un teatre nou. Tot i que les múltiples entitats bastiren sales destinades per a funcions teatrals, l'any 1868 es va plantejar la necessitat de fer un teatre per a tota la ciutat. Una societat d'accionistes va ser l'encarregada de materialitzar el projecte i l'any 1869, s'estrenà a la Rambla de Sant Domènec, en un edifici que havia servit de caserna i d'escola pública i que s'anomenava "La Galera", el nou *Teatro Ausonense*. La primera peça teatral que s'hi va representar fou "Una diada de Glòria", escrita pels autors locals Jaume Collell –canonge, escriptor i periodista– i per Josep Serra i Campdelacreu –arxiver de la ciutat i escriptor–. El *Teatro Ausonense* va persistir fins el 26 de maig de 1919 en què fou destruït totalment per un incendi.⁶⁸

A partir del 1900, les transformacions socials i econòmiques i la creixent politització ciutadana van repercutir en la vida associativa local. Les entitats

⁶⁵ Els fundadors foren Ramon Bru de Sala, Climent Campà, Marià Fàbregas, Eduard Teixidor, Francesc Xavier Calderó, Agustí Canalda, Ramon Vinader, Joaquim Salarich, Miquel Albareda, Josep Anglada, Antoni Valls i Geroni Cerdà.

⁶⁶ Veure Miquel dels Sants SALARICH (1962). *Història del Círcol Literari de Vich*. Vic, Patronato de Estudios Ausonenses.

⁶⁷ BJTV-CL, "Programa de la Festa Major (1903)".

⁶⁸ L'incendi del teatre va coincidir amb la representació, la nit abans, de "El Místic" de Santiago Rusiñol; com que l'opinió catòlica de la ciutat veia en aquesta obra una sàtira contra la jerarquia eclesiàstica amb motiu de l'enfrontament entre el bisbe Morgades i Jacint Verdaguer, es va propagar el rumor que el foc s'havia encès per ordre del Palau Episcopal i que, com tenien el convent al costat del teatre, els pares claretians havien executat aquesta ordre. Veure Miquel dels Sants SALARICH (1972-1974). «Les societats recreatives vigatanes...», p. 64.; Ramon VIDAL PIETX (1983). *Memòries d'un vell infant incorregible* (recull primer). Centelles, Impremta Moderna, p. 50.

vigatanes que enquadraven la burgesia local es desenvoluparen en quatre direccions: les associacions recreatives de caire tradicional, com ara la Societat Catalana Vigatana (1906),⁶⁹ els clubs esportius, com el Vic Sport (1908)⁷⁰ i el Centre Excursionista de Vich (1911),⁷¹ les associacions vinculades a determinades preocupacions intel·lectuals del moment, com el *Vika Esperantistaro* (1910),⁷² i les reorganitzades institucions de caràcter polític, les més importants de les quals s'arreglaven amb el catalanisme conservador o bé amb el tradicionalisme, que combinaran l'estricta tasca d'agitació pública i electoral amb l'aspecte lúdic i recreatiu. També tindran una gran repercussió social les associacions musicals; per causa de la competència ideològica entre els carlins i els catalanistes, la ciutat disposarà de dos orfeons: l'Orfeó Vigatà del Conservatori (regionalista)⁷³ i l'Orfeó Vigatà de mossèn Miquel Rovira (tradicionalista).⁷⁴

La influència de l'Església.

L'Església vigatana va conservar durant tot el vuit-cents una enorme influència social. La ciutat de Vic, seu d'una extensa diòcesi, albergava un seminari que a finals de segle comptava amb prop de mil estudiants.⁷⁵ L'any 1900, la població religiosa, masculina i femenina, era de 761 persones,⁷⁶ un 6'5% de la població total de la ciutat. Si hi afegim els prop de mil estudiants del seminari, el percentatge arriba a un 7'4%. Tenint en compte que en aquella època hi havia províncies, com ara Huelva o Albacete,⁷⁷ que tenien una mitjana de 7 o 8 clergues regulars per cada 10.000 habitants, ens podem adonar de la importància de l'estament eclesiàstic en la societat vigatana. L'ambient ciutadà

⁶⁹ AHGCB, Expedient número 4936.

⁷⁰ AHGCB, Expedient número 5570.

⁷¹ Els estatuts del Centre Excursionista de Vich especificaven els objectius de l'entitat: "El Centre Excursionista de Vich té per objecte la pràctica del Excursionisme, com a medi per estudiar y conèixer bé la comarca vigatana y tot lo que ab aquesta tinga relació, ab el fí de fomentar l'amor a la terra, divulgar tot lo que constitueca títol d'honor per ella y conservar els monuments, costums y institucions totes que sían característiques de la Plana de Vich". Veure *Butlletí del Centre Excursionista de Vich* (Gener/Març 1912), p. 2; AHGCB, Expedient número 6922.

⁷² Aquesta associació per a la divulgació de l'esperanto, la llengua internacional inventada pel Dr. Zamenhoff, editava una revista que es deia *Kometo*. Els socis fundadors fundadors de la societat foren: R. Serra, D. Camps, E. Gazapo, J. Pratdesaba, J. Comella, J. Conill, A. Serra, J. Masgrau, J. Palmarola, E. Subirà, J. Sales, A. Serra, F. Navés, J. Barnils, J. Verdaguer, P. Nualart, J. Terricabras, J. Delclós, J. Albagés, A. Puig, J. Casals, F. Surroca, A. Puig. Veure AHGCB, expedient número 6173.

⁷³ AHGCB, Expedient número 10080 (05-03-1920).

⁷⁴ AHGCB, Expedient número 8060 (26-10-1914).

⁷⁵ Veure Ramon RIAL CARBONELL (2000). «Aproximació a la història del Seminari Conciliar de Vic». A: Ignasi ROVIRÓ ALEMANY. *Diccionari de filòsofs, teòlegs i mestres del Seminari de Vic*. Vic, Patronat d'Estudis Osonencs, p. 11-97.

⁷⁶ AHMV, Cens del Padró Municipal (1900).

⁷⁷ Maria CRUZ MINA (1990). «Elecciones y partidos en Navarra (1891-1923)». A: M. TUÑÓN DE LARA [dir.]. *La España de la Restauración. Política, economía, legislación y cultura*. Madrid, Siglo XXI, p. 113.

estava impregnat de catolicisme, amb un gran protagonisme d'aquell nombrós clergat. Això dona a Vic un aire de ciutat "levítica", amb pautes de moralitat pública i privada molt coercitives. El caràcter clerical de la ciutat l'acostava a d'altres poblacions catalanes, com ara Girona, que també presentaven un forta presència eclesiàstica, amb tot el que això suposa de control social i de conservadorisme polític.⁷⁸ La ciutat de Vic era el que Maria Cruz Mina anomena una «societat clericalitzada».⁷⁹ Els esdeveniments ciutadans i el cicle de l'any s'estructuraven al voltant de la religió catòlica: misses, processons, tocs de campana, prediques, confraries, etc.

En un context finisecular de canvis socials i econòmics en el món occidental, desfermats per la industrialització que també afectava la comarca, l'Església es va veure obligada a redefinir el seu paper en la societat, tot i que el catolicisme era la religió oficial de l'estat i gaudia de tota mena de privilegis. Les transformacions econòmiques estaven forjant nous grups socials: aparició massiva de l'obrer industrial i consolidació d'una burgesia industrial i financera. En el marc de la creixent conflictivitat social, treballadors i patrons abraçaren ideologies –socialisme, anarquisme, liberalisme– que no tenien en compte el paper principal reservat a l'Església en l'Antic Règim, en el qual aquesta institució era el referent ideològic, moral i polític per excel·lència. És per això que, coincidint amb la Restauració borbònica del 1875,⁸⁰ l'Església espanyola inicià una forta campanya "recristianitzadora" adreçada a adaptar el seu

⁷⁸ Per al cas de Girona veure: Joan PUIGBERT. (1995). *La Girona de la Restauració. Girona, 1874-1923*. Girona, Diputació de Girona i Ajuntament de Girona; Josep CLARA. (1989). «Comportament electoral de dues ciutats: Girona i Figueres (1901-1923)». A: C.MIR [editora]. *Actituds polítiques i control social a la Catalunya de la Restauració (1875-1923)*. Lleida, Virgili i Pagès, Institut d'Estudis Ilerdencs, Estudi General, p. 147-159.

⁷⁹ Maria CRUZ MINA (1990). «Elecciones y partidos en Navarra...», p. 121. Alfonso BOTTI (1998). «Iglesia, clericalismo y anticlericalismo». A: *Memoria del 98*, Madrid, *El País*, p. 310. Aquest autor també parla, referint-se a l'Espanya de la Restauració, de la progressiva "clericalització" de la societat.

⁸⁰ Tot i que el nunci apostòlic Rampolla afavorí (1883) l'entesa entre l'església espanyola i el govern de Cánovas del Castillo, les altes jerarquies eclesiàstiques es mostraven crítiques, quan no obertament enfrontades al règim de la Restauració perquè pensaven que el nou sistema polític no garantia prou la seva preeminència social i la seva influència en les qüestions d'estat. Aquesta tendència no va canviar fins el 1885, coincidint amb la nova Regència, quan una part de les altes jerarquies de l'Església espanyola recolzaren decididament -front les amenaces revolucionàries- la monarquia constitucional. Malgrat això, la majoria del catolicisme militant, tradicionalista, s'oposà a l'actitud d'aquests bisbes i féu tot el possible per entorpir la conciliació entre l'Església i el règim de la Restauració, defensada per liberals, conservadors i catòlics moderats. Veure Feliciano MONTERO (1998). «La iglesia católica ante el sistema político de la Restauración». A: Javier TUSELL i Florentino PORTERO [editors]. *Antonio Cánovas y el sistema político de la Restauración*. Madrid, Biblioteca Nueva, p. 207-229; Maria Victoria LÓPEZ-CORDON (1990). «La mentalidad conservadora durante la Restauración». A: M. TUÑÓN DE LARA [director]. *La España de la Restauración...*, p. 71-109; Manuel de PRELLES BENÍTEZ (1991). «Secularización y enseñanza en España». J.L. GARCÍA DELGADO [curador]. *España entre dos siglos (1875-1931). Continuidad y cambio. VII Coloquio de Historia Contemporánea de España dirigido por Manuel Tuñón de Lara*. Madrid, Siglo XXI, p. 191-212; Manuel REVUELTA (1991). «La recuperación eclesiástica y el rechazo anticlerical en el cambio de siglo». A: J.L. GARCÍA DELGADO [curador]. *España entre dos siglos...*, p. 214-234.

missatge a la nova realitat i a conservar un lloc privilegiat en la nova societat industrial. La reacció catòlica fou, en bona part, una reacció política, alimentada per les condemnes del *Syllabus* a les llibertats modernes. Els criteris integristes van influir en el clergat i fomentaren la concepció militant de la religió com una lluita per la restauració d'una societat íntegrament cristiana, el “regne de la cristiandat” en la vida pública i privada. Contràriament, la publicació, l'any 1891, de l'encíclica de Lleó XIII *Rerum Novarum* va ser l'aportació teòrica més important per modernitzar el missatge de l'Església i elaborar un discurs cristià per a la creixent classe treballadora occidental.⁸¹ El text de Lleó XIII critica les ideologies materialistes, sobretot el socialisme, i denuncia el *laissez-faire* i el liberalisme a ultrança. També proclama la competència de l'Església per a resoldre la qüestió obrera, així com el dret d'intervenció de l'Estat per a pal·liar les situacions econòmiques injustes. Alhora, defensa l'associacionisme catòlic dels treballadors i es pronuncia a favor de qualsevol esforç destinat a restaurar els lligams socials en la vida econòmica. Amb la *Rerum Novarum* aparegué el “catolicisme social”,⁸² una qüestió que fou tractada pel bisbe de Vic Josep Torras i Bages⁸³ –continuador de l'obra “recristianitzadora” iniciada per Josep Morgades i Gili (1882-1899)–⁸⁴, el qual, tot i que no es comprometé amb el nou ordre liberal, va anar més enllà del tradicionalisme en què estava ancorat la majoria del clergat i connectà amb nous nuclis socials. Tanmateix, el nou bisbe vigatà desautoritzà tota acció social que no s'inspirés en el cristianisme:

«La ciència de Déu, la gracia, obra d'una manera oposada, no's revela en magnificències, no és una ostentació, ni es manifesta per grans terrabastalls; és callada, no té apariències, però és sutil i penetrant i d'una força irresistible i d'una feconditat admirable. No escriu llibres de filantropia, ni fa saraus per a socórrer els pobres, ni dóna espectacles per a arreglar auxilis pels necessitats; però cuida els malalts, ampara els vells i desvalguts i cerca major vestit pels necessitats que no'n tenen. No

⁸¹ Veure Feliciano MONTERO (1983). *El primer catolicismo social y la “Rerum Novarum” en España (1889-1902)*. Madrid: Espasa Calpe; Jean-Yves CALVEZ i Jacques PERRIN (1966). *L'ensenyament dels papes: de Lleó XIII a Pius XII*. Barcelona, Curial; José SÁNCHEZ JIMÉNEZ (1980). «La acció social cristiana en el último decenio del siglo XIX: las repercusiones de la *Rerum Novarum* en España», *Cuadernos de Historia Moderna y Contemporánea*, núm. 1, p. 123-140.

⁸² Veure Soledad BENGOCHEA (1998). «El catolicisme social a Catalunya (finals del segle XIX-1919)». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, volum IX, p. 129-148.

⁸³ Per a conèixer la seva vida i la seva obra: Jaume COLLELL (1916) *Biografía del Ilm. y Rvm. Joseph Torras y Bages*. Vic, Imprenta de Lluçia Anglada; Josep DACHS. (1932). *Vuitcents pensaments del bisbe Torras i Bages*. Barcelona, Foment de Pietat; Fortià SOLÀ (1935). *Biografía [Torras i Bages]*. Barcelona, Biblioteca Balmes; Narcís LÓPEZ-BATLLORI (1961). *El pensament de Torras i Bages sobre algunes qüestions públiques*. Barcelona, Rafael Dalmau; Joan Lluís PÉREZ [editor] (1985). *L'Església i el regionalisme i altres textos. Josep Torras i Bages*. Barcelona, La Magrana; Àngel CALDAS (1987). *Torras i Bages, pastor de Catalunya*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Oriol COLOMER (1991). *El pensament de Torras i Bages*. Barcelona, Claret.

⁸⁴ Veure Jordi FIGUEROLA (1994). *El Bisbe Morgades i la formació de l'Església catalana contemporània*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

escarneix a ningú per ignorant, però ha instruït a més ignorants que no pas tots plegats els qui es titulen amics de les llums. No crida ¡visca la llibertat! Però l'ha introduïda en les nacions, qui amb sos excessos sovint no saben guardar-la, i la defensa declarant que és pecat la tirania i que's deù respecte a la naturalesa humana. No somou els fonaments de la societat predicant la nivellació de fortunes, però sempre ha treballat a la quieta procurant la elevació de les classes populars, i induint als rics a humiliar-se i a suplir amb sos béns les necessitats dels pobres»⁸⁵

El prelat vigatà va desenvolupar, també, la seva teoria del regionalisme conservador per tal de recuperar les masses per al cristianisme; situant-se, per tant, entre l'integrisme de Sardà i Salvany,⁸⁶ l'autor de *El liberalismo es pecado*, i el "liberalisme catòlic" que accepta la dinastia establerta i constitucional.⁸⁷

A Vic, l'ofensiva "re Cristianitzadora" va materialitzar-se, des de mitjans de segle XIX, en la instal·lació a la ciutat de nombroses congregacions religioses: el Convent dels Pares Claretians (1849), el de les Filipones (1850), el de les Sagrimentàries (1856), el de les Germanes Josefines (1877), el de les Dominiques de l'Anunciata (1885), el de les Germanetes del Pobres (1888), el de les Serves de la Passió (1886), el de les Serves del Sagrat Cor (1891) i el de les Germanes Carmelites (1900).⁸⁸ D'entre aquestes congregacions, algunes es dedicaven a l'assistència als malalts (les Josefines), d'altres a tenir cura dels vells (les Germanetes dels Pobres) o a l'ensenyament (les Dominiques). L'Església Catòlica reforçava, d'aquesta manera, la seva presència ciutadana en àmbits d'intervenció social que havia exercit tradicionalment. També es popularitzaren, en aquells anys, altres institucions cristianes, dirigides per seglars, que contribuïren a l'extensió del caràcter clerical de la ciutat. La fundació, l'any 1871, d'una Acadèmia de la Joventut Catòlica estigué orientada per aquest objectiu. El seu ideari consistia en la preparació religiosa de l'individu, l'ensenyament gratuït de la classe treballadora i la propaganda del catolicisme.⁸⁹ Fins i tot l'Ateneu de la Classe Obrera, creat el 1890, cercà la protecció de l'Església vigatana: el dia de la inauguració (13 de juny), el bisbe Morgades acudí al local del Cafè de la Pau, de la Rambla del Passeig, per a beneir la nova

⁸⁵ Josep TORRAS i BAGES (1913). «La Potència de la Creu». *Obres completes*. Barcelona, Ibèrica, p. 199-200.

⁸⁶ Veure Antonio MOLINER PRADA (2000). *Fèlix Sardà i Salvany y el integrismo en la Restauración*. Bellaterra, Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona; S. VILA (1999). *Sardà i Salvany: els anys de joventut i l'experiència del Sexenni (1871-74). Formació i primeres passes com a propagandista catòlic*. Universitat de Girona: Treball de Recerca Inèdit.

⁸⁷ Casimir MARTÍ (1988). «Torras i Bages: el regionalisme tradicionalista, un antitipus ètico-històric del sistema de la Restauració». A: Albert BALCELLS [curador]. *El pensament polític català del segle XVIII a mitjans del segle XIX*. Barcelona, Edicions 62.

⁸⁸ Eduard JUNYENT (1976). *La ciutat de Vic i la seva història*. Barcelona, Curial, p. 306-309.

⁸⁹ Miquel dels Sants SALARICH (1972-1974). «Les societats recreatives...», p.71-74.

associació, acompanyat per l'alcalde de la ciutat, el terrinent Joaquim d'Abadal, i el president de l'entitat, l'obrer Bernat Codinas.⁹⁰

Durant el primer terç del segle XX, l'Església vigatana continuarà lluitant per conservar el control ideològic sobre la societat local. Per a portar a terme aquest objectiu, i seguint les línies d'actuació que s'estaven intentant a la majoria de diòcesis catalanes, el bisbe Torras i Bages crearà, el 30 de març del 1910, la Junta d'Associacions per a l'Acció Catòlica i Social de la diòcesi de Vic. Els membres d'aquesta Junta Central, que estaven encarregats de controlar la feina de les juntes parroquials, eren Lluís Casadejús, Josep Sellas, Felip Pitxot i Jacint Claveras (els tres primers eren capellans vinculats al Seminari Conciliar de Vic, del qual eren professors).⁹¹ L'Acció Catòlica, que en general va tenir poc èxit al bisbat de Vic i a la resta de parròquies catalanes, pretenia organitzar i enquadrar als laics per tal d'enfortir la presència social del catolicisme. Tampoc va tenir massa fortuna la delegació local de l'Acció Social Popular, fundada a Vic el 1910 per l'advocat carlí Francesc de Aizcorbe i per mossèn Climent Villegas, professor del Seminari i director del Col·legi de Sant Josep (la residència dels seminaristes), amb la intenció de «formar homes conscients de sos debers civils, morals y religiosos[...], treballar per les justes reformes socials y per la concordia entre classes[...], excitar y sostenir un moviment general d'actuació del orde social cristià, civilizador y promotor de tots els interesos l·legítims, dintre de l'esfera de l'activitat catòlich-social».⁹² L'intent de fer arrelar a la capital osonenca aquest moviment interclassista de caire cristià, que havia iniciat l'any 1907 a Barcelona el jesuïta Gabriel Palau, va fracassar; de fet, l'experiència del pare Palau va desaparèixer l'any 1916 quan hagué de deixar la direcció del moviment i fou enviat pels seus superiors a Amèrica del Sud, després de la seva intervenció a favor dels obrers en alguns dels conflictes socials del moment. Les dificultats que tenien aquestes organitzacions per implantar-se entre els sectors populars no van fer disminuir, però, l'activisme del catolicisme militant de la ciutat; així doncs, el mes de juliol del 1910 més de 5000 fidels ompliren la catedral de Vic «correspondiendo al llamamiento de nuestro Ilmo. y Rdmo. Prelado y a la invitación de la Junta de Acción Católica Social»;⁹³ el dia 28 d'agost del 1910, es va fer una jornada d'aplecs a totes les diòcesis de Catalunya, com a demostració de força dels catòlics contra el govern liberal; a Osona, els fidels acudiren a Sant Joan de Galí, Nostra Senyora de la Gleva, Nostra Senyora de Rocaprevera, Nostra Senyora de Muns, Nostra Senyora de Demunt, Nostra Senyora de Puiglagulla, Nostra Senyora de l'Arola, Nostra Senyora de Lourdes de Tona i Santa Maria de Moià;⁹⁴ el 2 d'octubre, s'organitzà, amb el suport d'integristes, carlins i elements catòlics de

⁹⁰ *Ibidem*, p. 77.

⁹¹ *El Norte Catalán* (16 abril 1910), p. 1. (30 març 1910). *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich* (31 març 1910), p. 162.

⁹² *Gazeta Montanyesa* (16 febrer 1910), p. 3.

⁹³ *El Norte Catalán* (30 juliol 1910), p. 1.

⁹⁴ *El Norte Catalán* (27 agost 1910), p. 1.

totes les tendències, una gran manifestació en contra de la política “anticatòlica” del govern central, seguida per comunions massives a les esglésies de Vic, una processó i una visita al consistori, durant la qual la Junta Diocesana de l'Acció Catòlica i Social lliurà un manifest a l'ajuntament. L'alcalde accidental de la ciutat, el catalanista Martí Genís i Aguilar, en rebre el document, va dir que «[...] la Corporación Municipal siempre estará al lado del Prelado y de las autoridades eclesiásticas; que, portavoz de un pueblo profundamente religioso, representación augusta de una ciudad eminentemente católica, debía cooperar y cooperaría á cuantas manifestaciones de Catolicismo se iniciasen».⁹⁵

QUADRE 1 EVOLUCIÓ DE L'ALUMNAT DEL SEMINARI DE VIC (1901-1932)

Any	Número d'alumnes
1901-1902	395
1903-1904	389
1909-1910	341
1912-1913	239
1921-1922	250
1931-1932	195

Font: Ramon RIAL CARBONELL (2000). «Aproximació a la història del Seminari Conciliar de Vic». A: Ignasi ROVIRO ALEMANY. *Diccionari de filòsofs, teòlegs i mestres del Seminari de Vic*. Vic, Patronat d'Estudis Osonencs, p. 55.

Pel que fa al Seminari Conciliar, el nombre d'alumnes matriculats retrocedí constantment des dels primers cursos del nou segle. No obstant això, la seva influència social es mantingué i els professors del Seminari continuaren tenint, a través de les seves càtedres, però també per mitjà dels periòdics en què participaven i de l'altar, un fort ascendent intel·lectual sobre la societat vigatana en general i damunt les classes benestants en particular.

A Vic, l'Església tindrà, ben entrat el segle XX, una preeminència indubtable; aquesta situació no va canviar ni tan sols amb la mort del carismàtic Torras i Bages, substituït pel prelat de Burjassot Francesc Muñoz Izquierdo (1916-1925); el nou bisbe reforçarà el paper social del catolicisme implantant a la diòcesi el nou codi de dret canònic promulgat pel Papa Benet XV, afavorint l'obra dels exercicis espirituals per a obrers, promovent la consagració i entronització del Sagrat Cor de Jesús entre les famílies, els ajuntaments i les escoles,⁹⁶ coronant com a patrona de la Plana la Verge de la Gleva.⁹⁷ A finals

⁹⁵ *El Norte Catalán* (8 octubre 1910), p. 1.

⁹⁶ L'Ajuntament de Vic aprovà col·locar el Sagrat Cor de Jesús a les dependències municipals en sessió plenària de l'11 d'abril del 1917. L'acció del consistori vigatà motivà una carta d'agraïment del bisbe Muñoz Izquierdo (13 abril 1917) i diverses notificacions de felicitació, entre les quals destaca la del Centre de Defensa Social de Barcelona (8 maig 1917), una agrupació d'ultradreta que defensava els interessos del catolicisme. Veure: AHMV, Llibre d'Actes del Ple (11 abril 1917); AHMV, Correspondència (1917). Com estableixen C. Martí i J. Bonet «la devoció al Sagrat Cor de Jesús no es limitava a ser una manifestació piadosa, [...] la concepció de la sobirania social de Jesucrist tenia

del seu pontificat, el bisbe Muñoz Izquierdo, que havia patit un atemptat el 28 de setembre del 1917 a Sant Hipòlit de Voltregà,⁹⁸ intervingué directament en afers políticossocials publicant, a través del doctor Ramon Casadevall, un document sobre el *Sentimiento de patria y el artículo 'Creo en la Santa Iglesia'* (1922), en el qual advertia el clergat sobre els perills de la divisió dels catòlics per temes de caire polític i social, una referència implícita a les picabaralles entre catalanistes i carlins que, fins i tot a l'interior del Seminari, dividien a l'Església vigatana.⁹⁹ El 1925, Muñoz Izquierdo fou nomenat vicari general castrense i passà a residir a Madrid, on arribà a ser capellà del Rei Alfons XIII. L'any 1926, en atenció als serveis prestats a la corona espanyola, rebé el títol de "Patriarca de les Índies Occidentals" i fou nomenat membre del Consell d'Estat. Per succeir el bisbe Muñoz, fou preconitzat el solsonès Jaume Viladrich i Gaspar, auxiliar de l'arquebisbe de Burgos; la seva inesperada mort li impedí prendre possessió de la seu vigatana.¹⁰⁰ L'any 1927, finalment, fou nomenat bisbe de Vic, el professor del Seminari de Mallorca, doctor Joan Perelló i Pou, el qual continuà la línia de Muñoz Izquierdo.¹⁰¹ Els dos prelats que seguiren a Torras i Bages es mostraren neutrals en el conflicte que dividia l'Església catalana de l'època entre catalanistes i espanyolistes, però, tal com recorda Ucelay da Cal, tan Muñoz com Perelló estaven estretament vinculats al bisbe

derivacions sobre el camp de les relacions entre l'Església, per una banda, i la societat civil i l'Estat, per l'altra». Joan BENET i Casimir MARTÍ (1990). *L'integrisme a Catalunya. Les grans polèmiques: 1881-1888*. Barcelona, Vicens Vives/Caixa de Barcelona, p. 24.

⁹⁷ La coronació de la Mare de Déu de la Gleva, santuari ubicat a pocs quilòmetres de Vic i on va passar alguns anys mossèn Jacint Verdaguer, es va fer enmig d'una encesa polèmica, l'any 1923: els catòlics catalanistes, dirigits per mossèn Gudiol, eren partidaris de retornar la imatge sense elements decoratius; els carlins volien que la Mare de Déu fos coronada amb un luxós vestit. Veure Ramon VIDAL PIETX (1984). *Memòries d'un vell infant incorregible* (recull segon). Centelles, Impremta Moderna, p. 75.

⁹⁸ Un individu va fingir voler rebre la benedicció del bisbe i s'hi acostà per a clavar-li un punyal al pit. El bisbe surtí il·lès perquè el ganivet topà amb el tancador de la capa pluvial del Prelat; mossèn Joaquim Gallifa va tirar l'agressor a terra i els presents el reduïren fins que arribà la policia. L'agressor era un obrer teixidor de Torelló, Lluís Camps Vilaró, casat de 54 anys. També van ser detinguts com a còmplices: Eliseu Molas, de 37 anys i natural de Girona; Joaquim Sobregrau, de 50 anys i natural de Sant Cugat del Vallès i Francesc Llansà, de 64 anys i de nacionalitat francesa. *Gazeta de Vich* (2 octubre 1917), p. 2-3. *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich* (29 setembre 1917, p. 336; 15 octubre 1917, p. 337-339).

⁹⁹ DD.AA (2000). *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya* (vol. 2). Barcelona, Claret/Generalitat de Catalunya, p. 692-693.

¹⁰⁰ Jaume Viladrich i Gaspar va néixer el 14 de gener del 1865 al poble de Clarà, prop de Solsona. Estudià la carrera eclesiàstica al seminari diocesà i fou ordenat sacerdot l'any 1888. Era doctor en Dret Canònic per la Universitat de València i llicenciat en Sagrada Teologia per la Universitat Pontifícia de Tarragona. Entre el 1909 i el 1921 fou canonge i vicari capitular a la Seu d'Urgell. Del 1921 fins al moment de la seva elecció per a dirigir el bisbat de Vic exercí com a bisbe titular de Tricomia i auxiliar del Cardenal Benlloch. Morí d'un atac de cor el dia 20 de setembre del 1926 a Valfermoso de las Monjas (Guadalajara), on havia anat a visitar la seva germana, abadessa d'aquell monestir de benedictines. Veure *Gazeta de Vich*, (24 juliol 1926), p. 2-7.

¹⁰¹ *Ibidem* (vol. 3), p. 69.

Miralles de Lleida, el qual, tot i defensar la prèdica en català, es distingia pel seu espanyolisme.¹⁰²

Als anys trenta, amb els canvis polítics que comportà l'adveniment de la República, l'ajuntament va iniciar una campanya de secularització que comptà amb la ferma oposició de l'Església local, dirigida en aquells moments pel bisbe Perelló. Les disputes entre les autoritats republicanes de la ciutat, que es limitaren a fer complir les lleis vigents en matèria de religió, i el clergat vigatà s'extingueren a tots els àmbits de la vida ciutadana: els noms dels carrers, les escoles, el cementiri, els símbols religiosos en els edificis oficials, la llibertat d'expressió.¹⁰³ Durant aquells anys, la forta oposició a la secularització de la societat vigatana va demostrar la pervivència de l'extraordinari pes de l'estament eclesiàstic en una ciutat, anomenada pels sectors més intransigents del catolicisme local "el Petit Vaticà", on el bisbe exercia també un poder polític, tal com reconeixia un articulista de la "Gazeta de Vich" l'any 1926:

«A Vich es ja proverbial i famosa l'immensa transcendència de l'Autoritat Episcopal. Diòcesi pacífica i levítica fins al moll dels ossos, la intervenció i gestió del Sr. Bisbe no solament es reconeguda i acatada filiament en totes les qüestions eclesiàstiques sino que ja tradicionalment es sollicitada i generosament admesa en tots els afers socials i àdhuc polítics de la diòcesi. Els vigatans mai no savem ni volem veure en el Sr. Bisbe un senzill funcionari buròcrata, sino que en ell hi venerem l'altíssima autoritat que exerceix que, d'altra banda és la primera dins la diòcesi no solament en jerarquia sinó que també i principalment»¹⁰⁴

B) La classe obrera.

La situació general de la classe obrera osonenca va empitjorar en el darrer terç del segle XIX. A les dures condicions de vida i de treball –jornades de quinze hores, treball infantil, sous baixos–¹⁰⁵ s'hi va afegir una renovació tecnològica en els processos de producció a la indústria tèxtil i un context polític i social, iniciat el 1874, que perseguia l'associacionisme obrer.¹⁰⁶ A partir de la crisi colonial del 1898 s'accentuaren les dificultats per a la classe treballadora. En perdre els mercats d'ultramar, els empresaris tèxtils de la comarca van reduir la

¹⁰² Enric UCELAY DA CAL (1992). «Provincialistes contra dualistes: la dictadura de Primo de Rivera i Catalunya vista a través de la província de Girona». A: DD.AA. *La dictadura de Primo de Rivera. Estudis sobre les comarques de Girona*. Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona, p. 38-39.

¹⁰³ Josep CASANOVAS (1993). *Quan les campanes van emmudir...*, p. 24-29.

¹⁰⁴ *Gazeta de Vich*, (24 juliol 1926), p. 1.

¹⁰⁵ Veure Joan SERRALLONGA (1992). «La vida i la mort a la Catalunya treballadora: Osona, 1880-1920»... p. 91.

¹⁰⁶ Àngel DUARTE; Joan SERRALLONGA (1990). «Una aproximació a l'obrerisme osonenc en el darrer quart del segle XIX». A: Jordi FIGUEROLA [editor]. *Osona i Catalunya al segle XIX. Estudis d'història*. Vic, Eumo, p. 186-200.

producció, això va fer disminuir les hores de feina i els sous dels treballadors de la zona. També es produïren acomiadaments massius.

A Vic, una ciutat que s'estava constituïnt com a centre d'intercanvis comercials i com a nucli administratiu, en aquella segona meitat del vuit-cents, la classe obrera local –formada majoritàriament per treballadors tèxtils, pellaires, llangonissaires, bracers i jornalers agraris– es trobava en una posició de feblesa, derivada de les circumstàncies generals i de la seva poca importància numèrica. La indústria tèxtil s'instal·lava als pobles de la Conca del Ter i una gran quantitat de treballadors vigatans canviaven de residència per a ocupar-se en els tallers de les poblacions fabrils riberenques. Tanmateix, el moviment obrer vigatà tenia una llarga història organitzativa, els orígens de la qual cal cercar-los en la primitiva Associació de Teixidors de Vic, una de les més antigues de Catalunya.¹⁰⁷

El caràcter dual de l'economia vigatana –industrial i agrària–¹⁰⁸ afavoria la permanència, entre els sectors treballadors, d'una ideologia conservadora, tradicionalista i ruralista, mantinguda i estimulada per l'Església, per tal d'allunyar la classe obrera de formes d'organització reivindicatives i d'ideologies que possessin en qüestió el vigent *status quo* de la societat vigatana.

Organització i mobilització obrera a finals del segle XIX.

El moviment obrer vigatà va viure una profunda crisi durant prop de set anys (entre el 1874 i el 1880). No fou fins el 1881, amb l'arribada al poder dels liberals, que s'obrí una fase de reorganització dels treballadors, afavorida per la millora de la llibertat d'associació i de reunió que el nou govern introduí en la legislació espanyola. El sindicalisme osonenc era, en aquells moments, un moviment societari basat en el funcionament de societats obreres d'ofici, deslligades dels centres obrers dels altres pobles i que, de tant en tant, emprenien accions conjuntes perquè els seus dirigents ho acordaven en trobades esporàdiques.¹⁰⁹

Malgrat la revitalització de l'organització reivindicativa, el moviment obrer de Vic provenia, majoritàriament, d'una tradició reformista. Ja en temps del “sexenni democràtic”, durant el Congrés Obrer de Barcelona de l'any 1870,¹¹⁰ el representant de l'obrerisme vigatà, Jacint Solà i Casadevall, s'havia mostrat partidari de la línia reformista. En contra de l'opinió de la direcció del congrés, que volia portar el moviment obrer espanyol cap al col·lectivisme i

¹⁰⁷ Veure Genís BARNOSELL (1999). *Orígens del sindicalisme català*. Vic, Eumo.

¹⁰⁸ Molts obrers industrials de Vic complementaven el seu sou fent feines esporàdiques al camp. Alguns es llogaven per a fer treballs agraris en cas de perdre el treball en una fàbrica.

¹⁰⁹ Pere GABRIEL (1985). «Algunes notes sobre la implantació sindical de socialistes i anarquistes a Catalunya, abans de la primera guerra mundial». A: *Industrialización y nacionalismo. Análisis comparativos*. Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, p. 555-578.

¹¹⁰ Josep TERMES (1971). *Anarquismo y sindicalismo en España. La Primera Internacional (1864-1881)*. Barcelona, Ariel, p. 57-58.

l'apoliticisme bakunista, Solà i Casadevall es va posar al costat de la minoria d'oposició que defensava el reformisme moderat. El representant dels teixidors de Vic votà contra l'apoliticisme i la línia anarquista predominant i donà el seu vot a les contrapropostes reformistes que volien jurats mixtos, cooperatives, bancs de crèdit i una legislació estatal en matèria social.¹¹¹ Aquest Congrés va crear la Federació Regional Espanyola de l'Associació Internacional del Treball (AIT), el Comitè Federal de la qual dominaven els bakunistes. La consolidació del poder dels anarquistes a l'AIT, accentuada en el Congrés de Còrdova (1872-1873) amb l'expulsió del grup marxista, va fer que de les vuit seccions sindicals vigatanes que l'any 1872 pertanyien a la Federació Regional només en quedés una el maig del 1873.¹¹² L'obrerisme vigatà es desvinculà, majoritàriament, de l'AIT i optà pel sindicalisme moderat que accepta qualsevol mètode d'acció social: la vaga, la política o el cooperativisme. El societarisme reformista també predominava a la resta de la comarca. Així doncs, mentre que els llibertaris són una minoria, els elements socialistes que s'organitzen a través del sindicat de les Tres Classes del Vapor controlen, de fet, el moviment obrer osonenc.¹¹³

La reorganització del moviment obrer en la dècada dels vuitanta va anar acompanyada de la represa de les mobilitzacions. A començaments del 1883, al Convent de Sant Domènec de la capital osonenca, es va fer una reunió, organitzada pel centre obrer local, per tal de tractar de la reconstrucció de les federacions de treballadors. Hi assistiren delegats de Roda, Manlleu, Torelló i Centelles. Ja als anys noranta, concretament el 1898, es portarà a terme una vaga que paraitzarà completament, en demanda de millores laborals i salarials, les poblacions de Roda, Torelló i Vic. Tot i que la vaga va fracassar, aquesta protesta va estimular el naixement de la Federació Tèxtil (que agrupava socialistes, anarquistes i les restes del sindicat de les Tres Classes del Vapor) amb prop de 40.000 afiliats. El dirigent d'aquesta associació va ser el sindicalista manlleuenc Josep Guiteras.¹¹⁴ L'any 1899, les conques fabrils del Ter i del Freser van viure un altre període de vagues. El mes de febrer, la Federació Tèxtil dirigeix una vaga victoriosa que afecta Sant Quirze, Manlleu, Montesquiu, Ripoll, Campdevàrol i Camprodon. En els mesos d'abril i maig, els treballadors dels pobles riberencs deixen d'anar a la feina; a Vic, la vaga afecta les fàbriques Molas, Ricart i Comella; la ciutat s'omple de forces de l'ordre i es fa necessària la intervenció del governador civil de Barcelona per a solucionar el conflicte.¹¹⁵ El mes d'octubre del 1900, arran d'un conflicte laboral

¹¹¹ *Ibidem*, p. 426.

¹¹² *Ibidem*, p. 288.

¹¹³ Àngel DUARTE; Joan SERRALLONGA (1990). «Una aproximació a l'obrerisme osonenc...», p. 190.

¹¹⁴ Àngel DUARTE (1979). «La solidaritat i l'organització obrera a Manlleu a principis del segle XX», *Manlleu Publicació*, Festa Major de 1979.

¹¹⁵ *La Veu del Montserrat* (27 maig 1899), p. 166.

iniciat pels obrers contra l'estratègia empresarial de combatre la sobreproducció tèxtil amb acomiadaments i la prolongació de les jornades de treball, la patronal ataca la Federació Tèxtil i porta a terme un locaut empresarial; es posen en circulació llistes negres de sindicalistes, condemnant-los al "pacte de la fam" i, per tant, a marxar de la comarca per a poder trobar feina. Les associacions obreres queden desfetes i els patrons acomiaden vuit-cents treballadors, molts d'ells militants sindicalistes.¹¹⁶

Al costat de la creixent conflictivitat laboral, també es desenvolupà a Osona, afavorit per la Llei d'Associacions del 1887, un moviment cooperativista. A finals de segle, Vic comptarà amb dues cooperatives de consum autogestionades per obrers: la Cooperativa Vigatana (1880) i la Cooperativa *Antigua* (1867). Es tractava de petites entitats de consum, desconnectades les unes de les altres que, a finals de segle, es començaran a organitzar a nivell territorial a través de la Junta Comarcal de les Guilleries, Plana de Vic, Valls de Ribes i Camprodon.¹¹⁷ Influïts pel republicanisme, primer, i pel socialisme, després, els cooperativistes osonencs consolidaran, a partir d'unes entitats que en un principi només volien solucionar els problemes immediats dels treballadors, una ideologia transformadora que convertirà el cooperativisme en un moviment d'emancipació social.¹¹⁸

Situació obrera i cooperativisme a Osona en el període 1900-1930.

Tal com diu Joan Serrallonga «la classe obrera [de la comarca] estava immersa en la dinàmica del mercat capitalista i això els abocava cíclicament a unes condicions d'indigència absoluta quan no de desesperació».¹¹⁹ Tot i que les condicions de vida dels treballadors osonencs no experimentaren una veritable millora fins a la dècada dels anys trenta, la seva situació canvià després de la primera guerra mundial, sobretot pel que fa als obrers industrials, que passaren de treballar 66 hores setmanals per 15 pessetes a treballar-ne 52 per 37, en un context en què la majoria d'ells combinaven la feina a la fàbrica amb el conreu d'un petit tros de terra que completava els seus ingressos.¹²⁰

Els col·lectius que es mantingueren en una situació més desfavorable foren els camperols, que a finals dels anys 20 cobraven els mateixos sous que abans del 1914 amb uns jornals inferiors als 10 rals, i les dones, que s'ocupaven principalment a les fàbriques de filats i teixits i en els establiments que elaboraven llangonisses. A Vic, les llangonissaries només treballaven a l'hivern, llogant-s'hi centenars de noies que venien dels pobles veïns (Sentfores,

¹¹⁶ Albert BALCELLS (1974). *Trabajo industrial y organización obrera en la Cataluña contemporánea*. Barcelona, Laia, p. 56-57.

¹¹⁷ Vegeu Josep CASANOVAS (1998). *El cooperativisme a Osona*. Vic, Eumo, p. 22-23.

¹¹⁸ *Idem*.

¹¹⁹ Joan SERRALLONGA (1992). «La vida i la mort a la Catalunya treballadora: Osona, 1880-1920...», p. 83-84.

¹²⁰ Gonçal de REPARAZ (1928). *La Plana de Vich...* p. 141-142.

Calldetenes, Santa Eulàlia de Riuprimer), les quals tornaven a casa seva a l'estiu per a fer les feines del camp.¹²¹

Per a pal·liar les seves difícils condicions de vida, la classe obrera osonenca, a banda de l'acció sindical i política, continuarà desenvolupant el cooperativisme, sobretot el de consum, fins i tot quan les circumstàncies polítiques li vagin en contra, com en el període 1928-1930, moment en què la Federació Comarcal de Cooperatives de Vic va repartir 500 tones de diversos articles entre les seus associats i proposà a la Federació Provincial comprar una fàbrica de xocolata per a constituir una cooperativa de producció, projecte que no es va materialitzar.¹²² Així doncs, les cooperatives foren una forma associativa molt estesa i ben organitzada; a començaments de segle XX, Vic disposava de quatre entitats d'aquesta mena. *Antigua*, *Vigatana*, *Catalana*, *Central* i *Panadería Mútua*. En la línia d'enfortir el moviment cooperativista autòcton, l'any 1921 les cooperatives vigatanes es van fusionar en una de sola: la Cooperativa Obrera *Panaderia Mútua*, una institució que concebia la seva activitat en termes estrictament obreristes, diferenciant-se d'altres propostes cooperativistes de la comarca, com ara la *Fraternitat Obrera de Tona* (1916), inspirades en el paternalisme burgès.¹²³

En tot cas, l'expansió del cooperativisme ha de ser vist com una forma complementària d'actuació obrera. La interrelació entre cooperativisme i sindicalisme, en el context d'un moviment obrer local dominat pels elements reformistes, serà molt estreta i possibilitarà que un dels socis fundadors de la Cooperativa Vigatana, el paleta Vicenç Molas, esdevingui l'any 1909 president de la Societat Obrera Local. Quan el sindicalisme obrer, que la dreta local identificava *grosso modo* amb les vagues i la reivindicació laboral, era perseguit, el cooperativisme es reforçava, perquè era una forma d'associacionisme obrer que les forces conservadores toleraven i promovien, ja que consideraven que no posava en qüestió l'ordre social establert, sinó que pal·liava legítimament els "sofriments" de la classe treballadora. Una altra qüestió seria la visió que els cooperativistes tenien d'aquestes entitats, i que plasmaven en els seus estatuts. Per a la majoria d'ells, les cooperatives eren instruments de redempció social que, a banda de solucionar problemes quotidians com ara la provisió a bon preu dels aliments bàsics, els encaminaven cap a la superació de les desigualtats entre els homes.

Pel que fa a l'evolució de la població obrera durant aquest període a Vic, les dades de la Junta de Reformes Socials estableixen que l'any 1901 hi havia 300 treballadors del tèxtil, 120 adobers, 50 llançonissaires, 210 paletes, 60 fusters, 60 serrallers i llauners i 10 espartanyers.¹²⁴ L'any 1920, la ciutat ja compta amb 2100 obrers, essent l'indret de la comarca amb un número més elevat de treballadors, seguit de Manlleu (2000), Torelló (950), Masies de Roda (800),

¹²¹ *Ibidem*, p. 143-144.

¹²² Albert PÉREZ BARÓ (1974). *Historia de la Cooperación catalana*. Barcelona, Nova Terra, p. 66.

¹²³ *Ibidem*, p. 42.

¹²⁴ AHMV, "Junta de Reformes Socials (1900-1912)".

Sant Vicenç de Torelló (800), Masies de Voltregà (700), Centelles (650), Gurb (650), Roda de Ter (550) i Orís (500).¹²⁵ Aquestes xifres inclouen els nombrosos nens i nenes que, des dels 10 anys, treballaven a les fàbriques i un elevat contingent de dones, les quals rebien, a tota la zona del Ter, sous més baixos que no pas els homes per a realitzar les mateixes feines.¹²⁶

2.-3. El marc urbà.

A Vic, l'enderroc de les muralles es va portar a terme l'any 1868 –a Barcelona aquest fet s'havia produït vint anys abans–. El desplaçament de població agrària cap a la capital comarcal, una tendència que es donà a tot el país en aquells temps, i la introducció progressiva d'una economia capitalista, afavoriren la conversió de les antigues proteccions de la ciutat en rambles que separaven el nucli d'origen medieval dels ravals que l'envoltaven: els carrers Gurb, Manlleu, Sant Francesc i Sant Pere. Tan sols hi havia una zona de nova urbanització fora muralles; es tractava de "l'eixample dels Morató", construït durant el segle XVIII entre el carrer de Manlleu, el convent dels Caputxins i el carrer Nou, per tal de fer front al creixement de població. Més endavant, el 1872, es va introduir la il.luminació pública a gas. L'any 1875, arribà el ferrocarril; el 1879, es portaren les aigües públiques des de la font de Monallots; el 1899, s'inaugurava el fluïd elèctric. Tanmateix, la ciutat presentava notables defectes sòciourbanístics: clavegueram insuficient i defectuós,¹²⁷ l'aigua potable no arribava a tota la població, habitatges en mal estat, humits o sense ventilació. Com a conseqüència d'aquests problemes es produeixen alguns brots epidèmics: els anys 1885-1886, el còlera va afectar 34 persones del districte cinquè;¹²⁸ l'any 1900, el tifus obliga l'ajuntament de la ciutat a dictar una sèrie de mesures profilàctiques que inclouen l'anàlisi de les aigües de les fonts de Monallots i Bellpuig, l'obligació dels propietaris de cases de conduir l'aigua pluvial per canals tancades i la neteja i desinfecció de clavagueres i letrines.¹²⁹ D'altra banda, la burgesia local no construeix nous edificis ni reforma els que ja posseeix. A començaments del segle XX, les incipients transformacions econòmiques afavoreixen els primers projectes urbanístics modernitzadors. Els grans terratinents de la comarca –la majoria dels quals viuen permanentment a

¹²⁵ Veure Pere GABRIEL (1981). *Classe obrera i sindicats a Catalunya, 1903-1920*. Universitat de Barcelona, Tesi Doctoral.

¹²⁶ El 1903 el sou un filador era de 23 pessetes setmanals, mentre que el d'una treballadora qualificada era de 14. Els nens nuadors rebien 10'5 pessetes setmanals i les nenes que feien d'ajudants només 8'5. Veure Joaquim ALBAREDA; Jordi FIGUEROLA; Miquel MOLIST; Imma OLLICH (1984). *Història d'Osona*. Vic, Eumo, p. 220.

¹²⁷ L'any 1901 els empresaris assaonadors de la ciutat van fer arribar una queixa al consistori perquè es prenguessin mesures per tal d'evitar que els veïns del carrer de Sant Francesc llencessin les escombraries al riu Mèder, ja que la brutícia estrenyia la llera del riu i els dies d'avinguda els seus establiments s'inundaven (AHMV, Llibre d'Actes del Ple, 23 setembre 1901).

¹²⁸ Joan SERRALLONGA (1992). «La vida i la mort a la Catalunya treballadora: Osona, 1880-1920...», p. 91.

¹²⁹ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (12 setembre i 17 setembre de 1900).

la ciutat–, els comerciants rics i els industrials comencen a aixecar noves cases, moltes d’elles d’una clara influència modernista.¹³⁰ Així doncs, trobem edificacions destinades a ús particular, com la “Casa Cortinas” (1893) i la “Casa Comella” (1896), projectades per l’arquitecte Gaietà Buhigas; la “Casa Abadal” (1903), obra de Josep Azemar; la “Casa de Concepció Vergés” (1905) i la “Casa Vila” (1908), obra del mestre de construcció Josep Torner; la “Casa d’Anita Colomer” (1906), de l’arquitecte vigatà Josep Maria Pericas; la “Casa Vilaró” (1910), dissenyada per Josep Canaleta; la “Casa de Domènec Domingo” (1914), de Lluís G. Ylla; la “Casa Espona” (1916), del mestre d’obres Bernat Noguera. També es van fer obres destinades a ús industrial: la “Fàbrica del Sucre” (1892-1893), d’arquitecte desconegut; la “Fàbrica Torra” (1896), d’Enric Sagnier; la “Fàbrica Riera” (1905), del mestre d’obres Josep Ylla. L’any 1917, el mateix Josep Ylla va construir una Plaça de Braus, inspirada en les places existents a Catalunya en aquella època, feta amb totxo i d’estil d’influència àrab.¹³¹

Per la seva part, l’ajuntament acordarà, l’any 1902, iniciar els treballs per a la construcció del nou carrer de Verdaguer (el 1903 es va decidir batejar aquesta via amb el nom del poeta de Folgueroles), que havia d’enllaçar, a través de l’antic camí del Portal de Sant Joan, l’estació de ferrocarril amb la plaça Major; començava, d’aquesta manera, l’expansió urbana cap a la zona de ponent.¹³² L’any 1903, l’arquitecte municipal, Pelayo de Miquelerena, lliurava el projecte definitiu d’urbanització de tot aquell sector, el qual obligava a suprimir el Portal de Sant Joan i l’illot de cases conegut com a “Casa Rusconi”, situat entre els carrers d’Isabel II i el passatge de Comella. El carrer de Jacint Verdaguer fou inaugurat, sense edificis i envoltat de camps, el 1910, coincidint amb les festes del centenari del naixement de Jaume Balmes, moment en què també s’inauguraren una nova estació de ferrocarril i uns fanals dissenyats per l’arquitecte Antoni Gaudí i acabats per Josep Canaleta,¹³³ que es van col·locar a

¹³⁰ Veure Immaculada BOVER (1972-1974). «El modernisme a Vic», volum VII, *Ausa*, p. 20-24.

¹³¹ La construcció de la Plaça de Braus resolgué el greu conflicte existent a la ciutat entre bona part de les classes populars, que volien continuar gaudint dels correbous que es feien per les festes de Sant Miquel, i un grup significatiu del clergat local, identificat amb el catalanisme incipient, que pressionava perquè es deixessin de fer curses de braus a la Plaça Major, l’indret on es feien tradicionalment aquests espectacles, o que es fessin en un lloc allunyat del centre de la ciutat.

¹³² L’ajuntament de Vic acordà fer un emprèstit per import de 375.000 pessetes per a poder finançar les obres del nou carrer (AHMV, Llibre d’Actes del Ple, 19 agost 1903). La subhasta de les primeres 125.000 pessetes es va fer el 29 de desembre de 1903; només es van poder col·locar títols per valor de 52.500 pessetes que foren comprats per Vicenç Cuyàs –25.000 ptes.–, Francesc Petitpierre –2.000 ptes.–, Francesc Bassols –1.000 ptes.–, Francesc Rierola –6.600 ptes., Joaquim Vilaplana –400 ptes.–, Fernando Huelín –10.000 ptes.– i Santiago Lluçà –5.000 ptes.– (AHMV, Llibre d’Actes del Ple, 30 desembre 1903). Es va fer una segona subhasta el 5 d’abril del 1904, amb la intenció de vendre els títols que havien sobrat a la primera: es van comprar 30.800 pessetes. Els compradors van ser: Miquel Bonamich –3.500 ptes.–, Josep de Rocafiguera –20.000 ptes.–, Domènec Masferrer –5.000 ptes.–, Francesc Vilarrúbia –900 ptes.– i Marià Codina –1400 ptes.– (AHMV, Llibre d’Actes del Ple, 6 abril 1904). El fracàs de les dues subhastes (només es van vendre 93.300 pessetes) van obligar el consistori a deixar de banda aquest emprèstit.

¹³³ Veure Miquel dels Sants CAÑELLAS (2001, 28 juny). «Fanals monumentals al mercadal de Vic. Dos-cents anys de clarors i ombres». *Vic*, p. 5-19.

l'entrada de la Plaça Major. Aquests fanals, fets de pedra basàltica i ferro forjat, es mantingueren fins al 1924, quan foren retirats. No va ser fins als anys vint en què tot el sector de ponent va urbanitzar-se definitivament: el 1922, s'obriren els carrers de l'Arquebisbe Alemany i del Bisbe Morgades; el 1923, comencen a urbanitzar-se els terrenys situats entre el carrer de Gurb i la carretera de Sant Bartomeu del Grau; uns anys més tard s'inaugurà la Ronda de Francesc Camprodon i el carrer del Pare Gallissà, tots ells projectats per Josep Maria Pericas. El nou eixample acollí algunes de les noves edificacions emblemàtiques de Vic, com ara la "Casa Puig" (1920), propietat de l'industrial Anton Puig i obra de Josep Maria Pericas o l'edifici de la Caixa de Pensions (1928), de l'arquitecte Domènec Verdager. L'any 1926, el consistori encarregà a l'arquitecte municipal Manuel Gausa l'elaboració d'un projecte d'urbanització de la plaça de l'Estació perquè «no desmerezca el buen nombre de la Ciudad y de sus administradores, no consintiendo que uno de los lugares más transitados, sea en la actualidad, un espacio abandonado, o poco menos, que produce un pésimo efecto a visitantes y forasteros; para delimitar el espacio entre la vía pública y la propiedad particular que, en parte, se halla confundida; para facilitar y fomentar la edificación destinada a la vivienda, consiguiéndose las correspondientes ventajas, tanto en el terreno constructivo, como en el económico, y por último para mejorar el tránsito rodado, en la actualidad separado de las líneas de fachada».¹³⁴ Amb aquest projecte, i les normes reglamentàries que l'acompanyaven, l'ajuntament pretenia estimular la construcció d'edificis d'habitatges en una zona que, tot i ser l'entrada de la ciutat des de l'estació del ferrocarril, encara no havia estat edificada.

La banda de llevant de la ciutat no va ser objecte de cap actuació urbanística fins al 1915, quan es van començar a construir dos nous ravals: el del carrer de Montserrat i el de la carretera de Roda. Per afavorir l'expansió de Vic en aquella direcció s'enderrocà el vell carrer de Santa Teresa, substituïnt-lo per una nova via, el carrer del Bisbe Torras i Bages, situat a la sortida de la carretera de Sant Hilari.

Al mateix temps que s'eixamplava el teixit urbà de la ciutat, també es produïen millores higièniques: el 1901, s'inaugura un nou escorxador que permet atendre amb més garanties sanitàries la demanda creixent de carn;¹³⁵ el 1902, l'ajuntament acordà obligar tots els propietaris de cases situades en carrers on hi ha clavagueres a conduir-hi les aigües pluvials;¹³⁶ el 1916, la Junta Local de Sanitat aconsella el consistori de no permetre la instal·lació d'indústries de pells a l'interior de la ciutat ni en mansanes edificades, també

¹³⁴ AYUNTAMIENTO DE VIC (1926). *Urbanización de la Plaza del Centenario. Modificaciones y adiciones de las vigentes Ordenanzas Municipales. Ordenanza de la exacción del derecho sobre licencias y construcciones*. Vic, Imprenta y Librería Ausetana, p. 5-6.

¹³⁵ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (17 juny 1901).

¹³⁶ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (22 desembre 1902).

insta l'ajuntament a impedir que les aigües d'aquestes indústries es llencin a les clavegueres públiques sense haver estat filtrades.¹³⁷

Tot i que, durant el primer terç del segle XX, la capital d'Osona experimentarà un important creixement cap a ponent –l'expansió urbana encetada arran de l'obertura del carrer de Verdaguer– i cap a llevant –nous ravals del carrer de Montserrat i de la carretera de Roda–, i que la ciutat s'adaptarà progressivament a les exigències d'una societat en transformació, la configuració social de l'espai urbà no experimentarà grans canvis: les classes benestants continuaran ocupant, preferentment, els carrers de la ciutat vella, els que constituïen el districte primer (Riera, Call Nou, Plaça Mercè, Plaça Constitució, Sant Hipòlit, Ramada, Pont, Bassas, Plaça Santa Maria, Sant Josep, Arcs, Verdaguer, Ciutat, Sant Just, Peixateria, Gibraltar, Rambla Santa Clara, Passeig Balmes, Passeig Muralla, Cassador) i una part del districte segon (Sant Antoni, Plaça Vella, Plaça Paradís, Rambla Montcada, Progrés, Cloquer, Sant Miquel, Fusina, Rambla Passeig, Serrallers, Plaça Carbó, Sant Sadurní, Trinquet, Plaça Nova, Cardona, Plaça Don Miquel, Sant Sebastià, Plaça Santa Elisabet, Dues Soles, Soledat, Arayma, Garces, Teneries, Aluders); les classes populars s'amuntegaran, bàsicament, en els carrers de la secció segona del districte segon (Hospital, Rambla Devallades, Sant Pere, Sant Francesc, Remei, Rambla Sant Domènec); la petita burgesia comercial o industrial viurà al districte tercer (Nou, Torres i Bages, Montserrat, Rambla Santa Teresa, Gelada, Sant Pau, Caputxins, Plaça Divina Pastora, Plaça dels Màrtirs, Plaça Àngel Custodi) i al districte quart (Gurb, Manlleu, Pla de Balenyà, Rambla del Carme, Neus, Nord); el nombrós camperolat urbà es situarà a la secció segona del tercer districte (una part del carrer Remei, Afores de Vic, Nord, Estació, masies allunyades), un indret en el qual també hi vivien els empleats de la Companyia dels Camins de Ferro del Nord. La divisió social del territori municipal es donarà de manera imperfecta; així doncs, hi haurà població obrera al nucli medieval o al carrer del Remei, també trobarem camperolat en zones de fort predomini proletari, com ara els carrers Sant Francesc i Sant Pere. Pel que fa als nous eixamples de la ciutat, aquests seran ocupats tardanament (creixaran a la dècada dels anys vint), i gairebé exclusivament per famílies de la gran burgesia vigatana, la qual hi construirà, en primer lloc, edificis industrials, i, en una segona fase, els seus propis habitatges familiars: el cas més emblemàtic d'aquesta nova arquitectura burgesa fou l'habitatge de la família Forcada, conegut popularment com a “l'altre temple romà”; es tractava d'una enorme casa d'estil neoclàssic, amb un petit llac navegable i unes columnes gregues a l'entrada.¹³⁸

¹³⁷ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (22 novembre 1916).

¹³⁸ Veure Carles FORCADA (1997). *L'altre temple romà de Vic. Casa Forcada i el seu entorn*. Barcelona, Edimurtra.

Contràriament al que va succeir a Barcelona,¹³⁹ a la ciutat de Vic les transformacions urbanístiques resultants dels nous eixamples no determinaren, almenys durant els anys que precediren la Guerra Civil, canvis significatius en la vida social i política local ni provocaren l'aparició de nous moviments de caràcter popular. La distribució social de l'espai urbà es mantingué dins dels límits establerts durant el segle XIX; així doncs els nuclis obrers per excel·lència es limitaran als carrers de Sant Francesc i Sant Pere, la burgesia continuarà instal·lada en les seves grans cases de la ciutat vella, mentre que els camperols viuran a les masies disseminades o a la zona del Remei. En aquest context, la incorporació, el novembre del 1930, del petit nucli rural de Sentfores (788 habitants) –el consistori del qual havia demanat prèviament la fusió–¹⁴⁰ no suposarà cap canvi significatiu ni en l'estructura urbana ni en l'aspecte social de Vic. Tot i el sostingut augment demogràfic de la capital osonenca i el creixement del teixit urbà, la fesomia de la ciutat canviarà molt lentament.

¹³⁹ Veure Pere GABRIEL (1992). «Espacio urbano y articulación política popular en Barcelona, 1890-1920». A: Manuel TUÑÓN DE LARA [director]. *Las ciudades en la modernización de España. Los decenios interseculares. VIII Coloquio de Historia Contemporánea de España*. Madrid, Siglo XXI, p. 61-94.

¹⁴⁰ AHMV, Llibre d' Actes del Ple (29 novembre 1930).

3.- El personal polític de Vic (1900-1930).

3.-1. El període 1900-1923.

La gent que s'ocupava, durant el període comprès entre el 1900 i el 1923, en els afers polítics de la ciutat o bé que, a través de la seva activitat pública a la ciutat i en el districte, feia carrera política a les Corts de Madrid o a la Diputació de Barcelona, es constituïa a dos nivells:

- Un petit grup de polítics d'ofici que es dedicava, preferentment, a la “gran” política: les Corts espanyoles i la Diputació provincial de Barcelona.
- Un grup força més nombrós d'individus que actuaven a escala municipal: regidors i alcaldes.

El context legal i políticoinstitucional del moment condicionava, òbviament, les característiques del personal que es presentava a les diverses conteses electorals (generals, provincials i municipals). Les eleccions, entre el 1890 i el 1907, es van fer segons la Llei Electoral del 28 de juny del 1890, que introduïa, respecte de les legislacions aplicades per la restauració borbònica, un element central: el sufragi universal masculí. Malgrat això, hi havia molts aspectes que limitaven, en aquest text, la participació política de les classes populars; el cas més emblemàtic estava contingut en l'article vuitè del títol primer, que establia que el càrrec de diputat a Corts era gratuït i voluntari. Evidentment, això dificultava l'activitat pública dels obrers i de tots aquells que no disposaven d'un patrimoni o d'una dedicació professional que els permetés fer front a les despeses que comportava el càrrec de diputat a Corts.¹⁴¹ Aquesta dificultat s'agreujava, a més, perquè els partits que representaven les classes subalternes, bàsicament socialistes i republicans, veien restringida la seva competència electoral per una sèrie de mesures legals:

- El cens de votants no es revisava abans de cada elecció.
- La presentació d'identificació personal per a poder votar no és una exigència, el secret i la privacitat a l'hora de votar no existeixen.
- La corrupció o el frau electoral no estan tipificats com a delictes.
- La competència igualitària entre partits està restringida en funció dels candidats a ser interventors de les meses electorals, ja que, segons que consta en l'article 37 de la Llei del 1890, per a ser interventor cal complir alguna d'aquestes quatre condicions: haver estat elegit amb anterioritat diputat a Corts pel mateix districte o per un altre de la província, haver estat elegit senador per la mateixa província, haver-se presentat pel mateix

¹⁴¹ José Carlos RUEDA [editor] (1998). *Legislación electoral española (1808-1977)*. Ariel, Barcelona, p. 136.

districte i haver obtingut, com a mínim, la cinquena part dels vots del cens total o bé ser proposat com a interventor per la vintena part del cens electoral del districte, davant la taula electoral constituïda, amb cèdula personal o acta notarial que ho avalés.

- La Llei del 1890 institucionalitza un sistema de representació majoritària per districtes que afavoreix els uninominals de caràcter rural, més fàcilment manipulables pels cacics locals.
- La decisió en matèria d'impugnació d'actes correspon al Congrés dels Diputats, essent, d'aquesta manera, els propis implicats, o la gent dels seu partit o dels partits rivals, els encarregats de resoldre els escons electorals disputats.¹⁴²

Totes aquestes qüestions dibuixen un panorama gens favorable per a la democratització de l'activitat política; un escenari que no es modificarà, segons Teresa Carnero, ni amb la nova Llei Electoral del 8 d'agost del 1907, impulsada pel regeneracionista Antoni Maura. Tot i que la nova norma rebaixa l'edat de votació dels 25 als 23 anys i declara obligatori el sufragi –amb l'amenaça d'un augment del 2% en la contribució per als abstencionistes– conté elements que frenen clarament la “renovació” de la vida pública: continuen les condicions del 1890 per a ser interventor, no es demanen acreditacions per a exercir el vot, no hi ha sobres per a posar-hi la papereta, no hi ha cabina d'aïllament, s'introdueix un article (el 29) que legitima la proclamació automàtica de guanyadors quan en el districte només hi ha un candidat, afavorint per tant la intervenció caciquil a través d'amenaques i pressions per a la no presentació de candidats desafectes.¹⁴³

Els partits dinàstics i les altres forces burgeses són els únics que estan en condicions d'enviar, en un número significatiu, representants a les Corts espanyoles. Així doncs, mentre França (103 diputats) i Itàlia (52 diputats) tenien, l'any 1914, una nodrida representació socialista als seus respectius parlaments, a Espanya la seva presència era testimonial.¹⁴⁴

Per la seva part, la legislació municipal, estructurada a partir de la Llei d'octubre del 1877, subjectava els organismes locals a les directrius

¹⁴² Salvador Forner, Mariano García, Rosa Ana Gutiérrez i Rafael Zurita no comparteixen els arguments de Carnero i consideren que la reforma electoral espanyola del 1907 forma part de l'onada reformista dels últims anys del segle XIX i primers del XX a tota Europa: Suïssa (1891), Bèlgica (1899), Moràvia (1905), Finlàndia (1906). Aquests canvis, segons aquests autors, pretenien la integració de les minories polítiques en la construcció dels estats nacionals. Veure Salvador FORNER; Mariano GARCÍA; Rosa Ana GUTIÉRREZ; Rafel ZURITA (1998). «Modernización social y comportamiento electoral urbano en España, 1910-1923». A: Salvador FORNER [coordinador]. *Democracia, elecciones y modernización en Europa. Siglos XIX i XX*. Madrid, Instituto de Cultura Juan Gil Albert/Cátedra, p. 279. Veure Teresa CARNERO (1998). «Sistema de partidos y Parlamento ¿una democratización imposible?». A: Santos JULIÀ [coordinador]. *Debates en torno al 98: estado, sociedad y política*. Madrid: Comunidad de Madrid, p. 99-101.

¹⁴³ *Ibidem*, p. 109.

¹⁴⁴ Teresa CARNERO (1997). «Democratización limitada y deterioro político en España, 1874-1930». A: Salvador FORNER [coordinador] *Democracia, elecciones y modernización en Europa. Siglos XIX y XX*. Madrid, Instituto de Cultura Juan Gil Albert/Cátedra, p. 237-239.

governamentals, facultant el Rei i les Corts (article 84 del Títol X de la Constitució del 1876) per a intervenir en les corporacions municipals si aquestes anaven més enllà de les seves atribucions.¹⁴⁵ L'actuació dels consistoris quedava supeditava a les decisions del Govern Civil, amb autoritat per fer cessar l'alcalde i els regidors. El rei designava, d'entre els regidors electes, l'home destinat a l'alcaldia, garantint així la fidelitat a les directrius del Govern central a les grans ciutats, capitals de província i caps de partit judicials. A més, per a ser elegible en les poblacions de més de 1000 habitants calia haver-hi residit durant quatre anys i estar inclòs entre els dos primers terços de la llista de contribuents. El dia a dia de la tasca municipal s'organitzava de la següent manera:

- Els consistoris es renovaven per meitats cada dos anys, amb un sistema de votacions proporcionals atenuades, cessant els regidors més antics.
- La llei dividia els consellers municipals en tres categories: alcalde, tinent d'alcalde i regidors en nombre proporcional a la població.¹⁴⁶
- La gestió municipal quedava repartida territorialment en districtes i barris sota la responsabilitat del tinent d'alcalde corresponent (n'hi havia un per cada barri) i de l'alcalde de barri.
- Els regidors eren els encarregats de l'estudi i la resolució de les qüestions municipals a través de la seva incorporació a alguna de les comissions permanents del consistori.
- Les comissions (les principals eren les d'hisenda, governació i foment) elaboraven dictàmens que després es presentaven per a l'aprovació del ple municipal; tot i que els acords d'aquest podien ésser revocats per l'alcalde o pel Govern Civil.¹⁴⁷

L'estructura legal de la vida pública municipal, igual que la política general i provincial, limitava molt la participació activa en els afers comunitaris de les classes subalternes, donant-se, per tant, una clara infrarepresentació dels sectors més nombrosos de la societat en les institucions municipals.

A) Els diputats.

La més alta dignitat política al districte de Vic era, sense dubte, el diputat a Corts; elegit periòdicament pels homes majors de vint-i-cinc anys –a partir del 1907 pels homes de més de 23– amb capacitat legal per a exercir el dret de vot.

¹⁴⁵ Cèlia CAÑELLAS; Rosa TORAN (1996). *El personal polític de l'ajuntament de Barcelona, 1877-1923. Del provincialisme corporatiu al cosmopolitisme classista*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 39-44; Marcelo MARTÍNEZ-ALCUBILLA [director] (1914-1966). *Diccionario de la administración española*. Madrid, Imprenta del Asilo de Huérfanos del S.C. de Jesús.

¹⁴⁶ La ciutat de Vic tenia assignats 13 regidors i 4 tinent d'alcalde.

¹⁴⁷ Cèlia CAÑELLAS; Rosa TORAN (1996). *El personal polític de l'Ajuntament de Barcelona...*, p. 39-44.

Les persones que optaren a l'acta de diputat a Corts en el període 1900-1923 foren, gairebé en exclusiva, membres de l'alta burgesia comarcal: grans terratinents o industrials del sector del tèxtil, amb una sòlida posició social i econòmica que els permetia dedicar bona part del seu temps a la cosa pública. Es tractava, sovint, d'individus que, tot i haver nascut a Vic, no hi residien habitualment; aquest és el cas dels regionalistes Raimon d'Abadal i Calderó i Narcís Verdaguer i Callís,¹⁴⁸ ambdós instal·lats des de ben joves a Barcelona. Tan Abadal com Verdaguer Callís conservaven, però, lligams familiars i propietats a la capital d'Osona. En temps de campanya electoral es desplaçaven a Vic per a participar en mítings, visitar electors i entrevistar-se amb els homes forts del districte que tenien la facultat de pressionar la gent perquè votés una opció política concreta.

També existiren en el districte els polítics forasters que, tanmateix, tenien interessos econòmics a la comarca; així doncs, el diputat barceloní Ròmul Bosch i Alsina (liberal) era el propietari de la fàbrica del Còdol Dret de les Masies de Roda, un establiment tèxtil que a finals del XIX tenia 4362 fusos de filar, 76 telers i una dinamo elèctrica que generava 66 Kw/h.¹⁴⁹ Per la seva part, Albert Rusiñol i Prats (regionalista), posseïa la Colònia Ramisa a Manlleu, amb 394 treballadors l'any 1909.¹⁵⁰ Bosch i Rusiñol estaven estretament vinculats a la vida política i econòmica de Barcelona¹⁵¹ i utilitzaven el districte de Vic com a plataforma per a les seves aspiracions en la política espanyola, tot i que, de vegades, participaren en els plets locals, en la "petita" política quotidiana del districte. El liberal Bosch i Alsina va arribar a promocionar al seu fill, Alexandre Bosch i Catarineu, el qual fou, successivament, diputat a Corts i provincial per Vic.

En tercer lloc, hi havia els *cuneros*, aquells que, sense ser autòctons ni tenir cap vincle econòmic a la zona, hi acudien buscant fortuna política. Els conservadors Fernando Huelín i Juan Camín de Angulo i els carlins Miquel Junyent i Bartomeu Trias guanyaren sengles actes de diputat a Corts per Vic sense tenir-hi cap relació especial.

¹⁴⁸ Joaquim d'Abadal i Calderó, germà de Raimon, fou tinent d'alcalde de l'ajuntament de Vic en el període 1899-1902; Josep Verdaguer i Callís, germà de Narcís, esdevingué regidor regionalista en el consistori vigatà a les eleccions de l'any 1906.

¹⁴⁹ Imma OLLICH [coordinadora] (1995). *A banda i banda del Ter. Història de Roda*. Vic, Eumo, p. 179.

¹⁵⁰ Soledad BENGOCHEA (1994). *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 130.

¹⁵¹ Ròmul Bosch fou alcalde de Barcelona l'any 1905, participà en la creació del Banc Comercial de Barcelona –del qual havia subscrit títols per valor de 449.770 pessetes– i formava part de la Junta Directiva del Foment del Treball Nacional, de l'Associació de Fabricants Cotoners i de la Junta de Govern del Banc de Barcelona (1923); també era accionista de La Maquinista Terrestre i Marítima (1918) i president de la Junta d'Obres del Port de Barcelona. Albert Rusiñol, a banda de la seva dedicació política en el camp del regionalisme, presidí el Foment del Treball Nacional (1899-1901), fou accionista del Banc Comercial de Barcelona (tenia títols per valor de 16.800 pessetes), membre de la Junta de Govern del Banc de Barcelona (1923) i vocal de la Caixa Vilumara (1910).

A la dècada dels vint, i com a conseqüència de les picabaralles entre la direcció de La Lliga Regionalista i el centre catalanista de Vic, trobarem candidats i diputats regionalistes que viuen regularment a Vic: els terratinents Ramon Bach i Planell (hereu de la masia del Bach d'Oristà) i Ramon Vilaplana i Forcada (fill de la masia del Pujolar de Sentfores).

Pel que fa als diputats provincials, aquests acostumaven a ser gent de la comarca; així doncs alguns dels protagonistes de la política local tingueren una participació més o menys afortunada en els afers de la província. En qualsevol cas, es tractava de terratinents, industrials o advocats prestigiosos. Foren diputats provincials per Vic-Granollers l'advocat i propietari agrari vigatà Josep Font Manxarell (conservador), els industrials torellonencs Lluís Pericàs (carlí) i Joaquim Badia (conservador), l'industrial de Manlleu Ferran Almeda (liberal), el terratinent vigatà Josep Rierola (liberal) i l'hisendat de Balenyà Manuel Puigrefagut (tradicionalista). També esdevingueren diputats provincials Ramon d'Abadal i de Vinyals (regionalista), originari del Mas Pradell de Gurb, nebot de Raimon d'Abadal i amb residència principal a Barcelona i el que hauria de ser president de la Mancomunitat Enric Prat de la Riba, fill de Castellterçol, tot i que la seva carrera política es desenvolupava a la capital. Com que el districte provincial agrupava les circumscripcions de Vic, Granollers i Castellterçol, els partits cercaven en cada territori els elements que creien que els podien representar millor i les candidatures es feien mirant d'incorporar gent que representés les diverses comarques.

El moviment popular, per la seva banda, va aportar poques figures locals a la lluita electoral i no aconseguí cap acta de diputat a Vic; tan sols el mestre i advocat de Taradell Andreu Serra i Rafart competí en nom dels republicans a les eleccions provincials de l'any 1905. En les generals, els socialistes aconseguiren presentar pel districte de Vic, els anys 1918 i 1919, a Julián Besteiro i a Antoni Fabra respectivament; el primer, era un candidat totalment "estrany" al districte i el segon, tot i que estava vinculat al moviment cooperativista i per tant coneixia l'obrerisme comarcal, no era natural d'Osona.

La majoria dels polítics autòctons que es mogueren en l'àmbit de la "gran" política formaren part d'institucions burgeses que, de fet, actuaven com a veritables *lobbys* de poder local, com ara la Cambra Agrícola Ausetana (Narcís Verdaguer Callís, Josep Rierola, Josep Font Manxarell, Lluís Pericàs, Ramon Bach,, Manuel Puigrefagut, Ramon Vilaplana)¹⁵² o el Cercle Literari de Vic (Raimon d'Abadal, Font Manxarell, Verdaguer Callís).¹⁵³ Però el que distingeix

¹⁵² Altres organitzacions agràries de les comarques veïnes, com ara la que agrupava els terratinents del Vallès Orinetal, també intervenien decisivament en els afers públics. Veure Jordi PLANAS MARESMÀ (1991). *Propietaris organitzats. Estudi de la Cambra Agrícola del Vallès (1901-1935)*. Granollers, Ajuntament de Granollers.

¹⁵³ Raimon d'Abadal tingué, també, una important trajectòria associativa a Barcelona: fou president de l'Ateneu Barcelonès en el període 1903-1904 i col.laborà amb el Foment del Treball Nacional a través de la revista de l'entitat, *El Trabajo Nacional*, de la qual va ser redactor i col.laborador entre el 1900 i el 1910. Fou membre destacat del Col.legi d'Advocats de Barcelona, del qual fou elegit degà l'any 1924. L'any 1903 va formar part de la Comissió organitzadora de la Caixa de Pensions, juntament amb Felip

més específicament aquest grup de persones és la seva condició de propietaris. Així doncs, Raimon d'Abadal, que era el germà fradistern de Joaquim d'Abadal i exercia d'advocat a Barcelona, tenia nombroses propietats a la Plana de Vic, Sant Gervasi, Les Corts i Moià; un patrimoni que va augmentar en casar-se amb Mercè Fontdevila, la qual va aportar al matrimoni les seves possessions de l'Empordà. A Vic, Raimon d'Abadal tenia les 18 hectàrees del Mas d'en Planes, una zona boscosa situada en un petit promontori als afores de la ciutat. Ramon Bach i Planell, per la seva part, heretà les terres de la seva família a Oristà i les finques urbanes que el seu pare, Antoni Bach i Xicoy, tenia a la capital osonenca. Ramon Vilaplana i Forcada va rebre del seu pare, Josep Vilaplana i Pujolar, les 21 finques que posseïa a Vic, a més de les propietats agràries que tenia per tota la comarca i de les quals pagava una contribució rústica, en el període 1918-1929, de 10.640 pessetes, la qual cosa el convertia en un dels principals terratinents d'Osona.¹⁵⁴ Narcís Verdaguer i Callís, que, com Abadal, s'estava habitualment a Barcelona, també aconseguí fer-se amb un important patrimoni agrari a la comarca, de tal manera que els seus hereus figuraven, durant els anys vint, entre els grans propietaris de terres rústiques de la Plana, pagant unes contribucions de 2.180 pessetes.¹⁵⁵

Els tres vigatans que intervingueren en la política provincial estigueren vinculats, també, al món rural: Font i Manxarell, Rierola Albó i Teodor de Mas posseïen extenses propietats agràries a la comarca. A més, Lluís Pericas, nascut a Vic però instal·lat a Torelló, combinava la seva condició de fabricant tèxtil (era l'amo de la colònia de La Coromina) amb la de propietari de terres rústiques.

B) Els alcaldes.

La procedència social dels vuit alcaldes que la ciutat de Vic va tenir entre el 1900 i el 1923 no era massa diferent de la dels homes que es dedicaven a la política general i provincial. Quatre d'ells eren grans terratinents: Florenci de Riera i Brichs (liberal), Joaquim de Rocafiguera i Vila (catalanista), Ramon Bach i Planell (catalanista) i Josep Font i Manxarell (catalanista). Dos eren petits industrials: Joaquim Prats i Dachs (catalanista) i Domènec Camps i Gudiol (liberal). Per la seva banda, Josep Soler i Aloy (liberal) i Josep Sala i Molas (conservador) eren advocats. Tots ells posseïen finques urbanes i rústiques en el terme municipal de Vic.¹⁵⁶ En el cas dels propietaris agraris, es

Bertran d'Amat, Ignasi Girona, Lluís Ferrer-Vidal, Josep Mansana, Joan Cantarell, Jaume Serra Jané, Manuel Duran i Bas, Francesc de Pol, Joan Antoni Güell, Ramon Rubio, Manuel Pascual de Bofarull, Ramon Albó, Ramon Picó, Frederic Rahola, Albert Planas i Francesc Moragas. [Veure Alfred PÉREZ-BASTARDAS (1999). *Francesc Moragas i la Caixa de Pensions (1868-1935)*. Barcelona, Edicions 62, p. 196-197].

¹⁵⁴ Santi PONCE. (1999). *Transformacions agrícoles...*, p. 255.

¹⁵⁵ *Ibidem*, p. 257.

¹⁵⁶ Domènec Camps tenia 3 finques urbanes, Joaquim Prats en tenia 6, Florenci de Riera era propietari de tres cases, Josep Soler en tenia una, Josep Sala també posseïa un solar i Joaquim de Rocafiguera tenia 5 finques. Veure ARPV, *Índice de personas por riguroso orden alfabético tanto en los apellidos como*

tractava d'hereus de grans fortunes. Joaquim de Rocafiguera era el fill de Josep de Rocafiguera i Ventós, un dels terratinents més importants d'Osona, amb terres a sis municipis de la comarca, tot i que el seus orígens familiars eren a Sora.¹⁵⁷ Florenci de Riera, que tenia la majoria de les seves propietats a Santa Coloma de Farners, també era un gran terratinent.¹⁵⁸ De Ramon Bach i de Josep Font, que combinaren la política municipal amb la “gran” política, ja n’hem parlat anteriorment. Pel que fa a Joaquim Prats i Domènec Camps, conegut popularment com a “Mingo Mà”, eren dos petits industrials vigatans; el primer tenia una foneria i el segon un establiment on es confeccionaven complements per als cavalls i els carruatges. Finalment, Josep Soler i Josep Sala eren dos advocats de Vic que, tot i gaudir d’una còmoda posició social, exercien d’homes addictes als partits del torn dinàstic.

En qualsevol cas, tots els alcaldes de Vic en aquella època eren membres del que podríem anomenar les “classes rectores”: burgesia urbana i rural, professions liberals. A més, alguns d’ells, a l’hora que exercien un càrrec públic municipal, representaven els interessos de determinats sectors econòmics ciutadans. Així doncs, Joaquim Prats i Dachs era el representant de la *Sociedad Hidráulica del Freser*, una de les companyies elèctriques que pretenia la concessió de l’enllumenat de Vic, i Josep Soler i Aloy era el representant del Gremi Local d’Assaonadors. Altres pertanyien a alguna de les societats recreatives o professionals on es reunia la burgesia local: el Cercle Literari (Joaquim Prats, Florenci de Riera, Josep Soler i Josep Font), el Casino de Vic (Josep Sala, Josep Soler i Joaquim Prats) i la Cambra Agrícola (Florenci de Riera, Joaquim de Rocafiguera i Josep Font). L’alcalde que conservà més temps el càrrec fou Domènec Camps (sis anys), seguit de Josep Soler i Florenci de Riera (quatre anys), Josep Sala (tres anys i tres mesos), Joaquim Prats (dos anys i vuit mesos), Joaquim de Rocafiguera (dos anys i quatre mesos), Ramon Bach (un any i vuit mesos) i Josep Font (un any i un mes). El promig de permanència en el càrrec fou de tres anys i un mes.

C) Els regidors.

Els consellers municipals de Vic durant els primers 23 anys del segle XX es reclutaren, principalment, entre les classes benestants de la ciutat, accedint-hi també un petit grup d’obrers que arribaren al consistori a través de candidatures obreristes o formant part de llistes administratives o de coalicions amb altres partits (catalanistes o liberals). En tot cas, són una minoria en un col·lectiu dominat pels propietaris agraris, els comerciants, els industrials i els advocats, atrets a la gestió pública pels seus interessos immediats, la qual cosa va provocar sovint actituds corporatives, sobretot en tot allò que afectava les

en los nombres correspondiente al Ayuntamiento de Vich dado por el Registrador que inscribe [Ignacio Pereira] (17 gener 1919).

¹⁵⁷ Santi PONCE. (1999). *Transformacions agrícoles...*, p. 257.

¹⁵⁸ *Ídem*.

contribucions. A més, hi havia una gran quantitat de lligams familiars entre els regidors que pertanyien a aquest àmbit social, la qual cosa el feia especialment endogàmic. Tanmateix, el nucli obrerista es mostrà sempre molt actiu i aconseguí, de vegades, que es tinguessin en compte els interessos dels treballadors a l'hora decidir els afers municipals.

Els regidors de Vic en aquella època ocuparen el càrrec durant una mitjana de tres anys i nou mesos, la qual cosa indica un índex de reiteració força baix, tot i que caldria tenir en compte determinats casos: Joan Vilanova i Camps (catalanista) s'estigué a l'ajuntament deu anys i dos mesos, Josep Sala i Molas (conservador) hi estigué deu anys, Domènec Camps i Gudiol (liberal) vuit anys i sis mesos, Josep Bach i Alavall (carlí) i Joaquim Suriñach i Ginestet (obrerista) vuit anys i dos mesos i Joan Dou i Blancafort (independent) vuit anys. Només aquells regidors que tenien alguna vinculació política extramunicipal (Sala i Molas era un dels caps del conservadorisme monàrquic comarcal) o un prestigi ciutadà especial (Joaquim Suriñach fou durant molts anys el representant de la classe obrera local) sobrepassaren amb escreix la mitjana de permanència al consistori; la resta exercien de consellers municipals per períodes curts. El fet que els ajuntaments disposessin de pocs recursos econòmics, la freqüència dels plens municipals (un cada quinze dies), la reiterada intervenció administrativa sobre els acords del ple i el control de l'activitat dels regidors per part del Govern Civil (que de vegades els comportava sancions i multes) afavoria la renovació continuada del personal de l'Ajuntament de Vic.

QUADRE 2 DEDICACIÓ PROFESSIONAL DELS REGIDORS DE VIC (1899-1923)

<i>Professió</i>	<i>Monàrquics</i>	<i>Independents</i>	<i>Catalanistes</i>	<i>Tradicional.</i>	<i>Obrers i rep.</i>	<i>Total</i>
Industrials	2	3	12	4		21
Comerciants	4	2	4	3	1	14
Advocats	3	2	6	1		12
Pro. agraris	2	2	3	4		11
Propietaris		1	2	5		8
Obrers					6	6
Farmacèutic		1	2	2		5
Confeters	2			1		3
Metges			1	1		2
Sastres	1		1			2
Forners					1	1
M. d'obres			1			1
Llauradors				1		1
Fusters	1					1
Serrallers				1		1
Marbristes		1				1
Ferrers				1		1
Aparelladors			1			1
Relotgers			1			1
Apod. banca	1					1
Llauners		1				1
Total	16	13	34	24	8	95

La fidelitat política dels regidors vigatans fou molt alta, de tal manera que els canvis de partit foren escassos: Josep Font i Manxarell passà del conservadorisme al catalanisme molt al final de la seva trajectòria; Manuel Moret i Pla i Joan Vilanova i Camps passaren de l'integrisme al regionalisme; Joaquim Prats i Dachs i Lluís Vigué i Solà deixaren el partit liberal pel catalanisme.

Els regidors vigatans eren, majoritàriament, propietaris de finques urbanes o rústiques a la ciutat,¹⁵⁹ una bona part d'ells pertanyia a la Cambra Agrícola Ausetana (els propietaris rurals), al Centre Industrial de Vic (els fabricants) o a la Unió Comercial (els comerciants). Els més significats eren socis del Cercle Literari i alguns formaven part del Casino de Vic. N'hi hagué que tingueren una transcendència pública més enllà de la política local: Joaquim d'Abadal fou president de la Federació Agrícola Catalano-Balear i de la Unió Agrària Espanyola, també va ser vicepresident de l'Ateneu Barcelonès en el curs 1912-1913 (s'havia traslladat a viure a Barcelona l'any 1906); Martí Genís i Aguilar, farmacèutic de professió, excel·lí com a novel·lista i poeta; Segimon Claveria, propietari d'una fàbrica de terrisses, era un reconegut pintor muralista que deixà alguna de les seves obres en diverses esglésies de la comarca; Carles Forcada fou l'introduïdor a Osona dels aparells de "raigs X"; el doctor Josep Terricabras fou un dels fundadors de la societat esperantista *Vika Esperantistaro*. D'entre els regidors obrers destacaren el teixidor Jacint Solà, que acudí al Primer Congrés Obrer de Barcelona del 1870, i el paleta Joaquim Suriñach, president del Centre Obrer de Vic i delegat dels sindicats vigatans al Congrés de la Solidaritat Obrera del 1907.

QUADRE 3 PERTINENÇA ASSOCIATIVA DELS REGIDORS DE VIC (1900-1923)

Entitats	Número regidors
Cambra Agrícola Ausetana	18
Casino de Vic	13
Cercle Literari	9

Font: ACV, Llibres d'Actes de la Junta General de Socis (1900-1931); Miquel dels Sants SALARICH (1962). *Història del Círcol Literari de Vich*. Vic: Patronato de Estudios Ausonenses; Santi PONCE (1999). *Transformacions agrícoles i canvi social a la comarca d'Osona. Segles XVIII-XX*. Vic:Eumo.

¹⁵⁹ L'any 1919 comptabilitzem les dades següents quant a la possessió de finques a Vic per part dels regidors municipals: Josep Ricart (27 finques), Josep de Rocafiguera (26), Josep Vilaplana (21), Martí Genís (18), Miquel Comella (17), Ramon Aliet (15), Josep Fatjó (15), Fèlix Forcada (15), Lluís Pujol (15), Josep Illa (13), Antoni Puig (11), Josep Costa (11), Segimon Claveria (10), Joan Pujols (10), Ramon Maresch (9), Josep Comella (9), Miquel Arumí (9), Manuel Anglada (8), Carles Forcada (8), Josep Ramon (7), Josep Genís (7), Josep Solà (7), Ramon Barolet (6), Lluís Vaqué (6), Miquel Sans (6), Jaume Casassas (5), Josep Giralt (4), Josep Rafart (4), Josep Sanromà (3), Joan B. Riera (3), Joaquim Riera (3), Joaquim Suriñach (3), Josep Terricabras (3), Josep Bach (3), Domènec Macià (3), Segimon Sagalés (2), Joan Colomer (2), Josep Font (2), Ramon Mas (2), Josep Alabern (1), Antoni Alamany (1), Albert Buxó (1), Joan Conill (1), Procopi Estrada (1), Ramon Isern (1), Josep Romeu (1), Josep Subirachs (1), Joan Ubach (1), Lluís Vigué (1), Josep Viñas (1). ARPV, *Índice de personas por riguroso orden alfabético...* [Ignacio Pereira] (17 gener 1919).

Pel que fa al perfil socioeconòmic dels consellers municipals, trobem un petit grup de grans propietaris rurals (Joaquim d'Abadal, Josep Bach Alaball, Josep Fatjó Viles, Angel Isern, Antoni Puig Darnís, Lluís Pujol Casas, Josep de Rocafiguera i Josep Vilaplana),¹⁶⁰ un grup més gran de petits industrials que, tanmateix, no pertanyen majoritàriament als sectors emergents de l'economia vigatana, és a dir la transformació de productes agraris i ramaders: només hi ha un sol llonganissaire (Josep Riera Carreras)¹⁶¹ i un fabricant de pinsos (Joan Pujols). El grup més nombrós és el dels petits empresaris o comerciants vinculats a activitats tradicionals (assaonadors, talabarders, fonedors, fideuers, carnissers, fusters, terrissaires, sastres...). Els advocats i la resta de professionals (metges, farmacèutics), d'altra banda, combinen la seva formació especialitzada amb l'explotació de terres rústiques o les rendes de finques urbanes. Els pocs obrers que acudiren a l'ajuntament en aquell període treballen en la construcció, en foneries, en fàbriques de pell o en indústries tèxtils. Finalment, existeix un sector, molt minoritari, de grans industrials vinculats al tèxtil: aquest és el cas de Joan Comella i Colom, l'amo de la fàbrica de "Can Mastrot" de Vic.¹⁶²

Al marge de les seves discrepàncies polítiques, molts dels regidors vigatans de l'època estaven relacionats familiarment, sobretot els que gaudien millor posició social. Així doncs, Josep Font i Manxarell (catalanista) és el sogre de Francesc d'Assís Baqué (catalanista), que està casat amb la seva filla, la poetessa Mercè Font; Josep de Rocafiguera i Ventós (conservador) és el pare de Joaquim de Rocafiguera i Vila (catalanista), Carles Forcada i Sors és cosí de Fèlix Forcada i Genís (ambdós són carlins); Ramon Maresch (catalanista) està casat amb la germana de Joan Dou (independent); Domènec Camps (liberal) està casat amb Maria Puig i Darnís germana de Antoni Puig i Darnís (catalanista); Angell Isern i Ballús (catalanista) és el fill de Ramon Isern i Grau (integrista), Josep Maria Mas i Rota (catalanista) és el fill de Ramon Mas i Tubau (carlí); Felicià Urgell i Bayés (independent) està casat amb Manuela Prats i Dachs germana de Joaquim Prats i Dachs (catalanista); Marià Vila i Teixidor (carlí) està casat amb Pilar d'Abadal i Calderó, germana dels catalanistes Joaquim i Raimon d'Abadal; Ramon Vilaplana i Forcada (catalanista) és el fill de Josep Vilaplana i Pujolar (independent); els carlins Joan Comella i Josep Comella són germans.

¹⁶⁰ Alguns d'aquests terratinents també tenien interessos industrials: Joaquim d'Abadal participà en la creació de la cimentera Asland a Castellar de n'Hug (Berguedà), una empresa que arribà a ser la primera indústria de ciment a Espanya; Antoni Puig era propietari d'una fàbrica tèxtil; Josep Fatjó comprà, l'any 1930, una fàbrica de llangonisses a l'empresari de Roda de Ter Manuel Conill i Fontfreda per import de 3.750 pessetes [ARPV, "Libro de Asientos", volum 436, llibre 257, pàgina 28].

¹⁶¹ El regidor Joaquim Riera Creixans, fill d'un dels llonganissaires més coneguts de Vic, Pau Riera Ordeix, no contià el negoci, que passà al seu germà, Josep Riera Cireixans, que va seguir l'elaboració d'embotits amb el nom comercial de "Vídua del fill de Josep Riera Font". Veure Josep SOLÀ SALA (1992). «Història de la llonganissa de Vic». A: *La llonganissa de Vic. Del rebost del pagès a la taula del rei*. Vic, Casa Riera Ordeix, p. 13-30. AMV, "Consums. Fàbriques de llangonisses" (1886-1920).

¹⁶² La seva empresa, "Comella Soler y Compañía", que tenia la raó social al carrer Pla de Balenyà, número 4 de Vic pagava l'any 1910 unes contribucions industrials de 3259'49 pessetes [AHMV, "Contribució industrial. Matrícula, altes-baixes (1907-1915)].

Tot i les diferències que ja hem anat apuntant, les persones que protagonitzaren la vida política municipal vigatana durant els primers vint-i-tres anys del segle XX compartien una sèrie de característiques que permeten dibuixar-ne un perfil tipus:

- Es tracta d'un grup social "propietari": la majoria tenen propietats immobiliàries a la ciutat, o propietats rústiques o són propietaris de negocis o de petites i grans empreses.¹⁶³
- Participen intensament en la vida associativa de la burgesia local.
- La seva permanència a la institució municipal és curta.
- Sovint es donen lligams de parentiu entre ells, un fenomen que afecta especialment als regidors que pertanyen a les famílies amb més poder econòmic.

Finalment, caldria destacar que, al marge d'aquelles persones que exerciren tasques públiques des d'alguna de les institucions (parlament espanyol, diputació de Barcelona o ajuntament de Vic), existí un altre nivell d'intervenció política: el dels "homes de partit". No es tractava, però, de funcionaris d'una organització partidista, una figura que apareixerà i es consolidarà anys més tard i que, en l'àmbit de les poblacions petites o mitjanes, no arribarà a desenvolupar-se del tot, entre d'altres causes, perquè l'activitat política, a nivell local, no es professionalitzarà. Els "homes de partit" vigatans del període 1900-1923 –el cas més emblemàtic fou el de Lluís B. Nadal (lliurat totalment al moviment catalanista, però que no tindrà mai cap responsabilitat institucional)–eren individus que intervenien en política sense ocupar càrrecs, noms de cert pes específic ciutadà que es dedicaven, principalment, a dinamitzar, estructurar i dirigir l'activitat quotidiana del moviment al que pertanyien a través de discursos, articles de premsa i reunions polítiques. A Vic, els "homes de partit" formaran part d'algun dels tres àmbits ideològics que foren capaços de mobilitzar la gent: catalanistes, tradicionalistes i obreristes.

3.-2. El període 1923-1930.

El perfil socioprofessional dels polítics vigatans no canviarà massa en el període 1923-1930, tot i el context dictatorial del moment. Existiran, com en l'etapa

¹⁶³ La corrupció administrativa que dominava la majoria de processos electorals del moment, amb la compra massiva de vots a canvi de favors de tota mena, però sobretot a canvi de diners, feia que també l'aspirant a regidor hagués de gastarr fortes sumes per aconseguir els seus objectius, la qual cosa limitava l'interès polític en l'àmbit municipal a les persones amb una certa posició social. Uns textos satírics anònims, escampats l'any 1918, així ho denunciaven: «Per ser concejal/has de portar bossa plena/per ser concejal/tens de gastar un dineral/Tan es l'un partit com l'altre/tan si ets bo com si ets dolent/per regir els destins dle poble/tens de gastar de valent/Altre temps que'l poble n'hera/més honrat i més forral/amb tots els treballs trobaren/un home per concejal/Avui son molts que's barallen/per aquest grau assolir/i quan son al Consistori/ni tant sols saben que dir [...]» [AEV, "Crides i sàtires, 1917-1938"].

anterior, tres nivells d'intervenció pública: general, provincial i local-comarcal. El primer àmbit, i com a conseqüència de l'estructura jeràrquica del règim (organitzat de dalt a baix i sense possibilitat d'eleccions amb la participació popular), no donarà gaire marge de maniobra per a la renovació del personal polític; així doncs, només trobarem una persona que representi el districte a nivell general: es tracta de l'industrial vigatà i president del Casino Joan Comella i Colom, que acudirà a l'Assemblea Nacional Consultiva convocada pel règim primoriverista el 1927. En l'àmbit provincial, representaran al districte de Vic-Granollers Carles Sors (farmacèutic i propietari vigatà), Francesc Torras (industrial de Granollers), Joan Camín de Angulo (advocat militar de Barcelona) i Rafael Puget.¹⁶⁴ Els dos alcaldes que tingué la ciutat de Vic en aquest període foren el metge Ramon Serra i Vilagut i Joan Comella i Colom. El primer exercí el càrrec durant cinc mesos i el segon hi estigué sis anys. Cal dir que el primer consistori de la dictadura, el que encapçalà Ramon Serra, fou constituït (Reial Decret de 30 de setembre de 1923) amb els membres de la Junta de Vocals Associats, un organisme municipal, format pels majors contribuents de la població i creat per la Llei Municipal de 2 d'octubre de 1877, que limitava les seves funcions a l'aprovació dels pressupostos.¹⁶⁵ L'ajuntament que dirigí Comella i Colom estigué format per homes addictes al nou règim, alguns dels quals eren membres del partit oficial que s'havia constituït l'abril del 1923: la *Unión Patriótica*. En qualsevol cas, el perfil social dels regidors no canvià gaire; tant els consellers nomenats a la força per la seva condició de vocals associats com els que ocuparen els càrrecs a partir del març del 1924 pertanyien majoritàriament a la burgesia local. Dels 43 regidors amb que comptà l'ajuntament en aquella època només hi hagué un obrer: el fonedor Emili Oliva i Baladas. Una altra de les característiques dels successius consistoris primoriveristes fou la disminució de la presència dels grans propietaris agraris i dels advocats i l'augment del grup social burgès vinculat a la petita indústria i al comerç.

Pel que fa a la permanència en el càrrec, els regidors que venien de la Junta de Vocals Associats romangueren a la institució municipal per espai de cinc mesos, després dels quals cap d'ells tornà a l'ajuntament. Els que anaren entrant després, molt més fidels a la política oficial, hi estigueren un promig de quatre anys i vuit mesos, destacant els següents noms: Josep Alabern i Malats (6 anys), Andreu Arimany i Ausió (6), Miquel Bertrana i Coma (6), Fèlix Forcada i Genís (6), Pere Massana i Masvidal (6), Manuel Puig i Genís (6), Lluís Pujol i Casas (6), Josep Raullet i Tor (6), Miquel Costa i Rovira (6), Isidre Casals i Bosch (5

¹⁶⁴ El 13 de gener del 1924, el Directori Militar encapçalat per Miguel Primo de Rivera substituï els diputats provincials electes per diputats addictes al nou règim. El 20 de maig de 1925, en virtut de l'Estatut Provincial que s'acabava de posar en funcionament, es dissolgué la Mancomunitat de Catalunya, després d'un període de temps (octubre de 1923 a maig de 1925) en què fou dirigida pel cacic monàrquic de Terrassa Alfons Sala. Veure Maria Teresa GONZÁLEZ CALBET (1987). *La dictadura de Primo de Rivera. El directorio militar*. Madrid, Ediciones El Arquero, p. 226-227.

¹⁶⁵ *Ibidem*, p. 219.

anys i 11 mesos), Joan Viñas i Sadurní (4 anys i 6 mesos) i Carles Forcada i Sors (4 anys i 4 mesos).

El funcionament del consistori durant el període 1923-1930 estigué fortament condicionat per l'actuació del delegat governatiu, figura legal creada arran del Reial Decret de 20 d'octubre de 1923, el qual estava encarregat d'inspeccionar i orientar les activitats municipals. A partir del 1924, el paper d'aquests delegats governatius, majoritàriament de professió militar, es va veure reforçat per unes instruccions de Martínez Anido, en què els donava poder absolut per a constituir i controlar les corporacions locals, determinant quines persones eren les adequades –normalment es reclutaven entre les classes benestants o entre els sectors polítics propers al règim– per a formar l'equip consistorial.¹⁶⁶ Malgrat tot, el règim primoriverista, en la seva constant referència al “regeneracionisme”, va portar a terme un intent de reforma de l'administració local que va materialitzar-se en l'Estatut Municipal del 1924, l'esforç legislatiu, en paraules de Maria Teresa González Calbet, «más ambicioso, y el único que pasó a la *Gaceta*, de los muchos que se hicieron desde comienzos de siglo en materia de reforma de los municipios».¹⁶⁷ Les dues idees claus d'aquest text legal eren: l'autonomia municipal i la necessitat de regenerar la vida pública a nivell local per a fer dels ajuntaments entitats capaces de realitzar els fins socials que els pertocaven.¹⁶⁸ L'aplicació pràctica de la renovació de la política local continguda a l'Estatut Municipal, es va veure interferida, al començament, pels governadors civils i els delegats governatius i, posteriorment, per la *Unión Patriótica*, que es dedicà a constituir ajuntaments i diputacions segons els seus propis criteris, deixant de banda l'autonomia i la democràcia municipal.¹⁶⁹

QUADRE 4 DEDICACIÓ PROFESSIONAL DELS REGIDORS DE VIC (1923-1930)

<i>Professió</i>	<i>Unió Patriòtica</i>	<i>Sense partit</i>	<i>Vocals associats</i>	<i>Total</i>
Comerciant	6	4	3	13
Industrial	1	1	8	10
Propietari	3	1	1	5
Confiter	3			3
Llaurador			2	2
Terratinent	2			2
Mestre d'obres			1	1
Carreter	1			1
Mestre		1		1
Farmacèutic	1			1
Advocat	1			1
Obrer		1		1
Artista Pintor	1			1
Metge		1		1
Total	19	9	15	43

¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 224.

¹⁶⁷ *Ibidem*, p. 239.

¹⁶⁸ *Ibidem*, p. 240.

¹⁶⁹ *Ibidem*, p. 245.

La renúncia del general Primo de Rivera (gener del 1930) obrí un període de provisionalitat política que s'allargà fins al 12 d'abril del 1931 (moment en què se celebraren les eleccions municipals que originaren la Segona República espanyola). Els regidors i els alcaldes que representaren el municipi durant aquest temps que transcorregué entre la renúncia del general Primo de Rivera (gener del 1930) formaran part dels grups socials que havien controlat la vida pública municipal des del 1900; molts dels consellers d'aquesta breu etapa ja ho havien estat anteriorment. De fet, la manera en què es van proclamar els consistoris el febrer del 1930 reforçava el caràcter oligàrquic d'aquests: els ajuntaments es van formar amb la meitat dels regidors escollits entre els majors contribuents de la població i l'altra meitat entre els regidors més votats en el període immediatament anterior al cop d'estat del 1923.

QUADRE 5 DEDICACIÓ PROFESSIONAL DELS REGIDORS DE VIC (FEBRER DE 1930-ABRIL DE 1931)

<i>Professió</i>	<i>Número de regidors</i>
Comerciant	7
Industrial	5
Confiter	3
Advocat	3
Propietari	3
Propietari agrari	1
Obrer	1
Notari	1
Llauner	1
Fuster	1
Total	26

Així doncs, podem concloure que, durant el primer terç del segle XX, la vida pública de Vic estigué monopolitzada per individus que provenien dels diversos sectors de la burgesia local. Les classes populars, especialment l'element obrer, foren absolutament minoritàries en l'àmbit polític local (hi hagué 8 regidors obrers dels 164 que acudiren a l'ajuntament en el període 1900-1931). Tanmateix, la política vigatana evolucionà en la direcció d'atorgar un major protagonisme a aquells nuclis burgesos que encarnaven els "nous temps" (industrials i comerciants), a l'hora que disminuïa la presència dels sectors més tradicionals (propietaris agraris i advocats), produint-se una adequació entre els grups socioeconòmics que esdevenien hegemònics i el personal que tenia responsabilitats polítiques en l'àmbit local. En aquest sentit, podríem parlar, també, d'una integració comarcal, ja que els pobles industrials d'Osona comptaren des d'abans del 1900 amb polítics vinculats a la fàbrica o al comerç, mentre que a Vic la presència pública dels terratinents havia estat molt important. A començaments dels anys trenta, la burgesia industrial i comercial domina la política local a les principals poblacions de la comarca (Vic, Roda,

Manlleu, Torelló), aquelles que han consolidat una “modernització” econòmica centrada en el desenvolupament fabril.

A la resta d'Osona, en aquelles localitats que encara estan íntimament lligades al camp i a les activitats agràries, els terratinents continuen exercint la direcció dels afers públics, sense que això vulgui dir que no s'hagin produït importants transformacions en una producció local agrària que ha entrat de ple en l'economia capitalista, la qual cosa plantejarà una progressiva conflictivitat social i política, també en aquests pobles rurals. Els sectors més desvalguts de la pagesia comarcal (masovers i petits propietaris), i també el moviment obrer, posaran en qüestió la legitimitat del poder exercit per la burgesia agrària i la burgesia urbana, unes contradiccions que esclataran, en un context de llibertat política que no hi havia en aquells moments, durant el període republicà.

SEGONA PART

4.- De la crisi dels partits monàrquics a les victòries catalanistes (1901-1909).

4.-1.- La política vigatana entre el 1874 i el 1900.

La reinstauració de la monarquia borbònica, a partir de la proclamació del rei Alfons XII a finals del mes de desembre de 1874,¹⁷⁰ fou acollida amb indiferència pel gruix de la població de Vic, la qual desitjava, sobretot, l'acabament de la guerra que els carlins havien desencadenat l'any 1872 i que havia suposat un greu trasbals per a la ciutat. Des de l'inici del conflicte, les partides carlines de Bet de l'Abella i les forces de Savalls, Tristany, Huguet i Vila de Viladrau recorrien la comarca requisant queviures i recaptant impostos. A Vic, per a contrarestar l'activitat bèl·lica dels carlins, s'organitzaren unes companyies de "Voluntaris de la Llibertat" que patrullaven pels pobles. Per a defensar la ciutat emmurallada s'alçà una "Milícia Nacional" formada obligatòriament per tots els homes d'entre 18 i 45 anys d'edat. A més, existien grups d'exaltats, anomenats popularment la "Partida de la Porra",¹⁷¹ que vigilaven i reprimien els sospitosos de ser partidaris dels insurrectes.¹⁷² A l'estiu de 1873 les tropes carlines bloquejaren la ciutat, un setge que s'allargà fins el dia 8 de gener de 1874, quan els soldats de Tristany començaren un atac que durà trenta-cinc hores.¹⁷³ Els defensors, ajudats per cent voluntaris provinents de Roda de Ter i Centelles, no pogueren resistir l'escomesa dels atacants i es retiraren de Vic per la carretera de Barcelona. A l'alçada de Collformic, una columna carlina capturà uns seixanta fugitius els quals van ser afusellats immediatament.¹⁷⁴ El mes d'octubre les tropes governamentals recuperaren Vic,

¹⁷⁰ El pronunciament del general Arsenio Martínez Campos, el 29 de desembre de 1874 a Sagunt posà fi al Sexenni democràtic i a l'efímera República proclamada el febrer del 1873. L'acció de Martínez Campos, que donava pas a la Restauració, volia reinstaurar la monarquia borbònica. Aquest alçament s'ha d'emmarcar en un moviment general de les forces conservadores, dirigides per Cánovas del Castillo, destinat a acabar amb la inestabilitat i els "excessos" de l'època revolucionària. De fet, Cánovas del Castillo esdevingué el ministre-regent fins al setembre del 1875. La proclamació d'Alfons XII no va resoldre la insurrecció carlina i el pretendent Carles VII va fer públic un manifest (*Manifiesto de Deva*) en què acusava Alfons XII, que era el seu cosí, de ser un instrument de la "revolució". La guerra civil continuà fins a finals del 1875, moment en què s'enfonsà definitivament l'exercit legitimista del Nord.

¹⁷¹ El nom fa referència al periòdic vigatà que defensava les idees liberals en aquell període i que es deia *La Porra*. Aquests liberals s'enfrontaven als nombrosos partidaris del pretendent, els quals havien editat entre el 1869 i el 1870 tres publicacions tradicionalistes d'àmbit local: *La Monarquía Católica* (1869), *La Patria* (1869-1871) i *La Crónica Montañesa* (1870).

¹⁷² Joaquim ALBAREDA; Jordi FIGUEROLA; Miquel MOLIST; Imma OLLICH (1984). *Història d'Osona*. Vic, Eumo, p. 163-165.

¹⁷³ «[...] nuestra pacífica ciudad la recordará para siempre con lágrimas, porque no tiene memoria de haber pasado otra tribulación semejante. Hermanos con hermanos han luchado en nuestras calles, y por ellas ha corrido su sangre durante treinta y cinco horas de espantosa agonía [...]». *El Domingo* (18 gener 1874), p. 1.

¹⁷⁴ Antoni PLADEVALL [curador] (2000). *La tercera guerra carlina vista per un liberal. Extractes de la "Crònica" de Joan Camps i Prat, de Seva (1824-1905), amb un apèndix del carlí Josep Molins i Prat*. Vic, Patronat d'Estudis Osonencs, p. 76-77.

reconstruïren les fortificacions malmeses pels carlins i convertiren la plaça en el centre neuràlgic des d'on es planificava el combat contra els insurrectes, els quals intentaràn sense èxit reconquerir la ciutat.¹⁷⁵ La persecució que aquests patiran per part de l'exèrcit dirigit per Martínez Campos i la manca de possibilitats d'obtenir recursos abocarà els carlins a una reducció progressiva de la seva activitat armada fins al punt que a l'hivern del 1875 el conflicte ja es podia considerar extingit.¹⁷⁶

Amb la pau, el nou règim trobà de seguida col.laboradors. Fins i tot alguns dels homes que havien actuat en les juntes revolucionàries del 1868, com ara l'advocat Josep Font Manxarell, participaren en l'administració municipal. A finals del segle XIX, la política local, trasbalsada com a la resta de l'estat per la pèrdua de l'antic imperi colonial, està dominada per les fraccions en què s'han dividit els partits oficials (liberals i conservadors) i els tradicionalistes (carlins i integristes). Aquestes tendències dominen sense entrabancs la vida pública local, com ho han fet des del 1876.¹⁷⁷

Existeix un grup conservador "oficialista", proper a la direcció barcelonina del partit, i al seu cap, Manuel Planas i Casals, format per l'advocat vigatà Josep Sala i Molas (director del periòdic "La Plana de Vich" i jutge municipal l'any 1898), Joaquim Badia i Andreu (fabricant tèxtil de Torelló) i Josep de Rocafiguera (advocat i propietari agrari amb els orígens familiars al poble de Sora). Aquest fracció aconseguí, l'any 1896, l'acta de diputat a Corts pel districte de Vic (Joaquim Badia) i una acta de diputat provincial (Josep de Rocafiguera). En l'òrbita del partit conservador hi ha un grup accentuadament regionalista, proper als líders "crítics" del conservadorisme proteccionista de Barcelona, encarnat per Manuel Duran i Bas; pertanyen a aquest corrent l'advocat i hisendat Raimon d'Abadal (elegit diputat a Corts el 1899), el seu germà Joaquim (tinent d'alcalde de l'ajuntament en el període 1899-1902) i l'advocat Josep Font i Manxarell (antic membre del partit liberal i diputat provincial el 1896 i el 1901, antic alcalde de la ciutat en els períodes 1868-1869, 1872-1873 i 1895-1896). Tots ells evolucionaran, a començaments del nou-

¹⁷⁵ Antoni PLADEVALL [curador] (2000). *La tercera guerra carlina vista per un liberal...*, p. 81-83.

¹⁷⁶ «També a Vic s'han celebrat les grans festes de la pau els dies 12, 13 i 14 [març de 1876], és a dir, diumenge, dilluns i dimarts, però no amb tanta solemnitat a proporció de Barcelona; s'hi veia més fredor, en general s'hi coneixia l'esperit de contra partit, per no dir carlí, que és el que hi domina. Hi hagué, però, forces llums. A la Casa de la Ciutat estava molt ben combinat el gas i en el seu balcó el retrat del rei amb la seva guàrdia. Molta música, gegants i capgrossos. Els dies 14 i 15 cursa de bous amb tanques a la Plaça, que és el divertiment favorit dels vigatans, puix que es diu que els vigatans tornen del cel per veure les curses de bous. Però el senyor bisbe els va trencar la girada en no voler cantar el *Tedeum*, com es va fer a la capital, però el varen cantar els Trinitaris i el va cantar un capellà del Regiment». Antoni PLADEVALL [curador] (2000). *La tercera guerra carlina vista per un liberal...*, p. 110.

¹⁷⁷ «Hay que convenir en que, desde tiempo inmemorial, han venido turnando en la presidencia y tenencias del Ayuntamiento, un grupo fusionado de Carlistas, Nosedalinos, Conservadores y Liberales –al pastel– que todos conocemos bajo una suprema e invisible dignísima jefatura, los cuales han oficiado de consejales y síndicos (y aun de Gobierno para encasillar Diputados) en medio de una pléyade de autómatas elegidos por arte de birli-birloque». *La Plana de Vich* (6 setembre 1899), p. 1.

cents, cap al catalanisme polític. Pel que fa al partit liberal, el seu representant més qualificat és l'advocat i propietari agrari Josep Soler i Aloy (alcalde de Vic en els períodes 1887-1889, 1894-1895 i 1899-1902; diputat a Corts el 1898 i diputat provincial el 1896). També són liberals, l'industrial tèxtil de Barcelona, amb fàbrica a Manlleu, Albert Rusiñol (diputat a Corts pel districte de Vic el 1893), i l'enginyer manlleuenc, i hereu de la colònia Vila-seca de Sant Vicenç de Torelló, Ferran Almeda i Delmuns (diputat provincial el 1901). Tot i que el discurs oficial del partit liberal defensava el lliurecanvisme i la modernització política, en l'àmbit local no s'aprecien diferències ideològiques significatives amb els conservadors. Els liberals vigatans col.laboraran sovint amb el grup d'Abadal ¹⁷⁸ i, de fet, el mateix Albert Rusiñol, esdevindrà un dels primers líders del catalanisme conservador.

Com a conseqüència directa del fort ascendent que l'Església tenia damunt la societat vigatana, el carlisme i l'integrisme tindran una accentuada presència pública a la ciutat. Tot i que les altes dignitats eclesiàstiques de Vic iniciaren en aquells temps un apropament al regionalisme, el baix clergat i els seminaristes eren majoritàriament carlins o integristes. Fins i tot, el bisbe Morgades hagué d'intervenir per a apaivagar les disputes entre ambdós bàndols, després de l'escissió de l'any 1888.¹⁷⁹ Eren seminaristes els qui editaven el periòdic carlí *La Comarca* (1894-1900) i també ho eren la majoria de plomes del setmanari integrista *El Norte Catalán* (1886-1915). La influència d'aquest clergat tradicionalista sobre determinats sectors socials (classes agràries de tota mena, però també petita i mitjana burgesia urbana) era molt accentuada i es vehiculava a través de l'altar o d'institucions ancestrals com la del "senyor mestre".¹⁸⁰

Segons José Sánchez Jiménez, el Partit Catòlic Nacional, o Integrista, que s'havia escindit del carlisme el 1888,¹⁸¹ es conformava «como un credo religioso [...] lleno de pasión, cuando no de violencia, respaldado frecuentemente en el consejo y dirección de sacerdotes jesuitas en los que Nocedal [el cap del partit] supo encontrar mentores que justificasen moralmente la división provocada entre los católicos españoles».¹⁸² El *Manifiesto Integrista* de 1889 defensava un monarquisme sense monarca, deslligat de qualsevol reivindicació legitimista, i condensava el seu ideari en la unitat catòlica, el rebuig radical del liberalisme, incloent-hi el partit carlí, el misticisme

¹⁷⁸ «El ayuntamiento y su Diputado a Cortes». *La Plana de Vich* (26 juliol 1899), p.1.

¹⁷⁹ Antoni GRIERA (1963). *Memòries*. Sant Cugat del Vallès, Instituto Internacional de Cultura Románica, p.23.

¹⁸⁰ *Ibidem*, p. 19: «Quan el col.legial del col.legi del pobres tenia quinze o setze anys, havia de buscar-se casa.[...] Les masies que tenien senyor mestre eren de categoria diversa, segons la distància de la ciutat i la manutenció acordada al senyor mestre. [...] El senyor mestre tenia una vertadera jerarquia familiar. a la taula seia al costat de l'amo. Menava el rosari i preguntava doctrina a grans i petits. un cop sacerdot, quedava vinculat a la família. Se li participaven els naixements; assistia a les esposalles; no faltava als enterros i funerals; era el conseller espiritual de la família».

¹⁸¹ Veure Joan BENET; Casimir MARTÍ (1990). *L'integrisme a Catalunya. Les grans polèmiques: 1881-1888*. Barcelona, Editorial Vicens Vives i Fundació Caixa de Barcelona.

¹⁸² José SÁNCHEZ JIMÉNEZ (1980). «La acción social cristiana...», p.126-127.

políticoreligiós i la utilització d'un vocabulari exaltat, agressiu i pessimista.¹⁸³ El partit integrista espanyol s'ha d'incloure en un moviment europeu ultramontà que dirigia des de França el cardenal Pié i des d'Itàlia els jesuïtes de *Civiltà Cattolica*.¹⁸⁴ Aquest partit s'organitzà a través d'una Junta Central, presidida per Ramon de Nocedal, i 17 juntes regionals (la de Catalunya s'articulà al voltant de Jacint de Macià i del periòdic *Diario de Cataluña*). A diferència del carlisme, els integristes no aconseguiren el recolzament popular i es convertiren en un partit elitista i minoritari. L'integrisme vigatà participà en les candidatures "administratives" a les eleccions municipals i, d'aquesta manera, aconseguí situar nombrosos regidors a l'ajuntament. No va poder, però, aconseguir alcaldies ni diputats a Corts o provincials.¹⁸⁵

Per la seva part, els carlins vigatans s'havien reorganitzat després de l'escissió i disposaven d'un Cercle Tradicionalista, almenys des de l'any 1892, moment en què es va fer el recompte general dels cercles carlins de Catalunya, i també havien constituït una junta de districte presidida per Esteve Espona, els vocals de la qual eren Joan Pelegrí, Miquel Rierola, Lluís de Mas i Joan Comella i Colom, essent-ne secretari Lluís Rierola.¹⁸⁶ A diferència dels seguidors de Nocedal, els carlins posen com a element central del seu programa polític el legitimisme, és a dir l'accés al tron d'Espanya del pretendent Carles VII, duc de Madrid. Es declaren enemics de la democràcia i de les formes liberals de l'estat, del socialisme i de l'obrerisme laic; el seu programa polític inclou la instauració d'una "monarquia tradicional" i el retorn al foralisme. Participaran en les candidatures "administratives" per a l'ajuntament de Vic i es constituïran com una minoria influent al consistori; aconseguiran, l'any 1891, un diputat a Corts (el duc de Solferino) pel districte de Vic. Sigui com vulgui, el record de les tres guerres civils en què havien participat durant el segle XIX era molt viu entre els carlins de la comarca; els fets d'armes que havien succeït a Osona eren commemorats periòdicament i els "màrtirs" i els "herois" de la causa de Don Carles rebien homenatges cada any. Així doncs, el carlisme osonenc acudia al Santuari de Puig-l'agulla per a celebrar l'alçament del 9 d'agost del 1869, festejava la caiguda de Vic de l'11 de gener del 1874 i es reunia al Pla de Terrades de Seva per retre honors a l'oficial Fernando Lanzuela, mort en combat el 23 d'agost del 1874. Encara l'any 1883, un destacat militant legitimista de Seva, Josep Molins i Prat, justificava l'estrategia armada del tradicionalisme espanyol:

¹⁸³ Antonio MOLINER PRADA (200). *Fèlix Sadà i Salvany y el integrismo en la Restauración...*, p. 95.

¹⁸⁴ *Ibidem*, p. 97.

¹⁸⁵ L'escassa força electoral de l'integrisme espanyol i català va fer que aquesta organització disposés de pocs candidats en les successives eleccions generals o provincials. Només l'any 1893 va poder oferir un nombrós estol de candidats (28 en total), dels quals tres es presentaren a Catalunya (Borges Blanques, Cervera i Tremp).

¹⁸⁶ Jordi CANAL. (1998). *El carlisme català dins l'Espanya de la restauració. Un assaig de modernització política (1888-1900)*. Vic, Eumo, p. 80 i 104.

«La majoria dels espanyols tenen per mal enpleats aquestos sacrificis, pero jo crech que no ho són tant com apar a primera vista, pues a no haberse presentat los carlins a la defensa de la religió y del honor de la sua pàtria, seria ja tal vegada aquesta víctima del furor de sos enemichs, y hauria ja presenciat uns episodis senblants als que experimentà la Fransa en lo any 1793; y si bé és veritat no se logrà un resultat felis com s'esperaba, serví no obstant per demostrar al món enter que si la Espanya gràcias al liberalisme de sos governs, ha decaigut de la altura en que habia figurat un dia, essent avuy lo escarni y la mofa de las demás nacions, és no obstant la primera o dit millor la única, que al veurer amenasada la sua religió, sap surtir de son abatiment, y alsantse en sa defensa, donar ab gust l'or y la vida per tant noble causa, acreditant de aquest modo que encara hi ha en ella llegítims descendents de aquells catòlichs fervorosos que ab la ajuda de Déu la libraren del jou dels Sarracens, que per tant llarch temps la oprimiren, u que aixís com los 700 anys de la sua dominació no foren suficients per apagar lo foch del amor pàtrio que en sos pits ardia, tampoch ajudant Déu se extingirà en sos descendents l'odi y aversió que mereixen uns governs que ab lo nom de liberals roban a la Iglésia los seus béns, pretenint después esclavizarla; que procuran per tots los medis destruir los sentiments religiosos dels hòmens, y enerbar las suas concièncias, per que aixís se envilescan, y púguian después esclavizarlos; que al propietari li ecsigeix a tributs la casi totalitat dels productos de sas foncas, y al pobre li roba la sanch portantli los seus fills al ecsèsit, perque allí aprenguin la maldat; donant en cambi llibertat a tothom per obrar lo mal, mentres no sia asesinar o robar a ma armada, ni alsarse en armas per sacudir la tirania del govern»¹⁸⁷

El darrer intent insurreccional dels legitimistes es va produir l'octubre del 1900¹⁸⁸ i, malgrat que el paper del carlins vigatans i osonencs en l'alçament fou més aviat pobre, van ser fortament reprimits pel govern espanyol. Les autoritats desplaçaren, com a mesura preventiva, nombrosos efectius de les forces de l'ordre a Osona¹⁸⁹ i tancaren el Cercle Tradicionalista de Vic, després de regirar-

¹⁸⁷ Antoni PLADEVALL [curador] (2000). *La tercera guerra carlina vista per un liberal. Extractes de la "Crònica" de Joan Camps i Prat, de Seva (1824-1905), amb un apèndix del carlí Josep Molins i Prat*. Vic, Patronat d'Estudis Osonencs, p. 144.

¹⁸⁸ *Ibidem*, p. 301. El dia 28 d'octubre una partida de seixanta homes, dirigits per Josep Torrents, va atacar la caserna de la Guàrdia Civil de Badalona. Torrents fou abatut, però s'alçaren partides de menor importància a Piera, Castelldefels, el Lluçanès, Gironella i alguns indrets del País Valencià. L'alçament va fracassar.

¹⁸⁹ *La Veu de Montserrat* (10 novembre 1900), p.360. El periòdic catalanista afirmava que «Les circumstàncies excepcionals en que's troba Catalunya se senten aquí relativament poch. No hi ha hagut res d'alçament ni se sent en lloch aquella atmòsfera especial precursora d'aquesta mena d'aconteixements. Les agafades de gent sobre les quals nosaltres tenim judici format que no consideram

ne la documentació; també tancaren el periòdic *La Comarca*, que va deixar d'editar-se definitivament arran d'aquells fets. Alguns dels membres més destacats del carlisme comarcal foren detinguts per ésser sospitosos de participar en la insurrecció, tot i que van ser alliberats posteriorment; aquest fou el cas de l'hisendat Domènec Puigrefagut, de Lluís Rierola (caporal del sometent del districte de Vic), i de Miquel Font i Puigrubí, exalcalde i jutge en actiu de Torelló.¹⁹⁰ El fideuer Josep Font i Vilardebosch, que s'havia entrevistat a Venècia amb el pretendent unes setmanes abans dels fets, fou el cap de la conspiració a la ciutat de Vic; també fou detingut, empresonat i alliberat pocs dies després.¹⁹¹

Malgrat les discrepàncies polítiques, els membres de tots aquests grups formaven part d'una homogènia classe dirigent local i participaven d'una ideologia marc conformada, bàsicament, per la defensa a ultrança del catolicisme, de la propietat privada i de l'ordre social que els justificava com a rectors de la societat. Els partits i fraccions polítiques no funcionaran com a organitzacions, sinó que esdevindran, com diu José Varela, un entrallat d'interessos clientelars entre cacics locals, comarcals, provincials i nacionals.¹⁹² El debat ideològic serà secundari i dins d'un mateix partit hi haurà grups enfrontats que col·laboraran sovint amb els altres partits polítics, en contra dels seus rivals interns. Aquests grups dirigents asseguraran el seu control sociopolític a través de mecanismes caciquils: d'una banda, un caciquisme políticoinstitucional, que era el que s'exercia per a intervenir i manipular l'administració (això volia dir, entre d'altres coses, controlar les alcaldies i els jutjats municipals, llocs des d'on es supervisava tot el procés electoral i, per tant, des d'on es podien alterar, fàcilment, els resultats de les eleccions); per un altre cantó, un caciquisme social, que era el que exercien els cacics territorials amb poder econòmic (empresaris o propietaris agraris) mitjançant el control del mercat de treball o el colonatge.

Tanmateix, la defensa de la preeminència d'aquesta classe dirigent no es limitava a l'àmbit ideològic i polític, també tenia un vessant militar; l'any 1899 els membres d'aquesta oligarquia local ocupaven la majoria de càrrecs directius del Cos de Sometents del partit judicial de Vic: Joaquim Badia era el vocal del

prudent manifestar avuy, per més que alguna que n'ha hagut ha estat molt sentida. han passat y traspasat tropes que's limitan a fer aquí lo que'n diuhen passeigs militars, y tot se conclou aquí».

¹⁹⁰ Veure Lluís RIEROLA (1915). *Mi cautiverio en 1899*. Vic, Imprenta y Librería Ausetana. En aquest opuscle, que es refereix en realitat als fets d'octubre del 1900, el terratinent manlleuenc Lluís Rierola (1852-1914), hereu de la finca "La Rierola" i destacat militant carlí, explica els detalls d'aquella insurrecció a la comarca d'Osona. També es pot consultar l'article: Antoni RIEROLA ROQUÉ (1992). «L'intent d'aixecament de Badalona i Berga i el dietari d'un manlleuenc: *Mi cautiverio en 1899* de Lluís Rierola i Masferrer», *Manlleu*, Festa Major 1992, p. 10-16.

¹⁹¹ Antoni PLADEVALL [curador] (2000). *La tercera guerra carlina vista per un liberal...*, p. 120.

¹⁹² José VARELA. (1977). *Los amigos políticos. Partidos, elecciones y caciquismo en la restauración (1875-1900)*. Madrid, Alianza Editorial, p. 357.

districte, Josep de Rocafiguera caporal del partit, Josep Sala sotscaporal, Joaquim d'Abadal caporal de Vic i Domènec Puigrefagut caporal de Balenyà.¹⁹³

Els catalanistes.

A pesar de l'intent de constituir un centre catalanista a Vic l'any 1899,¹⁹⁴ iniciativa apadrinada pels hisendats Josep Viquer (president de l'Associació Agrícola Ausetana), Martí Genís (que també era farmacèutic i novel·lista) i Lluís B. Nadal (escriptor i professor d'història), no fou fins el 1902 que va cristal·litzar una societat catalanista anomenada "Catalunya Vella". A finals del XIX, va ser el periòdic "La Veu del Montserrat" (dirigit per Ramon Sala i Fugurull, antic rector del Seminari Conciliar) la institució encarregada de representar els regionalistes vigatans a la Unió Catalanista,¹⁹⁵ l'associació catalanista creada el 1891 que agrupava entitats de tota Catalunya i que havia confeccionat les "Bases de Manresa", un projecte de constitució regional de marcat to conservador i antiliberal, que refusava el parlamentarisme i reivindicava el sufragi corporatiu. Un dels directius de la Unió va ser l'advocat vigatà Narcís Verdager i Callís,¹⁹⁶ el qual va separar-se'n per a constituir el Centre Nacional Català (5 de gener del 1900), amb l'ànim de fer política, un objectiu en el que van convergir diversos sectors del catalanisme l'any 1901 per a formar La Lliga Regionalista, en contra de l'opinió del sector encapçalat pel doctor Martí i Julià, que s'oposava a l'actuació política. Els periòdics "La Veu del Montserrat" i "La Veu de Catalunya", a la fundació dels quals va contribuir decisivament el canonge Collell, també abandonaren la Unió Catalanista, seguint les tesis de Verdager i Callís.¹⁹⁷

El desenvolupament de la versió local del catalanisme conservador a Vic, el que alguns autors han anomenat "vigatanisme",¹⁹⁸ s'alimentà de diverses circumstàncies que confluïren en el tombant de segle. Primerament, la posició d'una Església vigatana disposada a recuperar influència social a través d'una ideologia interclassista, el regionalisme, a la qual donarà un contingut social i moral que permet harmonitzar, alhora, la conservació dels valors tradicionals

¹⁹³ *La Plana de Vich* (2 agost 1899), p. 3.

¹⁹⁴ L'any 1899 existien a la comarca d'Osona dues societats catalanistes: la Societat Catalanista "Bach de Roda" (Roda de Ter) i l'Agrupació Catalanista "Rafel de Casanova" (Manlleu). Aquell any també foren aprovats els estatuts per a constituir el centre catalanista de Vic. *El Ter* [Manlleu] (23 setembre 1899; 7 octubre 1899; 2 desembre 1899); *La Veu del Montserrat* [Vic] (30 setembre 1899, p. 309).

¹⁹⁵ Veure Jordi LLORENS. (1992). *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

¹⁹⁶ Veure Joaquim COLL i AMARGÓS (1998). *Narcís Verdager i Callís (1862-1918) i el catalanisme possibilista*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

¹⁹⁷ Veure Borja de RIQUER. (1977). *Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme (1898-1904)*. Barcelona, Edicions 62, p. 162.

¹⁹⁸ Josep Maria FRADERA (1993). «El vigatanisme en la transformació de les tradicions culturals i polítiques de la Catalunya muntanyesa (1865-1900)». A: Maties RAMISA. *Els orígens del catalanisme conservador i "La Veu del Montserrat", 1878-1900*. Vic, Eumo, p. 19-45.

del catolicisme, els interessos materials i polítics de les classes dominants de la nova societat i un reformisme social que acosti les classes populars a la “nació”, allunyat-les de la lluita de classes. L'Església adoptarà, com diu Antonio Gramsci, una actitud “jesuítica”: davant el perill de descristianització es posarà a fer política entre les masses.¹⁹⁹ Segonament, la situació d'una burgesia terratinent en crisi, que pateix els efectes econòmics del desastre colonial del 1898 i la política centralista dels governs espanyols que afavoreixen els interessos dels propietaris agraris cerealistes del centre i el sud de l'estat, i que deixen de banda les necessitats de la burgesia agrícola perifèrica que no forma part del bloc hegemònic espanyol.

Els intel·lectuals del catalanisme vigatà, molts d'ells eclesiàstics, crearan, aprofitant els mitjans de comunicació que controlen, un ambient antiparlamentari i antigovernamental, criticant ferotgement la política oficial.²⁰⁰ Reclamaran una reestructuració de l'estat i s'adreçaran a les classes dirigents perquè encapçalin el moviment regionalista.²⁰¹ Diverses fites marquen el desenrotllament del regionalisme a Vic:

- L'actuació en favor del catalanisme del bisbe de Vic Josep Morgades, que fou elegit senador en els períodes 1898-1899 i 1899-1900. S'adhereix al regionalisme no per convicció sinó per una estricta qüestió estratègica.²⁰² El bisbe Morgades es pronunciarà a favor de les prèdiques en català (1900) i serà el principal impulsor de la recuperació de la basílica de Santa Maria de Ripoll (1886-1893).
- La tasca divulgadora del canonge i periodista Jaume Collell,²⁰³ fundador dels periòdics “La Veu del Montserrat” (1878) i “La Veu de Catalunya” (1899). Fou Collell qui va influir decisivament damunt Morgades per tal

¹⁹⁹ Antonio GRAMSCI (1983). *El materialisme històric i la filosofia de Croce*. Barcelona, Laia, p. 44-45.

²⁰⁰ «¿Què han de fer una novas eleccions sinó fástich? Indubtablement seria bonich en tots aquells que aspiran á una verdadera regeneració treballar en aquest camí d'enviar representants á les Corts que predicassen ben alt la verdadera voluntat del poble. Pero ¿com se fa això havent de lluytar ab la pressió oficial y ab los brutals atreviments del caciquisme, també oficialment amparat, no contant, com no's pot contar, ab la cooperació valenta y decidida de la massa d'electors honrats è independents qual passivitat arriba á fer feresa?». *La Veu del Montserrat* (18 març 1898), p. 83.

²⁰¹ «Per l'amor de Déu, deixáu de tenir confiança en los politichs, sian senadors, sian lo que vulgan. La força buscaula en vosaltres mateixos; potser encara al bell fons trobarem una espurna del foch dels nostres avis. Y deixauvos de súplicas y de telegramas y d'exposicions; val massa lo que representau per captar lo que teniu dret a exigir. Y unimnos, y anemhi tots plegats á la regeneració de Catalunya, qu'es la regeneració de l'industria y de tot lo que'ns ha de fer la vida». *La Veu del Montserrat* (25 juny 1898), p. 195.

²⁰² Jordi FIGUEROLA (1994). *El bisbe Morgades i la formació de l'Església catalana...*, p. 711.

²⁰³ Veure Josep JUNYENT (1990). *Jaume Collell i Bancells: les campanyes patriòtico-religioses (1878-1888)*. Vic, Patronat d'Estudis d'Ausonencs; Antonio PÉREZ DE OLAGUER (1933). *El canónigo Collell*. Barcelona, Juventud; Jaume COLLELL (1997). *Escrits polítics*. Vic, Eumo; Joan REQUESENS [editor] (1994). *Jaume Collell i la llengua catalana, selecció de textos*. Vic-Girona, Eumo-Universitat de Girona.

- d'apropar-lo al regionalisme.²⁰⁴ L'obra del bisbe Torras i Bages, substituït de Morgades, que havia escrit "La tradició catalana" (1892), un dels textos doctrinals més importants del catalanisme conservador finisecular.
- L'elecció de Raimon d'Abadal com a diputat a Corts pel districte de Vic l'any 1899, presentant-se com a independent regionalista, tot i que va comptar amb el suport de Manuel Duran i Bas,²⁰⁵ senador vitalici des del 1891 i un dels homes forts del conservadorisme barceloní.²⁰⁶ Raimon d'Abadal, que es declarà obertament catalanista al Congrés dels Diputats, serà el representant del districte vigatà en la candidatura conservadora organitzada per Duran i Bas amb la intenció de comptar amb les forces "vives" del país. El diputat vigatà va guanyar l'acta enfrontant-se a l'industrial torellonenc Joaquim Badia i Andreu, que tenia el suport de Manuel Planas i Casals, un polític conservador vinculat a la direcció madrilenya del partit i president del *Círculo Conservador Liberal* de Barcelona. El candidat Abadal va aconseguir 2490 vots i Badia 2430.²⁰⁷

Republicans i socialistes.

A partir del 1880, el republicanisme històric de Vic, dirigit per Josep Bach i Serra (advocat i antic diputat a Corts l'any 1873), va iniciar una tímida recuperació després de la marginació a què fou sotmès des de la instauració del règim canovista. Igual que en el cas de l'obrerisme, l'arribada al poder dels liberals (1881) esperonà la revitalització d'un republicanisme moribund. En el període 1883-1884, Josep Bach ocupà l'alcaldia de la ciutat. Més endavant, a començaments dels anys noranta, es va organitzar a Vic un nucli local del Partit Republicà Centralista, fundat el 1888 per l'expresident de la I República Nicolás Salmerón, que va posar en funcionament, l'any 1891, un Casino Republicà (situat al número 4 de la Rambla del Passeig). L'any 1897 els republicans vigatans van participar en l'Assemblea Popular Republicana de Reus, en què es va crear la Fusió Republicana que volia superar les diferències que fragmentaven el republicanisme no federal, i constituïren una Junta Local de

²⁰⁴ *Ibidem*, p. 714.

²⁰⁵ El bisbe Morgades, en una carta datada el 20 d'abril de 1899, demana a Manuel Duran i Bas que "protegeixi" l'elecció d'Abadal, per això demana la intervenció del seu fill, Raimon Duran i Ventosa: «Andamos por aquí atareados con la elección de diputado; se ha escrito que Abadal tendría alguna protección y a lo menos que no se le haría la contra, ahora parece que el candidato es Badia, si su Raymundo no ha podido desacerlo». Borja de RIQUER (1990). *Epistolari polític de Manuel Duran i Bas. Correspondència entre 1866 i 1904*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 505.

²⁰⁶ Francesc Cambó diu que la victòria de Raimon d'Abadal el 1899 tingué un clar to catalanista. Per a Cambó, en aquells temps, el vigatà Abadal ja era «netament catalanista». Veure: Francesc CAMBÓ (1981). *Memòries (1876-1936)*. Barcelona, Alpha, p. 62.

²⁰⁷ L'elecció va tenir una dimensió local important, ja que Badia va aconseguir a Torelló, el seu poble, 415 vots, contra els 51 del seu rival vigatà. Contràriament, Abadal va tenir a Vic 619 sufragis, mentre que l'industrial torellonenc només en va poder reunir 337. *El Ter* [Manlleu] (22 abril 1899, p.3); Joaquim CAMPS ARBOIX (1985). *Raimon d'Abadal*. Vic, Patronat d'Estudis Ausonencs, p. 32.

Fusió Republicana (presidida per Antoni Sala). Els republicans salmeronians aspiraven a situar-se en un espai central, per això s'autoanomenaven "centralistes", entre el populisme i el conservadorisme, entre el federalisme i l'uniformisme. Volien esdevenir l'organització unitària del republicanisme reformista. La moderació dels republicans vigatans contrastava amb la l'activisme social del republicanisme dels pobles de la riba del Ter. *El Centro Libre Republicano* de Manlleu, presidit per Lluç Bulló i amb seu al local de la societat obrera *El Progreso*, organitzava funcions de teatre per als treballadors l'any 1899; el 1900 aquest centre obrí una escola laica adreçada als seus socis en la qual «no se explica religión ni política, ni se hace propaganda de ninguna especie; y si solo se enseña a leer, a escribir y de aritmética, sin pretensiones de ninguna clase, cumpliendo solamente el precepto de enseñar al que no sabe».²⁰⁸

També a partir dels anys vuitanta, començà a estructurar-se un incipient moviment socialista local, que va aconseguir organitzar una agrupació local l'any 1887. Aquesta entitat va participar, fins i tot, en el congressos fundacionals del Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE) i de la Unió General de Treballadors (UGT), l'any 1888. El representant de la secció vigatana fou el dirigent socialista madrileny, establert a Barcelona, García Quejido.²⁰⁹ Aquesta secció va desaparèixer el 1890, mentre es consolidaven les agrupacions socialistes de Roda (1886), Manlleu (1890) i Torelló (1890). Els socialistes van presentar, fins i tot, un candidat pel districte de Vic a les eleccions a Corts del 1891, les primeres celebrades amb sufragi universal des de la instauració del règim canovista.²¹⁰ Tanmateix, ni tan sols la Llei del sufragi universal del 1890²¹¹ va poder aconseguir que republicans i socialistes vigatans tinguessin una certa influència social, contràriament al que havia succeït a algunes localitats de la Catalunya interior, com ara Manresa, on durant la darrera dècada del vuit-cents el republicà Emili Junoy exercí de diputat perpetu per aquell districte.²¹² Els partits que representaven les classes populars van tenir a Vic un paper subaltern en el mapa polític local de finals del segle XIX.

²⁰⁸ *El Ter* [Manlleu] (14 agost 1900), p.4.

²⁰⁹ Xavier CUADRAT (1976). *Socialismo y anarquismo en Cataluña. Los orígenes de la CNT (1899-1911)*. Madrid, Revista de Trabajo, p. 18-34.

²¹⁰ Miguel ARTOLA (1974). *Partidos y programas políticos, 1808-1936*, volum 1. Madrid, Aguilar, p.502.. El PSOE també va presentar candidats a Barcelona, Bilbao, Burgos, Elx-Crevillent, Madrid, Linares, Madrid, Màlaga, Xàtiva, València, Terrassa i Mataró

²¹¹ «[...] el sufragio universal, tal como se aplicó en España, no fue un factor positivo para la modernización política del país. No impulsó la transformación de la estructura de partidos, ni fortaleció en medida suficiente el papel de la opinión pública. Por el contrario, aumentó los componentes de corrupción y violencia del sistema y frustró tendencias renovadoras del mismo».

Carlos DARDÉ (1989-1990). «El sufragio universal en España: causas y efectos», *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Contemporánea*, núm. 7, p. 85-100. P. 99.

²¹² Àngel DUARTE (1989). «Política republicana a finals de segle i sistema de la Restauració». A: Conxita MIR [editora]. *Actituds polítiques i control social...* p, 59-68.

4.-2.- Les forces polítiques de Vic a començaments del segle XX.

A Vic, l'existència de liberals i conservadors es va veure trasbalsada, a començaments del segle XX, per l'embranchida del moviment regionalista, el qual els prengué alguns dels seus líders més destacats. En el camp conservador, el sector encapçalat pels germans d'Abadal,²¹³ Joaquim i Raimon, fou el primer que es passà al catalanisme; més tard ho faria l'emblemàtic exalcalde Josep Font i Manxarell. En l'àmbit liberal, la deserció més notable fou la del fabricant manlleuenc Albert Rusiñol, el qual havia estat membre, prèviament, del partit conservador.²¹⁴

Així doncs, el conservadorisme vigatà estarà representat pel nucli fidel al sector oficialista barceloní de Planas i Casals. Els homes forts d'aquest partit seran l'advocat i director de *La Plana de Vich* Josep Sala i Molas i el terratinent Josep de Rocafiguera, ambdós estretament vinculats a l'industrial tèxtil de Torelló Joaquim Badia i Andreu. Per la seva part, Florenci de Riera, un terratinent de Santa Coloma de Farners establert a Vic, era el cap del maurisme local. Els liberals estaran dirigits per l'advocat i propietari agrari Josep Soler i Aloy. També formaran part del partit liberal els industrials Domènec Camps i Francesc Bassols. Tot i que comptava amb homes de gran prestigi social, el liberalisme local no va arribar a tenir, en els primers anys del nou segle, una mínima estructura organitzativa.²¹⁵ El conservador i el liberal eren partits de notables, sense una organització política que els recolzés. Es tractava de grups que es cohesionaven a partir de les relacions, sovint interessades, entre persones de prestigi econòmic o sociopolític a nivell local. Aquests individus acudien a la política, individualment, per a ocupar un càrrec de responsabilitat: alcalde, regidor, diputat provincial, diputat a Corts. La seva praxis política no incloïa els actes públics ni l'agitació ciutadana; utilitzaven la deliberació entre notables, el control de l'administració local i, quan convenia, la coerció o la manipulació electoral. Tanmateix, el partit conservador local, sense deixar de ser una xarxa d'interessos caciquils, va mostrar-se, durant el període 1900-1909, més actiu que no pas el liberal, tot i que aquest últim va ocupar l'alcaldia de la ciutat en nombroses ocasions. El nucli conservador de Vic, va posar en circulació un periòdic, *La Plana de Vich* (1899-1904), i va arribar a organitzar, en les

²¹³ Veure Francesc VILANOVA (1996). *Ramon d'Abadal: entre la història i la política (1888-1979)*. Lleida, Pagès Editors. Del mateix autor: (1989). «Els Abadal, una nissaga de pagesos a la plana de Vic». A: *Ramon d'Abadal i de Vinayls. Commemoració del seu naixement*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, p. 91-122. També: Ramon d'Abadal (1968). *La casa Abadal del Pradell: opuscle que amb motiu de les bodes d'or dels nostres pares Ramon d'Abadal i Ma del Remei Guitart els dediquen els seus fills: Barcelona, el 10 de juny de 1968*. Vic: Impremta Anglada.

²¹⁴ Veure Borja de RIQUER (1987). «La vida política catalana». A: Autors Diversos. *Catalunya i Espanya al segle XIX*. Barcelona, Columna, p. 19-56.

²¹⁵ «Es lástima que el partido liberal en esta ciudad esté tan desorganizado ó descuidado que apenas da señales de vida [...]. Pero los liberales carecen de todo; ni un mal periódico que pudiera ser el término medio entre los extremos avanzados y retrógrados: ni una sociedad con marcado carácter liberal: en una manifestación ni siquiera el más pequeño acto que acredite su existencia». *La Justicia* (9 març 1907), p. 1.

eleccions del 1903, actes públics multitudinaris, amb la participació, fins i tot, de sectors de l'obrerisme local.

La reorganització republicana.

Des dels temps del sexenni revolucionari, el republicanisme vigatà s'havia desenvolupat en un context advers, tal com assegurava la dreta local l'any 1904:

«Les últimas proves que acabam de presenciar demostren que'l republicanisme, desde l'any 1868 ençà, no ha fet el més petit progrés entre nosaltres. Y es que'l republicanisme, que, en rigor, hauria de cenyir-se al ideal d'una forma de govern determinada, se sosté de males passions que amb un contingut ideològic notable topan en absolut ab les idees y sentiments de la grandissima majoria d'habitants de la Montanya».²¹⁶

No és d'estranyar, per tant, que la presència del vell republicanisme històric fos, entre el 1901 i el 1903, estrictament testimonial. L'activitat política d'aquests republicans es limitava a commemorar l'aniversari de la proclamació de la República del 1873, el dia 11 de febrer de cada any. No tenien presència a l'ajuntament, ni comptaven amb diputats provincials, ni tampoc amb representants a Corts. Pràcticament desfet i sense cap publicació pròpia, el Casino Republicà era un record del passat. Així doncs, l'11 de febrer del 1901 es reuniren a l'Hotel Colón una cinquantena de comensals per a fer un banquet republicà. El primer en prendre la paraula fou el paleta Lluís Padrós, el qual va dir que era necessària «la unión de todos los republicanos para luchar contra los reaccionarios con tesón».²¹⁷ Després van parlar el bracer Josep Salarich, que va fer una encesa defensa d' "Electra" –l'obra de Benito Pérez Galdós condemnada per l'Església–,²¹⁸ i Josep Giralt i Canyelles –conegut comerciant del carrer de la Fusina i vell militant del partit republicà progressista–, que va criticar el règim canovista per haver afavorit el jesuitisme i haver «desmembrado la nación». Va tancar l'acte el cafeter Antoni Sala, antic president de la Junta Local de Fusió Republicana, el qual va dir que «dentro de la forma republicana caben todas las creencias y encuentra ambiente apropiado el progreso para desarrollarse debidamente».²¹⁹

²¹⁶ «Els republicans de la montanya». *Gazeta Vigatana* (27 gener 1904), p. 57.

²¹⁷ *La Publicidad* (14 febrer 1901), p. 1.

²¹⁸ Aquesta obra de teatre de Pérez Galdós s'estrenà a Madrid el 30 de gener del 1901 enmig d'un gran escàndol, coincidint amb la sentència del cas Ubao, on es portava a terme una batalla entre dos polítics prestigiosos, Maura i Salmerón, símbols de posicions religioses antagòniques; el drama, en què es tocava una qüestió similar al que es discutia davant dels tribunals, es convertí en bandera política amb un pretext religiós.

²¹⁹ *La Publicidad* (14 febrer 1901), p. 1.

Es tractava d'un republicanisme poc compromès amb el moviment obrer, que adoptava una actitud paternalista amb els treballadors i que centrava el seu discurs en l'anticlericalisme i en la defensa de la "unitat de la pàtria", amenaçada pels catalanistes, que en el context local identificaven amb l'extremadreta i amb l'integrisme catòlic.

A finals del 1903, els republicans començaren a reorganitzar-se, després d'un període de ratriament; el mes de setembre cridaren els seus simpatitzants per a reconstruir les organitzacions polítiques que els representaven:

«Ya ha llegado la hora que precisa defendernos: es preciso que despertemos de este funesto y pesado sueño. Todos los pueblos y ciudades por pequeños que sean, han dado y dan pruebas de que quieren regenerarse de verdad. ¿Hemos de ser nosotros los que siempre tenemos de ir atrasados hasta llegar al colmo, y que nos marquen con el estigma reaccionario y nos señalen con el dedo, como aquel tiempo antiguo señalaban á los leprosos? Creemos que no. Hoy estamos viendo con las clases todas, obreros principalmente, se emnicipan para defender los derechos legítimos que así les pertenecen. La Comisión que os dirige la presente convocatoria; no tiene, ni quiere ni desea tener egoismos personales. Dejad que digan los enemigos reaccionarios que queremos desbaratar la marcha del progreso y de la industria, si precisamente son las dos cosas que mas apreciamos y debemos defender. Nosotros nos dirigimos solamente á los ciudadanos de nobles y elevados sentimientos y por lo tanto os invitamos á la REUNION GENERAL que tendra lugar el domingo dia 20 del actual, en el local salón del CAFÉ DE CATALUÑA, para nombrar Comité Republicano y Directorio del Centro Juventud Republicana. Creemos no quedarán frustrados nuestros deseos y estamos convencidos de que á las diez de la mañana no faltareis á llevar vuestro grano de arena al edificio político social».²²⁰

L'any 1904, esperonats per la gran Unió Republicana, que va fer convergir les diverses fusions republicanes amb els federals, els progressistes i les fraternitats de Lerroux, els republicans de Vic ja havien aconseguit organitzar un sòlid moviment local. El mes de gener constituïren, en un acte celebrat al Teatre Principal, un Comitè Republicà presidit pel mestre i advocat de Taradell, establert a Vic, Andreu Serra i Rafart. El nou comitè es proposà «sostenir escoles nocturnes, donarà conferències científiques y literaries, procurant sempre tractar els punts que interessin a la classe obrera».²²¹ Per a portar a terme aquests objectius posaren en funcionament, el mes de febrer, una Fraternitat Republicana, situada al carrer de Cardona, que aviat tingué prop de 200 socis. Un any més tard, el febrer del 1905, aparegué el primer número del

²²⁰ AEV, Actes polítics-Festes (1901-1935); «Vicenses» (setembre 1903).

²²¹ *Gazeta Vigatana* (23 gener 1904), p. 53.

periòdic “La Justicia”, amb el subtítol de “Semnario socialista-republicano”, dirigit per Andreu Serra i Rafart, que també era el president de la Fraternitat. La reorganització del republicanisme s’extengué com una taca d’oli per tota la comarca. A començaments del 1906 hi havia fraternitats i centres republicans a Manlleu, Torelló, Sant Quirze, Montesquiu, Sant Vicenç de Torelló, Sant Hipòlit de Voltregà i Roda de Ter. Aquell mateix any s’obrí a Vic una Escola Lliure, racionalista i laica, regida pel professor Avel·lí Gener, que fou clausurada per sanció governativa el mes d’agost.²²² Al marge de l’activitat docent –per a nens i adults– i dels actes culturals i recreatius que es portaven a terme en els seus locals (xerrades, balls, cant coral) se celebraven actes literaris en els quals els alumnes feien discursos, recitaven poesia i s’examinaven, tot amb un contingut ideològic notable.²²³

Els republicans vigatans eixamplaren, ràpidament, la seva base social i iniciaren una intensa agitació política entre la classe treballadora. Una part significativa del moviment obrer osonenc, que va sortir derrotat del període de conflictes del bienni 1901-1902,²²⁴ va contemplar, influït per les victòries del nou republicanisme barceloní dirigit per Alejandro Lerroux, la possibilitat de recolzar la seva lluita en l’organització d’un partit republicà que adoptés els programes i les reivindicacions laborals que les societats obreres locals no

²²² Joaquim ALBAREDA (1984). «L’Escola laica a la plana de Vic a principis del segle XX». A: *Elements per a la història de l’Educació a Osona (Actes de les 5nes Jornades d’Història de l’Educació als Països Catalans)*. Vic, Eumo, p. 191-194.

²²³ *Ibidem*, p. 193.

²²⁴ La contractació massiva de dones per a portar màquines “continues” a les fàbriques tèxtils de la zona a partir del novembre del 1901, circumstància que els empresaris aprofitaren per acomiadar desenes de sindicalistes, va crear un gran ressentiment entre la classe obrera comarcal. A començaments del 1901, la crisi econòmica precipità una vaga que es va estendre a tots els pobles fabrils de les conques del Ter i del Freser. El conflicte afectà 70 establiments i 14.000 obrers. Després de dues setmanes d’incidents, durant els quals es cremaren algunes cases dels fabricants i foren morts a trets dos obrers –un a Torelló i un altre a Ripoll–, s’arribà a una solució per al conflicte. L’acord que posava fi a la vaga, signat el 25 de març, certificava la victòria dels patrons, tot i que suavitzava algunes de les mesures repressives adoptades pels empresaris tèxtils durant la vaga del mes de novembre del 1900. Així doncs, s’establí que les fàbriques obririen amb el mateix personal que es tancaren, que s’aixecava la prohibició d’admetre els acomiadats a conseqüència del conflicte de finals del 1900 i –aquesta era la gran victòria dels fabricants– es reconeixia el dret dels empresaris a destinar homes o dones per a portar màquines “contínues”. En compensació, els empresaris incloïen en el pacte l’establiment de jurats mixtos per arbitrar futurs desacords i la creació de *montepíos*, amb aportacions de treballadors i patrons per a finançar pensions per a la vellesa obrera. D’altra banda, la vaga general del febrer del 1902, que tingué l’epicentre a Barcelona, no va tenir èxit a la comarca d’Osona per causa de l’enorme desplegament de les forces de l’ordre i per la feblesa de les organitzacions obreres locals, derrotades doblement el 1900 i el 1901. Veure *La Plana de Vich* (7 març 1901, p. 2; 28 març 1901, p. 2), p. 2; *La Publicidad* (12 març 1901), p. 2; *Diari de Catalunya* (12 març 1901), p. 2-3; Jordi NADAL; Carles SUDRIÀ (1983). «Orígenes de la Caja. La huelga de 1902». A: *Història de la Caja de Pensiones. La “Caixa” dentro del sistema financiero español*. Barcelona: “La Caixa”, p. 19-47. Gemma RAMOS; Soledad BENGOCHEA. (1989). «La patronal catalana y la huelga de 1902», *Historia Social*, nro. 5, p. 77-95; Joaquim ALBAREDA (1996). *Caixa de Manlleu, 100 anys d’història*. Manlleu, Edicions de la Caixa d’Estalvis de Manlleu; AHMV, Llibre d’Actes del Ple (3 març 1902; 21 maig 1902).

havien pogut fer avençar amb una estratègia exclusivament sindical.²²⁵ El nou partit republicà vigatà s'adherí a la Unió Republicana i abandonà la tibiesa social del republicanisme històric, constituïnt-se com una organització obrerista i d'esquerres.

L'any 1905, aplegaren una gernació que omplí la Fraternitat del carrer Cardona i els carrers adjacents en un banquet commemoratiu de l'11 de febrer en què es donà menjar «a varios pobres, hermanando así esta obra de misericordia con el importante acto político que se celebró, a diferencia de los partidos monárquicos y de clase adinerada que, en medio de sus orgías y derroches no se acuerdan de que inmenso número de hermanos suyos padecen hambre y miseria».²²⁶ El president del Centre Obrer, i un dels fundadors de la Fraternitat, l'obrer semoler Josep Rius i Salada, va dirigir unes paraules a la multitud per a criticar «el fanatismo que domina en esta ciudad, la más hipócrita del universo [...] luego contra el carlismo, cuya bandera está manchada de crímenes y atrocidades sin cuento y contra el catalanismo que pretende oponer nuevas barreras a la civilización y al progreso de la humanidad, siendo así que, por razón de la hermandad que existe entre todos los hombres, no debieran existir fronteras que los separasen».²²⁷ Unes setmanes més tard se celebrà un gran míting al Teatre Principal de Vic amb la presència d'Alejandro Lerroux; republicans de tota la comarca acudiren a la capital osonenca per aplaudir les paraules del cabdill andalús.

L'esforç dels republicans per mobilitzar els seus militants i simpatitzants es complementà amb l'obertura d'una oficina electoral, que funcionava cada dia entre les 7 i les 10 de la nit, en la qual es facilitava la inscripció en el cens electoral. Els homes de la Fraternitat comptaren amb la col.laboració del regidor Josep Giralt, el qual, tot i que no pertanyia a aquesta entitat, havia sol.licitat en un ple municipal que l'ajuntament esmenés els errors del cens electoral i garantís, d'aquesta manera, l'autenticitat de les votacions.²²⁸

Les forces vives de la ciutat reaccionaren ben aviat davant l'agitació republicana. El bisbe Torras i Bages s'afanyà a prohibir als fidels la lectura de "La Justicia" i a declarar el seu director, Andreu Serra i Rafart, «enemich de la Iglesia Católica». La prohibició episcopal va ser contestada pel director de "La Justicia" en un explícit article titulat *Al Excmo. e Imo. Señor Obispo de esta ciudad*. Aquest text, en el qual Serra i Rafart denunciava la insensibilitat social de l'Església, fou considerat pels conservadors vigatans un insult a la religió i

²²⁵ A començaments del nou segle, l'obrerisme vigatà s'organitzava en dos àmbits principals. En primer lloc, el Centre Obrer Local, presidit pel semoler Josep Rius i Salada, que comptava l'any 1900 amb 12 seccions d'ofici i 766 afiliats. Aquest centre agrupava a bona part de la classe obrera vigatana; en formaven part líders obrers de diversa filiació: del republicà Josep Rius i Salada al moderadíssim i veterà teixidor Jacint Solà i Casadevall. Veure AHMV, "Societats obreres, cens obrers, qüestions socials, segles XIX-XX".

²²⁶ *La Justicia* (18 febrer 1905), p. 1.

²²⁷ *Idem*.

²²⁸ *La Justicia* (25 març 1905), p. 3.

una blasfèmia, i motivà una crida als catòlics per tal «d'acabar el temps del silenci davant de l'insinuació calumniosa y del descarat personalisme, uniques armes que sab fer moure a la perfecció, sempre qu'está faltat de rahó, el lerrouxisme vigatà».²²⁹ Mentre Torras i Bages combatia els republicans amb la paraula, els seminaristes utilitzaven unes altres armes. Sovint s'enfrontaven a cops amb els membres de la Fraternitat, preparaven xiulades contra els agitadors republicans i boicotejaven els seus actes polítics.²³⁰ Fins i tot per a trobar un nou local per a la Fraternitat, els republicans van haver de patir el boicot de la dreta local. Finalment, aconseguiren un nou immoble al carrer de Sant Antoni «no obstante los obstáculos, maquinaciones e intrigas de que se valieron algunos significados neos para que no fuese arredanda a dicha Sociedad».²³¹

A començaments del segle XX, la reorganització del republicanisme local ha cristal·litzat en tres tendències: una fracció moderada, hereva del republicanisme històric, dirigida per l'advocat i antic diputat a Corts Josep Bach; un grup obrerista que evolucionarà cap al lerrouxisme, liderat per alguns dirigents de la Societat Obrera de Vic; una tendència “possibilista”, encapçalada per l'advocat de Taradell Andreu Serra i Rafart. El pacte entre els dos grups darrers, farà possible la implantació organitzativa a Vic de la Unió Republicana, la fundació de la Fraternitat i la creació d'una Escola Laica.

Catalunya Vella i el primer regionalisme polític.

La crisi de “La Veu del Montserrat”, el periòdic que va aplegar durant trenta anys el catalanisme catòlic de Vic, i la necessitat de comptar amb un instrument de mobilització política estimularen la creació, el 2 de febrer del 1902, de la societat regionalista Catalunya Vella. Els fundadors del centre, tots ells socis del Cercle Literari, foren Lluís B. Nadal (president), Martí Genís (vicepresident), Josep Callís (secretari), Josep Illa (primer vocal) i Josep Casarramona (segon vocal). Les característiques d'aquest grup defineixen el tarannà inicial del catalanisme vigatà: culturalisme, agrarisme, catolicisme.²³² Es tractava d'individus vinculats al camp; quatre d'ells –els propietaris agraris Casarramona, Illa i Genís i el perit agrònom Josep Callís– participaran en la fundació de la Cambra Agrícola Ausetana (1903). Per la seva part, Lluís B. Nadal –el veritable impulsor del projecte– era professor d'història i Martí Genís i Aguilar –que a més de terratinent exercia de farmacèutic– destacava com a una de les plomes emergents de la literatura catalana del moment. Tots estaven influïts pel discurs ideològic de l'Església vigatana i compartien, especialment, els punts de vista de les altes instàncies d'una jerarquia local –Morgades, Torras

²²⁹ *Gazeta Montanyesa* (7 juliol 1906), p. 1.

²³⁰ Antoni GRIERA (1963). *Memòries...*, p. 25.

²³¹ *La Justicia* (24 juny 1905), p. 3.

²³² En la qüestió de l'agrarisme, convindria dir que el catalanisme vigatà projecta una visió idealitzada sobre el món rural, una imatge mítica que servirà per contraposar els suposats “valors eters” del camp català amb els “perills” de la vida moderna; un discurs atiat en bona part per l'Església local.

i Bages, Collell, Gudiol, Sala i Fugurull— que havia abandonat el carlisme i que era partidària del regionalisme conservador. L'origen intel·lectual d'aquest grup de catalanistes cal cercar-lo en l'Institut Lliure de Segon Ensenyament de Vic, del qual Martí Genís i Aguilar fou professor de Filosofia i d'Història Natural durant el Sexenni Revolucionari.²³³ De les aules d'aquesta institució va sortir, l'any 1878, la primera associació regionalista de la ciutat: la Joventut Vigatana Catalanista. Els antics alumnes de l'Institut Lliure que fundaren l'entitat foren Lluís B. Nadal, Raimon d'Abadal, Narcís Verdager i Callís, Francesc Rierola, Josep Campsangles, Jeroni Serdà i Josep Estanyol.²³⁴ L'activitat política d'aquesta colla de joves catalanistes no anava més enllà de l'assistència a la tertúlia que organitzava Martí Genís i Aguilar a la rebotiga de la seva farmàcia, i a la qual anava sovint mossèn Jaume Collell.²³⁵

La constitució de Catalunya Vella va trasbalsar la plàcida existència del Cercle Literari, una societat científicoliterària formada per elements burgesos de procedència ideològica diversa —carlins, liberals, integristes, regionalistes—, motiu pel qual era una norma de l'entitat la prohibició de les discussions de caire polític. En virtut de l'article 6 dels estatuts del Cercle Literari, en què s'establia aquesta prohibició, els fundadors del centre catalanista foren expulsats de la societat després d'una sorollosa votació.²³⁶

L'acte inaugural de la societat catalanista vigatana comptà amb l'actuació de l'Orfeó Vigatà, que cantà “El Crit de la Patria”, “La Marxa dels Moliners” i “Els Segadors”. Els parlaments polítics anaren a càrrec de Lluís B. Nadal, el discurs del qual assegurà que «el programa de Catalunya Vella [...] podria condensar-se en dos mots y jo m'atreviré a ferla aquesta condensació: conservació en tota sa integritat de nostra fe religiosa y conservació en tota sa integritat y d'acort ab els progressos del temps de nostres llibertats polítiques».²³⁷ La festa va cloure amb unes paraules de Raimon d'Abadal, que parlà en nom de La Lliga Regionalista. L'advocat vigatà justificà la tardança en fer un centre catalanista a Vic perquè «aquí en el cor de la Catalunya vella la personalitat catalana era y es encara ben viva y sencera y sols cal ferla entrar en campanya, que's lo que's proposa la nova associació».²³⁸ La nova entitat, que establirà la seva seu en una casa del número 6 de la Plaça Major, tindrà seixanta socis i es dedicarà, inicialment, a organitzar conferències, actes literaris i funcions teatrals. Celebra sessions els dimarts i dijous de cada setmana. A partir del 1904, commemorarà, el 9 de juliol, l'aniversari de la mort del filòsof vigatà Jaume Balmes, en una cerimònia al Temple Romà.

²³³ Veure M. Teresa GODAYOL (1999). *Didàctica de la ciència i educació eclesiàstica al segle XIX. El col·legi privat de segon ensenyament de Vic, 1844-1899*. Universitat de Girona, Treball de Recerca.

²³⁴ Maria-Mercè MIRÓ (1978). *La prosa narrativa de Martí Genís i Aguilar*. Barcelona, Editorial Barcino, p. 30.

²³⁵ *Ibidem*, p. 32.

²³⁶ Miquel dels Sants SALARICH (1969). *Història del Círcol Literari...*, p. 182-183.

²³⁷ *La Veu del Montserrat* (25 febrer 1902), p. 78-79-80.

²³⁸ *Idem*.

L'entitat Catalunya Vella nasqué independent de la direcció de La Lliga, tot i que la relació entre el nucli fundacional vellista i els vigatans que formaven part del partit catalanista era molt estreta. El vicepresident de La Lliga, Narcís Verdaguer i Callís, era amic personal de Lluís B. Nadal i de Martí Genís; fins al punt que aquests assistiren al seu casament amb Francesca Bonnemaison l'any 1893. Però els contactes de l'entitat vigatana no es limitaven als prohoms de Vic establerts a Barcelona, també comptaren amb el suport d'altres líders catalanistes, com ara Francesc Cambó,²³⁹ el qual, en la sessió inaugural de la societat, l'any 1904, digué que «Vich es el breçol del catalanisme, Vich es el sacrari de la Patria».²⁴⁰ Malgrat el seu caràcter conservador, mantingueren relacions amb tots els sectors del catalanisme, de tal manera que, durant la celebració del cinquè aniversari de Catalunya Vella, el 1907, convidaren a parlar a un representant del Centre Nacionalista Republicà –Ruiz Casamitjana– i a un delegat de La Lliga –Puig i Alfonso–; a més, llegiren una adhesió de la Unió Catalanista.²⁴¹ El centre nacionalista vigatà es conformava formalment com una entitat patriòtica oberta a totes les tendències del catalanisme, fet que possibilitava la celebració d'actes “unitaris”, en els quals participaven oradors que procedien dels diversos corrents del catalanisme polític i cultural.

Els “vellistes”, perduda definitivament “La Veu del Montserrat” a començaments del 1903, endegaren, com a primera tasca política, la publicació d'un nou periòdic: “La Gazeta Vigatana”. La vella publicació del canonge Collell, dirigida a finals del 1902 per Lluís B. Nadal, no va poder superar la desaparició de Ramon Sala i Fugurull (1899) i de Josep Masferrer (1900), els dos clergues que l'havien conduït a finals del segle XIX. Tal com explicava Nadal, en una carta a Narcís Verdaguer, els catalanistes vigatans volgueren substituir “La Veu” per un diari d'àmbit comarcal:

«Molt estimat amich: desitjant que any nou s'ha presentat felis per tots V., vaig a dirli per que'l molesto avuy. Ja li cuntan a V. tots els esforços qu'hem hagut d'anar fent per sostenir l'existència de “La Veu del Montserrat”, que per rahons llargues d'explicar s'ha nat fent cada vegada més precaria. Per tirar uns quants anys més la convertírem en revista, però ha passat lo que jo'm temia, que, sortida un sol cop cada mes, ha perdut totalment la seva influencia. Tot açò nos ha portat a prendre una decisió definitiva y en reunió del dia 5 acordàrem suspendre la seva publicació, amb tota la recansa que V. ja pot suposar. Però és clar que, després d'aquesta resolució, havia de sortir una observació unànime: però

²³⁹ Francesc Cambó entrà en contacte amb els vigatans a través de Narcís Verdaguer, en el despatx professional del qual havia començat a treballar de jove; més endavant esdevindrà, juntament amb Prat de la Riba, un dels líders destacats de La Lliga Regionalista. Els detalls de l'amistat Cambó-Verdaguer Callís es poden trobar a Joaquim COLL i AMARGÓS (1998). *Narcís Verdaguer i Callís (1862-1918) i el catalanisme possibilista*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

²⁴⁰ *Gazeta Vigatana* (3 febrer 1904), p. 76-77.

²⁴¹ *Gazeta Montanyesa* (6 febrer 1907), p. 2.

ab què la substituirem? Y, sense esgarrifarse ningú, vaig presentar el plan d'una publicació diària, ab el títol de "Diari de Vich y de la Plana", que, tenint més caracter local que "La Veu", tingués, en cambi, per la freqüència molta més ressonància. Examinats el plan y el pressupost y no judicantho impossible, s'acordà crear una societat d'accionistes que respongués del deficit que hi pogués haver en el cas desgraciat de no reixir l'empresa que tractam d'embestir, fent un assaig per tot el present any, si es possible, des de'l 1er de febrer. Les accions son de 50 pts, desembolsant el 40% desde vigílies de la surtida del periodich y lo restant quan se cregués necessari, si la necessitat vingués. La quantitat total ab que s'ha de fer cara a les contingències es de 1000 pts: per consegüent, son 20 les accions que's necessitan, de les quals n'hem col·locades aquí, ara per ara, la meytat. Però, com els devots d'aquesta mena aquí no abunden, hem cregut que haviem de dirigirnos als companys qu'estan a fora y es clar que a V. l'hem trobat a cap de llista y jo, en nom dels altres y propi, li demano si vol cooperar en l'empresa, en la qual figuren per ara els amichs Nadal, Genís, Fatjó, Salarich, Gudiol y algun altre menys conegut de V., fent treballs dintre y fora per completar la llista. De la direcció del diari me n'encarregaré jo y els qu'em faran companyia tenen, com jo, empenyo en què sia una cosa ben feta. Recomanantli reserva fins que la cosa estiga assegurada y demanantli perdó per la molestia, ab afectuoses memories per la seva Sra. me despedesch son forn amich que no l'oblida».²⁴²

Les dificultats per a trobar accionistes que recolzessin econòmicament el projecte impossibilitaren, finalment, la creació d'un diari. Tanmateix, a començaments del 1904 naixia "Gazeta Vigatana", un setmanari dirigit per Lluís B. Nadal que tenia un caire prioritàriament local. La nova publicació es plantejava com una eina de combat polític, anunciant que ja havien passat els temps de l'antipoliticisme: els regionalistes estaven disposats a participar en la vida pública municipal. Un any més tard, el març del 1905, Catalunya Vella feia públiques a través de "Gazeta Vigatana" unes "Declaracions" ideològiques que sistematitzaven algunes de les idees fonamentals que inspiraven el seu programa polític i que s'havien donat a conèixer parcialment en el moment de la fundació de l'entitat:

«1er Catalunya Vella [...] treballa y treballarà incessantment per la consecució de la més complerta autonomia del Principat [...]. 2on [...] Catalunya se regirà per ses antigues Constitucions y demás institucions peculiars acomodades a la vida present. A aquest fi se reuniran les Corts, elegides per vot corporatiu y en les quals hi haurà representades totes les

²⁴² ANC, Fons Narcís Verdaguer i Callís (Correspondència rebuda; Caixa 15; Carpeta 04.01.146). 10 gener 1903.

classes socials [...]. 3er [...] se reconeixeran a l'Església tots els drets espirituals y temporals que li pertocan y's contraurà ab ella l'obligació de defensarlos en cas d'ésser desconeguts o perseguits».²⁴³

Aquest text, elaborat el 2 de febrer per una comissió vellista integrada per Josep Fatjó, Lluís B. Nadal, Josep Viquer i Ramon Orriols, recollia l'essència ideològica del catalanisme conservador del moment, el qual mantenia vigents molts dels preceptes polítics que inspiraren les "Bases de Manresa". Catalunya Vella s'arreglerava amb el sector més dretà del catalanisme, rebutjant l'alternativa liberal i laïcista que representaven el grup d'escindits de La Lliga (Jaume Carner, Ildefons Sunyol, Lluhí i Rissech), a la primavera del 1904, futur embrió del Centre Nacionalista Republicà (1906). Aquesta colla creà, com a element aglutinador, el setmanari "El Poble Català" (1904), transformat en diari al maig del 1906.

A començaments del 1905, la junta directiva de Catalunya Vella s'havia renovat; els fundadors abandonaren la direcció de l'entitat i entrà a governar un equip encapçalat pel propietari agrari Josep Fatjó i Vilas, que n'esdevindrà el president fins al 1909. La nova junta es constituí l'1 de gener: Josep Fatjó i Vilas (president), Eduard Subirà (vicepresident), Jaume Oms (bibliotecari), Joaquim Benet (comptador), Albert Vilarrasa (tresorer), Lluís Bayés (secretari primer) i Ramon Farrés (secretari segon).²⁴⁴ El perfil social de la nova direcció vellista no era massa diferent de l'anterior: Fatjó, Oms i Subirà eren hisendats i membres de la Cambra Agrícola Ausetana; Bayés era llicenciat en dret i seria nomenat secretari de l'ajuntament el 1906; Benet tenia una rellotgeria; Farrés era confiter i Vilarrasa fuster. El president era, com Lluís B. Nadal, amic personal de Verdaguer i Callís i de Raimon d'Abadal; home de profundes conviccions catòliques, posseïa una gran explotació agropecuària al Collsacabra, la finca de "Les Viles". Amb Fatjó, Catalunya Vella es llençà de ple a la lluita política, un objectiu que ja va definir des dels seus inicis però que no havia pogut concretar, per manca d'efectius humans i materials, fins uns anys més tard. Aquesta etapa de politització creixent desembocarà en la participació electoral municipal i la mobilització política de cara a les votacions provincials i generals. Sense deixar de banda les activitats tradicionals de la societat –conferències, funcions teatrals, ballades de sardanes–, el centre catalanista de Vic esdevindrà un instrument de lluita política, com ho era també el periòdic "Gazeta Vigatana". Gràcies a l'actuació del nou president, Catalunya Vella augmentà el seus socis, passant dels seixanta als dos-cents associats en dos anys. A començaments del 1907, es tornà a renovar la junta, però Fatjó i Vilas continuà com a president.²⁴⁵

²⁴³ *Gazeta Vigatana* (29 març 1905), p. 97.

²⁴⁴ *Gazeta Vigatana* (7 gener 1905), p. 7.

²⁴⁵ La junta directiva es constituí l'1 de gener del 1907: Josep Fatjó (president), Manuel Moret (vicepresident), Joan Orri (tresorer), Josep Costa (comptador), Ramon Farrés (secretari) i Valentí Anglada (vicesecretari). *Gazeta Montanyesa* (2 gener 1907), p. 2.

El tarannà polític del president de Catalunya Vella era força diferent del seu antecessor, Lluís B. Nadal; aquest era un home intransigent en les seua ideologia catalanista ultraconservadora, reaci a fer pactes amb altres forces polítiques i defensor a ultrança de la independència de criteri del centre catalanista vigatà, sovint enfrontat a la direcció de La Lliga.²⁴⁶ Josep Fatjó, més pragmàtic, era partidari d'entendre's amb els líders lligaires i d'acceptar les decisions polítiques de Barcelona, sempre disposat a arribar a acords amb altres partits i a negociar. Les tensions entre Nadal i Fatjó es desfermaren arran de la Solidaritat Catalana, el 1907, per l'oposició decidida de Nadal a acceptar un pacte amb els carlins. El president de Catalunya Vella va haver de treballar molt entre els seus socis, com explica en la carta que envià a Verdaguer i Callís, per convèncer-los de la necessitat de recolzar al carlí Miquel Junyent:

«Mon volgut amich: He rebut la teva apreciada d'ahir qui he musitada y llegida als companys que indicas y a tota la Directiva de nostra Catalunya Vella tragentna l'impressió de qu'en Font, Viguer, Genís y jo som els únichs convensuts de que després de tot s'imposa completament el teu criteri y modo de sentir y qu'hasta fins podríam tal vegada entrar en pactes ab els carlins, ab en Junyent especialment, tragent algun partit pel avenir dels nostre Districte del fet d'obrar are noblement com el patriotisme y els fets al cap de vall obligan, pero, noy, la jovenalla vol mantenirse intransigent, fer el bot que diguessem, y si no es per que això'ns puga conduhir a res. [...] La meva proposició d'entrar ab en Junyent en consens o negociacions d'intel·ligència semblava fer forat. Consegueixo poder prosperar l'acceptació de l'oferta de'n Junyent de la creació d'un directori de carlins y nosaltres per lligar la conducta política del futur Diputat y junt la promesa de deixar el Districte per nosaltres en les primeres futures eleccions. Si's consegueix, sembla garantia de fer bondat nostra revoltada gent. No m'ajuda gota en la meva obra la conferencia de'n Nadal. Promet imparcialitat absoluta y relació seria de fets sense comentari, pero en Nadal partidari decidit de fer el bot en tal relació ho deixa per comprendre. Además se tanca completament en el terme d'haverse acabat la seva tasca y no vol tractar ab nosaltres de la futura conducta. Senta que l'aquiecència ab fallo de Solidaritat tant injust com arbitrari no'ns obliga mes quan a no fer contra oferta al candidat

²⁴⁶ L'any 1915, mossèn Jaume Collell descrivia la intensa activitat política de Nadal de la manera següent: «(...) a poch de mos conterrànies del meu temps he vist esmerçar tantes energies, imposar-se a vegades tan durs sacrificis de son repòs y de sos migrats interessos, com ho ha fet, se pot dir tota sa vida, un home que, si hagués tingut certes ambicions de resultats més positius pel benestar personal, hauria pogut fer axò que se'n diu *carrera*, ó crearse una posició econòmicament més ventatjosa que la d'un home de lletres». Extret del pròleg de Mn. Collell a: Lluís B. NADAL [1915]. *Narracions*. Barcelona, Il·lustració Catalana, p. 10.

carlí pel Directori de Catalunya Vella y encara no venint en Rusiñol y deixa al criteri d'amichs y consocis ben lliure sa conducta. Apesar d'axo, deyxat al Nadal, apreto per una part y ajudat pel Valentí Anglada, que s'ha vist ab en Junyent y está en tornarlo a veurer aquí, consegueixo ferli proposar y acceptar per l'Anglada una conferencia á Catalunya Vella aquesta nit ab nosaltres. S'hi presta en Junyent de bona gana y ve ben disposat. L'Anglada té la detallació qui, tingué ab ell, Pietx, Ferrer y jo ab en Junyent. Del compromís a contraurer pels carlins no'n pot respondrer sol, pero ho intentarà passada la Junta de Districte y contestará. Pel demás fa mil protestas de sobre obrar sempre y que sobre de tot l'acord ab nosaltres. Jo crech que no en debem duptar. Si aprobas el meu plant apoya'l ben aprop de'n Junyent si tens ocasió y si ell vol no dupto pas que pot conseguir per nosaltres una copia d'acte de Junta de Districte carlí en que l'acord en unes altres eleccions legislatives apoyar els carlins el candidat de Catalunya Vella en la preparació els recursos que aquesta Associació apoye en el carlí. Això obligaria de debó la nostra gent. Això lograt, crech qu'esplana del tot el camí.[...]»²⁴⁷

En la qüestió de la Solidaritat, s'imposaran finalment els punts de vista de Fatjó i dels altres líders veterans de Catalunya Vella, als quals fa referència en la seva carta el propietari de "Les Viles": –Josep Font i Manxarell, Martí Genís i Aguilar, Josep Viquer i Canas—. A mesura que els catalanistes vigatans guanyin pes polític en la vida pública local, el sector essencialista, o culturalista, del regionalisme local, encapçalat per Nadal, perdrà protagonisme, recloent-se progressivament en l'estricta actuació cultural. La conducció dels afers polítics municipals passarà a mans de la fracció possibilista de Catalunya Vella dirigida per Fatjó, la qual cosa no estalviarà futurs enfrontaments entre els vigatans i la direcció de La Lliga. Però Fatjó i els seus amics posaran l'accent en l'activitat política del catalanisme.

Tradicionalistes i integristes.

Tal com afirma Jordi Canal,²⁴⁸ el procés de modernització política que afectà al vell tradicionalisme català, iniciat a partir de l'escissió integrista del 1888, s'accelerà en el tombant de segle, afavorit, entre d'altres coses, pel fracàs de la insurrecció armada carlina del 1900, que va desencadenar una forta repressió governamental contra aquest moviment polític. La "modernització" carlina es centrà en dos aspectes principals: l'adopció de noves formes d'organització de les masses que els seguien i l'abandonament del retraïment electoral.

²⁴⁷ ANC, Fons Nacís Verdaguer i Callís (Correspondència rebuda; Caixa 15; Carpeta 04.01.097). 29 març 1907.

²⁴⁸ Veure Jordi CANAL (1998). *El carlisme català dins l'Espanya de la Restauració...*

Els carlins eren hereus polítics del legitimisme dinàstic que, sorgit durant el primer terç del segle XIX, havia provocat tres guerres civils a Espanya. Els integristes venien de l'absolutisme doctrinari i antirevolucionari de començaments de segle i s'inspiraven en el tradicionalisme donosià elaborat pel grup neocatòlic que prové de l'ala dreta del partit moderat.²⁴⁹ Units en un únic partit després de la Revolució del 68, neocatòlics i carlins se separaren del tronc comú a finals de la dècada dels vuitanta i es constituïren com a dos partits diferents i, sovint, enfrontats. A Vic, ambdues forces comptaven amb sòlides organitzacions locals. Els carlins reconstituïren el seu centre tradicionalista a finals del 1905, que passà a anomenar-se “Centre Tradicionalista de l'Alta Montanya”. Aquesta entitat, continuadora de l'antic “Centre Tradicionalista de Vic”, clausurat arran de “l'octubrada” del 1900, estigué dirigida inicialment pel procurador Joaquim Vilaró i Matas (president) i pel comerciant Josep Vallès (secretari). La reinauguració d'aquesta societat, tal com reconeixia la seva junta directiva, es va poder formalitzar després de no pocs entrebancs:

«Desde que poguerem obrir de nou lo Centre Tradicionalista de aquesta ciutat, no ha perdonat medi la Junta Directiva á que tenim l'honra de perteneixer, per conseguir que la Societat dintre sa esfera corresponga als fins que te encomanats la Comunió Tradicionalista y á la importancia que té en eixa comarca per el número y calitat dels que se amparan baix los plechs de sa bandera. Per aixó tras molts esforços y vencent ab enteresa cuantas contrarietats se presentaban ha pogut conseguir la seva inauguració en eix periodo de sa existencia, fixantla pera'l día 3 del próxim Desembre, ab actes que espera tindran gran resonancia, no sols entre nostres amichs, sino també entre els que com nosaltres no pensen y serán verament profitosos als interessos del partit y també als generals de la comarca, porque darán a coneixens com som y no com volen presentarnos nostres contraris. A eix fi, dit día á les 11 del matí, darém un mitin en el grandió Teatre Principal d'aquesta ciutat, en el que parlarán, entre d'altres, lo eloquentíssim president de la Joventut carlista madrilenyà, D. Rafel Salaberry, y lo entusiasta Director de *El Correo Catalán*, D. Miquel Junyent, y celebrarém solemne vetllada en el local de la Societat á la nit».²⁵⁰

El centre organitzava actes polítics, però la seva activitat principal era aglutinar socialment els militants i simpatitzants de la causa de Don Carles; tenien un cafè i una sala d'actes en la qual s'hi portaven a terme nombroses activitats culturals: lectura de poemes, conferències, funcions teatrals. L'any 1907, el “Centre” dels

²⁴⁹ Antonio MOLINER PRADA (2000). *Fèlix Sardà i Salvany y el integrismo en la Restauración...*, p. 80.

²⁵⁰ AEV, Aspectes polítics-Festes (1901-1935). [Invitació per a la inauguració del Centre Tradicionalista de l'Alta Montanya, novembre del 1905]

carlins comptava amb 260 socis.²⁵¹ A banda d'aquesta societat, els tradicionalistes s'estructuraren a través de juntes locals –la de Vic estigué presidida per Joaquim Vilaró– i juntes de districte –a Osona la dirigia l'enginyer i propietari vigatà Teodor de Mas–. A la capital comarcal, aconseguiren organitzar una Joventut Carlina, presidida per Manuel Comella i Mora. També comptaren amb periòdics afins; el setmanari *Ausetania* era, des del desembre del 1900, la publicació de referència per al carlisme osonenc, constituïnt-se en continuadora d'una llarga nissaga de periòdics tradicionalistes: *La Cruz sobre el Corazón* (1888-1889), *La Comarca Leal* (1889-1894) i *La Comarca* (1894-1900). Tanmateix, l'autèntica força social del moviment tradicionalista local s'articulava al voltant de dos àmbits concrets de la vida ciutadana: el Seminari Conciliar²⁵² i determinades famílies benestants de tradició carlina. En el moment de l'escissió integrista (1888), una bona part dels alumnes del Seminari de Vic es decantaren per aquesta fracció tradicionalista; però en el tombant de segle, quan el partit carlí consolidà la seva hegemonia en el camp legitimista, la majoria dels seminaristes eren ferm partidaris del carlisme, provocant, fins i tot, situacions ben compromeses per a la direcció de la institució, com ara la no assistència a les classes de 400 alumnes que volgueren anar a rebre un dels líders d'aquest moviment –Vázquez de Mella– desplaçat a Vic el maig del 1903 per a participar en un míting.²⁵³

També condicionà el desenvolupament d'aquest partit a la ciutat de Vic, la presència de nombroses famílies tradicionalistes –moltes d'elles d'origen rural–. Es tractava de nissagues de terratinents –els Puigrefagut del Pla de Balenyà, els Vila del Cavaller de Vidrà, els Bach del mas Grassià–, d'industrials o comerciants –els germans Josep i Joan Comella i Colom–, de professionals –el farmacèutic Carles Forcada i Sors– o propietaris –l'enginyer i empresari Teodor de Mas–. Aquesta gent, que era d'una moral molt estricta, practicava un puritanisme catòlic que els portava a tenir molta cura en tot el que feia referència a lectures, vestir, relacions sexuals i llenguatge. La seva vida quotidiana estava lligada a l'observació metòdica de les normes, costums i festes de l'Església catòlica.²⁵⁴ Era un sector social, els costums morals del qual també compartien bona part del elements catalanistes i dinàstics de Vic, que tenia un gran prestigi ciutadà, estimulat pel seu poder econòmic i per l'estreta vinculació amb les jerarquies eclesiàstiques, i per tant exercia un fort ascendent sobre la resta de classes subalternes del municipi.

²⁵¹ *El Norte Catalán* (12 gener 1907), p. 2.

²⁵² La pertinença a la “causa” carlina anava més enllà del Seminari; molts clergues que no hi estaven vinculats també eren tradicionalistes, d'altres ho havien estat. El cas de Ramon Corbella i Llobet (Vallfogona de Riucorb, 1850-Vic, 1924) és simptomàtic: voluntari de l'exèrcit carlí durant la darrera guerra, s'exilià a Cuba l'any 1876; el 1881 fou ordenat sacerdot i exercí de secretari particular dels bisbes Morgades i Torras i Bages.

²⁵³ *El Norte Catalán* (23 maig 1903), p. 3.

²⁵⁴ Jordi VILA-ABADAL (1992). *El doctor Lluís Vila d'Abadal i el seu temps*. Barcelona, Llar del Llibre, p. 41-43.

D'altra banda, l'integrisme vigatà, que en el tombant de segle evolucionà cap al regionalisme actuant, en l'àmbit local, com un apèndix situat a la dreta del moviment catalanista, s'organitzà principalment al voltant del periòdic *El Norte Catalán* (1886-1915), una publicació que, abans de la separació promoguda per Ramon Nocedal y Romea, fou portaveu del tradicionalisme comarcal. Igual que en el cas dels carlins, els integristes alimentaren els seus rengles amb seminaristes i baix clergat, però a diferència dels seus adversaris, que havien radicalitzat el seu discurs reaccionari i foralista, perderen força amb el canvi de segle. L'any 1908, després del fracàs de la Solidaritat Catalana, de la qual formaren part, es reorganitzaren i constituïren una junta local del Partit Catòlic Nacional, nom oficial de l'integrisme espanyol, formada pels propietaris agraris Marià de Rocafiguera, Antoni Banús i Ramon Isern, pel comerciant Joan Vilanova, el llauner Antoni Serra i el fotògraf Isidor Valle.²⁵⁵

L'hisendat Marià de Rocafiguera, germà del polític conservador Josep de Rocafiguera i membre d'una nissaga de terratinents originaris de la població de Sora, era qui dirigia l'integrisme local. Exercí la direcció de *El Norte Catalán* durant molts anys i presidí, més tard, la junta municipal del partit, essent designat l'any 1909 president de l'organització regional del Partit Catòlic Nacional (Integrista).²⁵⁶ Tot i que el partit integrista vigatà no va poder mostrar mai una potència organitzativa semblant a la dels carlins o catalanistes, Vic era un indret on aquesta força política tenia presència pública i regidors municipals. La seva ideologia intransigent, que defensava els drets de l'Església catòlica i el regnat social de Crist, fou recolzada pels sectors ciutadans, civils o eclesiàstics, més reacs a les idees democràtiques i liberals.

4.-3.- Liberals i conservadors: de l'hegemonia a la crisi.

Les eleccions provincials del 10 de març del 1901 al districte Vic-Granollers confirmaren l'hegemonia dels partits monàrquics en la política vigatana i comarcal.²⁵⁷ Dels quatre diputats que s'havien d'escollir, els conservadors n'aconseguien tres i els liberals un. Els resultats electorals evidenciaren la persistència de tres fenòmens que s'havien consolidat en la vida pública del districte durant la primera etapa de la Restauració: en primer lloc, el predomini de la política oficial en aquest districte allunyat de Barcelona; en segon lloc, la pervivència d'un fort localisme electoral que reflectia l'escassa "nacionalització" de la vida política catalana i la vigència del caciquisme social a escala local; en tercer lloc, la feble mobilització electoral que tenia com a

²⁵⁵ *El Norte Catalán* (28 novembre 1908), p. 2.

²⁵⁶ *El Norte Catalán* (24 juliol 1909), p. 1.

²⁵⁷ El districte provincial Vic-Granollers agrupava els districtes electorals per a Corts de Vic, Granollers i Castellterçol.

resultat una abstenció que abastava, gairebé, a la meitat dels ciutadans amb dret de vot.²⁵⁸

QUADRE 6 RESULTAT DE LES ELECCIONS PROVINCIALS AL DISTRICTE DE VIC-GRANOLLERS (10 MARÇ 1901)

<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
21735	11969	54'60	45'39
<i>Candidat</i>		<i>Partit o fracció</i>	<i>Vots</i>
Ferran Almeda Delmuns*		Liberal	9086
Josep Font Manxarell*		Conservador	8733
Josep Espinós Stocklein*		Conservador	7645
Francesc Benet Colom*		Conservador	7590
Altres			298

Font: “Distrito 6o electoral. Comprende los partidos judiciales de Vich y Granollers. Capitalidad Vich” (1905) Lligall 2394, ADPB. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (14 març 1901, p. 2-3-4; 15 març 1901, p. 2). RIQUER, Borja de [director]. (1988). *Història de la Diputació de Barcelona* (volums 1-2-3). Barcelona: Edicions de la Diputació de Barcelona. *Diputats electes.

A Vic, el candidat local, Josep Font i Manxarell, que no comptava amb el suport dels conservadors oficialistes de la ciutat, encapçalats per Sala i Molas, fou el més votat, seguit de l'empresari manlleuenc, el liberal Ferran Almeda i Delmuns; d'altra banda, els dos candidats conservadors que no eren de la comarca, Francesc Benet i Josep Espinós, obtingueren un nombre menor de vots. Pel que fa als percentatges de participació, aquests foren inferiors als de la mitjana del districte i en algunes seccions, que coincidien amb els barris populars de la ciutat –com ara les del districte segon–, l'abstenció s'acostà al 70% del cens electoral. Aquestes xifres indiquen que, en el tombant de segle i després de vint-i-cinc anys de règim canovista, una part important del cos electoral de la ciutat no s'interessa per unes votacions en què les alternatives polítiques es limiten als dos partits governamentals (liberals i conservadors). A més, el sistema polític oficial controla d'antuvi –a través dels governadors, dels jutges municipals i dels apoderats– els resultats de les eleccions i compta, per si això no és suficient per assegurar el domini dels polítics monàrquics, amb el suport d'un “caciquisme” social exercit pels “patrons” locals, els quals acumulen sovint poder polític, poder econòmic i prestigi ciutadà. Tot plegat fa que l'abstenció electoral sigui molt elevada i que hi hagi seriosos dubtes pel que fa referència a la sinceritat electoral dels pocs ciutadans que s'acosten a les urnes.

²⁵⁸ El marc de reflexió sobre el desenvolupament del context polític de Vic durant els primers nou anys del segle XX, convenientment ampliat i revisat, sorgeix del treball de recerca que l'autor va defensar el setembre del 2000 a la Universitat Autònoma de Barcelona. Veure Xavier TORNAFOCH (2000). *Catalanistes, tradicionalistes i republicans a Vic (1900-1909). Els orígens d'un model conservador de modernització política*. UAB, Treball de Recerca. Posteriorment, l'any 2002, aquest estudi universitari fou editat. Veure Xavier TORNAFOCH (2002). *Catalanisme, carlisme i republicanisme a Vic (1899-1909)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

QUADRE 7 RESULTAT DE LES ELECCIONS PROVINCIALS A LA CIUTAT DE VIC (10 MARÇ 1901)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	495	203	41'01	58'98
<i>Districte 2on 1ra</i>	505	169	33'46	66'53
<i>Districte 2on 2na</i>	505	169	33'46	66'53
<i>Districte 3er</i>	499	175	35'07	64'92
<i>Districte 4rt</i>	495	184	37'17	62'82
<i>Total Vic</i>	2471	942	38'12	61'87

	Josep Font* (Conservador)	F. Almeda* (Liberal)	F. Benet* (Conservador)	Josep Espinós* (Conservador)	Altres
Districte 1er	193	183	122	110	1
Districte 2 1ra	145	131	117	114	
Districte 2 2na	145	131	117	114	
Districte 3er	154	149	113	110	
Districte 4rt	158	138	125	131	
<i>Total Vic</i>	849	800	607	570	1

Font: “Cens electoral. Rectificació anual. 1901”, AHMV. “1898-1901. Eleccions de diputats provincials”, AHMV. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (14 març 1901, p.4). RIQUER, Borja de [director]. (1988). *Història de la Diputació de Barcelona* (volums 1-2-3). Barcelona: Edicions de la Diputació de Barcelona. *Diputats electes.

Als pobles grans de la comarca –Manlleu, Torelló i Roda–, que a diferència de Vic són essencialment industrials, el desenvolupament del procés electoral és molt semblant al de la capital comarcal: altíssima abstenció i triomf dels candidats locals. Així doncs, en aquestes tres localitats de la conca del Ter, Ferran Almeda i Font i Manxarell foren els candidats més votats, destacant el triomf del primer a Manlleu i Torelló.²⁵⁹ Pel que fa a les dades de participació, a Torelló constatem una abstenció del 64%, dos punts per sobre de la capital osonenca.²⁶⁰

QUADRE 8 RESULTAT DE LES ELECCIONS PROVINCIALS ALS POBLES DE LA CONCA DEL TER (10 MARÇ 1901)

	F. Almeda	Josep Font	Francesc Benet	Josep Espinós
Manlleu	1234	845	710	710
Torelló	196	190	190	193
Roda de Ter	390	390	230	88

Font: *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (14 març 1901, p. 2-3-4; 15 març 1901, p. 2). RIQUER, Borja de [director]. (1988). *Història de la Diputació de Barcelona* (volums 1-2-3). Barcelona: Edicions de la Diputació de Barcelona.

²⁵⁹ Pel que fa a la resta dels municipis de la comarca, Almeda va treure una majoria de vots a Masies de Sant Pere de Torelló, Masies de Voltregà i Sant Pere de Torelló. Font i Manxarell triomfà a Oristà, Sant Sadurní d'Osormort, Folgueroles, Gurb, Malla, Centelles, Collsuspina i Sant Martí de Centelles. Veure *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, (14 març 1901, p. 2-3-4; 15 març 1901, p. 2).

²⁶⁰ AMT. “Eleccions. Cens electoral (1901)”.

Dos mesos després, el 19 de maig, es portaren a terme les eleccions a Corts. El vigatà Raimon d'Abadal no va poder repetir el triomf electoral del 1899, tot i que es presentava amb l'etiqueta de candidat catalanista. La mecànica del caciquisme governamental va funcionar a la perfecció per tal de mantenir la representació dinàstica al districte de Vic. Aquesta tasca fou encarregada a Fernando Huelín, conservador barceloní i extinent d'alcalde de l'ajuntament de la capital catalana. Amb el suport de la fracció conservadora dirigida per Sala i Molas, va obtenir del governador civil de Barcelona tota mena de facilitats per entrabancar la campanya electoral de Raimon d'Abadal, fins al punt que aquest va retirar la seva candidatura pocs dies abans de les eleccions. Com reconeixia el periòdic dels integristes, hi va haver un «[...] verdadero empeño por parte del gobierno en sacar a flote al Sr. Huelín, huela o no huela bien a los electores del distrito [...] un candidato conservador-planista impuesto por un gobernador fusionista, y que debe ser muy conocido en su casa, pero que aquí nadie le conoce, ni siquiera sabe pronunciar su nombre».²⁶¹

Les votacions van sancionar la victòria de Fernando Huelín, l'únic candidat que aspirava a guanyar l'acta de diputat a Corts. Obtingué 6242 vots, dels quals 966 corresponien a la ciutat de Vic.²⁶² Hi va haver una abstenció del 34'32% en el conjunt del districte i del 61% a la capital osonenca,²⁶³ la qual cosa ens mostra que es mantingué la dinàmica abstencionista i desmobilitzadora de les provincials del mes de març. En aquestes eleccions, com en les passades, la secció amb menys participació fou la segona del districte segon, que incloïa les dues zones obreres de Vic: els carrers de Sant Francesc i de Sant Pere.

QUADRE 9 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS A LA CIUTAT DE VIC (10 MAIG 1901)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	477	201	42'13	57'87
<i>Districte 2on 1ra</i>	495	198	40'00	60'00
<i>Districte 2on 2na</i>	505	152	30'09	69'91
<i>Districte 3er</i>	499	212	42'48	57'52
<i>Districte 4rt</i>	495	203	41'01	58'99
<i>Total Vic</i>	2471	966	39'09	60'91

	Fernando Huelin (Conservador)
Districte 1er	201
Districte 2on 1ra	198

²⁶¹ *El Norte Catalán* (20 abril 1901), p. 1.

²⁶² Albert BALCELLS; J.B. CULLA; C. MIR (1982). *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*. Barcelona, Publicacions de la Fundació Jaume Bofill (Estudis electorals nro. 4), p. 490; *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (28 maig 1901).

²⁶³ Elaboració pròpia a partir de: AHMV, Cens electoral (1901); A. BALCELLS; J.B. CULLA; C. MIR (1982). *Les eleccions generals a Catalunya...*, p. 490; *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (28 maig 1901).

Districte 2on 2na	152
Districte 3er	212
Districte 4rt	203
Total Vic	966

Font: “Cens electoral. Rectificació anual. 1901”, AHMV. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (25 maig 1901, p.2).

La manca de competència va fer que, en els dies previs a la consulta, les forces antimonàrquiques ja preveïessin una participació electoral molt minsa:

«Las elecciones seran frías y desanimadas; reinarán por completo la apatía é indiferencia, pues la inmensa mayoría de los electores, al igual que nosotros y nuestros amigos, se abstendrá de acudir a los comicios por desamor al compadrazgo caciquista y aversión al cunerismo encasillado, y liberal, por aditamento; nada tendrán que hacer los muñidores de votos, y sin contratiempo ni oposición y protesta y sin necesidad de grandes estipendios y sacrificios darán las urnas el impuesto y exigido triunfo al único candidato, Sr. Huelín [...]»²⁶⁴

El fracàs del precandidat regionalista fou conseqüència de la intervenció administrativa en la campanya electoral, però també de la feblesa organitzativa del catalanisme vigatà, el qual no comptava amb cap societat que li pogués fer costat. Només el periòdic “La Veu del Montserrat” va recolzar la seva candidatura, però poca cosa podia fer una publicació en crisi, que en aquella època es dedicava principalment a temes d’estudi i reflexió. També va influir en l’abandonament d’Abadal una certa desconfiança antivigatana estimulada per determinats cacics de Manlleu i Torelló.²⁶⁵

El cicle electoral del 1901 va cloure amb les municipals del 10 de novembre, en les quals els regionalistes van aconseguir a Barcelona un espectacular triomf amb més de 12.000 vots. A Vic, no hi va haver combat electoral i «resultaren elegits tots els ciutadans que formaren la candidatura qu’hem convingut en anomenar administrativa fora un, certament dels més caracterisats, que fou derrotat per altra persona de qui creyem en absolut que no farà altra cosa que ajudar en tot lo que puga a la bona marxa dels assumptes municipals».²⁶⁶ Una candidatura “oficial” formada per conservadors, catalanistes, independents i obreristes moderats guanyà les eleccions; cap dels dos candidats carlins obtingué els vots necessaris per entrar a l’ajuntament i només un candidat que no era de la llista administrativa, el republicà Lluís Giralt, tragué els vots suficients per accedir al consistori. La participació fou molt baixa, fins al punt

²⁶⁴ *El Norte Catalán*, (18 maig 1901), p. 3.

²⁶⁵ Aquest fenomen ja s’havia produït durant les eleccions generals del 1899, moment en què la candidatura de Raimon d’Abadal fou desautoritzada, per vigatana, des de les pàgines del periòdic manlleuenc *El Ter* (8 abril 1899; p. 2).

²⁶⁶ *La Veu del Montserrat*, (25 novembre 1901), p. 441.

que només votà el 30'50% de l'electorat. Els regidors electes Segimon Claveria i Lluís Giralt no van poder prendre l'acta perquè la seva elecció fou impugnada per causa d'una denúncia que els acusava de no gaudir de capacitat legal per a exercir les funcions de regidors de l'Ajuntament de Vic.²⁶⁷ La denúncia, que fou interposada per un grup de veïns, es referia a que Claveria i Giralt feia poc temps que residien a la ciutat, la qual cosa els incapacitava, legalment, per a ser regidors. Darrere d'aquesta maniobra, que allunyava de l'ajuntament dos elements que pertanyien a opcions polítiques antimonàrquiques, s'hi endevina la mà de les forces dinàstiques locals, decidides a mantenir el control del consistori.

QUADRE 10 RESULTAT DE LES ELECCIONS MUNICIPALS A LA CIUTAT DE VIC (10 NOVEMBRE 1901)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	477	215	45'07	54'92
<i>Districte 2on 1ra</i>	495	101	20'40	79'59
<i>Districte 2on 2na</i>	505	53	10'49	89'50
<i>Districte 3er</i>	499	261	52'30	47'69
<i>Districte 4rt</i>	495	151	30'50	69'49
<i>Total Vic</i>	2471	781	31'60	68'39

Districte 1er

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep de Rocafiguera*	Conservador	Oficial	135
Josep Vilaplana*	Independent	Oficial	80

Districte 2on 1ra

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Magí Callís*	Independent	Oficial	75
Jacint Solà*	Obrerista	Oficial	67
Joan Ubach*	Independent	Oficial	60

Districte 2on 2na

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Joan Ubach*	Independent	Oficial	53
Magí Callís*	Independent	Oficial	36
Jacint Solà*	Obrerista	Oficial	17

Districte 3er

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Segimon Claveria*	Catalanista	Oficial	71
Lluís Giralt*	Republicà	Oposició	53
Antoni Alemany	Carlí	Carlina	40
Pere Castells	Carlí	Carlina	1
Ramon Alier	Independent	Oficial	1

²⁶⁷ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (25 novembre 1901).

Districte 4rt			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Joan Dou*	Independent	Oficial	81
Ramon Alier*	Independent	Oficial	70
Total Vic			
<i>Candidats</i>			<i>Vots</i>
Oficials			736
Carlins			66
Oposició			53

Font: “Cens electoral. Rectificació anual. 1901”, AHMV. “Eleccions municipals, 1901-1922”, AHMV. “Llibre d’Actes del Ple” (1 gener 1902), AHMV. *El Norte Catalán* (7 novembre 1901, p. 3; 11 novembre 1901, p. 3). *Regidors electes.

Les eleccions a Corts del 1903.

Les victòries catalanistes del 1901 a Barcelona, l’estructuració definitiva d’una Lliga Regionalista –en els òrgans directius de la qual hi havia dos vigatans: Raimon d’Abadal i Narcís Verdaguer i Callís– que pretenia “l’autonomia del poble català” i la constitució d’una societat regionalista local (Catalunya Vella, 1902) convertiren la campanya electoral per a les eleccions generals del 26 d’abril del 1903 al districte de Vic en una batalla política de característiques desconegudes fins aleshores. Els catalanistes confiaren, altre cop, en Raimon d’Abadal, mentre que els monàrquics presentaren al conservador, i vigent diputat del districte, Fernando Huelín.

El regionalisme local inicià una intensa campanya en favor del seu candidat,²⁶⁸ aconseguint el suport de l’alcalde de la ciutat, el liberal Josep Soler i Aloy, de l’advocat, diputat provincial i president del Comité Conservador vigatà Josep Font i Manxarell –el qual no va tenir en compte les instruccions que el seu partit li havia fet arribar perquè ajudés Fernando Huelín en la reelecció²⁶⁹ i del partit integrista de Vic.²⁷⁰

²⁶⁸ *La Plana de Vich* (12 febrer 1903), p. 2. «Cual nunca se había visto, se han echado á la calle en nuestra ciudad los furiosos Abadalistas acechando á los electores de los pueblos que vienen á nuestro mercado. Cuando ven á algún amigo suyo ó conocido, etc, etc, que va á sus faenas y no está por política ni nada, le asaltan, le dicen cuatro palabras halagüeñas, si es preciso procuran hacerle entrar en alguna tienda ó escalera y hasta en alguna taberna pagándolos los ‘cinch céntims’, hasta arrancarle, si pueden, el compromiso del voto»

²⁶⁹ *La Plana de Vich* (5 març 1903), p. 3.

²⁷⁰ *El Norte Catalán* (7 febrer 1903), p. 1. «Eleccions a Catalunya. Avís»: «Lo partit catolich nacional aspira en primer terme á la afirmació dels drets de Déu a regnar sobre les societats y las nacions, porque Déu creador y ordenador de todas las cosas, condeuix’ls pobles á la felicitat y al progrés pe’ls camins de la justicia; y en quant a Espanya, á la constitució regional, qu’es la que mes se diu á la diversitat de rasas, costums, topografias y productes que la componan».

Per la seva banda, el candidat “oficial” va aconseguir la destitució de l'alcalde i el nomenament del seu home de confiança a la ciutat, Josep Sala i Molas.²⁷¹ Aquesta circumstància es va materialitzar el 23 de febrer, dia en que es donà lectura en el Ple municipal a una comunicació del Ministeri de Governació, datada el 13 del mateix mes, en la qual es comunicava la “renúncia” de Josep Soler i Aloy i el nomenament del nou president del consistori. La destitució de Soler i Aloy, ordenada pel governador civil de Barcelona «a fi d'impossibilitar l'elecció per Diputat, quel govern veyia inevitable [de Raimon d'Abadal]»²⁷² va crear un gran escàndol polític²⁷³ i posà molt difícil l'elecció d'Abadal perquè l'alcalde era qui supervisava tot el procés electoral, que ara estaria en mans d'un conservador fidel al candidat «cunero». Però, a més d'assegurar-se la fidelitat de les institucions polítiques locals, Huelín va obtenir l'ajut de dos destacats republicans de la ciutat: el comerciant Josep Giralt i l'advocat Josep Bach. El primer, que era fill de Josep Giralt i Canyelles i germà de Lluís Giralt, va aprofitar el prestigi del seu pare entre la classe obrera per a organitzar un míting al Centre Obrer Local en el qual va demanar el vot per al candidat conservador.²⁷⁴ El segon, que havia estat diputat republicà l'any 1873, va donar suport a Huelín perquè encarnava «la virilidad y las energías de la mayor parte de los electores del distrito que aspiran á la proteccion y á la marcha administrativa de los intereses de la patria chica, ó sea de la comarca de Vich, pero subsistiendo siempre en noble consorcio con la patria grande y dentro de la indestructible unidad de la misma, la primera y más digna veneración».²⁷⁵ Alguns republicans de Sant Vicenç de Torelló, lloc amb una important població fabril, també van fer campanya en favor de Huelín, argumentant que els catalanistes perjudicaven la classe obrera,²⁷⁶ en clara referència a l'industrial tèxtil de Manlleu, i dirigent de la Lliga, Albert Rusiñol,²⁷⁷ que s'havia mostrat sempre com un empresari molt inflexible vers les reivindicacions obreres. El

²⁷¹ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (23 febrer 1903).

²⁷² *La Veu del Montserrat* (25 abril 1903), p. 163.

²⁷³ *La Veu de Catalunya* (12 març 1903), p. 2. La societat “Catalunya Vella” va enviar una carta al Ministeri de la Governació protestant per la destitució de l'alcalde Soler i Aloy. El ministre va respondre, en carta del dia 23 de febrer, que ni ell ni el governador civil tenein res a veure amb aquesta qüestió.

²⁷⁴ *La Plana de Vich* (25 abril 1903), p. 2-3.

²⁷⁵ *La Plana de Vich* (7 maig 1903), p. 2.

²⁷⁶ *La Veu de Catalunya* (20 abril 1903), p. 1.

²⁷⁷ Albert Rusiñol, com es demostra en aquesta carta que envià l'any 1889 al seu germà Santiago, menyspreava profundament els seus obrers: «[...] Ayer llegué a la fábrica donde después de un número de entrevistas sirviendo yo de intermediario entre las partes disidentes, conseguí llegasen a un acuerdo aguardando que a no tardar volveran a repetirse pues ya sabes que esas gentes no acaban nunca sus pretensiones. De todos modos bueno es que por ahora hayamos conseguido esto y Dios nos dé seis años de vida un poco regulares para que tengamos tiempo de calzarnos las espuelas y si esto sucede no será Alberto Rusiñol el que acaba el resto de sus años ni su adorada juventud moralizando a esos imbéciles, aprovechando la que me resta junto contigo donde mejor nos parezca ya que el destino quiere que ambos por circunstanciass especiales seamos libres». Vinyet PANYELLA (1981). *Epistolari del Cau Ferrat, 1889-1930*. Sitges, Grup d'Estudis Sitgetans, p. 21-22.

candidat del partit conservador va rebre el suport de l'industrial de Torelló Joaquim Badia, de l'advocat vigatà Josep Sala i del jutge de primera instància de Vic Maximiano Bravo, tots tres membres del Comitè Conservador del districte. L'advocat vigatà Francesc de Paula Masferrer i el notari manlleuenc Domènec Torrents –regionalistes dissidents– i l'industrial de Manlleu Ramon Almeda – liberal– també recolzaren la seva candidatura.

QUADRE 11 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS A LA CIUTAT DE VIC (26 D'ABRIL 1903)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	484	220	45'45	54'55
<i>Districte 2on 1ra</i>	495	240	48'48	51'52
<i>Districte 2on 2na</i>	498	194	38'95	61'05
<i>Districte 3er</i>	499	94	18'83	81'17
<i>Districte 4rt</i>	495	197	39'79	60'21
<i>Total Vic</i>	2471	945	38'24	61'76

	Fernando Huelin (Conservador)
Districte 1er	220
Districte 2on 1ra	240
Districte 2on 2na	194
Districte 3er	94
Districte 4rt	197
<i>Total Vic</i>	945

Font: “Cens electoral. 1903”, AHMV. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (30 abril 1903, p. 3.

Finalment, el conservador Fernando Huelín va guanyar les eleccions amb un total de 6004 vots, obtenint-ne 945 a la ciutat de Vic.²⁷⁸ L'abstenció al districte fou del 36'37% i a la capital osonenca del 62%,²⁷⁹ un índex molt semblant al que s'havia donat a les votacions a Corts del 1901. El candidat catalanista, Raimon d'Abadal, va retirar la seva candidatura el dia abans de les votacions, denunciant «les coaccions, ensibornaments, corrupcions pel diner y indignitats de tota mena, comesas pels sicaris de Huelín».²⁸⁰ La derrota dels catalanistes, més que no pas a la crisi que vivia La Lliga a Barcelona (on s'enfrontaven un sector dretà dirigit per A. Rusiñol i un d'esquerrà encapçalat per J.Carner), es degué a dos factors de caràcter “local”:

- La personalitat feble i malaltissa de Raimon d'Abadal, que no va saber respondre a les maniobres preelectorals dels monàrquics ni va poder

²⁷⁸ A. BALCELLS; J.B. CULLA; C. MIR (1982). *Les eleccions generals a Catalunya...*, p. 501; *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (3 maig 1903).

²⁷⁹ Elaboració pròpia a partir de: AHMV, Cens electoral (1903); A. BALCELLS; J.B. CULLA; C. MIR (1982). *Les eleccions generals a Catalunya...*, p. 501; *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (3 maig 1903); p.4.

²⁸⁰ *La Veu de Catalunya* (27 abril 1903), p. 2.

mobilitzar un electorat potencialment favorable que l'any 1901 s'havia abstingut majoritàriament.

- La utilització dinàstica de tots els mecanismes que els podien donar la victòria: destitució de l'alcalde liberal proregionalista, pactes amb republicans, catalanistes dissidents i cacics liberals, acord electoral amb el partit carlí.

En aquelles eleccions generals, el fracàs del regionalisme al districte de Vic no va ser una excepció. A Catalunya, La Lliga només va obtenir cinc actes: una a Olot, una a Manresa, una a Mataró i dues a Barcelona.

Les eleccions municipals del 8 de novembre van confirmar el predomini dels dinàstics, tot i que la renovació de les onze regidories es va resoldre a través d'una candidatura administrativa que aplegava a monàrquics conservadors, catalanistes i carlins. Aquesta llista s'imposà fàcilment als candidats independents, de diversa filiació política, que s'hi enfrontaren.

QUADRE 12 RESULTAT DE LES ELECCIONS MUNICIPALS A LA CIUTAT DE VIC (8 NOVEMBRE 1903)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	484	231	47'72	52'27
<i>Districte 2on</i>	993	338	34'03	65'96
<i>Districte 3er</i>	499	286	57'31	42'68
<i>Districte 4rt</i>	495	194	39'19	60'80
<i>Total Vic</i>	2471	1049	42'45	57'54

Districte 1er

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Sala Molas*	Conservador	Administrativa	149
Francesc Ferrer*	Catalanista	Administrativa	82

Districte 2on

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Francesc Baqué*	Catalanista	Administrativa	142
Carles Forcada*	Carlí	Carlina	142
Domènec Masferrer*	Liberal	Administrativa	133
Albert Julià	Independent		126
Bonaventura Codina	Independent		101
Altres			2

Districte 3er

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Giralt*	Republicà	Oposició	97
Ramon Capdevila*	Catalanista	Oposició	87
Antoni Palomas*	Independent	Administrativa	65
Pere Castells*	Carlí	Carlina	63
Joan Vila	Independent		55
Gabriel Trescasas	Obrerista		52

Ramon Balmes	Independent	50
Josep Bach	Republicà	46
Miquel Ricart	Independent	45
Segimon Claveria	Catalanista	41
Llucià Cunill	Independent	35

Districte 4rt

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Antoni Puig*	Catalanista	Administrativa	104
Antoni Alemany*	Carlí	Carlina	90

Total Vic

<i>Candidats</i>	<i>Vots</i>
Administratius	615
Independents	412
Carlins	295
Opositors	184

Font: “Cens electoral. 1903”, AHMV. “Eleccions municipals, 1901-1922”, AHMV. “Llibre d’Actes del Ple” (1 gener 1904), AHMV. *El Norte Catalán* (31 octubre 1903, p. 3; 14 novembre 1903, p. 2).
*Regidors electes.

Els republicans van rebre una compensació immediata pel seu suport a Huelín; Josep Giralt i Tort fou elegit regidor municipal, formant part d’una candidatura d’oposició, essent el candidat més votat (97 vots) del districte tercer, el mateix pel qual es va presentar l’advocat republicà Josep Bach i Serra, que només va aconseguir 45 vots, insuficients per a poder accedir al consistori.²⁸¹ L’industrial Ramon Capdevila, un independent proper als regionalistes, també va aconseguir entrar a l’ajuntament sense pertànyer a la candidatura administrativa. La legislatura municipal s’inaugurà l’1 de gener del 1904, amb Josep Sala i Molas d’alcalde i una majoria de regidors addictes al diputat conservador Huelín.

El cicle electoral del 1905.

El cicle electoral de l’any 1905 (provincials, generals i municipals) evidencià un canvi significatiu en el panorama polític de Vic. Els partits monàrquics, poc estructurats a nivell local, tingueren dificultats creixents per a contrarestar l’efervescència de tres moviments (catalanistes, republicans i carlins) que començaven a introduir fórmules “noves” d’actuació política. A més, la inestabilitat parlamentària i la divisió interna dels dinàstics dificultava cada cop més el control administratiu del procés electoral, únic mecanisme que els podia permetre continuar mantenint una hegemonia política que era molt contestada. Tanmateix, liberals i conservadors competiren electoralment i, sovint, aconseguiren victòries significatives.

²⁸¹ *El Norte Catalán* (14 novembre 1903), p. 3.

Les provincials del 12 de març del 1905 al districte de Vic-Granollers demostraren que s'estaven produint canvis en la política local i comarcal. Per primer cop, les tres candidatures enfrontades (la coalició carlomonàrquica, els regionalistes i els republicans) empengueren una intensa mobilització electoral. La Unió Republicana nomenà candidat Andreu Serra i Rafart, el director de "La Justicia" i president de la Fraternitat vigatana. Els republicans consideraven que era un candidat ideal perquè havia nascut al territori, concretament a Taradell, perquè no era fabricant, «de los que vilmente explotan al obrero», i perquè era «de moral pública y privada intachable».²⁸² La Unió Republicana, que només presenta un candidat, aspirava a guanyar les minories. Per la seva banda, els catalanistes, que presenten tres noms de prestigi –l'advocat vigatà Narcís Verdager, Salvador Dachs, propietari agrari de La Garriga, president de la Cambra Agrària del Vallès i cunyat d'Enric Prat de la Riba, i Jaume Serra, fabricant de Manlleu establert a Granollers i membre destacat del Centre Catalanista d'aquesta ciutat–, vol aconseguir trencar l'hegemonia dels partits "oficials" al districte. Finalment, la candidatura "administrativa", o "caciquista", presenta quatre candidats –el carlí Lluís Pericas i Morros, els conservadors Joaquim Badia i Andreu i Pere Lluch i Ballera i el liberal Josep Barangué i Bachs– amb la intenció de fer-se amb el «copo», és a dir amb les quatre actes de diputat que corresponien a la zona de Vic-Granollers. Els aspirants Lluís Pericas i Joaquim Badia eren veterans polítics osonencs, ambdós vinculats a Torelló, on tenien les seves fàbriques tèxtils i on exercien un fort control social i electoral; per la seva part, Josep Barangué era el cap dels liberals de Granollers, exalcalde de la ciutat i propietari d'una coneguda fàbrica de sabó.

Els republicans, que només van fer dos mítings, van centrar la campanya electoral en la crítica del caciquisme –en el qual incloïen als catalanistes– i en la defensa dels interessos de la classe treballadora –Andreu Serra es presentava com un candidat "socialista"–, esforçant-se en fer arribar el seu missatge polític a les poblacions de la riba del Ter on hi havia una gran població obrera: Manlleu, Torelló, Roda, Orís, Sant Vicenç de Torelló i Sant Hipòlit de Voltregà.²⁸³ També confiaven en el suport dels republicans de Granollers, organitzats al voltant de la secció local de la Unió Republicana i del setmanari dirigit per Francesc Mas i Ballescà *La Razón* (1903-1908). Els catalanistes, per la seva part, van portar a terme una important tasca propagandística, organitzant mítings a les poblacions principals i desplaçant els seus dirigents a les nombroses "reunions electorals" que programaven.²⁸⁴ També van obrir una oficina electoral a Vic, concretament al local de Catalunya Vella, i van difondre un manifest dels seus candidats, en el qual asseguraven que «com a fills del districte, volem traure'l de les mans caciquistes que'l malmenan a tall de

²⁸² *La Justicia* (4 març 1905), p. 2.

²⁸³ Josep Maria PÉREZ; Agustí ALCOBERRO (1986-1987). «Les eleccions provincials de 1905 a la Diputació Provincial de Barcelona: districte de Vic-Granollers», *Ausa*, volum XII, p. 38-39.

²⁸⁴ *Ibidem*, p. 38.

masoveria o feudo de gobernadores y ministros electorales, y posar los sus intereses y la suya administración en las manos vuestras, qu'en sou y n'heu d'esser los amos naturales y cuidadosos».²⁸⁵ El diari catalanista de Barcelona “La Veu de Catalunya” va donar suport als seus aspirants publicant cada dia informacions i consells adreçats als electors del districte Vic-Granollers, facilitant una “guia de l'elector” i instruccions per als interventors. Tanmateix, els regionalistes “completaren” la seva mobilització electoral utilitzant mètodes ben tradicionals; així doncs, tal com explica Miquel Joseph, fill d'un impressor de Granollers, els dijous, dia de mercat, els pagesos anaven a la impremta del seu pare –que era un dels líders de la Lliga a la capital del Vallès Oriental– i es veien amb els candidats; durant la campanya electoral, la impremta deixà de funcionar per encabir-hi tots els visitants.²⁸⁶

La candidatura administrativa es dedicà, en canvi, a dificultar la campanya electoral dels seus adversaris, especialment la dels regionalistes. L'alcalde monàrquic de Vic, Sala i Molas, prohibí l'acte central que s'havia de celebrar el dilluns dia 6 de març a la seu de Catalunya Vella, perquè la notificació que es va fer arribar a l'ajuntament estava escrita en català: La intervenció d'Albert Rusiñol, que va enviar telegrams de queixa al ministre de la Governació i al Governador Civil de la província, va permetre fer el míting el dimarts dia 7, amb l'assistència de representants de les societats catalanistes de Manlleu, Torelló, Roda i Vic, i els parlaments de Francesc Cambó, Ramon Albó (que es presentava pel districte d'Olot) i dels candidats del districte Vic-Granollers.²⁸⁷ Fracassada l'estratègia d'impedir els actes electorals dels regionalistes, els dinàstics es dedicaren a convocar reunions d'alcaldes, amb coaccions i amenaces, i a cridar-los al Govern Civil de Barcelona.²⁸⁸ Els carlins, tal com informava *El Correo Catalán*, també es mobilitzaren de cara a les eleccions:

«Nuestro candidato Sr. Pericas, llegó a Vich el pasado jueves [...] En Vich también se han puesto completamente al lado del Sr. Pericas todas las personas más influyentes y de mejor prestigio del distrito, así los propietarios y fabricantes como los colonos y obreros. El sábado, con motivo del mercado, concurieron a esta los principales propietarios de la comarca, y todos ellos nos comunicaron las mejores impresiones de sus respectivos pueblos. El domingo se celebró una reunión muy concurrida y entusiasta en el Centro Tradicionalista de los elementos de esta ciudad; se nombraron comités, por colegios, y se organizaron los demás trabajos de una activa propaganda electoral. Hoy lunes debe salir nuestro candidato a recorrer algunos pueblos del distrito para proseguir la campaña iniciada [...] Respecto a los demás candidatos se puede dar

²⁸⁵ *Gazeta Vigatana* (1 març 1905), p. 66.

²⁸⁶ Jordi PLANAS MARESMA (1991). *Propietaris organitzats...*, p. 162.

²⁸⁷ *Gazeta Vigatana* (8 març 1905), p. 74.

²⁸⁸ *Ibidem*, p. 39.

también por segura la elección del señor Badía, quien se presenta ahora como independiente [...] Con el mismo carácter se presenta el Sr. Lluch, apoyado por el Sr. Huelín y otros elementos de Vich-Granollers. Su elección no parece tampoco dudosa. Mucho más difícil es predecir quien será el 4to diputado [...] Parece quedar ahora este lugar para unos de los tres candidatos catalanistas que se presentan, y aquí consistirá la verdadera lucha. Por esto ciertos emisarios trabajan muy fino entre los elementos afines para que con sus votos hagan sobrepujar a su protegido sobre sus compañeros».²⁸⁹

La candidatura de la coalició “oficial” va obtenir una victòria total: guanyà les quatre actes de diputat. Els candidats perdedors, republicans i catalanistes, impugnaren l’acta de l’elecció i denunciaren els fraus que s’havien comès. El republicà Serra i Rafart va denunciar que alguns patrons havien coaccionat els seus obrers perquè votessin en favor de la candidatura regionalista i que els governamentals introduïren paperetes a grapats en una taula del municipi de Gurb.²⁹⁰ D’altra banda, els catalanistes denunciaren l’alcalde conservador de Vic, Josep Sala i Molas, acusant-lo de pressionar els empleats municipals perquè votessin els candidats “oficials”, i el diputat a Corts, Fernando Huelín, per haver intervingut en la manipulació de les votacions.²⁹¹

Tot i que no aconseguí guanyar l’acta de diputat, la Unió Republicana va veure amb satisfacció que el seu candidat obtingués prop de 3.000 vots, en un districte que consideraven tradicionalment hostil a les idees republicanes.²⁹² A més, es produí una intensa campanya caciquista destinada a desvirtuar les eleccions i, associat a aquest fenomen, una abstenció en el conjunt del districte propera al 41%, que a Vic s’elevà fins al 61’37%.²⁹³ Serra i Rafart va fer uns resultats molt bons als pobles fabrils del Ter, on el seu missatge obrerista, antidinàstic i anticatalanista va arrelar amb força. Fou el candidat més votat a Orís, Roda i Sant Vicenç de Torelló. A Torelló va ser el tercer més votat després de Lluís Pericas i de Joaquim Badia, dos empresaris tèxtils amb establiments a la població. A Manlleu, només va quedar per sota de Jaume Serra, Narcís Verdaguer i Lluís Pericas. A Sant Hipòlit, va ser el quart més votat seguint amb nombre de vots a Lluís Pericas, Pere Lluch i Joaquim Badia.²⁹⁴

²⁸⁹ *El Correo Catalán* (28 febrer 1905), p. 3.

²⁹⁰ *Ibidem*, p. 42.

²⁹¹ *Gazeta Vigatana* (22 març 1905), p. 89.

²⁹² Josep Maria PÉREZ; Agustí ALCOVERRO (1986-1987). «Les eleccions provincials de 1905...», p. 38-39.

²⁹³ Elaboració pròpia a partir de: AHMV, Cens electoral (rectificació 1905); *Gazeta Vigatana* (18 març 1905, p. 86); *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (14 març 1905, p. 4-5; 15 març 1905, p. 2; 16 març 1905, p. 2; 16 març 1905, p. 1; 17 març 1905, p. 1)

²⁹⁴ *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (14 març 1905, p. 4-5; 15 març 1905, p. 2; 16 març 1905, p. 1; 17 març 1905, p.1)

QUADRE 13 RESULTAT DE LES ELECCIONS PROVINCIALS AL DISTRICTE DE VIC-GRANOLLERS (12 MARÇ 1905)

<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
22080	13070	59'2	40'8
<i>Candidat</i>		<i>Partit o fracció</i>	<i>Vots</i>
Lluís Pericas i Morros*		Carlí	5538
Joaquim Badia i Andreu*		Conservador	5311
Josep Barangué i Bachs*		Liberal	5071
Pere Lluch i Ballera*		Conservador	4972
Salvador Dachs i Pons		Lliga Regionalista	3961
Narcís Verdaguer i Callís		Lliga Regionalista	3675
Jaume Serra i Dachs		Lliga Regionalista	3656
Andreu Serra i Rafart		Unió Republicana	2699

Font: “Acta de l’elecció a Diputat Provincial (1905); lligall 2395”, ADPB. *Diputats electes.

A Vic, els resultats certificaren la victòria del carlí vigatà Pericas, seguit del conservador *cunero* Lluch, del catalanista Verdaguer i Callís i del conservador de Torelló Joaquim Badia. La feblesa electoral del republicanisme vigatà s’evidencià en el fet que Serra i Rafart fou el candidat menys votat amb tan sols 157 vots. En qualsevol cas, el retraïment electoral dels vigatans, vint punts per sobre de la mitjana del districte, afegit a la manipulació dels resultats per part dels “oficials”, impossibilita la valoració real de la penetració social de les forces que pretenien una mobilització política antimonàrquica.

La impugnació de l’acta d’aquestes eleccions, així com la multitud de reclamacions dels candidats perdedors no significa que hi hagués més corrupció en les votacions del 1905 que en les anteriors. Segons Josep Maria Pérez i Agustí Alcoberro,²⁹⁵ les protestes mostren que el sistema caciquista estava en crisi i que s’albirava la possibilitat d’enfonsar-lo: aquest és el sentit de la gran quantitat de denúncies.

QUADRE 14 RESULTAT DE LES ELECCIONS PROVINCIALS A LA CIUTAT DE VIC (12 MARÇ 1905)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	471	180	38'21	61'78
<i>Districte 2on 1ra</i>	484	208	42'97	57'02
<i>Districte 2on 2na</i>	494	173	35'02	64'97
<i>Districte 3er</i>	494	200	40'48	59'51
<i>Districte 4rt</i>	488	178	36'47	63'52
<i>Total Vic</i>	2431	939	38'62	61'37

²⁹⁵ Josep Maria PÉREZ; Agustí ALCOBERRO (1986-1987). «Les eleccions provincials de 1905...», p. 43.

	L. Pericas	N.V.C	S.Dachs	J.Serra	J. Badia	P.Lluch	J. B.	A. Serra	Altres
D. 1er	91	84	77	63	62	59	29	13	1
D. 2-1	99	78	69	63	76	80	34	36	5
D. 2-2	105	40	34	31	53	92	52	27	5
D. 3er	95	55	51	48	64	86	47	46	
D. 4rt	94	60	57	50	53	51	23	35	1
T.Vic	484	316	288	255	308	368	156	157	7

Font: “Distrito 6o electoral. Comprende los partidos judiciales de Vich y Granollers. Capitalidad Vich” Lligall 2395 (1905), ADPB. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (16 març 1905, p. 2). RIQUER, Borja de [director]. (1988). *Història de la Diputació de Barcelona* (volums 1-2-3). Barcelona: Edicions de la Diputació de Barcelona.

L’acarnissada lluita política que portaren a terme els partits antidinàstics en aquest districte no metropolità estava destinada a substituir l’hegemonia de les decadents forces monàrquiques. A tal efecte, La Lliga Regionalista oferí als sectors conservadors un programa atractiu i una oportunitat d’oposar-se a l’expansió de l’Unió Republicana en els nuclis fabrils de les comarques d’Osona i del Vallès. Els republicans, contràriament, volien consolidar les posicions privilegiades que tenien a les zones obreres i els carlins pretenien aprofitar l’ambient social conservador d’aquests districtes per aconseguir els diputats provincials que no podien obtenir en altres indrets de Catalunya. A més, tenir representació a la Diputació de Barcelona era important perquè des d’aquesta institució es podien controlar les eleccions municipals i les generals. Tot i la derrota de les forces d’oposició a Vic-Granollers, el resultat de les votacions en el conjunt dels districtes barcelonins que celebraren eleccions va consolidar la presència dels partits no dinàstics a la Diputació de Barcelona, quedant l’hemicicle provincial de la següent manera: 11 republicans, 10 conservadors, 6 regionalistes, 6 liberals i 3 carlins.²⁹⁶

La derrota dels regionalistes i dels republicans en les eleccions provincials del mes de març afavorí una aliança entre aquestes dues forces de cara a les generals del 10 de setembre del 1905. Es tractava de prendre l’acta de diputat al monàrquic Huelín. L’acord entre ambdós partits no fou gens fàcil: la Unió Republicana havia decidit, a començaments del mes d’agost, que no presentaria candidat a les eleccions generals, i l’opinió majoritària era recomanar als seus militants i simpatitzants que votessin en blanc, però la possibilitat d’una nova victòria del candidat conservador va fer que alguns republicans, encapçalats per Andreu Serra, consideressin que calia buscar un pacte amb els regionalistes per acabar amb la “vella política”. Aquesta proposta va tirar endavant i el president de la Fraternitat aconsellà «a todos los republicanos voten a D. Alberto Rusiñol como único medio de derrotar al señor Huelín».²⁹⁷ Tot i que la direcció barcelonina de la Unió Republicana beneïa aquesta estratègia,²⁹⁸ la fracció

²⁹⁶ *El Poble Català* (17 març 1907), p. 1.

²⁹⁷ *La Justicia* (12 agost 1905), p. 1-2.

²⁹⁸ *La Justicia* (16 desembre 1905), p. 2.

obrerista del republicanisme vigatà s'oposà, inicialment, a recolzar a Rusiñol, ja que aquest fou un dels empresaris que establiren el "pacte de la fam" als pobles del Ter durant el període de conflictes laborals 1900-1902, un record que encara era molt viu entre els obrers de la zona. Finalment, s'imposà el criteri de Serra i Rafart, que tenia el vist-i-plau de la direcció barcelonina, i els republicans d'Osona donaren suport, formalment, a l'empresari manlleuenc. El candidat catalanista va guanyar l'acta de diputat, mentre que Huelín no va poder renovar les victòries del 1901 i del 1903, tot i tenir el recolzament dels carlins.

**QUADRE 15 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS AL DISTRICTE DE VIC
(10 SETEMBRE 1905)**

<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
10107	6971	68'97	31'03
<i>Candidat</i>		<i>Partit o fracció</i>	<i>Vots</i>
Albert Rusiñol i Prats*		Catalanista	3504
Fernando Huelín Serra		Conservador	3467

Font: Albert BALCELLS; Joan B. CULLA; Conxita MIR (1982) *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, p. 511. *Diputat electe.

La participació electoral a Vic (68'65%) és prou significativa, ja que ens indica una reducció importantíssima de l'abstenció a la capital comarcal en relació a les eleccions provincials i generals dels anys 1901 i 1903 i de les provincials del mateix 1905. La tendència a l'augment de la participació també s'observarà a Manlleu, Torelló i Roda de Ter; a les dues primeres localitats guanyarà el candidat catalanista i a la tercera ho farà el conservador Huelín. Tot i l'augment del vot, el candidat conservador fou el més votat a Vic, amb 1.131 vots, mentre que Rusiñol només en va aconseguir 558.²⁹⁹ Aquests resultats constaten l'estricta control electoral que, des de l'ajuntament, exerciren els conservadors³⁰⁰ i el rotund fracàs de la coalició republicanocatalanista a la capital comarcal. Els republicans no pogueren mobilitzar l'electorat obrer, oposat a donar suport a un candidat amb un perfil marcadament dretà, i els catalanistes no van convèncer el seus simpatitzants, molts d'ells de tendència ultracatòlica, de la necessitat d'aliar-se amb la Unió Republicana. Fora de Vic i Roda de Ter, Huelin també va triomfar a Masies de Sant Pere de Torelló,

²⁹⁹ *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (14 setembre 1905).

³⁰⁰ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (23 agost 1905; 6 setembre 1905). Els regidors de l'oposició catalanista, Francesc Baqué i Antoni Puig, denunciaren davant del Ple Municipal, celebrat el dia 23 d'agost, les pressions que els treballadors municipals rebien per part de l'alcalde conservador perquè votessin al candidat Huelín. En la sessió del dia 6 de setembre, el regidor independent Ramon Capdevila va fer una llarga intervenció en la qual va exposar totes les maniobres que estava fent el batlle de la ciutat per a fer triomfar la candidatura conservadora.

Masies de Voltregà, Santa Cecília de Voltregà, La Vola, Oristà, Sant Bartomeu del Grau, L'Esquirol, Calldetenes, Folgueroles, Gurb, Malla i Muntanyola.³⁰¹

QUADRE 16 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS A LA CIUTAT DE VIC (10 SETEMBRE 1905)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	498	309	62'04	37'96
<i>Districte 2on 1ra</i>	468	324	69'23	30'77
<i>Districte 2on 2na</i>	500	356	71'2	28'8
<i>Districte 3er</i>	500	363	72'6	27'4
<i>Districte 4rt</i>	494	204	41'29	58'71
<i>Total Vic</i>	2460	1556	63'25	36'75

	Fernando Huelín (Conservador)	Albert Rusiñol (Regionalista)
Districte 1er	189	120
Districte 2on 1ra	199	125
Districte 2on 2na	258	98
Districte 3er	267	96
Districte 4rt	133	71
Total Vic	1131	558

Font: “Cens electoral. Rectificació 1905”, AHMV. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (14 setembre 1905, p. 2).

Malgrat la victòria, els regionalistes denunciaren moltes irregularitats: trencament d'urnes a Roda,³⁰² compra de vots a 50 pessetes el sufragi, electors no inclosos en les llistes a Santa Maria del Corcó.³⁰³ Tanmateix, l'incident més destacat es produí a Oristà, quan els homes de Huelín pretengueren endur-se a Vic les actes en blanc de la votació, fet que obligà els interventors regionalistes Marià Anglada i Antoni Arumí a desplaçar a la població el notari vigatà Josep Sans i Font per tal de testimoniar per escrit el que es pretenia fer en aquesta localitat del Lluçanès; a mig camí de la capital comarcal, els seguidors del candidat conservador foren interceptats per l'apoderat de La Lliga Puig Samper, que anava acompanyat de dos guàrdies civils i del notari; després d'uns moments de tensió els agents de Vic obligaren els huelinistes a tornar les actes perquè fossin omplertes amb els resultats reals de la votació.³⁰⁴

L'estreta victòria dels catalanistes al districte de Vic representà un greu trasbals per als monàrquics, els quals, perduda l'hegemonia a Barcelona des del

³⁰¹ *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, (14 setembre 1905), p. 2.

³⁰² Segons que va denunciar l'apoderat conservador Manuel Fabra Ledesma (i que consta en l'Expedient general de les eleccions a Corts del 1905), un grup de partidaris de Rusiñol va irrompre en la mesa de la secció segona de Roda de Ter i va llençar a terra una urna plena de vots que es va trencar; les paperetes foren recollides pels membres de la taula sense que es tornessin a recomptar i es reintroduïren en l'urna malmesa. Aquest fet, segons Fabra Ledesma, constituïa una vulneració de l'apartat segon de l'article 88 de la Llei Electoral, que obligava en casos similars a anul·lar l'elecció. AHMV, “1903-1907. Eleccions de Diputats a Corts”.

³⁰³ *La Veü de Catalunya* (12 setembre 1905), p. 2.

³⁰⁴ *La Veü de Catalunya* (13 setembre 1905), p. 1.

1901, havien convertit els petits districtes uninominals de l'interior de Catalunya en el seu baluart electoral. Els regionalistes, per la seva part, es van proposar guanyar, a qualsevol preu, el districte de Vic. Escolliren un candidat vinculat a la comarca, l'Albert Rusiñol, que representava el sector més catòlic i dretà de La Lliga,³⁰⁵ amb un caràcter molt més enèrgic que d'Abadal³⁰⁶ i capaç de resisitir les pressions dels monàrquics, tot i que no destacava ni per les seves condicions polítiques, ni per la seva formació intel·lectual, ni per la seva oratòria;³⁰⁷ utilitzaren, a més, el reclam de la coalició amb els republicans per atreure's el vot dels obrers. Endegaren una campanya electoral "moderna", constituint un Comitè Electoral de suport al candidat amb seu a Manlleu i organitzant una gran quantitat d'actes, amb un míting central el dia 3 de setembre, previst inicialment al Teatre Principal de Vic, però que s'hagué de fer als locals de Catalunya Vella perquè l'alcalde Sala i Molas el va prohibir.³⁰⁸ Davant d'un auditori format per prop de 1500 persones, parlaren, a banda de Rusiñol, Francesc Cambó, Josep Puig i Cadafalch, Pere Rahola, Josep Fatjó i Lluís B. Nadal.³⁰⁹

QUADRE 17 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS ALS POBLES DE LA CONCA DEL TER (10 SETEMBRE 1905)

	Fernando Huelin	Albert Rusiñol
Manlleu*	171	776
Torelló**	163	359
Roda de Ter	128	96

* Cens electoral: 1322 Votants: 947 % Participació: 71'63 % Abstenció: 28'36

** Cens electoral: 779 Votants: 522 % Participació: 67 % Abstenció: 33

Font: *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (14 setembre 1905, p. 2; 18 setembre 1905, p. 2). "Elecciones. Cens electoral (1905)", AMT. "Governació 46 i 47. Censos electorals", AHMM.

³⁰⁵ El caràcter moderat de la candidatura d'Albert Rusiñol es pot il·lustrar amb les declaracions de desgreuge que aquest va fer arran dels incidents dels Jocs Florals del 1902, en què un grup de joves xiularen la bandera espanyola: «No sé si esos jóvenes silbaron la bandera española, pero si lo hicieron así, protesto contra un hecho tan inaudito. Nunca he aplaudido ni aplaudiré jamás a los que cometen tamaño desafuero. Yo soy autonomista catalán y primero renegaré de mis ideas que infamarme con el nombre de separatista. Lo que quiero para Cataluña lo quiero también para las demás regiones españolas. Creo que el suceso de ayer pudo evitarse [...] Es verdaderamente una fatalidad que no seamos comprendidos. Nos está sucediendo lo mismo que a los autonomistas cubanos. Fomentamos el regionalismo, la autonomía, pero bajo una bandera común. Creemos que siendo las partes diferentes, contribuyen a formar un todo grande y respetable». Margarida CASACUBERTA (1997). *Santiago Rusiñol: vida, literatura i mite*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 321-323.

³⁰⁶ Francesc CAMBÓ (1981). *Memòries...*, p. 84. Per a Cambó, Raimon d'Abadal representava el sector més catalanista de La Lliga però no era home de brega i tenia una salut precària.

³⁰⁷ Veure Antoni ROVIRA VIRGILI (1999). *Siluetes de catalans*. Barcelona, Proa, p. 121.

³⁰⁸ *La Veu de Catalunya* (6 setembre 1905), p. 2.

³⁰⁹ *Gazeta Vigatana* (6 setembre 1905), p. 284.

El pacte entre els catalanistes i els republicans tingué seqüeles importants en el món polític local. Els conservadors no perdonaran al partit republicà el suport a Rusiñol, fins al punt que el candidat derrotat, Fernando Huelín, culpà els republicans del seu daltabaix electoral i reptà públicament a Andreu Serra, el qual acceptà el desafiament, presentant-se el dia 21 de desembre al *Casino Vicense* armat amb una pistola. Després d'un intercanvi de cops entre Serra i Huelín, un dels seguidors d'aquest últim aconseguí prendre l'arma al president de la Fraternitat i amenaçà de matar-lo; només la intervenció del secretari del *Casino*, i exalcalde liberal Josep Soler i Aloy, que sol·licità la intervenció de la policia, va aconseguir evitar que ningú resultés ferit.³¹⁰ D'altra banda, el nou diputat regionalista va agrair el recolzament dels republicans acudint a la Fraternitat Republicana de Vic i lliurant 50 pessetes als mestres de l'escola laica perquè premiessin als millors alumnes. El gest de Rusiñol fou molt criticat per l'Església vigatana, perquè considerava que posava en qüestió la prohibició, adreçada als obrers de la ciutat, de participar en entitats que "insultessin" la religió catòlica. El diputat de La Lliga va contestar les crítiques enviant una carta al periòdic vigatà "Gazeta Montanyesa", en la qual assegurava:

«Jo deploro fundament, com a catòlich que soch, que tots els establiments y institucions d'ensenyansa no estiguin inspirats en un esperit fermament religió, pero declaro ab tota lleialtat que al oferir els deu duros de que tant s'ha parlat , al president de la *Fraternidad Republicana* no vaig pensar més que ab el fi immediat de l'ensenyansa. Per consegüent el caràcter antireligiós que's diu que tenen aquestes Escoles m'era absolutament desconegut y repeteixo qu'en aquella ocasió no vaig tenir present més que lo que fonamentalment constitueix una de les obres de caritat més meritòries, o sía, l'instrucció del obrer que sempre ha sigut per mi objecte de constant preocupació»³¹¹

L'empresari manlleuenc, i ara diputat regionalista, es reconciliarà amb l'Església local adherint-se al míting ultracatòlic que organitzaren els catalanistes, els carlins i els integristes el dia 23 de desembre de l'any 1906 al Teatre Principal de Vic per a protestar contra el projecte de Llei d'Associacions;

³¹⁰ L'incident fou tractat en la Junta General del Casino, la qual acordà el següent: «1ro. Que conste en acta el disgusto con que la Junta General se ha enterado de los hechos realizados durante la noche del 21 del actual, por los señores socios Don Fernando Huelín y Don Andrés Serra. 2do. Que se amoneste al socio Don Fernando Huelín para que en lo sucesivo se abstenga de pedir, en el local del Casino, explicaciones de actos realizados fuera del mismo por otros socios, hecho que puede dar lugar a incidentes que como el ocurrido en la noche del 21 desdican el carácter de la Sociedad. 3ro. Vista la súplica que Don Andrés Serra formula ante la Junta Directiva en su escrito de 22 del corriente, la Junta General acuerda admitir la baja del referido socio». ACV, Llibre d'actes de la Junta General de Socis (23 desembre 1905).

³¹¹ *Gazeta Montanyesa* (28 juliol 1906), p. 1.

un text que consideraven inacceptable perquè traspassava a l'estat una sèrie d'atribucions en matèria de control d'entitats civils i eclesiàstiques.³¹²

Per la seva part, els republicans, que havien rebutjat l'ofertament del nou ajuntament de participar en els actes religiosos de la Festa Major del juliol del 1906 en agraïment al suport donat a Rusiñol,³¹³ contestaran la campanya iniciada contra ells per la dreta catòlica local refermant-se, des de les pàgines de "La Justicia", en les seves posicions polítiques: «¿Qué van a hacer? ¡Impotentes! ¿Impedirán tal vez que nuestro Director siga publicando este semanario y continúe, con más bríos si cabe, la propaganda socialista, revolucionaria y anticlerical». ³¹⁴ Com a resposta al míting ultracatòlic portaren a terme un "Miting Liberal" que s'havia de fer al Teatre Principal de Vic el 20 de gener del 1907, amb l'assistència d'Alejandro Lerroux. Aquest acte s'hagué de celebrar al Centre de la Unió Republicana de Manlleu, set dies més tard, perquè la junta administrativa del Teatre Principal, de la qual formaven part nombrosos carlins i catalanistes ultracatòlics, no va voler cedir el local. En el míting de Manlleu parlaren, a banda de Lerroux, els representants dels centres republicans de Roda de Ter, de Vic i de Manlleu, un mestre de l'escola laica de la societat *El Progreso* de Manlleu, el director del periòdic lerrouxista *El Descamisado* i el polític republicà Emiliano Iglesias.³¹⁵

El triomf regionalista a les eleccions generals del setembre va posar en qüestió l'hegemonia dinàstica en la política comarcal, però a Vic els resultats de les votacions, en les quals el candidat conservador va doblar els sufragis obtinguts per Rusiñol, van mostrar les febleses del moviment catalanista local. Els regionalistes s'adonaren que ja no podien continuar participant en les candidatures "administratives" i que calia donar contingut polític a l'acció municipal, compregueren que el retraïment electoral en les votacions locals era un error i que «l'excepticisme en el temps a que hem arribat, en que'l Catalanisme ha obert tants camins y ha deixat entreveure tantes solucions y ha deixat establertes tantes y tant categòriques afirmacions, ja d'una manera directa ja d'una manera indirecta, l'excepticisme dihem, no té cap rahó d'ésser».³¹⁶

De cara a les eleccions municipals del 12 de novembre, els catalanistes, que no tenien prou força per a fer una candidatura en solitari, participaren en una coalició municipal amb liberals, integristes i conservadors dissidents. Aquest

³¹² *Gazeta Montanyesa* (24 desembre 1906), p. 2.

³¹³ *La Justicia* (7 juny 1906), p. 2-3. L'ajuntament de Vic va oferir a la Fraternitat Republicana portar una borla del penó de Sant Miquel dels Sants, patró de la ciutat, durant la Festa Major, que se celebra el dia 5 de juliol. Els republicans no acceptaren l'ofertament perquè consideraren que la religió es «un sentimiento puramente individual que no cabe en las personas morales y jurídicas» i perquè el carrer de Sant Antoni «es la [calle] de esta ciudad que se encuentra en peor estado, causa sin duda de que en ella está domiciliada la Sociedad Republicana».

³¹⁴ *La Justicia* (21 juliol 1906), p. 2-3.

³¹⁵ *La Justicia* (19 gener 1907, p. 1; 2 febrer 1907, p. 1-2).

³¹⁶ «Elecciones municipales. El deber de votar». *Gazeta Vigatana* (8 novembre 1905), p. 356.

acord, que pretenia fer fora de l'ajuntament els elements conservadors oficials que el venien ocupant des de feia dos anys, fou impulsat per Josep Soler i Aloy, el batlle liberal a qui el diputat Huelín havia obligat a dimitir abans de les eleccions a Corts del 26 de maig del 1903, i era recolzat pels regionalistes i els integristes de Vic. Els conservadors oficialistes, per la seva part, aconseguiren el suport del partit carlí. Els republicans decidiren no presentar una candidatura pròpia i no adherir-se a la coalició anticonservadora, contràriament al que van fer a les eleccions generals. Aquesta decisió estava relacionada amb la divisió de l'obrerisme vigatà. D'una banda, trobem la candidatura cooperativista encapçalada per Gabriel Trescasas, obrer teixidor, tradicionalista i president de la *Panadería Mutua*. Aquests eren partidaris d'un reformisme social inspirat en les doctrines de l'Església. Per una altra part, existia la candidatura d'un grup vinculat a la direcció del Centre Obrer de Vic i a la Fraternitat Republicana, liderat per Josep Cabanas (membre de la junta de govern de la Fraternitat a partir del gener del 1906). Es tractava d'una fracció obrera partidària de l'acció política del republicanisme. Tot i que la candidatura antioficial, que s'autoanomenava "Popular", intentà la mobilització de l'electorat, oferint xerrades i consensuant els candidats amb els homes forts de cada barri, l'abstenció fou alta (només va anar a votar el 55% del cens electoral: 1359 electors dels 2470 que estaven censats). Tanmateix, la no intervenció de Fernando Huelín, que havia deixat de ser diputat, en la manipulació dels resultats i el control electoral que els catalanistes exerciren, a través dels seus interventors, va fer possible la victòria de la coalició anticonservadora.

La candidatura "Popular" obtingué sis regidors (tres catalanistes, un liberal, un conservador dissident i un integrista) i la candidatura oficial n'aconseguí tres (dos carlins i un conservador). Les candidatures obreres i els candidats republicans independents, tot i que foren les més votades després de la "Popular" i la "Oficial", quedaren fora de l'ajuntament. El periòdic "La Justicia" atribuï la derrota de les forces obreres a la manca d'una única candidatura de treballadors.³¹⁷

QUADRE 18 RESULTAT DE LES ELECCIONS MUNICIPALS A LA CIUTAT DE VIC (12 NOVEMBRE 1905)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	498	264	53'01	46'98
<i>Districte 2on 1ra</i>	468	253	54'05	45'94
<i>Districte 2on 2na</i>	500	257	51'4	48'6
<i>Districte 3er</i>	500	300	60	40
<i>Districte 4rt</i>	494	285	57'69	42'30
<i>Total Vic</i>	2460	1359	55'24	44'75

³¹⁷ *La Justicia* (18 novembre 1905), p. 1-2.

<i>Districte 1er</i>			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Florenci de Riera*	Conservador	Popular	106
Ramon Isern*	Integrista	Popular	74
Josep Vilaplana	Catalanista	Popular	33
Joaquim Vilaró	Carlí	Oficial	50
Gabriel Trescasas	Obrerista	Unió de Cooperatives	1

<i>Districte 2on 1ra</i>			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Joan Vilanova*	Catalanista	Popular	100
Josep Verdaguer*	Catalanista	Popular	99
Josep Bach Alavall*	Carlí	Oficial	63
Ramon Mas Tubau	Integrista	Popular	61
Eudald Guix	Obrerista		39
Albert Julià	Independent		35
Ramon Martí	Obrerista		34
Josep Cabanas	Obrerista	Centre Obrer	33
Ferran Buxó	Carlí	Oficial	13
Joaquim Vilaró	Carlí	Oficial	1

<i>Districte 2on 2na</i>			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Bach Alavall*	Carlí	Oficial	65
Eudald Guix	Obrerista		65
Ramon Mas	Integrista	Popular	64
Albert Julià	Independent		57
Joan Vilanova*	Catalanista	Popular	57
Josep Verdaguer*	Catalanista	Popular	56
Josep Calderó	Catalanista	Popular	19
Ferran Buixó	Carlí	Oficial	19
Marià Saborit	Obrerista		1

<i>Districte 3er</i>			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Ramon Capdevila*	Catalanista	Popular	99
Antoni Palomas*	Conservador	Oficial	73
Gabriel Trescasas	Obrerista	Unió Cooperatives	54
Joaquim Vilaró	Carlí	Oficial	37
Josep Bach Serra	Republicà		33
Altres			4

<i>Districte 4rt</i>			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Domènec Camps*	Liberal	Popular	112
Miquel Bertrana*	Carlí	Oficial	76
Martí Genís Aguilar	Catalanista	Popular	51
Josep Cabanas	Obrerista	Centre Obrer	44
Altres			2

Total Vic

<i>Candidats</i>	<i>Vots</i>
Populars	823
Oficial	487
Obrers	296
Altres	188

Font: “Cens electoral. Rectificació 1905”, AHMV. “Eleccions municipals, 1901-1922”, AHMV. “Llibre d’Actes del Ple” (1 gener 1906), AHMV. “Gazeta Vigatana” (11 novembre 1905, p. 360; 15 novembre 1905, p. 364), *La Justícia* (18 novembre 1905, p. 1). *Regidors electes.

El nou consistori va prendre possessió el primer de gener del 1906. El maurista Florenci de Riera i Brichs, propietari agrari i membre de la Cambra Agrícola Ausetana, fou designat alcalde per Reial Ordre del Ministeri de la Governació; procediment habitual per al nomenament dels batlles municipals en el sistema polític vigent en aquells temps. Els catalanistes, d'altra banda, s'havien convertit en la minoria més important de l'ajuntament amb sis regidors (Joan Vilanova, Josep Verdaguer i Callís, Francesc Baqué, Antoni Puig, Ramon Capdevila i Francesc Ferrer), seguits dels carlins que en tenien cinc (Carles Forcada, Antoni Alamany, Josep Bach i Alavall, Miquel Bertrana i Pere Castells), dels dos monàrquics conservadors oficialistes (Antoni Palomas i Josep Sala i Molas), dels dos monàrquics liberals (Domènec Masferrer i Domènec Camps) i del regidor integrista Ramon Isern. Els obrers no tenien cap representant al consistori i l'únic regidor republicà, Josep Giralt i Tort, era un aliat dels conservadors.

La nova legislatura municipal s'encetà amb un greu conflicte: quatre regidors regionalistes (Baqué, Puig, Ferrer i Capdevila) no pogueren prendre l'acta perquè estaven suspesos arran d'una denúncia que havia fet contra ells l'antic alcalde conservador. Els fets feien referència a l'assalt que, el dia 25 de novembre, havien protagonitzat a Barcelona un grup d'oficials de l'Exèrcit contra les redaccions dels periòdics catalanistes “Cu-cut” i “La Veu de Catalunya”, per unes caricatures aparegudes en el primer, que els militars consideraven ofensives contra la seva institució. A conseqüència d'aquests fets, un regidor catalanista, Francesc Baqué, va presentar al Ple Municipal del dia 27 de novembre, abans que es constituís el nou consistori, una moció que condemnava l'actitud dels militars.³¹⁸ Els regidors regionalistes Francesc Ferrer i Antoni Puig votaren a favor de la proposta de Baqué, mentre que els carlins (Antoni Alamany, Pere Castells i Carles Forcada), els conservadors (Josep de Rocafiguera, Domènec Masferrer i Antoni Palomas), els independents (Josep Vilaplana i Joan Dou) i el regidor republicà (Josep Giralt) s'hi oposaren. L'alcalde Sala i Molas, que no va assistir al ple en què es discutí la proposta de Baqué, va fer arribar el text de la moció al Governador Civil de Barcelona, el qual va decidir, a través d'un ofici del dia 22 de desembre, suspendre de les

³¹⁸ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (27 novembre 1905).

seves funcions públiques els tres regidors catalanistes que havien votat la moció.³¹⁹ Per la seva part, el regidor i fabricant tèxtil Ramon Capdevila no podia exercir el seu càrrec des del 10 d'octubre, per decisió del Jutjat d'Instrucció del partit de Vic, a causa d'un enfrontament amb l'alcalde conservador en el ple consistorial per la intervenció d'aquest en les eleccions generals del setembre. Finalment, el Governador Civil de la província també va decidir suspendre la publicació del setmanari catalanista local "Gazeta Vigatana", perquè havia defensat les opinions dels tres regidors catalanistes expedientats.³²⁰ Els regidors regionalistes foren restituïts en els seus càrrecs durant la sessió del Ple municipal del dia 11 de juny del 1906,³²¹ i Ramon Capdevila fou absolt del delictes de desacatament i reincorporat al consistori el 17 de desembre del mateix any.³²² Per la seva part, el periòdic catalanista "Gazeta Montanyesa" substituï, poques setmanes després, a la prohibida "Gazeta Vigatana".

Els regionalistes vigatans presentaren la moció per fer-se notar políticament, però també per a mesurar les possibilitats d'agrupar, a nivell local, un moviment regionalista heterogeni –format per regidors de diverses tendències polítiques–. L'intent va fracassar per dos motius: la manca de suport dels regidors no catalanistes i la repressió immedita, i contundent, del Govern Civil. Els partits dinàstics encara tenien força en la política municipal, i això impossibilitava l'organització "autòctona" d'una "solidaritat catalana". El projecte solidari arribarà a Vic de la mà dels grans partits de Barcelona, els quals imposaran les grans línies, tot i les peculiaritats locals, en les actuacions polítiques del període 1906-1908.

4.-4. El fracàs dels republicans.

Els esdeveniments de Barcelona enrariren el clima polític català. L'actitud del govern liberal, decidit a recolzar les posicions dels militars, complicà la situació. Així doncs, el president Montero-Rios reaccionà, davant la protesta del catalanistes per les agressions sofertes, suspentent les garanties constitucionals el dia 29 de novembre. El seu successor en la direcció del govern, el també liberal Segismundo Moret, volgué aprofundir en la repressió i féu aprovar una Llei de Jurisdiccions (13 de febrer de 1906)³²³ que posava sota jurisdicció militar els delictes d'opinió política, els delictes de paraula o per escrit contra l'Exèrcit i els delictes contra els símbols d'Espanya.

Delegats de les principals forces polítiques de la Catalunya antimonàrquica es reuniren a finals de l'any 1905 en el domicili privat del diputat per Vic Albert

³¹⁹ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (27 desembre 1905).

³²⁰ *El Poble Català* (16 desembre 1905), p.3.

³²¹ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (11 juny 1906).

³²² AHMV, Llibre d'Actes del Ple (17 desembre 1906).

³²³ Veure M. Carmen GARCÍA-NIETO [el alii] (1972-1973). *Bases documentales de la España contemporánea* (5). Madrid, Guadiana de Publicaciones, p. 81-85.

Rusiñol i decidiren constituir un moviment que demanés la retirada del projecte de la Llei de Jurisdiccions i el restabliment de les garanties constitucionals. A finals del mes de gener del 1906 es va organitzar un Comité Executiu de Solidaritat Catalana, format per Francesc Cambó (Lliga Regionalista), J. Carner (Nacionalistes Republicans), Amadeu Hurtado (Republicans Independents), Martí i Julià (Unió Catalanista), Josep Maria Vallès i Ribot (Republicans Federals), Josep Roca i Roca (Unió Republicana) i Miquel Junyent (Partit Carlí). L'11 de febrer es concretà, en un míting a Girona, el pacte electoral que permetria a tots els partits de la Solidaritat Catalana concórrer plegats a les eleccions a Corts de l'any 1907.

Els catalanistes vigatans s'adheriren amb entusiasme a la Solidaritat Catalana i començaren, ben aviat, una intensa campanya de mobilització ciutadana. Endegaren, durant el mes de març del 1906, una subscripció popular per a editar els discursos dels diputats a Corts solidaris i aconseguiren el suport d'entitats tan significatives com la Cambra Agrícola Ausetana.³²⁴ A finals del mes d'abril, decidiren recolzar l'acte solidari que s'havia de celebrar a Barcelona «devant l'actitut del poder central contra Catalunya l'alcans y significació de la qual queda ben clarament manifestada amb la lley de jurisdiccions [...]».³²⁵ Catalunya Vella va desplaçar cap a la ciutat comtal, els dies 20, 21 i 22 de maig, desenes de simpatitzants per a assistir a l'homenatge dedicat als diputats solidaris.³²⁶ La Joventut Carlista de Vic i la secció local del Partit Catòlic Nacional (Integrista) també es mostraren favorables a la Solidaritat i s'adheriren als actes de Barcelona. D'altra banda, els republicans, desconcertats per la divisió de la Unió Republicana davant la qüestió solidària,³²⁷ renovaren a començaments del 1906³²⁸ la junta de govern de la Fraternitat local i elegiren un nou president: l'obrer Joan Alsina. El mes de febrer enviaren una delegació a l'Assemblea Municipal Republicana de Saragossa, les conclusions de la qual justificaren l'adhesió inicial dels republicans vigatans a la Solidaritat Catalana ja que «la nueva orientación del partido que, al afirmar la existencia real de la Región como entidad intermedia entre el Municipio y el estado, admite como doctrinas propias de su programa la autonomía de dichas entidades y en su consecuencia la doctrina regionalista ya identificada con el federalismo sin destruir empero la unidad de la patria».³²⁹ L'entusiasme solidari d'una part del republicanisme

³²⁴ *Revista de la Cambra Agrícola Ausetana* (maig 1907), p. 227.

³²⁵ *Gazeta Montanyesa* (18 abril 1906), p. 1.

³²⁶ *Gazeta Montanyesa* (19 maig 1906), p. 2.

³²⁷ El republicanisme català optà majoritàriament per donar suport a la Solidaritat, tot i que un dels grans líders del partit, Alejandro Lerroux, es declarà antisolidari i, en un article aparegut a *La Publicidad* (9 de desembre del 1905) que es titulava *El alma en los labios*, justificà l'acció dels militars.

³²⁸ *La Justicia* (13 gener 1906), p. 2. La nova junta estava formada per Joan Alsina (treballador municipal), Josep Cabanas (corder), Manuel Simon, Constantino Gómez (treballador del ferrocarril), Federico Saura (treballador del ferrocarril), Modesto Soto (treballador del ferrocarril), Joan Larroy, Josep Pous (paleta), Joan Franquesa (adober), Ramon Querol (jornaler) i Josep Casabosch (cambrer).

³²⁹ *La Justicia* (17 febrer 1906), p.3.

local es mostrarà en la crítica que fan a l'ajuntament –en el qual hi ha carlins i regionalistes– per haver rebutjat unànimement adherir-se a l'homenatge popular als diputats partidaris de la Solidaritat Catalana, tal com ha sol·licitat un grup de veïns:³³⁰

«¡La ciudad de Vich. la antigua Ausa, la fuente originaria de la raza catalana, la que siempre en la historia ha sido la más catalana de todas las poblaciones de Cataluña, la patria del insigne regionalista Balmes, del más grande de todos los poetas Verdaguer, del *esbart*, del más bello plantel de la poesía y en general de la literatura catalana; la ciudad en que el espíritu catalán aletea con más potencia vital, gobernada por gentes que se avergüenzan, que tienen miedo de demostrar su amor á Cataluña! Es una vergüenza. Siempre más la actual y las venideras generaciones recordarán con oprobio que hubo un Ayuntamiento que no estuvo á la altura de su misión, que no merecía representar á la ciudad».³³¹

Per la seva part, el sector obrerista del partit republicà de Vic, influït per Alejandro Lerroux, que havia fundat a començaments del mes de juny del 1906 el periòdic antisolidari *El Progreso*, s'oposarà ben aviat a la Solidaritat; a finals d'any, ja es mostren partidaris d'una "solidaritat" «sin distinción de razas ni de nacionalidades, fuerte para hacer caer todos los ídolos, para acabar con todas las tradiciones; progresiva para poner en práctica todos los adelantos de la ciencia, única manera de ir a la conquista de ideas nuevas».³³² El context local condicionarà l'actitud d'aquests republicans; la majoria formaven part d'un moviment obrer que s'havia forjat en l'enfrontament amb les forces ultracatóliques, entre les quals es comptaven dos grups solidaris: els carlins i els catalanistes.

La fracció possibilista del republicanisme local, davant les eleccions generals del 21 d'abril del 1907, defensà una estratègia d'entesa amb el moviment catalanista vigatà per tal de substituir, al marge de la coalició solidària, l'hegemonia política dels partits monàrquics per una nova relació de forces majoritàries que inclogués a regionalistes i republicans.³³³ L'encarregat d'articular aquest pacte fou l'expresident de la Fraternitat de Vic, Andreu Serra i Rafart. La negativa d'una part del catalanisme vigatà a donar suport al carlí Miquel Junyent, candidat que el Comitè Executiu de la Solidaritat els havia

³³⁰ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (14 maig 1906).

³³¹ *La Justicia* (19 maig 1906), p.2.

³³² «Solidaridad». *La Justicia* (27 d'octubre 1906), p. 3.

³³³ ANC, Fons Narcís Verdaguer i Callís (Correspondència rebuda; Caixa 15; Carpeta 04.01.205). 21 març 1907. Andreu Serra i Rafart assegura en aquesta lletra que «aqueix procedir faria que'ns acostessem catalanistes y republicans y nos unissem pera recentas lluytas, lo que donaria per resultat que'l districte seria completament nostre desd'ara pera sempre mes, es a dir dels catalanistas y republicans quins ja simultania ja successivament lo regirian ab altura de miras y en be de tots».

imposat de cara a les eleccions de l'abril, fou aprofitada per Serra i Rafart per a organitzar una candidatura republicana, que podria comptar amb els vots del sector regionalista dissident. El primer pas havia de ser convèncer el gruix del republicanisme local (bàsicament el sector obrerista) de la necessitat de concórrer amb un candidat propi, objectiu que fou aconseguit amb relativa facilitat, a finals del mes de febrer:

«Sólo el partido republicano está decidido y sabe á dónde va, pues la Junta del distrito reunida el domingo último en la Fraternidad Republicana de esta ciudad, con asistencia de varios representantes de sociedades obreras, acordó ir á la lucha por unanimidad y presentar un candidato del partido que se haya significado ó distinguido en la defensa de la clase obrera y aunque el candidato no se designó de modo bien concreto, porque es preciso verificar ciertas gestiones previas, es lo cierto que lucharemos en las próximas elecciones de Diputados a Cortes, sean uno, dos ó más los candidatos contrarios y es también indudable que no faltará quien acepte la representación del partido republicano y de la clase obrera»³³⁴

A l'hora que Serra i Rafart maniobrava per atreure's els regionalistes vigatans descontents, per tal d'obtenir el seu suport electoral, un dels líders veterans de La Lliga, el vigatà Narcís Verdager i Callís, un polític molt respectat en l'ambient regionalista de Vic, s'encarregava de mediar entre la direcció lligaire, que acusava als regionalistes vigatans de no consultar mai res i de tractar amb "mala voluntat" la figura del Francesc Cambó,³³⁵ i Catalunya Vella, que es negava a recolzar el candidat solidari suggerit des de Barcelona. Narcís Verdager, davant les dificultats que tenia per fer acceptar als vigatans la coalició amb els carlins, es posà en contacte amb Serra i Rafart, per tal d'incloure els republicans locals en la coalició solidària i fer més atractiva als catalanistes la candidatura carlina. Tanmateix, els republicans de Vic, que no estaven disposats a aliar-se amb els carlins, insistiren en presentar una candidatura pròpia, que hauria de recollir els vots del catalanisme que no acceptava les ordres de la direcció barcelonina, un suport que estaven segurs d'aconseguir; primerament, perquè a Vic existia una gran rivalitat entre carlins i regionalistes i, segonament, perquè ara els tocava correspondre a l'ajut que els havien donat en les eleccions generals del 1905, en les quals «todo el mundo ha reconocido que [...] la victoria del señor Rusiñol lo debió a los republicanos, como él mismo ha confesado».³³⁶ Però el pacte amb els catalanistes era difícil perquè, tal com deia el propi Serra i Rafart, en una carta enviada a Verdager i Callís «los catalanistas d'aquí, per falta de valor o per lo que siga, segueixen

³³⁴ *La Justicia* (23 febrer 1907), p. 1.

³³⁵ Joaquim COLL (1998). *Narcís Verdager i Callís (1862-1918)*... , p. 427.

³³⁶ *La Justicia* (2 març 1907), p. 1.

suportant la direcció insensata de Mossèn Collell, de Mossèn Gudiol y d'algun altre capellà, quins donan al catalanisme comarcal una fesomia rabiosament reaccionària è intolerant á outrance, per qual motiu no hi ha manera de que nosaltres entrem ab ells en relacions nostrades de cap mena, ja que sa mayor gloria consisteix en menysprearnos, perseguirnos è insultarnos grollerament en particular a mi que guardo un sac d'agravis rebuts d'ells».³³⁷ El dirigent republicà anunciava a Verdaguer i Callís que els republicans de Vic presentarien un candidat “republicanosocialista” que hauria de ser un distingit “nacionalista republicà” o “federal catalanista” i que, si ningú volia acceptar aquest oferiment «llavors seré jo'l candidat republicà».³³⁸ Assegurava que «nosaltres no depenem de ningú, ni de la Solidaritat ni de'n Lerroux, sinó que tenim á la Junta de Districte com á plenament autònoma per la designació de candidat, segons aixís ho estableix la lley orgànica del partit Unió Republicana».³³⁹

Les maniobres de Serra i Rafart per a fer triomfar un candidat republicà inclòiren, també, un pacte amb els liberals, de tal manera que «así tendremos un diputado que será liberal y republicano á la vez ó sea eminentemente liberal, pues que la libertad es el primero y principal lema de la bandera republicana»,³⁴⁰ i una coalició amb els socialistes, que fou acordada a Torelló el 17 de març. Els republicans es comprometeren a defensar a les Corts espanyoles un programa obrerista i a «unir en una sola haz todas las fuerzas obreras de la comarca, hasta llegar a la constitución de una sociedad de resistencia con capacidad y fuerza sobradas para hacer frente al cruel egoismo y al inhumano proceder de cuantos sin consideración alguna viven espléndidamente de la explotación de los pobres y de los débiles».³⁴¹

Els republicans oferiren la seva candidatura al cooperativista sabadellenc, proper al republicanisme federal, Joan Salas i Anton,³⁴² el qual no acceptà la

³³⁷ ANC, Fons Narcís Verdaguer i Callís (Correspondència rebuda; Caixa 15; Carpeta 04.01.203). 14 març 1907.

³³⁸ *Idem.*

³³⁹ *Idem.*

³⁴⁰ *La Justicia* (9 març 1907), p. 1.

³⁴¹ *La Justicia* (23 març 1907), p. 1.

³⁴² Joan Salas i Anton (Sabadell, 1854 – Barcelona, 1931). Llicenciat en Dret per la Universitat de Barcelona. El 1877 marxa a París, allà exerceix de secretari de Nicolás Salmerón, president de la Primera República Espanyola. Salas i Anton era republicà des de jove; a començaments del segle XX, per influència de Benoit Malon (fundador de la *Revue Socialiste*) es declara socialista sense partit. El 1900 funda, amb Odon de Buen, el periòdic *El Radical*. El 1890 comença la seva actuació cooperativista, el 1898 participa en la creació de la Cambra Regional de Cooperatives Catalano-Balears i el seu òrgan de premsa “Revista de la Cooperació Catalana”. El 1902 assisteix al Congrès de l'Aliança Cooperativa Internacional en representació dels cooperativistes catalans i es elegit membre del Comitè Central. S'instal·la a Londres on treballà a la Cambra de Comerç espanyola. El gener del 1912 tornà d'Anglaterra. El 1914 presideix la Cambra Regional de Cooperatives en substitució de Francesc d'A. Ripoll. El 1916 és elegit diputat republicà pel districte de Sabadell. El 1926 accepta el càrrec de tinent d'alcalde de l'ajuntament de Barcelona, atorgat per Primo de Rivera; aquest fet l'enemistà amb bona part del moviment cooperativista català. La relació de Salas i Anton amb els cooperativistes vigatans havia estat molt estreta, a través de la Cambra Regional de Cooperatives de Catalunya, i no és

proposta. Finalment, l'1 d'abril, Andreu Serra i Rafart, en un acte celebrat a Manlleu i presidit per Ramon Panedas –president provincial de la Unió Republicana–, fou proclamat candidat republicà del districte per a les eleccions del dia 21 del mateix mes. Assitiren a la reunió delegats dels centres republicans de Sant Feliu de Torelló (Enric Quadras), Roda (Esteve Farrés), Sant Quirze de Basora (Marià Sangüesa), Sant Pere de Torelló (Bernat Esturí i Bernat Vila) i Vic (Pau Sabatés). També hi foren presents els representants dels nuclis socialistes de la comarca: Aleix Castells, Josep Genollà, Ignasi Torra, Josep Suriñach, Francesc Domènech, Josep Rosanas i Joan Subiranas.³⁴³ El dia 6 d'abril apareixia a “La Justicia”, periòdic del republicans de Vic, un manifest de 28 punts (*Principios y máximas electorales*) adreçat a catalanistes, obrers i liberals convidant-los a votar la candidatura republicana. Però el 13 d'abril, Serra i Rafart anunciava, sorprenentment, la retirada de la seva candidatura. L'advocat vigatà atribuïa la seva dràstica renúncia a la decisió dels catalanistes de votar, finalment, el candidat carlí de la Solidaritat i al gran suport que la coalició solidària havia rebut en els pobles obrers de la conca del Ter:

«Si, pues, en los pueblos donde contaba con una gran mayoría que debía darme el triunfo, resulta que no hay tal mayoría, sea por efecto de la Solidaridad, por la desunión de los republicanos o por causa de la miseria que incita á los obreros á cobrar dinero por sus votos, ¿podré esperar tal triunfo de los demás pueblos en que me consta serían pocos ó ninguno los que me votasen?»³⁴⁴

Hi hagué dos fets puntuals que precipitaren l'abandonament de Serra i Rafart. D'una banda, la carta enviada pels catalanistes vigatans al diari republicà *La Publicidad*, apareguda el dia 14 d'abril, en què feien pública la seva determinació de posar-se al costat del candidat carlí «qui representa als que en massa fresques lluytes han sigut sos adversaris, però que fent un prodigo d'abnegació sabran despullarlo d'aquest carácter per donarli sols el de representant de Solidaritat Catalana».³⁴⁵ Per una altra part, la presència en el míting solidari celebrat a Vic el mateix 14 d'abril, de Josep de Zulueta i Gomis (un republicà amb simpaties catalanistes que era candidat solidari pel districte de Vilafranca del Penedès però que estava molt vinculat a la comarca, ja que hi tenia terres i havia estat un dels fundadors de la Cambra Agrícola Ausetana).³⁴⁶

d'estranyar, per tant, que a l'hora de cercar un candidat el moviment obrer local, fortament impregnat de cooperativisme, s'adrecés a ell.

³⁴³ *La Justicia* (6 abril 1907), p. 1.

³⁴⁴ «Me retiro». *La Justicia* (13 abril 1907), p. 2-3.

³⁴⁵ *La Publicidad* (14 abril 1907), p. 4.

³⁴⁶ Santiago ALBERTÍ (1972). *El republicanisme català i la Restauració monàrquica (1875-1923)*. Barcelona, Albertí Editor, p. 88. *La Veu de Catalunya* (10 abril 1907), p. 1.

La renúncia de Serra i Rafart, i el seu posterior recolzament al conservador Huelín –que no va arribar a presentar-se–, provocarà una contundent resposta per part dels sectors polítics que li havien ofert suport. L’obrerisme vigatà – encapçalat per alguns antics col.laboradors de Serra i Rafart, com el president del Centre Obrer, Josep Rius– criticarà els seus pactes amb els catalanistes i expressarà, de pas, el seu desacord amb l’estratègia políticoelectoral del republicanisme possibilista. A partir d’aleshores, es trencà l’entesa entre els dos sectors del republicanisme local, que havia permès reestructurar el moviment a Vic; els obreristes abandonaran majoritàriament el republicanisme, tret d’un grup minoritari que evolucionarà cap al lerrouxisme. A mitjans mes d’abril, els centres republicans de Roda, Manlleu i Torelló i l’Agrupació Socialista d’Osona distribuïen un full desautoritzant l’expresident de la Fraternitat vigatana:

«Habiendo sido proclamada la candidatura á Cortes por el Distrito de Vich en la pesente lucha electoral D. Andres Serra Rafart, y considerando que de manera alguna debía retirarse de la lucha sin previo conocimiento de los delegados que lo proclamaron y en reunión pública dada en el mismo sitio que se le proclamó candidato, por ser aún mandato y no mandatario, como violentamente ha verificado, determinamos: 1ro. Hacemos público haber visto con disgusto su proceder y darle un voto de censura 2do. Teniendo en cuenta que ya en otras elecciones por cuestiones personales de D. Andres Serra Rafart, nos hizo apoyar la candidatua de un santo que no era de nuestra devoción, pretendiendo ahora hacer lo propio impulsado por su beneficio particular, resultando de todo esto una ironía, toda vez que nos aconseja el voto á favor del enemigo aquél tan terrible, señor Huelín, á quien tanto ha maltratado, á quien tanto ha combatido como enemigo nuestro, no podemos, ni puede tampoco dejar de sorprenderse al cometer el disparate de retirarse y de apoyar a un hombre de quien no es posible olvidar las ofensas mas que cuando se es protegido moral y materialmente [...] 3ro. No asistir más a ningún llamamiento que pueda hacer este señor 4to. Convocar á una conferencia que se celebrará en esta población por ser dónde se le proclamó candidato, á todos los delegados que les proclamaron, á la cual se invitará también al señor Serra por si quiere justificarse».³⁴⁷

Aquest, pel seu cantó, es justificarà acusant els catalanistes osonencs d’haver-lo traït i de supeditar-se als líders barcelonins de La Lliga Regionalista.³⁴⁸ La direcció de la Unió Republicana va intevenir en la polèmica i es va posar al costat dels sectors republicanosocialistes que s’havien enfrontat a Serra i Rafart i criticà explícitament, a través de *La Publicidad*, l’actitud de l’excandidat republicà:

³⁴⁷ *Gazeta Montanyesa* (20 abril 1907), p. 2.

³⁴⁸ *La Justicia* (20 abril 1907), p. 3-4.

«Nos dicen de este distrito, que un grupo de republicanos, los más intransigentes, los más revolucionarios, han pactado alianza con el candidato dinástico Sr. Huelín, sin darse cuenta de que con su actitud apareceran defensores del régimen borbónico, origen de todas las calamidades que pesan sobre este desgraciado país. Si esos obcecados republicanos reflexionaran un instante comprenderían que el movimiento de Solidaridad lleva en sus entrañas la mayor revolución política y social de estos tiempos, porque pugna por la instauración del derecho para todos los ciudadanos y porque la fraternidad les una y les guie en el ejercicio de todas sus nobles y justas pretensiones. Solidaridad no es una confusión ni una alianza de partidos, es una aspiración común noble y levantada, que arrastra todas las voluntades concertándolas para la conquista de lo que es indispensable para que el hombre sea ciudadano libre, completo y autónomo, conservando toda su independencia para profesar y difundir las doctrinas que profese en el seno de la paz y de la más santa tolerancia, distintivo característico de los pueblos cultos. Cuando los elementos republicanos y progresivos de Vich se aperciban de su equivocación, y será pronto, maldecirán á quienes pretenden aliarles con el candidato dinástico Sr. Huelín».³⁴⁹

Davant les eleccions del 21 d'abril, la Solidaritat Catalana al districte de Vic tindrà un caràcter estrictament conservador ja que només comptarà amb el suport de catalanistes, carlins i integristes. En una campanya sense oponents, els solidaris organitzaren actes a Vic, Sant Quirze de Basora, Roda i Manlleu, amb la participació, a més del candidat Miquel Junyent, dels líders comarcals Lluís Pericas (carlí), Josep Fatjó (regionalista), Font i Manxarell (regionalista), Joaquim Vilaró (carlí) i Marià de Rocafiguera (integrista).³⁵⁰ A tot el districte, Junyent va recollir 6.704 vots, amb una abstenció del 39'70%.³⁵¹ A la ciutat de Vic, el candidat carlí va aconseguir 967 sufragis, i l'abstenció s'apropà al 65%.³⁵² Els resultats de la capital comarcal indiquen que una part significativa del catalanisme vigatà no va seguir la consigna de Catalunya Vella, que aconsellava votar la Solidaritat, al marge de la filiació política del candidat.

³⁴⁹ *La Publicidad* (13 abril 1907), p. 3.

³⁵⁰ *La Veu de Catalunya* (17 abril 1907), p. 2; *Gazeta Montanyesa* (13 abril 1907, p. 2; 17 abril 1907, p. 2).

³⁵¹ Albert BALCELLS; J.B. CULLA; C. MIR (1982). *Les eleccions generals a Catalunya...*, p. 522.

³⁵² Elaboració pròpia a partir de: A. BALCELLS; J.B. CULLA; C. MIR (1982). *Les eleccions generals a Catalunya...*, p. 522; *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (24 d'abril 1907).

QUADRE 19 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS A LA CIUTAT DE VIC (21 ABRIL 1907)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	450	241	53'55	46'45
<i>Districte 2on 1ra</i>	458	201	43'88	56'12
<i>Districte 2on 2na</i>	455	131	28'79	71'21
<i>Districte 3er</i>	866	181	20'90	79'09
<i>Districte 4rt</i>	432	213	49'30	50'7
<i>Total Vic</i>	2761	967	35'02	64'98

	<i>Miquel Junyent (Carlí solidari)</i>
Districte 1er	241
Districte 2on 1ra	201
Districte 2on 2na	131
Districte 3er (1ra i 2na)	181
Districte 4rt	213
Total Vic	967

Font: “Cens electoral. Rectificació, 1907”, AHMV. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (24 abril 1907, p. 5).

A més, les picabaralles amb la direcció solidària accentuaren la desconfiança dels catalanistes de Vic cap a aquesta organització, i subratllaren el caràcter conservador d'aquests, tal com reconeixia Lluís N. Nadal, pocs dies després de les eleccions:

«La Solidaritat Catalana es una arma de combat que te y ha tingut la seva actualitat; mes no pot confondres ab el Catalanisme. [...] Catalunya necessita no sols el progrés sinó, y molt principalment, la tradició; la vida catalana hem de buscarla en la Historia. El Catalanisme persegueix la redempció de tot lo que la política ha danyat. Si l'èxit de la Solidaritat ofusqués aquest programa, les idees essencials, se n'anirían per terra tots els treballs fets. Convé, en vista d'això, tornar a fer Catalanisme d'una manera fonda, intensa»³⁵³

Tot i la victòria solidària al districte, les eleccions generals de l'abril del 1907 significaren el fracàs de la Solidaritat Catalana, que a Vic no va poder mobilitzar un electorat que teòricament li era favorable,³⁵⁴ i l'enfonsament definitiu del partit republicà, arrossegat per les maniobres de Serra i Rafart. El projecte solidari va arribar a la capital d'Osona imposat des de Barcelona, no sorgí de la dinàmica política local; aquest fet condicionarà el seu

³⁵³ *Gazeta Montanyesa* (22 maig 1907), p. 2.

³⁵⁴ A Manlleu i Torelló, la Solidaritat fou capaç de mobilitzar l'electorat aconseguint-se una participació superior a la de la capital comarcal: a la primera població votà el 54'36% del cens i a la segona el 80'15%. (*Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (24 abril 1907, p. 5). “Elecciones. Cens electoral (1907)”, AMT. “Governació 46 i 47. Censos electorals”, AHMM).

desenvolupament i, si bé els líders locals es sotmetran a les directrius que els vénen de Barcelona, a nivell popular no s'acceptaran uns pactes que es consideren inacceptables. Caldrà tenir present diversos factors:

- La rivalitat existent entre regionalistes i carlins per substituir els partits dinàstics en l'hegemonia política local.
- El caràcter ultraconservador que a Vic tenia el moviment regionalista i que dificultava l'entesa amb els republicans.
- La feblesa d'un republicanisme local que no podia comptar amb el suport majoritari d'una classe obrera poc nombrosa i controlada ideològicament i social per l'omnipresent Església vigatana.

A Catalunya, el triomf dels solidaris fou absolut; de les 42 actes que corresponien al Principat, 40 van ser per a la Solidaritat Catalana. Els carlins obtingueren, a banda del diputat per Vic, cinc actes més: Olot, Berga, Vilademuls, Cervera i una de les de Tarragona. Un cop al Congrés, els solidaris es mostraren discrepants. El projecte de Llei d'Administració Local presentada per Maura, que proposava l'elecció corporativa d'un terç dels regidors municipals i l'elecció indirecta d'entre els regidors dels diputats provincials, provocà el primer enfrontament dins dels rengles de la Solidaritat, ja que els republicans s'hi oposaren, mentre que els carlins hi estaven d'acord. La crisi de la Solidaritat Catalana s'accentuà quan el maig del 1908 s'aprovà, amb el suport dels republicans i l'oposició dels regionalistes, el pressupost de cultura de l'ajuntament de Barcelona, destinat a renovar l'ensenyament primari i millorar les escoles municipals, on s'establí l'ensenyament laic, mixt i bilingüe. Mentre la Solidaritat es desfeia, l'antisolidaritat s'organitzava; Lerroux anuncià a Santander, el 6 de gener del 1908, la creació d'un nou partit radical, trencant definitivament amb la vella Unió Republicana i iniciant una decidida campanya anticatalanista. Fins a finals de l'any 1909, Vic comptarà amb un petit nucli lerrouxista, l'activitat política del qual, desapareguda la Fraternitat, serà gairebé inexistent.

El fracàs del republicanisme polític encapçalat per Serra i Rafart, i de les seves estratègies electorals, la desconfiança vers la demagògia lerrouxista i, sobretot, l'aparició de la Solidaritat Obrera (entre el maig i el juny del 1907) – una organització sindicalista en la que col·laboraven socialistes, republicans i antics anarquistes³⁵⁵ va fer que el moviment obrer local s'allunyés del partit republicà i s'arreglerés, majoritàriament, amb la nova coalició obrerista. Des de l'any 1900, en temps de Josep Rius i Salada, la Federació Obrera Local havia perdut molts efectius, un fet al que no era aliè el compromís republicà d'alguns dels seus líders; dels 766 afiliats (1900) s'havia passat als 219 (1908).

³⁵⁵ Xavier CUADRAT (1976). *Socialismo y anarquismo en Catalunya. Los orígenes de la CNT, 1899-1911*. Madrid, Revista del Trabajo, p. 177.

QUADRE 20 LES SOCIETATS OBRERES DE VIC L'ANY 1908

<i>Societat Obrera</i>	<i>Afiliats</i>
Espardanyers	15
Llauners	6
Art Fabril	19
Fusters	26
Semolers	7
Curtidors	49
Manobres	58
Paletes	3
Total	219

Font: AHMV, Cens de l'Associació Federació Local de Societats Obreres, 1908.

Al mateix temps que desapareixien de Vic la Fraternitat Republicana i el Comitè Republicà, dos líders obrers vigatans participaven en el Congrés Obrer de Barcelona (celebrat entre el 6 i el 8 de setembre del 1908) en el qual s'organitzaria la Confederació Regional de Solidaritat Obrera. Els delegats de Vic eren el president de la Secció Comarcal d'Oficials Paletes, Joaquim Suriñach, i el delegat de la Federació Obrera Local, el fuster Francesc Serra.³⁵⁶

Ambdós líders obreristes foren els principals inspiradors d'un Congrés Obrer Comarcal, que es va fer a Vic els dies 26 i 27 de desembre del 1908. Hi participaren societats de Torelló (Fusters i Tres Classes del Vapor), Sant Hipòlit de Voltregà (Art Fabril), Roda (Unió Fabril), Montesquiu (Unió Obrera), Manlleu (Agricultors, Peons Paleta, Art Fabril, Jornalers i Filadors) i Vic (Curtidors, Semolers, Manobres, Paletes, Tres Classes del Vapor i Federació Comarcal de Paletes). El president del Congrés fou el paleta vigatà Vicenç Molas (president del Centre Obrer Local i un dels fundadors de la *Cooperativa Vicense*). També assistiren a la reunió obrera Tomàs Herreros (en representació de la Confederació Regional de la Solidaritat Obrera) i Josep Comaposada (militant socialista que representava a la Internacional). El Congrés de Vic prengué els següents acords:

- La formació d'una federació comarcal de societats de resistència per a coordinar la lluita contra la burgesia dels diferents pobles i per a controlar la mobilitat geogràfica dels "esquirols".
- La seu del comitè de la nova federació estaria a Vic.
- Les societats obreres tindrien base múltiple, és a dir actuarien com a entitats de socors mutu en cas de vaga, malaltia, atur forçós o persecucions governamentals.
- Aprovació d'un comunicat de condemna contra el periòdic lerrouxista *El Progreso*, per haver-se posat en contra de la Solidaritat Obrera.³⁵⁷

³⁵⁶ *Ibidem*, p. 603.

³⁵⁷ *Ibidem*, p. 342-343-344.

A Vic, es certifica el trencament entre la majoria del moviment obrer comarcal i el republicanisme organitzat. Es palesa, sobretot, l'enemistat entre l'obrerisme autòcton i el radicalisme lerrouxista. El moviment obrer osonenc optava, com venia fent des de la segona meitat del segle XIX, per desmarcar-se de la lluita política i accentuava, contràriament, la lluita sindical i l'ajuda mútua, una estratègia que l'acostava clarament al socialisme, tot i que aquest partit limitava la seva presència organitzativa a Roda de Ter i Manlleu (el representant de l'Agrupació Socialista d'aquesta vila, Josep Inglés, era vocal del comitè de la Federació Catalana del PSOE). D'altra banda, entre el 1895 i el 1911, l'Unió General de Treballadors –expressió sindical del socialisme organitzat– només va tenir a Osona tres societats obreres adherides: una a Vic i dues a Roda. Segons la tesi de David Ballester,³⁵⁸ el gruix del sindicalisme osonenc formà part d'aquell sector de l'obrerisme català que, tot i no estar en l'òrbita de l'anarquisme, l'UGT no podrà fer seu. Per a Ballester hi ha quatre raons que expliquen aquest fenomen:

- La tradició federal de l'esquerra catalana, que veia amb disgust el centralisme i burocratisme de la UGT.
- La ubicació ideològica del sindicalisme socialista, situat entre l'anarcocol·lectivisme moderat i el sindicalisme reformista de Les Tres Classes del Vapor.
- La poca sensibilitat “nacional” de la UGT, un aspecte que era aliè a l'obrerisme damunt el qual adreçava la seva acció.
- L'organització ugetista en rams d'indústria, que no s'adeia amb la tradició de les societats obreres catalanes, que s'estructuraven en sindicats locals.³⁵⁹

La Solidaritat Obrera, a la qual s'adherí amb entusiasme el sindicalisme reformista osonenc, desembocarà, l'any 1910, en la constitució de la Confederació Nacional del Treball, de tendència anarcosindicalista. El Congrés que donà pas a la nova organització, celebrat al Palau de Belles Arts de Barcelona durant els dies 30 i 31 d'octubre, no va comptar amb la participació de cap federació ni societat obrera de la comarca d'Osona.³⁶⁰

4.-5. La nova hegemonia política: carlins i catalanistes.

El fracàs de la Solidaritat, la renúncia electoral del 1907 i el Congrés Obrer enfonsaren definitivament el republicanisme vigatà. A banda de la progressiva desorganització del partit republicà a la capital comarcal, la dreta de Vic

³⁵⁸ Veure David BALLESTER (1996). *Marginalitats i hegemonies: l'UGT de Catalunya (1888-1936). De la fundació a la II República*. Barcelona, Columna.

³⁵⁹ *Ibidem*, p. 235-236.

³⁶⁰ Xavier CUADRAT (1976). *Socialismo y anarquismo en Catalunya...*, p. 470.

culminà la persecució contra el que havia estat un dels seus líders més carismàtics, Andreu Serra i Rafart; tot i que aquest havia abandonat l'activitat pública arran de la seva actuació durant les eleccions generals del 1907. A començaments de l'any 1908 l'Audiència de Barcelona el condemnava a pagar una multa de 250 pessetes i a 4 anys de desterrament a més de 25 quilòmetres de Vic.³⁶¹ L'origen d'aquesta denúncia, presentada per mossèn Collell a finals del 1906, era un article aparegut a "La Justicia" que es titulava *Sigue la racha*, en el qual Serra i Rafart criticava el canonge vigatà. El bisbe Torras i Bages, per la seva banda, va prohibir als catòlics, el mes d'agost del 1908, la lectura de "El Poble Català", periòdic portaveu del nacionalisme republicà. En aquest sentit, el sector més conservador del catalanisme vigatà celebrà la desfeta de la Solidaritat, sobretot perquè els deslliurava d'un acord que els era molt difícil d'acceptar:

«Que s'organisen enhorabona les esquerres; que's destríen los elements que integravan la Solidaritat; que formulen els republicans son programa, definescan la seva orientació dintre del Catalanisme; y aixís sabrem tots a que aténdrens, y al bloch de les esquerres, s'hi oposará una Dreta, forta, poderosa, que sabrá defender y salvaguardar lo present y l'esdevenir de la nacionalitat catalana»³⁶²

En plena descomposició de la Solidaritat, Vic visqué dos episodis molt significatius per a mesurar el grau de cohesió de la burgesia local. Primerament, la celebració a la ciutat, entre el 7 i el 9 de juny del 1908, del XIè Congrés Agrícola de la Federació Agrícola Catalano-Balear, presidida en aquella època pel propietari agrari, i germà de Raimon d'Abadal, Joaquim d'Abadal. Aquest congrés, que fou subvencionat pel Ministeri de Foment i per nombrosos ajuntaments de la comarca, va significar la consolidació dels arguments preconitzats pels membres de l'Institut Català de Sant Isidre i de la Cambra Agrícola Ausetana, institucions de les que eren socis molts dels membres de la classe dirigent vigatana: calia estimular un decidit impuls a les transformacions de les explotacions agrícoles.³⁶³ Segonament, la visita del rei Alfons XIII el dia 5 de novembre del mateix any, que fou celebrada amb igual entusiasme pels monàrquics i pels catalanistes. Així doncs, l'alcalde accidental, el liberal Domènec Camps, llegí un discurs en què es felicitava perquè «lo jove y animós Monarca ha volgut demorar la seva estada a Catalunya, recorrent algunes de ses comarques, especialment les que van fertilisades per los rius manufacturers, lo Ter y'l Llobregat y així's posarse en mes íntim contacte ab lo poble català que, aquí en la Montanya, es hont conserva millor les natives qualitats de la rassa,

³⁶¹ *Gazeta Montanyesa* (1 febrer 1908), p. 2.

³⁶² *Gazeta Montanyesa* (12 juny 1909), p. 1.

³⁶³ Santi PONCE (1999). *Transformacions agrícoles i canvi social...*, p. 106.

com guarda ab mes fidelitat les tradicions y son llenguatge [...]».³⁶⁴ Per la seva part, el canonge Collell saludà efusivament la visita d'Alfons XIII i manifestà «quin goig feya veure en nostra Casa Consistorial lo Monarca rodejat de dignataris cortesans, rebre lo acatament d'un poble que li diuen fret perue no te'ls engrescaments meridionals, però que porta recondit, per abrandarlo en les grans diades, lo caliu dels més nobles sentiments [...]».³⁶⁵

La política local seguia uns altres camins: els regionalistes volien esdevenir hegemònics i per aquest motiu organitzaren, de cara a les eleccions municipals del 2 de maig del 1909, una candidatura pròpia, que el periòdic republicanocatalanista "El Poble Català" qualificà de «conjunció de forces conservadores i catòliques».³⁶⁶ Tot i rebre el suport dels integristes,³⁶⁷ tots els candidats de la seva llista, tret de l'obrer Eudald Guix, del banquer independent Josep Vilaplana i de l'industrial adober Josep Viñas, eren catalanistes: Josep Font i Manxarell –advocat–, Josep Maria Terricabras i Comella –metge–, Ramon Maresch i Colomines –advocat–, Josep Riera i Creixans –llangonissaire–, Martí Genís i Aguilar –farmacèutic– i Antoni Puig i Darnís –industrial. A Vic, un cop havien derrotat definitivament la força política que pretenia aglutinar les classes populars, els regionalistes s'esforçaren per subratllar el seu caràcter independent, una tàctica que practicaren durant tota la legislatura anterior, enfrontant-se als monàrquics per qüestions puntuals, com ara el seu rebuig a la celebració de curses de braus a la ciutat, un espectacle que qualificaven de «insulto, bárbaro y cruel»,³⁶⁸ fet pel qual es retiraren de la Comissió de Festes de Sant Miquel el 1908, o bé per la insistència en reclamar en exclusiva l'herència intel·lectual de Jaume Balmes, negant-se a què Catalunya Vella compartís amb el consistori l'organització de l'homenatge anual al filòsof vigatà.³⁶⁹

QUADRE 21 RESULTAT DE LES ELECCIONS MUNICIPALS A LA CIUTAT DE VIC (2 MAIG 1909)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	552			
<i>Districte 2on 1ra</i>	487	263	54	46
<i>Districte 2on 2na</i>	351	257	73'36	26'63
<i>Districte 2on 3ra</i>	178			
<i>Districte 3er</i>	1022			
<i>Districte 4rt</i>	476	169	35'50	64'50
<i>Total Vic</i>	3066	689	52'43	47'56

³⁶⁴ *Gazeta Montanyesa* (4 novembre 1908), p. 1.

³⁶⁵ *Gazeta Montanyesa* (7 novembre 1908), p. 1.

³⁶⁶ *El Poble Català* (28 abril 1909), p. 2.

³⁶⁷ *El Norte Catalán* (1 maig 1909), p. 1.

³⁶⁸ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (8 juliol 1908).

³⁶⁹ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (1 juliol 1908).

Districte 1er			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Font Manxarell*	Catalanista	Administrativa	Article 29
Martí Genís Aguilar*	Catalanista	Administrativa	Article 29
Districte 2on 1ra			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Ramon Maresch*	Catalanista	Administrativa	227
Josep Viñas*	Integrista	Administrativa	163
Eudald Guix*	Obrerista	Administrativa	118
Altres			14
Blancs			4
Districte 2on 2na			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Eudald Guix*	Obrerista	Administrativa	212
Josep Viñas*	Integrista	Administrativa	173
Ramon Maresch*	Catalanista	Administrativa	118
Altres			6
Blancs			6
Districte 2on 3ra			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Vilaplana*	Independent	Administrativa	Article 29
Districte 3er			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Terricabras*	Catalanista	Administrativa	Article 29
Josep Riera Creixans*	Catalanista	Administrativa	Article 29
Districte 4rt			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Antoni Puig Darnís*	Catalanista	Administrativa	251
Joan Campà Soler	Carlí	Carlina	74
Altres			4
Blancs			9
Total Vic			
<i>Candidats</i>			<i>Vots</i>
Administratius			1262
Carlins			74
Altres			24
Blancs			19

Font: “Cens electoral. Rectificació 1909”, AHMV. “Llibre d’Actes del Ple” (1 juliol 1909), AHMV. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (5 maig 1909, p. 6; 6 maig 1909, p. 3). “Gazeta Montanyesa” (24 abril 1909, p. 3), *El Norte Catalán* (24 abril 1909, p. 2; 8 maig 1909, p. 2). *Regidors electes.

Els catalanistes aconseguiren sis de les nou regidories que s’havien de renovar a l’ajuntament. Els candidats del districte primer, tercer i un del quart –Martí Genís i Aguilar– guanyaren l’acta sense haver de competir, ja que foren proclamats per l’article 29 de la Llei Electoral del 8 d’agost del 1907 que permetia l’elecció de candidats sense votació en aquells districtes on no resultessin proclamats candidats en major nombre dels cridats a ésser elegits. En aquests casos la proclamació de candidats equivalia a llur elecció. Els altres candidats van vèncer als aspirants de la resta de candidatures. La rotunda victòria dels catalanistes no va significar, però, un canvi en l’alcaldia, que continuà, per ordre governativa, en mans del maurista Florenci de Riera. La composició del nou consistori, constituït l’1 de juliol, reflectia la força creixent dels regionalistes, els quals comptaven amb nou dels divuit regidors (Josep Font, Martí Genís, Joan Vilanova, Josep Terricabras, Josep Riera, Ramon Maresch, Antoni Puig, Ramon Capdevila i Josep Verdaguer); a més, els integristes Josep Viñas i Ramon Isern i l’obrerista Eudald Guix eren aliats seus. Els carlins (Josep Bach i Miquel Bertrana) i els conservadors (Florenci de Riera i Antoni Palomas) tenien dos regidors, els liberals (Domènec Camps) i els independents (Josep Vilaplana) un.³⁷⁰

La força electoral que els regionalistes van exhibir a Vic no es va traslladar a alguns dels pobles importants de la comarca (Manlleu i Torelló), on els resultats de les municipals del mes de maig van oferir un panorama polític més fragmentat i amb una presència important de forces d’esquerra.

QUADRE 22 REGIDORS ELEGITS A MANLLEU I TORELLÓ (ELECCIONS MUNICIPALS DEL 2 MAIG 1909)

<i>Partit o coalició</i>	<i>Manlleu</i>	<i>Torelló</i>
Catalanistes	2	1
Republicans radicals	2	1
Democratocristians	1	
Carlins	1	
Socialistes	1	
Catòlics independents	1	
Nacionalistes		2
Tradicionalistes		1

Font: “Gazeta Montanyesa”, 5 maig 1909, p. 2-3; “Gazeta Montanyesa”, 8 maig 1909, p. 3.

La comparació dels resultats d’aquelles eleccions demostra que els efectes de la desfeta de la Solidaritat Catalana i la incidència del lerroixisme no eren iguals a tota la comarca; mentre que a Vic, el radicalisme era un fenomen totalment marginal a Manlleu i Torelló, pobles industrials amb una nombrosa població obrera, el partit de Lerroux estava organitzat i era capaç de guanyar regidories; fins i tot, en el cas de Manlleu, d’igualar els resultats dels catalanistes.

³⁷⁰ AHMV, Llibre d’Actes del Ple (2 maig 1909).

Els fets de juliol i la reacció de la dreta local.

A finals del mes de juliol de 1909, la mobilització dels reservistes de l'Exèrcit espanyol, que tornava a combatre en una guerra colonial al Marroc, desencadenà una protesta urbana espontània que, iniciada a Barcelona, s'extengué per tot Catalunya. A Vic, els incidents començaren el dimarts 27 de juliol, dia en què obrers vinguts de Manlleu arribaren a la capital de la comarca per a posar-se d'acord amb els treballadors locals i fer vaga contra la guerra de Melilla i la mobilització dels reservistes. El dimecres 28 l'aturada és general a Vic; es fa una manifestació pacífica i els vaguistes obliguen a ajustar les portes de les botigues. Per la tarda, els obrers van a l'estació de tren per a conèixer les notícies que arriben de Barcelona, però només ve un comboi provinent de Les Franqueses. El dijous 29 continua la vaga i la Guàrdia Civil de Manlleu envia reforços per a protegir la Central Elèctrica de Vic, ocupada pels vaguistes. Una gentada es reuneix a la Plaça Santa Clara, mentre la ciutat es queda sense subministrament elèctric perquè la línia ha estat tallada a Montesquiu. Aquell mateix dia, una manifestació que circula per la Rambla del Passeig es dispersada amb trets a l'aire per la Guàrdia Civil; es porten a terme detencions de curta durada. Per la nit, es restableix el fluïd elèctric i el Sometent patrulla pels carrers de Vic.³⁷¹ El divendres 30 de juliol es reprenen les feines a les fàbriques i arriben a la ciutat fugitius de Barcelona que expliquen el que allà ha passat. El 3 d'agost tornen a transitar els trens, un dels quals ve carregat de frares maristes que s'instal·len al convent del Carme.³⁷²

Tot i les protestes, la mobilització dels obrers osonecs no es va convertir, com a d'altres indrets, en una insurrecció popular, fins al punt que els estiuejants burgesos que, com era el seu costum, estaven instal·lats en els pobles turístics de la comarca –Tona, Taradell, Sant Julià de Vilatorrada– per a passar els calurosos mesos de juliol i agost, gairebé no notaren els efectes del terratrèmol social que sacsejava el país. Un d'aquells estiuejants barcelonins, el jove Ferran Valls i Taberner –futur advocat i historiador catalanista–, explicava en una carta, enviada des de Tona, al seu amic Ramon d'Abadal i de Vinyals –nebot de Raimon d'Abadal i hereu del “Pradell” de Gurb– que ignorava «les agitacions d'aquesta vostra comarca [...] (perquè'm sembla que'ls diaris, ab la censura, no'n deuen publicar gayres d'aquesta índole d'enlloch; además de que aquests dies casi no n'he llegit cap)».³⁷³

Malgrat que a Vic no s'han destruït propietats ni s'han cremat esglésies,³⁷⁴ com ha succeït a Barcelona i a d'altres localitats catalanes, les forces

³⁷¹ *Gazeta Montanyesa* (31 juliol 1909), p. 3.

³⁷² *Gazeta Montanyesa* (4 agost 1909), p. 3.

³⁷³ AAP, Fons de Ramon d'Abadal i de Vinyals (Correspondència rebuda, 1908-1911). Carta de Ferran Valls i Taberner (8 agost 1909).

³⁷⁴ El canonge Collell ho admet en les seves memòries: «En la darrera setmana de Juliol succehí a Barcelona lo de la Setmana Tràgica y encara que a Vich, gràcies a Déu, no hi hagué revoltes ni desgràcies, pero com no hi havia tropa y venían de per avall unes notícies tan alarmants, se passaren uns

conservadores de la ciutat enfasitzaren el seu discurs contrarevolucionari. Per una banda, es demanarà més poder per al Sometent local, el qual ha tingut una intervenció destacada en la repressió dels aldarulls:

«Avants el somatent sols convenia a la gent del camp, pero avuy hi ha masses obreres a les quals sos falsos redentors, després d'haverlos pervertit, els han aixís es que'ls somatents tant han d'estar disposats a perseguir esplotat y portat a la ruina infiltrantloshi odis y ambicions, tinguent aixís l'ordre social constantment amenassat com ens han demostrat els passats successos; y castigar els lladres de fora com als malfactors e incendiaris de dins les poblacions y encara mes aquestos, porque la caritat és més gran quant més sacrificis imposta y més sia el número de beneficiaris»³⁷⁵

També es produirà, com a reacció al descontent dels treballadors per la lleva de reservistes, una severa crítica de l'actuació governamental que desembocarà en un discurs colonialista i militarista, que el canonge Collell expressarà amb molta claredat quan adverteix al govern d'Espanya que «donará probes de incurable ceguera y de instint suicida, si en la qüestió marroquina volgués fer el joch dels francesos que fan l'alarma per haver avençat nosaltres alguns kilòmetres Riff endins».³⁷⁶ En aquest context es produirà el retorn a Vic del Batalló d'Alfons XII, que té la caserna a la ciutat. Els soldats, que vénen de combatre a Melilla, són rebuts amb entusiasme per la dreta local; integristes, carlins i alguns catalanistes organitzen una gran festa a l'estació del ferrocarril:

«[...] subió al púlpito el Ilte. D. Jaime Collell, quien pronunció una sentida, hermosa y patriótica oración fúnebre, colmando de elogios, por cierto muy merecidos, á nuestro valeroso ejército que, con la actual campaña, ha reverdecido los laureles de la patria, y aludiendo á los vergonzosos y salvajes hechos ocurridos en la última semana de Julio, con los cuales unos cuantos desalmados, más bárbaros que los rifeños, pretendieron empañar las glorias que conquistaban en el Rif nuestros heroicos soldados».³⁷⁷

Per la seva part, l'ajuntament, presidit pel maurista Francesc de Riera, felicitarà l'exèrcit per la victòria a Guzman, enviant un telegrama al Consell de Ministres, i acordarà socórrer amb una donació de tres-centes pessetes les famílies dels soldats de Vic ferits o morts en la campanya de Melilla.³⁷⁸

días de angustia». Veure Jaume COLLELL (1924). *Efemèrides dels meus 50 anys de sacerdoci*. Vic, Gazeta de Vich, p. 121.

³⁷⁵ *Revista de la Cambra Agrícola Ausetana* (octubre 1909), p. 668-669.

³⁷⁶ *Gazeta Montanyesa* (16 octubre 1909), p. 1.

³⁷⁷ *El Norte Catalán* (31 desembre 1909), p. 1.

³⁷⁸ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (18 octubre 1909).

Els fets de juliol conduïren a les forces burgeses a pactar de cara a les eleccions provincials del 24 d'octubre. Al districte de Vic-Granollers, els catalanistes i els carlins es presenten en una candidatura conjunta. Els candidats són Enric Prat de la Riba (regionalista), Fèlix Fages i Vila (regionalista) i Lluís Pericas i Morros (carlí). La direcció de “Catalunya Vella” va fer una crida per a recolzar aquesta coalició:

«Les circumstancies actuals imposan novament aquesta candidatura. Els incomprendibles atzars de la política han volcat en les esferes del govern una situació que havia donat alguna esperança de que un règimen de serietat y d'energia no era completament imposible a Espanya. Lo esdevingut prova no solament que aqueixa esperança ha sortit fallida sinó qu'es imposible ja concebirne de noves. Tota la nostra esperança l'hen de tornar a posar en nosaltres mateixos, en els esforços que fem per nostra salvació pròpia [...]»³⁷⁹

Els resultats de les votacions demostraran les dificultats de fer prosperar a Vic, encara que fos avalada pels homes forts de la política local, una candidatura conjunta de carlins i regionalistes.

QUADRE 23 RESULTAT DE LES ELECCIONS PROVINCIALS AL DISTRICTE DE VIC-GRANOLLERS (24 MARÇ 1909)

<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
33858	15705	46'38	53'62
<i>Candidat</i>		<i>Partit o fracció</i>	<i>Vots</i>
Enric Prat de la Ribas*		Lliga Regionalista	11169
Lluís Pericas i Morros*		Jaumí	10098
Fèlix Fages i Vila*		Lliga Regionalista	8995
Joaquim Badia i Andreu*		Conservador	6692
Josep Coma i Clapés		Lliga Regionalista	4543

Font: “Registre de Diputacions Provincials”, ADPB. *Boletín Oficial de la provincia de Barcelona* (27 octubre 1909, p. 1-2-4-5; 28 octubre 1909, p. 5-6). RIQUER, Borja de [director]. (1988). *Història de la Diputació de Barcelona* (volums 1-2-3). Barcelona: Edicions de la Diputació de Barcelona. *Diputats electes.

Enric Prat de la Riba (president de la Diputació de Barcelona des del 1907) és el més votat al districte, però no aconsegueix sortir guanyador a la ciutat de Vic;³⁸⁰

³⁷⁹ *Gazeta Montanyesa* (27 d'octubre 1909), p. 1.

³⁸⁰ Als pobles d'Osona que formaven part del districte provincial, Prat de la Riba només fou el candidat més votat a Masies de Roda, Olost, Sant Boi de Lluçanès, Sant Julià de Vilatorrada, Santa Eugènia de Berga, Taradell, Balenyà, El Brull, Centelles, Collsuspina i Sant Martí de Centelles. El carlí Pericas va guanyar a Masies de Voltregà, Masies de Sant Pere de Torelló, Sant Hipòlit de Voltregà, Santa Cecília de Voltregà, Sora, Tavèrnoles, Oristà, Sant Bartomeu del Grau, L'Esquirol, Pruit, Sant Sadurni d'Osormort, Tavertet, Calldenes, Folgueroles, Gurb, Malla, Sentfores, Tona, Vilalleons i Seva.

a la capital d'Osona, amb una participació electoral que no arriba al 40%, el vencedor és el candidat carlí de Torelló Lluís Pericas. El fet que cap dels tres candidats regionalistes fos vigatà –Prat de la Riba era de Castellterçol (tot i que la seva dona era de Vic), Fages (president de la Cambra Agrícola del Vallès) i Coma eren originaris de Granollers– va influir a l'hora de les votacions, però va ser determinant la independència de criteri i d'actuació dels catalanistes vigatans, que ja era coneguda per la direcció de La Lliga Regionalista,³⁸¹ decidits a no donar suport a una candidatura conjunta amb els tradicionalistes. Les forces monàrquiques, per la seva banda, només van poder aconseguir, a través del conservador torellonenc Joaquim Badia, l'acta reservada a les minories.

QUADRE 24 RESULTAT DE LES ELECCIONS PROVINCIALS A LA CIUTAT DE VIC (24 OCTUBRE 1909)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	552	239	43'29	56'70
<i>Districte 2on 1ra</i>	487	175	35'93	64'06
<i>Districte 2on 2na</i>	351	153	43'58	56'41
<i>Districte 3er 1ra</i>	333	160	48'04	51'95
<i>Districte 3er 2na</i>	480	85	17'70	82'29
<i>Districte 4rt</i>	476	208	43'69	56'30
Total Vic	2679	1020	38'07	61'92

	Ll. Pericas	E. Prat	F. Fages	J. Badia	J. Coma	Altres
Districte 1	210	175	144	107	26	8
Districte 2	175	139	119	91	43	11
Districte 2-1	117	88	77	85	62	
Districte 3-1	128	89	82	75	74	
Districte 3-2	85		65	26	10	8
Districte 4	181	129	97	111	48	8
Total Vic	896	620	584	495	263	35

Font: “Cens electoral. Rectificació 1909”, AHMV. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (27 octubre 1909, p. 2). RIQUER, Borja de [director]. (1988). *Història de la Diputació de Barcelona* (volums 1-2-3). Barcelona: Edicions de la Diputació de Barcelona.

Les eleccions municipals del 12 de desembre del 1909 esvaïren, definitivament, la il·lusió, esperonada per determinats elements de la dreta catòlica de Vic –com ara el canonge Jaume Collell– de fer reviure, arran dels esdeveniments del mes de juliol, la vella política administrativa, considerada aquesta com un fre efectiu per a la participació de les classes populars en la vida pública local. Es constituïren dues candidatures al voltant de les noves forces hegemòniques a la

Joaquim Badia, per la seva part, triomfà a Orís, Sant Pere de Torelló, Sant Quirze de Besora, Sant Vicenç de Torelló, Torelló, La Vola, Perafita, Prats de Lluçanès i Muntanyola. Veure *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, (26 octubre 1909, p. 5; 27 octubre 1909, p. 2-4-5; 28 octubre 1909, p. 6).

³⁸¹ Joaquim COLL (1998). *Narcís Verdaguer i Callís (1862-1918)*..., p. 427. Enric Prat de la Riba es queixà a Narcís Verdaguer del poc suport que els catalanistes de Vic, i més concretament la Junta Directiva de “Catalunya Vella”, li va donar en les provincials del 1909.

ciutat: carlins i catalanistes. Els primers foren el pal de paller d'una coalició, anomenada "Vigatana", formada amb el suport d'independents, i els segons aglutinaren una conjunció "Popular" amb regionalistes, independents, liberals i obreristes. Contràriament al que va succeir a Barcelona, on La Lliga –irritada amb l'esquerra pels esdeveniments del mes de juliol– es va presentar en coalició amb els tradicionalistes i amb Defensa Social, una opció estratègica que els va conduir a un fracàs absolut (van obtenir 18.000 vots, mentre que els republicans solidaris en treien 25.000 i els radicals 32.000), els regionalistes vigatans continuaren situant-se com a adversaris i competidors electorals directes del carlisme.

QUADRE 25 RESULTAT DE LES ELECCIONS MUNICIPALS A LA CIUTAT DE VIC (12 DESEMBRE 1909)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	552	337	61'05	38'94
<i>Districte 2on</i>	1016	416	41	59
<i>Districte 3er</i>	1022	541	52'93	47'06
<i>Districte 4rt</i>	476	363	76'26	23'73
<i>Total Vic</i>	3066	1657	54'04	45'95

Districte 1er

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Joan Dou*	Independent	Vigatana	182
Felicià Urgell*	Independent	Popular	85
Josep Pratdesaba	Catalanista	Popular	70

Districte 2on

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Comella*	Carlí	Vigatana	253
Josep Fatjó*	Catalanista	Popular	210
Josep Comas*	Obrerista	Popular	191
Josep Colomer	Catalanista	Popular	179

Districte 3er

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Bach Alavall*	Carlí	Vigatana	161
Segimon Segalés*	Carlí	Vigatana	149
Fèlix Sala		Popular	108
Ramon Molist		Popular	98
Pere Castells	Carlí	Vigatana	25

Districte 4rt

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Domènec Camps*	Liberal	Popular	159
Marià Vila*	Carlí	Vigatana	99
Bartomeu Solé			66
Llorenç Xuglà			39

Total Vic	
<i>Candidats</i>	<i>Vots</i>
Populars	1100
Vigatans	869
Altres	105

Font: “Cens electoral. Rectificació 1909”, AHMV. “Llibre d’Actes del Ple” (1 gener 1910), AHMV. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (16 desembre 1909, p. 3-4). “Gazeta Montanyesa” (15 desembre 1909, p. 2), *El Norte Catalán* (11 desembre 1909, p. 2; 18 maig 1909, p. 2). *Regidors electes.

Els resultats reforçaren la posició dels carlins a l’ajuntament vigatà i consolidaren el nou bipartidisme hegemònic. Així doncs, els tradicionalistes comptarien amb quatre regidors: Marià Vila –propietari agrari–, Joan Comella –propietari–, Josep Bach –propietari agrari– i Segimon Segalés –llaurador–. Els regionalistes en tindrien set: Josep Font –advocat–, Martí Genís –farmacèutic–, Josep Terricabras –metge–, Josep Riera –llangonissaire–, Ramon Maresch –procurador–, Antoni Puig –industrial– i Josep Fatjó –propietari agrari–. La resta de regidors seran satèlits d’un o altre partit. Els obrers Josep Comas i Eudald Guix, els independents Josep Vilaplana –banquer i propietari– i Felicià Urgell –farmacèutic–, el liberal Domènec Camps –industrial– i l’integrista Josep Viñas –industrial adober– es mouran en l’òrbita dels regionalistes. Per la seva part, l’advocat independent Joan Dou s’integrarà en la minoria carlina. El nou consistori es va constituir l’1 de gener del 1910: Josep Font i Manxarell (catalanista) esdevingué el nou alcalde³⁸² i les quatre tinences d’alcaldia es repartiren entre Martí Genís (catalanista), Joan Dou (independent), Domènec Camps (liberal) i Marià Vila (carlí).³⁸³ Per primer cop, els regionalistes governarien l’ajuntament de Vic. La còmoda majoria que posseïen i l’accés a la presidència del Consell de Ministres dels liberals (Segismundo Moret), que també fomaven part de la llista municipal guanyadora, facilitaren, sens dubte, la designació governativa d’un batlle regionalista. Un dels primers acords que votarà el nou consistori fou l’adhesió al míting ultracatòlic contra la reobertura de les escoles làiques a Espanya, organitzat per l’Unió Federativa de Societats

³⁸² El canonge Collell, en una sessió dedicada a Josep Font i Manxarell l’any 1917, explicà l’evolució d’aquest polític vigatà: «No fou aixís tan sobtada y remorosa la conversió al catalanisme del nostre Font y Manxarell; però fou tant o més decidida y per nosaltres de major eficacia. Result, trencà les amarres que podian tenirlo mes o menys lligat ab alguns dels partits caduchs de la vella política espanyola, y ben capacitat per la clarividència del seu talent y per son incessant estudi de les fonts històriques del nostre dret, de totes les aspiracions y reivindicacions que integran l’ideal regionalista, hi consagrà totes les energies dels seus darrers anys donant als jóvens que m’escolatau exemple de una constància indomable en dias de ardent lluyta electoral, y una virilitat que revelava la potencia de les seves conviccions, y ensemps l’amor a la ciutat per l’honra de la qual se pot dir que sucumbí, com un atleta ferit, per la fatiga de les memorables festes del Centenari de Balmes». Jaume COLLELL (1927). *Sembrant arreu*. Vic, Tipografia Balmesiana, p. 221-222.

³⁸³ AHMV, Llibre d’Actes del Ple (1 gener 1910).

Catòliques de Vic i celebrat el dia 6 de febrer del 1910 a la capital de la comarca d'Osona.³⁸⁴

En deu anys, els catalanistes del districte de Vic, que l'any 1900 només posseïen un periòdic en decadència, “La Veu del Montserrat”, i dues societats (Roda i Manlleu), han aconseguit consolidar centres catalanistes a les principals localitats de la comarca, han fundat dos setmanaris polítics, “Gazeta Vigatana” i “Gazeta Montanyesa”, han aconseguit un diputat a Corts –Albert Rusiñol (1905-1907)–, dos diputats provincials –Enric Prat de la Riba i Fèlix Fages (1909)– i han pogut presidir l'ajuntament de la capital de la comarca. Per la seva part, els partits monàrquics, que tan sols quatre anys abans encara conservaven l'alcaldia de la ciutat i tenien el diputat a Corts, a començaments del 1910 es troben sense diputat de districte, sense alcalde, gairebé sense regidors i amb un únic diputat provincial. Finalment, els carlins, que durant molt temps havien alimentat tota una simbologia guerrera heretada dels tres conflictes civils en què participaren des del 1833, consolidaren una estructura política que els feia presents a l'ajuntament, que els permetia tenir el diputat a Corts –Miquel Junyent– i un diputat provincial –Lluís Pericas–. Si bé és cert que les xifres electorals, sobretot a Vic, han estat molt pobres, que no hi ha hagut una mobilització política tan important com en altres indrets de Catalunya i que les organitzacions populars, doblement derrotades el 1900-1902 i el 1907, han quedat en una situació de feblesa extrema, és evident que la política local –dirigida per les èlits autòctones– ha començat a canviar.

³⁸⁴ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (30 gener 1910).

5.- Consens burgès i lluites partidistes (1910-1917): catalanistes, dinàstics i tradicionalistes.

La celebració a Vic, el febrer del 1910, d'un gran acte públic de rebuig a la reobertura de les escoles laiques, que comptà amb el suport de les principals entitats polítiques, socials i eclesiàstiques de la ciutat, s'ha d'inscriure en l'ambient d'indignació que els fets de juliol del 1909 van provocar entre l'opinió pública catòlica local i en la voluntat de la dreta vigatana de refermar-se davant del daltabaix sofert a Barcelona per La Lliga Regionalista i els seus aliats en les eleccions municipals del desembre del 1909.³⁸⁵ El míting, que es va fer al Teatre Principal de la ciutat, comptà amb la participació i els parlaments del diputat carlí Miquel Junyent, dels membres del Comitè de Defensa Social de Barcelona, els advocats Pau Sáez de Barés i Francesc de Paula Castellet, i dels obrers catòlics Gabriel Trescasas (Vic) i Domènec Creus (Manlleu).³⁸⁶ L'obrer Trescasas, que era soci del Centre Tradicionalista de Vic, oferí un apassionat discurs, assegurant que «las escuelas que atacamos son el semillero y la cátedra de esas consecuencias de julio, que empezaron a germinar como consecuencia de la doctrina liberal. El pueblo quiere con Montescillo “pan y hojas de catecismo” y no esas libertades de perdición, que lo hacen, sino ateo, indiferente».³⁸⁷ També es va llegir una salutació del bisbe Torras i Bages en la qual deia que «Catalunya es cristiana des que es Catalunya, y deixara de esserho ab la escola neutra o laica».³⁸⁸

A l'hora que reforçava la seva bel.ligerància contra qualsevol intent de permissivitat governamental amb els que havien promogut, segons el seu criteri, els aldarulls del juliol del 1909, la dreta vigatana, preocupada per allunyar els treballadors de les ideologies que posaven en qüestió l'ordre establert, també materialitzava un projecte, la instal.lació a la ciutat d'una sucursal de la Caixa de Pensions, que s'havia anat forjant des del 1909 i que pretenia contribuir a la millora de les condicions de vida de les classes populars. Alguns dels directius d'aquella entitat tenien amistat amb destacats prohoms vigatans; així doncs, Francesc Moragas era amic de Narcís Verdaguer i Callís, amb el qual s'havien conegut al Centre Escolar Catalanista, mentre que Lluís Ferrer-Vidal es tractava habitualment amb Torras i Bages. Tal com reconeix Alfred Pérez-Bastardas, aquests lligams, el creixement econòmic comarcal i el convenciment de Moragas que Vic era una ciutat amb un contingent d'estalvi molt important, feren decidir d'obrir a Vic una oficina de la Caixa.³⁸⁹ La Caixa de Pensions s'integrà en una altra entitat vigatana, que presidia Josep Calderó: la *Previsión*

³⁸⁵ El míting de Vic va estar precedit per un altre acte que es va fer a Barcelona el dia 23 de gener, organitzat pel Comitè de Defensa Social d'aquella ciutat, i al qual es van adherir totes les associacions catòliques de la capital d'Osona.

³⁸⁶ *Gazeta Montanyesa*, (5 febrer 1910), p. 2.

³⁸⁷ *Ausetania*, (12 febrer 1910), p. 2.

³⁸⁸ *Gazeta Montanyesa*, (9 febrer 1910), p. 1.

³⁸⁹ Alfred PÉREZ-BASTARDAS (1999). *Francesc Moragas i la Caixa de Pensions...*, p. 407.

Obrera Vicense. Aquesta mútua, creada el 1908, es dedicava a socórrer vells, malalts i vídues. L'ajuntament de la ciutat aprovà la instal·lació de la nova sucursal el 9 de març del 1910.³⁹⁰ A finals d'aquell mateix any es constituí la junta del patronat que havia de regir la delegació a Vic de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis: Josep Font i Manxarell (alcalde de Vic) era el president i Josep Comella i Colom el vicepresident; els vocals eren Josep Galobardes (canonge de Vic), Antoni Arumí i Blancafort (comerciant), Francesc d'Assís Baqué (advocat), Josep Bigas i Cortinas (membre de la junta local de Reformes Socials), Josep Calderó (expresident de la *Previsión Obrera*), els regidors obreristes Josep Comas i Santaló i Eudald Guix i Rovira, els regidors catalanistes Josep Fatjó i Vilas i Ramon Maresch i Colomines, Joan Dou i Blancafort (tinent d'alcalde), Joaquim de Rocafiguera i Vila (propietari), Josep Sans i Font (notari), Josep Soler i Aloy (jutge municipal, exdiputat a Corts, exdiputat provincial i exalcalde), Josep M. Terricabras i Comella (regidor catalanista i president del Cercle Literari) i Marià Vila i Teixidor (president del la Cambra Agrícola Ausetana i tinent d'alcalde).³⁹¹ Aquest patronat tenia un aspecte clarament polític i, segons Pérez-Bastardas, això era degut al paper decisiu que havia jugat l'ajuntament a l'hora de "sol·licitar" la ubicació d'una oficina de la Caixa a Vic, unes gestions que l'obligaven a exercir un control estricte de totes les operacions.³⁹² De fet, les interferències "polítiques" en la constitució del patronat foren nombroses, la més destacada de les quals va ser el veto que Torras i Bages imposà a Moragas respecte del cunyat d'Enric Prat de la Riba, el doctor Josep Dachs (secretari de la diòcesi i clergue integrista).³⁹³ Tanmateix, els directius de la Caixa pogueren imposar els seus criteris en la contractació del personal "tècnic" de l'oficina i col·locaren com a delegat a Jaume Jofra. La sucursal de La Caixa fou inaugurada, amb un acte solemne a la Sala de la Columna de l'ajuntament el dia 19 de març del 1911, en el decurs del qual es lliuraren llibretes d'estalvi entre els alumnes pobres de les escoles municipals.³⁹⁴

Per la seva part, el moviment obrer local es va veure incapaç de respondre, inicialment, l'ofensiva de les forces conservadores. El fracàs de la Solidaritat Catalana i la repressió policial del 1909 havien deixat les organitzacions polítiques obreres sense líders i sense militància, tal com reconeixia, l'any 1913, el treballador manlleuenc Joan Codina i Vivet,³⁹⁵ corresponsal osonenc del periòdic socialista *La Justicia Social*:

³⁹⁰ AHMV, Llibre d'Actes del Ple, 9 març 1910.

³⁹¹ Alfred PÉREZ-BASTARDAS (1999). *Francesc Moragas i la Caixa de Pensions...*, p. 409. *Gazeta Montanyesa*, (23 juliol 1910), p1.

³⁹² *Ibidem*, p. 410.

³⁹³ *Idem*.

³⁹⁴ AHMV, Llibre d'Actes del Ple, 1 març 1911.

³⁹⁵ Joan Codina i Vivet (Manlleu, 1875-Barcelona, 1939). Obrer, cooperativista i dirigent socialista de Manlleu. Era el corresponsal del periòdic *La Justicia Social* per a la zona de l'Alt Ter; sovint signava els seus articles amb els pseudònims "Juan de Cataluña" o "M.R. y Ca". També va escriure al periòdic *La Internacional*. L'any 1912, fou regidor a l'ajuntament de Manlleu. Als anys trenta presidí l'Agrupació

«Los elementos demócratas de los pueblos enclavados en la comarca del Ter, incluyendo la ciudad de las tres F.F.F (Fret, Fam y Fanatisme), Vich, están durmiendo el sueño de los justos en materia de organización política. No les dice nada el continuo ajeteo de los elementos de trabuco y boina, que se agitan incesantemente por cualquier tontería. Éstos, los reaccionarios, cuentan con organismos en todas las poblaciones importantes. Los elementos demócratas no cuentan con organización en ninguna parte capaz de hacer frente a la reacción desenfrenada. A raíz de celebrarse la Asamblea nacional de Madrid, en marzo de 1903, los republicanos empezaron a despertar y en poco tiempo lograron tener una vasta organización en toda la comarca y distrito. En la clerical ciudad de Vich instalaron el Círculo en el sitio más clerical y aristocrático de la población. Publicaron un periódico, *La Justicia*, que veía la luz en Vich y alcanzó una buena tirada. Todo marchaba bien, pero aparece la nefasta Solidaridad Catalana y, por ende, el lerrouxismo; y entonces empiezan las discusiones, las bajas en los Centros se suceden y al poco tiempo no quedaban ni Centros, ni periódico, ni nada, si se exceptúan los odios de bandería. Hoy no existe en todo el distrito de Vich más que un Centro nacionalista recién constituido en Torelló. Esta entidad y la Agrupación socialista de Manlleu, que tiene carácter comarcal, son las dos únicas colectividades de carácter progresivo constituidas legalmente en este distrito. En los pueblos de la comarca no incluidos en el distrito de Vich, no hay tampoco más organización política progresiva que el Centro Obrero Republicano de Ripoll. No creemos que el republicanismo vuelva a tener jamás una organización tan sólida como en 1904. Y no la tendrá porque la clase obrera, principal contingente de este partido, desconfía ya del republicanismo y aun de la República. De los partidos desconfía por las traiciones de los jefes. De la eficacia de la República, aunque reconoce que es una forma de gobierno más democrática, desconfía también ante ejemplos elocuentes de naciones regidas por república. Efectivamente; tanto si el jefe de Estado ciñe corona como gorro frigio, el obrero, si quiere mejorar, si se quiere redimir, tiene necesariamente que recurrir a la Sociedad de resistencia y al Partido Socialista. Los obreros de la comarca del Ter, que en todo tiempo han sufrido una explotación horrible, que han gastado centenares de miles de pesetas en huelgas, que han sufrido vejámenes de todas clases y han visto emigrar a tierras extrañas a sus familias y amigos, no pueden sentir gran entusiasmo por las propagandas republicanas. En otros tiempos había tenido el anarquismo hondas raíces y una fuerza abrumadora en esta comarca. Hoy el anarquismo está en quiebra, mejor diríamos, ha muerto. Propaganda,

Socialista de Manlleu, la qual es va integrar, el 1933, a la Unió Socialista de Catalunya, dirigida pel vigatà Manuel Serra i Moret. El 1934 va ser expulsat de la Unió General de Treballadors per causa de la posició crítica que havia tingut respecte de la direcció d'aquest sindicat. Fou afusellat al Camp de la Bota de Barcelona l'any 1939.

mucha propaganda hace falta para convertir esta comarca en un baluarte del Socialismo. Conviene que los simpatizantes dejen de serlo para convertirse en militantes. En Manlleu ya saben los simpatizantes dónde está domiciliada la Agrupación Socialista. En los pueblos podrían crearse grupos que podrían por de pronto ingresar en esta Agrupación. En Roda deben apresurarse todos a nutrir la Agrupación que se està formando. Si así se hace, pronto hallaremos los medios económicos para hacer esa propaganda de que tanto necesita y de la que tan óptimos frutos alcanzaría la causa socialista y societaria»³⁹⁶

La gravetat de la situació s'accentuava si tenim en compte que, l'any 1913, les fàbriques de les conques fluvials de l'Alt Llobregat, Ter i Freser representaven el 75% de la indústria tèxtil de Catalunya,³⁹⁷ i que les forces polítiques i sindicals de l'esquerra catalana, fins i tot en les comarques veïnes,³⁹⁸ s'estaven reorganitzant al marge de l'obrerisme vigatà i osonenc, massa afeblit per a participar en aquest procés. L'any 1910 es constituïa a Barcelona la Unió Federal Nacionalista i Republicana (UFNR), estructurada a partir del Centre Nacionalista Republicà, els federals i altres republicans nacionalistes. El setembre del 1911 es feia al Palau de Belles Arts de la capital catalana el primer congrés general de la CNT, amb la participació, com a única representació de les societats obreres d'Osona, d'una associació de Manlleu que agrupava a 100 treballadors.³⁹⁹ L'assemblea d'aquest sindicat prengué els acords següents: la creació d'un diari estatal –*Solidaridad Obrera*–, la sindicació de la dona, l'educació racionalista, la creació d'associacions d'invàlids privats de treballar amb els mateixos drets però no amb els mateixos deures que els altres obrers i l'organització per oficis a nivell local i comarcal amb la formació de federacions, confederacions regionals i, per la unió d'aquestes, l'articulació en un gran sindicat espanyol confederat.⁴⁰⁰ La CNT fou il·legalitzada immediatament i, tot i que començà a reorganitzar-se a partir del 1913, no tornarà a ser tolerada fins al 1915. D'altra banda, el moviment socialista, a través de la Federació Socialista Catalana (FSC), es reorganitzarà en la conferència d'associacions socialistes celebrada a Barcelona els dies 25 i 26 de desembre del 1910. Les catorze col·lectivitats socialistes de Catalunya decidiren que el comitè directiu de la FSC residís a Reus, on hi havia el nucli socialista

³⁹⁶ «El estado político de la comarca del Ter». *La Justicia Social*, (5 juliol 1913).

³⁹⁷ Soledad BENGOCHEA (1994). *Organització patronal i conflictivitat social...*, p. 125.

³⁹⁸ Al districte de Granollers, que formava circumscripció electoral amb Vic per a les provincials, existia, l'any 1910, un important moviment republicà. La Unió Republicana tenia grups organitzats a Granollers, Cardedeu, Canovelles, Parets, Lliçà d'Avall, Palou, Montmeló, Les Franqueses, Mollet i La Garriga. Hi havia nuclis federals a Granollers i Sant Feliu de Codines, i els nacionalistes republicans comptaven amb una delegació a Cardedeu. *El Poble Català*, (29 abril 1910), p.1.

³⁹⁹ Antonio BAR (19181). *La CNT en los años rojos. Del sindicalismo revolucionario al anarcosindicalismo, 1910-1926*. Madrid, Akal, p. 768-769.

⁴⁰⁰ *Ídem*.

més actiu, i que en fos president el reusenc Josep Recasens.⁴⁰¹ També acordaren ampliar l'activitat sindical mitjançant l'accés dels seus militants als càrrecs de responsabilitat de les societats obreres i iniciar una intensa campanya de captació d'elements anarcosindicalistes per al seu ingrés a la UGT i evitar, d'aquesta manera, la divisió organitzativa del proletariat espanyol.⁴⁰² L'Agrupació Socialista de Manlleu, la única que funcionava a Osona, envià a Fèlix Pla al congrés de Barcelona.⁴⁰³ Els socialistes manlleuencs dirigiren, amb poc èxit, la reorganització del socialisme osonenc després del fets del 1909; a tal efecte, convocaren un gran miting a Manlleu el dia 18 de setembre del 1910 en el qual parlà el líder del socialisme espanyol, el tipògraf madrileny Pablo Iglesias. Entre el 1910 i el 1914 aconseguiren crear algunes societats obreres vinculades a la UGT: la Societat de l'Art Fabril "Unión Obrera" de Montesquiu (1913), la Societat de l'Art Fabril de Torelló (1913) i la Societat de l'Art Fabril de Sant Hipòlit de Voltregà (1914).⁴⁰⁴ Finalment, el juliol del 1913 es constituí, promoguda pel nucli manlleuenc, l'Agrupació Socialista de Roda de Ter.⁴⁰⁵ Els dies 11 i 12 de maig del 1913 se celebrà a Mataró el III Congrés de la FSC, en el qual hi estigueren representats els 19 col·lectius socialistes catalans amb un total de 550 afiliats; el manlleuenc Josep Lladó acudí a la conferència en representació de les agrupacions de Manlleu i de Roda de Ter. Aquest congrés, que decidí treballar per a la constitució de joventuts socialistes destinades a dinamitzar el moviment, evidencià la feblesa del socialisme català, el qual, en el seu període més àlgid, només comptava amb 48 afiliats a l'agrupació de Reus, la més activa de la Federació Socialista Catalana.

En aquest context tan poc favorable per a l'esquerra vigatana i osonenca se celebraren les eleccions generals del 8 de maig de 1910, les quals retornaren el protagonisme a les forces monàrquiques del districte de Vic.

5.-1.- La recuperació dels partits dinàstics: les eleccions del 8 de maig de 1910.

La direcció de La Lliga Regionalista, com havia fet en els primers temps de la Solidaritat Catalana, intentà, en virtut dels pactes amb els tradicionalistes, imposar un candidat carlí per a les eleccions del maig del 1910. Aquest cop calia que els catalanistes vigatans recolzessin Miquel Junyent, el director del diari tradicionalista *El Correo Catalán*. El regionalisme de la capital d'Osona no va donar suport a aquesta coalició perquè «tothom sab l'immensitat del sacrifici que la Solidaritat imposà als catalanistes d'aquest districte, obligantlos a anar de

⁴⁰¹ Maria Dolors CAPDEVILA; Roser MASGRAU (1979). *La 'Justicia Social'. Òrgan de la Federació Catalana del PSOE, 1910-1916*. Barcelona, Centre d'Estudis d'Història Contemporània i Gaya Ciència, p. 16.

⁴⁰² *Ibidem*, p. 22.

⁴⁰³ *Ibidem*, p. 244.

⁴⁰⁴ *Ibidem*, p. 58-60.

⁴⁰⁵ *Ídem*.

bracet ab els enemichs que fins aleshores, per causes especials que no's veuen sempre a 70 kilòmetres de distancia, se'ls havían mostrat més irreconciliables»,⁴⁰⁶ un sacrifici que en aquesta ocasió no estaven disposats a assumir: «No consideram possible que ningú s'hagués fet l'il.lusió de que's pogués repetir aqueix sacrifici y molt menys que pogués alçar-se per contrabalanceigs electorals tant ben orientats com vulgan però renyits ab les circumstancies y fins ab la propia salut local del Catalanisme». ⁴⁰⁷ Des del bàndol carlí també s'escoltaren veus en contra del pacte carlocatalanista, tot i que aquestes venien de sectors dissidents de Barcelona, que criticaven Junyent per pactar amb el líder de La Lliga, Francesc Cambó:

«Companys, amichs, correigionaris; úll viu, no voteu a don Miquel Junyent y Rovira; y avans de donar el vot á un liberal com en Bosch, enemich jurat de nostra causa y del nostre Programa, voteu en blanch; pero no doneu el vostre sufragi á un politich, fracassat, á un carlí amistansat ab en Cambó, al home que s'ha servit de l'injustificada influencia inmerescuda que dintre del carlisme barceloní ha tingut –pero ja se li ha acabat sense condicions ni mérits de cap mena– pera arribar sobtadament á lloch preeminents, que, com la vostra representació, li venen amples, total para anar al Congrés, ‘a dir *no estoy preparado* com cualsevol estudiant desaplicat del segon curs de llatí; al que para obtenir l'acta promet lo que no pot cumplir, y s'olvida de felicitar á don Jaume en dia solemnios, pero mira trenta vegades quin' hora és pera no faltar á la cita que en Cambó –astut y destre– li dona pera anar á demanar al mes maurista dels catalans l'almoyna de uns cuants vots, com si á l'hermosa comarca vigatana no hi hagués prous “carlins á seques”, pera fer sortir de les urnes dels colegis l'imperi sobirá de la seva resolta voluntat; al funest carlí que fá pactes y pactots ab el cap grós de La Lliga, y sotmet als capritxos de la veleidositat d'ella la serietat del periodich que dirigeix y la del districte que ha representat, pero que no ha de tornar á representar may mes, si voleu donar prova de que sou carlins sobre tot, avans que tot, contra tot. No'ns queixem, que durant els temps, ja finits de Solidaritat, fos solidari en Junyent; llavors molts carlins ho eran, y com Solidaritat no fou dogma de partit, sino moviment circumstancial, tan bon carlí es podia ser sentirse solidari, com no entussiasmantse per la Solidaritat, que morí tot just en Cambó, el aliat y padrí de'n Junyent, la feu dinástica y la penjá com un llufa d'ignocents á la levita del uniforme de'n Maura. De lo que'ns queixem, es de que en Junyent, ab l'escusa de la Solidaritat, y pel seu propi enlayrament, y no pel bé de la causa, haja volgut posar al partit carlí, tan honrat y tan sério, als peus de'n Francesch Cambó, el més excéptich de tots els catlans, y el mes decidit enemich del carlisme, al

⁴⁰⁶ *Gazeta Montanyesa*, (18 maig 1910), p. 1.

⁴⁰⁷ *Ídem*.

que mira sempre de cua de úll. Al Cambó li van molt bé homes com en Junyent ab ganes de ser, pero curts de gambals; éll se'n aprofita, se'ls xucla com la serp als pardalets, y'ls porta al descrédit mes estrepitós, com li passa al pobre Miqueló. Això ja hi entra als plans del inspirador de'n Prat de la Riva; es una part del programa que compleix al peu de la lletra. [...]»⁴⁰⁸

En el si del tradicionalisme s'havien produït canvis, el més important dels quals, la successió del pretendent Carles VII –mort el 1909– pel seu fill Jaume III. Alhora, començava a deixar-se notar en aquest moviment les diferències de criteri entre els sectors “autonomistes” del carlisme, partidaris de pactar amb els regionalistes, i el nucli més intransigent, o “espanyolista”, encarnat pels “jaumistes purs” que redactaren el manifest en contra de Miquel Junyent. Sigui com vulgui, el candidat “oficial” de la coalició entre el carlisme i el catalanisme va comptar amb el suport de la majoria del tradicionalisme vigatà, inclosos els integristes,⁴⁰⁹ i d'un sector minoritari del regionalisme local, tal com demostra un text electoral aparegut al periòdic catalanista “Gazeta Montanyesa” i que fou signat per alguns membres destacats d'aquesta fracció política (Fèlix Fages, Josep Maria Terricabras, Ramon Maresch, Josep Maria Calderó i Joaquim de Rocafiguera):

«En presencia de la descarada persecució de qu'es objecte l'idea religiosa, en la fonda crisis que atravessa l'idea regionalista, y com a consecuencia d'això, devant dels perills que amenassen a tots els ideals nobles de justicia, pau, armonía y ordre, cal que la patria den Balmes y el seu districte, terra clàssica de amor a Déu y a Catalunya, envii al parlament del Regne un home d'història religiosa y regionalista immaculada, un home de conviccions arrelades, incapàs de claudicacions y defensor acèrrim dels nostres interessos fundats en les bases incommovibles de l'ordre social. Y tal es el Sr. Junyent. perxó vos pregam que feu triomfar ab els vostres vots la candidatura de D. Miquel Junyent Rovira»⁴¹⁰

Com venia passant des del 1907, fou impossible articular electoralment a Vic el consens social de les forces burgeses antigovernamentals –un consens que es centra en tres eixos: la lluita contra els partits monàrquics, el control de les classes populars i el manteniment dels privilegis de l'Església catòlica– perquè un sector majoritari del regionalisme local, en contra del criteri de la direcció de La Lliga, s'oposava fermament, i repetida, a qualsevol mena de tracte polític amb el tradicionalisme. El pes del localisme polític continuava essent molt important a la capital osonenca.

⁴⁰⁸ «Electors carlins del Districte de Vich». AEV, “Aspectes polítics, 1843-1913” (abril 1910).

⁴⁰⁹ *El Norte Catalán*, (23 abril 1910), p. 1.

⁴¹⁰ *Gazeta Montanyesa*, (4 maig 1910), p. 2-3.

Les desavinences entre carlins i catalanistes afavoriren la candidatura monàrquica, que encapçalà el liberal Ròmul Bosch i Alsina, propietari de la fàbrica tèxtil del Còdol Dret –a les Masies de Roda– i exalcalde de Barcelona. Bosch aplegà al seu voltant un nodrit grup de personalitats osonenques; la seva candidatura comptà amb el recolzament de fabricants (Ferran Almeda, Joaquim Prats, Josep Sendra), advocats (Josep Sala i Molas), funcionaris municipals (Josep Suriñach), hisendats (A. Petitpierre, Leo Marnet) i líders obreristes (Eudald Guix, Josep Comas); fins i tot l'antic cap del republicanisme vigatà, Andreu Serra i Rafart, des del seu exili de Ripoll, se situà al costat de l'amo del Còdol Dret, assegurant que «[...] para salvar la honradez y seriedad del sufragio, que los carlistas tratan de burlar, me vea obligado á dirigirme á mis amigos y correligionarios, diciéndoles: 1º Que el voto es un derecho y un deber, ó sea una función obligatoria: todos debemos votar. 2º Que ningún buen liberal ni republicano puede votar al candidato carlista, so pena de hacerse cómplice en los odiosos crímenes del carlismo que ha ensangrentado la patria y volvería á las andadas si pudiese; y 3º Que como único medio de derrotar al candidato carlista considero de absoluta necesidad que todos los republicanos voten al candidato liberal D. Rómulo Bosch y Alsina».⁴¹¹ Tots ells signaren, el 16 d'abril, un document en què recomenaven, públicament, el vot per a Bosch i Alsina:

«A vosaltres ens dirigim, propositvos y recomenavos en la present elecció de Diputats á Corts la candidatura de D. Rómulo Bosch y Alsina. No significa aquesta candidatura imposició de cap mena, ni del Govern de Madrid, ni d'entitat alguna de Barcelona. Ha nascut en el districte iniciada y volguda per diferentes persones y grupos del mateix. Per tot arreu, creyem, ha sigut ben acullida. Peque'l candidat qu'us proposem no es foraster entre nosaltres: tots el coneixeu. Te arrelats en el districte bona part de sos interessos, poseint en ell la colonia é important fàbrica de Codol-Dret. Ab sa fermesa de voluntad y son constant esperit de treball ha sabut conquerir un lloch respectabilíssim en la propietat agrícola, en l'industria y en el comerç, y pujar á les altures d'una grandíssima y ben merescuda consideració social. No comensa ara sa vida pública y en sos càrrechs de Diputat provincial y á Corts, de Senador, d'Alcalde de Barcelona, de President del Foment del Treball Nacional y avuy de la Junta del Port de dita ciutat, ha deixat sempre darrera del seu pas llarga y brillant estela de profitosos resultats. Retirat desde temps á la vida privada y á les tasques del treball en múltiples manifestacions, prou ha costat recabar d'ell la promesa de acceptar el càrrech de representant nostre, pel que ara'l proposem [...]»⁴¹²

⁴¹¹ «A los electores del distrito de Vich». AEV, “Aspectes polítics, 1843-1913” (6 maig 1910).

⁴¹² «Electores del districte de Vich». AEV, “Aspectes polítics, 1843-1913” (16 abril 1910).

Tot i que els carlins s'esforçaren per mobilitzar els seus simpatitzants –obriren una oficina electoral al carrer Sant Josep de Vic i organitzaren mítings i visites del seu candidat a Manlleu, Malla, Riudeperes, Sant Julià, Folgueroles, Tavèrnoles i Roda de Ter–⁴¹³ la victòria fou per a Ròmul Bosch, el qual gairebé no féu campanya, xifrant les seves esperances en el seu prestigi personal i en el to “conservador” que havia donat a la seva candidatura: «[...]estimo y desitjo les llibertats populars d'antich molt arrelades en Espanya y tant valentment consignades en les constitucions de Catalunya, llibertats que, si son una necessitat imprescindible de la vida moderna, no poden existir sense ordre, base essencial de la societat y del progrés».⁴¹⁴

QUADRE 26 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS AL DISTRICTE DE VIC (8 MAIG 1910)

<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
11619	9248	79'60	20'40
<i>Candidat</i>		<i>Partit o fracció</i>	<i>Vots</i>
Ròmul Bosch i Alsina*		Liberal	4788
Miquel Junyent i Rovira		Carlí	4262

Font: Albert BALCELLS; Joan B. CULLA; Conxita MIR (1982) *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, p. 533. *Diputat electe.

Els tradicionalistes atribuïren la seva derrota a dos factors:

- Les pressions que havien rebut, del govern civil, les autoritats municipals dels pobles petits perquè no donessin suport al candidat carlí.⁴¹⁵
- El recolzament obrer al candidat liberal.⁴¹⁶

El sector dissident del catalanisme vigatà, però, determinà que la derrota de Junyent era la conseqüència directa de la manera com s'havia portat la campanya i de la forma en què es va designar el candidat a Barcelona «[...] ni més ni menys com se fa a Madrid y com si's comptés ab que el districte de Vich es un feude assignat necessàriament a un determinat partit que cregués tenir aquí el dret absolut y inalienable».⁴¹⁷ I assenyalava, directament, a la direcció de La Lliga com a responsable d'aquest desastre: «Tothom qui no fos sobradament

⁴¹³ *Ausetania*, (23 abril 1910), p. 2.

⁴¹⁴ *Gazeta Montanyesa*, (30 abril 1910), p. 2.

⁴¹⁵ *Ídem*. «El caciquismo en acción»: «Ha empezado ya el reptil del caciquismo á moverse y a accionar. Se ha amenazado á alcaldes de pueblos eminentemente tradicionalistas con pretendidas faltas en las escuelas, diciéndoles que, si dentro de breve tiempo no las ponen en condiciones que son imposibles en los pueblos, se les multará».

⁴¹⁶ *Ausetania*, (14 maig 1910), p. 2.

⁴¹⁷ *Gazeta Montanyesa*, (11 maig 1910), p. 2.

apassionat y sapigués com estaven a Vich les qüestions polítiques avans de la Solidaritat, per obrar com s'obra devia tenir una dosi d'ignocència o de mala fe».⁴¹⁸

QUADRE 27 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS ALS POBLES DE LA CONCA DEL TER (8 MAIG 1910)

	Ròmul Bosch	Miquel Junyent
Manlleu*	675	566
Torelló*	393	339
Roda de Ter*	335	23

* No es conserven les dades del cens electoral.

Font: *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (12 maig 1910, p. 4).

El candidat liberal obtingué una majoria de vots als principals pobles de la comarca, inclòs Vic, amb un resultat espectacular a Roda de Ter, on es va combinar el suport obrer a la candidatura anticarlina amb el recolzament popular a l'empresari i cacic del Còdol Dret. En aquesta població de la riba del Ter, el tradicionalista Junyent només va obtenir 23 vots, mentre que el seu rival n'aconseguí 335. L'abstenció en el conjunt del districte fou baixa (del 20%), la qual cosa indica que els candidats en litigi aconseguiren mobilitzar l'electorat. A la capital comarcal, amb una abstenció lleugerament superior a la mitjana del districte (29%), el candidat liberal derrotà el seu adversari a gairebé tots els districtes, demostrant així que la inhibició del sector més militant del regionalisme local, que controlava l'alcaldia de la ciutat, perjudicava decisivament la coalició electoral organitzada per la direcció lligaire, i que el tradicionalisme vigatà no tenia prou força per guanyar eleccions sense comptar amb el suport d'altres organitzacions burgeses. D'altra banda, també s'accentuarà la bel.ligerància anticarlina d'una part significativa del moviment obrer de Vic, disposat a votar qualsevol candidat –encara que aquest, com era el cas de Bosch i Alsina, fos empresari tèxtil i destacat dirigent del Foment del Treball Nacional– que s'enfrontés al partit tradicionalista, el qual era percebut com l'enemic principal dels treballadors.⁴¹⁹ En qualsevol cas, el districte vigatà formà part de la tendència general del país, segons la qual les forces monàrquiques recuperaren embranzida política a Catalunya, aconseguint 15 escons (11 els liberals i 4 els conservadors), davant dels 4 que tingueren l'any 1907. Per la seva part, carlins i regionalistes disminuïren la seva força electoral: els primers perderen quatre actes respecte del 1907, mentre que els segons es quedaren amb la meitat dels 16 escons que tenien al parlament de Madrid. A

⁴¹⁸ *Ídem.*

⁴¹⁹ L'alta participació electoral (per sobre del 70%) al districte segon, algunes de les seccions del qual acollien la major part de la població obrera de Vic, i la victòria que el candidat monàrquic obtingué en aquest indret demostra que els treballadors vigatans votaren majoritàriament a Bosch i Alsina.

Barcelona, el partit radical (31.000 vots) i la Unió Federal Nacionalista i Republicana (28.000) escombraren a La Lliga Regionalista (16.000) i als monàrquics (9.000).

**QUADRE 28 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS A LA CIUTAT DE VIC
(8 MAIG 1910)**

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	521	265	50'86	49'14
<i>Districte 2on 1ra</i>	476	342	71'84	28'16
<i>Districte 2on 2na</i>	344	248	72'09	27'91
<i>Districte 2on 3ra</i>	165	134	81'21	18'79
<i>Districte 3er 1ra</i>	322	234	72'67	27'33
<i>Districte 3er 2na</i>	484	332	68'59	31'41
<i>Districte 3er 3ra</i>	210	164	78'09	21'91
<i>Districte 4rt</i>	464	378	81'46	18'54
Total Vic	2976	2097	70'46	29'54

	Ròmul Bosch (Liberal)	Miquel Junyent (Carlí)
Districte 1er	134	131
Districte 2on 1ra	200	142
Districte 2on 2na	172	76
Districte 2on 3ra	98	36
Districte 3er 1ra	146	88
Districte 3er 2on	115	217
Districte 3er 3ra	112	52
Districte 4rt	222	156
Total Vic	1199	898

Font: “Cens electoral. Rectificació. 1910”, AHMV. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (12 maig 1910, p. 4).

En aquest context de recuperació electoral dels partits dinàstics es produí un fet fortuït, la sobtada mort de l'alcalde regionalista de Vic –Josep Font i Manxarell (15 de juny de 1911)–. Els liberals, que amb Canalejas ocupaven des del febrer del 1910 la presidència del govern espanyol, aprofitaren aquesta circumstància per a fer-se amb la direcció del consistori. En el ple municipal del dia 12 de juliol, prenia possessió, nomenat pel Govern Civil de la província de Barcelona, el nou batlle: el monàrquic liberal Domènec Camps i Gudiol, popular talabarder del carrer de Gurb que la gent anomenava “Mingo Mà”.⁴²⁰ D'aquesta manera, aprofitant el control administratiu que exercien, les forces monàrquiques tornaven a dominar dues de les instàncies polítiques més rellevants del districte de Vic: la representació a les Corts de Madrid i l'alcaldia de la capital comarcal.

⁴²⁰ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (12 juliol 1911).

5.-2.- De les festes del Centenari a les eleccions del 1911: predomini catalanista i conxorxes ministerials.

Pocs mesos després de les eleccions a Corts tingué lloc un gran esdeveniment ciutadà: la commemoració del centenari del naixement del filòsof vigatà Jaume Balmes. Els actes, acompanyats de la celebració simultània d'un Congrés Internacional d'Apologètica, es portaren a terme els dies 7, 8, 9, 10 i 11 de setembre del 1910. Per a donar més solemnitat a les celebracions, acudiren a Vic la Infanta Isabel –en representació del rei Alfons XIII–, el nunci del Papa i el ministre d'Instrucció Pública. Durant els dies d'aquesta commemoració es feren multitud d'actes litúrgics i acadèmics; s'inaugurà la plaça de l'Estació, que fou batejada amb el nom de Plaça del Centenari, i els nous carrers de l'eixample de Vic, un dels quals –la via que unia la Plaça del Centenari i la carretera de Berga– fou anomenat, a proposta del regidor Martí Genís i Aguilar, carrer del pare Gallissà.⁴²¹

Per tal de donar a la ciutat un aspecte adient amb el gran esdeveniment que s'hi havia de fer, l'alcalde Font i Manxarell va publicar un ban en el qual es recordaven als veïns una sèrie de disposicions: prohibició de la mendicitat, prohibició de circular amb automòbil a més de 10 quilòmetres per hora a l'interior de la ciutat, obligació fer transitar els ramats pels afores de Vic i obligació de mantenir els carrers nets i endreçats.⁴²²

Les festes es van celebrar en un ambient de gran eufòria religiosa. La infanta, que s'estava al palau dels marquesos de la Vall de Merlès, rebia cada dia al canonge Collell, que exercia de president del Congrés d'Apologètica, el qual li llegia poesies i dissertava sobre els més diversos temes. Els carlins de Vic, per la seva banda, se sumaren a les festes del centenari organitzant, al Teatre Principal, una conferència del conegut líder tradicionalista Juan Vázquez de Mella.⁴²³

El triomf electoral de Narcís Verdaguer i Callís.

La vida política vigatana, passades les festes del Centenari, es reinicià amb l'elecció provincial del 12 de març del 1911. Es tractava d'unes votacions extraordinàries destinades a substituir el diputat conservador Joaquim Badia i Andreu, que havia mort deixant vacant la seva acta a la Diputació de Barcelona. Els dinàstics no pogueren organitzar cap candidatura i, per tant, la disputa electoral es situà entre els regionalistes, que presentaven a Narcís Verdaguer i Callís, i els tradicionalistes, anomenats ara "jaumins", que donaven suport a Lluís de Llanza. Aquesta vegada, els catalanistes vigatans acceptaren les ordres que els venien de Barcelona. Tres factors ho afavoriren: primerament, Josep

⁴²¹ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (18 desembre 1911).

⁴²² AEV, "Bans, 1900-1925" (3 setembre 1910).

⁴²³ Antoni GRIERA (1963). *Memòries...*, p. 49-50.

Fatjó i Viles tornava a presidir Catalunya Vella;⁴²⁴ segonament, Narcís Verdaguer i Callís era un candidat “vigatà” molt ben acceptat per tots els sectors del regionalisme local; finalment, els vigatans no havien de pactar amb els seus “enemics” carlins.⁴²⁵ El candidat catalanista es desplaçà al districte i es dedicà a buscar recolzaments, assegurant que «si'ls vostres vots me portassen á la Diputació Provincial, les regles de la meva conducta en l'exercici del carrech, serían aquestes: defensa dels interessos dels electors y pobles del Districte en la llur relació ab la Diputació Provincial; y la col·laboració deicidida y entussiasta en l'obra iniciada y prosseguida per el seu amich y company Prat de la Riba de fer de la Diputació l'instrument de reconstitució de Catalunya, per la ciencia y la cultura y l'aument y expansió dels seus medis materials, preparant aixís a la nsotra estimada patria pera una nova Solidaritat que sía la triomfant y definitiva».⁴²⁶ En la visita que va fer a Vic el dia 3 de març, Verdaguer i Callís –que anava acompanyat de Màrius Anglada i de Paulí Geli– es reuní amb les forces vives de la ciutat: oferí una conferència als locals de Catalunya Vella, saludà a Torras i Bages i mantingué reunions amb el Jutge de Primera Instància i amb representants del Centre Industrial, el Centre Comercial, el Casino “Vicence”, el Cercle Literari i la Cambra Agrícola Ausetana. Al vespre, va presidir un gran acte electoral al Teatre Pincipal, a la sortida del qual es van produir aldarulls, protagonitzats per joves tradicionalistes que havien esbrincat al líder regionalista.⁴²⁷ Malgrat que els jaumins intentaren contrarestar el prestigi de Verdaguer i Callís, hagueren de retirar el seu candidat abans de la celebració de les eleccions, incapaços d'aconseguir altres suports que no fossin els dels seus fidels militants, tal com reconeixien en la nota que feia públic l'abandonament de Lluís de Llanza: «nuestro candidato se retira de la lucha, y se retira, porque afirma, y con el todos sus amigos políticos, que sin el apoyo prometido de los regionalistas de Granollers no es posible coronar la lucha electoral con el laurel del triunfo».⁴²⁸ Així doncs, el candidat catalanista guanyà l'acta vacant de Vic-Granollers sense haver de confrontar-se a cap adversari, una circumstància que afavorí, sens dubte, l'altíssima abstenció que es produí (70%). La jornada electoral transcorregué sense incidents, tret d'algunes paperetes que els tradicionalistes introduïren a les urnes amb el nom de Narcís Verdaguer i Callís guixat.⁴²⁹

⁴²⁴ La Junta de Catalunya Vella, constituïda a començaments del 1911, s'havia format de la manera següent: Josep Fatjó Vilas (president), Eduard Subirà (vicepresident), Ramon Farrés (secretari), Josep Torrents (vicesecretari), Anton Puig (tresorer), Joaquim Benet (comptador), Valentí Anglada, (bibliotecari), Pau Icardi (vocal primer) i Domènec Forcada (vocal segon). *Gazeta Montanyesa*, (10 gener 1911), p. 5.

⁴²⁵ «Aquí nosaltres havám deixat vençut l'any 1905 al enemich, que ja may s'havia de tornar atrevir a aixecar el cap, pero les conveniencies filles de la Solidaritat havían donat el predomini en el districte als carlins que havían sigut els nostres enemichs de sempre». *Gazeta Montanyesa*, (14 març 1911), p. 4-5.

⁴²⁶ *Gazeta Montanyesa*, (4 març 1911), p. 2-5.

⁴²⁷ *Ídem*.

⁴²⁸ *Ausetania*, (11 març 1911), p. 1.

⁴²⁹ *Gazeta Montanyesa*, (14 març 1911), p. 4-5.

QUADRE 29 RESULTAT DE LES ELECCIONS PROVINCIALS AL DISTRICTE DE VIC-GRANOLLERS (12 MARÇ 1911)

<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
33358**	9988	29'94	70'05

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Vots</i>
Narcís Verdaguer i Callís*	Lliga Regionalista	9988

Font: BALCELLS, Albert [coordinador] (1996). *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Barcelona: Proa. RIQUER, Borja de [director]. (1988). *Història de la Diputació de Barcelona* (volums 1-2-3). Barcelona: Edicions de la Diputació de Barcelona. *Diputat electe. **Davant la impossibilitat d'aconseguir les dades del cens provincial del 1911, hem utilitzat les dades del cens de les legislatives del 1910, sumant els censos dels districtes de Granollers, Vic i Castellterçol.

Uns dies després de les votacions es celebrà al restaurant de Can Ristol de Vic un gran banquet en honor del nou diputat al qual assistiren bona part de les persones que li havien donat suport: Font i Manxarell (alcalde de la ciutat), Fèlix Fages (diputat catalanista), Josep Soler i Aloy (exalcalde), Domènec Camps (regidor liberal), Eudald Guix (regidor obrerista), Josep Comas (dirigent obrer local). En un breu parlament, Verdaguer i Callís digué que «aquí s'ha parlat del sacrifici que os imposà la Solidaritat Catalana, no os en dolgueu! aquell sacrifici ha portat aquesta victòria».⁴³⁰ La figura de Verdaguer i Callís agrupà al voltant de la candidatura de La Lliga diversos sectors polítics de Vic (regionalistes, dinàstics, obreristes), els quals coincidiren, en aquell moment, per tal d'impedir que els tradicionalistes guanyessin l'acta de diputat provincial.

Per la seva banda, el jaumins, superada la derrota electoral del dia 11, aplegaren el 26 de març a més de 500 seguidors en l'Aplec Tradicionalista de Seva, que commemorava la mort de l'oficial Fernando Lanzuela en aquella població osonenca durant la tercera guerra carlina. Arribaren simpatitzants carlins «de casi todos los pueblos de la Plana había representación y una muy nutrida y calificada de Barcelona y pueblos limítrofes, que acudieron con sus banderas y bandas de cornetas y tambores [...]».⁴³¹ L'acte principal consistí en la inauguració d'una creu de ferro, beneïda pel pare franciscà fra Francesc Arroyo, que pertanyia a la congregació del Remei de Vic. Per la tarda van fer un gran míting en el que parlaren alguns dirigents del partit: Miquel Junyent, Bartomeu Trias, Josep Maria Molins i Antoni Montaña. Al vespre, es descobriren al Centre Tradicionalista de Vic sengles olis de Don Jaume i del bisbe Strauch.⁴³² Aquests actes, que es repetien periòdicament, demostren, tal com diu Maria del

⁴³⁰ *Gazeta Montanyesa*, (28 març 1911), p. 4.

⁴³¹ *El Norte Catalán*, (1 abril 1911), p. 2.

⁴³² *Ídem*.

Mar Larraza, que el carlisme, a més d'un partit, era una manera de ser i d'entendre la vida que exigia una adhesió vital més enllà de l'esfera política.⁴³³

Les eleccions municipals del 12 de novembre de 1911.

La lluita per l'hegemonia política local entre els catalanistes i els tradicionalistes continuà amb les eleccions municipals del mes de novembre. El regionalisme es va presentar unit en la "Candidatura Vigatana", una llista que també comptava amb el suport dels integristes de Marià de Rocafiguera, de destacats monàrquics de la ciutat, com ara els exalcaldes Josep Soler i Aloy i Florenci de Riera, i dels dirigents obreristes Eudald Guix i Joaquim Suriñach.⁴³⁴ Els catalanistes, dolguts per la maniobra governativa que els havia deixat sense la presidència del consistori, aprofitant la mort de l'alcalde Font i Manxarell, consideraven imprescindible mantenir la seva majoria de regidors a l'ajuntament per redreçar una situació municipal que consideraven catastròfica, tal com assegurava "la Gazeta Montanyesa": «Trist es confessarho y abans d'ara ho hauríam d'haver dit, pero un excés de patriotisme ens ho ha impedit, mes per dolorós que sia hem de declarar que l'estat actual de nostre municipi, en casi tots els ordres, es senzillament deplorable y anguniós. A qui la culpa? No es aquest el moment més oportú d'escatirho, però si que hem d'afanyarnos a declarar que l'actual Ajuntament no'n té d'altra, a nostre parer, que la de no haver volgut tornar als seus riells un feixuc tren que trobá descarrilat».⁴³⁵

Les dues candidatures que s'enfrontaren a la llista "Vigatana" foren la dels jaumins, formada per tres coneguts membres del Centre Tradicionalista de Vic: –Josep Comella, Lluís Pujol i Josep Gamisans–, i la dels liberals, anomenada "Candidatura d'Oposició", que comptà amb el suport d'independents i d'obreristes.

QUADRE 30 RESULTAT DE LES ELECCIONS MUNICIPALS A LA CIUTAT DE VIC (12 NOVEMBRE 1911)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	482	256	53'11	46'88
<i>Districte 2on 1ra</i>	459	213	46'40	53'59
<i>Districte 2on 2na</i>	496	422	85'08	14'91
<i>Districte 3er 1ra</i>	496	267	53'83	46'16
<i>Districte 3er 2na</i>	497	180	36'21	63'78
<i>Districte 4rt</i>	432	322	74'53	25'46
<i>Total Vic</i>	2862	1660	58	42

⁴³³ Maria del Mar Larraza (1997). «Estudio de las bases sociales de los partidos políticos en Pamplona, 1890-1923». A: Salvador FORNER [coordinador]. *Democracia, elecciones y modernización en Europa...*, p. 347-360.

⁴³⁴ *El Norte Catalán*, (4 novembre 1911), p. 5. *Gazeta Montanyesa*, (11 novembre 1911), p. 1-2.

⁴³⁵ *Gazeta Montanyesa*, (21 octubre 1911), p. 5.

Districte 1er			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Ramon Bach*	Catalanista	Vigatana	98
Joaquim Rocafiguera*	Catalanista	Vigatana	82
Joan B. Riera	Independent	Oposició	55
Altres			21

Districte 2on 1ra			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Eudald Guix*	Obrerista	Vigatana	145
Manuel Anglada*	Catalanista	Vigatana	143
Lluís Pujol*	Jaumí	Jaumina	63
Ramon Camps	Obrerista	Oposició	37
Jacint Casademunt		Oposició	27
Altres			5
Blancs			6

Districte 2on 2na			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Eudald Guix*	Obrerista	Vigatana	104
Manuel Anglada*	Catalanista	Vigatana	99
Jacint Casademunt		Oposició	79
Ramon Camps	Obrerista	Oposició	68
Lluís Pujol	Jaumí	Jaumina	53
Altres			17
Blancs			2

Districte 3er 1ra			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Ramon Bardolet*	Liberal	Oposició	96
Josep Gamisans	Jaumí	Jaumina	54
Àngel Isern*	Catalanista	Vigatana	34
Altres			5

Districte 3er 2na			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Àngel Isern*	Catalanista	Vigatana	80
Josep Gamisans	Jaumí	Jaumina	58
Ramon Bardolet*	Liberal	Oposició	21
Josep Bigas	Catalanista	Vigatana	16
Altres			5

Districte 4rt			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Comella*	Jaumí	Jaumina	97
Josep Costa*	Independent	Oposició	97
Joaquim Prats	Catalanista	Vigatana	93
Bonaventura Camps	Catalanista	Vigatana	32
Altres			3

Total Vic	
<i>Candidats</i>	<i>Vots</i>
Vigatans	1004
Oposició	480
Jaumins	325
Altres	56
Blancs	2

Font: “Cens electoral. Rectificació, 1911”, AHMV. “Llibre d’Actes del Ple” (1 gener 1912), AHMV.*Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (16 novembre 1911, p 5-6). “Gazeta Montanyesa” (11 novembre 1911, p. 1-2; 14 novembre 1911, p. 4). *Regidors electes.

La coalició encapçalada pels regionalistes aconseguí una gran victòria en número de vots (1004) i en regidors (5), mentre que els seus adversaris van quedar molt per sota: els liberals tingueren 480 sufragis i 2 regidors, els jaumins obtingueren 325 paperetes i 2 regidors. Tot i que la composició del nou ajuntament, que va constituir-se el dia 1 de gener del 1912, reforçava la presència municipal de catalanistes i jaumins, amb 6 regidors cada grup, el nomenament governatiu va tornar a posar l’alcaldia en mans del dinàstic liberal Domènec Camps, la minoria política del qual només comptava amb 2 representants al consistori. Els partits oficials continuaven utilitzant, sobretot en els petits districtes uninominals, tots aquells mecanismes legals que els podien assegurar un poder que ja havien perdut a les grans ciutats. A Barcelona, aquelles eleccions municipals segellaren el triomf de La Lliga i del Partit Radical, amb 11 regidors cadascún; un tercer partit, la UFNR, n’aconseguí 6. A la Conca del Ter, els resultats electorals foren desiguals; mentre que a Manlleu les forces d’esquerra recuperaren terreny, a Roda s’imposà La Lliga i a Torelló el panorama consistorial estava molt fragmentat.

QUADRE 31 REGIDORS ELEGITS A MANLLEU, TORELLÓ i RODA (ELECCIONS MUNICIPALS DEL 12 NOVENBRE 1911)

<i>Partit o fracció</i>	<i>Manlleu</i>	<i>Torelló</i>	<i>Roda</i>
Republicans	3	1	1
Catòlics	2		
Socialistes	2	1	1
Nacionalistes		1	
Carlins		2	
Regionalistes		1	3

Font: “Gazeta Montanyesa” (14 novembre 1911, p. 7-8; 16 novembre 1911, p. 7).

5.-3.- El context local i la Mancomunitat de Catalunya (1912-1913).

Les dificultats que els catalanistes tenien per recuperar l'alcaldia de Vic i la lluita, per moments aferrissada, que portaven a terme per assegurar el seu predomini absolut en la vida pública local, no van ser un obstacle per a estendre, simultàniament, el seu moviment, refermant el seu ideari ultraconservador i profundament catòlic, disposat a enfrontar-se, i a vèncer, a aquells sectors del catalanisme que ells consideraven progressistes: «L'Esquerra ha de caure per si mateixa, com un fruit bort, del arbre del Catalanisme».⁴³⁶ Així doncs, a començaments del mes de maig de 1912 criticaven el regidor obrerista Josep Comas perquè havia gosat, en un ple municipal, fer una pregunta sobre els comptes de la Comissió del Centenari de Balma. Els catalanistes, indignats, el contestaren a través de la “Gazeta Montanyesa” assegurant que la Junta del Centenari era autònoma i que no havia de respondre a ningú, tot i que va rebre una subvenció de l'Ajuntament per import de 10.000 pessetes.⁴³⁷ Durant l'any 1912, el regionalisme vigatà, il·lusionat amb el projecte de Mancomunitat que s'estava discutint a la Diputació de Barcelona des de mitjans del 1911 –un projecte que comptava amb el suport de tots els grups polítics de la diputació, excepte els lerrouxistes, i que responia, segons Albert Balcells, a la necessitat del regionalisme de superar la frustració deixada per l'esterilitat de la Solidaritat Catalana i per la convulsió de la Setmana Tràgica–,⁴³⁸ inicià diverses campanyes ciutadanes: en primer lloc, aconseguí que el ple municipal autoritzés, i subvencionés, un monument en honor a l'heroi de la Guerra de Successió, Bach de Roda, a la Rambla de les Devallades, molt a prop de la Plaça Major, un símbol que es convertirà des de la seva inauguració, en indret de commemoracions nacionalistes;⁴³⁹ en segon lloc, esperonats per Lluís B. Nadal,⁴⁴⁰ començaran una campanya a favor de la construcció d'una creu a Collformic, on un escamot carlí, l'any 1874, va afusellar prop de seixanta vigatans d'ideologia liberal que fugien de la ciutat, la qual acabava de caure en mans dels legitimistes.⁴⁴¹

⁴³⁶ *Gazeta Montanyesa*, (13 gener 1912), p. 4.

⁴³⁷ *Gazeta Montanyesa*, (18 maig 1912), p. 2.

⁴³⁸ Albert BALCELLS [director] (1996). *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Barcelona, Proa, p. 13.

⁴³⁹ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (29 maig 1912).

⁴⁴⁰ «Si algun monument commemoratiu d'una feta horrorosa s'ha d'alçar piadosament en nostra terra, es sens dupte una Creu en aquella collada de la falda del Montseny que fou testimoni d'una de les escenes mes bàrbares de l'última guerra civil. Allí'ls días 10 y 11 de janer de 1874, foren vilment sacrificats per una pandilla de gent que militava en el partit carlí un gran número de ciutadans indefensos, compatriccis nostres, parents nostres que havían fugit de Vich per temor de venjances y repressalies, quan les partides de D. Carlos, aprofitant les bullangues republicanes de Sarrià, donaren l'assalt a la ciutat de Vich». *Gazeta Montanyesa*, (24 juliol 1912), p. 2; (6 agost 1912), p. 2-3.

⁴⁴¹ La proposta definitiva de construir una creu monumental a Collformic fou aprovada pel consistori vigatà el 9 d'abril de 1913, amb els vots favorables de catalanistes, liberals i obreristes. (Llibre d'Actes del Ple, 9 abril 1913).

Els sectors tradicionalistes i integristes de Vic també intentaran eixamplar la seva presència social. D'una banda, la delegació local del Partit Catòlic Nacional crearà una Joventut Integrista a mitjans de juny del 1912, presidida per Joan B. Riera –i de la qual també en formaran part Salvador Puntí (vicepresident), Miquel Vila (secretari), Enric Capdevila (vocal primer) i Lluís Iglesias (vocal segon)–,⁴⁴² i organitzaran, el dia 14 de juny, un gran acte popular amb motiu de la consagració del Partit Integrista al sagrat Cor de Jesús, al que assistiran representants del jaumisme (Bartomeu Trias i el Duc de Solferino) i el president del Comitè de Defensa Social (Cayetano Pareja).⁴⁴³ Els jaumins, per la seva part, faran un gran aplec carlí, el 23 de juny, a la Gleva i Vinyoles per a retre homenatge a l'antic oficial carlí Jerónimo Galcerán; durant aquest acte es va fer una missa de campanya i es celebrà un miting en què parlaren diversos líders jaumins. Fou un aplec multitudinari que aplegà una gran multitud: «El número de asistentes al acto es difícil consignarlo aproximadamente, porque distan mucho de aproximarse las cifras que se han dado al vuelo por algunos de los concurrentes y las que señalan los periódicos, pero no bajarían de unos miles». ⁴⁴⁴ Fins i tot, el programa de la Festa Major de Vic, que incloïa una tradicional “Crida” satírica, es referia a la multitud de carlins que es reuniren a la Gleva: «els carlins sempre rumian á veurer quina en farán. Per benehí una bandera á la Gleva van anar uns 60.000 y pico, (segons deia *La Verdad*). Are han anat a Vinyolas pera honrar á Galceran, y si hem de creure als diaris també foren un axam». ⁴⁴⁵

Les campanyes, actes, oficis religiosos, aplecs i mitings que portaren a terme les forces hegemòniques antigovernamentals de Vic durant el 1912, un any en què no hi hagué cap elecció, ens indiquen que els moviments sorgits, o reestructurats, d'ençà del canvi de segle, estan introduïnt, efectivament, noves formes d'actuació en la vida pública local, destinades a mobilitzar políticament la ciutadania en base a uns objectius que van més enllà de l'estricta dinàmica electoral, com és costum en els partits dinàstics, i que cerquen, a banda de la representació institucional que donen les urnes, l'adhesió ideològica de la majoria de la societat. Contràriament, les forces obreristes de la capital osonenca, afeblides per les circumstàncies que s'han explicat anteriorment, no podran, en aquests moments, plantejar-se la mobilització sociopolítica dels sectors ciutadans que els són propers.

Les eleccions provincials del 9 de març de 1913.

La candidatura del liberaldemòcrata de Granollers Francesc Torras, que comptava amb el suport dels republicans i obreristes del districte de Vic, fou l'aspecte més destacat de les provincials del 1913 i el primer símptoma del

⁴⁴² *Gazeta Montanyesa*, (15 juny 1912), p. 7. *El Norte Catalán*, (14 juny 1912), p. 2.

⁴⁴³ *El Norte Catalán*, (22 juny 1912), p. 1.

⁴⁴⁴ *El Norte Catalán*, (29 juny 1912), p. 2.

⁴⁴⁵ BJT (CL), “Programes de la Festa Major de Vic, 1900-1921” (1912).

redreçament del moviment popular vigatà. El candidat liberal tenia el seu feu a la capital del Vallès Oriental, una ciutat en la qual s'havia afermat, des del tombant de segle, un nucli demòcrataliberal, enfrontat al catalanisme conservador de La Lliga, que havia substituït el caciquisme monàrquic als pobles de la comarca.⁴⁴⁶ Davant la candidatura de Torras, les forces dretanes – regionalistes, liberalmonàrquics i jaumins– pactaren una llista conjunta formada per Enric Prat de la Riba (regionalista), Fèlix Fages (regionalista), Lluís Pericas (jaumí) i Alexandre Bosch (liberal). Aquest últim era fill del diputat per Vic i fabricant tèxtil Ròmul Bosch i, tal com aquest reconeixia en una carta enviada el 22 de febrer al seu amic J. Sendra, la decisió de proposar-lo com a candidat la va prendre ell mateix de forma unilateral, atenent, només, els seus desitjos personals i els consells d'alguns «amigos del distrito»:

«Sres. J. Sendra y Compañía, Vich.

Muy Sr. Mio y amigo: Reunidos los Diputados a Cortes por los distritos de Granollers, Castelltersol y Vich, que integran el distrito electoral para Diputados provinciales, acordamos presentar una candidatura en conjunto para las próximas elecciones, que representara las aspiraciones de la mayoría de sus electores. Consultados mis amigos del distrito, y considerando que el numeroso elemento liberal de todos matices del mismo, debía tener una representación, opté por designar a mi hijo ALEJANDRO BOSCH CATARINEU como uno de los candidatos, en la seguridad de que si resulta elegido, sabrá hacerse merecedor de esta distinción, y por lo mismo, ruego a V. Que influya entre sus amigos, para que le concedan sus sufragios. Para completar la representación, han sido designados por otros grupos de electores, con objeto de atender a todas las tendencias de tan extenso distrito, los Sres. D. Enrique Prat de la Riba Sarrá, D. Félix Fages Vila y D. Luis Pericas Morros, que desde muchos años vienen representando el distrito en la Diputación Provincial, y tratándose de personas de prestigio, que gozan de simpatías y arraigo en el Distrito, merecen nuestro respeto y consideración. No dudando que merecerá mi petición favorable acogida, me repito de V. Muy atento S.S., q..s.m».⁴⁴⁷

Tanmateix, la confirmació definitiva del candidat liberal pel districte Vic-Granollers es va portar a terme el 19 de febrer en una reunió que van tenir al Govern Civil de Barcelona, els senadors i diputats del partit liberal amb Martínez Anido, el qual, en sortir de la trobada va fer públics els noms dels candidats ministerials de la província de Barcelona: Ferrer i Barberà per Mataró-Arenys, Francesc Alegre per Sabadell-Terrassa i Alexandre Bosch per Vic-Granollers.⁴⁴⁸

⁴⁴⁶ Jordi PLANAS MARESMA (1994). *Catalanisme i agrarisme. Jaume Maspons i Camarasa (1872-1934): escrits polítics*. Vic, Eumo, p. 85.

⁴⁴⁷ AEV, “Aspectes polítics, 1843-1913” (1913).

⁴⁴⁸ *La Publicidad*, (21 febrer 1913), p. 2.

Per donar suport a Francesc Torras es constituí a Vic, el primer de març, un Centre Liberal Democràtic,⁴⁴⁹ que va coordinar la campanya del candidat demòcrata a la comarca. Francesc Torras es desplaçà sovint a Osona per a protagonitzar múltiples actes electorals. La candidatura dretana, per la seva part, no va realitzar una campanya conjunta i cada aspirant va adreçar-se als seus partidaris: Alexandre Bosch Catarineu va fer mítings a Manlleu i Torelló; el candidat del jaumins, Lluís Pericas, s'adreçà als seus correigionaris en diverses trobades; els candidats regionalistes, Prat de la Riba i Fages, no van aparèixer gaire per la comarca i el pes de la campanya el portaren els regionalistes osonencs.⁴⁵⁰

QUADRE 32 RESULTAT DE LES ELECCIONS PROVINCIALS AL DISTRICTE DE VIC-GRANOLLERS (9 MARÇ 1913)

<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
33814**	14034***	41'50	58'49
<i>Candidat</i>		<i>Partit o fracció</i>	<i>Vots</i>
Enric Prat de la Riba*		Lliga Regionalista	9777
Fèlix Fages i Vila*		Lliga Regionalista	8941
Alexandre Bosch*		Liberal	7625
Lluís Pericas i Morros*		Jaumí	7311
Francesc Torras i Villa		Liberal	5643

Font: BALCELLS, Albert [coordinador] (1996). *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Barcelona: Proa. RIQUER, Borja de [director]. (1988). *Història de la Diputació de Barcelona* (volums 1-2-3). Barcelona: Edicions de la Diputació de Barcelona. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (12 març 1913, p. 4-5). *Diputats electes. **Davant la impossibilitat d'aconseguir les dades del cens provincial del 1911, hem utilitzat les dades del cens de les legislatives del 1914, sumant els censos dels districtes de Granollers, Vic i Castellterçol. ***Hem calculat el número de votants projectant el número de vots que cada elector podia emetre -tres-, amb una petita correcció per a tenir en compte els que no els utilitzaven tots.

La victòria de la llista burgesa al districte de Vic-Granollers,⁴⁵¹ amb els dos candidats catalanistes com els més votats, i el triomf de La Lliga Regionalista a tot Catalunya va ser interpretat pel regionalisme local com un “referèndum” a favor de la Mancomunitat; de fet, els lligaires s'havien presentat a tot arreu amb la promesa electoral d'instaurar aquesta institució d'autogovern si guanyaven. Malgrat tot, els vigatans criticaren l'aliança amb monàrquics i jaumins perquè «no podem oblidar, de retraure certes actituds poch correctes y'l joch de

⁴⁴⁹ AHGCB, expedient 7748 (03-01-1913).

⁴⁵⁰ *Gazeta Montanyesa*, (6 març 1913), p. 8.

⁴⁵¹ El carlí Pericas triomfà a Sant Pere de Torelló, Tavèrnoles, Perafita, Sant Agustí de Lluçanès, La Vola, Sant Boi de Lluçanès, Sobremunt, L'Esquirol, Pruit, Sant Sadurní d'Osormort, Tavertet, Calldetenes, Gurb, Malla, Santa Eugènia de Berga, Sentfores, Taradell, Vilalleons, Balenyà i Seva. El catalanista Prat de la Riba va guanyar a Masies de Voltregà, Masies de Sant Pere de Torelló, Sant Julià de Vilatorrada, Santa Eulàlia de Riuprimer, Tona, El Brull, Centelles, Collsuspina i Sant Martí de Centelles. El liberal monàrquic Bosch fou el més votat a Orís, Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Quirze de Besora, Sora, Olost i Oristà. El liberal demòcrata Torras només va tenir una majoria de vots a Folgueroles. Veure *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, (12 març 1913), p. 4-5.

combinacions que no voldríam pas veure erigides en sistema en tota lluyta electoral».⁴⁵²

QUADRE 33 RESULTAT DE LES ELECCIONS PROVINCIALS A LA CIUTAT DE VIC (9 MARÇ 1913)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	450	203	45'11	54'88
<i>Districte 2on 1ra</i>	428	140	32'71	67'28
<i>Districte 2on 2na</i>	469	137	29'21	70'78
<i>Districte 3er 1ra</i>	456	155	34'00	66'00
<i>Districte 3er 2na</i>	477	90	18'86	81'13
<i>Districte 4rt</i>	440	161	36'59	63'40
<i>Total Vic</i>	2720	886	32'57	67'42

	E. Prat	F. Fages	A. Bosch	Ll. Pericas	F. Torras	Altres
Districte 1	118	117	105	161	62	1
Districte 2-1	72	62	96	92	72	
Districte 2-2	52	48	105	76	91	2
Districte 3-1	55	59	113	109	94	1
Districte 3-2	40	38	74	65	33	
Districte 4	73	75	104	123	73	
Total Vic	410	399	597	626	425	4

Font: “Cens electoral. Rectificació 1913”, AHMV. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (12 març 1913, p. 5). RIQUER, Borja de [director]. (1988). *Història de la Diputació de Barcelona* (volums 1-2-3). Barcelona: Edicions de la Diputació de Barcelona.

A Vic, com havia succeït en les votacions provincials del 1909, la candidatura de coalició amb carlins i ministerials no va convèncer els simpatitzants regionalistes. Amb una abstenció molt elevada (67%), els candidats de La Lliga, Prat de la Riba i Fages, quedaren per sota de Francesc Torras, Alexandre Bosch i Lluís Pericas, que fou el més votat. L'absència d'un candidat “autòcton” també va influir en el retraïment catalanista, essent molt significatiu que aconseguís un millor resultat Fèlix Fages, un terratinent vallesà que compartia la ideologia ultracatólica i anticarlina de Catalunya Vella, que no pas l'emblemàtic Enric Prat de la Riba, permanentment enfrontat al sector més intransigent del catalanisme vigatà, que l'acusava de voler limitar la seva llibertat d'acció i d'imposar-li pactes *contra natura* amb els carlins. Per la seva part, la victòria del jaumí Pericas obeïa a la fidelitat dels elements tradicionalistes de la ciutat i al tarannà autonomista del candidat, el qual havia col·laborat amb els regionalistes a la Diputació. Els bons resultats dels liberals Alexandre Bosch i Francesc Torras, es degueren a dos fenòmens contraposats: la captació, per part del primer –que també comptava amb els mecanismes administratius locals per a manipular el sufragi–, d'un vot regionalista descontent amb el pacte amb els carlins i la mobilització, per part del segon, del vot obrer local, tot i que l'abstenció al districte popular per excel·lència, el segon, fou molt alta. A

⁴⁵² *Gazeta Montanyesa*, (11 març 1913), p. 1.

Manlleu, el candidat més votat fou Torras, que disposà del suport del potent moviment obrer local, seguit de Prat de la Riba, Pericas, Bosch i Fages. A Torelló, Fages obtingué la majoria de vots, seguit de Torras, Pericas, Prat de la Riba i Bosch.

QUADRE 34 RESULTAT DE LES ELECCIONS PROVINCIALS A MANLLEU I TORELLÓ (9 MARÇ 1913)

	E. Prat	F. Fages	Ll. Pericas	A. Bosch	F. Torras
Manlleu	336	269	334	283	386
Torelló	251	345	290	205	313

Font: *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (12 març 1913, p. 5).

Les eleccions municipals de 1913 i la Mancomunitat de Catalunya.

Entre les eleccions provincials del mes de març i la publicació, el 18 de desembre del 1913, del decret que possibilitava les mancomunitats de províncies, la vida pública vigatana visqué diversos esdeveniments importants. Primerament, i malgrat que, com s'havia demostrat a les eleccions del 9 de març, les desavinences amb la direcció de La Lliga posaven en una situació de feblesa electoral el regionalisme vigatà, aquest portà a terme, al llarg del 1913, un intens enfrontament amb el catalanisme barceloní, atiat en bona part pel Canonge Collell, per la qüestió de la normativa ortogràfica de l'Institut d'Estudis Catalans. El clergue vigatà va iniciar, des de les pàgines de la "Gazeta Montanyesa", una campanya en contra de les normes perquè les considerava «una nova y gran perturbació en la manera d'escriure la llengua catalana».⁴⁵³ Des de "El Poble Català", el periòdic dels catalanistes d'esquerra, s'acusà Collell de voler convertir Vic i la comarca d'Osona en un "cantó ortografic".⁴⁵⁴ La polèmica ortogràfica s'allargà durant molts mesos, sense que el canonge vigatà acceptés mai la normativa fabriana.⁴⁵⁵

D'altra banda, el 22 de juny del 1913, s'inaugurà al pas de Collformic un conjunt monumental, obra dels artesans Josep Cribiller (Seva), Joan Noguer (Folgueroles) i Ramon Collell (Vic); aquest obelisc, de poc més de sis metres d'alçada i construït amb pedra granítica del Montseny, volia recordar les víctimes de la matança perpetrada pels carlins en aquell indret durant la darrera guerra. La inauguració tingué una gran repercussió ciutadana; els catalanistes i els liberals s'adheriren majoritàriament a la commemoració,⁴⁵⁶ mentre que els

⁴⁵³ *Gazeta Montanyesa*, (6 febrer 1913), p. 2-4.

⁴⁵⁴ *Gazeta Montanyesa*, (11 febrer 1913), p. 1.

⁴⁵⁵ Joan REQUESENS [editor] (1994). *Jaume Collell i la llengua catalana. Selecció de textos*. Vic, Eumo Editorial/Universitat de Girona.

⁴⁵⁶ *Gazeta Montanyesa*, (21 juny 1913), p. 4-5. Els actes de la inauguració comptaren amb la presència de nombrosos membres de Catalunya Vella, del partit liberal i de l'obrerisme local: Ròmul Bosch, Domènec Camps, Joaquim Prats, Josep M. Subirachs, Josep Fatjó Vilas, Josep Sendra, Martí Garriga i

tradicionalistes criticaren obertament la iniciativa i la consideraren una provocació. Dos mesos més tard, el dia 20 d'agost, va morir a Barcelona Lluís B. Nadal, un dels principals impulsors del moviment catalanista vigatà. Tal com reconeixia Josep Callís i Marquet: «Tota l'actuació catalanista de Vich se deu a ell. Sense ell indubtablement que no hauríam arribat allà ahont estám y ell sense nosaltres no hauría pogut tenir may la satisfacció d'haver conseguit fer fructífera una predicació ardent y vigorosa per una ferma convicció».⁴⁵⁷ L'enterrament de Nadal, que es va fer a la capital catalana el dia 21 d'agost, comptà amb la presència de comissions de Catalunya Vella, de la “Gazeta Montanyesa” i de la junta directiva de l'Orfeó Català; a més hi acudiren nombroses personalitats del regionalisme com Àngel Guimerà, Francesc Cambó, Duran i Ventosa, Ferran Agulló, Ribot i Serra, Rubió i Lluch, Cabot i Rovira, López-Picó i Joan Alcover. La mort de Nadal suposava la desaparició del primer defensor de l'actuació política del catalanisme vigatà, tot i que la direcció dels interessos del regionalisme a la capital osonenca ja feia temps que estava en mans d'homes que no compartien l'estratègia “culturalista” i “intransigent” que encarnava Nadal.

Finalment, el 9 de novembre, es celebraren les eleccions municipals. La campanya electoral enfrontà, principalment, els regionalistes amb la candidatura “democràtica i liberal”, que agrupava als liberals que donaven suport a l'alcalde monàrquic Domènec Camps i el grup obrerista del paleta Joaquim Suriñach, que es declarava republicà d'esquerra sense partit definit.⁴⁵⁸ Aquesta rivalitat es fonamentava, com els catalanistes reconeixien, en què: «els lliberals, fomentant ambicions personals y com a plataforma per unes eleccions de diputat a Corts, han procurat formarse un Comité decididament contrari a les idees catalanistes».⁴⁵⁹ El regionalista Manuel Anglada, portaveu del seu grup a l'ajuntament i encarregat de dirigir l'activitat electoral de Catalunya Vella, acusava l'alcalde Camps de portar a terme «[...]una massa continuada campanya d'insidies y fins injurioses, desenvolupada cobardement en mes ausències».⁴⁶⁰ Els carlins i els conservadors també presentaren sengles candidatures. Les votacions dibuixaren un panorama força fragmentat: la candidatura “democràtica i liberal” obtingué tres regidors (Joaquim Prats, Miquel Comella i Joaquim Suriñach), els catalanistes també n'aconseguien tres (Josep Riera, Josep Illa i Francesc d'A. Baqué), els carlins en tingueren dos (Ramon Mas i Joan Colomer) i els conservadors un (Josep Sala Molas). El nomenament governatiu, malgrat els resultats, atorgà la vara d'alcalde a Josep Sala i Molas, l'home del partit conservador a la ciutat de Vic, al qual els seus enemics polítics per excel·lència,

Blanch, Manuel Moret i Pla, Lluís Viguer i Solà, Enric Blanch, Josep Bassols i Molas, Miquel Comella, Eudald Guix, Josep Comas i Santaló, Bartomeu Soler, Albert Buxó.

⁴⁵⁷ *Gazeta Montanyesa*, (13 agost 1913), p. 4

⁴⁵⁸ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (9 febrer 1914).

⁴⁵⁹ *Gazeta Montanyesa*, (30 octubre 1913), p. 5.

⁴⁶⁰ *El Norte Catalán*, (2 gener 1913), p. 3-4.

els catalanistes, assenyalaven com a principal organitzador de conxorxes electorals.

QUADRE 35 RESULTAT DE LES ELECCIONS MUNICIPALS A LA CIUTAT DE VIC (9 NOVEMBRE 1913)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	450	342	76'00	24'00
<i>Districte 2on 1ra</i>	459	213	46'40	53'59
<i>Districte 2on 2na</i>	469	261	55'75	44'24
<i>Districte 3er 1ra</i>	456	273	59'86	40'13
<i>Districte 3er 2na</i>	477	217	45'59	54'40
<i>Districte 4rt</i>	440	331	75'22	24'77
<i>Total Vic</i>	2720	1678	61'69	38'30

Districte 1er

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Sala Molas*	Conservador	Conservadora	133
Francesc d'A. Baqué*	Catalanista	Catalanista	105
Enric Blanch	Liberal	Demòcrata i Liberal	97

Districte 2on 1ra

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Illa Alibés*	Catalanista	Catalanista	135
Lluís Viguer Solà*	Catalanista	Catalanista	121
Ramon Mas Tubau*	Jaumí	Jaumina	98
Joaquim Suriñach*	Obrerista	Demòcrata i Liberal	78
Ramon Camps	Obrerista	Demòcrata i Liberal	76

Districte 2on 2na

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Ramon Mas Tubau*	Jaumí	Jaumina	127
Joaquim Suriñach*	Obrerista	Demòcrata i Liberal	123
Ramon Camps*	Obrerista	Demòcrata i Liberal	116
Josep Illa Alibés*	Catalanista	Catalanista	76
Lluís Viguer Solà	Catalanista	Catalanista	68

Districte 3ra 1ra

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Miquel Comella Prat*	Liberal	Demòcrata i Liberal	154
Joaquim Prats Dachs*	Liberal	Demòcrata i Liberal	145
Antoni Alemany	Jaumí	Jaumina	78
Bernat Callís Marquet	Catalanista	Catalanista	75
Josep Vila Serra	Jaumí	Jaumina	39
Josep Riera Carreras*	Catalanista	Catalanista	36
Josep M. Torner	Liberal	Independent	19

Districte 3ra 2na

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Riera i Carreras*	Catalanista	Catalanista	128
Miquel Comella Prat*	Liberal	Demòcrata i Liberal	68
Joaquim Prat Dachs*	Liberal	Demòcrata i Liberal	65
Bernat Callís Marquet	Catalanista	Catalanista	67
Antoni Alemany	Jaumí	Jaumina	49
Josep Vila Serra	Jaumí	Jaumina	41
Josep M. Torner	Liberal	Independent	8

Districte 4rt

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Joaquim Prats Dachs*	Liberal	Demòcrata i Liberal	147
Joan Colomer Mas	Jaumí	Jaumina	108
Antoni Puig darnís	Catalanista	Catalanista	76

Total Vic

<i>Candidats</i>	<i>Vots</i>
Demòcrates i Liberals	972
Catalanistes	851
Jaumins	540
Conservadors	133
Altres	81

Font: “Cens electoral. Rectificació, 1913”, AHMV. “Llibre d’Actes del Ple” (1 gener 1914), AHMV. “Gazeta Montanyesa” (8 novembre 1913, p. 1; 11 novembre 1913, p. 3-4). *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (12 novembre 1913, p. 5). “Elecciones municipales, 1901-1922”, AHMV. *Regidors electes.

El procés electoral transcorregué enmig de diverses irregularitats, protagonitzades principalment pels monàrquics liberals, que governaven l’ajuntament. Els catalanistes els acusaren de comprar vots: «Aquí, desgraciadament, hem vist eleccions ab compra de vots, però en la forma que s’ha fet ara únicament ho havíam vist quan se tractava d’adquirir l’acta de diputat a Corts». ⁴⁶¹ El control que els dinàstics exerciren sobre les votacions fou tan evident que *El Norte Catalán*, periòdic proper als integristes, assegurà que «es tan asqueroso lo ocurrido en algunos colegios, con el soborno y la compra de votos, que sería preferible echar sobre esa página tristísima de la historia de nuestras elecciones, un tupido velo, para que nadie se enterase del grado de corrupción á que ha llegado en esta ciudad el cuerpo electoral». ⁴⁶² Sigui com vulgui, la victòria, en número de vots, dels candidats liberals i demòcrates situà a l’ajuntament un dels carismàtics dirigents de l’obrerisme local, el treballador de la construcció Joaquim Suriñach, el qual optava per l’estratègia política, després d’una llarga trajectòria en l’àmbit sindical. Per a deixar clar que la seva intenció era continuar defensant els interessos dels treballadors, va fer repartir,

⁴⁶¹ *Gazeta Montanyesa*, (11 novembre 1913), p. 2.

⁴⁶² *El Norte Catalán*, (15 novembre 1913), p. 1.

l'endemà de les eleccions, un full en el qual subratllava el caràcter obrerista de la seva candidatura:

«Cumpliendo un deber de cortesía, y ante la imposibilidad de demostraros mi gratitud por vuestra soberana voluntad ejercida en las elecciones del pasado domingo, he creído necesario hacerlo público en esta forma. Nunca hubiera creído que en vosotros se albergaba tal simpatía personal, pues me considero inmerecedor y falto de aptitud para el desempeño de tal cargo; pero ajustándome a la realidad del resultado no puedo menos que exponeros la línea de conducta que debo seguir, atendiéndome a vuestro deseo y salvando mis particulares convicciones. Lo digo en el sentido que libremente ejerceré tal misión sin sugetarme a tutelaje político alguno (*aunque en la actualidad individualmente lo parezca*) pues antes que político soy obrero y como tal debo obrar; procurando siempre dar satisfacción de mis actos, en particular en la actuación administrativa que pueda alcanzar mi modesta intervención. Considerando pues, que para lo indicado he sido vuestro elegido en mi nombre y en el de mi compañero de candidatura, el consecuente y digno conciudadano D. Ramon Camps Anfruns, reiteramos nuestro incondicional ofrecimiento y opinamos necesario exteriorizar nuestra más sincera admiración por vuestro desinterés y afecto demostrado».⁴⁶³

A la resta de la comarca, les eleccions confirmaren un avenç de les forces conservadores (partits oficials, catalanistes i carlins) a costa dels grups d'esquerra que, tret de Torelló, perderen força regidors: a Manlleu i Roda de Ter, poblacions fabrils que s'havien convertit en feu de republicans i socialistes, aquests no obtingueren ni un sol escó municipal.

QUADRE 36 REGIDORS ELEGITS A MANLLEU, TORELLÓ i RODA (ELECCIONS MUNICIPALS DEL 9 NOVEMBRE 1913)

<i>Partit o fracció</i>	<i>Manlleu</i>	<i>Torelló</i>	<i>Roda</i>
Nacionalistes Rep.		1	
Socialistes		1	
Regionalistes		2	
Jaumins		1	
Liberals		1	
Independents	1		
Cand. Administar.	4		4
Cand. Dretes	4		
Cand. Caciquista			4

Font: “Gazeta Montanyesa” (11 novembre 1913, p. 7; 13 novembre 1913, p. 7).

⁴⁶³ AEV, “Aspectes polítics, 1843-1913” [1913]

Les eleccions municipals no tregueren protagonisme al gran tema polític del moment: la Mancomunitat de Catalunya. El regionalisme vigatà, i amb ell tots els nuclis catalanistes de la comarca, als quals s'hi afegien minories provinents de la majoria de partits, a excepció dels lerrouxistes, era ferm partidari d'aquesta federació provincial que atorgava una mínima autonomia a Catalunya.⁴⁶⁴ Així doncs, la signatura, el 26 de març del 1914, per part de Sánchez Guerra del reial decret que aprovava l'estatut de la Mancomunitat catalana fou celebrat per amples sectors de la ciutadania osonenca, encara que només es tractés, en realitat, d'una tímida descentralització.

5.4.- De les polèmiques municipals a la Gran Guerra.

L'arribada del conservador Josep Sala i Molas a l'alcaldia, un càrrec que ja havia ocupat en el període 1904-1905, agità la vida pública municipal. L'oposició s'hi enfrontà ben aviat. En la sessió plenària del 19 de gener de 1914 es produïren incidents quan Sala Molas es negà a discutir una proposició presentada pels regidors M. Comella, Prats, Suriñach, Bach i Anglada, que pretenia passar les competències de consums a la comissió encarregada d'aquests afers. L'alcalde s'hi negà en rodó, argumentant que era una competència que li pertocava exclusivament a ell; l'actitud poc dialogant de Sala Molas va fer que el públic es posés a cridar "mori el caciquisme". Finalment, hagué d'intervenir la policia municipal per a desocupar, per la força, la sala de plens. Els regidors que presentaren la proposta –als quals s'hi afegiren Costa, Riera, Illa, Isern i Rocafiguera– també abandonaren la sala i anunciaren que volien presentar una moció de censura contra l'alcalde.⁴⁶⁵ Els incidents del dia 19 provocaren que, en la sessió del dia 4 de febrer, el regidor jaumí Ramon Mas, que donava suport a Sala Molas, llegís una moció criticant els aldarulls promoguts pels catalanistes i els liberals.⁴⁶⁶ El 16 de febrer, el ple municipal tornà a tractar la qüestió dels incidents del dia 19: el regidor de la minoria jaumina Mas acusà l'obrerista Suriñach de traïr la classe obrera perquè havia format part de la candidatura liberal. Enmig d'una gran tensió, Suriñach contestà que ell era a l'ajuntament en representació dels obrers vigatans i que la seva participació en la llista dels liberals era un fet circumstancial.⁴⁶⁷

La victòria del catalanista Narcís Verdager i Callís a les eleccions generals del 8 de març facilità la feina de l'oposició municipal, la qual va portar a terme una moció per a censurar l'actuació de l'alcalde conservador en referència a la

⁴⁶⁴ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (22 octubre 1913). Els regionalistes van fer aprovar al ple municipal, presidit pel liberal Domènec Camps, un text que sol·licitava al Govern espanyol l'aprovació del projecte de llei de mancomunitats provincials «que tanto ha de contribuir a la prosperidad de nuestra tierra». L'acord del ple fou enviat al president del Consell de Ministres i al president de la Diputació de Barcelona.

⁴⁶⁵ AHMV, Llibre d'Actes del Ple, (19 gener 1914).

⁴⁶⁶ AHMV, Llibre d'Actes del Ple, (4 febrer 1914).

⁴⁶⁷ AHMV, Llibre d'Actes del Ple, (16 febrer 1914).

qüestió dels consums. Aquesta reprovació, presentada pels regionalistes el dia 1 d'abril, comptà amb el suport de 12 regidors, el vot en contra de dos i l'abstenció d'un.⁴⁶⁸ Sense el favor del diputat del districte i amb la majoria del consistori en contra, l'alcalde monàrquic es va veure avocat al fracàs. El 20 de maig, una reial ordre ratificava la dimissió de Josep Sala Molas i atorgava la vara d'alcalde al liberal Joaquim Prats. La reorganització de l'equip de govern va donar un nou protagonisme al grup catalanista, que aconseguí la primera tinença d'alcaldia, en mans de l'advocat Francesc d'A Baqué.⁴⁶⁹

La nova situació consistorial estimulà l'activitat pública del moviment regionalista local: l'ajuntament autoritza a Catalunya Vella la col·locació d'una làpida commemorativa a la casa de la Rambla Devallades propietat de Carles Vila,⁴⁷⁰ es nomena director del Conservatori de Música i de l'orquestra municipal al músic catalanista de Sant Quirze de Besora Joan B. Espadaler,⁴⁷¹ l'escriptor i periodista Manuel Brunet,⁴⁷² també regionalista, és escollit per ordenar l'arxiu municipal.⁴⁷³

L'opinió pública de Vic i la Primera Guerra Mundial.

L'esclat de la Primera Guerra Mundial, l'estiu del 1914, va fer que les forces polítiques locals, ocupades en les picabaralles polítiques municipals, es pronunciessin, tot i que Espanya decidí no intervenir, en referència al gran conflicte bèl·lic que enfrontava a les potències centrals i els països aliats. L'ajuntament vigatà s'adherí a la proposició de l'ajuntament de Barcelona d'esdevenir Catalunya i Espanya zona neutral, moció proposada pel catalanista Francesc d'A. Baqué.⁴⁷⁴ És una actitud que s'adiu amb la posició dels principals caps de La Lliga, com ara Cambó i Prat de la Riba, que és declaren "neutralistes". Els partits polítics vigatans es mostraren, majoritàriament, a favor de la neutralitat;⁴⁷⁵ així ho van defensar Catalunya Vella, els monàrquics i els integristes. El Canonge Collell es pronuncià decididament per la pau: «Prou de morts y de ruïnes, prou de aqueixa guerra que a tots nos amenaça ab un total agotament de sanch y de diner, de vides y de recursos. Prou de aqueixa mena de

⁴⁶⁸ AHMV, Llibre d'Actes del Ple, (1 abril 1914).

⁴⁶⁹ AHMV, Llibre d'Actes del Ple, (25 maig 1914).

⁴⁷⁰ AHMV, Llibre d'Actes del Ple, (1 juliol 1914). *Gazeta Montanyesa*, (7 juliol 1914), p. 5-6. Es tractava d'un marc de pedra de Vinaixa que portava una inscripció a la memòria de Bach de Roda, l'escut de la ciutat i una làpida de marbre amb les lletres: "no'm matan per ser traydor, ni tampoch per ser cap lladre, sino perque he volgut dir, que visca sempre la patria". Es va col·locar a les Devallades perquè allà és on fou penjat l'onze de novembre del 1713.

⁴⁷¹ AHMV, Llibre d'Actes del Ple, (23 setembre 1914).

⁴⁷² Veure Jordi PLA (1990). «Manuel Brunet, empordanès de Vic», *Revista de Girona*, pp. 51-55. Ramon RIEROLA (1955-1957). «Manuel Brunet i Solà». *Ausa*, vol. 2, pp. 267-268.

⁴⁷³ AHMV, Llibre d'Actes del Ple, (2 juny 1915).

⁴⁷⁴ AHMV, Llibre d'Actes del Ple, (13 gener 1915).

⁴⁷⁵ David MARTÍNEZ FIOU (1991). *Els "voluntaris catalans" a la Gran Guerra (1914-1918)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 30. L'autor assegura que només són aliadòfils a Catalunya, el Partit Republicà Radical d'Alejandro Lerroux, l'Esquerra i la Unió Catalanista

guerra que, per guanyar 500 metres de terrén, s'han de sacrificar quaranta, cinquanta, cent mil homens. Prou de aqueixa bestialitat de guerra civil, en que la Europa, la culta Europa, fins hi ha cridat a les races inferiors del Africa y del Asia, per ensenyarlos ahont hem arribat de progrés y de cultura».⁴⁷⁶ Malgrat el neutralisme, entre la burgesia catalanista hi havia una desconfiança molt accentuada cap a les potències aliades (França, Anglaterra i Rússia), a les quals s'acusava de ser bressol de la revolució social i del protestantisme. L'escriptor, i membre destacat del Cercle Literari, Lluís Arumí així ho deixava veure en un dels seus habituals articles a la "Gazeta de Vich": «[...] tal vegada després de aquest conflicte tinguem de patir una Anglaterra pacífica y tolerant del últim deseni, perquè hage aprofitat l'ocasió que se li ofereix per mudarhi la pell com les serps, y fins me penso que en aquest sentit no li convé que s'acabe massa aviat lo conflicte, perquè no tindria temps de solidar aquest esperit militarista dominador que ara invadeix la nació, com y també que sos obrers reben un bany de patriotisme y se li reten un xich de aquell vernís de internacionalisme que'n tenían un bon raig».⁴⁷⁷ A més, existia la qüestió de les nacionalitats "catòliques" que estaven administrades per aquests estats, Irlanda i Polònia, a les quals recolzaven en la seva lluita nacional.

Contràriament, en el si del jaumisme local, tot i que el pretendent Don Jaume es declarava neutralista,⁴⁷⁸ predominava, com succeïa arreu d'Espanya, una opinió partidària de la causa alemanya. El moviment obrer, per la seva part, es pronuncià a favor de la neutralitat, coincidint amb les posicions de socialistes, que es declaraven antiintervencionistes, i anarcosindicalistes, per als quals el bel·licisme dels estats capitalistes no interessava als treballadors. Malgrat el poc entusiasme aliadòfil que existia a la capital osonenca, hi hagué un grup de vigatans que lluitaren en el cos de voluntaris catalans de l'Exèrcit Francès. Segons Martínez Fiol, quatre d'aquests soldats moriren en acció de guerra; es tracta de Joan Bravo, Josep Prat Salarich, Ramon Vilar i un individu amb el cognom Català.⁴⁷⁹

Crisi econòmica i reorganització de l'obrerisme.

El desgavell econòmic que produí l'esclat de la Gran Guerra, amb el tancament dels dos centres borsaris de Barcelona –el Casino Mercantil i la Llotja–, la desorientació i passivitat de les institucions econòmiques i polítiques oficials i el

⁴⁷⁶ *Gazeta Montanyesa*, (22 desembre 1914), p. 1.

⁴⁷⁷ «Orientacions d'Anglaterra». *Gazeta de Vich* (17 octubre 1914), p. 2-3.

⁴⁷⁸ Josep Carles CLEMENTE (1990). *El Carlismo. Historia de una disidencia social (1833-1976)*. Barcelona, Ariel, p. 88-89.

⁴⁷⁹ David MARTÍNEZ FIOLE (1988). «Aliadòfils i fermanòfils a Catalunya: elements per comprendre la mobilització catalanista durant la gran guerra, 1914-1918». A: *El catalanisme i la gran guerra (1914-1918), Antologia*. Barcelona, Edicions La Magrana/Diputació de Barcelona. L'autor pensa que la Gran Guerra (1914-1918) fou aprofitada per aquelles opcions polítiques amb poca integració en el sistema de la Restauració (republicans, catalanistes radicals, vazquezmellistes i mauristes) per a desenvolupar una intensa propaganda en virtut del suport a un dels bàndols enfrontats.

pànic de les organitzacions empresarials catalanes, afavoriren un clima productiu que tingué, com a efecte immediat, un increment de l'atur arreu de Catalunya i el creixement accelerat dels preus.⁴⁸⁰ Aquesta cojuntura reactivà la mobilització dels treballadors, i inaugurà, tot i que la situació econòmica es redreçà i durant un temps les empreses catalanes obtingueren guanys espectaculars com a conseqüència de l'augment de les comandes per part dels països bel·ligerants, un període de reivindicacions obreres. A la Conca del Ter, ja s'havia produït a començaments del 1914 una vaga de treballadors del tèxtil que reclamaven l'aplicació del decret que regulava la jornada laboral. Aquest conflicte fou vist per determinats sectors de l'esquerra catalana com el renaixement del moviment obrer comarcal. Marcial Badia ho explicava d'aquesta manera des de les pàgines de *La Justicia Social*:

«A la hora de escribir estas líneas no habíamos recibido todavía noticias directas de la gran lucha que los obreros fabriles de la comarca del Ter tienen empeñada –¡oh, legalidad burguesa!– para lograr el cumplimiento del real decreto regulando la jornada en la industria textil. La prensa barcelonesa, por otra parte, no trae tampoco noticias del movimiento, y si publica algunas, o son notas oficiosas de la Comisión de huelga, que probablemente por un resto de vergüenza no echa al cesto, o son datos proporcionados en el Gobierno Civil. Y ya se sabe lo que es la *verdad oficial*. A pesar del silencio de la prensa diaria y de las noticias tendenciosas que publica, llega hasta nosotros el rumor de la lucha. Lucha titánica, lucha consciente, tranquila enérgica. Cerca de tres semanas llevan en uelga estos dignos trabajadores, sin que Dato, nuestro gran sociólogo, se haya decidido a intervenir. [...]»⁴⁸¹

Tot i que, per a donar suport als vaguistes, es celebraren nombrosos actes arreu dels pobles fabrils –Sant Quirze de Besora, Roda de Ter, Sant Hipòlit de Voltregà, Torelló– la comarca va recuperar, molt lentament, les antigues organitzacions de resistència obrera. De fet, ni republicans ni socialistes, que havien estat presents en l'obrerisme comarcal, pogueren consolidar-se més enllà del seu feu tradicional de Manlleu; aquesta població del Ter comptava amb una potent l'Agrupació Socialista –que va ser present als congressos de la Federació Socialista Catalana del 1914 (Reus), 1915 (Sitges) i 1916 (Tarragona)– i amb una activa fracció republicana.

⁴⁸⁰ Veure Magda SELLÉS (2000). *El Foment del Treball Nacional (1914-1923)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 127-131. Josep Lluís MARTIN RAMOS (1992). «Guerra i conflictivitat social». A: J. SERRALLONGA; J.L. MARTIN RAMOS. *Condicions materials i resposta obrera a la Catalunya contemporània*. Sant Quirze de Basora, Associació Cultural Gombau de Basora, p. 155-175.

⁴⁸¹ *La Justicia Social*, (21 març 1914).

A començaments del 1915, el descontent dels treballadors, convertit en autèntica indignació popular com a conseqüència de les dures condicions de vida que patien, accelerà la reorganització de les societats obreres locals, les quals iniciaren, durant el primer trimestre d'aquell any, una intensa activitat, amb mítings i actes públics a la majoria de localitats fabrils per a denunciar la carestia de les subsistències.⁴⁸² Alhora, els representants polítics dels treballadors en els ajuntaments de la comarca començaren a exigir mesures per a pal·liar les dificultats dels obrers; a Vic, el consistori decidí, el 27 de gener, començar a urbanitzar el sector de Santa Teresa, una proposta feta unes setmanes abans pel regidor Joaquim Suriñach per tal de donar feina als obrers aturats del municipi.⁴⁸³

5.5.- El triomf de Narcís Verdaguer i Callís: les eleccions a Corts del 8 de març de 1914.

Les votacions generals del 8 de març del 1914, celebrades uns mesos abans de l'esclat de la guerra mundial, enfrontaren la candidatura de Narcís Verdaguer i Callís –recolzat per regionalistes, liberals i integristes–⁴⁸⁴ i la de Joan Camín de Angulo, un advocat del cos jurídic de l'Exèrcit que era membre del partit conservador i que rebia el recolzament dels jaumins⁴⁸⁵ i de l'alcalde Josep Sala i Molas, el qual confiava en la victòria de l'aspirant ministerial per apuntalar la seva situació dins de l'Ajuntament, el qual tenia una majoria de regidors que li era adversa. Els regionalistes, com venien fent des de començaments de segle, s'esforçaren per guanyar l'acta de Diputat en un districte que consideravem "propi" i en el qual, tanmateix, tenien moltes dificultats per establir la seva hegemonia política. Per tal de donar suport a Verdaguer i Callís, la societat Catalunya Vella obrí una oficina electoral a Vic i programà, per a recollir adhesions, un llarg periple del candidat regionalista per la comarca.⁴⁸⁶ Joan Camín, per la seva part, visità els centres tradicionalistes d'Osona, i es desplaçà a Torelló i Manlleu acompanyat per Josep Sala i Molas.⁴⁸⁷ En aquesta darrera població, els partidaris de Camín van organitzar, a la sala de Can Gracia, un

⁴⁸² A Catalunya, entre el 1914 i el 1917 el cost de la vida augmentà en un 40% mentre que els sous s'apujaren, només, un 10%.

⁴⁸³ AHMV, Llibre d'Actes del Ple, (20 gener 1915).

⁴⁸⁴ *El Norte Catalán*, (28 febrer 1914), 1914, p. 1-2. Els integristes, tot i que finalment donaran suport a Narcís Verdaguer i Callís, negociaren la candidatura del jaumí Josep Maria Gich, una alternativa que no va poder materialitzar-se.

⁴⁸⁵ *Gazeta Montanyesa*, (7 març 1914), p. 2-3-5. El líder jaumista Vázquez de Mella va donar suport a Narcís Verdaguer i Callís i criticà als tradicionalistes d'Osona per haver ofert el seu recolzament al conservador Camín. D'altra banda, la Junta Diocesana d'Acció Social Catòlica donà suport a Camín, perquè considerava que era més catòlic que el candidat regionalista Verdaguer i Callís.

⁴⁸⁶ *Gazeta Montanyesa* (21 febrer 1914), p. 3-5. *Gazeta Montanyesa*, (24 febrer 1914), p. 5-6. *Gazeta Montanyesa*, (26 febrer), p. 2. *Gazeta Montanyesa*, (3 març 1914), p. 5. Narcís Verdaguer i Callís fa actes electorals a Vic, Manlleu, Sant Julià de Vilatorrada, Masies de Voltregà, Sant Hipòlit de Voltregà, Montesquiu i Sant Quirze de Besora.

⁴⁸⁷ *Gazeta Montanyesa*, (5 març 1914), p. 5.

gran míting adreçat als obrers; parlaren el candidat Camín, el conservador vigatà Francesc Petitpierre, un obrer de Roda i l'alcalde de Vic Sala Molas, el qual va atacar «furiosament» els catalanistes.⁴⁸⁸ La propaganda conservadora entre els treballadors va fer que una part del moviment obrer s'arreglerés amb Camín, el candidat que combatia a «[...] aquets senyors catalanistes que fent alarde de descentralització volen concentrar tot l'orbe enter dins las seves ridiculeses y maníes».⁴⁸⁹ Els enfrontaments amb alguns patrons catalanistes encara eren vius en la memòria de determinats sectors de l'obrerisme local: «fem historia dels que's titulen catalanistes sens cap amor ni a Catalunya ni a la mare patria. Recordeuvos obrers de Vich d'aquella huelga de paletes, que feren tencar obrers a grapats a la presó, sens cap mena de compassió per cap clase; y qui eren aquets; donchs, ningú més que'ls pares dels actuals defensors del catalanisme, y, com diu aquell adagi castellà, *de tal árbol tal astilla*, sabeu de sobras tot lo que podem esperar d'ells per experiència propia».⁴⁹⁰ Els jaumins, per la seva part, justificaren el seu suport a Camín per la tradicional competència amb els regionalistes i pels recels envers la figura de Verdaguer i Callís:

«En la propera lluyta electoral de Diputats a Corts presenta sa candidatura D. Narcís Verdaguer y Callís, nascut a Vich, pero que ha residit sempre a Barcelona, no recordantse de sa patria nadiua sino cada vegada que ha pretingut ser Diputat. Nostra comunió no pot pas permaneixer neutral en la lluita perque te un deute pendent ab el Sr. Verdaguer, deute que ha arribat l'hora de saldarli, demostrantli que no en va s'injuria y calumnia als que portem el lema Deu, Patria y rey. Alsemnos com un sol home ab la disciplina que'ns caracteriza, per dirli; tu no ets fill d'aquesta terra per mes que hi hakis nascut, puig ab tos actes has ofés a Deu y a nostres opinions polítiques. Has ofés els sentiments católics de la Plana de Vich votant a titul de catalanisme (¡quin sarcasme!) a facor d'aquell sectari projecte de Cultura, condempnat especialment per l'Excm. Sr. Bisbe de Barcelona, ton Ordinari. Has ofés a nostres opinions polítiques ab aquell manifest que portant ta propia firma publicares en 2 de Mars de 1911, hont deyes: “Trobareu enfront de la meva, vigatana y regionalista, una altra candidatura; la candidatura carlina. A las personas y a las opinions tot el meu respecte; pero la filiació politica carlina, pel seu sentit de reacció anacrònica incompatible ab els nostres temps, y per sa historia de guerres civils, no pot pretendre, y, sobre tot no podem nosaltres consentir, que tingui la representació de nostra terra, que ho es de sa tradicionalisme y de germanor humana. Cal impedir que'l nostre Districte aparegui disfressat ab una etiqueta que no

⁴⁸⁸ *Ídem.*

⁴⁸⁹ «Als obrers del districte». AEV, “Aspectes electorals, 1914-1936” (1914).

⁴⁹⁰ *Ídem.*

declara'l seu contingut verdader; y això's proposa la meua candidatura". Carlins tots de la comarca: a lluytar com un sol home contra el nostre calumniador D. Narcís Verdaguer, protector a la vegada de un projecte condemnat pe'l Sr. Bisbe de Barcelona; demostremli que Vich, patria de Sant Miquel y de'n Balmes, aborreix als seus fills que's revelan contra'ls seus Pastors eclesiàstichs y que no'ns deixém enganyar per banderes que signifiquen, per mes que ho dissimulin, l'odi irreconciliable contra Deu, la Patria y el Rey. Y com nostres superiors han acordat no presentar candidat jaumista y apoyar a D. Joan Camín de Angulo, acudim tots a les urnes, sense defalliments ni consideracions personals, ab la conciencia tranquila d'haver fet be a Deu y a la Patria»⁴⁹¹

La campanya transcorregué enmig d'acusacions mútues de pressions i soborns als electors. Els regionalistes denunciaren en un ple municipal les coaccions de Sala i Molas damunt els empleats municipals de l'ajuntament de Vic perquè votessin al candidat conservador.⁴⁹² Els integristes, partidaris de Verdaguer i Callís, digueren que els propietaris de Gurb, la majoria d'ells carlins, la nit abans de les eleccions havien passat targetes per les cases dels seus masovers anunciant que l'alcalde de la població, que era catalanista, s'havia passat a Camín.⁴⁹³ D'altra banda, i segons que consta en l'expedient protestat de les eleccions,⁴⁹⁴ els ministerials van utilitzar el Govern Civil de la província per a pressionar els alcaldes del districte, la majoria dels quals acudiren a Barcelona cridats pel governador civil per a ser advertits de les conseqüències de no donar suport al candidat oficial.⁴⁹⁵

Després d'una jornada electoral plena d'incidents,⁴⁹⁶ la candidatura de Verdaguer i Callís aconseguí la victòria. El resultat de les votacions fou protestat per Camín de Angulo, el qual posà en qüestió les actes de les meses electorals de les seccions primera, segona, tercera i quarta de Vic, Sant Hipòlit, Vilatorrada, Roda, Manlleu, Torelló i Oristà, acusant els partidaris de Verdaguer i Callís d'haver comprat el vot dels electors, assegurant, fins i tot, que el candidat regionalista disposava d'agents que recorrien tot el districte comprant el vot de la gent que figurava al cens. D'altra banda, el candidat dels regionalistes va fer constar com a protesta general que l'única candidatura que va gastar diners en compra de vots fou la de Joan Camín de Angulo, al qual va acusar de fer servir tres policies per fer propaganda electoral i exercir coaccions; també va denunciar la detenció d'un apoderat catalanista a Sant Quirze de Besora i

⁴⁹¹ «Als tradicionals de la comarca vigatana». AEV, "Aspectes electorals, 1914-1936" (1914).

⁴⁹² AHMV, Llibre d'Actes del Ple, (11 març 1914).

⁴⁹³ *El Norte Catalán*, (14 març 1914), p. 2.

⁴⁹⁴ ANC, "Fons Narcís Verdaguer i Callís", caixa 17, carpeta 05.01.04.01.01.

⁴⁹⁵ *Gazeta Montanyesa*, (10 març 1914), p. 3.

⁴⁹⁶ L'acta de l'elecció constata que partidaris dels dos candidats, Verdaguer i Camín, efectuaren compres de vots i coaccions, més o menys encobertes. També hi hagué nombroses irregularitats a l'hora d'introduir els vots a les urnes, amb l'aparició de paperetes marcades i d'altres que no corresponien a l'acció de cap elector censat.

l'actuació il·legal dels alcaldes de Vic i Roda, que realitzaren propaganda electoral i exerciren coaccions a favor del candidat ministerial.⁴⁹⁷

QUADRE 37 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS AL DISTRICTE DE VIC (8 MARÇ 1914)

<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
10764	8120	75'43	24'57

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Vots</i>
Narcís Verdaguer Calís*	Lliga Regionalista	4308
Joan Camín de Angulo	Conservador	3593

Font: Albert BALCELLS; Joan B. CULLA; Conxita MIR (1982) *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, p. 545. *Diputat electe.

Les protestes d'uns i altres van ser resoltes, finalment, pel Tribunal Superior de Justícia, en data d' 1 d'abril del 1914, el qual va considerar vàlida l'elecció de Narcís Verdaguer i Callís, després d'haver estudiat les denúncies, dictant que: «En su virtud, este Tribunal, estima que pudiera servirse el Congreso de los Diputados declarar la validez de la elección celebrada en el distrito de Vich en 8 de Marzo último y que D. Narciso Verdaguer y Callix tiene la actitud y capacidad requeridas por la ley para el ejercicio del cargo».⁴⁹⁸

A Vic, on el candidat regionalista havia superat de llarg el seu adversari amb una participació molt elevada, la victòria de Narcís Verdaguer i Callís fou celebrada amb un gran banquet, que es va fer el dia 15 de març. Per a homenatjar Verdaguer i Callís es desplaçaren fins a Vic alguns dels líders del catalanisme conservador: Cambó, Fages, Ramon d'Abadal. L'acte més multitudinari es va fer al Teatre Principal on es varen reunir 400 persones, amb la presència dels socis més destacats de Catalunya Vella (Joaquim Rocafiguera, Josep Verdaguer Callís, Manuel Brunet, Francesc Baqué) i delegats dels centres catalanistes de Roda, Sant Quirze, Manlleu, Sant Julià de Vilatorrada, Torelló, Sant Hipòlit, Sant Pere de Torelló i Santa Maria del Corcó. Presidí l'acte l'advocat i terratinent Joaquim Rocafiguera, president de Catalunya Vella i un dels nous caps visibles del regionalisme vigatà. Verdaguer i Callís encetà les intervencions assegurant que «aquesta terra, que ha presenciada els heroïsmes de Bach de Roda, la magna filosofia del Jaume Balmes, la poesia sublim de mossèn Cinto, les obres dels Col·lell, Espona, Serra, Nadal, que tenien encesa l'ànima en el patriotisme, aquesta terra no podia consentir ser treta dels braços de la patria»⁴⁹⁹ El discurs de Cambó insistí en què «la victòria que ara celebrem no és sols victòria de Verdaguer, a qui deu molt, com a pocs pugui deure, la

⁴⁹⁷ *La Veu de Catalunya*, (13 març 1914), p. 2.

⁴⁹⁸ Diario de las Sesiones de Cortes, [abril 1914]. Joaquim COLL (1998). *Narcís Verdaguer i Callís (1862-1918)*... , p. 485-486.

⁴⁹⁹ *La Veu de Catalunya*, (16 març 1914), p. 1. *Gazeta Montanyesa*, (12 març 1914), p. 6.

nostra estimada Catalunya. Damunt de tot, la victòria és d'aquest districte perquè significa que vosaltres sou un poble de catalans i de ciutadans que no voleu veure burlat lo que mes estima. [...] Poques terres són fonament catalanes com la comarca de Vich, i ella havia de venir ara a col·laborar en l'obra magna de Catalunya».⁵⁰⁰

**QUADRE 38 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS A LA CIUTAT DE VIC
(8 MARÇ 1914)**

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	454	341	75'11	24'89
<i>Districte 2on 1ra</i>	406	293	72'16	27'84
<i>Districte 2on 2na</i>	410	262	63'90	36'10
<i>Districte 3er</i>	703	355	50'49	49'51
<i>Districte 4rt</i>	385	307	79'74	20'26
Total Vic	2464	1558	62'23	36'77

	Narcís Verdaguer i Callís (regio.)	Joan Camín (conservador)
Districte 1er	180	141
Districte 2on 1ra	178	115
Districte 2on 2na	214	45
Districte 3er	213	130
Districte 4rt	192	109
Total Vic	977	549

Font: “Cens electoral. Rectificació, 1914”, AHMV. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (11 març 1914, p. 3-5).

El candidat catalanista també va guanyar a les localitats de Torelló, Manlleu i Roda de Ter, aconseguint un còmoda majoria de vots, encara que en el cas de Torelló i Manlleu, dels quals tenim dades, la participació electoral fou inferior a la de Vic i a la del districte. L'aspirant catalanista Narcís Verdaguer i Callís no va poder igualar els percentatges de la capital comarcal, perquè fora de la seva ciutat li fou més difícil mobilitzar influències i fidelitats.⁵⁰¹ Una tendència que s'accentuà en els pobles petits de la comarca, on l'acció dels partidaris de Camín de Angulo va fer que el candidat ministerial no patís un daltabaix electoral. Així doncs, Verdaguer i Callís només va obtenir, després d'una campanya en la qual es generalitzà la intervenció administrativa i la corrupció electoral promoguda per les forces polítiques oficials, 715 vots més que el seu adversari.

⁵⁰⁰ *Idem.*

⁵⁰¹ Verdaguer i Callís obtingué la victòria a Masies de Roda, Roda de Ter, Sant Hipòlit de Voltregà, Sobremunt, Pruit, Tavertet, Folgueroles i Sant Julià de Vilatorrada. El conservador Camín de Angulo guanyà a Masies de Sant Pere de Torelló, Orís, Sant Pere de Torelló, Sant Quirze de Besora, Sant Vicenç de Torelló, Santa Cecília de Voltregà, La Vola, L'Esquirol i Malla. Veure *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, (11 març 1914), p. 2-3.

**QUADRE 39 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS ALS POBLES DE LA
CONCA DEL TER (8 MARÇ 1914)**

	Narcís Verdaguer i Callís	Joan Camín de Angulo
Manlleu*	441	288
Torelló**	382	209
Roda de Ter***	285	145

* Cens electoral: 1329 Votants: 742 % Participació: 55'83 % Abstenció: 44'16

** Cens electoral: 899 Votants: 622 % Participació: 69'18 % Abstenció: 30'81

*** No es conserven les dades del cens electoral.

Font: *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (11 març 1914, p. 3, p. 4, p. 5). “Eleccions. Cens electoral (1914)”, AMT. “Governació 46 i 47. Censos electorals”, AHMM.

El triomf dels regionalistes, i concretament d'un dels seus líders més prestigiosos, en aquestes eleccions generals tornà a situar-los en un lloc de privilegi en la vida política local. A Vic, s'havia produït una veritable mobilització electoral a favor del candidat proposat per Barcelona i s'havien deixat de banda les picabaralles d'altres votacions. Els regionalistes de la capital osonenca tornaven a tenir l'acta de diputat a Corts i, després de molt temps, tornaven a disposar d'un representant parlamentari al qual reconeixien com a líder, un dels caps catalanistes que, a més, s'havia distingit per les seves crítiques als tradicionalistes. D'altra banda, a Catalunya es consolidava la força de la Lliga Regionalista, que havia guanyat a Barcelona i havia aconseguit la majoria de diputats (10 a la província de Barcelona, i 2 a Girona).

5.6.- Els liberals retenen l'alcaldia de Vic: les municipals del 14 de novembre del 1915

Un dels esdeveniments més destacats de la vida política de Vic durant l'any 1915 fou la desaparició del vell periòdic dels integristes, *El Norte Catalán*, a mitjans del mes de març. Aquest setmanari fou una de les víctimes de les picabaralles internes d'una força política en crisi, el Partit Catòlic Nacional. El fet que precipità el tancament definitiu de *El Norte* fou la publicació, el dia 20 de febrer del 1914, d'un article que criticava al diari catòlic madrileny *El Debate* per recomanar obres literàries “immorals”. El nunci apostòlic amonestà el diari vigatà per aquests comentaris i el seu director, i dirigent integrista, Marià de Rocafiguera i Ventós decidí deixar de publicar-lo: «después de tan dura reprensión, nos consideramos inutilizados, para continuar en la dirección de EL NORTE CATALÁN, preferimos romper la pluma, dar por terminada nuestra misión de periodistas católicos, retirarnos a nuestra casa para cuidar más desahogadamente de nuestra familia y de nuestro escaso patrimonio, reparar

nuestra salud algo quebrantada y encomendarnos a Dios nuestro Señor para que nos ilumine a todos y no nos deje nunca de su mano».⁵⁰²

El catalanistes, que es preparaven per guanyar l'alcaldia als liberals, es quedaren, amb la desaparició de *El Norte Catalán*, sense un dels seus aliats més fidels. Mentrestant, la seva postura davant la guerra mundial accentuava la desconfiança vers les potències aliades: criticaven als Estats Units per aprofitar-se «dels beneficis que'ls reporta aqueix immens cataclisme europeu»,⁵⁰³ als francesos per «la sang y els mals de tota mena que ha costat a nostra terra el massa vehinatge ab França»⁵⁰⁴ i a Bèlgica per haver permès que s'inaugurés a Brussel·les un monument al fundador de l'Escola Moderna Ferrer i Guàrdia.⁵⁰⁵ En la línia d'enfortir el moviment regionalista i de donar-li “coherència nacional” alguns membres de Catalunya Vella participaren, abandonant el tradicional aïllament dels catalanistes vigatans, en la campanya electoral de les provincials de la circumscripció d'Olot-Puigcerdà, recolzant al candidat de La Lliga, una actitud que la “Gazeta de Vich” considerava «franca y lleal intervenció dels amichs y companys de causa [...] una nota ben simpática que proba una vegada més la eficacia de la idea regionalista pera conseguir la “unitat” de Catalunya, acabant ab aquells xorchs antagonismes dels interessos de provincia a provincia que eran una rémora pel progrès del pays».⁵⁰⁶

Les eleccions municipals, celebrades el 14 de novembre, enfrontaren als regionalistes de Catalunya Vella i als liberals, en una confrontació bipolar que posava cara a cara els dos grups municipals que havien col·laborat per treure de l'alcaldia al conservador Josep Sala i Molas. Aquestes dues formacions polítiques eren les úniques, tenint en compte que els jaumins havien desgastat la seva imatge pública en la defensa de l'impopular Sala i Molas, que estaven en disposició de governar l'ajuntament. Es repetí, amb l'única novetat del recolzament jaumí a la candidatura liberal, el mateix esquema d'aliances que en les votacions locals de l'any 1913, de tal manera que els catalanistes comptaren amb el suport del raquític partit catòlic nacional (integrista) de Vic i els liberals amb el dels obreristes de Joaquim Suriñach i dels jaumins. A més, la candidatura liberal disposà de l'ajut del barceloní Alexandre Bosch i Catarineu, fill del fabricant Ròmul Bosch i Alsina i diputat provincial pel districte Vic-Granollers, una participació que fou denunciada, des de les pàgines de la “Gazeta de Vich”, com una injerència intolerable: «en aquesta lluyta, que té més transcendencia de lo que a primera vista sembla, hi havia d'una part D. Alexandre Bosch y Catarineu, barceloní, secundat per uns “soidisant” lliberals y pels carlins que quan l'elecció de D. Ròmul Bosch y Alsina inventaren alló del

⁵⁰² *El Norte Catalán*, (20 març 1915), p. 1.

⁵⁰³ *Gazeta de Vich*, (10 agost 1915), p. 1.

⁵⁰⁴ *Gazeta de Vich*, (26 octubre 1915), p. 1.

⁵⁰⁵ *Gazeta de Vich*, (4 febrer 1915), p. 1.

⁵⁰⁶ *Gazeta de Vich*, (16 març 1915), p. 1.

“pecat mortal”, y a l'altre part hi havían els vigatans que per administrarse a casa seva no volen ni necessitan tuteles forasteres».⁵⁰⁷

Sigui com vulgui, les votacions –que no es celebraren al districte quart perquè s'aplicà l'article vint-i-nou per haver-hi igual número de candidats que regidories en joc– van reforçar el bipartidisme en la institució municipal, ja que el partit liberal, amb els seus aliats obrers, i els catalanistes van obtenir quatre regidors, mentre que els candidats independents n'aconseguien dos. Amb aquests resultats, el panorama consistorial es complicava, ja que els dos grups enfrontats passaven a tenir set cadires cadascun –els liberals Domènec Camps, Joaquim Prats, Joaquim Suriñach, Ramon Soler, Joan Conill, Miquel Comella i Josep Subirachs; els catalanistes Francesc Baqué, Josep Illa, Josep Riera, Josep Font, Lluís Viguer, Jaume Casassas i Joaquim Benet–, mentre que els jaumins i els independents en tenien dues –Joan Colomer, Ramon Mas, Domènec Macià i Bernat Boixeda– i els conservadors una –l'exalcalde Josep Sala i Molas.

QUADRE 40 RESULTAT DE LES ELECCIONS MUNICIPALS A LA CIUTAT DE VIC (14 NOVEMBRE 1915)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	426	321	75'35	24'64
<i>Districte 2on 1ra</i>	403	270	67'00	33'00
<i>Districte 2on 2na</i>	394	295	75'00	25'00
<i>Districte 3er 1ra</i>	363	296	81'54	18'45
<i>Districte 3er 2na</i>	340	200	58'82	41'17
<i>Districte 4rt</i>	385			
<i>Total Vic</i>	2311	1382	71'75	28'24

Districte 1er

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep M. Subirach*	Liberal	Liberal	113
Joaquim Benet*	Catalanista	Catalanista	112
Josep Vilaplana	Independent		96

Districte 2on 1ra

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Lluís Viguer*	Catalanista	Catalanista	154
Ramon Soler*	Obrerista	Liberal	137
Joan Conill*	Liberal	Liberal	128
Josep Comas	Obrerista	Liberal	110
Altres			11

Districte 2on 2na

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Lluís Viguer*	Catalanista	Catalanista	154
Joan Conill*	Liberal	Liberal	152

⁵⁰⁷ *Gazeta de Vich*, (16 novembre 1915), p. 3.

Ramon Soler*	Obrerista	Liberal	147
Josep Comas	Obrerista	Liberal	133
Blancs			5

Districte 3er 1ra

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Bernat Boixeda*	Independent		143
Jaume Casassas*	Catalanista	Catalanista	107
Josep Vilanova	Liberal	Liberal	43
Blancs			3

Districte 3er 2na

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Jaume Casassas*	Catalanista	Catalanista	135
Bernat Boixeda*	Independent		38
Josep Vilanova	Liberal	Liberal	19
Blancs			8

Districte 4rt

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Domènec Camps*	Liberal	Liberal	Article 29
Josep Font*	Catalanista	Catalanista	Article 29
Domènec Macià*	Independent		Article 29

Total Vic

<i>Candidats</i>	<i>Vots</i>
Liberals	942
Catalanistes	662
Independents	77
Blancs	16
Altres	11

Font: “Cens electoral. Rectificació, 1917”, AHMV. “Llibre d’Actes del Ple” (1 gener 1918), AHMV. “Gazeta de Vich” (10 novembre 1917, p. 3; 13 novembre 1917, p. 3-4). *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (14 novembre 1917, p. 4).

Tot i que no eren majoria en el consistori, els liberals pogueren retenir l’alcaldia de la ciutat, que passà a mans de Domènec Camps, membre històric del liberalisme vigatà que ja havia ocupat la presidència del consistori en el període 1912-1913. La constitució del nou ajuntament es va portar a terme en una sessió celebrada el primer de gener del 1916, en el decurs de la qual es llegí la reial ordre, amb data del 29 de desembre del 1915, que confirmava el nomenament del nou alcalde.

5.7.- La victòria electoral d'Alexandre Bosch i les conseqüències en la vida pública de Vic.

Enmig d'un clima polític enterbolit per la competència entre els diversos grups, que s'havia accentuat en les darreres eleccions, succeí un fet que commocionà profundament la vida ciutadana de Vic: la mort, el dia 7 de febrer de 1916, del bisbe Torras i Bages. La desaparició del prelat vigatà tingué, tal com assegurava "La Veu de Catalunya", un dimensió nacional:

«Tota la Catalunya cristiana i catalana ha seguit aquests dies amb emoció creixent l'agonia del Sant Prelat que, en el cor de tots els que en coneixien el robust saber i les altes virtuts, era ja consagrat bisbe per naturalesa abans de ser-ho per gracia; tota la Catalunya cristiana i catalana rebrà, amb la notícia de la mort del Bisbe Torras, el consol, ja esperat, de saber-la tan plena de dignitat i unció, tan serena i dolça, com la de qui ha passat per la terra amb l'esperit sospès entre ella i el cel. Perquè el trànsit d'aquest Sant Pare de la Iglesia cap a la Llum perpetua, no ha semblat que arribés a ésser un veritable trànsit, sinó un vol més enllà en la serenitat de les regions on el seu verb càlid cercava la inspiració, per escampar-la com pluja beneïda i fecunda damunt del tròs de món que regia espiritualment. I aqueixa pluja era tan abundosa i era tal l'assedegament produït en les multituds amb sols anunciar-ho que s'aixecava el desig de copsar-la, i a tot arreu de la nació n'arribaren pròdigs el beneficis. A tot arreu de la nació i fronteres enllà, fins a amaran l'esperit del mateix Vicari de Jesucrist en aquest món»⁵⁰⁸

La intervenció pública del bisbe Torras i Bages, inclosa la seva tasca com a teoritzador del regionalisme conservador, l'havia convertit en un personatge carismàtic reverenciat per bona part de l'opinió catòlica de Catalunya. El seu enterrament, celebrat a la capital osonenca el dia 10 de febrer, fou una mostra de dol ciutadà amb assistència dels bisbes d'Urgell, Barcelona, Solsona, Lleida i Girona; el president de la Diputació de Girona –August de Riera–; el delegat de l'alcaldia de Barcelona –Xavier Calderó–; l'ajuntament de Vic en ple; una delegació de la Diputació de Barcelona; els senadors Raimon d'Abadal i Pere Rahola; el rector de la Universitat de Barcelona; una delegació del Col·legi d'Advocats de Barcelona i delegacions municipals de Vilafranca del Penedès, Igualada, Ripoll, Manlleu, Sant Joan de les Abadesses i de la majoria de pobles de la comarca.⁵⁰⁹ El bisbat de Vic rebé missatges de condol arribats d'arreu de Catalunya i d'institucions i associacions de molt diversa naturalesa.⁵¹⁰

⁵⁰⁸ *La Veu de Catalunya*, (8 febrer 1916), p. 1.

⁵⁰⁹ *Gazeta de Vich*, (12 febrer 1916), p. 6-8.

⁵¹⁰ *La Veu de Catalunya*, (12 febrer 1916), p. 2.

A pesar que Torras i Bages no participà significativament en la vida pública vigatana, la seva mort mobilitzà tots els sectors ciutadans per a defensar el caràcter local de la figura del bisbe. Així doncs, el ple municipal acordà, amb l'aprovació de tots els grups, les resolucions següents: donar el nom de Torras i Bages al carrer que s'havia urbanitzat en la zona de Santa Teresa, col·locar el seu retrat en la galeria de vigatans il·lustres, elaborar un plà en col·laboració amb el vicari capitular per enaltir la figura del bisbe i oposar-se fermament al trasllat de les seves restes.⁵¹¹ Per a aconseguir que les despulles de Torras i Bages no es moguessin de Vic, l'ajuntament va aprovar una contribució econòmica per a la Junta de l'Homenatge, encarregada de fer un monument sepulcral a l'altar de la catedral, on estava enterrat el prelat.

Substituí Torras i Bages, el clergue de Burjassot (País Valencià), Francesc Muñoz Izquierdo, que no tindrà el perfil catalanista ni el carisma intel·lectual del seu predecessor.⁵¹² Malgrat tot, el nou bisbe de Vic, que fou consagrat a Barcelona el 25 d'octubre del 1916, va ser rebut respectuosament pels diversos sectors del grup dirigent burgès de la ciutat, com era tradició.

Les eleccions a Corts del 9 d'abril de 1916.

La persistència dels liberals en la direcció de l'ajuntament de Vic, i la frustració dels catalanistes per no poder aconseguir l'alcaldia, va fer que les eleccions a Corts del 9 d'abril de 1916 es plantegessin com un enfrontament entre el regionalisme i els liberals monàrquics, que en aquells moments presidien el consell de ministres espanyol a través del Comte de Romanones. Els dos candidats que competien en el districte de Vic eren dos personatges amb una llarga trajectòria política: el catalanista Narcís Verdager i Callís i el liberal Alexandre Bosch i Catarineu. Els regionalistes, segurs de mantenir l'acta de diputat que ocupava Verdager i Callís des del 1914, criticaren el seu adversari perquè pertanyia a la fracció romanonista del fragmentat partit liberal; per als catalanistes «[...] el comte de Romanones no representa altre cosa que la concreció de tots els nostres enemics: perquè ell s'ha trobat desde'l Govern en pugna oberta ab els sentiments religiosos de aquesta Comarca: perquè ell ha sigut el constant vexador de la nostra parla y de la nostra cultura: perquè ha desconegut y despreciat els problemes obreristas que a la conca del Ter tant interessan [...]».⁵¹³ L'obrerisme comarcal, per la seva part, es dividí entre les diverses fraccions moderades que donaven suport a algun dels dos candidats, preferentment al liberal Bosch i Catarineu, i els qui predicaven activament l'abstenció i la no participació en un procés electoral que consideraven antidemocràtic. Els socialistes osonencs repartiren, en aquestes votacions, un manifest que recordava als treballadors del districte que «en vuestras luchas

⁵¹¹ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (23 febrer 1916).

⁵¹² *Gazeta de Vich*, (14 març 1916), p. 1.

⁵¹³ *Gazeta de Vich*, (28 març 1916), p. 1-2.

para alcanzar un poco más de pan o un poco más de descanso nadie está a vuestro lado; todos os abandonan, como cosa inútil; todos, gobiernos, autoridades, partidos, hombres influyentes, demócratas, liberales, reaccionarios, todos hacen causa común con los explotadores».⁵¹⁴

La campanya electoral, com succeïa en els darrers anys, tingué dues cares: d'una banda, l'activitat pública –mítings, actes polítics i trobades amb associacions de tota mena– dels dos candidats pels pobles de la comarca;⁵¹⁵ de l'altra, la mobilització d'influències i fidelitats, el tràfic de favors i les pressions que ambdós aspirants exerciren sobre els alcaldes i els jutges municipals del districte. Per la seva part, Alexandre Bosch, propietari de la fàbrica del Còdol Dret a les Masies de Roda, exercí un estricte control social en aquesta població –i també a Roda de Ter–, tal com reconeixien, en una carta enviada a Verdaguer i Callís, els membres de la junta directiva de Catalunya Vella després d'entrevistar-se amb un grup de regionalistes rodencs:

«Els d'avui han comparegut també amb un sincer entusiasme, però diuen que a Roda tothom té de nadar i guardar la roba: an ells els sabia molt greu que una campanya violenta pogués donar peu a que després en Bosch tanqués la fàbrica deixant molta gent penjada que maldiria an ells tres. Ells creuen que Roda es un enigma, per que molta gent que callarà es complaurà després votant en contra. Ells se dolen de que en Martí per un punt no hagi obert el Centre [catalanista de Roda], però diuen que es millor que no l'obri, per què molta gent que votarà a V. no gosaria assistirhi. Diuen que V. té d'enviar un ofici al alcalde demanant que el diumenge abans de l'elecció li deixi la casa de la Vila per presentarse, per la mateixa raó que en el punt anterior no l'anirà a rebre ningú, i el cotxe de V. no s'aturarà fins al devant de cala Vila; allí ja hi trobarà amics, tots els amics»⁵¹⁶

Aquest clima de pressió administrativa i social damunt l'electorat del districte, es transformà en una veritable ocupació policial de Vic el dia de les votacions. L'alcalde Domènec Camps, membre del partit liberal, va omplir els carrers de la ciutat de policies i guàrdies civils que coaccionaven els votants perquè atorguessin els seu sufragi al candidat liberal. A més, Camps ordenà tots els empleats municipals, amb l'amenaça d'expulsar de l'ajuntament els que no complissin les seves instruccions, de votar l'Alexandre Bosch. Aquests fets

⁵¹⁴ «Remember a los obreros». AEV, “Aspectes electorals, 1914-1936” (abril 1916).

⁵¹⁵ El candidat regionalista, Narcís Verdaguer i Callís, fa campanya pels pobles de la comarca, amb un gran miting a Torelló, el dia 2 d'abril, en què intervingueren ell mateix, Francesc Cambó i Jaume Bofill i Matas. Els catalanistes instal·laren les oficines electorals als locals de Catalunya Vella. Per la seva banda, el candidat liberal Alexandre Bosch també fa actes electorals a la zona d'Orís i Sant Quirze de Besora. *Gazeta de Vich*, (30 març 1916, p. 3; 4 abril 1916, p. 4). Joaquim COLL (1998). *Narcís Verdaguer i Callís (1862-1918)*... , p. 491.

⁵¹⁶ ANC, Fons Narcís Verdaguer i Callís (Correspodència rebuda; Caixa 17; Carpeta 05.01.04.02.01.01.01.01). 15 març 1916.

foren tractats, el dia 12 d'abril, en un ple municipal que reprovà l'actuació de Domènec Camps, amb el vot favorable dels regidors catalanistes (Baqué, Riera, Viquer, Font, Illa, Benet i Casassas), els obreristes (Suriñach i Soler) i el liberal dissident Prats. Votaren en contra de la resolució els independents (Macià i Boixeda), el carlí Mas, el liberal Cunill i el conservador Sala i Molas.⁵¹⁷ La premsa regionalista local també s'ocupà de la qüestió i acusà l'alcalde d'haver posat «la autoritat municipal sota'ls peus d'una turba d'esbirros enviats a Vich pel Governador de la Província pera fer sortir de les urnes al *encasillat* qui no tenia prou confiança en los diners que portava y que días ha feya dringar en tots los indrets del Districte».⁵¹⁸

L'estratègia dels liberals va triomfar i el seu candidat, Alexandre Bosch i Catarineu, va aconseguir una majoria de vots que li donaren l'acta de diputat a Corts pel districte de Vic, deixant sense escó parlamentari a un dels grans líders del catalanisme: el vigatà Narcís Verdaguer i Callís. Sigui com vulgui, la victòria de Bosch i Catarineu fou molt discutida i La Lliga Regionalista, a través de Prat de la Riba, va enviar un telegrama de queixa al Comte de Romanones per les irregularitats que havien comès els liberals durant l'elecció. Les protestes no van poder modificar el resultat de les votacions i el dia 13 d'abril, mentre es feia l'escrutini general de la província, el Tribunal Superior de Justícia desestimà la impugnació que l'advocat Màrius Anglada va fer en nom de Narcís Verdaguer i Callís, i donà la raó a les al·legacions que, a favor d'Alexandre Bosch i Catarineu, va fer l'advocat vigatà, i regidor liberal de l'ajuntament, Josep Maria Subirachs.

QUADRE 41 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS AL DISTRICTE DE VIC (9 ABRIL 1916)

<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
10244	8163	79'42	20'58

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Vots</i>
Alexandre Bosch*	Liberal	4948
Narcís Verdaguer Callís	Lliga Regionalista	3098

Font: Albert BALCELLS; Joan B. CULLA; Conxita MIR (1982) *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, p. 558. *Diputat electe.

Els catalanistes de Catalunya Vella, indignats perquè Bosch i Catarineu havia tingut més vots que Verdaguer i Callís a Vic, culpaven de la derrota a les corrupcions i maniobres administratives promogudes pels ministerials,⁵¹⁹ però

⁵¹⁷ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (12 abril 1916).

⁵¹⁸ *Gazeta de Vich*, (15 abril 1916), p. 1.

⁵¹⁹ *Gazeta de Vich*, (11 abril 1916), p. 2. «Ens han guanyat les eleccions! Confessemho sens rubor, ja que no ha sigut lluyta d'un ideal, sino els diners y la coacció més asquerosa que han afogat els esforços de la nostra gent. Se deya primer que en Bosch no portaria quartos o be que portantne, no els entregaria mes que ha determinats individuos de la seva banda, ja que de tots no se fiava pas. Y no ha sigut aixís ja

també acusaren a diversos elements locals, alguns d'ells vinculats a entitas com l'Orfeó Vigatà, d'haver-los traït: «M'ha produhit veritable tristesa veure en les credencials d'interventors els noms de significats orfeonistas, que's disposan a lluytar de ferm contra el nostre candidat que en aquest cas representa Catalunya, y a les ordes del Sr. Bosch y Catarineu, escolá d'amén del actual President del Consell de Ministres, Sr. Comte de Romanones».⁵²⁰ Tanmateix, tal com reconeixia Anton Tort, que era president de l'Esbart Nacionalista de Torelló, en una carta adreçada a Verdaguer i Callís, la desafecció de carlins i republicans vers la candidatura catalanista, facilità el triomf d'Alexandre Bosch i Catarineu.⁵²¹

**QUADRE 42 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS A LA CIUTAT DE VIC
(9 ABRIL 1916)**

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	437	320	73'22	26'78
<i>Districte 2on</i>	861	353	40'99	59'01
<i>Districte 3er 1ra</i>	399	314	78'69	21'31
<i>Districte 3er 2na</i>	392	256	65'30	34'70
<i>Districte 4rt</i>	393	335	85'24	14'76
<i>Total Vic</i>	2562	1578	61'59	38'41

	Narcís Verdaguer i Callís (regio.)	Alexandre Bosch (liberal))
Districte 1er	159	158
Districte 2on	108	239
Districte 3er 1ra	100	211
Districte 3er 2na	97	158
Districte 4rt	140	189
<i>Total Vic</i>	604	955

Font: "Cens electoral. Rectificació, 1916", AHMV. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (13 abril 1916, p. 6).

Tot i la derrota, els membres de Catalunya Vella, convençuts que només les conxorxes dels monàrquics els prenen l'acta d'un districte que creien que els pertanyia, decidiren celebrar un banquet en honor de Verdaguer i Callís, amb l'assistència de delegacions regionalistes de tota la comarca. Manuel Brunet, arxiver de la ciutat i un dels directius de la societat catalanista vigatana, envià

que diumenge corregueren els diners a cabassats, y com a cada colegi eran varios els agents encarregats de donarlos, passá que ells meteixos se feyan la competencia anant apujant el preu del vot, engrescantse tots sols fins arribarne a pagar 15 duros».

⁵²⁰ *Gazeta de Vich*, (8 abril 1916), p. 2.

⁵²¹ ANC, Fons Narcís Verdaguer i Callís (Caixa 17, Activitats Polítiques; carpeta "Eleccions a Corts del 1916", 05.01.04.02.01.01.57). 14 abril 1916. «Varem perdre les eleccions però encara no hem perdut la moral ni la vergonya. Suposo que'ls Srs. Pujol i Vilarrubí íntims de V. i companys nostres li hauran explicat les males arts i grollerías que passaren en nostra vila, tansols li diré que nosaltres ens recordarem dels carlins i republicans, llevat de algunes persones, que encara poques, votaren la nostre candidatura, les altres votaren el nostre contrincant».

una lletra al candidat vençut per a informar-lo dels esdeveniments polítics de la ciutat arran de les eleccions:

«En contestació a la carta dirigida a l'Anglada, dec dir-li que lo dels compromissaris ha anat be a tot arreu. Només dubtem del de Gurb, el pare Rossel. A Vich tingué molt interès 26 per 46 de nostres. Els compromissaris de Vich son el Sr. Prats, en Mariano Rocafiguera i en Riera de les llangonisses. Suposo que veu la "Gazeta" i ja se'n podrà enterar. A l'Ajuntament l'alcalde se'n dugué un vot de censura votat per 10 contra 5. Aquest vespre ens han dit que'l compromissari de S. Quirze es el Sr. Domingo, el de S. Pere en Balart. Tot això en el fons es consolador perque demostra que'l catalanisme té aquí una força veritat, però açò si el poble es veu que es un escandol. Actualment encara ens estem barallant amb la cúa de les eleccions, cúa de mal esperit, que no acaba mai de renegar com les de les sargantanes. L'apat que "Catalunya Vella" ofereix als seus col·laboradors de campanya electoral será el divendres de Pasqua, haventnos promés assistirhi moltes representacions de fora, preguntant tots si vostè hi assistirá. Amb això ja no sabia [...]»⁵²²

A la resta del districte, la pressió administrativa també facilità les coses al candidat liberal, que guanyà amb una majoria de vots molt significativa a Manlleu, Torelló i Roda de Ter.⁵²³ En aquesta població, Bosch i Catarineu gairebé doblà els vots del seu adversari, ajudant-se de la condició de fabricant per a orientar el vot dels seus treballadors i dels familiars cap a la seva candidatura liberal. A la majoria de pobles de la comarca, la compra de vots i les irregularitats foren habituals, tal com confirma per a Torelló la correspondència enviada per Magí Vilarrubí, amic de Verdaguer i Callís i un dels líders del catalanisme torellonenc.⁵²⁴

QUADRE 43 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS ALS POBLES DE LA CONCA DEL TER (9 ABRIL 1916)

	Narcís Verdaguer i Callís	Alexandre Bosch i Catarineu
Manlleu*	487	528
Torelló**	230	401
Roda de Ter***	152	347

⁵²² ANC, Fons Narcís Verdaguer i Callís (Correspondència rebuda; Caixa 17; Carpeta 05.01.04.02.01.01.12). 16 abril 1916.

⁵²³ Alexandre Bosch també va guanyar a Masies de Sant Pere de Torelló, Orís, Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Pere de Torelló, Sant Quirze de Besora, Sant Vicenç de Torelló, La Vola, Oristà, Sobremunt, Pruit, Rupit, Calldetenes, Folgueroles, Gurb i Sant Julià de Vilatorrada. Narcís Verdaguer i Callís obtingué la victòria a Santa Cecília de Voltregà, Tavèrnoles, Sant Bartomeu del Grau, L'Esquirol, Taverdet, Malla i Muntanyola. Veure *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, (13 abril 1916), p. 5-6.

⁵²⁴ ANC, Fons Narcís Verdaguer i Callís (Correspondència rebuda; Caixa 17; Carpetes 05.01.04.02.01.01.13/14/15). 10 abril/20 abril/6 maig de 1916.

* Cens electoral: 1344 Votants: 1028 % Participació: 76'48 % Abstenció: 23'51
 ** Cens electoral: 918 Votants: 631 % Participació: 68'73 % Abstenció: 31'26
 *** No es conserven les dades del cens electoral.

Font: *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (13 abril 1916, p. 6). “Elecciones. Cens electoral” (1916)”, AMT. “Governació 46 i 47. Censos electorals”, AHMM. *Diputat electe.

Les conseqüències de l'actuació ministerial en aquestes eleccions es deixaren sentir en la política local de Vic. L'opinió catalanista de la ciutat considerà el resultat de les votacions del 9 d'abril com una usurpació de la seva “majoria social”, culpant-ne principalment a l'alcalde Domènec Camps i a aquelles forces polítiques, principalment els carlins, que havien fet el joc als liberals. En aquest context hem d'entendre l'adhesió entusiasta dels regionalistes de Vic a la Festa d'Unitat celebrada a Barcelona el 21 de maig del 1916, amb l'assistència de catalanistes, republicans i carlins «junts per defensar Catalunya davant d'un unich enemich que es el Govern».⁵²⁵ Els resultats electorals a Barcelona, on els regionalistes tornaren a guanyar, sobrepassant amb escreix un republicanisme dividit,⁵²⁶ no van poder amagar una dada que preocupava a les forces polítiques no oficials: els liberals igualaren a Catalunya els resultats de La Lliga Regionalista.⁵²⁷ També derivaven d'aquest clima d'enfrontament entre els monàrquics i els regionalistes les picabaralles municipals que es succeïren a l'ajuntament de Vic, culminant amb la multa de 50 pessetes que el Govern Civil imposà el mes d'agost a cadascun dels regidors que signaren l'escrit de protesta contra l'alcalde per les irregularitats comeses durant les eleccions a Corts.⁵²⁸ Aquesta disposició governamental precipità la resposta contundent del regidor obrerista Joaquim Suriñach, que havia arribat al consistori en coalició amb els liberals, el qual digué davant el ple que eren indignes «las funciones de policia que desde aquí se ejercen contra los concejales».⁵²⁹ El regidor Joaquim Surinyach, que ja havia estat fortament qüestionat des del moviment obrer local i des de les files catalanistes,⁵³⁰ abandonà el grup municipal liberal.

⁵²⁵ *Gazeta de Vich*, (11 maig 1916), p. 1.

⁵²⁶ El fracàs de la UFNR va fer que La Lliga comencés a adoptar un radicalisme verbal, amb la voluntat d'atreure's l'electorat que havia abandonat el nacionalisme republicà, sense abandonar. Però, la intervenció en la política espanyola. La participació dels regionalistes en la “Festa d'Unitat” és un exemple de la nova estratègia del partit regionalista.

⁵²⁷ Els monàrquics liberals obtingueren 14 escons, mentre que La Lliga Regionalista en tingué 13, els republicans 10 i el partit conservador 5. Els liberals no havien derrotat els regionalistes des de les eleccions del 1905, moment en què aconseguiren 18 actes, front les 7 de La Lliga. Veure Isidre MOLAS [editor] (2000). *Diccionari dels partits polítics de Catalunya. Segle XX*. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, p. 350. Albert BALCELLS; Joan B. CULLA; C. MIR (1982). *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*. Barcelona, Fundació Jaume Bofill, p. 375.

⁵²⁸ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (23 agost 1916).

⁵²⁹ *Idem*.

⁵³⁰ Abans de les eleccions a Corts del 9 d'abril del 1916, es celebrà una assemblea de treballadors al Centre Obrer de Vic per a censurar públicament l'aliança del grup de Joaquim Surinyach amb els liberals. D'altra banda, en un Ple municipal del 3 de maig del 1916, el portaveu regionalista Francesc d'A. Baqué acusà el líder obrer de ser un servidor del caciquisme, paraules que foren constestades per

Tanmateix, l'incident que tingué una repercussió més important des del punt de vista popular es produí el 5 de juliol, dia de Sant Miquel dels Sants, quan s'estava celebrant la Festa Major de Vic. Aquell dia, l'alcalde Camps prohibí a l'Orfeó Vigatà del Conservatori, presidit pel músic catalanista Joan B. Espadaler, sortir a la processó amb la seva senyera, exigint que li fos lliurada,⁵³¹ com a protesta, un grup de regionalistes esbroncaren Domènec Camps, quan aquest es dirigia a l'ofici solemne que es celebrava a la catedral, mentre els membres de l'Orfeó es negaven a cantar.⁵³² Finalment, es produí un gran aldarull entre els partidaris d'Espadaler i uns quants carlins que aplaudien a l'alcalde. La Guàrdia Civil va haver de restablir l'ordre. Com a conseqüència d'aquests fets, el mestre Espadaler fou destituït com a director de l'Orfeó Vigatà, una decisió que va ser fortament criticada per l'opinió catalanista de Vic i que contribuí a augmentar la tensió política que hi havia entre el bloc anticatalanista (format per carlins i liberals) i els regionalistes de Catalunya Vella.

Els enfrontaments entre aquestes dues fraccions s'aturaren amb motiu de la visita a la ciutat del nunci apostòlic Francesco Ragonesi, el qual volgué acudir a la seu episcopal per testimoniar el dol de la jerarquia catòlica per la desaparició de l'emblemàtic Torras i Bages. El nunci Ragonesi s'estigué a la capital osonenca els dies 9, 10 i 11 de setembre, durant els quals presidí un solemne *Te Deum* a la catedral, visità la tomba de Josep Torras i Bages i fou obsequiat amb una gran recepció, presidida per l'alcalde Domènec Camps, a l'ajuntament.⁵³³

5.-8. L'any 1917: crisi econòmica i predomini catalanista.

A mesura que avençava la guerra mundial, la crisi econòmica va fer la seva aparició a Espanya. Durant l'any 1917, la diferència entre els salaris i els preus es va fer més gran, la qual cosa empitjorà el nivell de vida de les classes populars. El 18 de desembre del 1916 ja s'havia portat a terme la primera vaga general amb èxit convocada per la UGT i la CNT, que havien pactat la seva col·laboració a Saragossa. A la crisi social interna s'hi afegí la crisi internacional: desapareixen les monarquies de Grècia i Rússia, es produeixen

Surinyach dient que ell estava a l'ajuntament per ajudar la classe obrera. (AHMV, Llibre d'Actes del Ple, 3 maig 1916).

⁵³¹ Els monàrquics i els tradicionalistes perseguïen les activitats dels coristes regionalistes, que dirigia J. B. Espadaler, fins al punt que aquest sovint es va veure obligat a defensar-se des de les pàgines de la publicació del conservatori municipal: «Si tinguéssim enemics, els diríam que nosaltres no som enemics de ningú, que sempre hem buscat la concòrdia y unió de tots els elements musicals de la ciutat, acoblantlos entorn d'un ideal comú y que may per may desistirém de seguir sempre aquesta nostra conducta...Y els demanaríam que se sobreposessin a tot apassionament, que deposessin la seva actitut, que'ns observessin serenament; que'ls nostres brassos estant ben oberts encara, pero només oberts al amor y als ideals elevats [...]». *Arxiu del Conservatori Municipal de Musica y de la Societat Vilatana de Concerts*, (1 octubre 1915, p. 2.

⁵³² Joan B. ESPADALER (1917). *Dietari. Vic*, *Gazeta de Vich*, p.25-26; *Gazeta de Vich*, (6 juliol 1916), p. 1-2.

⁵³³ *Gazeta de Vich*, (7 setembre 1916), p. 1.

vagues i motins obrers a Gran Bretanya, Alemanya i Hongria; hi ha manifestacions pacifistes al nord d'Itàlia. A banda dels problemes socials, Espanya es veu immersa en conflictes d'ordre militar i polític. Per una part, el mes de maig són detinguts a Barcelona un grup de membres de les autoanomenades Juntas Militars de Defensa, organització sorgida del descontent de determinats sectors de l'exèrcit.⁵³⁴ De l'altra, la negativa de Dato a obrir les Corts, en les quals no té la majoria, fa que hi hagi una forta tensió política, que desembocarà en l'Assemblea de Parlamentaris. Tot plegat, crea un clima d'inestabilitat social, política i militar que enfonsa el règim restauracionista en una profunda crisi, accentuada per la vaga general del mes d'agost.⁵³⁵

A Vic, les conseqüències de la crisi general comencen a notar-se a mitjans del mes de gener. Les dificultats creixents de les classes populars de la ciutat per a comprar subsistències obligaren el regidor obrerista Suriñach a instar l'alcalde a ocupar-se dels obrers i a castigar els fraus que es fan en els articles de primera necessitat: augments de preus injustificats, enganys en el pes dels productes. Alhora, Suriñach reclama que l'ajuntament comenci les reformes previstes en el carrer de Caputxins i a la Rambla de Santa Teresa, per pal·liar la crisi de feina en el ram de la construcció.⁵³⁶ L'alcalde monàrquic Domènec Camps no portà a terme cap de les propostes obreristes i, per una altra part, decidí, amb el suport de la majoria de regidors, col·locar la imatge del Sagrat Cord de Jesús a les dependències municipals. Aquesta decisió, que es materialitzà l'11 d'abril del 1917, fou aplaudida per nombrosos grups ultracatólics de fora de Vic, com ara el Centre de Defensa Social de Barcelona,⁵³⁷ i pel mateix bisbe de la diòcesi, el qual assegurà que «los espíritus de los hombres eminentes en santidad, ciencia, nobleza, virtudes cívicas y alta representación en la sociedad humana, cuyos retratos componen la alería de Vicensés ilustres que preside el Salón del consistorio, debieron estremecerse de gozo inmenso ante esa espléndida demostración de la fe pública y de la tradición cristiana de su patria [...]».⁵³⁸

⁵³⁴ L'exèrcit espanyol havia desenvolupat moltes contradiccions internes des de la pèrdua de les colònies, derivades totes elles de la hipertròfia d'aquest estament: augment del cost de la vida que també afecta els militars, favoritisme en els cercles propers al rei, impossibilitat d'accedir a les armes d'artilleria i d'enginyeria per als fills de les classes mitjanes. En aquest context es va fer pública una disposició oficial relativa a proves d'aptitud de caps i oficials que foren portades a la pràctica pel capità general Alfau, que no va agradar als caps i oficials de Barcelona. Així doncs, a finals de novembre del 1916 es formen les primeres juntes sota la presidència del coronel Márquez, que comanava el regiment de Vergara. Veure J.M. MÁRQUEZ BENITO-CAPO (1923). *Las Juntas Militares de Defensa*. Barcelona, Sintés. M. TUÑÓN DE LARA (1974). *La España del siglo XX. La quiebra de una forma de estado (1898-1931)*. Barcelona, Laia, p. 54-59.

⁵³⁵ Veure Juan Antonio LACOMBA AVELLAN (1970). *La crisis española de 1917*. Madrid, Editorial Ciencia Nueva.

⁵³⁶ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (17 gener 1917).

⁵³⁷ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (11 abril 1917). AHMV, "Correspondència rebuda, 1914-1921" (8 maig 1917).

⁵³⁸ AHMV, "Correspondència rebuda, 1914-1921" [maig 1917].

Les eleccions provincials de l'11 de març de 1917.

Les eleccions a la Diputació de Barcelona del març de 1917 es plantejaren al districte de Vic com una prova per a La Lliga, que havia consolidat en l'àmbit provincial una sòlida hegemonia en aquesta zona. Els regionalistes presentaren tres noms de pes: el president de la Mancomunitat Enric Prat de la Riba –que estava malalt–, Fèlix Fages –el veterà polític granollerí– i Ramon d'Abadal i de Vinyals –jove advocat que era nebot de Raimon d'Abadal i hereu del Pradell de Gurb–. Els jaumins, immersos en una profunda crisi interna, presentaren al vell líder tradicionalista vigatà Teodor de Mas, davant la negativa de Lluís Pericas, disconforme amb la línia anticatalanista del seu partit. Els liberaldemòcrates, per la seva part, confiaren la candidatura a l'alcalde de Granollers Francesc Torras i Villà, que tenia un gran carisma entre l'obrerisme local. Finalment, es presentà el monàrquic liberal Josep Rierola, que pactarà amb els jaumins.⁵³⁹

Per assegurar-se el control d'un districte que els regionalistes volien mantenir a qualsevol preu,⁵⁴⁰ La Lliga preparà la campanya electoral tement, i denunciant d'entrada, la intervenció governamental, tal com féu Cambó en un míting celebrat a Vic, en el qual digué que «l'actual Governador de la Província no s'ha de prestar als maneigs i intrigues que en dita ocasió posaren a les autoritats provincial y local en un nivell de servilisme y en una actitud de arbitrariedad com poques vegades s'haje vist en una lluyta electoral [referint-se a les passades eleccions a Corts al districte de Vic]». ⁵⁴¹ Els lligaires, però, no es limitaran només a denunciar els previsibles abusos ministerials; elaboraren una candidatura pensada per a satisfer els interessos dels diversos nuclis territorials del catalanisme en el districte Vic-Granollers: Ramon d'Abadal (nascut a Vic i gran propietari agrari a la Plana) havia d'atreure el vot d'Osona, Prat de la Riba (carismàric president de la Mancomunitat) aconseguiria els sufragis de Castellterçol, d'on ell era originari, i Fages havia de guanyar els vots de la zona de Granollers. Els catalanistes, fent un esforç de planificació electoral, organitzaren la seva candidatura des d'una òptica clarament localista, adaptada a les característiques de la política del moment, calculant que els vots que a Vic no podria endur-se Prat de la Riba, els recolliria Abadal i a l'inrevés, els vots que no obtindria el candidat osonenc a Castellterçol, els agafaria Prat de la Riba, el mateix havia de passar a Granollers amb Fèlix Fages. A més, els líders de La

⁵³⁹ L'aliança entre carlins i liberals fou tractada en la "Crida" satírica de les Festes de Sant Miquel dels Sants de Vic de l'any 1917, la qual expressava, sovint, l'opinió dels sectors benestants de la ciutat: «Els carlins varen voler/lligar lo que no es lligable/i el resultat fou fatal/resultà una pastarada/Blanc i negre fa burell/ i en Burell es personatge/que, parlant ben francament/ni gens ni mica m'agrada/Si quan venen eleccions/un bon company els fa falta/l'han de triar d'un color/que amb el seu tingui semblansa/Blanc i negre fa burell/que procurin recordar-se'n [...]» [AEV, "Crides i sàtires, 1917-1938"].

⁵⁴⁰ ANC, "Fons d'Enric Prat de la Riba" (Correspondència rebuda per Francesc Cambó, 1902-1917). En una carta que Francesc Cambó envià a Enric Prat de la Riba (4 novembre 1917), amb motiu d'aquestes eleccions provincials, el líder catalanista assegurava que «a mi les eleccions a Vich-Granollers sempre m'han preocupat molt».

⁵⁴¹ *Gazeta de Vich*, 22 febrer 1917, p. 365.

Lliga es posaren en contacte amb els fabricants del Ter per a mobilitzar vots a favor de la seva candidatura; l'encarregat de fer aquesta feina fou Albert Rusiñol. També faran mítings i reunions públiques en què els candidats presentaran el programa de La Lliga. Com assegura Francesc Vilanova, els regionalistes utilitzen «el clientelisme d'uns respecte d'altres, les connexions socials i familiars, les instruccions i recomanacions dels prohoms de Barcelona amb interessos a la comarca, el carisma d'un candidat del país [...]».⁵⁴² Precisament, aquest candidat autòcton de què parla Francesc Vilanova, Ramon d'Abadal, tindrà una intervenció mínima en la campanya; no pogué visitar el districte gaire sovint perquè el seu pare, l'exaclalde de Vic Joaquim d'Abadal, estava malalt a Barcelona, i hagué de confiar moltes de les gestions electorals al seu oncle Raimon d'Abadal, el qual s'encarregà d'escriure i enviar recomanacions de vot, reunir a les “forces vives” (secretari municipal, rector, propietaris agraris, algutzir, pagesos de confiança) per a orientar-los el vot i negociar amb els adversaris el repartiment dels vots i del cens en certes localitats del districte electoral on el catalanisme no tenia prou força.⁵⁴³ Per a recolzar la tasca de Raimon d'Abadal, els regionalistes vigatans obriren una oficina electoral dirigida per Manuel Anglada.

Les eleccions, que transcorregueren amb pocs incidents i amb una baixa participació, confirmaren l'hegemonia de La Lliga Regionalista que aconseguí les tres actes de la majoria (Abadal, Fages i Prat de la Riba). L'alcalde de Granollers, el liberal Francesc Torras, guanyà l'acta de les minories i Josep Rierola i Teodor de Mas es quedaren fora de la Diputació. Els jaumins, descontents amb els resultats, denunciaren l'acta de Francesc Torras perquè consideraven que aquest havia comès irregularitats a Granollers, Sant Feliu de Codines i Sant Fost de Campcentelles. Les denúncies foren vistes, el dia 13 de maig, per la comissió d'actes de la Diputació en una sessió plenària, la qual decidí considerar “greu” l'acta de Torras.⁵⁴⁴

QUADRE 44 RESULTAT DE LES ELECCIONS PROVINCIALS AL DISTRICTE DE VIC-GRANOLLERS (11 MARÇ 1917)

<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
34024**	18930***	55'63	44'36

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Vots</i>
Enric Prat de la Riba*	Lliga Regionalista	10392

⁵⁴² Francesc VILANOVA (1996). *Ramon d'Abadal: entre la història i la política (1888-1979)*. Lleida, Pagès Editors, p. 122.

⁵⁴³ Es pot seguir la relació epistolar entre Raimon i Ramon d'Abadal durant aquestes eleccions en la correspondència conservada a l'Arxiu Abadal del Pradell de Gurb, transcrita a Jaume SOBREQÜÉS; Manuel J. PELAEZ; Francesc VILANOVA; Manuel TOMAS (1992). *Epistolari de Raimon d'Abadal i Calderó amb Ramon d'Abadal i de Vinyals i amb Ferran Valls i Taberner: 1909-1940*. Barcelona, Promocions Publicacions Universitàries, p. 72-79.

⁵⁴⁴ ADPB, “Expediente presentado del Sr. D. Francisco Torras Villá, Diputado provincial por el 6º Distrito electoral que comprende los partidos judiciales de Vich y Granollers”, Lligall 2670 (1917).

Fèlix Fages i Vila*	Lliga Regionalista	9503
Ramon d'Abadal*	Lliga Regionalista	9009
Francesc Torras i Villa*	Liberal	8648
Teodor de Mas	Jaumí	7935
Josep Rierola	Liberal	7517

Font: BALCELLS, Albert [coordinador] (1996). *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Barcelona: Proa.. RIQUER, Borja de [director]. (1988). *Història de la Diputació de Barcelona* (volums 1-2-3). Barcelona: Edicions de la Diputació de Barcelona. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (13 març 1917, p. 3-7-8). *Diputats electes. ** Davant la impossibilitat d'aconseguir les dades del cens provincial del 1911, hem utilitzat les dades del cens de les legislatives del 1916, sumant els censos dels districtes de Granollers, Vic i Castellterçol. *** Hem calculat el número de votants projectant el número de vots que cada elector podia emetre -tres-, amb una petita correcció per a tenir en compte els que no els utilitzaven tots.

A Vic, inesperadament, els projectes de la direcció de la Lliga fracassaren. En unes eleccions amb poca abstenció (23%), els candidats més votats foren el jaumí Teodor de Mas i el liberal Josep Rierola. El candidat regionalista Ramon d'Abadal va quedar en tercer lloc, superant a Francesc Torras per tan sols catorze vots. Els resultats de la capital de la Plana s'han d'atribuir a les característiques particulars de la vida pública local, que privilegià a dos candidats que residien habitualment a la ciutat i que eren, per tant, coneguts de l'electorat que votava les opcions conservadores, mentre que l'hereu del Pradell, Ramon d'Abadal, era un desconegut i jove advocat que vivia a Barcelona. Tampoc ajudà al candidat catalanista el fet que l'ajuntament estigués en mans d'un alcalde liberal que utilitzà tots els mecanismes administratius possibles per evitar un triomf regionalista. L'aspirant liberaldemòcrata, per la seva part, va obtenir uns excel·lents resultats, quedant com a quart candidat més votat, superant en número de vots als regionalistes Enric Prat de la Riba i Fèlix Fages. El suport a Francesc Torras vingué principalment dels districtes populars de la ciutat, on es concentrava la població obrera, tot i que va aconseguir recollir sufragis a totes les seccions.

QUADRE 45 RESULTAT DE LES ELECCIONS PROVINCIALS A LA CIUTAT DE VIC (11 MARÇ 1917)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	469	335	71'42	28'57
<i>Districte 2on 1ra</i>	432	330	76'38	23'61
<i>Districte 2on 2na</i>	440	351	80'00	20'00
<i>Districte 3er 1ra</i>	413	339	82'15	17'84
<i>Districte 3er 2na</i>	425	321	75'46	24'53
<i>Districte 4rt</i>	431	321	74'41	25'58
<i>Total Vic</i>	2610	1997	76'51	23'48

	R. Abadal	E. Prat	T. Mas	F. Fages	J. Rierola	F. Torras
Districte 1	175	167	159	156	153	128
Districte 2-1	164	151	163	145	158	144
Districte 2-2	164	160	169	156	167	166
Districte 3-1	130	123	205	112	195	185

Districte 3-2	144	145	160	138	158	153
Districte 4	164	142	151	130	164	151
Total Vic	941	888	1007	837	995	927

Font: “Cens electoral. Rectificació 1917”, AHMV. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (13 març 1917, p. 7). RIQUER, Borja de [director]. (1988). *Història de la Diputació de Barcelona* (volums 1-2-3). Barcelona: Edicions de la Diputació de Barcelona.

La mobilització electoral dels sectors populars de la comarca a favor de la candidatura de l'alcalde de Granollers va fer que aquest pogués obtenir dues victòries ben significatives a Manlleu i Torelló, on va ser el candidat més votat.⁵⁴⁵ A Manlleu va tenir 78 vots més que el segon candidat, Josep Rierola, mentre que a Torelló va guanyar per només dos vots al jaumí Teodor de Mas. A Roda, contràriament, el candidat guanyador fou el regionalista Enric Prat de la Riba, essent Francesc Torras el menys votat de tots els aspirants. En cap d'aquestes tres poblacions fabrils, el candidat “autòcton” Ramon d'Abadal va poder ser el més votat, i tan sols a Roda va quedar en segon lloc, amb 4 sufragis menys que Prat de la Riba.

QUADRE 46 RESULTAT DE LES ELECCIONS PROVINCIALS A MANLLEU, TORELLÓ I RODA DE TER (11 MARÇ 1917)

	E. Prat	R. Abadal	F. Fages	F. Torras	T. Mas	J. Rierola
Manlleu	380	347	269	519	368	441
Torelló	252	257	225	348	346	332
Roda	231	227	217	158	180	167

Font: *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (13 març 1917, p. 3-7).

Malgrat les dificultats de l'hereu del Pradell a la comarca d'Osona, els catalanistes, que confirmaren la seva hegemonia política a la majoria de districtes provincials,⁵⁴⁶ celebraren el seu triomf al districte amb dos grans actes. Primerament, van reunir-se al restaurant Martin de Barcelona per a retre homenatge al diputat electe Ramon d'Abadal i de Vinyals.⁵⁴⁷ D'altra banda, el dia 22 d'abril es va fer a Centelles una trobada regionalista del districte de Vic-Granollers, amb l'assistència de més de 500 persones i la presència de la junta

⁵⁴⁵ Francesc Torras també guanyà a Sant Vicenç de Torelló, Taradell, Muntanyola i El Brull. A la resta de poblacions rurals de la comarca, tanmateix, s'imposaren les candidatures regionalistes o monàrquiques. Els catalanistes obtenen la majoria de vots a Masies de Roda, Sora, Sant Bartomeu del Grau, Tavertet, Sant Julià de Vilatorrada, Vilalleons, Balenyà, Sant Martí de Centelles, Santa Eulàlia de Riuprimer i Sentfores. Els liberals i els carlins vengueren a Masies de Voltregà, Masies de Sant Pere de Torelló, Orís, Sant Pere de Torelló, Sant Quirze de Besora, Tavèrnoles, La Vola, Sant Boi de Lluçanès, Pruit, Sant Sadurní d'Osormort, Calldetenes, Gurb, Malla, Santa Eugènia de Berga, Tona i Collsuspina. Veure *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, (13 març 1917, p. 7-8; 14 març 1917, p. 3).

⁵⁴⁶ La Lliga obtingué 18 diputats provincials, aconseguint els seus diputats la majoria de vots a tots els districtes en què es presentaren (Barcelona, Mataró-Arenys, Terrassa-Sabadell, Manresa-Berga, Vilanova-Sant Feliu, Vic-Granollers, Tarragona-Vendrell, Valls-Montblanc, Figueres, La Bisbal i Santa Coloma de Farners). *La Veu de Catalunya*, 16 març 1917, p. 1.

⁵⁴⁷ Francesc VILANOVA (1996). *Ramon d'Abadal: entre la història i la política...*, p. 125.

directiva de La Lliga, amb Francesc Cambó, Pere Rahola, Garriga i Massó i Bofill i Matas.⁵⁴⁸

De l'Assemblea de Parlamentaris a les eleccions municipals del mes de novembre.

Durant les setmanes que seguiren les eleccions provincials, la situació social, econòmica i política d'Espanya es complicà. A començaments del mes de juliol, davant la negativa del ministre Sánchez Guerra a reobrir les Corts, es reuniren a l'ajuntament de Barcelona tots els diputats i senadors de Catalunya, amb l'excepció dels monàrquics, i aprovaren un manifest que sol·licitava l'autonomia catalana i la descentralització de l'estat, al qual s'adherí el consistori vigatà, amb l'única oposició dels regidors Sala i Molas (conservador) i Colomer (jaumí).⁵⁴⁹ El dia 21 de juliol tingué lloc una assemblea de parlamentaris vinguts de tota Espanya al Palau del Governador de Barcelona. La reunió, que fou presidida per Raimon d'Abadal, estigué controlada per les foces de l'ordre que acabaren detenint als parlamentaris, tot i que foren alliberats de seguida. Mentrestant, el moviment obrer s'agitava i la vaga de ferroviaris que s'inicià a València en aquell mes de juliol desembocà, el dia 13 d'agost, en una gran vaga general recolzada per la CNT i la UGT, que va paraitzar Vic el 14 d'agost, dia en què la majoria d'obrers no anaren a la feina en solidaritat amb nou ferroviaris de la ciutat, detinguts el dia abans a casa d'un d'ells per la guàrdia civil, que els acusava de portar a terme una reunió clandestina.⁵⁵⁰ La jornada de vaga va transcórrer sense incidents, tret d'unes quantes detencions, efectuades per forces militars que ocupaven els carrers més cèntrics.⁵⁵¹ Per la seva part, l'ambient catalanista de la ciutat es va veure trasbalsat per la desaparició, en aquella època, del president de la Mancomunitat Enric Prat de la Riba; fins i tot el canonge Collell, que l'havia combatut sovint, li dedicà un article necrològic, en el qual assegurava que Prat de la Riba «era un home necessari perquè era l'ànima y l'encarnació d'una obra, tot just iniciada, en la qual hi va vinculada bona part del pervindre de Catalunya».⁵⁵² Ara bé, el fet que va colpir amb més força la societat vigatana fou l'atemptat que va sofrir el bisbe Muñoz Izquierdo, el dia 28 de setembre, mentre feia una visita pastoral a Sant Hipòlit de Voltregà.⁵⁵³ La premsa regionalista de Vic atribuí l'incident a tres perillosos agitadors,⁵⁵⁴ mentre que el diari *La Publicidad* assegurava que

⁵⁴⁸ *Gazeta de Vich*, 17 abril 1917, p. 4-5.

⁵⁴⁹ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (11 juliol 1917; 26 juliol 1917). AHMV, "Correspondència rebuda, 1914-1921" (21 juliol 1917; 26 juliol 1917).

⁵⁵⁰ *Gazeta de Vich*, (16 agost 1917), p. 4.

⁵⁵¹ *Idem*.

⁵⁵² *Gazeta de Vich*, (2 agost 1917), p. 1.

⁵⁵³ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (3 octubre 1917).

⁵⁵⁴ L'agressor era un obrer teixidor de Torelló que es deia Lluís Camps i Vilaró (54 anys i casat). També foren detinguts com a còmplices Eliseo Molas (37 anys i natural de Girona), Joaquim Sobregrau (50

l'agressor era un perturbat mental que «es conocido en toda la comarca como pordiozero».⁵⁵⁵

L'11 de novembre es portaren a terme les eleccions municipals en un context polític nou, ja que la crisi social i institucional de l'estat s'havia resolt amb la constitució d'un govern de concentració que comptava amb dos ministres catalanistes: J. Ventosa a Hisenda i Felip Rodés a Instrucció Pública. A Vic, es presentaren quatre candidatures: catalanistes, liberals, jaumins i mauristes. Un cop més, el moviment regionalista s'imposà la tasca de guanyar l'alcaldia de la ciutat per a «consolidar les posicions ab tan esforç y constancia assolides, y treballar incansables per lograr la implantació definitiva de la autonomia integral».⁵⁵⁶ Les altres tres candidatures (liberals, jaumins i mauristes) es presentaren amb l'objectiu d'aturar l'esforç hegemònic dels regionalistes vigatans. Els resultats de les votacions, amb una altíssima participació que s'acostà al 80% en el conjunt de la ciutat i que superà aquest percentatge en els districtes populars, atorgaren als catalanistes, que havien incorporat a l'obrerista Joaquim Suriñach, la majoria de vots (n'aconseguien més que totes les candidatures rivals plegades) i de regidors (n'obtingueren 6, mentre que els jaumins en tingueren 3 i els liberals 1).

QUADRE 47 RESULTAT DE LES ELECCIONS MUNICIPALS A LA CIUTAT DE VIC (11 NOVEMBRE 1917)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	469	361	76'97	23'02
<i>Districte 2on 1ra</i>	432	274	63'42	36'57
<i>Districte 2on 2na</i>	440	364	82'72	17'27
<i>Districte 3er 1ra</i>	413	335	81'11	18'88
<i>Districte 3er 2na</i>	425	301	70'82	20'17
<i>Districte 4rt</i>	431	346	80'27	19'72
<i>Total Vic</i>	2610	1981	75'90	24'09

Districte 1er

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Joaquim Rocafiguera*	Catalanista	Catalanista	156
Josep Ramon*	Jaumí	Jaumina	96
Enric Blanch	Liberal	Liberal	88
Miquel Genís	Maurista	Maurista	21

Districte 2on 1ra

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Joaquim Suriñach*	Obrerista	Catalanista	148
Josep M. Mas*	Catalanista	Catalanista	144
Lluís Massana	Jaumí	Jaumina	114

anys i natural de Sant Cugat del Vallès) i Francesc Llansà (64 anys i de nacionalitat francesa). *Gazeta de Vich*, 2 octubre 1917, p. 2-3; *Boletín Oficial Eclesiástico*, 15 octubre 1917, p. 337-338-339.

⁵⁵⁵ *La Publicidad*, (1 octubre 1917), p. 2.

⁵⁵⁶ *Gazeta de Vich*, (13 novembre 1917), p. 1.

Procopi Estrada*	Liberal	Liberal	105
Antoni Aguilar	Maurista	Maurista	37

Districte 2on 2na

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep M. Mas*	Catalanista	Catalanista	178
Joaquim Suriñach*	Obrerista	Catalanista	176
Procopi Estrada*	Liberal	Liberal	126
Lluís Massana	Jaumí	Jaumina	110
Antoni Aguilar	Maurista	Maurista	21
Albert Julià	Independent		3

Districte 3er 1ra

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Joan B. Riera*	Catalanista	Catalanista	170
Josep Solà*	Catalanista	Catalanista	163
Joan Pujol*	Jaumí	Jaumina	154
Josep Rafart	Jaumí	Jaumina	161

Districte 3er 2na

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Joan B. Riera*	Catalanista	Catalanista	175
Joan Solà*	Catalanista	Catalanista	174
Joan Pujols*	Jaumí	Jaumina	136
Josep Rafart	Jaumí	Jaumina	117

Districte 4rt

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Sanromà*	Catalanista	Catalanista	141
Fèlix Forcada*	Jaumí	Jaumina	116
Bartomeu Soler	Liberal	Liberal	77
Emili Miret	Maurista	Maurista	10

Total Vic

<i>Candidats</i>	<i>Vots</i>
Catalanistes	1625
Jaumins	1004
Liberals	396
Mauristes	89
Altres	3
Nuls	2

Font: “Cens electoral. Rectificació, 1917”, AHMV. “Llibre d’Actes del Ple” (1 gener 1918), AHMV. “Gazeta de Vich” (10 novembre 1917, p. 3; 13 novembre 1917, p. 3-4). *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (14 novembre 1917, p. 4).

Abans de la constitució del nou ajuntament, que es va fer el primer de gener de l’any 1918, una reial ordre obligava a tots els alcaldes que havien estat designats per voluntat governativa a deixar el càrrec per tal que els regidors elegissin el

nou batlle en votació secreta. Aquesta instrucció, datada el 29 de novembre del 1917, feia possible, finalment, que els catalanistes presidissin l'ajuntament. Tanmateix, la votació del nou alcalde, que es va fer el dia 5 de desembre i a la qual no van assistir els regidors monàrquics i tradicionalistes (Camps, Macià, Conill, Comella, Boixeda, Sala i Subirachs),⁵⁵⁷ va atorgar la vara al liberal dissident Joaquim Prats i Dachs, el qual dirigirà el consistori fins a la definitiva elecció, en el moment de la constitució de l'ajuntament sorgit de les votacions de l'11 de novembre, de Joaquim de Rocafiguera i Vila, regidor catalanista i president de la societat "Catalunya Vella". El primer tinent d'alcalde serà Lluís Vigner –catalanista–, el segon tinent d'alcalde Josep Maria Mas –catalanista–, el tercer Joan Pujols –jaumí– i el quart Joaquim Suriñach –obrerista–. Per al moviment regionalista local el canvi d'alcalde significarà la derrota definitiva del govern municipal monàrquic, contra el qual havia acumulat molts greuges:

«Pot estar satisfet l'Alcalde que ahir acabá les seves funcions. Per R.O. de 29 de Desembre de 1915 fou nombrat y de R.O. de 29 de Novembre de 1917 ha sigut cessat, com tots els demás companys seus d'Espanya. Almenys hagués actuat sempre de R.O. que no hauria fet tants disbarats! Començá tolerant la presencia de pinxos y perdonavides, en les elecciones den Bosch, posant la Ciutat en perill de trobarse en un verdader dol. Decretá la suspensió, injusta a totes llums, del inolvidable mestre del Conservatori, Sr. Espadaler (q.q.C.s) tan injusta que, a pesar de totes les ganes, no pogué seguirsen cap dolent resultat y el mestre Espadaler fins cobrá, ab tota integritat, tots els dias de suspensió; com si aixó no fos prou, portá al Sr. Espadaler, el primer Tinent d'alcalde, Sr. Prats, y al Secretari, Sr. Bayés, als Tribunals y com no hi havia falta, tampoch hi pogué haver pena. No ha volgut firmar la nómina del pèrit d'Obres Sr. Anglada, nombrat per l'Ajuntament, perque els que l'aconsellan li han manat aixís, a pesar de que ell sempre que li ha semblat li ha encomanat serveys. En cambi, per ell tot sol y contra la majoria del Ajuntament y contra un acort d'aquest ha nombrat uns municipals, que desde que actúan fan llástima, y contra tot y per sobre de tot els ha fet pagar ab diners de la Ciutat. Quan en sessió pública se li ha volgut parlar d'aquest y altres assumptos, que a ell el molestaven, actuant de perfecte demócrata (?) ha negat la paraula als que la demanaven y, abusivament, ha aixecat la sessió. Ha tolerat la presencia en aquesta Ciutat d'un policia, de qui no hem de dir res nosaltres perque prou s'ha dit y repetit quina era la missió que auí complia tal subjecte. Y ara fan pochos días denunciá a altre regidor, el Sr. Ylla, y tan grossa deuria ser la falta (?) que ni fou cridat a declaració el denunciant»⁵⁵⁸

⁵⁵⁷ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (5 desembre 1917).

⁵⁵⁸ *Gazeta de Vich*, (4 desembre 1917), p. 3-4.

El clima de satisfacció que es respirà entre tots aquells sectors que havien combatut als monàrquics, principalment catalanistes i obreristes moderats, va fer que en la sessió del ple municipal del 12 de desembre, fos acceptada per acord unànim dels regidors, amb l'excepció dels liberals i conservadors que no hi assitiren, una proposició, defensada amb entusiasme pel regidor obrer Joaquim Suriñach, que demanava l'alliberament de tots els detinguts durant la vaga general del mes d'agost, els quals, segons Suriñach, «no tenen altre culpa que l'haver manifestat el seu descontent ab el estat actual de coses [...]».⁵⁵⁹ Així doncs, els catalanistes, i fins alguns jaumins, s'avenien, en un marc social trasbalsat per les protestes a favor de l'amnistia (reclamada també per grups oficialistes com la Joventut Liberal Monàrquica), a deixar de banda el tradicional consens de la burgesia vigatana i votar una proposta obrera que, anys enrera, no haurien recolzat.

En un context estatal de descomposició política i social, els catalanistes vigatans havien recuperat el poder municipal, en aliança amb el grup moderat obrerista del paleta Joaquim Suriñach. El moviment regionalista havia combatut en aquest període (1910-1917) la política governamental, representada en el districte i a la ciutat de Vic pel partit liberal, convertit en el baluart de la “vella” política dels encasellats i de les irregularitats electorals, utilitzades reiteradament durant aquests anys i denunciades pels partits extraoficials. Els liberals, com a bona part dels districtes de l'interior de Catalunya, lideraren la reacció monàrquica per a salvar el torn; plantejaren fortes lluites electorals, pactant amb l'obrerisme moderat, amb els conservadors i amb els tradicionalistes, accentuant el seu discurs anticatalanista, que avençava una de les característiques del nou panorama polític vigatà: l'oposició irreconciliable entre el catalanisme hegemònic i els diversos grups anticatalanistes (carlins, liberals, conservadors). D'altra banda, l'evolució electoral del catalanisme vigatà, les seves aliances i pactes, havia passat per diverses etapes: de l'entesa, induïda per la direcció de La Lliga, amb els tradicionalistes a l'any 1910 fins a la lluita en solitari contra la resta de forces polítiques (els anys 1915, 1916 i 1917), passant per les coalicions amb liberals, integristes i obreristes (1911, 1913 i 1914). El regionalisme conservador atribuïa a la ciutat de Vic, idea que els líders de la Lliga repetien sovint, un caràcter catòlic i tradicional que la convertia en una mena de “sagrari de la pàtria” –expressió que feia servir Cambó– destinat a jugar un paper central en la lluita per l'autonomia “integral” de Catalunya. Però la realitat havia demostrat que el districte i la ciutat, malgrat el ràpid desenrotllament del catalanisme local a partir del 1900, eren “disputats”, especialment per liberals i tradicionalistes, i que les combinacions electorals sorgides de la vida pública vigatana, a banda de les sistemàtiques

⁵⁵⁹ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (12 desembre 1917). *Gazeta de Vich*, 13 desembre 1917, p. 4.

maniobres governatives, havien dificultat enormement la consolidació de l'hegemonia regionalista.⁵⁶⁰

⁵⁶⁰ A diferència del que havia succeït a Vic, en alguns districtes veïns (Granollers, Castellterçol i Puigcerdà) els catalanistes havien aconseguit guanyar les eleccions a Corts del 1910, 1914 i 1916. A d'altres, com ara Manresa i Girona, el regionalisme havia tingut les mateixes dificultats que a Vic per a consolidar-se. A Girona, els carlins guanyaren les eleccions del 1910 i els republicans les del 1914 i 1916. A Manresa, els conservadors obtingueren l'acta el 1910 i el 1914, els regionalistes guanyaren el 1916. Veure A. BALCELLS; J.B. CULLA; C. MIR (1982). *Les eleccions generals a Catalunya...*, p. 530-565.

6.- Crisi social i canvis polítics (1918-1923).

El 1918 començà amb el mateix estat de crisi latent que havia acabat l'any anterior. La indignació popular per l'empitjorament de les condicions de vida de la classe obrera atirà protestes per tot l'estat, que es concretaren a Catalunya en un aldarull de dones treballadores en contra de l'augment del preu de les subsistències.⁵⁶¹ Les forces d'esquerra continuaven demanant l'alliberament dels quatre membres del Comitè de la vaga del mes d'agost (els socialistes Largo Caballero, Saborit, Anguiano i Besteiro), empresonats, amb una condemna de trenta anys, a la presó de Cartagena, tot i que foren elegits regidors a Madrid en les municipals del novembre. D'altra banda, Francesc Cambó, malgrat la col·laboració governamental dels catalanistes, insistia, en un discurs al Palau de la Música Catalana pronunciat el mes de gener, en la qüestió de l'autonomia de Catalunya com una perspectiva immediata. A més, el líder de La Lliga llançà, en aquells moments, un manifest en què afirmava el fracàs dels partits tornistes i confiava la sort del règim a les regionalitats que formaven Espanya.⁵⁶² En aquest ambient autonomista, l'ajuntament vigatà aprovà una moció que instava el govern espanyol a reconèixer el dret de Catalunya, i de les regions espanyoles que ho demanessin, a l'autonomia.⁵⁶³

El nou consistori vigatà, afavorit pel decret del ministre Ventosa i Calvell sobre les hisendes locals que donava un marge d'autonomia als ajuntaments, enfrontà les creixents dificultats econòmiques i socials reorganitzant la Junta Local de Subsistències, a la qual haurien de pertànyer dos regidors, un industrial, un comerciant, un treballador i un pagès.⁵⁶⁴ La reorganització d'aquesta entitat era una de les reivindicacions del moviment obrer local, que s'havia queixat, des del començament de la crisi, dels abusos que els comerciants i majoristes portaven a terme en relació al proveïment i al preu dels productes de primera necessitat. Tanmateix, el procés de radicalització social que s'havia extès per tot Catalunya, estimulat en part per la victòria revolucionària dels soviets a Rússia, també arribà a Vic, i, tot i que persistia el vell societarisme reformista local, les organitzacions obreres reivindicatives començaren a rebre l'adhesió dels treballadors. En el Congrés Regional de la Confederació Nacional del Treball, celebrat els dies 28, 29 i 30 de juny i 1 de juliol a l'Ateneu Racionalista de Sants (Barcelona), hi hagueren delegats vintuts d'Osona que representaven 900 obrers de Manlleu, 421 de Vic i 100 de Roda. La CNT, que arran de la crisi del 1917 s'havia enfortit i havia augmentat el

⁵⁶¹ Lester GOLDEN (1981). «El rebombori del pa del gener de 1918». *L'Avenç*, núro. 44, p. 45-50.

⁵⁶² Isidre MOLAS (1972). *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia* (volum 1). Barcelona, Edicions 62, p. 121.

⁵⁶³ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (13 març 1918). L'acord de l'ajuntament fou respost pel president del Consell de Ministres, el qual va fer enviar un telegrama en que assegurava: «Recibido su comunicación cumplere recordarle Gobierno tiene concretamente revelada declaración ministerial proyectos a que ha de consagrar principal actividad sin que por esto queden retenidos ni olvidados demás problemas nacionales» (AHMV, Llibre d'Actes del Ple, 10 abril 1918).

⁵⁶⁴ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (28 gener 1918).

número d'afiliats, acordà en aquell congrés l'establiment dels sindicats únics d'indústria i la supressió de les federacions d'ofici.⁵⁶⁵ També començà a fer-se notar un petit nucli de socialistes vigatans, la feblesa del qual farà que depengui organitzativament de l'Agrupació de Manlleu, que coordinava, a més de Vic, la militància socialista de Roda, la Gleva, Sant Hipòlit de Voltregà, Torelló, Sant Pere de Torelló, Sant Vicenç de Torelló, Montesquiu, Sant Quirze de Besora i Rupit. Aquesta Agrupació Socialista de Manlleu enviarà, en nom del socialisme osonenc, una delegació al Congrés del PSOE, que es va fer a Madrid entre el 24 de novembre i el tres de desembre. En aquest congrés, el PSOE acordà incloure en el seu programa els següents punts: l'abolició de la monarquia, la supressió del Senat i del pressupost per al clergat i el culte, el dret de vot per a homes i dones a partir dels 21 anys, la representació proporcional, l'abolició de la pena de mort, la setmana de 44 hores, el salari mínim legal i la seguretat social.⁵⁶⁶ Les forces catòliques de Vic, espantades pel creixement de les organitzacions obreres, creen un Secretariat Popular, dirigit per «[...] ciutadans honrats i dignes, qui veuen ab dolor greuíssim com les masses obreres van devallant pressuroses vers l'abism insondable del malestar».⁵⁶⁷ Aquest Secretariat pretenia facilitar als treballadors de la població totes aquelles gestions que els poguessin ajudar a satisfer les seves necessitats més bàsiques. Aquest primer intent d'articular, des del vessant catòlic, el moviment obrer local fou un fracàs; contràriament, moltes societats obreres vigatanes optaren per adherir-se majoritàriament a la CNT, tot i que això no vol dir que l'anarcosindicalisme dominés el proletariat de la ciutat. En una cojuntura de dificultats econòmiques en augment i d'enduriment de la lluita de classes, les societats vigatanes s'aproparen al sindicat més nombrós i més ben organitzat de Catalunya, el que podia defensar millor, en aquells moments, els interessos dels treballadors vigatans. Però, igualment, continuaren funcionant les cooperatives de consum –*Antigua* i *La Catalana*–, les quals projectaven, des del 1917, fusionar-se per a constituir una sola entitat capaç d'oferir més i millors serveis als seus associats.⁵⁶⁸

En l'ordre polític, les crisis governamentals es succeïran durant el 1918, sense que els governs de “concentració” puguin aturar el desgavell del país. La dimissió, el 27 de febrer, dels dos ministres catalanistes (Ventosa Calvell i Rodés) obligà a formar un altre govern, presidit aquesta vegada per Antoni Maura, en el qual Francesc Cambó esdevindrà ministre de Foment. El fracàs del govern Maura es solucionarà amb la constitució d'un govern de “concentració liberal” dirigit per García Prieto, que no incloïa als regionalistes, els quals donaren per acabada la seva primera col.laboració ministerial. A Vic, la situació

⁵⁶⁵ Antonio BAR (19181). *La CNT en los años rojos...* p. 768-769. Manuel LLADONOSA (1975). *El Congrés de Sants*. Barcelona, Nova Terra, P. 44.

⁵⁶⁶ M. NUÑEZ DE ARENAS; M. TUÑÓN DE LARA (1970). *Historia del movimiento obrero español*. Barcelona, Nova Terra, p. 202.

⁵⁶⁷ AEV, “Aspectes polítics-festes, 1901-1935”, (setembre 1918).

⁵⁶⁸ Josep CASANOVAS (1998). *El Cooperativisme a Osona...*, p. 38.

política s'enterbolí durant les eleccions generals del 24 de febrer. Els catalanistes locals, que amb la mort de Narcís Verdaguer i Callís (el dia 5 d'abril) havien perdut l'home que els feia de pont amb la direcció de La Lliga Regionalista,⁵⁶⁹ es declaraven disposats a trencar amb l'organització lligaire i a competir-hi electoralment si els era imposat, un altre cop, un candidat tradicionalista. Els socialistes del districte, per la seva part, decidiren presentar la candidatura de Julià Besteiro, encara empresonat, com a acte de propaganda i de reivindicació obrera.⁵⁷⁰

6.-1. L'Associació Nacionalista de la Comarca de Vic (1918-1920).

Malgrat que La Lliga Regionalista, seguint el model explicatiu d'Isidre Molas,⁵⁷¹ no podia ser considerat un partit, amb una estructura organitzativa fixada, sinó una entitat dirigida per un petit grup oligàrquic que dominava el moviment general i que ofería als centres locals que ho desitgessin l'adhesió a la seva política, el nucli director barceloní, establia pactes electorals de caràcter local o provincial amb altres forces, encaminats a consolidar la seva posició hegemònica a Catalunya. Al districte de Vic, aquests acords electorals, fets sense tenir en compte les rivalitats locals entre els catalanistes i els tradicionals, havien estat, d'uns anys ençà, motiu de polèmiques i controvèrsies entre les societats regionalistes locals, dirigides per l'entitat vigatana Catalunya Vella, i la direcció de La Lliga. Aquests enfrontaments s'havien resolt, des dels temps de la Solidaritat Catalana, i gràcies a la intervenció de Narcís Verdaguer i Callís, amb l'acceptació, sovint a contracor, de l'estratègia barcelonina per part dels centres locals del districte.

Les votacions generals del 1918 significaren, però, el trencament definitiu entre els regionalistes vigatans i el nucli dirigent de la capital catalana. Una nova generació de líders, membres de la mateixa oligarquia que havia monopolitzat tradicionalment la política local però radicalitzats en la qüestió nacional i decidits a no delegar el poder en els polítics "professionals", s'havia fet càrrec de la direcció del moviment catalanista. A la ciutat de Vic, destacaven dos noms: Joaquim de Rocafiguera i Vila i Josep Maria Mas i Rota. El primer, que era fill del propietari agrari de Sora Josep de Rocafiguera i Ventós (mort l'any 1907), havia estat president de la Joventut Catòlica, era l'alcalde de la

⁵⁶⁹ El canonge Collell dedicà una extensa necrològica a Narcís Verdaguer i Callís a la *Gazeta de Vich*, en la qual assegurava que « [...] l'estimat amic y compatrici que acaba de morir com moren els bons vigatans, ha tingut una actuació forta y fecunda en la gran empresa del Regionalisme català; totes les seves energies les ha esmerçades per l'enaltiment de la patria» (*Gazeta de Vich*, 6 abril 1918, p. 1). A l'enterrament de Verdaguer i Callís, celebrat a Barcelona el 7 d'abril, hi acudí una nombrosa representació vigatana, encapçalada per l'alcalde de la ciutat (*Gazeta de Vich*, 9 abril 1918, p. 3).

⁵⁷⁰ Julián Besteiro també fou presentat com a candidat de la Coalició d'Esquerres, de la que formaven part els socialistes, per al districte de Santa Coloma. Un altre dels líders del moviment d'agost, també empresonat, que presentarà la seva candidatura serà Largo Caballero, que optarà a l'acte pel districte de Vilanova i La Geltrú.

⁵⁷¹ Isidre MOLAS (1972). *Lliga Catalana...*, p. 177-178.

ciutat i presidia la societat Catalunya Vella. El segon era fill del líder tradicionalista Ramon Mas i Tubau i, com el seu pare, era propietari agrari i procurador dels tribunals; formava part de l'equip de govern municipal que dirigia Rocafiguera. Aquests nous dirigents, en un clima de tensions socials i de col.laboracionisme governamental de La Lliga, reaccionaren contra el pacte que subscrigué la direcció lligaire amb els tradicionalistes –en virtut del qual renunciaven a un candidat propi al districte de Vic i es comprometien a donar suport al tradicionalista Bartomeu Trias–,⁵⁷² creant l'Associació Nacionalista de la Comarca de Vic, una organització que presidia Ramon d'Abadal i de Vinyals –al que desagradava profundament la col.laboració ministerial del catalanisme– i de la que formaven part la majoria dels líders del catalanisme osonenc. Malgrat el seu nom, aquesta Associació Nacionalista, que no tenia una estructura de partit polític, fou una reunió de notables vigatans (la majoria d'ells eren hisendats amb residència habitual a la ciutat)⁵⁷³ que va néixer com una societat independent, destinada a l'estricta lluita electoral, deixant de banda moltes de les funcions que portava a terme el centre regionalista de Vic, com ara les activitats culturals o socials. Tot i que, com palesava el manifest fundacional de l'Associació,⁵⁷⁴ no existien discrepàncies ideològiques amb el regionalisme hegemònic, l'objectiu principal d'aquesta entitat, de cara a les eleccions del 24 de febrer, fou la defensa de la candidatura de Ramon Bach i Planell, l'home al que s'encarregà la tasca d'oposar-se al candidat oficial de La Lliga, el tradicionalista Bartomeu Trias.⁵⁷⁵

⁵⁷² En aquestes eleccions, els tradicionalistes s'aliaren amb els catalanistes al districte de Vic, però els seus candidats d'Olot (Pere Llosas) i de Girona (Dalmacio Iglesias) es presentaren amb l'etiqueta d'antiregionalistes, renunciant a qualsevol pacte o acord amb La Lliga.

⁵⁷³ Els membres de l'Associació eren Joaquim de Rocafiguera, Francesc Arumí, Josep Genís, Josep Fatjó, Manuel Anglada, Àngel Isern, Ramon Orriols, Joan Vilanova, Lluís Viguer, Josep Maria Mas, Josep Illa, Joan B. Riera, Josep Solà, Joaquim Benet, Valentí Anglada, Manuel Moret, Jaume Casassas i Ramon Bach. (*Gazeta de Vich*, (7 febrer 1918), p. 3-4.

⁵⁷⁴ «Manifest de la Associació Nacionalista de la Comarca de Vich». AEV, «Aspectes electorals (1914-1936)», 8 febrer 1918. «Acudim a la palestra, solament per predicar catalanisme, aquest catalanisme que passi per allà on passi, sota les seves petjades hi broten les més exquisides i aromoses flors: aquest catalanisme sempre fecond que tan bellíssimes i educadores coses ha creat, aquest catalanisme que restaurà els Jocs Florals, i que creà l'Orfeó Català, aquest catalanisme que ha aixecat aquesta obra immensa de cultura nacional, com es la Biblioteca de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans; aquest catalanisme que ha transformat la grandiosa fàbrica de can Batlló en Escola Industrial, aquest catalanisme que ha informat aquella altra obra formosíssima com es l'Institut de cultura per la dona, que ha creat la Escola de Funcionaris Municipals, l'Escola d'Agricultura, l'Escola Aviació i moltes altres escoles especialitzades».

⁵⁷⁵ *La Veu de Catalunya*, (13 febrer 1918), p. 6. Raimon d'Abadal, que presidia la junta directiva, assegurava que La Lliga «[...] apoiarà amb totes les seves forces pel districte de Vich a don Bartomeu Trias, pel districte de Berga el comte de Fígols i pel districte de Torroella de Montgrí a don Gustau Peyra, encomanant als amics d'aquests districtes que els votin i treballin a favor seu, per ser aquest un deure de lleialtat de La Lliga amb les respectives agrupacions a què pertanyen. I essent la lleialtat una de les característiques que La Lliga ha portat sempre en la seva actuació política, i la disciplina l'essencial condició dels seus seguidors, cal que a aquesta lleialtat i disciplina prestin tots els amics. Per això La Lliga no autoritza cap altra candidatura enfront de les expressades en els dits districtes, sinó que al contrari, són en ells solament aquestes les que compten amb la seva aquiescència i que recomana fermament a tots els electors».

Durant la campanya electoral, els regionalistes vigatans criticaren repetidament la direcció de La Lliga, acusant-la d'imposar, com feien els partits dinàstics, un candidat *encasillado*⁵⁷⁶ i de sacrificar els interessos del moviment catalanista del districte «[...] per arreglar una combinació que afavorís la candidatura de la Capital».⁵⁷⁷ També dirigiren les seves estridències contra els socialistes, als que acusaren d'haver presentat a Julián Besteiro, al qual no donaven cap possibilitat de victòria, per tal d'afavorir la candidatura de Bartomeu Trias. Aquesta acusació fou contestada per l'Agrupació Socialista de Manlleu, que va fer distribuir un paper en què s'explicava que la idea de donar suport a Besteiro va sorgir «[...] a últimos del pasado Diciembre y se acodó a primeros de Enero entre un nutrido número de hombres que representaban varios pueblos del Distrito y con entusiasmo lo acogieron, y en el día 27 del mismo mes nos reunimos de nuevo para dar lectura y aprobar un manifiesto que más tarde salió a la calle con el título de “Al Pueblo”».⁵⁷⁸ Per la seva part, el jaumí Bartomeu Trias es presentà com un fervent catòlic disposat a defensar l'autonomia de Catalunya:

«Fidel a mos principis que noblement he defensat sempre, trevallaré per a que la integritat catòlica informi la vida social de nostre poble i sigui respectada i reconeguda per los Poders Públics com a font de vida esplendorosa per l'engrandiment de nostra Patria. Mantenint lo jurament de fidelitat a les justes aspiracions de les regions espanyoles, he de consagrar totes les meves energies a l'assoliment de la autonomía de Catalunya, amb tots los seus drets llegendats i llivertats de justicia, contribuint al regoneixement de la seva personalitat jurídica posant-me al costat i oferint mon apoi a totes les agrupacions polítiques que trevallen per l'Espanya gran i poderosa, mediant l'afirmació autonomista i federativa dels pobles que tingan sagell propi de la seva personalitat, socialment conservada malgrat l'uniformisme imposat per l'Estat»⁵⁷⁹

La Lliga Regionalista aconseguí el seu objectiu i el candidat tradicionalista tingué un còmode triomf, superant de llarg Ramon Bach. El socialista Besteiro, que es presentà simultàniament a Vic, Santa Coloma de Farners, Torroella de Montgrí i Granollers, fou el candidat menys votat, però obtingué més de mil sufragis, un resultat excel·lent tenint en compte la fragilitat del moviment

⁵⁷⁶ *Gazeta de Vich*, (12 febrer 1918), p. 1. «Ara que'l regionalisme s'es imposat de tal manera en la opinió espanyola, que fins s'han pogut designar candidats en districtes de altres regions que havian estat allunyades del nostre moviment, al Districte de Vich, al més catalanista dels districtes de Catalunya se'ns ha volgut tractar com si fossem un ramat de xays imposantnos un candidat carlista; la Lliga ha respost a la invitació de la nostra Associació Nacionalista encasillantnos un *cunero* que milita al partit carlista».

⁵⁷⁷ «Als electors del Districte de Vich». AEV, “Aspectes electorals, 1914-1936” [1918].

⁵⁷⁸ «Una aclaración». AEV, “Aspectes electorals, 1914-1936” (febrer 1918).

⁵⁷⁹ «Als electors del districte de Vich». AEV, “Aspectes electorals, 1914-1936” (28 febrer 1918).

socialista al districte vigatà.⁵⁸⁰ L'Associació Nacionalista, que havia perdut també a Vic, denuncià una compra massiva de vots organitzada per Trias, sobretot a Manlleu i Torelló, les amenaces dels propietaris carlins de la comarca als seus masovers⁵⁸¹ i el “matonisme requeté” que atemorí els electors a l'hora d'anar a votar.⁵⁸²

**QUADRE 48 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS AL DISTRICTE DE VIC
(24 FEBRER 1918)**

<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
10244	8515	83'28	16'72

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Vots</i>
Bartomeu Trias*	Jaumí	4351
Ramon Bach	Associació Nacionalista	2889
Julián Besteiro	Coalició d'Esquerres	1229

Font: Albert BALCELLS; Joan B. CULLA; Conxita MIR (1982) *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, p. 569. *Diputat electe.

A Vic, Bartomeu Trias derrotà el candidat autòcton, amb una participació que depassava el 80%, per un estret marge de 74 vots. L'èxit de la candidatura oficial de La Lliga Regionalista a la ciutat que abanderava la dissidència contra la direcció barcelonina fou possible pel suport que va recollir de diversos sectors: el nombrós tradicionalisme local, la dreta dinàstica que havia trencat amb el regionalisme i el món obrer que atorgà el seu vot, possiblement a canvi de diners, al candidat que s'enfrontava a un dels representants de l'oligarquia vigatana amb la qual estava en conflicte. La candidatura de Besteiro aconseguí uns resultats testimonials, conseqüència de la feblesa del socialisme local, que no disposava d'una agrupació que dinamitzés la campanya de l'esquerra. A Manlleu, seu del centre socialista més ben organitzada de la comarca, Julián Besteiro va rebre més de 300 vots, superant a Ramon Bach i quedant per sota de Trias, que va guanyar les eleccions en aquesta població. A Roda de Ter, el vencedor fou Ramon Bach, seguit per Besteiro, que obtingué 12 sufragis menys i per Trias, que només va poder comptabilitzar seixanta-un vots.⁵⁸³ A la resta de la comarca, el candidat tradicionalista Bartomeu Trias fou el que va aconseguir guanyar a més pobles (Masies de Voltregà, Masies de Sant Pere de Torelló, Orís, Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Pere de Torelló, Sant Quirze de Besora,

⁵⁸⁰ El candidat Julián Besteiro va aconseguir 361 vots al districte de Granollers, 107 al de Santa Coloma de Farners i 55 al de Torroella de Montgrí. Veure A. BALCELLS; J.B. CULLA; C. MIR (1982). *Les eleccions generals a Catalunya...*, p. 566-572.

⁵⁸¹ *Gazeta de Vich*, (2 març 1918), p. 3.

⁵⁸² *Gazeta de Vich*, (7 març 1918), p. 3.

⁵⁸³ A Manlleu, Bartomeu Trias aconseguí 436 vots, Julián Besteiro 328 i Ramon Bach 168. A Roda de Ter, Bartomeu Trias tingué 61 vots, Ramon Bach 221 i Julián Besteiro 209. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (27 febrer 1918, p. 6).

Sant Vicenç de Torelló, Santa Cecília de Voltregà, La Vola, Oristà, Sant Bartomeu del Grau, Sobremunt, Pruit, Tavertet, Calldetenes, Folgueroles, Gurb, Malla, Muntanyola i Sant Julià de Vilatorrada), mentre que Ramon Bach només va ser el més votat a Tavèrnoles, Masies de Roda i L'Esquirol).⁵⁸⁴

Aquestes eleccions suposaren, en el conjunt de Catalunya, la constatació de l'embranchada de La Lliga, que triomfà, acudint a les eleccions amb candidatura pròpia o donant recolzament a d'altres candidats, a Barcelona i als districtes de l'interior, aconseguint les actes de Castellterçol, Granollers, Manresa, Sabadell, Igualada, Arenys, Sant Feliu-Vilanova, Girona, Olot, Puigcerdà, Santa Coloma de Farners, Vilademuls, Lleida, Balaguer, Les Borges Blanques, Cervera, La Seu d'Urgell, Sort i Berga. Els lligaires i els seus aliats obtingueren 20 diputats, la Coalició d'Esquerres 12 i els liberals 6.

**QUADRE 49 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS A LA CIUTAT DE VIC
(24 FEBRER 1918)**

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	479	387	80'79	19'21
<i>Districte 2on 1ra</i>	401	340	84'78	15'22
<i>Districte 2on 2na</i>	393	362	92'11	7'88
<i>Districte 3er 1ra</i>	434	345	79'49	20'50
<i>Districte 3er 2na</i>	414	294	71'01	28'98
<i>Districte 4rt</i>	423	386	91'25	8'74
<i>Total Vic</i>	2544	2114	83'09	16'90

	Bartomeu Trias	Ramon Bach	Julián Besteiro
Districte 1er	165	212	4
Districte 2on 1ra	169	169	2
Districte 2on 2na	187	171	4
Districte 3er 1ra	191	141	10
Districte 3er 2na	175	119	
Districte 4rt	183	184	12
<i>Total Vic</i>	1070	996	32

Font: "Cens electoral. Rectificació, 1918", AHMV. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (27 febrer 1918, p. 6).

La consolidació de La Lliga com a força política hegemònica a Catalunya, i per tant la confirmació victoriosa de les tesis de la seva direcció, conjuntament amb la previsible reconstitució europea favorable a les nacionalitats a partir de l'esfondrament dels Imperis Centrals i la signatura –l'11 de novembre– dels primers armistícis que posaven fi a la Gran Guerra,⁵⁸⁵ deixaren el regionalisme

⁵⁸⁴ *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, (27 febrer 1918, p. 6; 1 març 1918, p. 3-4).

⁵⁸⁵ L'acabament de la primera Guerra Mundial no es va viure amb gran entusiasme a Vic. Tan sols es produí un fet aïllat: el dia de la signatura de l'armistici uns desconeguts penjaren en la xemenaia d'una tèrmica que hi havia al centre de la ciutat les banderes dels aliats; una munió de gent les contemplà des de la cruïlla dels carrers Verdaguer i Morgades. Ramon VIDAL PIETX (1983). *Memòries d'un vell infant incorregible...* p. 41.

dissident osonenc en una situació d'aïllament que alguns sectors d'aquest mateix moviment volgueren pal·liar amb un acostament al tradicionalisme. Així doncs, la conferència que pronuncià, el dia 9 de novembre, el líder jaumí Josep Maria de Dalmasas al Centre Tradicionalista de Barcelona fou extensament comentada per la “Gazeta de Vich”; en aquesta xerrada, Dalmasas defensà l'autonomia de Catalunya i digué que els tradicionalistes, en el futur polític català, havien d'esdevenir la dreta del catalanisme, amb la qual, segons que deia l'articulista de la “Gazeta”, «prou que podríam conviurehi els que may hem volgut que's dongués importància bullanguera a la qüestió dinàstica, que tan de mal ha fet a Espanya».⁵⁸⁶ L'entesa amb els tradicionalistes no va anar més enllà i, en un context de radicalització nacionalista, promoguda en bona part per La Lliga, que havia abandonat les Corts espanyoles, juntament amb els republicans, davant la negativa dinàstica a discutir la qüestió de l'autonomia catalana,⁵⁸⁷ els líders del regionalisme local optaren per continuar defensant una estratègia d'independència vers les decisions de la direcció lligaire i d'enfrontament vers el tradicionalisme local. Els homes de l'Associació Nacionalista estaven convençuts que l'autogovern de Catalunya s'acostava⁵⁸⁸ i que La Lliga, en uns moments tan decisius, no sacrificaria un districte de fidelitat catalanista com era el de Vic. Així doncs, tot i les crítiques que rebien des de diversos sectors del catalanisme acusant-los de no seguir l'estratègia general d'aquest moviment,⁵⁸⁹ els vigatans, tal feia Joan Anglada des de les pàgines de la “Revista de Vich”, continuaren defensant la seva “autonomia d'actuació”:

«Un dels trets que més caràcter donen a la escola panvigatanista, és la exacerbació del sentiment localista –potser exageradament anatemitzat pels centralistes a ultrança–. Es el localisme, paraula que'ns porta les engúnies de la definició. Nosaltres li concedim una valor positiva en quan no signifiqui oposició d'escola a escola, competència de capitalitat,

⁵⁸⁶ *Gazeta de Vich*, (14 novembre 1918), p. 1.

⁵⁸⁷ Una comissió mixta de parlamentaris i de la Mancomunitat redactà un projecte de bases de l'autonomia que fou lliurat al cap de govern el dia 29 de novembre del 1918. La Mancomunitat elaborà un projecte d'Estatut d'Autonomia, més moderat que l'anterior, que fou recolzat pels ajuntaments catalans i portat a les Corts el 28 de gener del 1919. Cap dels dos intents de fer avençar l'autogovern de Catalunya va tenir èxit. Els textos íntegres es poden trobar a J. A. GONZÁLEZ CASANOVA (1974). *Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938)*. Barcelona, Curial. L'ajuntament de Vic s'adherí al consell permanent de la Mancomunitat en defensa de l'autonomia “integral” de Catalunya i delegà l'alcalde, Joaquim de Rocafiguera, per assistir a la reunió general de municipis catalans que volien recolzar les reivindicacions de l'assemblea de la Mancomunitat (AHMV, Llibre d'Actes del Ple, 2 gener 1919).

⁵⁸⁸ *Gazeta de Vich*, (7 gener 1919), p. 3-5. Ramon d'Abadal i de Vinyals pronuncià una conferència, el 8 de gener del 1919, a la sala de la Columna de l'Ajuntament de Vic, sobre l'autonomia de Catalunya: «Nosaltres, crech, que l'Autonomia la tenim ben segura si tenim seny; res de violències, molta disciplina, molta obediència a lo que se'ns dicti per part dels nostres directors. La nostra força radica en l'unió que hi ha entre tots els catalans; si aquesta unió segueix l'autonomia vindrà, no'n dupteu, o concedida desde Madrid o d'altre modo, però ella vindrà indefectiblement».

⁵⁸⁹ La publicació catalanista de Ripoll “Delit” acusava els vigatans de ser «essenciament dissolvents i precisament anarquistes». *Revista de Vich*, (març 1918), p. 58.

enlairament sublim de mansoies valors locals i menyspreu sistemàtic de l'element foraster, conreu actiu de snobismes literaris. Concebim localisme, en el bon sentit de col.laboració que pot arribar a influenciar favorablement el deenrotlle progressiu de la cultura nacional; no l'admetem si sols ha de significar una constant protesta contra les institucions directores a les quals els qui més criden ni s'han dignat portar-hi el corresponent granet de sorra. Es en el primer sentit que'l considerem molt apte per rompre l'unitarisme massa gris i evitar l'absorció i anul.lació de varietats estimables; així mateix creiem en la utilitat de les formes dialectals enriquidores dels idiomes i en les autonomies locals dins de les regionals. Lluny de nosaltres l'oferir-se en espectacle de llacunes xorques bones sols per a fomentar febres d'egolatria; amem, però, la vida dels rius que infantats per deus puríssimes, recullen tot alè de vida de les conques que reguen i atresoren en son llit les depurades aportacions de totes les valls per anar a vessar-les joiosament en la riquesa blava, endolcint aixis de la mar immensa la salabor amarganta. I l'imatge podria variar-se indeinidament, perquè sempre la varietat harmònica dins la unitat, és indicatiu de perfecció i bellesa»⁵⁹⁰

Els esdeveniments polítics deixaren obsoleta, en qüestió de poc mes d'un any, l'opció estratègica dels regionalistes vigatans. El règim de la Restauració contrarestà l'embranchida catalanista afavorint la creació a Catalunya d'organitzacions monàrquiques destinades a entrebancar l'hegemonia de La Lliga; d'aquesta manera nasqueren a començaments del 1919 l'espanyolista i antiautonomista Unió Monàrquica Nacional, que agrupava polítics dinàstics provinents majoritàriament del Partit Liberal, i la Federació Monàrquica Autonomista, constituïda com una entitat d'opinió per polítics monàrquics favorables a l'autonomia catalana. La incidència d'aquestes entitats a Vic fou desigual. Així doncs, mentre l'UMN va poder comptar amb una delegació local –presidida pel liberal Enric Blanch i apadrinada pels fabricants de les Masies de Roda Ròmul Bosch i Alexandre Bosch, que eren membres fundadors d'aquesta formació–, la FMA va tenir a la capital de la comarca un únic seguidor, el comerciant Miquel Sans i Serra. D'altra banda, els tradicionalistes s'escindiren, també a principis del 1919, entre els partidaris de Vázquez de Mella i els fidels al pretendent Jaume de Borbó. La majoria del carlisme català, inclòs el diputat per Vic Bartomeu Trias, restà en el camp jaumí. Aquesta cojuntura política condicionà el desenvolupament de les eleccions a Corts del dia u de juny del 1919. El regionalisme local, davant l'ofensiva monàrquica i la divisió carlina –que havia suposat la sortida del moviment jaumí dels elements més espanyolistes, arrengrerats ara amb Vázquez de Mella–, s'avingué a recomanar el vot per a la candidatura de Bartomeu Trias, que tornava a presentar-se amb el

⁵⁹⁰ «Els solitaris de Catalunya». *Revista de Vich*, (maig 1918), p. 83-85.

vist-i-plau de la direcció barcelonina de La Lliga, tot i que renuncià a fer campanya a favor seu.⁵⁹¹

Els dinàstics de la UMN decidiren disputar l'acta del districte, presentant la candidatura de Lluís Ballvé de Gallart, que es retirà a darrera hora perquè fou incapaç d'aconseguir els suports necessaris. Per la seva part, els socialistes vigatans decidiren avalar la candidatura d'Antoni Fabra i Ribas, un dels líders de la Federació Catalana del PSOE. Per tal de competir amb èxit en aquestes votacions formalitzaren una agrupació socialista a Vic, amb seu social i oficina electoral al número 18 de la Rambla del Passeig, i començaren a editar un setmanari anomenat *La Libertad*. A pesar de l'entusiasme que demostraren els membres de l'Agrupació Socialista de Vic en la reorganització del seu espai polític, reconeixien les dificultats que tenien per a fer-se un lloc en l'obrerisme vigatà, hereu d'una tradició de societarisme reticent a comprometre's amb els partits d'esquerra:

«No podem negar l'importància i arraigo que'l sindicalisme ha pres entre nostres companys, i tenint en compte aquesta circumstància, tots nostres esforços debem verter-los en desvaneixen la mala interpretació d'aquest sindicalisme que alguns creuen renyit amb lo més fonamental del socialisme; no essent aixís, sinó que'l socialisme que'ns guia es de convicció i essencialment progressiu, no atemoritzant-nos l'arribar al màxim d'aspiracions socialistes»⁵⁹²

Després d'una campanya electoral sense gaires incidents, el candidat jaumí Bartomeu Trias guanyà l'acta de diputat, però el socialista Antoni Fabra i Ribas aconseguí un considerable nombre de vots –prop de 3.000 en el conjunt del districte–, derrotant el seu adversari als pobles fabrils de la comarca. En un context de conflictivitat social creixent, es produí una important mobilització electoral en aquells indrets on hi havia una presència important de població treballadora. Així doncs, el candidat d'esquerres triomfà a Manlleu, Roda de Ter, Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Quirze de Basora, Rupit i Sant Vicenç de Torelló.⁵⁹³

⁵⁹¹ «Hem dit quel retraiment seria avuy una culpable defecció; perquè la lluyta queda entaulada no més que entre dos candidats: Don Bartomeu Trias y D. Antoni Fabra Rivas. Lo primer representa avuy, no un partit tancat, sino la causa de la religió y'ls principis que integran lo programa regionalista. Si en les eleccions passades lo varem combatre, fou per protestar de la imposició de la *Lliga* y donarnos un candidat nostre, ben nostre. Avuy aquesta rahó no existeix; y'l jaumisme del Sr. Trias no ha de ser obstacle pera que'l voten los qui s'han separat de D. Jaume, com los qui no fan qüestió de aqueix litigi de la legitimitat monàrquica». *Gazeta de Vich*, (28 maig 1919), p. 1.

⁵⁹² «Companys i compatricis». AEV, "Aspectes electorals, 1914-1936" (febrer de 1919).

⁵⁹³ El candidat jaumí, Bartomeu Trias, va vèncer a Folgueroles, Gurb, Malla, Masies de Roda, Masies de Voltregà, Muntanyola, Orís, Pruit, Sant Andreu de la Bola, Sant Bartomeu del Grau, Sant Martí de Riudeperes, Sant Pere de Torelló, Santa Cecília de Voltregà, Santa Maria de Besora, Santa Maria del Corcó, Sobremunt, Tavèrnoles, Tavertet, Vilanova de Sau i Vilatorca. Es tractava de poblacions de caire rural amb poca presència obrera i sotmeses al control social que exercien els grans propietaris agraris. Veure *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (5 juny 1919, p. 6).

QUADRE 50 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS AL DISTRICTE DE VIC (1 JUNY 1919)

<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
10647	7224	67'85	32'15

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Vots</i>
Bartomeu Trias*	Jaumí	4155
Antoni Fabra Ribas	PSOE	2922

Font: Albert BALCELLS; Joan B. CULLA; Conxita MIR (1982) *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, p. 582. *Diputat electe.

A Vic, les votacions donaren la victòria a Bartomeu Trias, tot i que els resultats de Fabra i Ribas, tenint en compte la poca implantació del socialisme a la ciutat, foren molt bons. El candidat esquerrà va vèncer a les dues zones amb més presència obrera –la secció segona del districte segon i la primera del tercer– i tingué un suport acceptable a barris de caràcter petitburgès –el districte quart i la secció primera del districte segon–. La participació electoral –per sobre del 66%– fou molt inferior a la de les eleccions generals del 1918 –que fou del 83%–, en les que hi participà un candidat del regionalisme local. L’actitud passiva de bona part de l’electorat catalanista, malgrat les recomanacions fetes pels regionalistes vigatans des de les pàgines de la “Gazeta de Vich” favorables al candidat tradicionalista, s’evidencià en l’augment de l’abstenció en el conjunt de la ciutat, però molt especialment en aquells indrets, com ara el districte primer, en què el catalanisme local obtenia els millors resultats.

QUADRE 51 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS A LA CIUTAT DE VIC (1 JUNY 1919)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	505	319	63'16	36'83
<i>Districte 2on 1ra</i>	405	278	68'64	31'35
<i>Districte 2on 2na</i>	382	277	72'51	27'48
<i>Districte 3er 1ra</i>	424	312	81'67	18'32
<i>Districte 3er 2na</i>	407	242	59'45	40'54
<i>Districte 4rt</i>	425	271	66'58	33'41
<i>Total Vic</i>	2548	1688	66'24	33'75

	<i>Bartomeu Trias</i>	<i>Antoni Fabra</i>
Districte 1er	207	85
Districte 2on 1ra	148	110
Districte 2on 2na	123	154
Districte 3er 1ra	131	170
Districte 3er 2na	177	65
Districte 4rt	166	105
<i>Total Vic</i>	952	679

Font: “Cens electoral. Rectificació, 1919”, AHMV. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (5 juny 1919, p. 6).

La distribució dels quaranta-quatre escons de Catalunya, en aquelles eleccions del juny del 1919, certificaren la recuperació de les forces monàrquiques, les quals obtingueren 15 actes (12 de l'UMN, 2 dels monàrquics autonomistes i 1 dels monàrquics independents), al costat de les 12 de La Lliga Regionalista i dels republicans. Amb tot, els regionalistes mantingueren la seva preeminència a Barcelona i obtingueren un primer escó a Tarragona.⁵⁹⁴ Els jaumins, per la seva part, aconseguiren l'escó de Vic i un a Barcelona.

La renúncia de l'Associació Nacionalista a fer campanya contra el candidat recolzat per La Lliga Regionalista en aquestes eleccions, facilità el retrobament entre els regionalistes vigatans i la direcció barcelonina. La visita a la comarca del diputat provincial Santiago Andreu,⁵⁹⁵ que acudí el dia 19 d'octubre a un acte organitzat per l'Associació en memòria de Bach de Roda (Francesc Massià i Ambert), certificà la represa de la col·laboració entre les dues tendències. Durant la commemoració en honor de l'heroi de la Guerra de Successió parlaren Jaume Collell, Ramon d'Abadal i de Vinyals i el mateix Santiago Andreu. L'acte conclougué amb el descobriment d'una làpida a la casa on visqué Bach de Roda.⁵⁹⁶

D'altra banda, les eleccions municipals del 8 de febrer del 1920 es celebraren a Vic, com a la resta de Catalunya, en un ambient d'indiferència, provocat per la greu crisi social, amb vagues i atemptats continus, que també afectava la ciutat, paralyzada pels conflictes entre obrers i patrons. El panorama polític local també s'havia trasbalsat des de les darreres eleccions municipals, la qual cosa condicionà les candidatures que es presentaren en aquestes votacions. Els jaumins, que patiren la important escissió del mellisme a començaments del 1919, oferien una llista amb candidats desconeguts per a la majoria de l'electorat; els liberals es presentaven units en una candidatura que aplegava a gent propera a la Federació Monàrquica Autonomista (Miquel Sans) i a la Unió Monàrquica Nacional (Enric Blanch); l'obrerisme local decidí anar en solitari a

⁵⁹⁴ Els regionalistes de Vic consideraren els resultats d'aquelles eleccions com una victòria, argumentant que havien pogut resistir les maniobres dels dinàstics per impedir el triomf de La Lliga: «Aquí a Catalunya s'ha feta una fastigosa coalició de tota la carronya caciquista contra el Catalanisme. Han prestada sa cooperació eficaç a tal conxorxa tots els que s'han considerat funcionaris del Estat; s'han vessat els diners; s'han excitat les més ridícoles ambicions; s'han retret imprudentment els alts interessos de la Religió y, sobretot, en la província geronina, s'han extremat les violències oficials: tot ha servit per fer més violentes les campanyes electorals y, a fi, perque resultés ben gloriós l'exit assolert pel Catalanisme, que, fet y fet, es l'exit de Catalunya. Tota l'Espanya no tardarà a sentir parlar d'Autonomia y a trobarse interessada pel magne problema catalá». *Gazeta de Vich*, (17 juny 1919), p. 1.

⁵⁹⁵ Poques setmanes després de les eleccions a Corts, es produí una elecció extraordinària al districte provincial de Vic-Granollers per cobrir la mort d'Enric Prat de la Riba. L'únic candidat que aspirava a ocupar l'acta del desaparegut president de la Mancomunitat fou el regionalista Santiago Andreu i Barber –exregidor de l'ajuntament de Barcelona i president de l'Associació Autonomista del Districte Cinquè de la capital catalana–, que va ser proclamat per l'article 29, sense que s'hagués de fer efectiva la votació. El socialista Andreu Nin intentà presentar-se a les eleccions, però la seva candidatura no fou acceptada per motius legals.

⁵⁹⁶ *Gazeta de Vich*, (21 octubre 1919), p. 1-2.

les eleccions, esperonat per la conflictivitat social del moment,⁵⁹⁷ la Unió Monàrquica Nacional presentà el seu candidat al districte quart en representació dels liberals que no n'havien pogut tenir un de propi; els catalanistes, finalment, pretenien, encapçalats per Joaquim Prats, consolidar la seva força municipal.

QUADRE 52 RESULTAT DE LES ELECCIONS MUNICIPALS A LA CIUTAT DE VIC (8 FEBRER 1920)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er 1ra</i>	308	214	69'48	30'51
<i>Districte 1er 2na</i>	197	129	65'48	34'51
<i>Districte 2on 1ra</i>	405	238	58'88	41'11
<i>Districte 2on 2na</i>	382	243	63'61	36'38
<i>Districte 3er 1ra</i>	424	292	68'86	31'13
<i>Districte 3er 2na</i>	407	295	72'48	27'51
<i>Districte 4rt</i>	425	320	75'29	24'70
<i>Total Vic</i>	2548	1731	67'93	32'03

<i>Districte 1er 1ra</i>			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Segimons Claveria*	Catalanista	Catalanista	80
Enric Blanch*	Liberal	Liberal	77
Francesc Oliveras	Jaumí	Jaumina	37
Joan Font	Obrerista	Obrerista	20

<i>Districte 1er 2na</i>			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Enric Blanch*	Liberal	Liberal	42
Segimon Claveria*	Catalanista	Catalanista	34
Francesc Oliveras	Jaumí	Jaumina	34
Joan Font	Obrerista	Obrera	11

<i>Districte 2on 1ra</i>			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Joan Vilanova*	Catalanista	Catalanista	182
Pere Riera Sala*	Catalanista	Catalanista	182
Miquel Pujol	Liberal	Liberal	42
Ramon Galobardes	Obrerista	Obrera	37
Ramon Fàbregas*	Obrerista	Obrera	34

<i>Districte 2on 2na</i>			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Pere Riera Sala*	Catalanista	Catalanista	124
Joan Vilanova*	Catalanista	Catalanista	123

⁵⁹⁷ Els obreristes decidiren, en una reunió celebrada el 23 de gener del 1920, formar una comissió per a elaborar una candidatura obrera a les eleccions municipals. Els encarregats de buscar els candidats idonis foren Ramon Coll, Llucià Fuster, Josep Franquesa, Joan Font, Josep Antich, Joaquim Suriñach, Josep Pous i Antoni Nofrarias. AHMV, "Correspondència rebuda, 1914-1921" (23 gener 1920).

Ramon Fàbregas*	Obrerista	Obrera	104
Ramon Galobardes	Obrerista	Obrera	87
Miquel Pujol	Liberal	Liberal	38
Josep Riera Carreras	Catalanista	Catalanista	2

Districte 3er 1er

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Miquel Sans*	Liberal	Liberal	118
Josep Riera Carreras*	Catalanista	Catalanista	74
Lluçia Fuster	Obrerista	Obrera	69

Districte 3er 2on

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Riera Carreras*	Catalanista	Catalanista	195
Miquel Sans*	Liberal	Liberal	16
Lluçia Fuster	Obrerista	Obrera	69

Districte 4rt

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Alabern*	UMN	UMN	143
Joaquim Prats*	Catalanista	Catalanista	106
Joan Font	Obrerista	Obrera	36
Joan Colomer	Jaumí	Jaumina	21
Manuel Llastanós	Catalanista	Catalanista	14

Total Vic

<i>Candidats</i>	<i>Vots</i>
Catalanistes	1123
Obreristes	467
Liberals	333
UMN	143
Jaumins	92

Font: “Cens electoral. Rectificació, 1919”, AHMV. “Llibre d’Actes del Ple” (1 abril 1920), AHMV. “Gazeta de Vich” (7 febrer 1920, p. 10; 10 febrer 1920, p. 4-5). *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (14 febrer 1920, p. 5).

Després d’una campanya electoral gairebé inexistent, les votacions, amb una participació propera al 68%, donaren la victòria a la candidatura catalanista, que obtingué una majoria absoluta de vots i de regidors, en total cinc. Tots els seus candidats, menys un, aconseguiren sortir elegits. Des de les files del regionalisme vigatà, aquesta victòria es considerà el resultat més important que mai s’havia obtingut. La “Gazeta de Vich” assegurava que «may com aquesta vegada els catalanistes de Vich haviam lograt tan gros exit en eleccions de regidors. No solament obtinguerem el triomf de tots els nostres candidats sino que además hem vist guanyar a altres que’ns son completament afins».⁵⁹⁸

⁵⁹⁸ *Gazeta de Vich*, (14 febrer 1920), p. 4.

L'eufòria dels catalanistes es va veure reforçada, a més, pel triomf de La Lliga a Barcelona, on els republicans, que s'havien presentat dividits, havien sofert una severa derrota. Contràriament, a Manlleu guanyaren els socialistes i a Torelló la candidatura administrativa.⁵⁹⁹ El dia 1 d'abril prenia possessió el nou consistori, presidit pel regionalista Joaquim Prats i Dachs, un industrial fonedor que havia estat membre del partit liberal, en representació del qual fou tinent d'alcalde entre el 1914 i el 1916.⁶⁰⁰ El nou ajuntament comptava amb 10 regidors catalanistes (Joaquim Prats Joan Vilanova, Joan B. Riera, Josep Solà, Josep Maria Mas, Pere Riera Sala, Joaquim de Rocafiguera, Josep Sanromà i Segimon Claveria), 3 liberals (Procopi Estrada, Miquel Sans i Enric Blanch), 2 tradicionalistes (Fèlix Forcada i Josep Ramon), 2 obreristes (Ramon Fàbregas i Joaquim Suriñach), 1 de la UMN (Josep Alabern) i 1 jaumí (Joan Pujols).

Les eleccions a Corts del 19 de desembre de 1920: els catalanistes vigatans pacten amb La Lliga.

Les relacions entre jaumins i regionalistes s'enterboliren des de les eleccions municipals del mes de febrer. El que, des de l'escissió mellista de l'any 1919, semblava una definitiva aliança es trencà, per causa, principalment, de la competència que hi havia entre el diputat del districte, el jaumí Bartomeu Trias, i els catalanistes que governaven l'ajuntament de Vic. Els enfrontaments sovintejaren i les eleccions a Corts del 19 de desembre del 1920 es presentaren en un clima de discòrdia que feia impossible una entesa electoral entre la gent de l'Associació Nacionalista i el partit carlí.⁶⁰¹ La Lliga, d'altra banda, tornava a

⁵⁹⁹ *Gazeta de Vich*, (12 febrer 1920, p. 7; 14 febrer 1920, p. 6).

⁶⁰⁰ La candidatura de Joaquim Prats i Dachs es va veure afavorida per la renúncia de Joaquim de Rocafiguera, el carismàtic president de "Catalunya Vella", el qual va anar a viure a Barcelona per una circumstància personal que trasbalsà l'opinió pública de Vic. Rocafiguera, que també havia estat president de la Joventut Catòlica, va deixar la seva dona i decidí fer vida en comú fora del matrimoni amb una altra senyora. Aquest fet fou considerat per les autoritats eclesiàstiques de la ciutat un escàndol i, tot i que inicialment la parella s'establí a Vic, uns mesos més tard, davant la pressió social a què es va veure sotmesa, optà per traslladar-se a viure a Barcelona. L'escriptor Miquel Llor s'inspirà en aquest episodi per a escriure la seva novel·la *Laura a la ciutat dels sants*, guanyadora del premi Crexell l'any 1930 i publicada per l'editorial badalonina Proa l'any 1931. (Entrevista amb Francesc de Rocafiguera, 26 febrer del 2001). Per conèixer la vida i l'obra de Miquel Llor: Carme ARNAU (1981). *Marginats a la novel·la catalana: 1925-1939. Llor i Arbó o la influència de Dostoieski*. Madrid, Fundación Juan March; Elias VALVERDE (1983). *Evocació biogràfica de Miquel Llor*. Barcelona, Pòrtic; Iolanda PLEGRÍ (1994). *Miquel Llor: centenari: 1894-1994*. Barcelona, Generalitat de Catalunya-Departament de Cultura-Institució de les Lletres Catalanes; Maria Lluïsa JULIÀ (1994). "*Laura a la ciutat dels sants*" de Miquel Llor. Barcelona, Empúries;

⁶⁰¹ La carta que, el dia 25 de juny de 1920, va fer arribar Bartomeu Trias a l'ajuntament instant-lo a enviar una adhesió a la Mancomunitat, de la qual eren fermes partidaris els regionalistes de Vic, contribuï a erosionar les relacions entre els carlins i els catalanistes: «Distingit amic: Amb motiu de la recent R.O. del Ministeri de la Governació aplaçant el traspàs de serveis a la Mancomunitat acordat per les quatre Diputacions catalanes, son molts els ajuntaments que han ratificat la seva adhesió a aquella Corporació i s'han dirigit al Govern manifestant-li el seu desig de que l'esmentat traspàs tingui efectivitat. Com que entre els Ajuntaments que s'han dirigit a la Mancomunitat comunicant-li l'adopció dels dits acords, no he vist que hi figurés el d'aqueixa població, li prego, i n'hi estaré ben agraït, que amb la major urgència

restaurar la coalició amb el jaumisme a la capital catalana. Per tal d'evitar una nova crisi amb el centre catalanista de Vic, la direcció lligaire –que no confiava aquesta vegada en el triomf dels jaumins vigatans perquè era conscient de la importància de l'escissió mellista a Osona– encarregà a Raimon d'Abadal i Calderó, molt respectat pels catalanistes de la ciutat, una negociació que, sense posar en perill la coalició general amb els jaumins, permetés als regionalistes de Vic sentir-se representats en els comicis, evitant imposar-los un candidat carlí que detestaven. Abadal aconseguí que les dues parts es possessin d'acord: els vigatans proposaren nomenar un candidat autòcton i oferir-lo a La Lliga abans que els carlins designessin el seu, la direcció barcelonina es comprometia a acceptar el fet consumat o a manifestar-se neutral, si els jaumins insistien a presentar Bartomeu Trias. El dia 15 d'octubre, Raimon d'Abadal enviava una carta al seu nebot, Ramon d'Abadal i de Vinyals, confirmant l'entesa:

«Estimat Ramon: com te vaig dir, a mi'm sembla molt bé el vostre plan. He fet les diligències necessàries per encaminar bé la cosa, y'm sembla que ho deixarem arreglat. És clar que persistia el pensament de veure si el districte de Vich podia servir de atenuant a la batalla forta que tindrem per tot, apartant així algun sector del front contrari, y sobretot persistia la por de que perdem a Vich y la pèrdua ens porti conseqüències funestes per les provincials, però he procurat convèncer a tots de que el mal més gros que podríam fer és destruir la forsa genuïanament nostre en el districte. Però per conservar un xich la *fesure*, és prou que vosaltres ens poseu devant d'un fet consumat, de manera que convindria que diumenge mateix proclamem el candidat. Llavors La Lliga l'acceptarà com a seu. Jo he dit que fet de aquesta manera guanyàvem, y per lo tant teniu-ho molt en compte, que és necessari guanyar. La U.M.N. sens dubte en aquestes eleccions usará per tot *totes les armes* y a pesar d'això *s'ha de guanyar*, que jo n'he sortit garant. He cridat a en Vilaplana per demà dissapte per dar-li la empenta que'm dius. Memòries a tots y en especial de ton afectíssim»⁶⁰²

L'home que l'Associació Nacionalista presentà a La Lliga fou l'advocat i pèrit agrònom Ramon Vilaplana i Forcada. Aquest candidat reunia dues característiques que avalaven l'estratègia de la direcció lligaire: era molt conegut a la comarca (el seu pare era el banquer i propietari Josep Vilaplana i Pujolar) i s'havia forjat políticament a la Joventut Nacionalista de La Lliga. Els

vulgui fer que siguin adoptats i comunicats a la Mancomunitat i al Govern els esmentats acords a fi que aquest es convenci d'ela unànime voluntat de tot Catalunya, abans de que resolgui novament sobre el plet del traspàs de serveis, que probablement serà a primers de la vinenta setmana. Agraint-li per endavant el que vostè faci en el sentit indicat, el saluda afectuosament el seu afm. s.s.q.e.s.e». AHMV, "Correspondència rebuda, 1914-1921" (25 juny 1920).

⁶⁰² Jaume SOBREQÜÉS; Manuel J. PELAEZ; Francesc VILANOVA; Manuel TOMAS (1992). *Epistolari de Raimon d'Abadal i Calderó amb Ramon d'Abadal i de Vinyals...*, p. 91-92.

jaumins, per la seva part, confiaren la seva candidatura a Bartomeu Trias, l'única que presentaven en solitari a Catalunya. Així doncs, La Lliga Regionalista es va veure obligada a no donar suport a cap dels dos aspirants, la qual cosa afavoria a Ramon Vilaplana. Les agrupacions socialistes comarcals renunciaren a participar en aquestes eleccions, malgrat el relatiu èxit que obtingueren l'any 1919, perquè el moviment obrer comarcal, immers en una intensa lluita laboral i majoritàriament reticent a l'acció política, no estava disposat a jugar la carta electoral. A més, la situació general de l'esquerra catalana, considerada en un sentit ample, no afavoria les candidatures comarcals. La censura, la persecució governamental (dirigida pel general Martínez Anido), l'assassinat d'un dels líders carismàtics dels republicanisme –l'advocat Francesc Layret–, la descomposició del Partit Republicà Català i l'abandonament de les conjuncions republicano-socialistes va fer que, en els districtes comarcals, molts candidats d'esquerra es presentessin, allà on van poder fer-ho, sense el suport de cap partit.⁶⁰³

Com havia succeït a les municipals del febrer, la campanya electoral fou molt ensopida,⁶⁰⁴ condicionada per les circumstàncies socioeconòmiques del país. Amb una participació en el conjunt del districte del 70% –a la ciutat de Barcelona no va arribar al 30%–, el candidat regionalista va guanyar les eleccions superant el seu adversari per 437 vots. En aquestes votacions, La Lliga havia sumat un escó al districte de Vic sense malmetre el pacte amb el jaumisme i sense enfrontar-se amb els líders dels catalanisme vigatà. Tot i que els regionalistes de Vic consideraren que la direcció barcelonina s'havia vist obligada a cedir davant la seva oposició als pactes amb els carlins,⁶⁰⁵ el desenvolupament del procés de designació de candidats demostra, ben al contrari, que La Lliga Regionalista reforçava la seva capacitat decisòria a l'hora de posar i treure candidats i que les maniobres dels líders lligaires de Barcelona eren determinants per afavorir, o no, l'èxit dels aspirants que es presentaven en els districtes extrametropolitans amb l'etiqueta regionalista.

QUADRE 53 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS AL DISTRICTE DE VIC (19 DESEMBRE 1920)

<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
10591	7476	70'58	29'42
<i>Candidat</i>		<i>Partit o fracció</i>	<i>Vots</i>
Ramon Vilaplana*		Associació Nacionalista	3921
Bartomeu Trias		Jaumí	3484

⁶⁰³ Albert BALCELLS; J.B. CULLA; C. MIR (1982). *Les eleccions generals a Catalunya...*, p. 315-318.

⁶⁰⁴ L'acte més multitudinari es va fer a finals del mes d'octubre a Montagut, on es va portar a terme un Aplec Autonomista. *Gazeta de Vich*, (30 octubre 1920), p. 6.

⁶⁰⁵ *Gazeta de Vich*, (4 desembre 1920), p. 4.

Font: Albert BALCELLS; Joan B. CULLA; Conxita MIR (1982) *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, p. 591. *Diputat electe.

Els resultats electorals a la ciutat de Vic, com passava sempre que hi havia candidats autòctons, confirmaren una participació molt alta (80% de mitjana) a totes les seccions del municipi i la victòria del regionalista Ramon Vilaplana, que obtingué una majoria de vots a gairebé tots els barris, aconseguint superar el seu adversari per 361 sufragis. Els jaumins protestaren per pressions, compres de vots i intervencions de l'ajuntament de Vic –dominat pels catalanistes–, però el Tribunal Suprem no les va tenir en consideració. Sigui com vulgui, el candidat regionalista guanyà als districtes burgesos, però també als carrers on dominava l'element obrer, com ara la secció segona del districte segon. Al marge de la probable intervenció administrativa i la manipulació del vot, Vilaplana aconseguí mobilitzar, superades les diferències de criteri amb la direcció lligaire, tot l'electorat regionalista de la ciutat i atreure's un vot popular que si bé en unes altres circumstàncies no hagués donat el seu suport a un catalanista, li atorgà el seu sufragi perquè s'enfrontava amb el candidat de la Comunió Tradicionalista, una organització que es distingia, en el context de crisi social que vivia el país, per la seva intransigència amb les reivindicacions del moviment obrer i que havia apadrinat el naixement dels Sindicats Lliures. Contràriament, Bartomeu Trias va comptar amb el tradicional vot del carlisme i amb el recolzament dels sectors monàrquics.

**QUADRE 54 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS A LA CIUTAT DE VIC
(19 DESEMBRE 1920)**

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er 1ra</i>	308	284	92'20	7'80
<i>Districte 1er 2na</i>	197	121	61'42	38'57
<i>Districte 2on 1ra</i>	405	311	76'79	23'20
<i>Districte 2on 2na</i>	382	333	87'17	12'83
<i>Districte 3er 1ra</i>	424	354	83'49	16'50
<i>Districte 3er 2na</i>	407	342	84'02	15'97
<i>Districte 4rt</i>	425	351	82'58	17'41
<i>Total Vic</i>	2548	2049	80'41	19'58

	Ramon Vilaplana	Bartomeu Trias
Districte 1er 1ra	149	88
Districte 1er 2na	78	43
Districte 2on 1ra	178	138
Districte 2on 2na	195	138
Districte 3er 1ra	161	185
Districte 3er 2na	239	103
Districte 4rt	201	150
Total Vic	1201	840

Font: *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (23 desembre 1920, p. 7). (1) Davant la impossibilitat d'aconseguir les dades del cens electoral del 1920, hem utilitzat les dades del cens del 1919 ("Cens electoral. Rectificació, 1919"; AHMV).

A Manlleu, Torelló i Roda de Ter, també s'imposà còmodament el candidat de l'Associació Nacionalista de la Comarca de Vic. Els índexs de participació d'aquestes poblacions foren, com en el cas de Vic, molt elevats, superant el 80%. Igual que a la capital comarcal, la mobilització de l'electorat de sensibilitat catalanista i el vot popular, comprat o anticarlí, aconseguiren derrotar la candidatura del tradicionalista Bartomeu Trias.⁶⁰⁶

QUADRE 55 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS ALS POBLES DE LA CONCA DEL TER (19 DESEMBRE 1920)

	Ramon Vilaplana	Bartomeu Trias
Manlleu*	654	463
Torelló**	393	290
Roda de Ter***	296	136

* Cens electoral: 1409 Votants: 1130 % Participació: 80'19 % Abstenció: 19'80

** Cens electoral: 918 Votants: 696 % Participació: 82'07 % Abstenció: 17'92

*** No es conserven les dades del cens electoral.

Font: *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (23 desembre 1920, p. 7). "Eleccions. Cens electoral (1921)", AMT. "Governació 46 i 47. Censos electorals", AHMM. *Diputat electe.

En el conjunt de Catalunya, La Lliga Regionalista conservà la majoria de les actes (un total de 14, a les que calia afegir els diputats que els eren propers: 1 jaumí, 2 de la Federació Monàrquica Autonomista i 1 regionalista independent). La Unió Monàrquica Nacional aconseguí 13 diputats i els republicans 10. Tot i el desgavell social que vivia el país, les picabaralles internes dels catalanistes i la convergència de les forces monàrquiques, La Lliga guanyava a Barcelona i retenia la totalitat dels districtes que li eren fidels.

6.-2. L'obrerisme vigatà en el context de crisi social.

La crisi econòmica rebrotà amb força a començaments del 1919 i es generalitzà durant el 1920. Les conseqüències laborals a Catalunya foren immediates: es tancaren una gran quantitat de fàbriques i es reduïren les hores de treball a la major part de les que restaren obertes. L'any 1921, en el sector tèxtil hi havia 140 establiments tancats amb 20.000 obrers a l'atur i 120 fàbriques, que ocupaven a 50.000 obrers, treballant a mitges.⁶⁰⁷ Els empresaris es negaren a augmentar els salaris i el moviment obrer, per la seva part, radicalitzà les seves

⁶⁰⁶ Bartomeu Trias només va poder ser el més votat a Masies de Voltregà, Masies de Sant Pere de Torelló, Sant Pere de Torelló, Sant Quirze de Besora i Folgueroles. Ramon Vilaplana, a més de Vic, Manlleu i Roda de Ter, aconseguí la victòria a Masies de Roda, Orís, Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Vicenç de Torelló, Tavèrnoles, Sant Bartomeu del Grau, Gurb, Malla i Muntanyola. Veure *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, (23 desembre 1920), p. 6-7-8.

⁶⁰⁷ Josep Lluís MARTIN RAMOS (1992). «Guerra i conflictivitat social». A: *Condicions materials i resposta obrera a la Catalunya contemporània*. Sant Quirze de Besora, Associació Gombau de Basora, p. 175.

posicions. En aquesta conjuntura, els obrers de la fàbrica de Barcelona coneguda popularment com La Canadenca encetaren, a començaments del 1919, una vaga que marcarà l'inici de la conflictivitat social dels anys vint. La lluita de classes es transformà en una violenta guerra social, amb freqüents assassinats protagonitzats pels grups d'acció afins a la CNT –que actuaven a títol individual i no dins de l'estratègia del sindicat–, els membres armats dels Sindicats Lliures –enfrontats al sindicalisme anarquista–, els pistolers al servei de la patronal o les mateixes forces de l'ordre governamentals. La intransigència extrema presidí, en aquell període, les relacions entre els patrons, dominats per una Federació Patronal de Barcelona contrària a la negociació amb els assalariats,⁶⁰⁸ i els treballadors, molts d'ells obligats a afiliar-se als sindicats únics de la CNT, sota amenaces i pressions.

A Vic, durant l'any 1919 es succeïxen les vagues obreres: el setembre van a la vaga els assaonadors i els oficials fusters, l'octubre decideïxen aturar la feina els impressors, els paletes i el personal de l'ajuntament.⁶⁰⁹ Mentre els sectors més extremistes de la dreta vigatana demanen «[...] la dictadura de la llei, del poder públic, del ordre de la pau»,⁶¹⁰ els regidors obreristes Joaquim Suriñach i Ramon Soler fan aprovar una proposició perquè el consistori destini 500 pessetes a l'olla comunal que dona de menjar a les famílies afectades per la crisi i els conflictes laborals. A començaments del mes de desembre, el locaut decretat per la Federació Patronal arriba a Vic, la major part de les empreses de la ciutat tanquen i les entitats obreres es veuen obligades a mobilitzar-se conjuntament. La junta directiva de la Federació Patronal havia extès aquest locaut, iniciat a Barcelona, per tot Catalunya.⁶¹¹ Tal com asseguraven les

⁶⁰⁸ La Federació Patronal de Barcelona fou creada el 3 de març de 1919. En el moment de la seva fundació, la junta directiva estava formada per Fèlix Graupera (president), Joan Calonja (vicepresident), Joan Miró (tresorer), Modest Batlle (vocal) i Manuel Baduell (vocal). La Federació Patronal de Barcelona aspirava a ésser el sindicat únic dels patrons, disputant l'hegemonia i el liderat entre els empresaris catalans al Foment del Treball Nacional, que no podia intervenir en els conflictes socials llevat que fos requerit per alguna de les agrupacions patronals que en formaven part. L'agreujament dels conflictes, els atemptats i la inseguretat que patia Catalunya, juntament amb la ineficàcia del poder civil, van abocar les diferents associacions patronals de tots els sectors econòmics a unificar-se, el 20 de juliol del 1920, en una Federació Patronal de Catalunya. L'1 juliol del 1920 la Federació Patronal de Vic i Comarca s'inscriví al Govern Civil (AGCB, Expedient 10266). Veure Magda SELLÉS (2000). *El Foment del Treball Nacional (1914-1923)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Soledad BENGOCHEA (1994). *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

⁶⁰⁹ *Gazeta de Vich*, (6 octubre 1919), p. 2. AHMV, "Societats de Vic" (10 octubre 1919). AHMV, Llibre d'Actes del Ple (15 octubre 1919; 12 maig 1920).

⁶¹⁰ *Ausetania*, (6 setembre 1919), p.1.

⁶¹¹ El fracàs governamental a controlar la situació social fou un dels motius de l'organització, entre els dies 20 i 26 d'octubre del 1919, del II Congrés Patronal de la Confederació Patronal d'Espanya, impulsat per la delegació de la Federació Patronal a Barcelona. Aquesta trobada empresarial, preparada a consciència per la gent de la Federació –que va portar a terme una intensa campanya per tot l'estat–, tenia com a tema central la declaració d'un gran locaut patronal que paralitzés l'economia del país en protesta per la inestabilitat social. En el marc d'aquest congrés, la Federació Patronal cridà al locaut el dia 25 d'octubre. L'aturada patronal es va fer efectiva el 25 de novembre, després d'una campanya d'amenaces i pressions per part de la Federació als empresaris que no hi estaven a favor. L'1 de

organitzacions obreres vigatanes, el locaut fou una mesura imposada per la direcció de la Federació, ja que a Vic, tot i que la crisi econòmica havia produït nombrosos conflictes laborals, no es coneixien atemptats ni violències com les que s'estaven portant a terme a d'altres indrets de Catalunya.⁶¹²

Les societats obreres de Vic, que aplegaren el dia 5 de desembre del 1919 una multitud de 1800 treballadors al Cinema Nogué per a tractar d'aquesta qüestió, acordaren respondre pacíficament als empresaris i aconsellaren als seus associats «[...] depositaran su mas absoluta confianza en el comité obrero permanente de la localidad, que es el que habrá de tratar de la resolución del conflicto que la clase patronal les ha creado sin más».⁶¹³ L'obrerisme local, que atemorit per la forta repressió anticenetista havia abandonat majoritàriament la Confederació Regional,⁶¹⁴ cercà, sense èxit, la intervenció de les autoritats locals i del Govern Civil per a solucionar aquest conflicte. Com a la resta de Catalunya, el locaut afeblí les societats obreres, entrebancades a més per les restriccions governamentals imposades des del 6 de gener del 1920, a conseqüència de l'atemptat que va patir a Barcelona el president de la Federació Patronal, Fèlix Graupera.⁶¹⁵ Després d'unes setmanes de tancament patronal, les empreses obriren i els treballadors tornaren a la feina, tot i que la tensió social no disminuï: alguns empresaris aprofitaren el locaut, pressionats per una Federació Patronal que havia obert una delgació a Vic, per a imposar als obrers unes condicions laborals individuals que deixaven de banda acords col·lectius que s'havien negociat amb les societats obreres abans de l'aturada patronal. A començaments del mes de gener, quan encara no s'havia posat fi al locaut, una assemblea de treballadors de la construcció decidí no tornar a treballar si no es respectaven «unas bases entre patronos y obreros, avaloradas con las firmas del señor Alcalde, Secretario del Ayuntamiento é Inspector de Vigilancia, por las que se daban por terminados todos los conflictos y a base de las cuales se sentó la verdadera solución de las huelgas que por espacio de varias semanas habia sostenido el ramo de la construcción».⁶¹⁶ La burgesia local, per la seva part, que feia seus els arguments de la Federació Patronal, considerava que «no s'hauria

desembre la Federació Patronal extengué el locaut a tot Catalunya. Veure Soledad BENGOCHEA (1998). *El locaut de Barcelona (1919-1920): els precedents de la dictadura de Primo de Rivera*. Barcelona, Curial.

⁶¹² *La Libertad. Semanario Socialista Obrero*, (6 desembre 1919), p. 3.

⁶¹³ L'acte fou presidit per Joaquim Suriñach, regidor obrerista i cap del sindicat dels paletes. També van prendre la paraula Josep Sala (de la societat de transportistes), Ramon Comerma (de l'Art d'Imprimir), Eduard Ricardo (del ram d'embotits) i Joan Font (del ram de la fusta). AHMV, "Societats Obreres, 1900-1920" (6 desembre 1919).

⁶¹⁴ El 19 de desembre de 1919 es fa el Congrés Nacional de la CNT al Teatre Comèdia de Madrid. Aquest congrés, en el qual l'organització sindical es definí com a comunista anàrquica, comptà amb la presència de dos delegats vigatans que tan sols representaven a 40 obrers de la ciutat. Antonio BAR (1981). *La CNT en los años rojos...*, p. 769.

⁶¹⁵ El mateix dia esclatà una bomba als locals de la Federació Patronal a Madrid i fou detngut l'advocat dels sindicalistes, i diputat provincial, Puig d'Asprer. El govern civil de Barcelona va fer públic un ban el dia 21 de gener en què ordenava el cessament de les activitats del Sindicat Únic i també de la Federació Patronal. Veure Magda SELLÉS (2000). *El Foment del Treball Nacional...*, p. 306-307.

⁶¹⁶ AHMV, "Correspondència rebuda, 1914-1921" (8 gener 1920).

hagut d'arribar al *lock out* si el poder públic hagués sapigut mantenir-se en son lloch, si'ls governants no se haguessen entregat a contemporasitzacions estèrils per la pau de la indústria y sols útils a la causa revolucionaria».⁶¹⁷

En aquest context d'accentuada conflictivitat social, apareixen noves organitzacions obreristes a la ciutat. Algunes d'elles vinculades a l'Església,⁶¹⁸ que vol contrarestar l'embranchada del sindicalisme reivindicatiu, o als Sindicats Lliures, nascuts en l'òrbita del tradicionalisme;⁶¹⁹ d'altres són propers al creixent catalanisme radicalitzat. Així doncs, el Sindicat Catòlic de Ferroviaris Espanyols consolida una delegació a la ciutat des del juliol del 1919.⁶²⁰ La secció, que rep el suport del bisbat, neix amb 93 socis (el setembre en tindrà 103). En el moment de la seva fundació, l'agrupació vigatana de l'SCFE distribuï un comunicat en què assegura que la seva intenció és lluitar contra el sindicalisme roig que vol dominar els treballadors del Carril.⁶²¹ El mes de setembre del 1920 presenta els seus estatuts al Govern Civil de Barcelona el Sindicat Lliure-Ram de Forners, format per «[...]los mismos obreros panaderos que constituidos en mayoría acordaron no secundar la huelga que á mediados de Junio último habian declarado cuatro ó cinco individuos del ramo[...]».⁶²² Els estatuts d'aquesta societat, dirigida inicialment per Joan Nualart i Francesc Aguilar, asseguren que «el Sindicato como tal, se moverá siempre dentro las normas de la moral católica, se mantendrá ajeno a toda cuestión política, y vivirá absolutamente libre de toda intervención patronal».⁶²³ El mateix 1920, el mes de febrer, començarà a organitzar-se a Vic un grup del Centre Autonomista de Dependents de Comerç i Indústria,⁶²⁴ el sindicat dels dependents fundat el 1903 i defensor d'una estratègia reformista i catalanista, que emfasitzarà en aquest període, afavorit per l'actuació del president d'aquesta entitat, Francesc Xavier Casals, partidari de convertir-la en un baluart del nacionalisme d'esquerres.⁶²⁵

Tanmateix, l'obrerisme local continuarà desenvolupant-se majoritàriament entre el societarisme independent i el cooperativisme. El juny del 1920, en un context de permissivitat governamental amb el sindicalisme, fortament castigat

⁶¹⁷ *Gazeta de Vich*, (8 gener 1920), p. 1.

⁶¹⁸ Els sindicats cristians intentaren estendre's, sense èxit, per tota la comarca d'Osona. El 1920 apareix l'Agrupació d'Acció Social Catòlica (Centelles) i el Sindicat Catòlic Lliure d'Obrers de l'Art Fabril (Sant Hipòlit de Voltregà). AHGCB, Expedients d'associacions (1920).

⁶¹⁹ Els Sindicats Lliures es fundaren al Cercle Central Tradicionalista de Barcelona, el 1919. De les bases i dels simpatitzants del partit sotiren els homes del Lliure, en una operació avantatjosa pels dirigents del tradicionalisme: ocupaven els seus homes d'acció, la majoria provinents del requeté, que pogueren continuar l'enfrontament amb la CNT amb impunitat i cobertura governamental. Veure Pere ANGUERA (1999). *El carlisme a Catalunya*. Barcelona, Empúries, p. 122.

⁶²⁰ AHGCB, Expedient 9826. Estatuts presentats el 19-07-1919.

⁶²¹ Juan José CASTILLO (1977). *El sindicalismo amarillo en España*. Madrid, Edicusa, p. 195-197.

⁶²² AHMV, "Correspondència rebuda, 1914-1921" (24 setembre 1920).

⁶²³ AHMV, "Correspondència rebuda, 1914-1921" (20 juliol 1920).

⁶²⁴ AHMV, "Societats Obreres, 1900-1920" (28 gener 1920). AHGCB, Expedient 11732. El CADCI de Vic presentarà els seus estatuts al Govern Civil el 9-11-1923.

⁶²⁵ Veure Manuel LLADONOSA (1988). *Catalanisme i moviment obrer: el CADCI entre 1903 i 1923*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

pels locauts, l'ajuntament de Vic va realitzar una enquesta sobre les agrupacions obreres de la ciutat. El recompte va donar els següents resultats: hi havia 13 societats (Sindicat Obrer de Transports, Secció d'Impressors i Rams Annexos, Unió de Pintors i Dauradors "Amistat", Obrers Fariners, Sindicat Lliure-Ram Forners, Societat d'Obrers Forners, Centre de Dependents de Comerç i Indústria, Unió d'Espardanyers, Unió d'Oficials i Aprenents Semolers, Societat Fabril, Unió d'Oficials Paletes, Unió d'Oficials Fusters i Ebenistes i Unió de Serrallers) que agrupaven prop de 900 treballadors.⁶²⁶ Pel que fa al cooperativisme, l'enfortiment d'aquestes entitats es concretà en el procés d'unió de les tres cooperatives vigitanes (*Antigua*, *Catalana* i *Panadería Mutua*), les quals constituïren l'any 1921 la Cooperativa *Panaderia Mútua* de Vic (anomenada un any més tard Cooperativa Obrera *Panaderia Mútua*).⁶²⁷

6.3.- Els efectes de l'escissió mellista a Vic.

Acabada la Primera Guerra Mundial, el pretendent Jaume de Borbó constata l'actitud germanòfila de bona part dels dirigents del partit durant la contesa. El cap del tradicionalisme espanyol publicà dos manifestos successius, el gener i el febrer de 1919, desautoritzant les actuacions dels seus delegats i assumint la direcció efectiva del partit. Alguns dels dirigents carlins, encapçalats per Vázquez de Mella, acusaren el pretendent de desviacionisme ideològic i abandonaren el partit, proclamant-se els autèntics hereus del tradicionalisme. La majoria del carlins, sota la direcció de Miquel Junyent restà fidel al pretendent.⁶²⁸ Per a María Cruz Mina «[...]el apoyo a la causa alemana, que había sido casi el único principio político en que los carlistas habían estado todos de acuerdo en los años de su crisis interna, fue la "excusa" o causa aparente que provocó la escisión del partido»,⁶²⁹ però el sentit veritable del trencament fou la reordenació de la dreta espanyola, ja que l'apropament dels escindits als alfonsins de l'UMN possibilitarà la superació, per part d'un sector del carlisme, del dinastisme, l'antiliberalisme, l'autonomisme i la interpretació radical de la doctrina social de l'Església.

Tot i que, fins al 14 de març del 1919, Pascual Camín, nou secretari del Duc de Madrid a Espanya, no adreça una carta oberta als tradicionalistes admetent la dimissió de la junta directiva del tradicionalisme,⁶³⁰ a finals del mes de febrer es convocà una reunió de la Junta Tradicionalista del Districte de Vic per a discutir la crisi del partit.⁶³¹ En aquesta assemblea, que es va celebrar el dia 1 de març,

⁶²⁶ AHMV, "Societats Obreres, 1900-1920" [1920]

⁶²⁷ Josep CASANOVAS (1998). *El cooperativisme a Osona...*, p. 39.

⁶²⁸ Pere ANGUERA (1999). *El carlisme a Catalunya*. Barcelona, Empúries, p. 119.

⁶²⁹ María Cruz MINA (1986). «La escisión carlista de 1919 y la unión de las derechas». A: José Luis GARCÍA DELGADO [editor]. *La crisis de la Restauración: España, entre la Primera Guerra Mundial y la Segunda República*. Madrid, Siglo XXI, p. 164.

⁶³⁰ *Correo Catalán*, (14 març 1919), p.1.

⁶³¹ *Ausetania*, (22 febrer 1919), p. 1.

els representants dels centres tradicionalistes del districte de Vic acorden separar-se del moviment tradicionalista i adherir-se al nou Partit Catòlic Tradicionalista fundat per Vázquez de Mella. El 8 de març, consumada l'escissió mellista, el nou membre de la junta directiva del partit mellista, Teodor de Mas, publica un article a "Ausetania" on fixa la posició majoritària del carlisme vigatà:

«Gibraltar español, unión con Portugal, Marruecos para España, confederación con nuestras antiguas colonias, es decir, integridad, honor y grandeza; he aquí el legado, que aspiraba a dejarnos nuestro Rey. He aquí lo que constituye nuestra aspiración y deseo y lo que ha sido causa de nuestras simpatías en la casi actual guerra europea [...]. No es de nuestra incumbencia el señalar orientaciones a la Comunion Tradicionalista para que su actuación sea en adelante tan provechosa o más para la Religión y la Patria; a su día será debidamente fijado. Pero Ausetania que vive el ambiente catalán donde se nota la existencia del germen de la división del Tradicionalismo se ha creído en el deber de levantar una bandera en que se lea *Antes los principios que la persona del Rey*».⁶³²

El nucli minoritari de jaumins vigatans fidels al pretendent don Jaume s'organitzà aviat fundant a finals del 1919 el periòdic en català "La Comarca de Vich". El director d'aquesta publicació era Felip Pitxot, que també exercia de professor de filosofia al Seminari. Segons mossèn Ramon Vidal «[...] "La Comarca" professava un tradicionalisme viu, obert...! amb el qual coincidia, sense entrebancs, el catalanisme serè dels Patriarques Vigatans. En una paraula: hom s'hi podia entendre sense dificultats grosses. Per aquesta raó la Dictadura del general Primo de Rivera trobà el seus col.laboradors ciutadans entre els acèrrims de "Ausetania" i no entre els somiadors de "La Comarca"».⁶³³ Els jaumins vigatans estigueren dirigits per Joan Pujols i Vergés, propietari de la farinera de "Can Pujols" i regidor de l'ajuntament. El sector majoritari del tradicionalisme vigatà, que formarà ara en les files del mellisme, criticà els que restaren fidels a don Jaume: «Trias fundó, en Vich, un nuevo periódico, frente al órgano del tradicionalismo comarcano, con el fin de meter la división entre los tradicionalistas, aun viéndose obligado a mandar escribirlo por gente forastera a causa de los contados partidarios que aquí tenía su pseudo-bandera».⁶³⁴ Els jaumins, per la seva part, contestaren les acusacions dels mellistes des de les planes del nou periòdic:

⁶³² «A los tradicionalistas». *Ausetania*, (8 març 1919), p. 1.

⁶³³ Ramon VIDAL PIETX (1983). *Memòries d'un vell infant incorregible...* (recull segon), p. 113.

⁶³⁴ *Ausetania*, (31 maig 1919), p. 1.

«Y per una desavinença en lo accidental no hi ha dret a tirar per terra lo essencial, el tradicionalisme, y dins de les seves doctrines l'unitat, mellor que unió, dels partidaris. Això suposant que la desavinença existís. Perque Don Jaume mateix ha declarat que'ls seus lleals podien esser; particularment, germanòfils o aliadofils. El Partit, però, no és més que espanyol. De manera que nosaltres, ara com avans, som jaumins y germanòfils. Com altres eren avans y son ara jaumins y francofils. Els mellistes es deyan, mentres durà la guerra, germanòfils en primer lloch y en segon terme jaumins o tradicionalistes y després de la mateixa germanòfils, sempre en primer terme, y després... després qué, senyors? Després, avans y sempre homes sense conviccions fundament arrelades, ni menys rahonades».⁶³⁵

L'escissió va trencar per la meitat el tradicionalisme vigatà. El grup municipal tradicionalista a l'ajuntament vigatà es dividí en dos: Joan Pujols representarà el jaumisme i Fèlix Forcada i Josep Ramon defensaran els interessos del Partit Catòlic Tradicionalista (mellista). La crisi dels carlins farà que no es presentin a les eleccions municipals del febrer del 1920 i perjudicarà la candidatura de Bartomeu Trias, que perdrà l'acta del districte a les generals del mes de desembre del mateix any.

6.4.- Ramon d'Abadal i l'Acció Catalana.

La radicalització de determinats elements del catalanisme vigatà era un fet des del 1919, moment en què va començar a funcionar la Penya Autonomista del Cafè Constància i s'iniciaren els treballs per organitzar una delegació local del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, entitat que va materialitzar-se el 1920. Ambdues associacions nodriran a la futura Acció Catalana dels seus primers simpatitzants a Vic. Com a la resta de Catalunya, aquesta formació política s'alimentarà de la frustració de determinats sectors de l'opinió catalanista local davant la implicació de La Lliga en les tasques dels governs monàrquics sense que aquesta col.laboració portés cap progrés en el camí d'aconseguir una autonomia política que anés més enllà de la descentralització administrativa que significava la Mancomunitat.

L'any 1922, la convocatòria de la Conferència Nacional Catalana,⁶³⁶ que farà néixer un nou partit anomenat Acció Catalana,⁶³⁷ no fou rebuda amb gaire

⁶³⁵ *La Comarca de Vich*, (29 novembre 1919), 2.

⁶³⁶ La Conferència Nacional Catalana fou convocada l'abril del 1922 per la Joventut Nacionalista de La Lliga i es celebrà el juny del mateix any amb l'assistència dels joves més radicalitzats de la lliga, independents i el sector nacionalista encapçalat per Francesc Macià, el qual havia fundat l'any 1919 la Federació Democràtica Nacionalista. La gent de Macià no va voler sumar-se a l'Acció Catalana perquè consideraren els seus postulats massa moderats i constituïren, el juliol d'aquell mateix any, Estat Català, un partit explícitament separatista.

⁶³⁷ Veure Jordi CASASSAS (1980). *Jaume Bofill i Mates (1878-1933): l'adscripció social i l'evolució política*. Barcelona, Curial; Albert MANENT (1980). *Jaume Bofill i Mates, Guerau de Liost. L'home, el*

entusiasme a la comarca i, de fet, tan sols s'hi adherí un centre catalanista osonenc: la Joventut Nacionalista de Torelló. A títol individual hi participaren, a banda de Ramon d'Abadal i de Vinyals, que formarà part de la direcció del nou partit, dues figures emergents del catalanisme local: Francesc Maria Masferrer i Lluís Vila d'Abadal. L'advocat Francesc Maria Masferrer i Vernis, que pertanyia a una família terratinent de la Plana, havia simpatitzant inicialment amb La Lliga però se n'havia apartat i, al costat del seu amic i company de professió Manuel Carrasco i Formiguera, amb el qual fundà l'estiu del 1921 la revista nacionalista "L'Estevet", començà un procés de radicalització política que el conduirà a formar part d'Acció Catalana.⁶³⁸ D'altra banda, el metge Lluís Vila d'Abadal, que era fill de l'exregidor carlí de l'ajuntament vigatà Marià Vila i Teixidor, arribarà al nou partit des de l'Agrupació Escolar Tradicionalista, de la qual es donà de baixa perquè considerà que la posició del carlisme en la qüestió catalana no era prou explícita.⁶³⁹

La implantació a Vic d'Acció Catalana, que es definia com una reunió de patriotes destinada a aconseguir la "nacionalització" de Catalunya, es va portar a terme sense trasbalsar la vida interna de Catalunya Vella, la societat que havia aixoplugat tradicionalment als simpatitzants de la causa catalanista. Alguns dels socis de l'entitat es declararan partidaris de la nova organització (Manuel Anglada i Ramon Vilaplana), però el centre reforçarà el seu caràcter independent i es negarà a servir de delegació local per a cap partit catalanista, tot i que *de facto* les decisions de la direcció lligaire, a pesar dels conflictes, continuaran pesant molt en l'actuació política de Catalunya Vella. Tanmateix, Ramon d'Abadal s'encarregà de dinamitzar el nou partit. L'hereu del Pradell, que participà en la compra del diari republicà *La Publicidad*, s'afanyarà a situar un corresponsal a Vic (Lluís Parés) per a "La Publicidad",⁶⁴⁰ el periòdic catalanitzat sorgit de la vella capçalera barcelonina, i mobilitzarà tots els simpatitzants de les comarques d'Osona i el Ripollès per a fer un gran acte nacionalista a Ripoll.⁶⁴¹ El dia 3 de setembre, finalment, es va portar a terme un

poeta, el polític. Barcelona, Edicions 62; Francesc CAMBÓ (1981). *Memòries (1876-1936)*. Barcelona, Alpha. Jordi CASASSAS [editor] (1983). *Jaume Bofill i Mates. L'altra concòrdia i altres textos sobre el catalanisme*. Barcelona, La Magrana; Montserrat BARAS (1984). *Acció Catalana, 1922-1936*. Barcelona, Curial; Montserrat BARAS [curadora] (1986). *Jaume Bofill i Mates. Una política catalanista i altres escrits*. Barcelona, La Magrana; Jordi CASASSAS [editor] (1990). *Francesc Cambó. El catalanisme regeneracionista*. Barcelona, La Magrana; Francesc VILANOVA (1996). *Ramon d'Abadal: entre la història i la política (1888-1979)*. Lleida, Pagès Editors.

⁶³⁸ Veure Xavier TORNAFOCH (2000). *Francesc Maria Masferrer: política i ciutadania*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Xavier TORNAFOCH (1999). «La radicalització del nacionalisme català (1922-1936). Aproximació a la biografia política de Francesc Maria Masferrer». *L'Avenç*, nro. 242, p. 82-85.

⁶³⁹ Veure Jordi VILA-ABADAL (1981). *El doctor Lluís Vila d'Abadal i el seu temps*. Barcelona, Llar del Llibre.

⁶⁴⁰ AAP, Fons de Ramon d'Abadal i de Vinyals (Correspondència rebuda, 1920-1931). Carta de la direcció del diari "La Publicidad" (9 octubre 1922).

⁶⁴¹ AAP, Fons de Ramon d'Abadal i de Vinyals (Correspondència rebuda, 1920-1931). Cartes de Ramon Casanovas (12-08-1922; 16-08-1922).

gran aplec comarcal d'Acció Catalana a Ripoll, en el decurs del qual s'inaugurà el Casal Català, entitat ripollesa presidida per Ramon Casanovas que estava adherida a la nova formació, i es va descobrir una làpida dedicada al comte Jofre en la que es podia llegir: "al comte Jofre qui a Ripoll fundà la Nació Catalana". Per la tarda es va fer un míting amb parlaments de Martí Esteve, Vidal de Llobatera, Rovira i Virgili, Lluís Massot i Jaume Bofill i Mates, que va cloure la jornada amb un discurs en què assegurà que «el procés de la renacionalització de Catalunya comença allà on va iniciar-se el moviment d'aglutinació nacional: a Ripoll».⁶⁴²

Malgrat els esforços de Ramon d'Abadal, i de l'adhesió inicial de sectos populars vinculats al CADCI i a la Penya del Cafè Constància, Acció Catalana va fracassar en el seu intent d'esdevenir un partit de referència entre l'opinió catalanista de Vic, perquè no aconseguí atreure's a la majoria de socis i simpatitzants de Catalunya Vella, l'indret on es continuava decidint la política regionalista a la ciutat, que persistiren en la defensa de la independència organitzativa de l'entitat.

6.-5. De les victòries catalanistes a Primo de Rivera.

L'erosió de les relacions entre els catalanistes i els jaumins vigatans i la represa dels contactes entre Catalunya Vella i la direcció lligaire, que va provocar la desaparició de l'Associació Nacionalista de la Comarca de Vic, va fer que, de cara a les eleccions provincials del 12 de juny de 1921, hi hagués un nou escenari d'aliances. Així doncs, els regionalistes pactaren amb els mellistes i els partidaris de don Jaume s'entengueren amb els monàrquics. Els candidats de la coalició regionalista-mellista foren els lligaires Ramon d'Abadal i de Vinyals i Santiago de Riba (extint d'alcalde de l'ajuntament de Barcelona i futur president de l'IACSI), i el tradicionalista vigatà Manuel Puigrefagut i Dou; l'altra candidatura la formaven el jaumí Miquel Agell i el liberal granollerí Francesc Flaquer.⁶⁴³ El regionalisme vigatà volgué demostrar en aquestes votacions el seu caràcter hegemònic:

«Coneguda ja la candidatura, cal que tots els nostres amics posin tot el seu esforç no solament per assegurarli el triomf, puix d'aquest ningú en dubta, sinó per assolir una votació que evidencii la forsa regionalista del nostre districte, com ho ferem en les eleccions generals, que'ls catalanistes de Vich son la forsa mes organizada, mes disciplinada y mes plena de tota la Comarca, per afermar ab una victoria més brillant continuació de les victories catalanistes contra tot obstacle y contra tota politica contraria».⁶⁴⁴

⁶⁴² *La Publicidad*, (8 setembre 1922), p. 3-4. *Gazeta de Vich*, (5 setembre 1922), p. 5.

⁶⁴³ *Gazeta de Vich*, (9 juny 1921), p.4.

⁶⁴⁴ *Gazeta de Vich*, (9 juny 1921), p. 4-5.

Les expectatives dels catalanistes es compliren plenament; foren la força més votada a la capital d'Osona, –tal com deia la “Gazeta de Vich” «una de les coses més dignes de notar, fou la brillant votació que dintre la Ciutat obtingueren els dos catalanistes y el seu aliat»–⁶⁴⁵ i el resultat general de les eleccions donà les tres actes de la majoria a la candidatura de la coalició entre regionalistes i mellistes (Ramon d'Abadal, Santiago de Riba i Manuel Puigrefagut) i una de la minoria a l'entesa monàrquico-jaumina (Francesc Flaquer).

QUADRE 56 RESULTAT DE LES ELECCIONS PROVINCIALS AL DISTRICTE DE VIC-GRANOLLERS (12 JUNY 1921)

<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
35328**	13559***	38'38	61'61
<i>Candidat</i>		<i>Partit o fracció</i>	<i>Vots</i>
Santiago de Riba*		Lliga Regionalista	8459
Ramon d'Abadal*		Lliga Regionalista	8439
Francesc Xavier Flaquer*		UMN	7493
Manuel Puigrefagut*	Partit Catòlic Tradicionalista		7821
Miquel Agell		Jaumí	5754

Font: BALCELLS, Albert [coordinador. (1996). *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Barcelona: Proa.. RIQUER, Borja de [director]. (1988). *Història de la Diputació de Barcelona* (volums 1-2-3). Barcelona: Edicions de la Diputació de Barcelona. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (15 juny 1921, p. 3; 18 juny 1921, p. 1-2-3). *Diputats electes. ** Davant la impossibilitat d'aconseguir les dades del cens provincial del 1911, hem utilitzat les dades del cens de les legislatives del 1920, sumant els censos dels districtes de Granollers, Vic i Castellterçol. *** Hem calculat el número de votants projectant el número de vots que cada elector podia emetre -tres-, amb una petita correcció per a tenir en compte els que no els utilitzaven tots.

El triomf dels dos candidats locals (Ramon d'Abadal i Manuel Puigrefagut) confirma el control de l'electorat, a través de fórmules que no sempre han de ser coercitives,⁶⁴⁶ per part dels homes forts de la vida pública de Vic. Sigui com vulgui, catalanistes i mellistes són, en aquells moments, forces polítiques molt ben implantades a la ciutat, que disposen de líders carismàtics, amb poder

⁶⁴⁵ *Gazeta de Vich*, (14 juny 1921), p. 2.

⁶⁴⁶ Les cooperatives obreres de la ciutat de Vic acudien sovint a Ramon d'Abadal perquè defensés els seus interessos davant les instàncies governamentals. Així ho testimonia una carta enviada per les tres entitats vigatanes (Cooperativa *Antigua*, Cooperativa Catalana i *Panadería Mutua*) a Ramon d'Abadal el 21 de maig del 1920: «Respetable Señor. Enteradas las Comisiones de las cooperativas de esta Ciudad de que S.S. habia aceptado la representación de las mismas ante el Gobierno con el fin de poder obtener las garantías que se consignan a las cooperativas para la construcción de casas baratas y otros beneficios analogos que podrian obtenerse le damos las mas expresivas gracias en nombre propio y de las demas por la expresada oferta al propio tiempo que esperamos que si durante estos dias, hasta el venir aquí en Vich, para reunirnos en las Casas Consistoriales el dia 30 del corriente a las 11 de la mañana, se le ocurriese hacernos alguna advertencia o indicación se le complacerá con sumo gusto. Sin otro particular y en espera de vernos honrados con su asistencia nos ofrecemos de S.S. atentos s. ». AAP, Fons de Ramon d'Abadal i de Vinyals (Correspondència rebuda, 1920-1931). Carta de la Junta de Cooperatives de Vich i Comarca (21 maig 1920).

econòmic i social. Al seu costat, els desconeguts candidats forasters (Agell, Riba i Flaquer) estan en clar desavantatge. A més, la desmobilització creixent de les classes populars de la ciutat afavoreix les maniobres electorals dels partits hegemònics, els quals aconseguiran, fins i tot, que el candidat més conservador, Manuel Puigrefagut, guanyi als carrers de Sant Francesc i Sant Pere. Aquestes votacions es distingiren per l'alta abstenció, que en el conjunt del municipi arriba al 55% i en alguns districtes s'acosta al 60%. El fet que més de la meitat del cos electoral no vagi a votar, ultra les circumstàncies relacionades amb les característiques de la política restauracionista, es deu a raons de caire conjuntural (previsible triomf de la candidatura catalanista-mellista, persistència de la conflictivitat social) i d'altres d'estructurals (poc interès per les eleccions provincials). A la resta del districte també predominà l'apatia, ja que va votar menys del 40% de l'electorat.

QUADRE 57 RESULTAT DE LES ELECCIONS PROVINCIALS A LA CIUTAT DE VIC (21 JUNY 1921)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er 1ra</i>	308	163	52'87	47'12
<i>Districte 1er 2na</i>	197	83	42'05	57'94
<i>Districte 2on 1ra</i>	405	190	46'82	53'77
<i>Districte 2on 2na</i>	382	178	46'55	53'44
<i>Districte 3er 1ra</i>	424	171	40'26	59'73
<i>Districte 3er 2na</i>	407	176	43'26	56'73
<i>Districte 4rt</i>	425	181	42'58	57'41
<i>Total Vic</i>	2548	1142	44'81	55'18

	R. Abadal	S. Riba	F. Flaquer	M. Puigrefagut	M. Agell
Districte 1-1	131	121	49	116	39
Districte 1-2	67	59	23	65	16
Districte 2-1	138	133	65	137	51
Districte 2-2	122	116	69	126	65
Districte 3-1	99	93	95	88	89
Districte 3-2	113	112	79	107	80
Districte 4	128	120	65	123	70
Total Vic	798	754	445	762	410

Font: "Cens electoral. Rectificació 1921", AHMV. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (18 juny 1921, p. 2). RIQUER, Borja de [director]. (1988). *Història de la Diputació de Barcelona* (volums 1-2-3). Barcelona: Edicions de la Diputació de Barcelona.

Els resultats a Manlleu, Torelló i Roda de Ter, presentaren algunes diferències respecte de la capital comarcal. A Manlleu guanyà el candidat tradicionalista Manuel Puigrefagut, que va obtenir set vots més que Abadal, i el tercer fou el monàrquic Flaquer, home de confiança de Francesc Torras i, per tant, proper a un cert obrerisme local que havia fet costat a l'exalcalde de Granollers en passades eleccions. A Torelló, la victòria del jaumí Miquel Agell demostrà que l'escissió mellista no havia quallat a la capital de la vall del Ges i que el tradicionalisme oficialista hi era majoritari. A Roda de Ter, tot i el triomf de

Ramon d'Abadal, l'estret marge de sufragis que separava els tres candidats de la candidatura catalanista-mellista demostrava que els electors havien votat més en funció d'una opció partidista que no pas d'un "factor local", com havia passat a Vic.

QUADRE 58 RESULTAT DE LES ELECCIONS PROVINCIALS A MANLLEU, TORELLÓ I RODA DE TER (21 JUNY 1921)

	R. Abadal	S. Riba	F.X. Flaquer	M. Puigrefagut	M. Agell
Manlleu	278	157	196	285	157
Torelló	123	119	119	115	133
Roda	178	174	86	170	79

Font: *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (15 juny 1921, p.2-3).

La coalició catalanista-mellista guanyà a la majoria de poblacions de la comarca (Masies de Sant Pere de Torelló, Masies de Roda, Sant Quirze de Besora, Sora, Tavèrnoles, Oristà, Perafita, Sant Agustí de Lluçanès, Sant Bartomeu del Grau, Sobremunt, L'Esquirol, Pruit, Sant Sadurní d'Osormort, Folgueroles, Gurb, Malla, Muntanyola, Santa Eugènia de Berga, Santa Eulàlia de Riuprimer, Sentfores, Taradell, Tona, Vilalleons, Balenyà, Collsuspina, Sant Martí de Centelles i Seva).⁶⁴⁷ L'entesa entre liberals i jaumins va triomfar a Masies de Voltregà, Orís, Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Pere de Torelló, Sant Vicenç de Torelló, Santa Cecília de Voltregà, La Vola, Sant Boi de Lluçanès, Tavertet i El Brull.⁶⁴⁸

Els incidents de la Festa dels Orfeons.

Els militars establerts a Vic, pertanyents al Batalló de Caçadors d'Alfons XII, i els elements catalanistes de la ciutat ja havien protagonitzat algun incident abans de la Festa d'Orfeons que organitzà l'Orfeó del Conservatori el dia 9 d'octubre de 1921.⁶⁴⁹ Tanmateix, els fets ocorreguts durant aquella jornada s'han d'emmarcar en la cojuntura del moment, fortament condicionada per les derrotes de l'exèrcit espanyol al Marroc,⁶⁵⁰ que estimulaven un patriotisme intransigent i antiregionalista entre determinats sectors d'aquesta institució, i la radicalització del moviment catalanista. Així doncs, el dia abans de l'aplec ja hi

⁶⁴⁷ *Boletín Oficial de la Provincia*, (15 juny 1921, p. 3; 18 juny 1921, p. 1-2).

⁶⁴⁸ *Idem*.

⁶⁴⁹ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (17 novembre 1920). Un grup de veïns de Vic va fer arribar una queixa a l'ajuntament, llegit en la sessió plenària del dia 17 de novembre del 1920, perquè havien estat molestats per militars pel fet de lluir la bandera catalana.

⁶⁵⁰ Durant el mes de juliol del 1921 es produí el "Desastre d'Annual": tota la zona oriental del Protectorat del Marroc, defensat per 20.000 homes, s'enfonsà i els rifenys s'acostaren a Melilla enmig de nombrosíssimes baixes entre l'exèrcit espanyol. Al costat d'aquesta derrota també va saber-se, per l'informe del general Picasso, que la corrupció administrativa en els territoris controlats per Espanya al Marroc era generalitzada i que els oficials i suboficials n'eren els principals protagonistes.

hagué picabaralles perquè alguns militars volien treure els llacets amb la bandera catalana que portaven els orfeonistes. El diumenge, quan la trobada de societats orfeonistes ja havia finalitzat, el públic assistent cantà “Els Segadors”, enmig de les protestes d’un grup d’oficials i suboficials de la caserna de Vic que baixaren per les grades de la plaça de braus, on es feia l’acte, desembeinant els sabres i mostrant les pistoles. Són detinguts desenes d’espectadors perquè canten, entre ells l’advocat Joan Anglada Vilardebó; conduïts a la caserna, són alliberats més tard. Una colla d’orfeonistes vinguts de fora s’encaminaren a l’estació i, mentre esperaven el tren, tornaren a cantar “Els Segadors”. Aquesta vegada, els militars s’enfrontaren als orfeonistes i apallissaren a diverses persones, resultant ferits dos civils (Llucià i Joan Blancafort, dos germans de 15 i 20 anys respectivament).⁶⁵¹

Aquest incident trasbalsà fonament la vida pública de la ciutat i tingué una gran repercussió en tota la premsa de Catalunya.⁶⁵² L’endemà, l’ajuntament realitzà un ple extraordinari en què s’acordà una nota de queixa contra l’actitud dels militars.⁶⁵³ Aquell mateix dia tancaren tots els establiments de Vic com a protesta per les agressions rebudes pels catalanistes. Durant el mes de novembre, continuà la polèmica pels aldarulls del dia 9 d’octubre. El tinent coronel del Batalló d’Alfons XII, Carlos Bosch, adreçà una carta al consistori en la qual defensava l’actuació dels seus homes i assegurà que els organitzadors de l’aplec d’orfeonistes havien insultat el seu batalló.⁶⁵⁴ Mentrestant, l’ajuntament es ratificava en les seves denúncies i portava el cas al governador civil i al capità general de Catalunya, Josep Oleguer Feliu. Alhora, Ramon d’Abadal, que era diputat per Vic-Granollers, envià un telegrama de protesta al president de la Mancomunitat i, posteriorment, exposà la qüestió en el ple provincial. La política municipal també resultà afectada per aquests incidents. Els consellers monàrquics i tradicionalistes es negaren a condemnar els fets i persistiren en la defensa dels militars, argumentant que els soldats només s’havien defensat dels insults dels orfeonistes. Aquesta postura provocà nombrosos enfrontaments en el plens municipals,⁶⁵⁵ i la consolidació de dos camps contraposats en la vida pública de Vic: un de catalanista i un altre d’espanyolista.

Les relacions entre el consistori i els militars no es van normalitzar fins a començaments del 1922, quan el regidor catalanista Segimon Claveria,

⁶⁵¹ *Gazeta de Vich*, (11 octubre 1921), . 1-3.

⁶⁵² *La Veu de Catalunya*, (19 octubre 1921), p. 6. El diari dedicà l’article editorial als incidents de la festa d’orfeonistes. *L’Esquella de la Torratxa*, (14 octubre 1921), p. 685. «A Vic, l’altre dia, amb motiu de la festa dels “Orfeons” el públic va demanar que’s cantessin *Els Segadors*. Però és el cas que a determinats elements forasters no’ls degué plaure massa l’execució del nostre himne, i en forma destemplada i heròica intentaren acallar les veus dels orfeonistes».

⁶⁵³ AHMV, Llibre d’Actes del Ple (10 octubre 1921). La nota de protesta fou recolzada pels regidors catalanistes, obreristes i liberalautonomistes (Vilanova, Riera Carreras, Riera Anglada, Solà, Suriñach, Riera Sala, Rocafiguera, Sanromà, Sans, Claveria i Prats), i rebutjada pels regidors tradicionalistes i monàrquics (Pujols, Estrada, Alabern, Forcada, Blanch i Ramon).

⁶⁵⁴ AHMV, Llibre d’Actes del Ple (16 novembre 1921).

⁶⁵⁵ AHMV, Llibre d’Actes del Ple (23 novembre 1921).

aprofitant la presa de possessió d'un nou tinent coronel, va fer aprovar una proposició de benvinguda al nou cap del Batalló, una iniciativa que ajudà a reiniciar els contactes institucionals entre el destacament militar i el gruix dels membres de l'ajuntament.⁶⁵⁶ Durant l'estiu d'aquell mateix any, s'inicià, apadrinada pel consistori, una campanya per a recollir diners destinats als soldats vigatans que combatien a la campanya del Marroc.⁶⁵⁷ Al mes de maig del 1923, militars i civils havien oblidat els incidents de l'any 1921 i, davant la proposta governamental de traslladar el Batalló d'Alfons XII a la Seu d'Urgell, l'ajuntament vigatà reaccionà aprovant una nota en què sol·licitava al Govern que la caserna no fos traslladada.⁶⁵⁸

De les eleccions municipals del 1922 al cop d'estat.

Les eleccions municipals del 5 de febrer del 1922 es van celebrar quan la política local encara vivia en un clima d'enfrontaments entre catalanistes i anticatalanistes, derivat dels incidents de la festa dels orfeons. Malgrat tot, les forces que donaven suport a l'actuació militar (mellistes, liberals i jaumins) no van poder formar una candidatura única que s'oposés a la dels regionalistes, encapçalada per l'excandidat a Corts Ramon Bach i Planell. Així doncs, es presentaren quatre llistes: catalanistes, mellistes, jaumins i liberals. Els resultats de les eleccions, que comptaren amb una participació del 76%, atorgaren una majoria de vots a la candidatura catalanista, que va guanyar cinc actes (Ramon Bach, Miquel Arumí, Josep Ricart, Antoni Cortinas i Joaquim Riera). Els tradicionalistes partidaris de Vázquez de Mella, per la seva part, obtingueren tres regidors (Josep Rafart, Albert Boixeda i Joan Puigcerver). Els jaumins conservaren l'únic representant que tenien a l'ajuntament: Joan Pujols. Els liberals, sorprenentment, no van aconseguir cap regidor, una circumstància que fou celebrada per l'opinió catalanista:

«La nota sobressortint de les eleccions, per lo que fa referencia a la nostra Ciutat, fou la derrota vergonyosa dels elements dits lliberals ja que els dos candidats que netament se proclamavan tals han perdut y els altres dos que no se sab ben be si ho son, de lliberals, han tingut d'apoyarse ab els carlins per guanyar»⁶⁵⁹

Tanmateix, el fet més destacat d'aquestes votacions fou la recuperació electoral del tradicionalisme, el qual, sumant els vots de mellistes i jaumins, superava clarament la candidatura regionalista, majoritària pel que fa al número de regidors obtinguts. La polarització política produïda al voltant dels incidents

⁶⁵⁶ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (22 març 1922).

⁶⁵⁷ *Gazeta de Vich*, (4 juliol 1922), p. 4.

⁶⁵⁸ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (30 maig 1923).

⁶⁵⁹ *Gazeta de Vich*, (7 febrer 1922), p. 6.

dels militars els havia afavorit, mentre que els monàrquics en patien les conseqüències.

QUADRE 59 RESULTAT DE LES ELECCIONS MUNICIPALS A LA CIUTAT DE VIC (5 FEBRER 1922)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	505	340	67'32	32'67
<i>Districte 2on 1ra</i>	405	290	67'32	28'27
<i>Districte 2on 2na</i>	382	298	78'14	21'85
<i>Districte 3er 1ra</i>	424	292	68'86	31'13
<i>Districte 3er 2na</i>	407	318	78'25	21'74
<i>Districte 4rt</i>	425	362	85'17	14'82
<i>Total Vic</i>	2548	1936	75'98	24'01

Districte 1er

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Miquel Arumí*	Catalanista	Catalanista	132
Joan Puigcerver*	Tradicionalista	Tradicionalista	117
Procopi Estrada	Liberal	Liberal	91

Districte 2on 1ra

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Ramon Bach*	Catalanista	Catalanista	186
Antoni Cortinas*	Catalanista	Catalanista	181
Josep Romeu*	Tradicionalista	Tradicionalista	134
Lluís Massana	Tradicionalista	Tradicionalista	102

Districte 2on 2na

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Ramon Bach*	Catalanista	Catalanista	173
Antoni Cortinas*	Catalanista	Catalanista	152
Josep Romeu*	Tradicionalista	Tradicionalista	133
Lluís Massana	Tradicionalista	Tradicionalista	139

Districte 3er 1ra

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Rafart*	Tradicionalista	Tradicionalista	195
Albert Boixeda*	Tradicionalista	Tradicionalista	191
Joaquim Riera*	Catalanista	Catalanista	142
Josep Caralt	Liberal	Liberal	128

Districte 3er 2na

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Rafart*	Tradicionalista	Tradicionalista	143
Albert Boixeda*	Tradicionalista	Tradicionalista	142
Joaquim Riera*	Catalanista	Catalanista	178
Josep Caralt	Liberal	Liberal	174

Districte 4rt			
<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Josep Ricart*	Catalanista	Catalanista	148
Joan Pujols*	Jaumí	Jaumina	134
Josep Curós	Liberal	Liberal	80
Total Vic			

<i>Candidats</i>	<i>Vots</i>
Catalanistes	1292
Tradicionalistes	1274
Liberals	473
Jaumins	134

Font: “Cens electoral. Rectificació, 1919”, AHMV. “Llibre d’Actes del Ple” (1 abril 1922), AHMV. “Gazeta de Vich” (7 febrer 1922, p. 3).

Malgrat tot, el domini municipal del catalanisme es palesà el dia de la constitució del nou ajuntament, que es portà a terme el primer d’abril. El grup regionalista disposava de 10 regidors, mentre que l’oposició en tenia 8 (3 mellistes, 1 obrerista, 1 liberal de la Federació Monàrquica Autonomista, 1 liberal de la Unió Monàrquica Nacional, 1 obrerista i 1 jaumí). D’altra banda, els mellistes no van poder comptar amb el regidor electe Joan Puigcerver i Vilaseca perquè la seva condició de notari l’impossibilitava per a prendre possessió del càrrec.⁶⁶⁰ L’advocat i propietari agrari catalanista Ramon Bach fou elegit nou alcalde de la ciutat; ocuparen les tinences d’alcaldia quatre regidors de la seva confiança, els també catalanistes Segimon Claveria, Miquel Arumí, Pere Riera i Josep Ricart.

Durant els mesos que passaren entre les eleccions municipals del 1922 i les generals del 29 d’abril del 1923, presidits en l’ordre general per una violència social que no afluixava i per la instauració del govern unitari de García Prieto –que era contestat per una dreta que demanava obertament una solució dictatorial a la crisi–, s’accentuà l’hegemonia política del catalanisme vigatà i, alhora, es començà a visualitzar el creixement a nivell local d’Acció Catalana,⁶⁶¹ una organització que apadrinà la implantació a Vic d’entitats civils nacionalistes d’àmbit general (Unió Jurídica de Catalunya, Palestra, Associació Protectora de l’Ensenyança Catalana).⁶⁶² Els sectors del catalanisme local més propers a La Lliga, per la seva part, enfasitzaren el seu conservadorisme mostrant la seva admiració per Mussolini,⁶⁶³ que governava Itàlia amb mà de

⁶⁶⁰ AHMV, Llibre d’Actes del Ple (26 juliol 1922).

⁶⁶¹ *Gazeta de Vich*, (26 abril 1923), p. 2-5. L’expansió d’Acció Catalana es degué, a banda de la tasca d’homes com Francesc M. Masferrer i Ramon d’Abadal, a l’activitat de Jaume Corominas, president de “Catalunya Vella”, veterinari i membre de la junta del Mercat del Ram.

⁶⁶² *Gazeta de Vich*, (30 desembre 1922), p. 1; *Gazeta de Vich*, (16 agost 1923), p. 4.

⁶⁶³ En aquesta època, sovint apareixien articles en la premsa catalanista de Vic lloant la figura i l’obra de Benito Mussolini: «Decididament, Benet Mussolini demostra cada dia més el seu temperament d’home

ferro, i participant en polèmiques religioses contra els tradicionalistes, com la que va tenir lloc amb motiu de la Coronació de la Mare de Déu de La Gleva.⁶⁶⁴ Els avenços d'Acció Catalana, però, no posaren en perill el domini polític que exercia el catalanisme conservador al districte de Vic. En aquestes eleccions a Corts, a més, Francesc Cambó va dirigir personalment la designació del candidat, aconseguint imposar el seu criteri als elements fidels de Catalunya Vella i als jaumins.⁶⁶⁵ Els vellistes proposaven un candidat autòcton i conegut –Ramon Vilaplana–, els jaumins volien a Bartomeu Trias. Després d'unes negociacions intenses, amb anades i tornades a Barcelona, Cambó decidí col·locar com a candidat regionalista al fabricant manlleuenc Albert Rusiñol. L'estira-i-arronsa entre els regionalistes i els jaumins no fou fàcil de desactivar i Francesc Cambó va poder desbloquejar la situació *in extremis*, quan fins i tot s'havia fet públic el nom de Vilaplana,⁶⁶⁶ apel·lant a un aspirant que tenia un accentuat caràcter conservador, que agradava als jaumins, i que compartia negocis privats amb Vilaplana, fet que impossibilitava l'oposició d'aquest. Un cop decidit el candidat, Cambó i Trias es reuniren amb els alcaldes regionalistes i jaumins del districte, la majoria, per a fer-los avinent el nom que havien de recolzar de cara a les eleccions generals del 29 d'abril del 1923.⁶⁶⁷ El candidat del regionalistes no va tenir adversaris: els monàrquics, en plena crisi de la Unió Monàrquica Nacional, no estaven en disposició d'enfrontar-s'hi, Acció Catalana fracassà en el seu intent de proposar la candidatura de Francesc Maria Masferrer perquè comptava amb escassos recolzaments a Catalunya Vella i els mellistes eren un partit feble que només tenia una implantació important a la ciutat de Vic.

La participació en aquelles eleccions fou molt baixa: Albert Rusiñol aconseguí un total de 4731 vots, mentre que la mitjana de participació al

dreturer y enérgich, y la capacitat de vertader estadista. Y els que's secundan tan en el Ministeri com en el Directori del Feixisme son dignes d'un tal President, home de govern com d'anys y anys no n'havia tingut la Italia y comparable ab els de més talla que hagin tingut y tinguin els altres pobles». («O loggia o fascio». *Gazeta de Vich*, (22 febrer 1923), p. 1. L'actitud d'aquest sector del catalanisme vigatà concorda amb la postura d'alguns intel·lectuals del catalanisme (J.V. Foix, J. Carbonell, J. Estelrich), que defensen determinats aspectes del mussolinisme. Segons Jordi Casassas, el catalanisme conservador té la pretensió, com altres conservadors radicalitzats de l'Europa del moment, de prendre només la part aprofitable del feixisme per tal d'afavorir els seus objectius partidistes. Veure Jordi CASASSAS [coordinador] (1999). *Els intel·lectuals i el poder a Catalunya (1808-1975)*. Barcelona, Pòrtic, p. 260-261.

⁶⁶⁴ La coronació de la Mare de Déu de la Gleva, que es va portar a terme el setembre del 1923, desencadenà una polèmica entre els tradicionalistes i els catalanistes conservadors de la comarca per causa de l'aspecte que havia de tenir la imatge de la Verge. Així doncs, mentre els carlins la volien vestida amb tota mena d'ornaments, els regionalistes (dirigits per mossèn Gudiol) eren partidaris de retornar la imatge sense elements decoratius. Finalment, la Verge va ser retornada vestida amb tota mena d'elements ornamentals, tal com volien els tradicionalistes. Veure *La Veu de Catalunya*, (16 setembre 1923), p. 8

⁶⁶⁵ AAP, Fons de Ramon d'Abadal i de Vinyals (Correspondència rebuda, 1920-193). Carta de Manuel Anglada i Vilardebó (24 abril 1923).

⁶⁶⁶ *La Veu de Catalunya*, (26 abril 1923), p. 8.

⁶⁶⁷ *Gazeta de Vich*, (26 abril 1923), p. 6.

districte fou d'un 48%.⁶⁶⁸ A Barcelona, on per primer cop es presentaven els candidats d'Acció Catalana, la participació encara fou més minsa: només votà el 37% del cens. La Lliga Regionalista (amb 19 diputats propis i 3 d'aliats) aconseguí la majoria de les actes de Catalunya, guanyant a Barcelona, a pesar de les denúncies que Acció Catalana formulà contra els regionalistes per frau electoral. La resta de grups polítics catalans es situà a molta distància: 9 diputats els liberals, 4 els republicans autonomistes, 2 els conservadors, 2 els radicals, 1 la Federació Monàrquica Autonomista, 1 els reformistes, 1 monàrquic independent, 1 el Partit Republicà Català i 1 nacionalista.

A Vic, Albert Rusiñol va obtenir 1315 vots, amb una participació que no passà del 59%. L'índex d'abstenció més alt es va produir a la secció segona del districte tercer (63%) i el més baix al districte quart (17'45%). Cal destacar el gran nombre de vots en blanc (100) i nuls (55), un fet que indica que una petita part de l'electorat decidí oposar-se d'aquesta manera al candidat únic. A Manlleu, on tenia una fàbrica tèxtil, obtingué 888 sufragis, amb una participació del 66%.⁶⁶⁹ A Torelló, només va recollir 140 vots, amb una abstenció espectacular del 83%.⁶⁷⁰ Finalment, a Roda de Ter, d'on no disposem de dades del cens, va tenir 75 vots, amb 30 paperetes en blanc.⁶⁷¹

QUADRE 60 RESULTAT DE LES ELECCIONS A CORTS A LA CIUTAT DE VIC (29 ABRIL 1923)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	476	270	56'72	43'27
<i>Districte 2on 1ra</i>	388	261	67'26	32'73
<i>Districte 2on 2na</i>	384	219	57'03	42'96
<i>Districte 3er 1ra</i>	408	212	51'96	48'03
<i>Districte 3er 2na</i>	419	155	36'99	63'01
<i>Districte 4rt</i>	412	340	82'52	17'47
Total Vic	2487	1466	58'94	41'05

	Albert Rusiñol
Districte 1er 1ra	264
Districte 2on 1ra	258
Districte 2on 2na	211
Districte 3er 1ra	140
Districte 3er 2na	143
Districte 4rt	299
Total Vic	1315

Font: “Cens electoral. Rectificació, 1923”, AHMV. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (3 maig 1923, p. 6).

⁶⁶⁸ Albert BALCELLS; J.B. CULLA; C. MIR (1982). *Les eleccions generals a Catalunya...*, p. 599.

⁶⁶⁹ AHMM, “Governació 46 i 47. Censos electorals” [1923]. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (3 maig 1923, p. 6).

⁶⁷⁰ AMT, “Eleccions. Cens electoral (1922)”. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (3 maig 1923, p. 6).

⁶⁷¹ *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (3 maig 1923, p. 6).

L'industrial tèxtil Albert Rusiñol, l'home que en el llunyà 1905 va guanyar la primera acta catalanista a Vic, tornava a Les Corts en representació d'aquest districte. Ara, però, passaria fugaçment pel parlament espanyol. La violència social, la crisi econòmica i el desgavell polític que dominaven Espanya en general i Catalunya en particular es resoldrien amb un cop d'estat. El dia 13 de setembre el general Miguel Primo de Rivera, capità general de Catalunya, feia un pronunciament a Barcelona i instaurava, sancionat per l'autoritat del rei Alfons XIII, un Directori provisional format pel conjunt dels generals conspiradors.⁶⁷² El 18 de setembre un reial decret prohibeix l'ús de la llengua catalana en els actes oficials i l'exhibició de la bandera catalana. El 30 de setembre es dissolien els ajuntaments d'elecció popular.

A Vic, en un ambient de calma ciutadana, el tinent comandant de la caserna militar, Romualdo Carretero, assumia, el mateix dia 13, el control del poder local:

«Hago saber: que asumiendo el mando correspondiente a la autoridad civil y en posesión de todas las atribuciones que confiere la vigente Ley de Orden público de 23 de abril de 1870 y disposiciones aclaratorias y en cumplimiento a lo dispuesto en los artículos 20 y 21 título 2º de ella, prevengo a los habitantes de esta ciudad: 1º Queda declarado el Estado de Guerra en Vich y su término municipal; 2º No se permitirá la formación de grupos de más de diez personas en calles ni plazas públicas, los que serán disueltos por la fuerza pública; 3º Queda prohibido la celebración de cualquier reunión o mitin que no haya sido previamente autorizado por mi autoridad; 4º Los que opongan resistencia serán reducidos, quedando sometidos al fuero de guerra; 5º Cualquier intento de agresión será sofocado en el acto con todo el rigor de las armas»⁶⁷³

La dictadura ajornava, confirmat el domini al districte de Vic dels regionalistes i els seus aliats en totes les votacions d'aquest període, el conflicte que s'havia desenvolupat entre La Lliga i el catalanisme vigatà. La direcció lligaire pretenia fer efectiu el control del moviment que li era afí, decidint les estratègies electorals, els pactes i els candidats que l'havien de representar. Els notables que controlaven el regionalisme local, volien mantenir, sense condicions de cap mena, el control polític del territori i no estaven disposats a cedir-lo als líders barcelonins. Es tractava de l'enfrontament entre l'èlit barcelonina, que tenia una visió "nacional" de la política, i un sector de l'oligarquia local, que pretenia continuar mantenint el control d'una vida pública municipal que, tanmateix, estava patint transformacions, originades per l'aparició de noves organitzacions,

⁶⁷² Veure Javier TUSELL (1987). *Radiografía de un golpe de estado. El ascenso del general Primo de Rivera*. Madrid, Alianza. Jordi CASSASAS (1983) [curador]. *La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)*. Textos. Barcelona, Anthropos.

⁶⁷³ AHMV, "Bans, 1900-1925" (13 setembre 1923).

com ara Acció Catalana, que també cercaven una implantació fora de Barcelona. Durant aquests anys, els avenços del nucli dirigent lligaire foren importants; l'any 1923, la seva capacitat d'intervenir en el moviment regionalista vigatà era molt gran.

La resta de forces polítiques amb presència a la ciutat experimentaren una constant devallada. Els monàrquics, arrossegats per la crisi general dels partits tornistes, perdran definitivament la capacitat de dominar la política local des de les institucions administratives, que ja no controlen. Els hereus del vell carlisme, desgastats per les successives crisis internes, accentuades per l'escissió mellista del 1919, es veuran impossibilitats per a constituir-se en alternativa al catalanisme. L'obrerisme, d'altra banda, immers en una cojuntura d'especial conflictivitat social i interferit per la persecució governamental, no pot articular cap resposta política sòlida capaç de posar en qüestió l'hegemonia dels partits burgesos.

TERCERA PART

7.- *La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930).*

El nou règim fou rebut amb satisfacció per la majoria de forces polítiques de la ciutat: catalanistes, jaumins, mellistes i monàrquics aplaudiren l'arribada de la dictadura convençuts que la intervenció militar era l'única manera d'acabar amb la inestabilitat política, la violència social i la crisi econòmica.⁶⁷⁴ L'hegemònica opinió regionalista vigatana, tal com explicaria anys més tard l'advocat Joan Anglada i Vilardebó a la "Gazeta de Vich", acollí amb esperança el cop de força del Capità General de Catalunya:

«Quan en l'any 1923 va instaurar-se el règim que tenia com a finalitat primordial destruir les organitzacions polítiques, finalitat que tota persona ben intencionada podia aplaudir, també hi hagué uns moments d'esperança; no era pas de Catalunya d'on menys escalf va rebre el nou sistema»⁶⁷⁵

Els tradicionalistes (mellistes i jaumins), esperonats per l'adhesió explícita dels seus líders al cop d'estat,⁶⁷⁶ reberen el pronunciament militar amb entusiasme i es concentraren en els seus locals, disposats a complir les consignes que els arribessin de Barcelona. A més, dues figures rellevants de la política local, el liberal Ròmul Bosch i el lligaire Albert Rusiñol –que havia estat elegit diputat a Corts pocs mesos abans– s'afanyaren a declarar públicament el seu suport a Primo de Rivera.⁶⁷⁷ Només els obreristes d'esquerra i la gent d'Acció Catalana es mantingueren, des del primer moment, en una posició de desconfiança vers el

⁶⁷⁴ Slomo BEN-AMI (1983). *La dictadura de Primo de Rivera, 1923-1930*. Barcelona, Planeta, p. 33. Segons l'autor: «Es en Cataluña donde hay que buscar los orígenes inmediatos del golpe de Primo de Rivera. Fue allí donde la burguesía creó la atmósfera histórica que rodeó a Primo de Rivera con la aureola de "salvador" y colocó su rebelión, como hizo notar un observador contemporáneo, en el contexto general de la reacción antibolchevique que había alcanzado a otros países europeos». Uns anys més tard, Ben-Ami matisarà aquesta teoria afirmant que «[...] Primo de Rivera fue representante e interprete del cansancio público, que compartían los propios políticos, ante la inercia de los 'gobiernos civiles'». Veure Slomo BEN-AMI (1990). *Los orígenes de la Segunda República española: anatomía de una transición*. Madrid, Alianza, p. 233. Altres autors, com Josep Maria Roig Rosich, consideren que «Una de les causes importants del pronunciament del 13 de setembre va ser aturar no solament el catalanisme (qualificat sempre de separatisme), sinó la catalanitat arrelada de Catalunya». Veure Josep Maria ROIG ROSICH (1992). *La dictadura de Primo de Rivera. Un assaig de repressió cultural*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 632. Enric Ucelay da Cal, per la seva part, pensa que el primorriverisme es centrà exclusivament en l'estat i en la seva reforma i que volia concentrar el màxim poder institucional possible, per a la qual cosa el catalanisme era un obstacle; aquest autor no creu, per tant, que l'anticatalanisme estigués en l'essència del pronunciament ni en el règim que de Primo de Rivera. Veure Enric UCELAY DA CAL (1992). «Provincialistes contra dualistes: la dictadura de Primo de Rivera i Catalunya vista a través de la província de Girona». A: *La dictadura de Primo de Rivera. Estudis sobre les comarques gironines*. Girona, Cercle d'estudis Històrics i Socials de Girona, p. 5-46.

⁶⁷⁵ *Gazeta de Vich*, (11 febrer 1930), p. 1.

⁶⁷⁶ «Als tradicionalistes catalans». *El Correo Catalán*, (14 setembre 1923), p. 1.

⁶⁷⁷ Artur PERUCHO (1930). *Catalunya sota la dictadura. Dades per a la història*. Badalona, Proa, p. 67.

nou ordre. Un recel que es transformà, en el cas d'Acció Catalana, en clara oposició a partir del moment (23 d'octubre de 1923) en què es féu públic l'escrit que els diputats provincials d'aquest partit –entre els quals hi havia el vigatà Ramon d'Abadal i de Vinyals– adreçaren a Puig i Cadafalch, president de la Mancomunitat, denunciant la persecució del moviment catalanista per part de les autoritats primorriveristes.⁶⁷⁸

7.1.- El canvi d'Ajuntament.

Una de les disposicions inicials del nou Directori militar, que afirmà des del primer moment la seva voluntat d'acabar amb el caciquisme municipal, fou la destitució (30 de setembre de 1923) dels ajuntaments vigents, elegits per votació popular l'any 1922, i la seva substitució pels membres de les juntes locals de vocals associats.⁶⁷⁹ A Vic, el nou consistori es va constituir el dia 2 d'octubre en sessió plenària presidida pel tinent de la Guàrdia Civil, Alejandro Sánchez. L'alcalde, elegit en votació secreta dels 17 regidors, va ser Ramon Serra i Vilaregut, un metge d'idees catalanistes.⁶⁸⁰ També passaren a formar part de l'ajuntament els següents vocals: Antoni Puig i Darnís (industrial), Jaume Illa i Aliberch (comerciant), Bernat Callís i Marquet (mestre d'obres), Domènec Macià i Bofill (industrial), Jacint Noguera i Noguera (fuster), Llorenç Ausió i Rius (llaurador), Josep Vila i Serra (llaurador), Manuel Alier i Vila (serraller), Andreu Duran i Sardà (serraller), Marià de Riera i Gironella (enginyer i propietari), Francesc Soler i Fuster (propietari), Carles Juvanteny i Vilanova (industrial), Andreu Boix i Rovira (industrial), Llorenç Vila i Pladevall (industrial), Pere Castellví i Socias (industrial) i Jaume Lapeira i Comas (comerciant).⁶⁸¹ Es tractava d'un consistori interí i sotmès a la vigilància de les autoritats militars de Vic, però tant la procedència del regidors –pertanyien a l'oligarquia local– com les seves simpaties polítiques –molts d'ells eren o havien estat socis de Catalunya Vella, d'altres havien participat en la política municipal al costat del regionalisme– no diferien massa del que havia estat suspès per ordre del nou règim. Com assegura Maria Teresa González, la presa de possessió dels vocals associats no significà un avenç del regeneracionisme que predicava Primo de Rivera; contràriament, consolidava una estructura molt semblant a l'anterior.⁶⁸² En el cas de Vic, caldria afegir que tornava a

⁶⁷⁸ *Ibidem*, p. 56-66.

⁶⁷⁹ Els vocals associats foren creats per la Llei Municipal de 2 d'octubre de 1877. Al costat dels regidors, formaven part de la Junta Municipal, encarregada de l'aprovació dels pressupostos de l'Ajuntament, l'establiment i creació d'arbitris i la revisió i censura dels comptes de la corporació. Els vocals associats eren triats mitjançant un sorteig d'entre els majors contribuents de cada secció en què es dividia la ciutat. Els elegits eren majoritàriament persones de bona posició social, vinculats sovint als ajuntaments, que organitzaven uns sortejos poc legals, destinats a afavorir els candidats que els eren addictes. Veure Maria Teresa GONZÁLEZ CALBET (1987). *La Dictadura de Primo de Rivera. El Directorio Militar*. Madrid, Ediciones El Arquero, p. 219-220.

⁶⁸⁰ *Gazeta de Vich*, (4 octubre 1923), p. 5.

⁶⁸¹ *Gazeta de Vich*, (4 octubre 1923), p. 2. AHMV, Llibre d'Actes del Ple (2 octubre 1923).

⁶⁸² Maria Teresa GONZÁLEZ CALBET (1987). *La Dictadura de Primo de Rivera...*, p. 220. Josep Maria Roig i Rosich considera que el nomenament dels vocals associats respon a la voluntat de Primo de Rivera de lliurar el poder municipal a les forces conservadores de cada localitat. Veure Josep Maria ROIG ROSICH (1992). *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya...*, p. 80.

col·locar al capdevant de l'ajuntament als enemics polítics que pretenia combatre: els regionalistes.

La dictadura inicià, unes setmanes més tard, una segona fase “reorganitzadora” en l'àmbit municipal. A partir del 7 de desembre de 1923 es començaren a designar els delegats governatius, creats en virtut del Reial Decret de 20 d'octubre del mateix any. Aquests funcionaris, militars d'alta graduació, tenien l'encàrrec d'inspeccionar i orientar les activitats dels consistoris fins que es promulgés el decret que havia d'organitzar políticament el nou estat i que definiria les característiques de l'administració local.⁶⁸³ El delegat que s'encarregà inicialment del partit judicial de Vic fou el comandant Antonio Morilla Vallvé, que va prendre possessió durant el ple municipal del 17 de desembre, tot i que el Reial Decret en què apareixia el seu nomenament datava del dia 20 d'octubre.⁶⁸⁴ L'endemà de prendre el càrrec, el comandant Morilla va fer públic un edicte en què feia saber «que habiendose constituido la Delegación Gubernativa del partido judicial de Vich en esta Ciudad, como cabeza del mismo, podran presentarse ante ella, desde las once de la mañana a la una de la tarde en estas Casas Consistoriales, cuantos tuvieran que hacer denuncias o reclamaciones de carácter administrativo, las cuales podran ser de palabra o por escrito».⁶⁸⁵ La tasca d'aquest delegat es va orientar en dues direccions: la formació definitiva d'un consistori “addicte”, que substituís el que s'havia constituït provisionalment amb els vocals associats, i la depuració de l'administració local. D'una banda, el comandant Antonio Morilla, seguint les instruccions que Martínez Anido havia fet arribar a tots els delegats governatius,⁶⁸⁶ va confiar la direcció de l'ajuntament a un conjunt d'elements que provenien de l'oligarquia vigatana, la majoria d'ells vinculats al mellisme o als antics partits dinàstics. L'1 de març de 1924 es feia el ple en què es materialitzà el canvi de la corporació municipal. El nou alcalde, Joan Comella i Colom, era un conegut rendista i militant carlí, que es distingia pel seu espanyolisme i per la seva intransigència tradicionalista. Amb ell prengueren possessió els següents regidors: Lluís Pujol i Casas (propietari), Miquel Pujol i Dou (metge dentista), Josep Romeu i Esturí (propietari), Josep Alabern i Malats (confiter), Pere Massana i Masvidal (procurador), Josep Raulet i Tor (cisteller), Josep Rafart i Duran (confiter), Fèlix Forcada i Genís (propietari agrari), Miquel

⁶⁸³ María Teresa GONZÁLEZ CALBET (1987). *La Dictadura de Primo de Rivera...*, p. 222. Javier Tusell considera que els delegats governatius, que desapareixeran l'any 1926, es van crear per a combatre el caciquisme a nivell local. Veure Javier TUSELL (1977). *La crisis del caciquismo andaluz (1923-1931)*. Barcelona, Planeta, p. 85-116.

⁶⁸⁴ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (17 desembre 1923).

⁶⁸⁵ AHMV, “Bans, 1900-1925” (18 desembre 1923).

⁶⁸⁶ María Teresa GONZÁLEZ CALBET (1987). *La Dictadura de Primo de Rivera...*, p. 224. El general Martínez Anido va fer arribar, l'1 de gener de 1924, unes instruccions als delegats governatius en què els donava “poder absolut” d'intervenció als ajuntaments i en les quals s'indicava les característiques dels nous regidors, que havien de ser persones de prestigi social, amb títol professional o majors contribuents. També s'aconsellava incloure en els nous consistoris a membres de societats culturals, professionals o obreres.

Rovira i Costa (sabater), Joaquim Masgrau i Puigrefagut (comerciant), Andreu Arimany i Ausió (forner), Francesc Casabosch i Tey (carreter), Ramon Garreta i Gros (industrial), Jaume Casademunt i Costa (sabater), Ramon Prat i Bosch (forner), Manuel Puig i Genís (pintor) i Joan Conill i Gatius (propietari).⁶⁸⁷ Dels 17 consellers, 13 provenien del tradicionalisme mellista (Pujol Casas, Pujol Dou, Romeu, Massana, Raulet, Rafart, Forcada, Rovira, Masgrau, Arimany, Casabosch, Bosch i Puig), 2 eren independents (Garreta i Casademunt) i 2 eren dinàstics (Alabern i Conill).⁶⁸⁸ El delegat governatiu confià el nou ordre municipal als sectors que havien recolzat els militars durant el “conflicte dels orfeons” de l’octubre del 1921. A més, un d’aquests grups, els mellites, venien defensant des de feia temps una sortida dictatorial a la crisi iniciada el 1917. La composició del consistori, que continuava tenint un caire eminentment oligàrquic, assegurava, d’altra banda, la marginació del catalanisme en l’àmbit municipal. Aquesta repressió antiregionalista es complementà amb el nomenament del carlí Joan Puigcerver com a fiscal municipal i amb una severa depuració del personal que treballava a l’ajuntament vigatà.

L’expulsió de funcionaris municipals i la repressió anticatalanista.

Els nuclis locals afins al catalanisme conservador justificaren la dictadura després de la promulgació del Reial Decret de 18 de setembre de 1923 “contra el separatisme”, després de la clausura d’entitats regionalistes que el va seguir –entre les quals la societat Catalunya Vella–,⁶⁸⁹ fins i tot adoptaren una actitud comprensiva davant la intervenció primoriverista de la Mancomunitat a començaments de l’any 1924.⁶⁹⁰ Ara bé, l’expedient que va promoure el comandant Morilla per a destituir a vuit treballadors municipals acusats de “separatistes”, va sancionar la ruptura definitiva dels regionalistes vigatans amb el règim dictatorial. El dia 26 de març de 1924, el Ple consistorial acordà expulsar els següents funcionaris: Lluís Bayés (secretari de l’ajuntament), Joan

⁶⁸⁷ AHMV, Llibre d’Actes del Ple (1 març 1924). Aquest ajuntament fou constituït per nomenament governatiu datat el 29 de febrer del 1924.

⁶⁸⁸ A Torelló, tal com assegura Ramon Pujol, el personal polític que acudí a l’ajuntament durant la dictadura de Primo de Rivera també provenia del tradicionalisme: «els seus homes [els del Centre Tradicionalista “La Fidelitat” de Torelló], que defensaven consignes polítiques d’allò més reaccionàries, eren els que participaren més activament en els diferents ajuntaments de la dictadura: (Joan Ullastre l’any 1924, Francesc Bardolet l’any 1927, Frederic Roma l’any 1927 i 1929., Fortià Pujol i Codinachs el 1930, etc)». Ramon PUJOL BASCO (1993). *Torelló, 1931-1975: estudi històric-sociològic d’un poble de la Catalunya interior*. Torelló, Intograf, p. 61.

⁶⁸⁹ Veure Jordi CASASSAS [curador] (1983). *La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). Textos*. Barcelona, Antrhropos.

⁶⁹⁰ *Gazeta de Vich*, (17 gener 1924), p. 1. «Essent, donchs, catalans y per tant coneixedors de la obra mancomunal els nous diputats, no es de creure que aquells interessos sofrissen una regressió en el camí emprés; y si les circumstancies d’interinitat dels nous homes no els permeten iniciative y creacions, almenys tenim dret a esperar que s’esforçaran en conservar lo existent, en evitar sotrachs y destorbs en la rura empresa per la Mancomunitat, en sostenir arreu de Catalunya y fora d’ella el prestigi que avuy frueix degut a l’exquisit patriotisme que tots els qui la formaven han posat fins avuy al seu servey, menyspreant petiteses, atents sols al bé comú, a l’interés públich».

Pietx (depositari), Manuel Anglada (aparellador d'obres), Joan Selva (oficial d'hisenda), Josep Suriñach (cap de consums i encarregat interí de foment), Vicenç Serra (interventor), Lluís Serra (auxiliar) i Antoni Aguasca (auxiliar).⁶⁹¹ Els treballadors municipals foren acomiadats, tal com assegurava el delegat governatiu Antonio Morilla en un informe adreçat al governador civil, no tan sols per causa de «sus ideas separatistas que todo el pueblo conoce, sino que también por los actos que continuamente ponian en practica para defender aquellas, y que esta Delegación al juzgarlos tan reprovables, no dudo en calificarlos de faltas graves por delito de lesa patria». ⁶⁹² De tots els expedientats, només tres (Lluís Bayés, Joan Pietx i Manuel Anglada) havien tingut una activitat política destacada en el catalanisme local,⁶⁹³ la resta no eren figures representatives d'aquesta tendència política. La seva inclusió en l'expedient responia al fet que eren homes de confiança dels altres. El consistori, que va votar la destitució per unanimitat, els va comunicar l'acord el dia 31 de març. Tres dels expedientats (Lluís Bayés, Vicenç Serra i Joan Pietx) interposaren, el dia 24 d'abril, un recurs d'alçada davant el Governador Civil de la província exposant diverses infraccions legals en el seu acomiadament.⁶⁹⁴ La Comissió provincial encarregada de resoldre aquest recurs retornà l'expedient a l'ajuntament de Vic, amb un informe que ordenava al consistori oferir als afectats la possibilitat d'exposar la seva versió dels fets.⁶⁹⁵ L'exsecretari Lluís Bayés, acollint-se al dret de rèplica, va enviar, el dia 11 de novembre un escrit a l'ajuntament «insitiendo en que son falsos los hechos de la denuncia». ⁶⁹⁶ Ni les al·legacions fetes a l'ajuntament ni el recurs d'alçada van servir de res: l'11 de desembre el Governador Civil confirmava, després que la Comissió provincial no tingués en compte les explicacions dels afectats, l'expulsió dels vuit treballadors municipals. Lluís Bayés encara va interposar, el dia 10 de març de 1925, un recurs contenciós administratiu que va liquidar, el 29 d'octubre del mateix any, el sots-secretari del Ministeri de la Governació, reiterant la destitució de l'exsecretari de l'ajuntament vigatà.

L'expulsió dels funcionaris es va presentar a l'opinió pública de la ciutat com un càstig al “separatisme”, però també com una mostra de fermesa

⁶⁹¹ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (26 març 1924).

⁶⁹² AHMV, “Expedients d'empleats (1924) i Expedient d'Antonio Soler de Haro (1957)”. (6 maig 1924).

⁶⁹³ Lluís Bayés i Coch havia estat president de Catalunya Vella; Joan Pietx i Oliva era el propietari de la Tipografia Balmesiana i editor del periòdic catalanista “Gazeta de Vich”; Manuel Anglada i Vilardebó era membre destacat de Catalunya Vella i germà de Màrius Anglada (advocat i home de confiança de Ramon d'Abadal) i de Joan Anglada (articulista habitual de la “Gazeta de Vich”).

⁶⁹⁴ AHMV, “Expedients d'empleats (1924) i Expedient d'Antonio Soler de Haro (1957)”. «Sentencia del Tribunal Provincial de lo contenciosos-administrativo» (21 gener 1931). Els expedientats asseguraven que no s'havien respectat alguns preceptes legals relacionats amb la convocatòria del ple en què es votà la seva expulsió i amb l'obligació del consistori de donar-los la possibilitat de defensar-se.

⁶⁹⁵ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (28 d'octubre de 1924).

⁶⁹⁶ AHMV, “Expedients d'empleats (1924) i Expedient d'Antonio Soler de Haro (1957)”. «Sentencia del Tribunal Provincial de lo contenciosos-administrativo» (21 gener 1931).

anticaciquista, un aspecte que ja apareixia en el text original de la denúncia que motivà el procés:

«[...] desde hace unos veinte años se constituyó en dicha ciudad [Vic] un directorio político catalanista compuesto entre otros y en primer lugar por don Luis Bayes Coch, Don Juan Pietx Oliva y Don Manuel Anglada Vilardebó, quienes lograron apoderarse de los cargos mejor retribuidos de las dependencias del Ayuntamiento y abusando de las facultades que esta situación les ofrecía, consiguieron que las tenencias recayeran en personas adictas a la política del referido directorio, con cuya organización dominaron las Comisiones y con ellas todas las fuentes de ingreso de fondos municipales; que dueños de la situación monopolizaron todos los cargos retribuidos en las dependencias del Ayuntamiento, creando nuevos cargos a favor de sus amigos y separaron y removieron de sus respectivos cargos las cantidades asignadas a otros cargos del ayuntamiento que desempeñaban simultáneamente con los suyos y en particular con los pingües beneficios que obtenían de sus ingeniosas combinaciones con las respectivas comisiones, especialmente la de Fomento; que la ciudad de Vich sufrió graves perjuicios a consecuencia de dicho monopolio ejercido por el repetido directorio catalanista; que para mejor asegurar el éxito de las elecciones recurrieron a la falsificación de documentos públicos, por los que en 1919 se instruyó sumario por denuncia ante la Junta Provincial del Censo Electoral [...]»⁶⁹⁷

No obstant això, també hi havia un element de revenja personal, ja que l'individu que va posar la denúncia davant el Delegat Governatiu, Bonaventura Mas, treballava a la fàbrica de l'exregidor catalanista Segimon Claveria i, a més, era el pare d'un antic policia local al que havien acomiadat perquè la seva contractació, en el període anterior a la consolidació del govern municipal regionalista, s'havia fet de forma irregular. Sigui com vulgui, els llocs de treball que quedaren vacants foren coberts progressivament per gent de "confiança", propers ideològicament a les noves autoritats municipals, la qual cosa demostra que l'expedient no es va formalitzar per "regenerar" la vida pública local sinó per foragitar als enemics polítics del tradicionalisme, identificat ara amb el règim primoriverista. Entre el 1924 i el 1928, s'anaren ocupant els llocs de treball que l'expedient havia deixat buits: Manuel Gausa (arquitecte municipal), Benet Raurell (porter), Carles Corominas (auxiliar d'intervenció), Josep Ferrer (auxiliar de secretaria), Josep Bach (auxiliar de Foment), Segimon Costa (oficial de Foment), Vicenç Alemany (oficial d'hisenda) i Ramon Peré (interventor) passaren a formar part del personal laboral de l'ajuntament.⁶⁹⁸

⁶⁹⁷ *Idem.*

⁶⁹⁸ AHMV, "Expedients d'empleats (1924) i Expedient d'Antonio Soler de Haro (1957)". «Empleados de oficinas centrales». [1930]

La persecució que les autoritats primorriveristes de Vic portaren a terme contra els catalanistes no s'aturà amb l'expulsió dels funcionaris, per bé que fou l'acte que tingué més transcendència ciutadana; l'ajuntament dissolgué l'Orfeó Vigatà del Conservatori –entitat coral de caire regionalista–, prohibí l'entrada al registre de qualsevol instància presentada en català i expulsà de l'Escola Municipal de Música als professors Jacint Dinarès, Benet Morató i Joan Castells per les seves simpaties catalanistes.⁶⁹⁹ Finalment, el consistori nomenà cap de la policia municipal a Lluçia Fuster, conegut popularment com a *Pugilato*, un home de reconeguda trajectòria anticatalanista.⁷⁰⁰ En un context general de repressió contra el catalanisme, que culminà amb la definitiva desaparició de la Mancomunitat el març del 1925, el moviment vigatà havia perdut Catalunya Vella, l'Orfeó Vigatà del Conservatori i l'ajuntament. Només els quedava la “Gazeta de Vich” des de la qual, tot i que estava sotmesa a una estricta censura, el canonge Collell donava a conèixer les seves opinions matisadament crítiques contra la dictadura.⁷⁰¹

7.2.- La formació de la *Unión Patriótica*.

El Directori militar organitzà el suport civil al règim a través d'un partit oficial: la *Unión Patriótica*. Es tractà d'una formació d'ideologia conservadora que pretenia agrupar a tota aquella gent que havia deixat de creure en la política “ineficaç” de la Restauració. Amb el lema *Patria, Monarquía y Rey*, la U.P. assajà d'incorporar elements propis de la dreta autoritària de l'època, com ara el corporativisme, el dirigisme econòmic i l'enquadrament polític de les masses.⁷⁰² A Catalunya, aquest partit es nodrí, principalment, de gent que provenia de la Unió Monàrquica Nacional i del grup *La Trazza*. L'advocat Andreu Gassó i Vidal, secretari de la Cambra de la Propietat de Barcelona i antic militant de la UMN, serà l'únic membre català del Comitè Executiu del partit.

Els primers nuclis es van començar a crear durant els mesos de març i abril del 1924, però a Osona la U.P. no es constituí fins el mes de setembre. El Directori havia enviat comunicacions als governs civils i als delegats governatius ordenant la constitució oficial dels comitès del partit. Al districte de

⁶⁹⁹ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (17 març 1924).

⁷⁰⁰ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (5 maig 1924).

⁷⁰¹ El canonge Jaume Collell publicà nombrosos articles a la “Gazeta de Vich” entre els anys 1924 i 1930. En els seus textos adopta una actitud prudent, conscient que una crítica directa al dictador o al règim polític vigent significava el tancament de la publicació. Veure «Del Sometent» (*Gazeta de Vich*, 14 agost 1924, p. 1); «¿Quid faciendum» (*Gazeta de Vich*, 14 febrer 1925, p.1); «Els trapenses» (*Gazeta de Vich*, 12 març 1925, p.1); «La llibertat en la premsa» (*Gazeta de Vich*, 28 març 1925, p. 1); «Justicia no favor» (*Gazeta de Vich*, 6 octubre 1925, p. 1); «La faixa costera» (*Gazeta de Vich*, 29 octubre 1925, p.1); «Prenemne nota» (*Gazeta de Vich*, 14 novembre 1925, p. 1); «¿Com quedem?» (*Gazeta de Vich*, 28 novembre 1925, p. 1); «Femli barretada» (*Gazeta de Vich*, 5 desembre 1925, p. 1); «De regionalisme» (*Gazeta de Vich*, 22 desembre 1925, p. 1); «Embolica que fa fort» (*Gazeta de Vich*, 18 febrer 1928, p. 1-2); «El plebiscit dels intel·lectuals» (*Gazeta de Vich*, 24 juliol 1929, p. 1).

⁷⁰² Isidre MOLAS [editor] (2000). *Diccionari dels partits polítics de Catalunya...*, p. 340.

Vic, la Comissió Organitzadora adreçà un manifest als pobles de la comarca per tal de constituir delegacions a la majoria de pobles del districte:

«Compatriotas: Desbrozado de obstáculos el camino que había de seguirse para constituir en ese Partido, con garantía de éxito, la Unión Patriótica Nacional, ha llegado el momento de poner manos a la obra a fin de consolidar el régimen de justicia, economía y recta administración, impuesto felizmente por el Directorio en toda España. En la Unión Patriótica caben todos los hombres honrados que aborrezcan y detesten los mezquinos intereses de la política, común denominador de los fracasados partidos que nos llevaron al borde del abismo, y deseen afrontar su concurso leal y desinteresado a la trascendental empresa de regeneración comenzada por el Directorio y que, ante todo y sobre todo, se dirige a elevar a España al puesto de honor que ocupó, en el mundo en los tiempos de su mayor gloria, y a proporcionar a la vez a los españoles la tranquilidad, el bienestar y la interior satisfacción que en justicia corresponde a las excelsas cualidades de la raza. La Unión Patriótica no es, por tanto, un partido más a la usanza de los desaparecidos, no; es una agrupación de hombres sinceros, abnegados y patriotas, que identificados con los principios del Directorio, en la medida que los acepta y defiende la Iglesia Católica, pretende organizarse democráticamente, para recibir, en momento oportuno, el poder de manos del Ejército y dar cima a los problemas que forzosamente han de quedar por resolver»⁷⁰³

Aquest comunicat explicava, a més, com s'havien d'organitzar les seccions municipals: primerament, calia convèncer a les persones de prestigi de cada poble i fer una activa propaganda amb mitings i reunions públiques; en segon lloc, s'havia de formar un comitè de partit judicial amb els representants dels pobles i persones designades pel governador civil i els alcaldes; finalment, el comitè de partit judicial nomenaria representants al comitè provincial.⁷⁰⁴ La *Unión Patriótica* adoptà una estructura piramidal, semblant a la del Partit Nacional Feixista Italià, en la qual el seu cap suprem era el general Primo de Rivera, al que acompanyaven un vicepresident i un secretari general. La Junta Directiva, presidida pel dictador, estava formada per 21 membres nomenats pel cap. El vicepresident dirigia un Comitè Executiu, format per individus designats per meitats entre la Junta i el cap. En l'àmbit provincial i local hi havia juntes territorials i juntes assessores.⁷⁰⁵

La constitució de les seccions locals de la U.P. a la comarca es va fer amb poc entusiasme i manca d'efectius, fet que motivà, a començaments del 1925, la

⁷⁰³ «A los pueblos del partido judicial de Vich». AHMV, “Edictes i bans, 1848-1950” (setembre 1924).

⁷⁰⁴ *Idem*.

⁷⁰⁵ Isidre MOLAS [editor] (2000). *Diccionari dels partits polítics de Catalunya...*, p. 341. José Luis GÓMEZ-NAVARRO (1991). *El Régimen de Primo de Rivera. Reyes, dictaduras y dictadores*. Madrid, Cátedra, p. 207-247.

intervenció directa del delegat governatiu Antonio Morilla, el qual va fer publicar un ban en què invitava a la gent «a que os inscribais sin demora en las listas de la Unión Patriótica, enviando las adhesiones a las respectivas Comisiones Organizadoras o a esta Delegación Gubernativa donde me honraré estrechando la mano a cuantos despreciando la pobreza de espíritu, surjan valientemente del apartamento en que hasta hoy vivieron y engrosen las filas de esta Unión Patriótica ofreciéndose a ella y no olvidándose que en nuestra unión estará la fuerza».⁷⁰⁶ A Vic, les adhesions al partit del règim foren escasses i tan sols alguns mellistes i monàrquics alfonsins participaren en la creació de l'agrupació local. Els dos homes forts del partit a Vic foren el farmacèutic d'origen tradicionalista Carles Forcada i Sors, que esdevingué cap de la U.P. local i diputat provincial, i el també tradicionalista Joan Comella, que ocupava el càrrec d'alcalde de la ciutat. La majoria de regidors de l'ajuntament durant aquest període estigueren vinculats, amb més o menys entusiasme,⁷⁰⁷ a la *Unión Patriótica*. La U.P. de Vic tingué una vida interna molt pobra i, de fet, tret d'alguns actes públics,⁷⁰⁸ la seva activitat estigué estretament lligada a l'administració de l'ajuntament i als conflictes que s'hi vivien. En aquest sentit, l'expedient d'expulsió contra els funcionaris acusats de separatisme motivà un fort enfrontament a l'interior de l'organització: d'una banda, el cap local Carles Forcada es negà a recolzar a l'alcalde Joan Comella en la seva intenció d'expulsar a qualsevol preu els treballadors expedientats;⁷⁰⁹ per una altra part, l'alcalde Joan Comella i la majoria de regidors del consistori –excepte Josep Maria Forcada, que era fill de Carles Forcada– es queixaven de l'actitud “obstruccionista” i “deslleial” del seu cap.⁷¹⁰ El sector que liderava l'alcalde Joan Comella guanyà aquest conflicte, ja que l'expulsió dels funcionaris es va fer efectiva, contra l'opinió de Carles Forcada. La imposició dels criteris de Comella, que va comptar amb el suport dels delegats governatius que passaren

⁷⁰⁶ AEV, “Aspectes polítics-Festes, 1900-1935” [1925].

⁷⁰⁷ «Las cargas de la afiliación eran muy reducidas. Para afiliarse bastaba con ser presentado por un afiliado y presentar una solicitud. La cuota se fijó en una peseta anual, cifra que teniendo en cuenta que los salarios de los obreros industriales oscilaban entre seis y ocho pesetas diarias y los de los agrícolas entre tres y cinco, representa una cantidad ínfima. Tampoco había obligación de asistir a reuniones del partido y el único acto destacado en el que la Unión Patriótica jugó un papel movilizador –que fue el Quinto Aniversario del Régimen, el 13 de septiembre de 1928–, a los militantes se les organizaron trenes gratuitos para venir a Madrid, se les pagó la comida, etc... La militancia era, pues, prácticamente nula [...]». José Luis GÓMEZ-NAVARRO (1991). *El Régimen de Primo de Rivera...*, p. 231-232.

⁷⁰⁸ L'octubre del 1923 es va beneir la bandera de la U.P. de Vic, en un acte solemne presidit pel Capità General de Catalunya, el Governador Civil, el Cap Provincial del partit i el bisbe de la diòcesi Joan Perelló. (AEV, “Aspectes polítics-Festes, 1900-1935”, octubre 1923). El 23 de gener de 1925, amb motiu de l'onomàstica del Rei, es desplaçaren a Madrid set persones de Vic, de les quals només n'hi havia una que fos membre de la *Unión Patriótica*. (AHMV, “Correspondència rebuda, 1924-1932”, 30 març 1925).

⁷⁰⁹ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (22 maig 1928). Carles Forcada i Sors va fer públic en el ple municipal del 22 de maig de 1928 que no dona suport als acords presos pel consistori en relació a l'expulsió dels funcionaris acusats de separatistes.

⁷¹⁰ AHMV, “Varies constitucions d'ajuntaments i afers polítics, s. XIX-1939”. Carta enviada al Governador civil de la província el 14 juliol de 1928.

per Vic mentre va durar la controvèrsia,⁷¹¹ va fer créixer la seva influència entre els nuclis locals afins al règim, fins al punt que el 1927 el seu nom fou proposat al governador civil per a representar el districte a l'Assemblea Nacional Consultiva,⁷¹² una reunió celebrada a Madrid durant el mes de novembre amb l'encàrrec de constituir-se com a «órgano de información, controversia y asesoramiento de carácter general que colaborara con el Gobierno en la ardua obra que sobre él pesaba».⁷¹³

7.3.- L'Església vigatana i la dictadura.

Com la resta de l'opinió pública conservadora, l'Església de Catalunya va aplaudir el el cop de Primo de Rivera. Fins i tot, l'arquebisbe de Tarragona, Vidal i Barraquer, –que posteriorment es distingirà en la defensa del català– s'adherí inicialment al «noble esfuerzo del pundonoroso general».⁷¹⁴ Però les mesures que va portar a terme el Directori militar per a dificultar el normal desenrotllament de la llengua catalana, que també afectaren a les pràctiques religioses,⁷¹⁵ afavoriren l'aparició d'un nucli antidictatorial en el si de l'Església catalana format al voltant del Foment de la Pietat –una entitat que la dictadura posarà fora de la llei–. Aquest grup aconseguirà el suport de Vidal i Barraquer, el qual, tot i que no tenia una trajectòria catalanista, es prestarà a defensar els clergues perseguits per Primo de Rivera i reivindicarà davant la Santa Seu els drets de Catalunya.⁷¹⁶ Tanmateix, la majoria de bisbes catalans seran partidaris de Primo de Rivera o es mantindran neutrals, com en el cas dels prelats vigatans d'aquesta època (Muñoz Izquierdo i Joan Perelló).⁷¹⁷

⁷¹¹ Després d'Antonio Morilla, exerciren el càrrec el tinent coronel Manuel Martínez (1924-1925) i els comandants d'infanteria Desiderio Grafulla (1925-1927), José Visiedo (1927-1928) i Ramon Martí (1928-1929).

⁷¹² AHMV, Llibre d'Actes del Ple (29 agost 1927).

⁷¹³ Es pot veure el text sencer de la convocatòria de l'Assemblea (12 setembre 1927) a: José Carlos RUEDA [editor] (1998). *Legislación electoral española...*, p. 173-177. També es pot veure: José Luis GÓMEZ-NAVARRO (1991). *El Régimen de Primo de Rivera...*, p. 212.

⁷¹⁴ Slomo BEN-AMI (1983). *La dictadura de Primo de Rivera, 1923-1930...*, p. 65.

⁷¹⁵ El general Emilio Barrera, capità general de Catalunya (nomenat el juny del 1924), creà la *Junta de Acción Ciudadana*, que ell presidia, amb la missió d'impedir l'ús del català a les esglésies i vigilar les activitats dels religiosos o de les agrupacions parareligioses per tal que no estenguessin la llavor catalanista. Veure Josep Maria ROIG ROSICH (1992). *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya...*, p. 80.

⁷¹⁶ Veure Ramon MUNTANYOLA (1976). *Vidal i Barraquer, cardenal de la pau*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Josep MASSOT MUNTANER (1978). *L'Església catalana entre la guerra i la postguerra*. Barcelona, Rafael Dalmau; Josep MASSOT MUNTANER (1973). *Aproximació a la història religiosa de la Catalunya contemporània*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Josep Maria TARRAGONA (1998). *Vidal i Barraquer: de la República al Franquisme*. Barcelona, Columna.

⁷¹⁷ Segons Enric Ucelay da Cal, els bisbes de Lleida (Miralles) i Girona (Vila Martínez) eren partidaris de Primo de Rivera, mentre que el de Vic (Muñoz Izquierdo) i el de Barcelona (Ramon Guillamet) eren neutrals [Enric UCELAY DA CAL (1992). «Provincialistes contra dualistes: la dictadura de Primo de Rivera i Catalunya vista a través de la província de Girona». A: DD.AA. *La dictadura de Primo de Rivera. Estudis sobre les comarques gironines*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona,

A la diòcesi de Vic, la dictadura delimitarà dos sectors eclesiàstics enfrontats: d'una banda, una minoria de clergues d'origen catalanista o jaumí que s'oposa fermament a Primo de Rivera; de l'altra, una majoria de capellans provinents del tradicionalisme mellista que dóna un suport incondicional a la dictadura. En el primer grup hi trobarem al canonge Collell, a Felip Pitxot –professor de retòrica i poètica al Seminari de Vic i director del periòdic jaumí “La Comarca de Vich”–, al doctor Miquel Vilatimó –canonge de la catedral de Tarragona però format a Vic– i a Pere Pous –vicerector del Seminari vigatà (1927) i membre del Foment de la Pietat Catalana–.⁷¹⁸ En el bàndol dels primorriveristes destacaren Miquel Ordeig –director del Col·legi de Sant Miquel dels Sants (1925)–, Miquel Rovira –director de l'Orfeó Vigatà– i Llorenç Vilacís –jove professor del Col·legi Sant Miquel–.

Malgrat l'existència d'aquests dos nuclis enfrontats, la posició oficial de l'Església vigatana es manifestarà sempre al costat de la dictadura, com succeí l'any 1925 amb motiu de la campanya internacional promoguda contra Primo de Rivera per un grup d'exiliats. El capítol de la catedral de Vic, del qual formaven part els clergues catalanistes Marià Serra i Esturí i Jaume Collell, envià un missatge de suport al president del Directori:

«Excmo. Sr: En sesión de hoy, día de la fecha, este Cabildo ha acordado por unanimidad, dirigirse a V. E. y elevarle un mensaje de protesta por la calumniosa, injusta y antipatriótica campaña que en tierras extranjeras se está realizando por españoles indignos de serlo: afirmando de nuevo y con más fuerza en las presentes circunstancias, sus sentimientos de leal patriotismo y de respeto a la más alta representación del pueblo español.- Díguese V.E. sumar esta adhesión a las que S.M. el Rey está recibiendo en esta ocasión.- Vich 23 de Diciembre de 1924.- Jaime Serra, Déan.- M. Serra Esturí, Vicesecretario.- Excmo. Sr. Presidente del Directorio»⁷¹⁹

Els clergues catalanistes de Vic no defensaven una alternativa “democràtica” a Primo de Rivera, el seu combat antidictatorial estava relacionat amb la persecució de la llengua catalana i les dificultats que el règim posava per a la seva utilització normal en l'àmbit religiós. Aquest sector, com el que era favorable al govern de Madrid, es distingia pel seu integrisme catòlic.

pp. 5-46]. El bisbe de Vic, Francesc Muñoz Izquierdo, fou substituït l'any 1925 pel clergue solsoní Jaume Viladrich, el qual no va prendre possessió de la seu perquè va morir abans de ser consagrat; finalment, fou designat el mallorquí Joan Perelló, el qual arribà a Vic el dia 14 d'agost de 1927 [*Gazeta de Vich*, (24 juliol 1926), p. 1-2; *Gazeta de Vich*, (12 octubre 1926), p. 1; *Gazeta de Vich* (16 agost 1927), p. 1-2].

⁷¹⁸ Veure Romuald M. DÍAZ CARBONELL (1995). *Pere Pous i Solà, estudiós i testimoni de la paraula*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Antoni PLADEVALL (1989). *Història de l'Església a Catalunya*. Barcelona, Claret.

⁷¹⁹ *Boletín Oficial Eclesiástico*, (31 gener 1925), p. 10.

7.4.- L'ajuntament primoriverista.

La retòrica regeneradora del règim es concretà, en l'àmbit municipal, en la confecció i posterior aplicació de l'Estatut Municipal (1924). Tot i que les idees claus d'aquest text feien referència a l'autonomia municipal i a la finalitat social dels ajuntaments, els consistoris primoriversites depengueren *de facto* dels governs civils i dels homes forts de la U.P.⁷²⁰ A Vic, tal com reconeixia el canonge Collell, la política local estigué fortament influïda pel tarannà autoritari de l'alcalde Joan Comella:

«L'alcalde, D. Joan Comella, quan se trobà ab la mangala als dits, se va sentir també dictador, y copiant, estergint, en miniatura, lo que per tot lo Regne feya y desfeya el general Primo de Rivera, la vara alcaldesca se li antoixà garrot, que s'havia de manejar principalment contra'ls catalanistas, tractantlos com se suposa, a tot drap, de separatistas»⁷²¹

L'estricta control que exercí l'alcalde damunt el consistori, va fer possible que portés a terme, amb pocs entrebancs,⁷²² una obra municipal inspirada en tres dels preceptes principals de la dictadura: espanyolisme, treballs públics i ordre social. Així doncs, pocs dies després de prendre possessió de l'ajuntament, el nou consistori contribuí a l'organització de la cerimònia de jurament de la bandera dels soldats de la caserna de Vic i convidà a la població a assistir-hi argumentant que «tan simpática como patriótica fiesta, bien se merece que se asocie a ella todo el pueblo vicense que tantas pruebas ha dado y desea seguir dando de su entusiasta adhesión al ejército, prestando el homenaje de su asistencia a la ceremonia realmente hermosa y conmovedora».⁷²³ La consolidació de la dictadura no va disminuir l'entusiasme espanyolista de l'ajuntament vigatà: el mes de juliol del 1927, Joan Comella decidí batejar l'antic carrer de les Escoles amb el nom del Capità General de Catalunya, Emilio Barrera, «por sus desvelos en beneficio de esta ciudad y particularmente

⁷²⁰ María Teresa GONZÁLEZ CALBET (1987). *La Dictadura de Primo de Rivera...*, p. 241-242.

⁷²¹ *Gazeta de Vich*, (24 abril 1930), p. 1.

⁷²² L'equip municipal presidit per Joan Comella, que va fer-se càrrec de l'ajuntament l'1 de març del 1924, no va patir gaires canvis en els set anys que exercí el poder. L'alcalde, en bona sintonia amb el Govern Civil i amb el partit oficial (la *Unión Patriótica*), va disposar d'elements fidels a la seva manera de portar els afers de la ciutat. Només en els darrers anys del seu mandat, i com a conseqüència de l'enfrontament personal amb el cap local de la U.P. i regidor municipal Carles Forcada, va veure com es posava en qüestió la seva preeminència en la política local. L'evolució dels regidors fou la següent: el 1925 sortí del consistori Jaume Casademunt i entren Carles Forcada (cap local de la U.P.) i Emili Oliva (conegut cooperativista vigatà); l'any 1926 sortiren de l'ajuntament els regidors Josep Romeu, Ramon Prat i Joan Conill i va prendre possessió Pere Massana (que provenia del mellisme); el 1927 surt Josep Rafart, per desavinences amb l'alcalde; el 1928 entren Hilari Sadurní, Josep Bansell, Josep Maria Forcada (fill de Carles Forcada) i Ramon Bardolet, dimiteix el regidor Joan Viñas.

⁷²³ AHMV, "Bans, 1900-1925" (gener 1924).

de sus hijos que cumplen los deberes militares». ⁷²⁴ Les atencions de l'ajuntament vigatà amb el cap militar de Catalunya propiciaren, el dia 31 d'octubre d'aquell mateix any, la visita a Vic del rei Alfons XIII, el qual va visitar la catedral i fou rebut pel bisbe Perelló. ⁷²⁵

En l'ordre urbanístic i de millora de la ciutat, el consistori primoriverista aprovà un ambició pressupost per a l'arranjament del sector oest de Vic, ⁷²⁶ que es va materialitzar en la urbanització definitiva de la zona de l'eixample del carrer Verdaguer i de la plaça de l'Estació. També es va comprar la finca de l'Esperança per tal d'ubicar-hi una Estació Agropecuària que contribuís al progrés de la ramaderia local. ⁷²⁷ A més, s'aprovà la construcció d'un grup escolar al solar que ocupava l'antic Teatre Principal a la Rambla de Sant Domènec ⁷²⁸ i es començà a discutir una solució definitiva per a la qüestió del subministrament d'aigua. ⁷²⁹ Altres projectes que es plantejaren en aquesta època foren la instal·lació d'un Hospital Comarcal, ⁷³⁰ la construcció d'un Institut de Batxillerat ⁷³¹ i la creació d'un organisme per al foment del turisme. ⁷³²

En l'àmbit escolar, l'ajuntament intentà pal·liar la mala situació de l'ensenyament públic i l'absentisme amb la contractació d'ajudants de mestre per a les escoles que tinguessin més de seixanta alumnes per classe i la publicació d'un ban en què es recordava que tots els nens d'entre 6 i 14 anys, que es trobessin al carrer en horari escolar, serien recollits per l'autoritat local i retinguts fins que els seus pares els reclamessin, els quals serien amonestats o castigats, si era convenient. Segons l'alcalde, aquesta mesura era necessària perquè «[...] toda persona se eleva más en el concepto social, cuanto mayor grado de cultura e ilustración poseé y que cuanto más culto es el hombre mas útil es a la sociedad y por lo general mas facilmente puede satisfacer sus necesidades, en la lucha con la vida». ⁷³³ A nivell administratiu, el consistori presidit per Joan Comella elaborà un detallat "Reglament de personal tècnic i

⁷²⁴ AEV, "Aspectes polítics-Festes, 1900-1935" (3 juliol 1927). El dia 7 de juliol del 1927, el general Barrera va anar a Vic per rebre l'homenatge que l'hi havia organitzat el consistori. Primerament, va descobrir una làpida al carrer dels Estudis que indicava el nom del "carrer General Barrera". Després, lliurà els premis que l'ajuntament atorgà als alumnes de l'Escola Municipal de Dibuix. Finalment, es dirigí a la Sala de la Columna de la Casa Consistorial on se li va fer lliurament d'un pergamí que l'acreditava com a fill adoptiu de la ciutat. El general Barrera fou nomenat fill adoptiu en un ple municipal del dia 23 de juny del 1926 «[...] por sus constantes campañas en pro de la causa sagrada de la unidad nacional y de adhesión a la Monarquía española [...]». (AHMV, Llibre d'Actes del Ple; 23 juny 1926).

⁷²⁵ *Gazeta de Vich*, (31 octubre 1927), p. 2.

⁷²⁶ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (28 octubre 1924).

⁷²⁷ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (3 juny 1925; 12 juny 1925).

⁷²⁸ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (13 juny 1925).

⁷²⁹ La ciutat de Vic, allunyada de fonts i rius cabalosos, patia una manca crònica d'aigua que feia temps que s'intentava resoldre amb aportacions des de manantials situats a la zona del riu Ges, prop de Torelló. El regidor Josep Maria Forcada proposà una solució definitiva al problema que, tanmateix, la resta del consistori no va voler prendre en consideració (AHMV, Llibre d'Actes del Ple; 22 juliol 1929).

⁷³⁰ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (5 setembre 1929).

⁷³¹ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (19 setembre 1928).

⁷³² AHMV, Llibre d'Actes del Ple (16 abril 1929).

⁷³³ AHMV, "Bans, 1900-1925" (setembre 1924).

administratiu i subaltern de l'Ajuntament⁷³⁴ i sengles reglaments per a la Banda Municipal de Música i la Guàrdia Municipal.⁷³⁵

Com a la resta de l'estat, les noves autoritats locals basaren la tranquil·litat social en una forta repressió de l'obrerisme reivindicatiu i en la tolerància vers les formes d'organització dels treballadors que no implicaven un qüestionament immediat de l'ordre social establert, com ara el cooperativisme o l'ateneisme.⁷³⁶

A Vic, la permissivitat governamental va permetre que el moviment cooperativista, que servia de refugi als membres de les societats obreres perseguides per la dictadura, experimentés una gran expansió en aquest període.⁷³⁷ Fins i tot, i com a conseqüència de la influència creixent de les entitats cooperatives entre la classe obrera local, el consistori primoriverista acordà incorporar un dels dirigents de la Cooperativa *Panadería Mutua* –l'obrer fonedor Emili Oliva i Baladas– a l'equip de govern municipal.⁷³⁸ També s'inclogué aquesta cooperativa en el cens corporatiu electoral que el règim va portar a terme amb la intenció, fracassada, d'assajar un model d'organització corporativa de la vida pública, a l'estil del que feia el feixisme a Itàlia.⁷³⁹ D'altra banda, també es va permetre el funcionament d'un Ateneu Cultural Obrer, fundat el gener de l'any 1924, que va servir de lloc de trobada i estudi per als treballadors vigatans, tot i que fou severament controlat per les autoritats.⁷⁴⁰ En aquests anys s'afavorí també, sense gaire èxit, la creació de sindicats lliures locals que havien de substituir les societats obreres reivindicatives.⁷⁴¹

⁷³⁴ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (27 juny 1925).

⁷³⁵ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (28 octubre 1925).

⁷³⁶ El 28 d'abril de 1924, l'alcalde Joan Comella feia pública una nota rebuda del Govern Civil prohibint qualsevol manifestació pública amb motiu del primer de maig: «Con motivo próxima festividad de primero de Mayo ruego V.E. tenga en cuenta las siguientes instrucciones: no autorizará ni consentirá V.E. que se celebren manifestación alguna en la vía pública y solo permitirá que comisiones nombradas por los obreros vayan a entregarle peticiones si lo desean». AHMV, "Correspondència del delegat governatiu del partit de Vic de temps de la dictadura" [1924-1928].

⁷³⁷ L'any 1924 es va posar en funcionament la Federació Comarcal de Cooperatives de Vic, una experiència pionera en l'organització federativa que proposava la teoria cooperativista. L'àmit d'influència d'aquesta federació va anar més enllà d'Osona, extenent-se per les comarques veïnes del Ripollès, Vallès i la Cerdanya. Moltes cooperatives d'aquests indrets s'hi adheriren perquè es tractava d'una organització sòlida que procurava molts avantatges per als seus socis. Veure Josep CASANOVAS (1998). *El Cooperativisme a Osona...*, p. 100-105.

⁷³⁸ El regidor Emili Oliva i Baladas va prendre possessió de l'acta en sessió plenària municipal el dia 28 d'octubre de 1925 [AHMV, Llibre d'Actes del Ple, 28 octubre 1925].

⁷³⁹ La *Junta Provincial del Censo Electoral de Barcelona* va fer pública la llista de corporacions amb dret a vot els anys 1926 i 1929. Les entitats reconegudes pel règim a Vic eren: la Cambra Agrícola Ausetana, la Cooperativa *Panadería Mutua*, el *Montepío Ausonense de la Sagrada Familia*, el Centre Excursionista de Vich, la Mutua Vigatana de Patrons i l'Orfeó de Vich. *Boletín Oficial Extraordinario de la Provincia de Barcelona* (23 abril 1926, p. 4; 1 abril 1929, p. 3).

⁷⁴⁰ L'últim diumenge de novembre de l'any 1928, l'Ateneu Cultural Obrer va celebrar una vetllada en homenatge al poeta i dramaturg Ignasi Iglesias. *Gazeta de Vich*, (3 desembre 1928), p. 3.

⁷⁴¹ A Vic es crearen els següents sindicats lliures: Unió Professional de Mestres Fusters de Vic (1927), el Sindicat Lliure Professional d'Oficials Perruquers i Barbers (1929), el Sindicat Lliure d'Obrers Forners de Vic (1929), el Sindicat Lliure Professional d'Oficis Diversos (1929), el Sindicat Lliure Professional d'Arts Gràfiques (1929), el Sindicat Lliure Professional de l'Art Tèxtil i Fabril (1929) i el Sindicat Lliure Professional d'Obrers Fonadors (1930). AHGCB, "Expedients d'associacions" (1927-

A pesar del discurs oficial, que subratllava les intencions regeneradores del nou règim primoriverista, l'actuació municipal del consistori presidit per Joan Comella no va representar cap canvi substancial en la manera d'entendre la política local ni tampoc en la manera de conduir l'ajuntament. En primer lloc, no hi hagué una incorporació significativa d'elements nous en l'àmbit de la vida pública de la ciutat: el propi batlle venia d'una llarga militància en el partit carlí –amb una presència anterior al consistori com a regidor d'aquesta fracció–. Contràriament, el discurs anticatalanista de la dictadura deixà les mans lliures als tradicionalistes, moviment del qual provenien la majoria de regidors municipals i membres de la *Unión Patriótica*, per a passar comptes amb els seus adversaris polítics –els catalanistes–, contra els quals tenien greuges derivats d'enfrontaments produïts durant els anys que precediren el pronunciament de Primo de Rivera.⁷⁴² En segon lloc, la majoria d'ambiciosos projectes que estudià el consistori no es materialitzaren i, com havien fet els equips municipals anteriors, només es va portar a terme una reforma urbanística, la que afectava la zona de ponent.⁷⁴³ Finalment, la pau social, que es pretenia aconseguir amb la combinació de repressió –contra els elements obreristes més radicalitzats– i tolerància –amb les activitats obreres que no possessin en qüestió l'ordre social–, només es va poder mantenir durant els primers anys; a partir del 1928, el malestar de l'obrerisme, cansat de la persistència d'una dictadura que ofegava el normal desenvolupament de les seves societats, encetarà una cojuntura de reivindicacions que obligarà les autoritats locals a tancar, durant un temps, l'Ateneu Obrer que ells mateixos havien promogut.

7.6.- L'oposició antidictatorial.

Des del primer moment, el Directori culpà a catalanistes i obreristes del deteriorament de l'ordre públic durant els darrers anys del règim parlamentari. Per aquest motiu, el govern de Primo de Rivera, que volia restablir la tranquil·litat social a qualsevol preu, inicià la persecució d'ambdós moviments, tot i que va tolerar el PSOE amb l'esperança de tenir al seu costat a l'obrerisme

1930); AHMV, “Instàncies de celebració de reunions de caràcter públic, social i recreatiu” (1927-1928); “Reglaments d'entitats econòmiques i socials” (1919-1929); “Instàncies vàries” (1918-1928).

⁷⁴² El 13 d'octubre de 1927 l'alcalde J. Comella envià una carta al delegat governatiu del districte, José Visiedo, contestant la petició d'informació que aquest li havia fet arribar en relació a Josep Puig Darnís, el qual havia demanat permís per a fer una festa: «Mi distinguido amigo: adjunto tengo el honor de elevarle la instancia presentada por D. Antonio Pui Darnís que V. Se sirvió remitir a esta alcaldía para informe. Se trata de uno de los principales catalanistas de Vich. Es difícil predecir lo que será la fiesta, pues no dice la instancia que inscripción piensan poner. Pero supongo que será una fiesta catalanista; un acto de propaganda mas; otro toque a la misma idea de siempre. En fin; V. Sabe mejor que nosotros. Juzgando solo por los pocos datos que contiene la petición en mi concepto es mejor denegar el permiso». AHMV, “Correspondència del delegat governatiu del partit de Vic de temps de la dictadura” [1924-1928].

⁷⁴³ Alguns dels temes que la ciutat havia de resoldre amb urgència, com ara la portada d'aigües o la construcció de nous grups escolars no es van solucionar; tampoc entraren en funcionament el patronat de turisme ni l'anunciat hospital comarcal.

moderat. A Vic, amb la major part dels antics sindicalistes actuant des de les cooperatives, l'activitat antidictatorial de l'obrerisme local fou escassa. Els catalanistes, contràriament, portaren a terme una intensa oposició al règim. No foren, però, els homes de la vella política catalanista de Vic –a excepció de Francesc Maria Masferrer–⁷⁴⁴ els protagonistes de l'activitat pública antiprimoriverista; aquests –molts d'ells socis de Catalunya Vella– continuaren amb les seves tertúlies, ara al cafè de la Cambra Agrícola, restringides als prohoms de la causa regionalista.⁷⁴⁵ Sorgí una nova generació de catalanistes, més radicalitzats i d'origen popular, que va començar a fer accions de protesta contra la dictadura. Aquests joves, que eren coneguts popularment com la “Penya Mil”, estaven liderats pel tipògraf Ramon Parareda, que treballava a la Impremta Balmesiana. En el si d'aquesta penya, que es reunia periòdicament al Bar Sport del carrer Verdaguer, es començaren a formar grups d'activistes que repartien fulls anònims contra la dictadura i pintaven escuts de Catalunya a les façanes de les cases dels regidors primoriveristes.⁷⁴⁶ Dins de la “Penya Mil” nasqué el grup local d'Estat Català i es reclutaren nous militants per a Acció Catalana.⁷⁴⁷ Esporàdicament, els diversos sectors del catalanisme local participaren conjuntament en actes que, si bé no eren obertament antidictatorials, foren utilitzats per a denunciar la persecució de què eren objecte per part del règim. Aquest fou el cas de la visita a Vic, el 29 de juny del 1926, de l'Orfeó Català, el qual actuà en homenatge al músic vigatà mossèn Lluís Romeu; el Teatre Principal s'omplí de gent i, en començar l'actuació, els assistents cantaren el “Cant de la Senyera”.⁷⁴⁸ El mateix va succeir durant les

⁷⁴⁴ Francesc Maria Masferrer va cedir la seva finca de Vallcastanyadell, prop de Vilanova de Sau, per a la instrucció militar dels membres de la Societat d'Estudis Militars (SEM), un grup clandestí armat fundat l'any 1924 per Lluís Nicolau d'Olwer i d'altres militants d'Acció Catalana amb la intenció de combatre la dictadura. Descobert per la Guàrdia Civil, Masferrer es va refugiar temporalment a l'Argentina. Tornà l'any 1926 a Catalunya i va mantenir contactes amb els insurreccionalistes de Francesc Macià. L'any 1928 va acudir, com a membre de la delegació catalana, al Congrés Europeu de les Nacionalitats Minoritàries a Ginebra (Suïssa). Xavier TORNAFOCH (2000). *Francesc Maria Masferrer: política i ciutadania...*, p. 17-21.

⁷⁴⁵ Els catalanistes propers a Catalunya Vella intentaren mantenir l'esperit de l'entitat reunint-se en altres societats vigatanes: primerament, estigueren al cafè de Can Capdell; després, volgueren anar al Casino; finalment, foren admesos al cafè de la Cambra Agrícola Ausetana. L'alcalde Comella amenaçà de tancar totes les entitats de la ciutat que acollissin presumptes activitats polítiques. La majoria d'entitats recreatives penjaren cartells advertint que no admetien nous socis, per tal d'evitar que s'hi reunissin els regionalistes. Assabentats de la seva presència a la Cambra, les autoritats locals intentaren, sense èxit, clausurar-la. L'alcalde Joan Comella envià la següent comunicació al Governador Civil de Barcelona, general Joaquin Milans del Bosch: «Mi respetable Sr. y amigo: Con el solo fin y obheto de dar cuenta a V.E. tengo el deber de manifestarle que la Cámara Agrícola Ausetana, entidad en la que se cobija la parte mayor del catalanismo de esta ciudad, acordó nombrar un abogado asesor para los agricultores, habiendose propuesto a Don Juan Travería y Pubill, nombramiento que no pudo llevarse a efecto, por impedirlo Don José Ricart Fargas, alegando que había tomado parte, el día 12 de octubre pasado, en la fiesta organizada por la Juventud de Unión Patriótica». AEV, “Aspectes polítics-Festes, 1900-1935” (6 novembre 1929); *Gazeta de Vich*, (1 juliol 1930), p. 1.

⁷⁴⁶ Joan ANGLADA VILARDEBÓ (1983). *El canonge Collell*. Vic, Patronat d'Estudis Ausonencs.

⁷⁴⁷ Entrevista amb Ramon Masferrer Solà (13-02-2001).

⁷⁴⁸ «La graonada de dalt s'anava omplint sense parar. Sonen els primers aplaudiments; surten els orfeonistes i ordenadament van col.locant-se. Surt la senyera venerable i ressona una ovació llarga, surt

celebracions dels seixanta anys de dedicació periodística del canonge Collell, amb motiu de les quals Antoni Rovira i Virgili, aleshores dirigent d'Acció Catalana, va fer pública una nota en què aconsellava, malgrat les divergències ideològiques amb l'homenatjat, l'adhesió de tots els catalanistes als actes que s'havien de portar a terme.⁷⁴⁹ No obstant això, la dictadura, lluny d'apropar els diversos sectors del catalanisme local, n'aprofundí les diferències, preparant el terreny per a futures divisions. Aquest debat, malgrat el control que el règim exercia damunt la premsa, sovint arribava als mitjans de comunicació. En aquest sentit, l'any 1928 es publicaren a "Gazeta de Vich" una sèrie de quatre articles, signats amb el pseudònim de "Vigatà", que criticaven el suposat desviament esquerranista d'Acció Catalana; aquestes afirmacions foren contestades, en el mateix periòdic, per Francesc Maria Masferrer, el qual assegurà que «dir que Acció Catalana era esquerranista, vol dir que'ls seus adeptes eran de l'esquerra i això es llevar un fals testimoni, pecat molt més greu encare, quan consta a qui ho diu -i aixís ho declara- que ell coneixia dintre aquella agrupació de patriotas, diferents confessionals i algun que'l complau d'honorar-s'hi amb sa companyia».⁷⁵⁰ Per la seva part, el carlisme vigatà, com la resta del carlisme de Catalunya,⁷⁵¹ que havia demostrat inicialment el seu entusiasme per la dictadura i que havia proveït de càrrecs les institucions municipals, començà a mostrar, a partir del 1925, algunes dissidències. Teodor de Mas, que havia estat president del Centre Tradicionalista de l'Alta Muntanya i un dels més abrandats partidaris de l'escissió mellista del 1919, va criticar públicament el zel antiregionalista del govern dictatorial:

«Sus razones tendrá el órgano de la Unión Patriótica para romper nuevas lanzas contra el regionalismo; pero se nos antoja que si en España todos los que han sido, son y morirán siendo regionalistas fueran tachados de separatistas, apenas quedarían nacidos en España que no mereciesen ser tenidos y considerados como enemigos de la unidad nacional»⁷⁵²

En els darrers anys de la dictadura, l'oposició al règim s'havia generalitzat a Vic, fins al punt que l'ajuntament i la *Unión Patriótica* local no disposaven de cap recolzament ciutadà. Ni tan sols molts tradicionalistes de la fracció mellista

el mestre Millet i l'ovació es renova inacabable fins que el mestre tusta fort amb la batuta el seu faristol. Va començar el concert amb la professió de fe: tothom dret i emocionat. Ressona el cant de la Senyera freneticament aplaudit al començament, al mig i al final». *Gazeta de Vich*, (1 juliol 1926), p. 1-2-3.

⁷⁴⁹ L'homenatge es celebrà el dia 22 de maig del 1927, amb l'assistència del sotsdelegat del Govern Civil, que va lliurar una ploma d'or a Collell. Es va celebrar una missa solemne a la catedral, oficiada per mossèn Gaspar Puigneró i un dinar a l'Hotel Ristol, al final del qual Eusebi Molera, amic de l'homenatjat, va fer-ne una semblança biogràfica. *Gazeta de Vich*, (19 febrer 1927), p. 2-3. *Gazeta de Vich*, (24 maig 1927), p. 1.

⁷⁵⁰ *Gazeta de Vich*, 28 agost 1928), p. 4.

⁷⁵¹ Els carlins, en quedar fora del nucli de poder dictatorial, reprengueren les conspiracions a partir del 1926, moment en què uns quants dirigents catalans –Melcior Ferrer, Joan Baptista Roca i Caball– reorganitzaren els grups d'acció. Pere ANGUERA (1999). *El carlisme a Catalunya...*, p. 120.

⁷⁵² *Ausetania*, (7 octubre 1925), p. 1.

volien col.laborar amb els regidors primoriveristes.⁷⁵³ En aquest context de desafecció popular vers les autoritats locals i d'efervescència política antidictatorial es va produir, el dia 30 de gener del 1930, la caiguda de Primo de Rivera, que fou substituït pel govern del general Dámaso Berenguer, el qual tenia l'encàrrec de restablir el parlamentarisme. El 13 de febrer, a la sortida d'un concert al Teatre Vigatà, un grup de joves, la majoria pertanyents a la "Penya Mil", assaltaren els locals de la *Unión Patriótica* de Vic i, després de destrossar tot el mobiliari, calaren foc a la bandera del partit. Com a conseqüència d'aquests aldarulls, i amb l'oposició i la protesta de nombrosos manifestants, hi hagué sis detinguts, entre ells el tipògraf de la Balmesiana Ramon Parareda.⁷⁵⁴

⁷⁵³ *Correo Catalán*, (14 setembre 1930), p. 1. Els tradicionalistes de la fracció jaumina també mostraren el seu desencís amb la dictadura amb la qual havien col.laborat inicialment.

⁷⁵⁴ Veure Ramon VIDAL PIETX (1984). *Memòries d'un vell infant incorregible* (recull segon)...., p. 135-136.

8.- La substitució de l'ajuntament primoriverista i les eleccions del 12 d'abril del 1931.

El dia 26 de febrer de 1930 es portà a terme la substitució de l'ajuntament presidit per Joan Comella. Enmig de la crisi social i política que vivia l'estat, el general Berenguer es va veure obligat a distanciar-se del seu antecessor i promogué el cessament dels consistoris primoriveristes. Així doncs, el 15 de febrer es va fer públic un Reial Decret que establia el mecanisme a través del qual s'havien de constituir els nous ajuntaments: esdevindrien regidors de forma automàtica els majors contribuents de cada localitat i els regidors més votats en les eleccions municipals dels anys 1917, 1920 i 1922. A Vic, corresponia designar 11 consellers provinents dels majors contribuents i 9 dels regidors més votats. El decret de Berenguer no va modificar el caràcter oligàrquic dels ajuntaments; ni la forma en què es van designar ni els regidors que n'acabarien formant part avalen una "democratització" de les institucions locals. Després de fer les corresponents llistes, el secretari de l'ajuntament vigatà, Ignasi Subirachs, presentà una proposta al vigent alcalde, Joan Comella, el qual va donar-hi el vist-i-plau. Els nous regidors vigatans provinents dels majors contribuents serien Joaquim Costa i Mas (industrial), Antoni Arumí i Blancafort (confiter), Jaume Illa i Aliberch (comerciant), Josep Vilaplana i Pujolar (propietari agrari), Josep Gros i Blancafort (comerciant), Manuel Comella i Mora (propietari), Josep Sans i Font (notari), Francesc Conill i Fontfreda (comerciant), Josep Romeu i Esturí (propietari), Ramon Orriols i Marquès (comerciant) i Joan Bansell i Puig (comerciant); els regidors que provenien de l'elecció popular foren Ramon Bach i Planell (advocat), Josep Rafart i Duran (confiter), Josep Ricart i Fargas (propietari), Segimon Claveria i Torrents (fabricant), Antoni Cortinas i Costa (industrial), Josep Solà i Codina (comerciant), Josep Alabern i Malats (confiter), Joaquim Suriñach i Ginestet (obrer) i Albert Boixeda i Comas (industrial).⁷⁵⁵

La constitució del nou ajuntament es va fer el dia 26 de febrer. El clima polític de la ciutat s'havia enrarit, conseqüència de les detencions del dia 13, però també per causa del protagonisme creixent d'un catalanisme popular, estimulat en part per Francesc Maria Masferrer, que espantava els vells líders del regionalisme local, tal com palesava Màrius Anglada en una carta a Ramon d'Abadal i de Vinyals:

«He estat uns moments a Vich per lo de les moixigangues d'aquests días, i he sabut les activitats d'en Bach i d'en Quico Masferrer. El Meu germà Manuel s'indigna i en Joan diu que riurém, però el cas es que de ser cert el que m'han dit persones series, la cosa no es de riurer. De tota manera aixó, de moment, no pot interessarme. El que cal evitar a tota costa es

⁷⁵⁵ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (25 febrer 1930); AHMV, "Vàries constitucions d'ajuntaments i afers polítics (s. XIX-1939)" (25 febrer 1930).

que amb motiu de l'inminent renovació de l'Ajuntament es malmeti l'afer dels funcionaris municipals i en especial el d'en Lluís Bayés. Que els dits prohoms fassin el que vulguin, però que no toquin aixó. Perque sembla que ara es va a una total pacificació dels esperits i no voldria que'n fos víctima en Bayés»⁷⁵⁶

Tot i que des d'aquest mateix catalanisme conservador, a través del seu periòdic "Gazeta de Vich", s'intentà apaivagar la mobilització popular que es preparava de cara a la renovació del consistori,⁷⁵⁷ el dia de la presa de possessió es produïren greus aldarulls.⁷⁵⁸ A la sortida del ple municipal, que nomenà Joaquim Costa i Mas nou alcalde de Vic, una manifestació espontània va recórrer els carrers de la ciutat apedregant la seu de la *Unión Patriótica* i les cases d'alguns exregidors del règim i del cap de la policia municipal Lluçia Fuster, conegut popularment com a *Pugilato*. Arribats al Passeig, els manifestants es trobaren amb un destacament de la Guàrdia Civil que va obrir foc; un home que es mirava els fets des de la porta d'un bar va resultar mort. Es tractava de Lluçia Pujols, de la fleca de "Cal Monjo" i membre del sindicat de dependents CADCI. Aquest succés omplí la plaça Major d'una gentada que exigia justícia, amenaçant amb assaltar la caserna de la Guàrdia Civil si no s'actuava amb rapidesa. El regidor obrer Joaquim Suriñach sortí a la balconada i adreçà unes paraules als congregats, assegurant que el culpable de l'incident seria castigat i suplicant que es dissolgués la concentració.⁷⁵⁹ Mentre la gent abandonava la plaça el nou consistori es reuní a la casa que Francesc Maria Masferrer tenia a la plaça Don Miquel de Clariana. En aquesta trobada es decidí elaborar un document de sis punts que seria immediatament enviat al governador civil de la província de Barcelona. El text demanava que els regidors de la dictadura marxessin de la ciutat durant uns dies, que la Guàrdia Civil restés dins la caserna sense sortir al carrer i que els presos vigatans empresonats per delictes d'opinió fossin alliberats. També es notificava al governador que la ciutat es presentaria com a part acusadora en la causa que es

⁷⁵⁶ AAP, Fons de Ramon d'Abadal i de Vinyals (Correspondència rebuda, 1920-1931). Carta de Màrius Anglada (15-02-1930).

⁷⁵⁷ *Gazeta de Vich*, (25 febrer 1930), p. 2. Joan Anglada i Vilardebó va escriure un article sobre aquesta qüestió un dia abans dels incidents: «Gent d'ordre?»: «Si volem ordre, no fomentem estats antijurídics font principal de desordre; no acceptem idolatries que originen persecucions, futur origen de desordres; no permetem situacions de força que en definitiva sols porten a imposar l'ordre del cementiri o el desordre de les revoltes».

⁷⁵⁸ A Roda de Ter, contràriament, l'ajuntament primoriverista presidit pel mestre Sebastià Álvarez cessà, sense cap mena d'incidents, en una doble sessió celebrada els dies 26 i 27 de febrer. A Sant Quirze de Besora també es nomenà un consistori de transició sense que hi hagués cap incident. Veure Imma OLLICH [coordinadora] (1995). *A banda i banda del Ter. Història de Roda*. Vic, Eumo-Ajuntament de Roda, p. 234; Joan SERRALLONGA (1998). *Sant Quirze de Besora (De 1714 a l'actualitat)*. Vic, Eumo, p. 130.

⁷⁵⁹ *Gazeta de Vich*, (27 febrer 1930), p. 1-6; Ramon VIDAL PIETX (1984). *Memòries d'un vell infant incorregible* (Recull Segon)..., p. 135-143; Josep CASANOVAS (1993). *Quan les campanes van emmudir...*, p. 35-38; Xavier TORNAFOCH (2000). *Francesc Maria Masferrer: política i ciutadania...*, p. 23-25.

seguiria contra l'autor de la mort de Lluçia Pujols. Aquell mateix dia una delegació formada per Ramon Bach, Joaquim Suriñach, Josep Costa, Miquel Planell i Francesc Maria Masferrer va marxar cap a Barcelona per a entrevistar-se amb les autoritats governatives.

Els incidents de Vic tingueren una gran repercussió a tot el país i la premsa se n'ocupà a bastament. Publicacions com “La Veu de Catalunya”, “La Publicitat i “El Matí” hi dedicaren els seus articles editorials. Fins i tot el periòdic “La Rambla” fou multat amb tres mil pessetes per publicar un reportatge sobre aquesta qüestió sense haver passat la censura prèvia.⁷⁶⁰ L'endemà, el dia 27, es van celebrar els funerals per Lluçia Pujols, que va oficiar mossèn Felip Pitxot. Després de l'acte religiós, milers de persones, vingudes d'arreu de la comarca,⁷⁶¹ es van dirigir a la plaça Major. Des de la balconada de la Casa Consistorial, Francesc Maria Masferrer acomiadà el dol amb unes paraules emocionades; donà les gràcies a tots els pobles de la comarca per la solidaritat que havien mostrat amb Vic i evocà el record del malaurat jove dient que era un fill il·lustre de la ciutat. Finalment, va sol·licitar a tothom que es dispersés i que es tornés a la normalitat per tal de no posar obstacles a les gestions que s'estaven fent per castigar els culpables d'aquell incident.⁷⁶² A pesar del ressò que va tenir el cas i de les accions que l'ajuntament vigatà va portar a terme perquè es fes justícia, els responsables del crim no van ser mai processats.

8.1.- La reorganització municipal i l'efervescència política i sindical.

En un context general de politització popular i de rebuig creixent cap a la monarquia, el nou ajuntament vigatà començà a governar la ciutat amb l'objectiu de reparar tots els agravis comesos per les autoritats locals durant els anys de la dictadura. L'alcalde Joaquim Costa traspassà la gestió efectiva dels afers municipals a Ramon Bach argumentant que “per esperit democràtic” era el regidor que havia d'actuar al capdevant del consistori, ja que la dictadura l'havia destituït mentre exercia el càrrec per al que havia estat elegit a les eleccions del 5 de febrer del 1922.⁷⁶³ També es va portar a terme, durant la Setmana Santa, la devolució de la bandera de l'Orfeó del Conservatori, que fou retirada per l'ajuntament primoriverista com a represàlia pel compromís catalanista de l'entitat,⁷⁶⁴ la dissolució de la Banda Municipal i la reorganització de l'Escola Municipal de Música.⁷⁶⁵ El 16 de març de 1930 es va fer un acte de desgreu públic als funcionaris municipals expulsats per la dictadura, amb un

⁷⁶⁰ Josep CASANOVAS (1993). *Quan les campanes van emmudir...*, p. 38.

⁷⁶¹ L'ajuntament de Torelló va enviar una comissió al Govern Civil de Barcelona per a protestar pels fets de Vic i demanar la llibertat per als presos detinguts a Vic el dia 13 de febrer. *La Veu del Ter*, (8 març 1930), p. 7.

⁷⁶² *Gazeta de Vich*, (1 març 1930), p. 4-5.

⁷⁶³ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (7 març 1930).

⁷⁶⁴ Ramon VIDAL PIETX (1988). *Memòries d'un vell infant incorregible* (Recull Cinquè)..., p. 30.

⁷⁶⁵ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (23 abril 1930).

vermut popular i una audició de sardanes amenitzada per la Cobla “Els Bofills” de Torelló.⁷⁶⁶

El regidor Joaquim Suriñach proposà que es censurés solemnement l’anterior corporació municipal i que es sol·licités l’amnistia de tots els presos polítics i socials.⁷⁶⁷ Es destituí Lluçà Fuster, cap de la policia local durant el període dictatorial, i es nomenà a Ramiro Díaz per a substituir-lo. Finalment, es va fer una reestructuració del personal de l’ajuntament que retornava els seus llocs de treball als funcionaris expulsats l’any 1924.⁷⁶⁸ A mesura que avançava la legislatura, la composició de l’ajuntament va patir algunes modificacions: Ramon Calderó i Abadal substituï a Joaquim Costa en l’alcaldia a començaments del mes de març per causa de l’avançada edat d’aquest; alguns regidors, vinculats al règim de Primo de Rivera, dimitiren per desavinences amb la línia política del nou consistori (Josep Rafart i Duran, Josep Alabern i Malats, Manuel Comella i Mora i Josep Romeu i Esturí)⁷⁶⁹ i d’altres, com Joaquim Suriñach, per qüestions relacionades amb el desenvolupament de la política general espanyola.⁷⁷⁰

Els corrents polítics vigatans fins a les eleccions municipals del 1931.

Després de l’agitació dels dies de febrer, la vida pública de la ciutat es va anar normalitzant. L’ajuntament tornava a estar en mans d’homes propers al catalanisme conservador i l’entitat Catalunya Vella va obtenir, el mes de juny, el permís governatiu per a reiniciar les seves activitats.⁷⁷¹ A Vic, però, havia cristal·litzat un corrent catalanista que no compartia ni el regionalisme tou ni el conservadorisme social ni l’elitisme polític de la Lliga.⁷⁷² La fracció més

⁷⁶⁶ *Gazeta de Vich*, (15 març 1930), p. 7.

⁷⁶⁷ AHMV, Llibre d’Actes del Ple (10 març 1930).

⁷⁶⁸ El consistori decidí el següent organigrama municipal: Lluís Bayés (secretari), Vicenç Serra (interventor), Joan Pietx (dipositari), Eduard Junyent (arxiver), Joan Salarich (oficial de governació), Joan Selva (oficial d’hisenda), Lluís Serra (auxiliars), Vicenç Alemany (auxiliar), Segimon Costa (auxiliar), Josep Ferrer (auxiliars), Ramon Raurell (auxiliar), Jacint Ballester (porter) i Benet Raurell (porter). Per la seva part, es va deixar sense efecte el nomenament de Manuel Gausa com a arquitecte municipal i es reintegrà en el càrrec d’aparellador municipal a Manuel Anglada i Vilardebó. També es va destituï a Josep Bach (oficial de cultura), Carles Corominas (auxiliar d’intervenció) i Josep Huix (temporer). [AHMV, Llibre d’Actes del Ple (23 abril 1930)]. El secretari municipal Lluís Bayés va continuar la seva batalla legal fins a aconseguir, a començaments del 1931, una sentència del Tribunal Provincial d’Afers Contenciosos i Administratius en què es declarava nul l’expedient de detutició de Bayés de l’any 1924 [AHMV, “Expedients d’empleats (1924) i Expedient d’Antonio Soler de Haro (1957)”, 31 gener 1931].

⁷⁶⁹ AHMV, Llibre d’Actes del Ple (7 març 1930; 18 març 1930; 16 juny 1930; 11 novembre 1930).

⁷⁷⁰ Joaquim Suriñach va presentar la dimissió el dia 11 de novembre del 1930 per «indiscreciones periodísticas y no haber venido la normalidad prometida por el gobierno». El primer tinent d’alcalde, Ramon Bach, no va acceptar la seva renúncia i va dir que era un element molt necessari en aquell consistori per ser el representant de la classe obrera, amb la qual sempre havien col·laborat des de “Catalunya Vella”. AHMV, Llibre d’Actes del Ple (11 novembre 1930).

⁷⁷¹ *Gazeta de Vich*, (23 juny 1930), p. 1.

⁷⁷² A més, durant els anys de la dictadura havien desaparegut per qüestió de l’edat alguns dels membres més carismàtics del vell catalanisme conservador vigatà: Domènec Forcada, Joan B. Riera, Valentí

moderada d'aquest nou catalanisme l'encapçalava Francesc Maria Masferrer i s'identificava amb Acció Catalana, un partit que s'estava reconstituïnt i que amb el manifest "Acció Catalana a l'opinió", publicat a "La Publicitat" el 4 de març del 1930, expressava la voluntat de formar una organització forta amb el lema "catalanisme, liberalisme, democràcia i república". Entre els signants del manifest hi havia, a més de Masferrer, els vigatans Ramon d'Abadal i de Vinyals, Marià Iglesias i Manuel Brunet. No obstant això, l'Acció Catalana no tenia un nucli organitzat a Vic i tota l'activitat partidista es va canalitzar a través de Masferrer i del rotatiu que va fundar a començaments del mes de maig: el "Diari de Vich".⁷⁷³ Aquesta publicació, la primera de periodicitat diària en llengua catalana de la capital osonenca, es va convertir en l'instrument dinamitzador de la colla de Masferrer i, de fet, esdevindrà el diari local d'Acció Catalana, jugant un paper central en la captació i organització de nous militants a tota la comarca. El carisma ciutadà de Francesc Maria Masferrer, que s'havia posat a prova durant els incidents del mes de febrer, i els nous mètodes d'agitació política que utilitzava el grup que ell dirigia, tan allunyats de les tertúlies i deliberacions dels notables de Catalunya Vella, van atreure cap a Acció Catalana a molts dels joves de la "Penya Mil".⁷⁷⁴ Però Masferrer, que a més d'advocat era un destacat terratinent, també era membre de Catalunya Vella. De la seva mà va començar a sorgir en aquesta entitat un debat que dividirà els elements que en formaven part i que, a la llarga, consolidarà la divisió del catalanisme vigatà en dues tendències antagòniques: una que representava el nou catalanisme de centreesquerra i l'altra que era hereva del regionalisme conservador anterior al 1923. El conflicte es materialitzà durant el març del 1931, moment en què Acció Catalana i Acció Republicana de Catalunya –la formació creada per Rovira i Virgili un any abans– confluïren en el Partit Catalanista Republicà, una organització centrista, nacionalista i republicana.⁷⁷⁵ El nou partit formalitzà una delegació local, presidida per Masferrer. A Catalunya Vella s'encetà una polèmica perquè la direcció no acceptava que alguns socis tinguessin una pertinença simultània a l'entitat i al nou PCR.⁷⁷⁶ Aquesta qüestió es va resoldre en una junta extraordinària de socis,

Anglada, Antoni Puig, Francesc Baqué, Joaquim de Rocafiguera, Josep Roura, Marià Oms, Joaquim Vilar, Joan Codina, Josep Maria de Togores, Carles Codina i Josep M. Dou. [*Gazeta de Vich*, 1 juliol 1930, p. 1-2].

⁷⁷³ Veure Xavier TORNAFOCH (1996) «"Diari de Vic" (1930-1934): un factor de dinamització cultural i social». *L'Avenç (Plecs d'Història Local)*, p. 36-38; Xavier TORNAFOCH (1997). «Francesc Maria Masferrer i el "Diari de Vic" (1930-1934)». *Ausa*, p. 185-208.

⁷⁷⁴ Entrevista amb Ramon Masferrer Solà (13-02-2001).

⁷⁷⁵ El Partit Catalanista Republicà es va presentar a Vic en un gran miting que es va fer el dia 10 d'abril del 1931 al Teatre Vigatà. Parlaren Manuel Carrasco i Formiguera, Antoni Rovira i Virgili, Manuel Thió Rodés i Francesc Maria Masferrer. Dies abans s'havia obert un local del PCR al número 10 de la Rambla del Passeig. *Diari de Vich*, (18 març 1931, p. 1; 8 abril 1931, p. 1).

⁷⁷⁶ Els dirigents de Catalunya Vella volien mantenir la independència de l'entitat respecte dels partits polítics. Joan Anglada i Vilardebó defensava aquesta posició en l'article «Evocació feliç». *Gazeta de Vich*, (17 març 1931), p. 1. Per la seva part, Francesc M. Masferrer, creia convenient reforçar el caràcter recreatiu de la societat i deixar la política per als partits, tal com assegurava en una carta enviada a

celebrada el dia 15 de març. Els seguidors de Masferrer aconseguiren el permís per a continuar essent membres de l'entitat, tot i la seva militància en un partit catalanista organitzat. El sector proper a la Lliga, que no tenia cap delegació a la ciutat, va voler deixar clara la seva posició, assegurant-se, també, la no incompatibilitat per aquells socis que formessin part de partits catalanistes sense delegació a Vic.⁷⁷⁷ Els vellistes més conservadors, per la seva part, volien mantenir l'entitat, tal com assegurava Joan Anglada, allunyada dels partits polítics.

«Perquè és evident que si Catalunya Vella lligués la seva vida amb qualsevol de tants partits com hem vist néixer, créixer, decreixer i morir, també hauria de sofrir aitals vicissituds. Amb la seva independència i seguint l'actualitat eterna del seu lema, viu i sobreviu a tota crisi per això, perquè la seva finalitat és essencial al nostre ésser»⁷⁷⁸

D'altra banda, aparegué en l'escena política local un Grup Obrer que recollia la tradició republicana de les societats obreres que la dictadura havia perseguit i clausurat. Entre els seus dirigents hi havia antics militants del moviment obrer local, com ara Joaquim Suriñach, i joves valors de l'esquerra vigatana com Ramon Padrissa i Salvador Dordal.els caps visibles del qual eren Ramon Padrissa, Salvador Dordal i Joaquim Suriñach. Aquest Grup Obrer serà el nucli a partir del qual es formarà, el juny del 1931, la delegació local d'Esquerra Republicana de Catalunya.

La caiguda de la dictadura possibilità, també, la reconstrucció del sindicalisme reivindicatiu, el qual, a través d'una Comissió Reorganitzadora de les Societats Obreres de Vic –que presidí Manuel Calafell–, va constituir a començaments del 1930 l'Associació Obrera de Vic, continuadora del Centre Obrer de Vic.⁷⁷⁹ L'AOV, que inicialment agrupà societats i treballadors de totes les tendències, aviat es situà en l'òrbita de la CNT. Aquest sindicat, que havia estat en la clandestinitat durant els anys de Primo de Rivera, aprofità l'efervescència política i sindical del moment per a reorganitzar-se ràpidament i atreure un gran número de societats obreres. L'Associació Obrera dinamitzà l'obrerisme vigatà amb diverses iniciatives: va posar en marxa una escola

Ramon d'Abadal: «Amic: he vist la Com. de Catalunya Vella, vindran avui a les deu. Em sembla que la fórmula d'avenença es suprimirà la Comissió política. Que la societat sigui sols catalanitzant, en sentit cultural, i que l'actuació purament política partidista dels membres es faci per cadascú fora de la Societat. Així tothom tindria la deguda independència i tots plegats ens acostuariem a la convivència social i a la deguda tolerància. Això s'avindria adhoc al meu principi de que en una Societat política no convenen esbarjos de cap mena». AAP, Fons de Ramon d'Abadal i de Vinyals (Correspondència rebuda, 1920-1931). Carta de Francesc Maria Masferrer [¿? 1930].

⁷⁷⁷ *Gazeta de Vich*, (17 març 1931), p. 1.

⁷⁷⁸ «Evocació feliç». *Gazeta de Vich*, (17 març 1931), p. 1.

⁷⁷⁹ Josep CASANOVAS (1993). *Quan les campanes van emmudir...*, p. 73. L'Associació Obrera de Vic fou legalitzada pel Govern Civil de Barcelona el 11 de juny del 1931 [AHGCB, Expedient número 14811; 11-06-1931].

nocturna, una biblioteca i un grup de teatre, creà el setmanari *Sembrar* i designà un corresponsal –Manuel Calafell– per a enviar cròniques a la *Solidaridad Obrera*, el periòdic de la CNT. L'activitat de l'Associació Obrera fou determinant perquè la vaga general dels dies 15, 16 i 17 de novembre, que havia convocat la CNT a diversos llocs d'Espanya, fos un èxit a Vic.⁷⁸⁰ La ciutat es va paraitzar durant dos dies i els transports van deixar de funcionar.⁷⁸¹ Tanmateix, continuà existint a Vic un obrerisme desvinculat de la fracció majoritària que encarnava l'AOV. Es mantingué amb extraordinari vigor el cooperativisme, del qual sorgiren les seccions locals de la Unió Socialista de Catalunya (1933) i de la Unió General de Treballadors (1934).⁷⁸² El feble sindicalisme cristià, per la seva part, intentarà, a través de diverses publicacions i de la intervenció del clergat local, neutralitzar l'hegemonia de les organitzacions que etiquetava de «tendència materialista socialista».⁷⁸³

Pel que fa als grups polítics que havien col.laborat amb el règim –mellistes i dinàstics–, el final del govern de Primo de Rivera els deixà en una situació de desconcert organitzatiu que, en el cas dels dinàstics, no podran remuntar, ja que la dissolució de la Unió Monàrquica Nacional (1925) significarà el final del alfonsisme a Vic. Els tradicionalistes de la tendència mellista, i també els de la tendència jaumina, tornaran a ser presents en la vida pública local a partir de la proclamació de la República, moment en què els tres sectors del tradicionalisme –jaumins, mellistes i integristes– convergeixen en la Comunió Tradicionalista que dirigirà, després de la mort de Don Jaume, el pretendent Alfons Carles I.

8.2.- Les eleccions municipals del 12 d'abril del 1931.

Les eleccions municipals que el govern Aznar –substitut del dimitit Dámaso Berenguer– havia convocat a tota Espanya per al dotze d'abril del 1931 tornaren a mobilitzar les forces polítiques i socials de la ciutat. Els regionalistes de Catalunya Vella volen recuperar l'hegemonia política que la dictadura els havia pres i, sense fer referència al *Centro Constitucional* que han promogut els dirigents de la Lliga per a preservar la monarquia, pretenen representar en una sola candidatura les tres tendències del catalanisme local. La “Gazeta de Vich” publicà, fins i tot, una llista electoral en la qual hi figuraven els següents candidats: Joan Anglada i Vilardebó, Francesc Arumí Fargas, Ferran Buixó i

⁷⁸⁰ Els membres de l'Associació Obrera van repartir fulls volanders en què es donaven les següents instruccions: «Pase lo que pase que nadie reanude el trabajo hasta que los Comités den la orden conservando este magnifico gesto de solidaridad iniciado ayer, sin que sea necesario entregarse a violencias inútiles, que por lo que corresponde a esta comarca son precisas, dando la sensación de que somos una organización mayor de edad y con plena responsabilidad del momento histórico». AEV, “Aspectes electorals-festes, 1901-1935” (19 novembre 1930).

⁷⁸¹ *Gazeta de Vich*, (21 novembre 1931), p. 6.

⁷⁸² Veure David BALLESTER (1996). *Marginalitats i hegemonies: l'UGT de Catalunya (1888-1936)*..., p. 176; Ricard ALCARAZ (1987). *La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936)*. Barcelona, La Magrana, p. 283.

⁷⁸³ *Hoja para la obrera*, (Març 1931), p. 4.

Anglada, Segimon Claveria i Torrents, Miquel Comella i Coll, Esteve Costa i Roca, Salvador Dordal i Bou, Ramon Padrissa i Parareda, Ramon Rovira i Bori, Josep Ricart i Fargas, Marià Serra i Badell, Joaquim Suriñach i Ginestet i Josep Torrents i Planes.⁷⁸⁴ En aquesta candidatura hi havia membres de les tres tendències. D'una banda, Costa, Rovira, Serra, Torrents i Buixó eren propers al Partit Catalanista Republicà i representaven el catalanisme liberal i republicà que s'havia gestat entre alguns sectors de les classes mitjanes de la ciutat durant els anys de la dictadura. En segon lloc, trobem el grup obrer format per Dordal, Padrissa i Suriñach. Finalment, la fracció conservadora a la qual pertanyien Anglada, Arumí, Claveria, Comella i Ricart. Aquesta llista va fracassar perquè a l'hora d'elaborar el programa electoral no es van posar d'acord.⁷⁸⁵ Els regionalistes centraven les seves aspiracions municipals en administrar bé l'ajuntament; els del PCR pretenien actuar des del consistori per impulsar la catalanització de la societat; els obrers volien un programa reformista en tot allò referent a la millora de les condicions de vida dels treballadors de la ciutat. Així doncs, es constituïren dues candidatures en l'àmbit catalanista: la coalició PCR-Grup Obrer i la llista de Catalunya Vella.⁷⁸⁶

Des del Centre Tradicionalista de l'Alta Muntanya s'organitzà una tercera candidatura anomenada Acció Ciutadana, composta per primoriveristes, mellistes i antics monàrquics.⁷⁸⁷ Els candidats d'aquesta llista foren els següents: Joan Traveria i Pubill, Procopi Estrada i Morist, Lluís Massana i Masvidal, Miquel Àngel Pujol i Matavera, Ramon Bardolet i Soler, Jaume Cararach i Vila, Miquel Codina i Font, Lluís Vinyets i Deordal i Josep Bonells i Vidal.⁷⁸⁸ Aquest grup es presentà a les eleccions amb la única intenció de defensar la preeminència catòlica en tot el que feia referència a la vida pública local.

La candidatura del PCR-GO utilitzà la delegació vigatana del partit catalanista per a organitzar-se i el "Diari de Vich" per a fer propaganda electoral adreçada a tota la població.⁷⁸⁹ La gent de Catalunya Vella, contràriament, va

⁷⁸⁴ *Gazeta de Vich*, (4 abril 1931), p. 1.

⁷⁸⁵ *Gazeta de Vich*, (7 abril 1931), p. 1.

⁷⁸⁶ La candidatura del PCR-GO estava formada per Esteve Costa, Josep Torrents, Lluís G. Ylla, Joaquim Suriñach, Marià Serra, Salvador Dordal, Ramon Padrissa, Joan Codina, Ferran Buixó, Ramon Rovira, Manuel Sala, Joan Oller i Modest Nicolau. [*Diari de Vich*, 13 abril 1931, p. 1]. La llista de Catalunya Vella estava integrada per Joan Anglada, Segimon Claveria, Ramon Orriols, Miquel Comella, Ramon Serra, Francesc Arumí, Bernat Callís, Antoni Cortinas, Manuel d'Abadal, Josep Genís, Josep Ricart i Josep Romeu. [*Gazeta de Vich*, 7 abril 1931, p. 1].

⁷⁸⁷ La *Unión Patriótica* de Vic es va desfer formalment el 13 de març del 1930, tot i que, com van notificar al Govern Civil de Barcelona, «quedó de hecho disuelta el día 13 de febrero último al ser victima de vandálica e incalificable agresión y ser asaltado por las turbas el local social en el que se cometieron toda suerte de desmanes... haciendose imposible la continuación de la vida normal de la entidad». En el moment de la dissolució la junta directiva estava formada per Lluís Pujol (president), Joan Campà, M. Pladevall, Josep Rovira, Ramon Bardolet i Joan Puigcerver. «La Dictadura a Vich» *Gazeta de Vich*, (24 abril 1930), p. 3-4.

⁷⁸⁸ *La Comarca de Vich*, (2 abril 1931), p. 7.

⁷⁸⁹ Francesc Maria Masferrer donava consignes des del seu periòdic per a utilitzar la seu social del PCR amb un objectiu estrictament polític: «La delegació de la Plana de Vich, del nou partit catalanista

creure que el prestigi social dels seus candidats i l'experiència de govern municipal durant els anys anteriors a la dictadura serien decisius a l'hora de decidir el sufragi.⁷⁹⁰ L'església local, davant l'embranchada de les forces de centreesquerra, va intervenir en la campanya aconsellant als creients que votessin les candidatures que li eren favorables.

«Conocidos son de todos las circunstancias actuales de la Nación Española y las funestas consecuencias, que de ellas podrían derivar, adversas a la Santa Iglesia. Esto nos mueve a disponer que un domingo o día festivo antes de celebrarse las elecciones para Concejales y Diputados los Rdos. Párrocos y encargados de parroquias, en todos los municipios donde se entable lucha entre candidatos afectos y hostiles a la Iglesia Católica, expliquen a sus feligreses las Normas Pontificias para los católicos de España, en particular la 11a, publicadas en el Boletín Eclesiástico de 31 de Enero del corriente año [...]»⁷⁹¹

Les votacions es convocaren d'acord amb la llei electoral del 8 d'agost del 1907. Aquesta norma legal mantenia el petit districte uninominal que facilitava el control del vot popular per les clienteles polítiques, mantenia el cens i establia l'edat electoral a partir dels 25 anys –com s'esdevenia des del 1837–, conservava el sistema majoritari, el vot limitat a les grans circumscripcions i l'article 29.⁷⁹² Des del cinc d'abril s'anaren constituint aquells ajuntaments on, d'acord amb la llei del 1907, no calia fer les eleccions. Els problemes derivats d'aquesta manera de proveir consistoris no foren pocs, ja que hi hagué moltes denúncies per coaccions contra determinats elements republicans, per tal que no formessin part de candidatures oposades a les llistes dels cacics locals.

A Vic, el padró d'habitants s'havia rectificat l'any 1929. Hi havia 12809 habitants, als quals calia afegir els 788 del nucli agregat de Sentfores. En aquestes eleccions s'haurien d'elegir 19 regidors, repartits de la següent manera: 4 al districte primer (669 electors), 5 al segon (1212 electors), 6 al tercer (1311 electors) i 4 al quart (549 electors).⁷⁹³

republicà, no serà pas un cassino més ni un centre més. L'organització que pensem crear la farà compatible amb totes les societats culturals i recreatives establertes o per establir. En el local que estem preparant, no hi haurà joc ni taules d'esbarjo. Hi haurà una secretaria permanent a les ordres d'un Comitè Polític i d'una Comissió d'organització i propaganda [...]». «Vigatans! Alerta!», *Diari de Vich*, (10 març 1931), p. 1.

⁷⁹⁰ «En tants anys d'administració municipal dirigida pels nostres catalanistes i malgrat la revisió severíssima que durant els anys de la dictadura pogueren fer els eternals enemics nostres, no s'ha pogut posar ni la més petita taca sobre l'administració municipal catalanista, no s'ha pogut posar ni una ombra en la honorabilitat de tots els qui han passat per aquella casa, i ens sembla que dir això és dir alguna cosa» [«Una política catalanista». *Gazeta de Vich*, 9 abril 1931, p. 1].

⁷⁹¹ *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich*, (16 març 1931), p. 137.

⁷⁹² Mercè VILANOVA (1986). *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*. Barcelona, Fundació Jaume Bofill-La Magrana, p. 26.

⁷⁹³ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (15 març 1931).

QUADRE 61 RESULTAT DE LES ELECCIONS MUNICIPALS A LA CIUTAT DE VIC (12 ABRIL 1931)

	<i>Cens electoral</i>	<i>Votants</i>	<i>% Participació</i>	<i>% Abstenció</i>
<i>Districte 1er</i>	669	468	69'95	30'04
<i>Districte 2on</i>	1212	738	60'89	39'10
<i>Districte 3er</i>	1311	1192	90'92	09'07
<i>Districte 4rt</i>	549	412	75'04	24'95
<i>Total Vic</i>	3741	2810	75'11	24'88

Districte 1er

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Joan Anglada*	Catalanista	Catalunya Vella	232
Ramon Orriols*	Catalanista	Catalunya Vella	227
Segimon Claveria*	Catalanista	Catalunya Vella	216
Esteve Costa*	PCR	Republicans i Obrers	188
Joan Traveria	Tradicionalista	Acció Ciutadana	161
Josep Torrents	PCR	Republicans i Obrers	139
Lluís G. Ylla	PCR	Republicans i Obrers	134
Procopi Estrada	Monàrquic	Acció Ciutadana	107

Districte 2on

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Joaquim Suriñach*	Grup Obrer	Republicans i Obrers	457
Marià Serra*	PCR	Republicans i Obrers	430
Salvador Dordal*	Grup Obrer	Republicans i Obrers	380
Ramon Serra*	Catalanista	Catalunya Vella	337
Miquel Comella*	Catalanista	Catalunya Vella	296
Lluís Massana	Tradicionalista	Acció Ciutadana	173
Miquel Feo		Acció Ciutadana	141

Districte 3er

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Ramon Padrissa*	Grup Obrer	Republicans i Obrers	406
Joan Codinachs*	PCR	Republicans i Obrers	405
Ferran Buixó*	PCR	Republicans i Obrers	392
Francesc Arumí*	Catalanista	Catalunya Vella	399
Ramon Rovira*	PCR	Republicans i Obrers	389
Bernat Callís*	Catalanista	Catalunya Vella	383
Manuel Abadal	Catalanista	Catalunya Vella	374
Antoni Cortinas	Catalanista	Catalunya Vella	371
Miquel Pujol		Acció Ciutadana	185
Jaume Cararach		Acció Ciutadana	139
Ramon Bardolet	Monàrquic	Acció Ciutadana	134

Districte 4rt

<i>Candidat</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Candidatura</i>	<i>Vots</i>
Manuel Sala*	PCR	Republicans i Obrers	198
Joan Oller*	PCR	Republicans i Obrers	171
Modest Nicolau*	PCR	Republicans i Obrers	168
Miquel Codina*		Acció Ciutadana	139

Lluís Viñets*		Acció Ciutadana	131
Josep Bonells	Tradicionalista	Acció Ciutadana	106
Josep Ricart	Catalanista	Catalunya Vella	126
Josep Genís	Catalanista	Catalunya Vella	109
Josep Romeu	Catalanista	Catalunya Vella	89

Total Vic

<i>Candidats</i>	<i>Vots</i>
Republicans i Obrers	3857
Catalunya Vella	3157
Acció Ciutadana	1416

* Regidors electes.

Sigles: PCR= Partit Catalanista Republicà.

Font: “Cens electoral, 1931”, AHMV. “Gazeta de Vich” (14 abril 1931, p. 2). Josep CASANOVAS (1993). *Quan les campanes van emmudir. Vic, 1936-1939*. Vic: Patronat d’Estudis Osonencs, p. 40-41; Xavier TORNAFOCH (1998). *El catalanisme republicà a la ciutat de Vic (1930-1936)*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, p. 28.

Les urnes donaren la victòria als catalanistes republicans i els seus aliats obreristes. Dels 19 regidors del consistori, 11 pertanyien a la candidatura del PCR-GO, 7 a la de Catalunya Vella i 1 a la d’Acció Ciutadana. El triomf dels candidats de centreesquerra omplí d’alegria els barris populars de la ciutat, els quals havien votat majoritàriament per la llista guanyadora. Els regionalistes només aconseguiren véncer al districte primer, mentre que els candidats obrers triomfaren al districte segon i tercer i els del PCR al segon i el quart. Els candidats d’Acció Ciutadana van obtenir els pitjors resultats a tots els districtes excepte al primer, on l’advocat tradicionalista Joan Traveria va superar dos aspirants de la candidatura PCR-GO, i al quart, on van tenir més vots que la gent de Catalunya Vella. Cal destacar que Joaquim Suriñach i Ramon Padrissa, ambdós del Grup Obrer, foren els candidats més votats amb 457 i 406 sufragis respectivament. La participació, d’altra banda, arribà al 75’11% del cos electoral, una xifra important però que no superava els números de les darreres eleccions municipals abans del cop d’estat de Primo de Rivera, celebrades el 1922. En aquells moments la participació fou del 75’98%, la qual cosa indica que ja existia una mobilització electoral important, tot i que ara hi havia noves forces polítiques en joc i les expectatives dels electors havien canviat, com a conseqüència dels anys de dictadura.

Als pobles de la comarca on existia debat polític, la victòria també caigué del cantó de les forces republicanes i obreristes que s’articularen en coalicions que agrupaven elements provinents de les diverses forces de centreesquerra amb implantació comarcal, entre les quals destacava la formació més ben organitzada a Osona: el Partit Catalanista Republicà.⁷⁹⁴ A les poblacions petites,

⁷⁹⁴ Des del març del 1931, moment en què es va produir la fusió d’Acció Catalana i Acció Republicana per formar el PCR, s’havia anat estenent per la comarca una estructura organitzativa, animada per

contràriament, guanyaren les habituals candidatures dinàstiques perquè les forces republicanes no pogueren contrarestar el control que exercien els cacics locals. Les coalicions antimonàrquiques s'imposaren a Manlleu, Roda de Ter, Sant Quirze de Basora i Sant Vicenç de Torelló.⁷⁹⁵ El PCR guanyà a Sant Julià de Vilatorrada, Sant Hipòlit de Voltregà i Folgueroles. A Torelló va vèncer la candidatura de la Coalició Republicana que aplegava republicans independents, elements propers al Partit Republicà Federal, simpatitzants de l'Esquerra Republicana de Catalunya i el gruix de la Joventut Republicana local, una entitat adherida a Acció Catalana l'abril del 1930 que fou fundada per Agustí Vergés, Jaume Bosser i Josep Codina.⁷⁹⁶ A les principals ciutats catalanes, les forces republicanes obtingueren la majoria de regidors.⁷⁹⁷ A Barcelona, on la coalició republicana que s'havia materialitzat a molts indrets del país no fou possible, l'Esquerra Republicana de Catalunya guanyà 25 regidors, la coalició de radicals i socialistes en tingué 8, els republicans independents n'aconseguien 2; mentre que La Lliga n'obtingué 12 i el PCR, que l'opinió pública considerava com a segur guanyador, no va tenir ni un sol regidor.⁷⁹⁸ A la capital catalana

Francesc Maria Masferrer, que a finals del 1931 convertien aquest partit en el més ben implantat. El PCR disposava d'un local central a Vic, situat al número 20 de la Rambla del Passeig, tenia el "Diari de Vich" i comptava amb una tertúlia al Cafè de la Constància. Tenia delegacions a Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Julià de Vilatorrada, Folgueroles, Montesquiu, Sant Quirze de Basora i Roda de Ter. A Manlleu hi tenia simpatitzants i a Torelló comptava amb la Joventut Republicana. El delegat comarcal del partit era Francesc Maria Masferrer, el qual era el president de la delegació regional de les comarques de Barcelona. El secretari del districte era el santquirzenc Pere Vinyoles i el delegat local de Vic era l'industrial Esteve Costa. *Diari de Vich*, (27 abril 1931), p. 2. Veure Montserrat BARAS (1984). *Acció Catalana, 1922-1936*. Barcelona, Curial; Veure Xavier TORNAFOCH (2000). *Francesc Maria Masferrer: política i ciutadania*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Xavier TORNAFOCH (1998). *El catalanisme republicà a la ciutat de Vic (1930-1936)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

⁷⁹⁵ Veure Esteve GAJA (1988). *El Manlleu dels anys trenta (1930-1939)*. Manlleu, Caixa de Manlleu; Albert ANGLADA (1992). *L'esclat d'odi que va dividir un poble*. Sant Quirze de Basora, Edició de l'autor; Imma OLLICH [coordinadora] (1995). *A banda i banda del Ter. Història de Roda*. Vic, Eumo-Ajuntament de Roda; Josep ROMEU (1992). Vic, Eumo; Joan SERRALLONGA [coordinador]. *Sant Hipòlit de Voltregà dins la Història*. Vic, Eumo; Montserrat TRESSERRA (1984). «Osona, una comarca cap a la dreta?. Anàlisi del comportament electoral: 1931-1936 i 1977-1982». A: *El comportament electoral a l'Estat espanyol (1977-1982)*. Barcelona, Equip de Sociologia Electoral de la UAB-Fundació Jaume Bofill-La Magrana; Mercè VILANOVA (1986). *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*. Barcelona, Fundació Jaume Bofill-La Magrana.

⁷⁹⁶ Ramon PUJOL BASCO (1993). *Torelló, 1931-1975...*, p. 75. *La Publicitat*, (13 abril 1931), p. 3. *Gazeta de Vich*, (10 abril 1930), p. 2. *La Veu del Ter*, (25 abril 1931), p. 6.

⁷⁹⁷ Les coalicions republicanes guanyaren a Sabadell, Lleida, Terrassa, Tortosa, L'Hospitalet, Manresa, Reus, Tarragona, Mataró, Girona, Vilanova i la Geltrú, Figueres, Granollers Olot i Valls. *La Vanguardia*, (14 abril 1931), p. 1.

⁷⁹⁸ Maria Dolors IVERN (1988). *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)* (volum 1). Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 58-59. L'ERC va néixer de la Conferència d'Esquerres que va tenir lloc a l'Ateneu Republicà de Gràcia i al Foment Republicà de Sants entre els dies 17 i 19 de març del 1931. El nou partit sorgí de la confluència d'Estat Català, el Partit Republicà Català i el grup del periòdic "L'Opinió". En la constitució de la nova formació, que adoptà un programa socialitzant, hi participaren els homes forts del republicanisme comarcal: Humbert Torres (Joventut Republicana de Lleida), Josep Andreu i Abelló (Foment Nacionalista Republicà de Reus), Josep Irla (republicans de les comarques de Girona) i Puig Pujades (republicans de l'Alt Empordà). Cap entitat osonenca va participar en la creació d'ERC.

votà el 59% dels cens –l’any 1923 votaren el 21’6% dels electors–. En el conjunt de Catalunya foren elegits 3219 regidors republicans, 279 monàrquics, 114 socialistes i 1014 d’altres denominacions, la majoria dels quals pertanyien, o eren propers, a la Lliga Regionalista.

Tot i que les condicions en què es van celebrar les eleccions del 12 d’abril del 1931 eren força excepcionals, amb un règim monàrquic desprestigiad pel seu suport a la dictadura i un explícit desig popular de trencar amb el període militar, l’avenç de les opcions polítiques “noves” fou la conseqüència de l’acceleració, provocada per la mateixa dictadura, de les transformacions que s’estaven produïnt en l’esfera pública local. Fins i tot en aquelles localitats, com ara Vic, que havien desenvolupat en els anys precedents una cultura política conservadora i tradicionalista, i on el moviment popular havia tingut dificultats per a estructurar-se, s’havia produït un increment de la participació popular en la vida pública, havien aparegut els primers nuclis locals sotmesos organitzativament a entitats d’abast nacional i es consolidava la “política-veritat”, és a dir la correspondència entre els interessos i els desitjos del cos electoral i els resultats de les eleccions.

8.3.- La proclamació de la Segona República.

El predomini dels republicans i de la resta de forces antimonàrquiques a les grans ciutats espanyoles precipità la fugida del rei Alfons XIII i la proclamació, el dia 14 d’abril, de la República Espanyola. A Vic, començà a circular a mitjà tarda del mateix dia 14 el rumor que en alguns indrets d’Espanya s’havia proclamat la República.⁷⁹⁹ La primera bandera republicana fou hissada a la balconada del local del PCR a la Rambla del Passeig. Després, una multitud es congregà davant de l’ajuntament exigint que fos hissada la bandera tricolor. Finalment es constituí una comissió, formada íntegrament per membres del PCR local i líders obreristes,⁸⁰⁰ que s’encarregà del govern de la ciutat. Un d’aquests regidors, l’obrerista Joaquim Surinyach, procedí a hissar les banderes de la República i de Catalunya, pronunciant tot seguit un discurs des del balcó consistorial. Cap a les sis de la tarda, s’escoltà per ràdio la veu de Francesc Macià proclamant la República Catalana. Per tota la ciutat s’organitzaren manifestacions espontànies, en les quals es cantava “Els Segadors” i “La Marsellesa”.⁸⁰¹ Per a mantenir l’ordre públic, les noves autoritats distribuïren un bàndol en què es donava compte de la proclamació de la l’Estat Català i es demanava a la població seny i tranquil·litat:

⁷⁹⁹ A Barcelona, Lluís Companys havia proclamat a primera hora de la tarda, des del balcó de l’ajuntament, l’Estat Català dins d’una Federació de Pobles Ibèrics.

⁸⁰⁰ La comissió estava formada per Antoni Bofill, Antoni Ferrer, Esteve Costa, Ferran Buxó, Francesc Noguera, Joan Codinachs, Josep Suñé, Josep Sarreta, Joan Soler, Joaquim Surinyach, Josep Torrents, Lluís G. Illa, Manuel Sala, Modest Nicolau, Marià Serra, Pere Jordà, Ramon Fàbregas, Ramon Camps, Ramon Padrissa, Ramon Rovira i Salvador Dordal. AHMV, “Edictes i bans, 1848-1950” (14 abril 1931).

⁸⁰¹ *La Comarca de Vich*, (18 abril 1931), p. 7.

«Proclamat l'Estat Català sota el Règim de la República Catalana presidida per Francesc Macià, qui ens demana col.laboració de tots començant per proclamar la República a la nostra Ciutat i que ens preparem per a defensar-la quan ens cridi. El Consell Central del Partit Catalanista Republicà de Vich, es constitueix en govern provisional de la Ciutat, i en aquest moment interessantíssim de la nostra història, demana a tothom l'ordre necessari i el seny imprescindible, per tal de consolidar la República, tan de temps esperada pel nostre poble. Per la llibertat de Catalunya, per la germanor dels pobles d'Espanya i per la pau internacional, sapiguen fer-vos-en dignes»⁸⁰²

El dia 15 gairebé ningú no va anar a treballar i es celebrà una ballada de sardanes a la plaça Major i un gran concert de l'Orfeó Vigatà. El 16 d'abril, el consistori vigatà es reuní en sessió plenària extraordinària i es va fer la constitució de l'ajuntament segons els resultats de les passades eleccions municipals. El regidor del PCR Marià Serra i Badell –un conegut empresari adober– fou elegit alcalde, mentre que les quatre tinences d'alcaldia foren ocupades per Esteve Costa (PCR), Ferran Buixó (PCR), Manuel Sala (PCR) i Joaquim Suriñach (obrerista).⁸⁰³ En aquell mateix ple, el consistori aprovà una declaració en què l'Ajuntament de Vic reconeixia i acceptava plenament la República catalana constituïda sota la presidència de Francesc Macià. El dia 17, el govern provisional de la República a Madrid i els dirigents de la República catalana, encapçalats pel president Macià, arribaren a un acord: mentre s'iniciava el procés per a aprovar l'estatut d'autonomia de Catalunya, el poder autònom català s'anomenaria Generalitat i es renunciava a la República catalana.

A Vic, la consolidació del nou règim republicà es va viure amb entusiasme per part de l'opinió d'esquerres,⁸⁰⁴ amb alegria continguda des del catalanisme conservador i amb desconfiança per part del tradicionalisme.⁸⁰⁵ L'Església local, l'autèntic poder fàctic vigatà, adoptà inicialment una actitud respectuosa

⁸⁰² AHMV, "Edictes i bans, 1848-1950" (14 abril 1931).

⁸⁰³ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (16 abril 1931).

⁸⁰⁴ Veure l'article del doctor Lluís Vila d'Abadal «La República Catalana». *Diari de Vich*, (16 abril 1931), p. 1.

⁸⁰⁵ Els regionalistes de Catalunya Vella expressaren la seva posició davant la nova situació des de les pàgines de "Gazeta de Vich": «El sistema republicà teòricament té molts aventatges sobre el monàrquic; la única cosa que feia por a molts republicans era el moment del traspàs. Aquest ha vingut : doncs és hora d'allunyar temors infundats, conuiu amb el nou sistema, influenciar-lo en la mesura de les forces de cadascú, encarrilar-lo per camins de seny» (*Gazeta de Vich*, (16 abril 1931), p. 1. Els tradicionalistes, per la seva part, asseguraven que «la forma de govern d'una nació és una cosa accidental, despullada de tota substancialitat» [*La Comarca de Vich*, (18 abril 1931), p. 2.] Més tard s'adheriren al manifest del 20 d'abril del 1931 de Jaume de Borbó, en què recomanava calma i respecte davant la proclamació de la República. El 20 de maig, el pretendent faria públic un altre manifest incitant els seus seguidors a preparar-se a la lluita antirepublicana, com a protesta per les mesures preses pel govern adreçades a la laïcització de l'Estat. Veure Pere ANGUERA (1999). *El carlisme a Catalunya...*, p. 122-123.

cap a les noves autoritats i aconsellà als clergues i als fidels subordinar-se al govern de la República:

«Es de todos conocidos el cambio de régimen que se ha obrado en nuestra amada Patria España. Cumpliendo instrucciones recibidas de nuestros Superiores Jerárquicos, venimos en recomendar a los sacerdotes, religiosos y a los fieles de nuestra amada diócesis, que *respeten* los poderes constituidos y obedezcan a ellos para el mantenimiento del orden y para el bien común»⁸⁰⁶

La vida pública de la ciutat entrava en una nova cojuntura. Després de trenta anys de consistoris oligàrquics, l'ajuntament tenia una majoria de regidors republicans i obrers. Tot i que la procedència social dels consellers de la llista guanyadora era heterogènia, amb un predomini de membres de la petita i mitjana burgesia, els nous dirigents municipals representaven l'esquerra hegemònica a Vic en aquells moments. A més, s'havia produït una renovació del personal polític: només 4 dels 19 membres de l'ajuntament (Segimon Claveria, Joaquim Suriñach, Ramon Serra i Miquel Comella) havien tingut responsabilitats municipals abans del 1923. La política restauracionista havia rebut un cop mortal i les velles entitats de Vic (Catalunya Vella, Centre Tradicionalista de l'Alta Muntanya) patien una derrota inesperada davant d'un partit ben organitzat, el PCR, i d'un moviment obrer en efervescència. D'altra banda, apareixien en l'escena política local fraccions catalanistes que posen en qüestió el lideratge de l'oligarquia conservadora de Vic i que demanen la democratització i radicalització d'aquest moviment.

Al llarg de la Segona República, el nou marc legislatiu emfasitza i consolida la intervenció política del poble.⁸⁰⁷ A Vic, a pesar de la influència de l'Església i de la persistència del clientelisme i el patronatge –que practicaran també les forces emergents–⁸⁰⁸, la mobilització electoral i la centralització política

⁸⁰⁶ *Boletín Oficial Eclesiástico de la Diócesis de Vich*, (30 abril 1931), p. 213.

⁸⁰⁷ El Decret de 8 de maig de 1931 modificava la Llei de 1907: rebaixava l'edat necessària per votar de 25 a 23 anys; concedia la capacitat electoral passiva a capellans i dones, és a dir, la dona i el capellà podien ésser candidats però no tenien dret de vot; cada província formarà una circumscripció electoral i elegirà un diputat per cada cinquanta mil habitants; Madrid i Barcelona formaran circumscripcions pròpies, i els altres municipis formaran una circumscripció independent de la capital; les ciutats de província que comptin amb més de cent mil habitants tindran una circumscripció pròpia amb els municipis de llur partit judicial; la forma d'escrutini suprimeix l'article 29 i substitueix l'uninomial dels districtes pel de llista oberta en tots els col·legis; l'article 11 disposava que per a esdevenir diputat, a més d'obtenir el major nombre de vots, calia assolir almenys el 20% dels vots emesos. La Constitució de 1931 sancionà el sufragi universal directe i secret, amb la participació d'homes i dones majors de 23 anys. Posteriorment, la Reforma Electoral del 1933, disposarà que les majories obtinguin el 75% dels escons i les minories el 25%. Veure Mercè VILANOVA (1986). *Atlas electoral de Catalunya...*, p. 26-28; José Carlos RUEDA [editor] (1998). *Legislación electoral española...*, p. 178-184.

⁸⁰⁸ Pere Vinyoles, secretari del PCR comarcal, envia sengles cartes a Ramon d'Abadal perquè intervingui davant els alcaldes de Gurb, Santa Eugènia i Sant Quirze de Basora per tal d'aconseguir el seu suport a la candidatura del seu partit a la Generalitat, en què va inclòs F.M. Masferrer. [AAP, Fons

s'extendran a tots els àmbits ideològics. Durant aquest període, la vida pública vigatana, que continuarà fortament influïda per les forces conservadores i immobiliertes, es desenvoluparà, tanmateix, amb criteris “moderns” que homologuen la situació de Vic amb el que està succeint a Catalunya: la culminació d'un procés de “nacionalització” i “democratització” de la política.

de Ramon d'Abadal i de Vinyals (Correspondència rebuda, 1920-1931). Cartes de Pere Vinyoles (16 i 20 de maig de 1931)]. Francesc Maria Masferrer envia una carta a Ramon d'Abadal perquè faci gestions a Anguera de Sojo (ministre de justícia) perquè col·loqui a Vic els següents càrrecs judicials: Alfons Espina i Garriga (jutge municipal), Ramon Camps i Anfruns (jutge suplent), Antoni Bofill i Alemany (fiscal municipal) i Josep Pallàs i Duran (fiscal suplent). [AAP, Fons Ramon d'Abadal i de Vinyals (Correspondència rebuda, 1920-1931). Carta de Francesc Maria Masferrer (15 maig de 1931)].

Epíleg

En un context local de secularització de la societat i de crisi econòmica, les forces polítiques vigatanes es transformaren ràpidament durant els anys de la República (1931-1936).⁸⁰⁹ En aquells anys, les dretes i les esquerres de Vic no van quedar al marge de la reorganització del sistema de partits que s'estava produint a Espanya, i amb característiques especials a Catalunya, encaminada a afavorir la constitució de grans formacions polítiques, organitzades, com defensa Isidre Molas, a partir de l'adhesió i la participació activa dels afiliats i de la mobilització d'importants masses humanes.⁸¹⁰

Així doncs, els regionalistes de Catalunya Vella constituïren una delegació de La Lliga Catalana,⁸¹¹ nom que adoptà La Lliga Regionalista a partir del 1933, i es convertiren en la força hegemònica a Vic, obtenint les victòries electorals del novembre de 1932 (eleccions al Parlament de Catalunya), novembre de 1933 (eleccions a Corts), gener de 1934 (eleccions municipals) i febrer de 1936 (eleccions a Corts).⁸¹² Els tradicionalistes, que es reunificaren durant l'octubre del 1931, esdevingueren la força complementària dels regionalistes, amb els quals governaren l'Ajuntament des del gener del 1934. Amb l'objectiu de modernitzar el moviment, els carlins vigatans reorganitzaren, a finals del 1932, el Centre Tradicionalista de l'Alta Muntanya,⁸¹³ a més, fundaren una Joventut Carlista, una Agrupació Femenina Tradicionalista i, fins i tot, un club de futbol. També mantingueren el setmanari "Ausetania" i van convertir en diari "La Comarca de Vich", a partir del 1933. A Vic, la política laïcista del govern republicà i la retòrica revolucionària de les organitzacions obreres precipitaren la col·laboració de dos partits –regionalistes conservadors i carlins– que

⁸⁰⁹ Veure Josep CASANOVAS (1993). *Quan les campanes van emmudir. Vic 1936-1939*. Vic, Patronat d'Estudis Osonencs; Joan SERRALLONGA (1977). *Eleccions i partits polítics a la Plana de Vic, 1931-1936*. UAB: Tesi de Llicenciatura; Montserrat TRESSERRA (1984). «Osona, una comarca cap a la dreta? Anàlisi del comportament electoral: 1931-1936 i 1977-1982». A: *El comportament electoral a l'estat espanyol (1977-1982)*. Barcelona, Fundació Jaume Bofill-La Magrana; Xavier TORNAFOCH (1998). *El catalanisme republicà a la ciutat de Vic (1930-1936)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Mercè VILANOVA (1986). *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República. Orientació del vot, participació i abstenció*. Barcelona, Fundació Jaume Bofill-La Magrana.

⁸¹⁰ Isidre MOLAS (1972). *El sistema de partits polítics a Catalunya (1931-1936)*. Barcelona, Edicions 62, p. 8.

⁸¹¹ La delegació local de Lliga Catalana presentà la sol·licitud de legalització [número 1122] al Govern de la Generalitat el 10 d'octubre de 1933. La seu social de l'entitat era a la Rambla Devallades, 35 [AHMV, "Sociedades, 1933-1944"].

⁸¹² A les eleccions al Parlament de Catalunya (novembre del 1932), La Lliga formà part de Concòrdia Ciutadana, una entesa electoral amb el Partit Catalanista Republicà i la Unió Democràtica de Catalunya. A les legislatives del novembre de 1933, La Lliga s'alià amb els tradicionalistes en la candidatura de Defensa Ciutadana. A les municipals del gener de 1934, els lligaires repetiren aliança amb els tradicionalistes en la llista d'Unió Ciutadana. A les generals del febrer de 1936, La Lliga Catalana formava part del Front Català d'Ordre.

⁸¹³ El "Centro Tradicionalista de la Alta Montaña" va presentar la sol·licitud de legalització [n. 89/627] al Govern Civil de la Província de Barcelona el 30 de gener de 1933. [AHMV, "Sociedades, 1933-1944"].

tradicionalment havien estat enfrontats pel control polític de la ciutat. En l'àmbit de la dreta, desfetes les formacions monàrquiques, i a banda de La Lliga i la Comunió Tradicionalista, es constata a la capital d'Osona la presència de simpatitzants de la Falange Española i de la CEDA, tot i que no van arribar a consolidar-se organitzativament.⁸¹⁴

D'altra banda, el triomf del 12 d'abril i la posterior proclamació de la República va fer que es redefinís el panorama de l'esquerra local. L'èxit electoral de l'Esquerra Republicana de Catalunya a Barcelona durant les municipals, el programa socialitzant que defensava i el carisma popular d'alguns dels seus dirigents –sobretot de Francesc Macià– va fer que aquest partit extengués la seva àrea d'influència a llocs on no havia tingut presència en el moment de la fundació. A Vic, la secció local de l'ERC es va formar a l'octubre del 1931.⁸¹⁵ El 23 de desembre, el ple de l'Ajuntament acordava un nou cartipàs: quedava constituït el grup municipal d'ERC, format per Marià Serra –que continuaria exercint d'alcalde–, Modest Nicolau, Joan Oller, Salvador Dordal, Ramon Padrissa i Joaquim Suriñach.⁸¹⁶ Els tres primers venien del PCR i els altres del Grup Obrer. A pesar de l'escissió, l'ERC governà amb el PCR, que quedà amb cinc regidors (Rovira, Sala, Buixó, Costa i Codinachs), fins al 1934.⁸¹⁷ A la comarca, l'ERC consolidà una sòlida estructura: obrí delegacions a Roda de Ter, Olost, Taradell, Sant Julià de Vilatorrada, Torelló, Sant Hipòlit de Voltregà i Montesquiu. El 2 de juliol de 1932 aparegué el primer número del setmanari "Lluita", l'òrgan comarcal d'ERC. El PCR, el partit que havia aconseguit trencar el monopoli polític de la dreta a Vic, patí una lenta però imparabile devallada durant aquells anys. Tot i que durant tot el 1931 encara conservà una sòlida organització,⁸¹⁸ les successives derrotes electorals, la

⁸¹⁴ Josep CASANOVAS (1993). *Quan les campanes van emmudir...*, p. 66.

⁸¹⁵ L'ERC de Vic va presentar la sol·licitud de legalització al Govern Civil de la Província de Barcelona el 13 juny 1932 [AHMV, "Sociedades, 1933-1944"].

⁸¹⁶ AHMV, Llibre d'Actes del Ple (16 desembre 1931).

⁸¹⁷ L'Esquerra Republicana de Catalunya només va obtenir un triomf electoral a Vic: fou a les eleccions a Corts constituents del 24 de maig del 1931. Amb un sistema de llistes obertes, els candidats de l'ERC foren els més votats. La candidatura republicana aconseguí el 50'2% dels vots, mentre que La Lliga obtingué el 39'3% i el PCR el 9'5%. D'altra banda, el govern municipal ERC-PCR va perdre el poder després de les eleccions del gener del 1934, en què la candidatura de regionalistes i carlins obtingué la majoria de regidors.

⁸¹⁸ El dia 1 de maig del 1931 el Partit Catalanista Republicà va portar a terme una Assemblea Comarcal de Delegacions Municipals que comptà amb la presència dels següents representants: Jaume Bosch, Joan Subirana i Ramon Vilalta, de Sant Quirze de Besora; Joan Vilamala, Joan Nogué i Josep Carol, de Folgueroles; Ventura Parés i Josep Fageda, de Sant Pere de Torelló; Florenci Alsina, Eduard Roca, Pere Mas i Lluïa Fiter, de Riudeperes; Josep Junoy i Francesc Valls, de Sant Julià de Vilatorrada; Valentí Puntí, Ramon Riera, Ramon Boixet, Pere Gil, Josep Navarro, Josep Pallàs, Francesc Casas, Josep Bonet, Jaume Salarich, Ramon Piella, Joan Castells, Xavier Prat, Jaume Comerma i Lluís Pou, de Manlleu; Jaume Tort i Josep Arimany, de Sant Hipòlit de Voltregà; Josep Vilademunt, Josep Serra i Joan Arisa, de Santa Eulàlia de Riuprimer; Antoni Prat, de Roda de Ter; Josep Castany, Joan Bonaventura i Isidre Baró, de Centelles; Joan Castellví, de Sant Vicenç de Torelló; Marià Colas, Leandre Salomó, Miquel Roma i Jaume Plans, de Montesquiu. L'acte fou presidit per Francesc Maria Masferrer (delegat comarcal) i Pere Vinyoles (secretari general del districte). *Diari de Vich*, (2 maig 1931), p. 2.

pèrdua de pes polític en el nou sistema de partits català, la deserció de bona part dels seus líders i les escissions el van convertir en un partit minoritari sense capacitat d'influir en la política local, una circumstància que s'accentua després dels mals resultats a les municipals del 1934, que els van deixar sense cap regidor. Així doncs, el PCR va perdre alguns dels seus militants històrics a Vic: Francesc Maria Masferrer –que va concórrer sense èxit a les eleccions a Corts constituents en la candidatura del PCR per la circumscripció de la província de Barcelona– es passà a l'independentista Partit Nacionalista Català, l'any 1932; Ramon d'Abadal i de Vinyals –decebut amb el règim republicà– se'n tornà a La Lliga, el partit que havia abandonat el 1922; el doctor Lluís Vila d'Abadal contribuí a la fundació de la Unió Democràtica de Catalunya, un partit democratacristià creat el novembre del 1931 per catòlics independents, excarlins i militants del PCR que no compartien les mesures del govern de la república contra les entitats i associacions religioses.⁸¹⁹ Tanmateix, el PCR no va desaparèixer de la vida pública vigatana i, dirigit per Josep Torrents, participà en la reorganització de l'any 1933, en què va passar a anomenar-se Acció Catalana Republicana. Aquell mateix any, es crearen seccions locals a Centelles, Moià, Tona i Seva, les quals, juntament amb la de Vic, formaven el Consell Comarcal d'ARC a Osona.

Al marge de les forces republicanes majoritàries, van aparèixer a Vic nous nuclis polítics en l'àmbit de l'obrerisme. Es constituí la secció local del Bloc Obrer i Camperol, un partit marxista i revolucionari que el 1931 no tenia més de 10 militants a Osona.⁸²⁰ Al llarg del període republicà, aquesta formació comunista va aconseguir una certa força entre els masovers de la Plana. L'any 1933 es va formalitzar l'organització vigatana, encapçalada per dos exmembres de l'Associació Obrera de Vic: Josep Mas Mussach i Miquel Gabarró. També es va crear, l'any 1934, una delegació de la Unió Socialista de Catalunya –partit socialista i reformista que anava a les eleccions amb l'ERC–, dirigida pels cooperativistes Ramon Fitó i Vilardell i Josep Ferrarons i Riera. Un dels principals dirigents nacionals de la USC, que també n'havia estat fundador, era el vigatà Manuel Serra i Moret. Des del 1933 hi havia organitzacions de la Unió Socialista a Roda de Ter, l'Esquirol i Manlleu.⁸²¹ Tant el BOC com la USC van aliar-se amb l'ERC en la Coalició d'Esquerres que va formar-se a Vic amb motiu de les eleccions municipals del 1934. Però la força obrera més ben organitzada i més nombrosa de Vic era l'Associació Obrera, una entitat subjecte a "l'ideari i tàctiques de la CNT", la qual cosa significava que l'acció del sindicat vigatà s'emmarcava en la lluita anarcosindicalista que portaven a terme

⁸¹⁹ Vinculat a la UDC es va crear a Vic el grup "Balmes" de la Federació de Joves Cristians de Catalunya. [AHMV, "Sociedades, 1933-1944"]. Veure Hilari RAGUER (1976). *La UDC i el seu temps (1931-1939)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

⁸²⁰ Francesc BONAMUSA (1974). *El Bloc Obrer i Camperol (1930-1932)*. Barcelona, Curial, p. 160.

⁸²¹ Ricard ALCARAZ (1987). *La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936)*. Barcelona, La Magrana, p. 263.

els llibertaris catalans i que rebutjava, formalment, la participació dels treballadors en les institucions polítiques. No obstant això, les candidatures d'esquerres obtenien els millors resultats, amb índexs de participació importants, en els barris populars de la ciutat. Per tant, la posició antiestatista i antipolítica de la direcció confederal no era compartida per una part dels afiliats, que eren obrers sindicats però que tenien les seves pròpies opinions polítiques. A més, alguns militants del republicanisme comarcal, fins i tot del corrent representat per l'ACR, col·laboraven en el setmanari *Sembrar*, l'òrgan dels sindicats anarcosindicalistes d'Osona i el Ripollès; aquest és el cas de Celestí Amargan, director de la revista "Bisaura", de Sant Quirze de Basora, col·laborador habitual del "Diari de Vich", militant d'ACR i autor d'articles molt contundents a *Sembrar*, en els quals condemnava la situació de la classe treballadora de la zona del Bisaura.

Finalment, tenim constància de l'existència d'un grup del Partit Republicà Radical (lerrouxista), que presentà una candidatura a les eleccions municipals del 1934.⁸²² En aquells moments aquest partit ja no era la formació irreverent i anticlerical de començaments de segle XX; contràriament, aspirava a convertir-se en l'alternativa republicana de caire conservador a la política socialitzant de l'ERC. El nacionalisme radical, per la seva part, també comptà amb dues seccions organitzades a Vic: una d'Estat Català i una altra del Partit Nacionalista Català.

Les eleccions generals del 16 de febrer de 1936 –condicionades per la insurrecció fracassada de l'octubre del 1934, que havia tingut greus repercussions a Vic–⁸²³ radicalitzaren l'activitat política local. Les seccions vigatanes de l'ERC, ACR, USC i BOC participaren activament en la campanya electoral a favor del Front d'Esquerres. La gent de La Lliga Catalana, la Comunió Tradicionalista i el Partit Republicà Radical ho feren pel Front Català d'Ordre. La coalició d'esquerres triomfà a Catalunya amb el 40'59% dels vots, mentre que el Front d'Ordre obtingué el 29'63%. A Vic, les forces de la dreta van aconseguir la victòria, amb 4242 sufragis, i el Front d'Esquerres només va tenir-ne 2405.⁸²⁴ A la resta de la comarca les esquerres guanyaren a Folgueroles, Manlleu, les Masies de Roda, Olost de Lluçanès, Prats de Lluçanès, Torelló, Sora, Sant Vicenç de Torelló, Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Boi de Lluçanès, Rupit, Roda de Ter, Pruit, Perafita, Oristà i Orís. En el conjunt d'Osona, les forces d'esquerra (48'40%) es situaren per sota del Front d'Ordre (51'60%) en número de vots.

⁸²² *Gazeta de Vich*, (9 gener 1934), p. 1.

⁸²³ Com a conseqüència de la insurrecció republicana del 6 d'octubre de 1934 els regidors de la Coalició d'Esquerres van ser foragitats de l'Ajuntament de Vic i els seus llocs van ser coberts per homes de La Lliga i per tradicionalistes. Els principals líders de la Coalició d'Esquerres van ser empresonats i sotmesos a causes judicials. Els periòdics "Diari de Vic" i "Lluita" foren suspesos.

⁸²⁴ *Gazeta de Vich*, (18 febre 1936), p. 1.

L'escenari polític republicà es va veure trasbalsat per la guerra civil (1936-1939)⁸²⁵ i pel posterior període dictatorial (1939-1975).⁸²⁶ A partir de la recuperació democràtica del 1976, tot i que el 60% de la població està ocupada en activitats industrials i que la implicació política del poble és un fet, la vida pública vigatana continuarà condicionada per la preeminència del catalanisme conservador, la feblesa de les opcions d'esquerres i la persistència d'una minoritària però activa dreta centralista.⁸²⁷ Així doncs, l'evolució política de Vic haurà cristal·litzat un model que es defineix per l'hegemonia de les forces conservadores en un medi socio-econòmic industrialitzat. Tal com argumenta Montserrat Tresserra, la correspondència entre el predomini catalanista i el pes del tradicionalisme podria portar a identificar ambdós conceptes com a dues cares de la mateixa moneda.⁸²⁸ Tanmateix, en el cas vigatà, caldria fixar-se en altres variables. És imprescindible fer referència a la influència ideològica de l'Església i el discurs "polític" que aquesta porta a terme en una societat que, teòricament, s'ha alliberat de la tutela eclesiàstica i en la qual impera un pensament jurídic i civil que situa la justificació de la religió en un dret individual, pertanyent a l'esfera privada de la persona. També caldria veure la importància d'unes tradicions i d'uns mites polítics, que, en paraules d'Eric Hobsbawm, actuen com a «ciment social»⁸²⁹ i que, creats en un context d'efervescència regionalista, han esdevingut símbols d'identificació i cohesió territorial. Finalment, i relacionat amb allò altre, hauríem de tenir en compte la interrelació entre el paper que juguen determinats aspectes de la ideologia dominant que formen part d'un "marc ideològic autòcton" i el manteniment de determinades particularitats de la cultura política local.

⁸²⁵ Veure Josep CASANOVAS (1993). *Quan les campanes van emmudir...*

⁸²⁶ Veure Martí MARIN (2001). «El personal polític de l'Ajuntament de Vic durant el franquisme. Algunes consideracions (1939-1975)». *Ausa*, nro. 146, p. 385-421.

⁸²⁷ Veure Josep M. RENIU; Miquel GONZÁLEZ; Enric CASTELLNOU (2002). *La política a Osona*. Vic, Eumo. Aquest treball és una anàlisi exhaustiva del funcionament polític comarcal entre el 1977 i el 1999.

⁸²⁸ Montserrat TRESSERRA (1984). «Osona, una comarca cap a la dreta? Anàlisi del comportament electoral: 1931-1936 i 1977-1982»..., p. 198.

⁸²⁹ Eric HOBBSAWM i Terence RANGER [curadors] (1988). *L'invent de la tradició*. Vic, Eumo, p. 254.

Conclusions.

El desenvolupament del present treball ens ha permès constatar que, contràriament al que certa historiografia local de caràcter conservador ha establert, l'evolució de la política vigatana –considerada en tots els seus nivells: municipal, provincial i general– és, durant el primer terç del segle XX, una realitat dinàmica i canviant. Hem pogut confirmar, també, que les transformacions polítiques que es van produir a Catalunya en aquells anys tingueren ritmes i característiques diferents, la qual cosa no invalida la hipòtesi d'una modernització de la vida pública catalana encaminada a permetre la participació de les classes populars. La democratització política es donarà, fins i tot, en un context social conservador, com el que ofereix Vic en aquells moments. No obstant això, els canvis s'aniran produint al llarg de trenta anys, condicionats per les cojuntures de la política espanyola i catalana i el desenrotllament del poder polític municipal.

1.- En els primers anys del segle XX, les formes d'articular la política local entren en crisi: apareixen noves forces, es formulen canals d'intervenció ciutadana en la vida pública de la ciutat, es desferma una lluita aferrissada per l'hegemonia política. El sistema de domini polític oligàrquic consagrat pel règim canovista –basat en el bipartidisme oficial i la falsificació electoral– comença a tenir dificultats per mantenir l'*status quo*. A Vic, una burgesia autòctona, preferentment agrària, tenca amb els partits dinàstics, a través dels quals ha fet política des del 1875. La desafecció d'aquest grup dominant/dirigent esdevindrà la clau de volta de la crisi política local. Les eleccions generals del 1899 marcaran el punt d'inflexió d'aquest fenomen. Aquell any, un dels homes emblemàtics de la burgesia terratinent osonenca, Raimon d'Abadal, donarà fe de la seva discrepància, autoproclamant-se regionalista en el Congrés dels Diputats, al qual havia accedit gràcies a la protecció del cacic conservador Manuel Duran i Bas. El buit que, progressivament, deixaran els partits monàrquics serà ocupat per un catalanisme ultracatólic –influit decisivament per determinats elements de l'Església local: Jaume Collell, Torras i Bages, Ramon Sala i Fugurull– que pretindrà esdevenir hegemònic, una fita que començarà a albirar el 1910. El marc històric que permetrà la deserció d'una part important de la classe dirigent vigatana està marcat per la crisi d'estat que viu el país després de les derrotes colonials del 1898, amb el corollari de crisi econòmica, conflictivitat obrera i desgovern polític. L'actitud excloent del bloc burgès hegemònic espanyol, que bandejava sistemàticament els interessos de les burgesies perifèriques, afegirà més arguments als greuges que aquestes plantegen a l'estat. En aquest context, es produirà una intensa campanya, endegada per altes instàncies eclesiàstiques, destinada a convèncer la descontenta classe dirigent vigatana de què encapçali

un moviment regionalista de renovació de la vida pública. La intenció de l'Església és assegurar-se, a través del catalanisme, un espai de privilegis i d'influència social, presumptament desatès pels successius governs monàrquics. A Vic, el regionalisme es distingirà pel seu caràcter conservador, agrarista i ultracatòlic, motiu pel qual les relacions entre els catalanistes vigatans i la direcció barcelonina de La Lliga sovint seran difícils. En aquest sentit, la presència de vigatans en la vida política de la capital catalana no és tan sols una anècdota. Les actuacions i les opinions de Raimon d'Abadal o de Narcís Verdaguer i Callís –que participaran decisivament en el naixement de La Lliga Regionalista– influiran sovint en la societat catalanista Catalunya Vella; moltes altres vegades, la intervenció d'Abadal i de Verdaguer es farà necessària per a solucionar els nombrosos conflictes que enterboliren les relacions entre la direcció vellista i els líders de La Lliga i que tingueren el seu moment culminant durant els anys de la Solidaritat Catalana, per causa de l'oposició dels vigatans a pactar amb els carlins, els quals consideraven els seus competidors directes en la cursa per a substituir l'hegemonia política local que la crisi dels monàrquics (conservadors i liberals) deixava vacant. El catalanisme vigatà es veurà obligat a iniciar un procés de mobilització política –ja que era la única forma de trencar el domini dels monàrquics, que conservaven tots els ressorts administratius necessaris per a guanyar eleccions sense implicar el poble en els afers públics–. Ara bé, els regionalistes –molts dels quals eren hisendats que tenien terres en règim de colonatge– sovint substituïren el caciquisme “oficial” dels dinàstics per un caciquisme “social” caracteritzat per les recomanacions de vot als seus empleats o subordinats. En el període 1900-1909 s'originen els tres factors que determinaran les principals característiques de la posterior evolució de la vida pública local:

- El fracàs del republicanisme, víctima del “caciquisme roig” que practica Andreu Serra Rafart, i la feblesa organitzativa del socialisme. En un context sociopolític i ideològic advers, els republicans intentaran estructurar un moviment similar al que tiomfa a Barcelona (obrerista i popular); en el seu si conviuran dues tendències: una que pretén participar en el joc polític i copiar el bipartidisme que s'imposa a Barcelona (regionalistes/republicans), i una altra que pretén mobilitzar les masses amb l'objectiu d'aconseguir per la via política les reivindicacions obreres que han estat derrotades amb una estratègia sindicalista en el període 1900-1902. Els socialistes, presents a Osona des dels inicis d'aquest moviment, seran una alternativa obrera que esdevé minoritària i que actua bàsicament a través de les cooperatives.
- La influència creixent de dos partits de tendència ultraconservadora – catalanistes i carlins–, que es troben en una fase intermèdia entre la “vella” i la “nova” política pel que fa als mètodes de mobilització electoral que utilitzen i a la seva pròpia organització interna: un carlisme

renovat discuteix l'hegemonia política que el catalanisme està aconseguint i es postula, des de l'extremadreta, com a alternativa efectiva als partits dinàstics "oficials".

- El contingut "localista" que té la política vigatana i que situa el desenvolupament de la vida pública de la ciutat de Vic, i el *modus operandi* de les forces en joc, en un estadi inicial de "nacionalització" política; això ve determinat per la influència que tenen els factors locals en les decisions que prenen les organitzacions que comencen a actuar amb criteris de "modernitat".

2.- A començaments del 1910 el panorama polític de Vic ha experimentat canvis importants; tan sols deu anys abans, els partits dinàstics mantenien el govern de la ciutat i monopolitzaven els càrrecs institucionals del districte: diputats provincials i a Corts. Ara, els monàrquics no poden imposar fàcilment la dinàmica governamental i es veuen obligats a pactar amb les dues forces que comencen a ser hegemòniques en la vida pública local: catalanistes i carlins. Durant una dècada aquests moviments s'han desenvolupat, s'han organitzat i han guanyat posicions. En aquests anys, en què estava en joc la substitució del monopoli polític de les forces "oficials" en crisi, hauran hagut de combatre, i derrotar, al republicanisme d'esquerres que havia intentat fer-se un espai en el joc polític local. El seu fracàs, la incapacitat d'articular i consolidar un partit republicà capaç d'aconseguir una representativitat electoral suficient, determinarà el caràcter particular de l'evolució política que es dona a la capital d'Osona: les transformacions estaran dirigides, exclusivament, per forces conservadores que, tot i enfrontades visceralment, comparteixen una ideologia marc conformada per una visió estàtica de la societat i l'ultracatolicisme. En aquest context, les classes populars es veuran obligades a filtrar les seves reivindicacions a través de les esclotxes que l'hegemonia burgesa els ofereix – participació en les seves candidatures electorals–, a construir formes d'autoorganització –cooperatives de consum o de producció– al marge de la dinàmica econòmica que imposen les classes dominants o bé a continuar confiant en l'acció sindical de les societats obreres.

Entre els anys 1910 i 1917 les forces monàrquiques intentaran recuperar el poder que han perdut a mans de carlins i catalanistes. Els liberals, l'única fracció dinàstica amb presència a Vic, aconseguiran frenar la devallada del període 1900-1909 i guanyaran l'alcaldia de la ciutat, ajudant-se de tota mena de conxorxes administratives. Davant l'embranchida imparabile dels catalanistes, que en aquells moments hauran esdevingut la força hegemònica, els monàrquics liberals insistiran a controlar les institucions municipals per a impedir l'ascens dels seus adversaris regionalistes. Aquesta estratègia procurarà al partit liberal victòries importants, algunes d'elles aconseguides amb el suport de determinats sectors de l'obrerisme local que estan disposats a pactar amb els cacics per tal d'oposar-se als catalanistes. No obstant això, la revitalització de les formacions

“oficials” fou un miratge. Tot i els successius triomfs electorals al districte de Vic dels patrons liberals Ròmul Bosch i Alexandre Bosch (pare i fill), el moviment regionalista no s’aturarà. A més, la crisi política i social de l’any 1917 enfortirà la posició de les forces antigovernamentals que encapçalaran les protestes contra els polítics del torn.

Simultàniament a la lluita contra els liberals dinàstics, els regionalistes de Catalunya Vella es veuran enfrontats a la direcció de La Lliga perquè aquesta no els té en compte a l’hora de tancar pactes electorals que, en l’àmbit local, consideren inacceptables. Aquesta qüestió fa referència a les aliances de La Lliga amb els tradicionalistes, en virtut de les quals els vigatans es veuen privats de monopolitzar la representació política del districte en les eleccions a Corts i a la Diputació de Barcelona. L’enfrontament local entre els carlins i els catalanistes esdevindrà en aquests anys un dels trets més característics de la vida pública de Vic.

3.- La finalització de la Gran Guerra, amb les conseqüències econòmiques i socials que se’n derivaren, i el fracàs de la col.laboració ministerial de La Lliga dibuixaren un nou escenari polític. Els prohoms catalanistes de Vic decidiren enfrontar-se obertament al nucli dirigent de Barcelona i encetaren la competència electoral amb els candidats que venien designats per la direcció regionalista. Això succeí l’any 1918 (el candidat vigatà Ramon Bach va perdre les eleccions davant de Bartomeu Trias, l’aspirant de la coalició Lliga-Tradicionalistes) i el 1920 (el candidat local Ramon Vilaplana va guanyar l’acta de diputat a Bartomeu Trias, que tornava a presentar-se per l’entesa carlocatalanista apadrinada des de Barcelona). Per tal de donar cobertura organitzativa a la lluita electoral contra els lligaires, els regionalistes de Vic crearen una Associació Nacionalista que, tanmateix, no va significar res més que una reunió de notables locals orientada exclusivament a la l’agitació política, deixant de banda totes aquelles qüestions culturals o lingüístiques, que es continuaren fent a la societat Catalunya Vella.

Les relacions entre els vellistes i els líders lligaires es redreçaren però la crisi en el si del catalanisme, estimulada per la participació ministerial de Cambó, afectarà també el moviment local. L’any 1922, Ramon d’Abadal i de Vinyals i un grup de catalanistes vigatans abandonaren La Lliga i participaren en la creació d’Acció Catalana. A pesar que els escindits no van poder arribar a constituir un nucli territorial fort, la llavor de les desavinences entre els diversos sectors del catalanisme vigatà ja s’havia escampat. A més, començaven a aparèixer a la ciutat grups populars que es mostraven partidaris de radicalitzar el missatge nacionalista, posant en qüestió la direcció oligàrquica d’aquesta tendència política. En qualsevol cas, la dictadura de Primo de Rivera aturarà de soca-rel l’evolució del catalanisme vigatà, el qual serà fortament combatut i perseguit.

Durant aquest període també ens trobarem amb la reorganització del sindicalisme vigatà, el qual, a redós de la crisi social i econòmica provocada per la finalització de la Gran Guerra, va veure's obligat a refer-se per tal de combatre una classe patronal que volia carregar el pes de la crisi damunt el desorganitzat proletariat osonenc. En aquests anys, el sindicalisme catòlic intentarà, sense èxit, consolidar la seva presència en l'àmbit local i comarcal.

El potent i ben organitzat tradicionalisme de la capital d'Osona viurà l'any 1919 un daltabaix important. El líder carlí Vázquez de Mella abandonarà el partit per causa dels retrets que Jaume de Borbó, el pretendent legitimista, li va fer pel seu declarat suport a la causa alemanya durant el període bèl·lic. A Vic, la crisi es va resoldre amb l'abandonament massiu de militants carlins, els quals van passar-se al mellisme, quedant tan sols un reduït nucli de jaumins, amb una escassa presència política. D'altra banda, la major part de l'opinió pública conservadora de la ciutat s'havia mostrat neutralista o germanòfila durant el conflicte, tan sols alguns minoritaris grups obreristes es declararen obertament aliadòfils.

4.- A Vic, la dictadura de Primo de Rivera fou acollida amb entusiasme per les classes benestants i amb indiferència pels sectors populars. Fins i tot, els catalanistes aplaudiren públicament el pronunciament del general andalús, confiats que la intervenció militar acabaria amb la inestabilitat social, política i econòmica que vivia el país. Però a la comarca, tot i la creixent protesta obrera, no hi havia hagut violències ni aldarulls significatius. El nou règim, que es presentava com a "regeneracionista", facilità l'arribada al poder municipal de polítics d'extremadreta, ara convertits en admiradors incondicionals del general Primo de Rivera, que havien combatut el catalanisme durant els anys precedents. Aquestes noves autoritats locals, reclutades majoritàriament entre la militància tradicionalista, portaran a terme una autèntica revenja política contra els regionalisme vigatà. Per tant, en l'ordre local, el primorriverisme no va significar l'eliminació de la política oligàrquica ni del caciquisme, tan sols la substitució d'unes èlits per unes altres. Tampoc es van produir canvis destacats en la política municipal, tot i que es discutiren interessants projectes que posteriorment van ser recuperats.

La forta repressió que va patir el moviment catalanista va fer créixer una oposició antidictatorial molt més radicalitzada, dirigida per elements d'origen popular, que deixarà fora del joc polític a la vella i oligàrquica classe dirigent regionalista. Aquesta oposició assajarà formes de mobilització ciutadana que toparan frontalment amb la política tradicional dels antics líders del vellisme vigatà. Com a conseqüència de la repressió dels anys de la dictadura, apadrinada per les mateixes autoritats municipals, i de la nova cultura de participació política que s'anava imposant a la ciutat, el canvi de consistori del febrer del 1930 va ser tan conflictiu: hi hagué aldarulls, vagues, manifestacions

multitudinàries i, finalment, un jove membre del CADCI mort per un tret de la Guàrdia Civil.

Malgrat que alguns clergues adoptaren una ferma posició antidictatorial, com ara el canonge Collell, l'Església vigatana es mostrà neutral, i fins i tot col.laboradora, amb el nou règim, de tal manera que no es van produir testimonis significatius a favor dels arguments que l'oposició utilitzava per oposar-se a la dictadura: la llengua, els símbols de Catalunya, etc. És cert, tanmateix, que els primorriveristes vigilaren estretament, a través de la censura, els mitjans de comunicació propers a l'Església i que, des de les altes jeràrquies, s'exercirà un estricte control del clergat, tot i que una bona part d'ell era partidari del tradicionalisme i, per tant, combregava amb les noves autoritats locals.

5.- Des de la renúncia de Primo de Rivera (gener 1930) a la celebració de les eleccions municipals del mes d'abril del 1931, la ciutat de Vic, com la resta de Catalunya, va viure en un permanent estat d'efervescència política. Les reivindicacions ciutadanes, després d'anys de control caciquista, es portaren al carrer. Arribaren a Vic les primeres organitzacions polítiques centralitzades. Es constituí una delegació local del Partit Catalanista Republicà, una formació hereva de l'Acció Catalana dirigida a Osona per l'advocat Francesc Maria Masferrer que aviat tingué nuclis per tota la comarca. Es creà la primera publicació diària en català, el "Diari de Vich". Les forces de la dreta no van reaccionar, inicialment, a l'embranchida dels sectors progressistes i van patir una severa derrota a les eleccions del 12 d'abril. Davant la mobilització dels grups obreristes i del catalanisme republicà, oposaren les velles tradicions de la política dels notables, basada en el prestigi dels seus candidats i en el control social. La socialització política, que la dictadura primoriverista havia accentuat paradoxalment, començava a fer efecte a Vic. Amb característiques pròpies i originals, derivades de les particularitats d'una estructura social fortament sotmesa a una oligarquia agroindustrial i a l'Església, la vida pública de Vic havia experimentat una evolució que l'havia portat del caciquisme dinàstic més ranci a la política de masses.

La República consolidarà la modernització de la política vigatana. Els catalanistes de dreta i els tradicionalistes es reorganitzaran i, a través de partits nous preparats per a la mobilització ciutadana, recuperaran espai electoral i aconseguiran esdevenir hegemònics. L'esquerra es diversificarà: els partits socialistes i marxistes tindran nuclis locals a Vic. Del Partit Catalanista Republicà i dels sectors de l'obrerisme moderat naixerà la delegació vigatana de l'Esquerra Republicana de Catalunya, la formació majoritària en el camp progressista. Fins i tot la CNT, un sindicat obrer antipolític que durant aquells temps va jugar un paper destacat en la "política" catalana, també s'implantarà a la ciutat a través de l'Associació Obrera de Vic. L'Església local, per la seva

part, acceptarà inicialment el nou règim i la jerarquia aconsellarà el respecte vers les institucions republicanes; a mesura que es constati la voluntat laïcitzadora de l'estat, l'Església vigatana començarà a oposar-se obertament a la legitimitat de la República i la combatrà decididament. Les tensions provocades per aquesta qüestió també afectaran els rengles republicans, en una població on l'opinió catòlica té una enorme importància. No obstant això, les característiques de la intervenció pública eclesiàstica s'hauran de fer, d'acord amb els nous temps, amb criteris qualitativament diferents que estan relacionats amb la mobilització i la participació política del poble.

Documents.

1.- *Aquest article, aparegut a la premsa vigatana a mitjans 1899, resumeix la proposta possibilista del catalanisme local, decidit a deixar de banda l'essencialisme antipolític i a participar en la vida parlamentaria espanyola, com a únic camí per a donar sortida a les seves aspiracions regeneradores.*

“L’acció immediata”

Conseguida una inteligencia general entre les societats y agrupacions catalanistes y les associacions purament catalanes d’antiga arrel y de reconeguda significació, agenes a la miserable política madrilenya; subjecta aqueixa unió, que seria indubtablement nombrosíssima, a una direcció ben entesa y ben conscient del objecte que perseguiria, caldria posar sens tardança en acció els medis més conduents a la consecució de tal objecte. Quin es aquest ja’l saben nostres lectors: arrancar del poder central les concessions més urgents per arribar pel camí més segur y ràpid a l’implantació d’una complerta autonomia. Aqueixes concessions serian més o menys en nombre y mellors o pitjors en qualitat, però, fora de que l’importancia de les mateixes depenjaria en molta part del vigor de la nostra acció, açò no’ns hauria d’apurar. La constancia en els nostres treballs y la porfia en demanar y exigir ja anirian umplint les deficiencias de les ventatjes que anassem arrancant, ensemps que servirian aquestes per augmentar el calor de tots els qui treballassen en la crehuada, dels quals fins els més frets acabarian en poch temps per admetre tot sencer el programa del Catalanisme, convencentse de que aquest es com un edifici que tal vegada podrá començar d’habitarse avans d’acabarlo, pero que, mentres no s’acabe, careixerá d’hermosura y de comoditat.

Per facilitar l’acció, però sens eximir a ningú del treball general, podría dividirse la tasca. Així, per exemple, les colectivitats de caracter jurídic, entusiastes de la conservació del nostre Dret, podrían dedicarse especialment a la reivindicació y restauració d’aquest, deixant per altres els demás caps del programa general que potser no’ls entusiasmarien tant; els contribuyents que preocupan més de l’exageració dels tributs y consideran potser de poca importancia la conservació de la llengua pendrian, o van prenent ja, una actitud resolta per aflijar el degal de l’Estat, buscant el remey per medi del concert econòmic, treballant ab afany per conseguir aquesta povidencia salvadora; els agricultors anirian també per aminorar les exagerades contribucions que dificultan les explotacions en gran escala y els converteixen en esclaus del fisch; els pobles en general, afectats cada día en llus relacions per la brutal divisió de les provincies, podrían entendres per medi de ses corporacions a fi de treballar ab energia per borrar eixes fronteres artificioses qu’encara no se sab a qui aprofitan...En una paraula, la direcció d’aquest moviment de tots els catalans podría repartir els papers en tal forma que cada colectivitat fos una roda que caminas al compàs de les demás per un solch distint, però sempre per un sol

camí. Y daría gust veure com les masses, deslligades d'aqueixa organissació, s'anirían agrupant espontáneament al voltant d'aqueixes corporacions qual respectabilitat els sería prou coneguda, y com s'anirían escalfant a mesura que aqueixa especie de gran exèrcit aniría avançant en la séva marxa, y còm s'encendria tothom al primer resultat qués conseguís per insignificant que fos. Perque una de les coses que sol exigir a tothom el poble que no s'ha parat a estudiar els problemes polítichs, lo que'ns demanará el poble catalá a nosaltres – y ja li sentirem demanar aa, si volem escoltarlo– son fets, alguna cosa que li demostre prácticament que no somiam truytes; que lo que volem y predicam es cosa fahedora; que som capaços, si'ns hi posam, de fer una mica de respecte a aqueix centralisme de qui fa ja tants anys dihem tantes pestes sens conseguir ferli la més petita esgarrinxada. Convé que no ho obliden els radicals, els intransigents, que faría més a favor nostre la més ínfima concessió, mentres vingués desseguida, que tots els encesos parlaments qu'hem fins ara y les tirades d'articles qu'hem escrit que ja farían decantar una grossa balança.

Nosaltres bé ho entenem aixís: no volem dir que s'haja acabat l'hora de les prèdiques; la paraula es necessaria sempre, sobre tot quan es eleoqüent ab sobrietat, sols sía per evitar el desmay a l'hora en que creix el fragor de la lluyta. Però, si no hem acabat, ni l'acabarem, el temps de les prèdiques, es indubtable que s'es començat el temps de les obres, y áduch dels resultats de les obres. El poble frissa –y té rahó de frissar– per veure alguna cosa práctica, y si, en comptes d'ensenyarli un altre resultat, per petit que sía, li sortim ab que ara no pensam tots igual, que no'ns avenim en la qüestió de procediments, que uns volem les coses de mica en mica y altres les volem totes d'un glop, bé podria esdevenir quel poble se cansás de nosaltres y s'abandonás a la desesperació qu'es l'únich camí que li queda si fuig dels nostres ideals, però del qual no sabria sortise y carregariam nosaltres ab la tremenda responsabilitat d'haverli empengut. S'ha de procurar –y que sens perdone l'insistencia en aquest particular– que per tot els medis pugua ferse conscient de la redempció política que perseguim, y procurem qu'entre aquets medis s'hi començe a veure alguna cosa práctica.

Ja diguérem l'altre día que aqueixa acció general de les forces catalanes ha de precedir o al menys coincidir ab la reobertura del Parlament. No tenim dubte en que les coses de Catalunya seán el primer tema de les sessions: en Romero Robledo ja deu anar prenent notes y fins ne deu tenir tot un feix a hores d'ara. No'ns dará, donchs, el disgust de deixar de tocar aquesta tecla, y, si no la toca ell, la tocará un altre, y, si no la toca ningú espontáneament –que gran miracle sería, perque *quos deus vult pendere priùs dementat*, y en això aquella gent de Madrit tot just es amitx camí de la perdició–; si no la toca ningú, podem ferla toca nosaltres, qu'en definitiva som els interessats. L'efecte, com ja indicárem, d'aquesta música en les Corts arribará a esser semiterrible, y encara no hi há comparança entre lo que hem vist y lo que veurem. La partida que anam a jugar ells y nosaltres es massa seria per que juguen ells ab calma y paciència. Però a

nosaltres nos convé cabalment que l'efecte sía ben gros y'n convé engreixarlo desd'aquí sens parar may. Y això's farà ab l'acció enèrgica y de caràcter general que proposam. De caràcter general, perque no'ns vingan ab la distinció per ells tant cómoda de catalans y catalanistes. ¿En quina forma ha d'exercirse aquesta acció? En totes les formes possibles, desde la gran manifestació pública fins als porrons que dihuen *¡Visca Catalunya!* En totes les formes possibles, y no dihem en totes les formes legals perque pot havernhi moltes que la lley no les haja previstes y pugan exercirse sense impediment. Però entre aqueixes formes la del *meeting* y la de la reclamació al poder legislatiu serán pel cas les que'ns farán més peça. Els *meetings* o aplechs populars han d'esser freqüents y extesos a totes les poblacions que no'ns vingan també ab quel moviment catalanista se reduheix als *aspavientos* de quatre barcelonins més o menys *chiflados*. Aqueixes reunions públiques no han d'esser, al nostre entendre, funcions d'oratoria, castells de foch de paraules més o menys vistosos. Un que llegesca el programa adoptat per l'unió general, un altre que l'explique ab claredat y senzillesa y un tercer, finalment, que done lectura a la reclamació que cada poble o cada colectivitat enviará als cossos legislatius. El poble l'aprobará per aclamació, esclatará el patriotisme y funcionará el telégrafo anunciant a Madrit haverse vist una espurna més del gran foch catalanista. Ab pochos dies aquest foch pot umplir tot Catalunya y fer una mica de respecte als centralistes.

Aquest moviment de casa nostra vindrá a esser la base del treball qu'en les Corts –o encara que sols sía al Congrés– haurán de fer els nostres representants. Y aquí n'hi haurá molts quens vindrán ab aquesta pregunta: pero ¿es que, en realitat, tenim representants en el Congrés? Nosaltres contestarem afirmativament, perquen tenim plena convicció, a aquesta pregunta. Sí senyor, seguint el sistema que preconisam, tindrem representants en el Congrés; buscantlos, aprofitant les bones disposicions que tingan a favor nostre, invocant l'independencia política de que gosen y empenyentlos en la forma deguda per que l'aumenten, si es necessari, posantnos en inteligencia ab ells y traçant d'acort ab ells el programa general de la nostra acció colectiva, demostrantlos qu'estam disposats a posarhi la nostra confiança y a ajudarlos pel nostre cantó: aixís tindrem representants de la nostra causa que cada día treballarán ab més calor y que arribarán indubtablement a conseguir alguna cosa. Però, si, en comptes de seguir aquesta conducta, nos posam a molestarlos, aleshores no; no tindrem diputats ni tindrem a ningú, y els mateixos que de mica en mica y a força de sentir les nostres prèdiques sens han anat acostant fugirán al vèurens de prop y será per no tornar may més. Y nosaltres mateixos trencarem la ploma avans de fer chor a una política d'imtemperances que portaría al capdevall, en el cas més afortunat, l'absorció entera y verdadera de Catalunya per aquell a qui li toque aquest bocí el día fatal de la liquidació del Estat espanyol. Volem al menys, si'ns hem de retirar, ferho ab la consciencia tranquila y per ço en els articles anteriors y en el present hem procurat ensenyar l'únich camí que al nostre parer pot, relativament en poch temps, durnos a algun resultat, y a evitar,

que's lo més urgent, la ruína definitiva de Catalunya junt ab la perdua total d'Espanya. Parlam ab rectitut d'intenció y ab abundancia de cor: qui no'ns escolte pitjor per ell.

M.R.

“La Veu del Montserrat” [Vic] (26 agost 1899, p. 265-267)

2.- *Full volander, publicat el mes de gener del 1902, en el qual s'anuncia la creació d'un centre catalanista a la ciutat de Vic que s'anomenarà Catalunya Vella. La inauguració de la nova entitat es farà efectiva el dia 2 de febrer.*

Catalunya Vella. Centre Catalanista de Vich: "Als Vigatans".

Els fundadors d'aquesta Societat anuncian á sos benvolguts compatricis l'instauració de la mateixa. Fins ara no s'havia cregut aquí d'absoluta necessitat la creació y funcionament d'una associació declaradament catalanista. En todas las empresas patrióticas encaminadas al foment d'aquests nous ideals las corporacions y entotats existents en la població havían sabut unir-se y agermanarse en una acció comú, conseguint resultats que aplaudí y admirá tot Catalunya. No retraurem fets ni recorts dels nostres días porque ningú els desconeix ni per res se necessita.

Però las cosas s'han cambiat molt en ben poch temps. Avuy, en las principals poblacions de Catalunya, els círcols, associacions ò lligas catalanistas son el centre d'acció de tota política general, provincial ò municipal que tendeix á la cumplerta restauració de tots els organismes públichs, matant en lluyta convenientment preparada y sabiament ordenada tota l'activitat perfidiosa del caciquisme, qu'es el major enemich que tenen els nostres ideals patriòtichs. En aquests centres se vigorisa l'impuls colectiu, se renovan las forsas, se comanan els entusiasmes, y el calor de vida que hi ha dintre d'ells s'escampa per las poblacions y's difundeix per las comarcas, desvetllant als adormits, refent el valor dels desconfiats y produhint una atmòsfera ardorosa, però sana, que talment s'ha de dir que renova la vida pública.

La Ciutat de Vich no té tants enemichs á qui combatre com otras més desventuradas poblacions del Principat de Catalunya. Ella s'avançá á todas en atuhir al caciquisme y en portar á las Corts diputat propi que defensés els nous ideals, però fets posteriors que no cal retraure han demostrat que la desgregació de forsas podria algun día portar un descoratgament, una feblesa, que deslluhiria todas las gloriosas victorias d'altres temps. *Catalunya Vella* preté esser el centre d'unió de todas aqueixas forsas, preté tornar á juntarlas en una empresa de restauració general, en una empresa política y antipolítica á la vegada: política porque cal donar á las cosas el nom quels pertoca, y antipolítica porque, fidel á las practucas generals del Catalanisme, sa principal missió ha d'esser acabar d'afogar tots els ressabis de partit que, d'una manera ó altra, dificultan la reorganissació de todas las forsas socials, ab una finalitat esclusivament patriòtica, ab la finalitat de ferla desaparèixer del tot la política de la vida social y pública, que no's cuydin de l'administració del poble més quels qui sen han de cuydar: els concellers municipals del municipi, els diputats regionals de la regió y els governants de l'Estat, y que cada hu s'apliqui á sa feyna diaria, amatent tant sols á que aquesta prosperi y prosperin ab la feyna de tots la riquesa y la

moralitat públicas. *Catalunya Vella*, en las ideas generals del Catalanisme, accepta, sens perjudici de las aclaracions particulars que puga fer en sos actes privats y públichs, els principis generals ja coneguts de tothom: la llengua catalana ab caràcter oficial y que sían catalans tots els qui á Catalunya desempenyin càrrechs públichs; Corts catalanas, no sols per estatuhir nostre dret y lleys civils, sinó tot quant se referesca á l'organissació interior de nostra terra; que catalans sían els jutjes y nagistrats, y que dintre de Catalunya se fallin en última instancia els plets y causas; esser árbitres de nostra administració, fixant ab entera llibertat las contibucions è impostos, y la facultat de poder contribuhir á la formació del exèrcit espanyol per medi de voluntaris ò diners, suprimint en absolut quintas y llevas en massa y establint que la reserva regional forsofa presti servey tant sols dintre de Catalunya.

En l'ordre particular ò local vol complerta autonomia municipal, y aquest será un dels principals objectes que perseguirá l'Associació, donant á conéixer primer el seu pensament y esforsantse després en reunir medis per durlo á la pràctica, sempre á compás del moviment general catalanista.

Però *Catalunya Vella* no s'accontentará ab l'acció que forsofament s'ha de dir política, sinó que indirectament y en totas las formas que puga contribuhirá á fer estimar els ideals de restauració que persegueix, á fomentar l'amor á Catalunya y especialment á aquest reconet de la Patria que ha sigut el bressol de tots nosaltres. Demanarem á la literatura, al art, al excursionisme el seu concurs y cooperació y procurarem quel domicili de la Societat sía per tots els medis possibles un foc constant d'animació y d'entusiasme que ajudi á l'obra que anem á emprendre.

Que vingan, donchs, tots els nostres conciudadans á fernos companyia, que vingan tots á formar aquest estol de bons y desinteressats patricis á qui hem donat el nom de *Catalunya Vella*, perque, geogràfica y moralment considerat, aquest nom era el que li corresponia. Que vingan tots, que quants més serem més poderosos serem y més aviat podrem assolir el triomf de la noble causa. Un alè de joventut l'ha fet náixer aquest estol y la joventut es el pervenir. Veniuhi tots y ab l'ajuda de Deu farem ab valor y alegria la fatigosa caminada.

Els fundadors de CATALUNYA VELLA

Vich, 19 de janer de 1902.

Tots els qui vulgan formar part de l'Associació *Catalunya Vella* podrán dirigirse á la Secretaría de la mateixa, en son local, Plassa Major, 19, 1er, de 7 á 9 del vespre els días feyners y de 3 á 6 de la tarde els días d'efesta. En dita Secretaría sels manifestarán las condicions ab que'ls Socis son admesos.

AEV, "Aspectes polítics-festes" (1902)

3.- *Full electoral, distribuït per un grup d'obrers de Manlleu, contrari al candidat regionalista Albert Rusiñol, al qual retreuen la seva actuació com a patró de la indústria tèxtil en els conflictes socials anteriors al 1905, any en què apareix el text.*

“Obreros electores del Distrito de Vich”

Compañeros y hermanos de trabajo: Los abajo firmados, obreros despedidos por el explotador D. Alberto Rusiñol, nos creemos en el deber de recordaros: Que presentándose elecciones para Diputados a Cortes por este Distrito y presentándose sólo dos candidatos que son D. Fernando Huelín y D. Alberto Rusiñol, la clase obrera debe mirar quien de los dos es el mejor. Como ha de ser uno ú otro sin falta, meditemos detenidamente quien es el uno y quien es el otro. Huelín conservador y Rusiñol catalanista, son reaccionarios ambos. Pero para el obrero creemos mil veces peor al Sr. Rusiñol; pues pensadlo y medítadlo bien: cuando Rusiñol se presentó como candidato la primera vez, prometió y aseguró que sería gran defensor de la clase obrera, que se pondría al lado de la blusa y barretina, que lo que el tenía todo lo debía a los obreros, que ellos se lo habían ganado. Esto es lo que pregonaba y decía por las sociedades, centros y cafés. Pero una vez tuvo el acta de Diputado, ya fue todo lo contrario; ya no se acordó del obrero, ni de la blusa, ni de la barretina, sino del sombrero, la levita y chaqué, el obrero ya no le enriquecía y sólo se acordó de él para sujetarlo y explotarlo como prueba el pacto del hambre y el despido de los obreros de su fábrica. Rusiñol dice que su patria le llama; quien le debe llamar deben ser los caciques del catalanismo, que los obreros, de ninguna manera lo queremos; pues tenemos muy malos recuerdos de él. En primer lugar, Rusiñol fue el primero que hizo guiar dos máquinas de hilar á los hiladores de su casa, pagando á un precio mucho más reducido que los demás fabricantes, cuyo proceder llevó gran desbarajuste entre la clase obrera, no sólo de su fábrica, sino de todo el Distrito, en el que tuvieron que intervenir muchas comisiones de Manlleu y de otras poblaciones. En segundo lugar, él fue quien montó la sociedad del Carmen para dividir la clase trabajadora y que tanta disidencia causó en Manlleu, de cuyas resultas despidió á un honrado obrero por no querer amoldarse á la sociedad; dicho obrero, viéndose despedido en tan mala forma, echó mano de un revólver y pegó dos tiros al director y uno contra él mismo para suicidarse y no habiéndose muerto en el acto se echó al río, siendo perseguido por los perros de presa que tenía Rusiñol en su fábrica ¿Se han visto más barbaridades por un candidato que quiere llamarse obrero?

Más tarde se coaligó con los demás fabricantes y para atemorizar á los obreros acordaron despedir á muchos de ellos y Rusiñol como Diputado y como presidente del Fomento, quiso llevar la bandera despidiendo muchos más que ningún otro fabricante. Aún fue poco para él; no satisfecha con todo esto, envió

cartas a todos los fabricantes para que ninguno diese trabajo á estos pobres despedidos y así poderlos hacer morir d emiseria con sus familias ¿Puede haberse visto más insensatez y más barbaridad? ¿Se ha visto corazón más duro y malo? ¿Y hemos de votar á un hombre así? Creemos que no y mil veces no.

Pues para és aún fue poco y quería aplacar y sijetar más al trabajador y creyendo que ya los tenía atemorizados y ablandidos y que ya podían obrar despoticamente á su antojo, hicieron el pacto del hambre, acordando sustituir los hombres de las continuas de todo el río poniendo mujeres para poderles pagar á mitad d eprecio de lo que pagaban á los hombres. Pero les resultó mal ese acuerdo. Empezaron á sustituir á los hombres en el puenlo de Roda, pero los obreros rodenses viendo que no iba á parar con esto sólo sino con rebaja de precios de todo, se unieron como un solo hombre conformándose en ir á rancho por espacio de siete semanas antes de sucumbir á las garras de Rusiñol y demás. Pero viendo los fabricantes que no podían ablandir la unión de los obreros rodenses, acordaron el pacto del hambre haciendo el paro general en todo el río Ter, diciendo: “ó sucumbiréis ó moriréis de hambre” y todos estos capitaneados por Rusiñol. ¿Y queréis, obreros, votar á ese hombre? Sería no tener sangre ni acordarse de la miseria que aún hay algunos que padecen. Resultó, pues, de este vil absurdo, que los obreros de Manlleu, Torelló y Ripoll se amotinaron al verse la miseria encima; que perdiendo su cabal juicio, porque el hambre es mala consejera, empezaron contra tal absurdo persiguiendo á los fabricantes é incendiando sus casas, de cuyas resultas mataron á un hermano de trabajo por defender el pan que estos verdugos querían frustrar. Pues, decid, obreros ¿quién tenía la culpa de lo que pasó? Creo que todos diréis que no eran los obreros sino los fabricantes, y ellos y sólo ellos eran los que, en justicia, habían de ir á la cárcel con Rusiñol á la cabeza. Por lo tanto, obreros, ¿hemos de votar á un hombre tan salvaje y d eun corazón tan duro y malo? ¿Cómo iremos á pedirle nada si un dia lo necesitamos? ¿Qué és lo que hizo Rusiñol para los presos? ¿De quién tuvieron suerte? De un hombre que sin llamarse obrero tuvo compasión de nosotros y nos sacó de la cárcel, y este hombre era Huelín.

Pues á la lucha, obreros, unámonos como un solo hombre y hagamos guerra sin cuartel á ese tirano de Rusiñol que desea hacer morir de hambre al pobre obrero.

Esto es lo que os piden estos obreros que por el mal corazón de Rusiñol nos hemos visto en la miseria, teniendo que pasar mil penalidades y fatigas. Y si con esto no hay bastante, hacedlo por el infortunado obrero Gaspar Vigué asesinado inocentemente por haber querido defender nuestros derechos, cuya víctima pide venganza desde la tumba.

Juan Planas.- Vicente Codina.- Ramon Travería.- Juan Gabarrós.

AEV, “Aspectes electorals, 1914-1936” [1905]

4.- *Anunci, fet en full volander, de la reobertura, el desembre del 1905, del Centre Tradicionalista de Vic, que ara passarà a dir-se de l'Alta Montanya. El text no es limita només a explicar els detalls de la festa d'inauguració de l'entitat recuperada sinó que, en un estil retòric, exposa les bases ideològiques del moviment carlí.*

Centre Tradicionalista de l'Alta Montanya: "Tradicionalistas de l'alta montanya".

Diumenge, dia 3 del pròxim Desembre, tindrà lloch la inauguració oficial del CENTRO TRADICIONALISTA DE LA ALTA MONTAÑA en lo TEATRE PRINCIPAL de la ciutat de Vich, en quin acte pendrà part lo eminent polemista D. RAFEL SALABERRY.

A TOTS CONVIDEM

Llanternades de foch areu esclatan com esglayadors missatjers del castich diví, amenaçant sepultar al poble que á Déu s'ha encarat escupint la bandera de las santas Tradicions patrias. Atapehidas nuboladas s'aixecan amagant lo sol bellíssim qu'escalfa nostras vidas. Los aucellets del Claustre esferehits pel vent del temporal veuhen bambolejar sos blanchs nius de pureza y sos ulls ploricosos buscan lo blau hermós del firmament y los estels de l'esperança; mes lo negre mantell de la tempesta té nuat lo seu cor; los seus ullets se tancan assombrats per lo llampech qu'al brometx esberla y ab sospirs y singlots de amargura al Deu del Cel suplican...¡Misericordia! Lava infernal á dolls vomitará lo monstre volcá del socialisme anárquich y ni'ls ceptres, ni'ls báculos, ni las blancas pells qu'al trompetetx de l'orga altrenan ab ses salmodies mercaenarias per obra y gracia constitucional, ni'l humil passioner qu'en la fosca golfa al pobret agonissant consola aixugantli lo suhór de la mort, que cara avall en fredas gotas rodola, resistirán la devastadora corrent de foch y sang que per tot arreu escampará la onada revolucionaria enjegada desde las cavernas de Llucifer. No's veurán lliures del foch abrasador los hisendats, mercaders, ni lletrats, per mes que ab falsos mantells d'hipocresía vulguin tapar son rostre de faccions tan variables, quant la pau sorda'ls concedía lo maneig del poble pacient y resignat. Ni l'honrat treballador que ab l'afadích de sas mans alimenta sos fillets, refot de sa vellesa, podrá resistir l'empenta revolucionaria qu'en onada gegantina va aixecantse per avalansarse sobre la terra que ha trepitjat y escarnit la sang dels martirs de la causa santa.

Encare corra per terra la sang que impunement brollá pel coll dels coloms que en lo 35 calmá la set de rabia, que infundían las sectas malvadas als incendiariis sens cor ni entranyas de ser humá. Set mes forta de sang y vidas ha engendrat ara lo verí que al socialisme inoculan las febrosencas sectas que allá

en las baumas de Satanás se cargolan de rabia. Aquestas sectas tenen decretat lo extermini del poble espanyol en sa unitat federativa y en sas regions solteras. Un va y ve de regionalisme sense Deu inspiran las busarocas masónicas als bordissenchs descontents de las regions espanyolas, no perque se governin mellor cada una per sí sola, ni perque's fassin respectar per lo mon enter, sino perque caiguin d'un colp en mans barateras. Lo poble que prescindeix de Deu, prescindeix també de sa lley santa, y sens aquesta lley ha de caurer forsosament al salvatgisme, á la desesperació y á la mort sens treva.

Enfurismadas s'esmenussan unas ab altres las férestegas onadas del caciquisme sens fré, que desde la vila reyál fins á la masía mes arreconada van inflant ab sos desgabells las negras bromas del temporal que corrent, corrent vol esbatsarse sobre'l poble desconcertat. ¡Gireu los ulls ençá y enllá, y no veureu més que negres tenebres, desconhort y esglay que gela'l cor! Sols una roca ferma allá en l'orient s'aguanta y á bocins desará las terribles onadas del socialisme revolucionari quant s'aixecarán pera engolir al poble ingrát. En aquesta roca ferma clavada está, y ben fort, la noble bandera de "Deu, Patria y Rey" que es la bandera de las santas Tradicions, e sla única esperança que'ns resta als que de cor aymém la patria que'ns vejé naixer. Desota aqueixa noble bandera y al cim de la ferma roca seréns y encoratjats esperem lo crit de guerra los valents soldats de la causa santa y de nostras mans virils, y del nostre cor de caritat que empeny per nostras arterias la sang oxigenada ab lley santa de Deu, tindrán sort fins los mateixos enemichs de nostra gran Tradició, los mateixos que arens odían, que hudolan de rabia contra nosaltres y que sols de nosaltres favors tenen rebuts.

"Deu, Patria y Rey" es lo encoratjador lema de la nostra bandera, y católichs, catalans y carlins som los soldats de la Tradició santa que en nostra terra la defensem. Católichs som y tenim en gran honra lo haber derramat sang en defensa de la Iglesia Católica perque es ella nostra mare, en sa dolça falda hem nascut, en ella volem viurer y en ella volem morir. En defensa de nostra Causa y junt ab nosaltres lluitaren també los soldats que un día foren del Sant Pare, que es lo sagell mes remarcable de la fermesa y llealtat de nostras conviccions. Sobre nosaltres y sobre nostres fills en bona hora caigué com rosada benéfica la benedicció del Vicari de Deu en la terra y no'ns fa res que católichs falsos fassin mofa de la llealtat á nostra bandera, ells tindrán de Deu la paga que's mereixen. Falsos católichs ha tingut y té la Iglesia santa com enemichs implacables, pro la ma de Deu ha caigut y caurá sobre d'ells, puig de Deu ningú se'n burla. Pitjor que la *Commune* de París son los católichs lliberals, segons expressió del immortal Pío IX y'ls que no's volen confessar antiliberals per mes afins nostres que sían; y dintre'l judici del gran Pare han caigut aqueixos católichs qu'ens honran ab sa enemistat, que un sumptuós monument de gloria per nosaltres nos aixeca l'odi verinós que'ns tenen y la ira que'ls fa petar las dents y tremolar las camas. Católichs som los defensors de la Tradició santa; clavats tenim los ulls en aquell resplendent estel que desde las voltas del Vaticá'ns envía sos raigs

d'amor, consol y benedicció, y en Nom del Deu dels exercits derramarém altre vegada, si necessari es, la nostra sang en defensa de la Iglesia Católica, ja que Deu es lo primer y suprém lema qu' enarbola nostra bandera.

Catalans som nosaltres soldats de la causa santa. Fill d'Ausetania es lo immortal Jofre'l Pilós fundador de Catalunya, y fills y hereus del Comptat de Barcelona som nosaltres que *pals* vermells tenim com heráldica legítima de nostra bandera y rebutjem las *barras* d'aixó qu'en dihuen catalanisme, porque las *barras* son la divisa de fills de bordell, y forsosament han de ser de mal estruch per la terra catalana los braons que llena aquest *catalanisme*, que sols calumnia y difamació escup de sa boca y esclafeix la rialla quan pot mal ferir al honrat y ver fill de la terra catalana. Encare ressonan per las valls y serras los esetechs de las canonadas y enrogida's veu encare la terra ab la sang que derramaren nostre soldats en defensa dels furs catalans, que son furs de nostra santa Tradició. Vers catalans som nosaltres, que seguint los *pals* vermells de nostra bandera genuinament catalana, saltabam murallas y desfeyam barricadas y ab los fusells en las mans defensabam los nostres drets vilment usurpats, y en nostre poder tindríam ja altre volta los furs que'ns pertocan, si las bruixas malehidas no haguessen minat nostre camp y las paneras haguessen permanescut tancadas. Encara tenim sang per derramar los catalans fills y hereus llegítims de nostre gran Compte, y derramant sang defensarém los nostres drets, quan la fera revolucionaria obri sas urpas, y en lo cim del Pirineu veurem aixecarse majestuós lo nostre penó dels quatre *pals*, y ressaltant son viu color entre la blanca neu de las montanyas dominará de nou la terra catalana y plens d'alegría cantarem victoria y al cel lo nostre cor agrahit entonarà llohansas. No per aixó deixém d'esser espanyols descendents, com tots los de la península, d'aquells celtas é íbers que per esperit d'independencia patria lluitaban contra'l Cesar romá, aqui'ls ausetans é ilergetas y en l'altre extrém los de Lusitania. Som espanyols com á descendents d'aquells gods á quins reys obehía tota la península, tant si tenían Cort a Barcelona com Ataulf, com quan Recaredo a Toledo tenía aquellas Corts-Concilis en quins ab la unitat católica s'hi refermá l'unitat de patria. Som espanyols porque en la reconquesta no faltaren los catalans en la batalla de las Navas, pera ajudar als nostres germans á sacudir lo jou de la morisma, pera que quedés católica y lliure nostra Espanya.

Carlins som nosaltres, defensors de la Santa Tradició; lo descendent directe per línea masculina, de cent reys, quin tronch es un home de Catalunya, es qui tremola la bandera que ab lletras de sang porta estampadas las grandiosas y jamay prou admiradas epopeyas que feren gran la nostra Espanya. Aquella bandera qu'en mans virils tremola, es la bandera del regionalisme llegítim, per quin nosaltres suspirém y per quin valerosament varem lluitar y tornarém á lluitar quan la hora soni. La llibertat de nostras regions y la unió federativa de las regions formant la nació espanyola, es lo que volém nosaltres y lo que significa la bandera de las santas Tradicions, y per aixó som carlins; volem feros forts á casa nostra y governarnos ab lleys propias y tots á la una clavar

empenta al enemich foraster si vol posar lo peu en nostras terras. Nostres Cabdills nos cridan á la noble ciutat d'Ausona; no hi fassu pas falta no lo diumenge, día 3 del próxim Desembre, al Aplech Tradicionalista; allá'n veurém cara á cara los nobles soldats de la Causa santa, allá estrenyerém de nou las nostras mans y sentirém reviurer en nostres pits aquell entusiasme que ab lo fum de la pólvora y lo retruny del canó'ns feya oblidar los perills de la mort y sols vategaba lo nostre cor per los llorer de la victoria. Allá en l'Ausona de grans recordansas lo navarro Salaberry, apóstol incansable y vigorós rebrot de la Causa Tradicionalista desplegará sos llabis perfumats y'ns farà sentir sa veu autorisada, aquella veu que iniciá la peregrinació obrera a Roma. Allá sentiém á nostre correligionari que ab sa llenga d'or y paraulas de foch planta cara á Salmerón, Canalejas, Pérez Galdós y á la premsa anticlerical; aquell que'n los Congresos de Burgos y Santiago ha copsat la benedicció santa que'ls Prelats sobre son cor, á raig, li derramaban, pasmats vejent al jove navarro convertit en forn d'amor envers lo Sant Deu que al mon criá, y combatre la heretjía ab ferrenys arguments amassats ab la fe santa que sa flayrosa boca á dolls vessaba.

¡Catalunya, patria aymada! ¡Catalunya del nostre cor! ¿Quan será que veurem esgrunadas las cadenas que garrotan los teus brassos y esmicolats los grillons que segan los teus peus? Lo plor trenca'l fill que de cor t'ayma, quan te veu tan valenta y tan esclava y fins ta boca ab forrellat te veu tencada. Madona Santa, vos qu'en Ripoll teniu l'escambell de la terra catalana y del gran Compte, en vostres peus gardeu las cendras, deslliureu aqueixa terra qu'es lo bressol hont se gronxaren aquells nins qu'á l'Espanya dongueren grandesa. Si no fos la nostra terra, no'n tindría Espanya de Balmes que al mon enlluernessin ab lo sol de la veritat; no'n tindría de Verdaguers que dobleguessin los cors ab los llaços daurats que las fadas místicas teixían; no'n tindría de Rogers que las ayguas governessin. No desmayem, no, fills de la gran Tradició qu'á Deu te per guía; nostras regions veurem llibertadas; animemnos uns ab altres, avivem las flamas de l'amor patri que després de Deu nían en lo nostre cor, no perdem la fe en lo Sant Deu dels exércits ni l'esperança en nostra ferma bandera. Lo poble que conserva la fe, no pert l'esperança y lo poble que te esperança logra lo qu'es seu.

LA JUNTA.

Vich, Novembre de 1905.

AEV, "Aspectes polítics-festes" (1905)

5.- *Convocatòria del miting ultracatòlic celebrat a Vic el 1906, amb el suport de les forces conservadores de la ciutat, per a oposar-se al projecte de Llei d'Associacions, elaborat pel govern central.*

“Als catòlics de Vich y sa comarca”

Una lley atentatoria á la Iglesia de Cristo y á la llibertat del ciudadá s'está discutint en lo Congrés dels Diputats. demá ens será imposada com jou d'esclavitut, com llosa que ofegue nostres creencies y asseque nostre cor. Es l'enginy ab que'l despotisme del govern vol ferse árbitre de vida y mort de las associacions, expansió y forsa del nostre poble. es la ratxada d'impietat que ens ve de terra forastera, la consigna d'una lliga tenebrosa que renega de Deu y de tota autoritat, el tro feréstech anunciador de la tempesta que tenim demunt de nostres caps y que en la vehina França, descarrega ja ab tota sa forsa; la opressió, l'usurpació y tancament dels temples, l'allunyament del representant del Papa y l'incautació dels seus documents, la prohibició del culte catòlich, la persecució en totes ses formes de la religió catòlica.

Entre nosaltres encaa s'usan vels yombres; encar's diu que d'aquesta lley res ne tenen que temer els drets y'ls interessos de l'Iglesia; mes no'ns enganyan las apariencies, per que recordém que allá ahont se congría la tempesta han dit ben alt que *la distinció entre catolicisme y clericalisme es oficial per las necessitats de la tribuna, pero en la logia catolicisme y clericalisme son una mateixa cosa.*

La veritat se'ns presenta nua y aterradora. El despotisme dels governs ha arrebatat els bens de l'Iglesia; dels comuns y dels pobres; ab el matrimoni civil ha volgut envilir nostra familia, ab la lley d'Associacions desterrará las Ordres religiosas y traurá del claustre l'oració y'l sacrifici, y de la societat treballadors importantíssims; demá ens imposará una ensenyansa láica, lleansant á Deu dels cors dels nostres fills, y una beneficencia incrédula que negui al pobre, malalt o vell, els consols del sacerdot y'ls cuydados de la filla de la Caritat. Son grahons d'una mateixa escala: el fi es descatolisar al mon. L'obra avansa; un partit polítich l'ha presa per bandera; y aquest partit avuy governa y demá pot tornar á governar. Tremolém si no hi ha unió en les nostres voluntats y fortalesa en les nostres ánimes.

Res hi ha tan íntimament nostre com la fe; l'hem rebuda dels nostres pares; es la nostra alegría y'l nostre consol fins en los majors infortunis, y pertany de dret als nostres fills com prehuada herencia. Es per nosaltres la gloria del passat y tota esperansa del pervindre.

Es, donchs, l'hora d'aplegarnos, y de fer ab lo cap ben alt y'l cor obert á tota mena de sacrificis, pública y brillant ostentació d'aquesta fe y de la mes docil sumissió á las ensenyansas de l'Iglesia y á la direcció del nostre Prelat. Per aixó vos convidém al *meeting* que ab l'ausili de Deu tindrà lloch el dia 23 del corrent

mes, en lo Teatre Principal d'aquesta ciutat, á dos quarts d'onze del matí, per protestar contra el projecte de lley d'Associacions y demás actes del govern atentatoris als drets de l'Iglesia. Acudimhi tots, cumplint aixís els debers de católics y exercint á la vegada els drets del ciudadá reclamant ab enteresa el respecte á la mes sagrada llibertat humana, la llibertat de creurer y de seguir la lley de Jesucrist.

Vich, 14 de Desembre de 1906

Joaquim de Rocafiguera y Vila, President de la *Joventut Católica*.- **Mariano de Rocafiguera y Ventós**, President de la Junta del *Partit Católich Nacional* (integrista).- **Joaquim Vilaró y Matas**, President del *Centro Tradicionalista*.- **Joseph Fatjó y Vilas**, President de la associació catalanista *Catalunya Vella*.

AEV, "Aspectes polítics-festes" (1906)

6.- *Protesta adreçada, per una part de l'obrerisme vigatà, contra el líder republicà local Andreu Serra i Rafart, per causa dels pactes que aquest acordà amb els catalanistes, que no s'arribaran a concretar, de cara a les eleccions generals del 1907.*

“En defensa propia. Protesta de los obreros de la ciudad de Vich”

SR. D. ANDRES SERRA Y RAFART.

Muy Sr, nuestro: los abajo firmados, obreros todos y sujetos al salario y por desgracia al trabajo manual, protestamos de las frases injuriosas que V. nos dirige desde su periódico *La Justicia*; su lenguaje no es propio de una persona bien educada ni de los conocimientos que deben suponerse á un director de partido, ni menos de un periódico que con el de *Republicano socialista*, atropella sin tón ni són la libertad individual que debe tener todo ciudadano para emitir su pensamiento, sea como sea. A V. le sabe mal que los obreros de esta comarca no hayan secundado sus disparatados planes, cerrando los ojos y teniendo la lengua muda; ¡ah! no, Sr. Serra, los obreros estamos en otra esfera: no entregamos nuestra libertad al primer *saltimbanquis* que se nos presente; necesitamos meditar, discutir y estar ciertos de quién nos dirige, pero V. con sus arrogancias y sus desplantes quizá se había figurado que los obreros por falta de instrucción no le veríamos la punta.

Sr. Serra, podrá ser esta ciudad hipócrita y levítica tanto como V. querrá; los republicanos podrán dejar de ser republicanos, los obreros podrán dejar de ser obreros, las personas olvidarse de que son personas y dejar de portarse como á tales, pero V. no podrá negar que sea uno de tantos, pues ni es republicano, ni socialista, ni obrero, ni persona que merezca el trato de las personas serias y decentes. ¿Y quién es V. Sr. Serra que con tanta autoridad fiscaliza una ciudad a su antojo? ¿de dónde viene y qué pretende? ¿viene del caos, por desgracia y quiere levantarse sobre la dignidad de sus consiudadanos? ¿dónde tiene sus méritos? si son su periódico *La Justicia*. Recordemos el número en que V. contestaba á la amonestación del Obispo, diciendo: *Si no me hubierais hecho el vacío en mi bufete no me encontraría donde me encuentro*. ¡Ah hipócrita y farsante! si V. hubiese tenido el bufete como los demás, bien provisto de los hipócritas y católicos, con dinero abundante, no se habría acordado de los obreros, ni republicanos, pero encumbrarse, no teniendo otro camino, vino entre nosotros con nombre postizo creyendo que con la ignorancia de los obreros estaría seguro sobre sus hombros; pero hemos conocido sus intentos y á la primera batalla le hemos arrojado como trasto inútil y hasta perjudicial para nosotros por sus ambiciones y sus imposiciones de dictado

Pero, ¿con quién iba V. Sr. Serra en esta lucha, que tantas victorias canta?...¿serían librepensadores ó masones? creemos que no. Con V. vimos á los caciques fracasados los Sres. Foont y Manxarell, Viguer y consocios, lo más

podrido de la ciudad de Vich; á V. le emos visto hacer el caldo gordo con toda la burguesía de esta comarca; se necesita ser quien es V. para decir que Huelín derrochó el dinero en la compra de votos y no hablar de su aliado Rusiñol, para no querer que los republicanos que aun le siguen se enteren de sus hazañas en esta pasada lucha. V. no quiere que se sepa pero nosotros si que deseamos que todos los obreros y republicanos del distrito sepan que en la «Fraternidad Republicana» de Vich, había una sucursal de compra de votos de los que no querían votar como buenos republicanos, y que en casa del Delegado provincial Sr. Sabatés, se compraban los votos de los republicanos puros, y que todos los adictos al Sr. Serra corrían como energúmenos por la ciudad á comprar votos para el burgués Rusiñol. Díganos el Sr. Serra es muy republicano esto; si acaso será de la República del Sr. Serra que sólo sera buena para sus ambiciones y para su bolsillo, pero para el pueblo es más dura que el pedernal.

Sr. Serra, V. se lamenta porque le quitaron el acta, y es el menos adecuado para pedir el desquite; le vemos la punta, hombre, le vemos la punta; emitimos los votos en favor de V: cuando las elecciones provinciales, pero ya no nos engaña más. Se congratula de la victoria y por cierto, no lo entendemos así los abajo firmantes. Si es que á la postre hay victoria, nos era para los republicanos, pero sí para los burgueses y en especial los de Manlleu; estos han sabido granjearse con sus obreros y ponerlos en berlina á fin de que emitieran sus votos en favor del burgués y catalanista de peor calaña, y debemos decirlo, mal les pese a nuestros compañeros. Se necesita *barra* para halagar á los buenos republicanos de Roda, siendo así que en dicho pueblo le dieron carpetazo al Sr. Serra, saliendo vencedor por una gran mayoría el Sr. Huelín, y después tuvo el cinismo de capitanear y excitar á los obreros que impidieron hacer el escrutinio qu les habían ordenado. También amparó la borricada de la segunda elección, empleando el soborno, la exigencia y la calumnia y por escarnio de sus ideas la nueva compra de votos.

Respecto á los obreros de Vich, no se moleste V., Sr. Serra, cuídese de imprimir en sus propios actos la Libertad y la *Democracia* y purificar el ambiente que V. ha corrompido y ha infiltrado á los buenos republicanos del distrito. Con su carácter de Dictador no se ganará la voluntad de los obreros ni de las demás personas de buen corazón y recto juicio, pues con sus escritos denigrantes parece que ha absorbido una fuerte dosis de catalanismo asqueroso y corrompido.

José Prat.- José Comas Santaló.-José Rius.-Manuel Rovira.-Segismundo Viñas.- José Comas Verdaguer.-José Vidal.-Pedro Roca.-José Verdaguer.-José Salarich.-Luís Rius.-Tomás Salada.-Jacinto Martí y Codina.-Emilio Oliva.-José Vilá.-Ramon Verdaguer.-Ramon Comas.-Luciano Oferil.-Manuel Claveras.- José Buxeda.-Ramon Ferrer (a) Má.-Francisco Llonch.-José Bofía.-Antonio Bofía (a) Pussa.-Ramon Gralla.-Jaime Ripoll.-Ramon Viñeta.-Francisco Serra.-

*José Serradell.-José Romeu.-Jaime Rexach.-Pedro Coma.-José Compta.-
Francisco Canals (a) Sagalet.-Miguel Comas.-Siguen las firmas.*

[Abril o Maig de 1907]

AEV, “Aspectes polítics-festes” (1907)

7.- Carta d'Andreu Serra i Rafart a Narcís Verdaguer i Callís, en la qual el líder republicà explica al polític de La Lliga el motiu del seu suport al candidat conservador Huelín en les eleccions general del 1907 i la seva decisió d'abandonar definitivament l'activitat política.

Vic, 5 de maig de 1907

Sr. D. Narcís Verdaguer.

Distingit company y amich: Tenia escrita una carta com á resposta á sa última; mes me descuidí de donarla al correu y al trovarmela are á la butxaca, deixo d'enviarli per haver passat l'oportunitat, dirigintli en son lloch la present.

Tenint en compte la conducta que ab mi y ab los republicans han seguit los catalanistas d'aquí, que tal vegada vosté no coneix prou; vinguent seguríssima una derrota per culpa de la desunió dels republicans; y tenint enfront dos candidats, un l'Huelin y l'altre un carlista no hauria d'estranyarli gens l'actitud per mi presa en las passadas eleccions decantantme a favor del primer, encar que una cuestió purament personal'ns separés. La unió de carlistas y catalanistas produhí l'immediata reconciliació de l'Huelín ab mi, donantme las mes cumplidas satisfaccions.

Jo vaig fer un gran sacrifici segons una repugnancia que sentia per l'Huelín, mes aquest y molts sacrificis que solsament los cors nobles son capassos de compredrer. Mes los catalanistas d'aquí son animes baixes que no'm comprenen o si em comprenen son prou vils pera faltar á la veritat publicant espais informatius contra mi, despres que ells mateixos feren los que'm defensaren de las calumnias ab que'm feriren en las eleccions penúltimas. Llavors, porque a ells los convenia mon apoyo, era jo una persona integra; are dihuen que m'he venut ab l'Huelín.

La campanya política ha sigut noble y honrada fins que'ls catalanistas prengueren part en ella. Ni jo havia atacat las personas de'n Junyent y de Huelín de modo que ferís en lo mes minim sa dignitat, ni cap d'aquestas m'havia ofes á mi particularment.

Han hagut de ser los catalanistas los infames que sucant la ploma en lo bri de la calumnia han ferit cobardement ma honra y dignitat personal. En Font y Manxarell que sembla persona formal y seria y no ho es, ha batut el record contra mi ab ofensivas paraules ditas en lo mitin celebrat en lo Teatre Principal. L'home que com en Font ha fet l'evolució mes completa desde revolucionari fins á carlí y ultrarreaccionari no te autoritat pera judicar á ningú. De tot aixó'n resulta que en comptes d'acostarnos, nos hem separat mes y mes nosaltres dels catalanistas, sens qu'oviri l'esperansa de que may poguem anar junts.

Passada ja la lluita y restablerta la calma tinch de dirli que vosté y jo som los unichs que restem perjudicats. Vosté, porque si la conducta dels catalanistas

d'aquí no hagués sigut tan destcada contra mi, seria nostre diputat a gran satisfacció meva. Y jo, perque desengañat de tot, em retiro á casa pera no ser mes victima de ningú.

Servidor de vosté son afectuosissim amich y company.

Andreu Serra
[signatura]

ANC, "Fons de Narcís Verdaguer i Callís": Correspondència rebuda. (1907)

8.- *Full volander, distribuït a Osona per les societats favorables a la Solidaritat Obrera, anunciant la celebració de tres actes contra el republicanisme lerrouxista.*

“A las organizaciones obreras de la comarca de Vich”

Estimados compañeros: El Consejo de la Federación de Sociedades de Resistencia de la Comarca, de acuerdo con las organizaciones federadas de Vich y de Roda y con valiosos elementos obreros de Manlleu ha designado los días 27 y 28 del corriente para la realización de tres importantes mitins que tendrán efecto en las citadas poblaciones. El objeto de dichos mitins es dar á conocer á los trabajadores de la Comarca las circunstancias que concurren en la lucha entablada entre la Sociedad, El Arte de Imprimir, de Barcelona, y el diario *El Progreso*, de la misma localidad, conflicto que tanto ha llegado á apasionar los ánimos de los obreros barceloneses y aun de la mayor parte de los de esta región. A los repetidos actos, entre otros camaradas, tomarán parte compañeros pertenecientes al Consejo de Solidaridad Obrera y al Arte de Imprimir, los cuales al propio tiempo que pondrán de manifiesto la infamia realizada por los que dándose el dictado de defensores del obrero, se burlan de éste, le escarnecen, le tratan como los peores burgueses y pretenden pisotear su honra espondrán, con la competencia de todos reconocida, las ventajas del sindicalismo y el verdadero carácter que el mismo debe revestir para llevar cumplidamente los fines á que está destinado.

¡Trabajadores de la comarca!

Por vuestra cultura, por el bien general de la clase trabajadora, por el amor á la Asociación que debeis sentir, honrad con vuestra presencia los mitins convocados y encareced su asistencia á todos los compañeros que sientan deseos de mejoramiento y propósitos de emancipación. LUGAR Y HORA EN QUE SE CELEBRARÁN. VICH el 27 á las ocho y media de la noche en el *Centro Obrero*. MANLLEU el 28 á las diez de la mañana en el local *Teatro Garcia*. RODA el 28 á las ocho de la noche en el antiguo *Café Escolá*

Febrero de 1909

AEV, “*Aspectes polítics-festes*” (1909)

9.- *Text enviat, el mes de setembre del 1909, pel caporal del Somatent de la Plana de Vic, l'hisendat Ramon Vilaplana i Pujolar, a tots els membres d'aquesta institució. Es tracta d'una proposta de reorganització del Somatent del districte, acordada durant una reunió de caporals i sostscaporals portada a terme el dia 11 d'aquell mes. El motiu de la trobada està relacionat amb els fets de la última setmana de juliol en què es produïren protestes populars arreu de Catalunya, amb especial incidència a Barcelona, on foren cremats nombrosos establiments religiosos.*

“Projecte d'organització del Somatent de la Plana”

Els lamentables acontexements de la darrera setmana del passat Juliol foren de grans ensenyanças pe'l Somatent, evidenciant, una volta més, qu'allí ahont l'Institució funciona ab organització vigorosa y ab perfecte disciplina quedan garantits els intangibles interessos que té en sagrada custodia, demostrantse, ensemps, que la falta de previsió y de solidaritat han sigut causa, en alguns punts, de verdaders y deplorables fracassos. Quan venen días tan terriblement crítichs com els esmentats, solsament una noció clara, precisa y terminant de la tasca que pertoquei cumplir á cadascuna de las agrupacions de que's comosa el Somatent armat de cada comarca, pot fer verament eficaz y feconda l'acció parcial y comuna del cós á que'ns honrem de pertanyer, per el manteniment sens treva de la pau y de l'ordre, salvaguardant tots els interessos llegítims, assolint, aixís, airosament, el compliment dels enlayrats fins pe'ls quals l'Institució ha sigut creada.

Tenint en compte tals consideracions com y també que la garantía més ferma y permanent d'una comarca es vincula essencialment en els elements sans de la mateixa, y, per fi, qu'el Somatent en els públichs trastorns, té de suplir á la força pública quan el pays queda forçosament orfe de dita força per trobarse aquesta consentrada en els grans centres urbans; en armonía ab lo prescrit en el Reglament pera'l cós de Somatent de Catalunya y especialment ab els fins assenyalats á l'Institució en els articles 1er y 4rt del mateix, creyem molt del cás acordar una fórmula concreta d'auxili mutual pera'l Somatent de la Plana, per si desgraciadament, lo que Deu no ho permeti, se tornassen á presentar novas ocasions per l'istil de las aludidas.

A tal efecte se somet á la deliberació dels reunits el següent *Projecte d'organització del Somatent de la Plana*, cuydadosament estudiat, per si després de convenientment discutit y, en sos cas, modificat en lo que's cregui susceptible de millora, s'acorda elevarlo á l'Autoritat de qui correspongui, impetrant sa aprobació en la forma qu'estimi més convenient y oportuna.

Els somatents de Vich, Manlleu, Torelló, Roda, S. Hipòlit de Voltregà, S. Vicens de Torelló y S. Quirse de Besora, atendrán en temps de revoltes pura y exclusivament al sosteniment del ordre en sas respectivas localitats. Al indicat

objecte, sempre que's consideri necessari y partint del principi que «val més prevenir que reprimir», se farán rondas de días y de nits; se posarán retents en els llocs més estratègichs de llurs poblacions; vigilarán els depòsits de petroli y explosius que no s'hagin pogut retirar en lloch convenient y'ls edificis més amenassats, y d'un modo molt particular cuydarán de tenir ben guardat lo campanar per poder tocar á somatent quan convingui.

Els somatents dels demés districtes municipals del partit de Vich y alguns circunvehins, després d'atendre á la conservació del ordre en sas respectivas localitats, escullirán el contingent major possible d'homens més decidits y animosos, quin convenieientment armats y municionats anirán á ajudar als dels pobles vehins en la forma que's dirá.

Els de Centellas, S. Martí de Centellas, Balenyá, seva, Tona, Brull y Viladrau, cuydarán en especial de aislar els elements revoltosos de la Plana ab los del Vallés y Moyanés, á fi de que no puga haverhi comunicació entre ells; cuydant al efecte de la vigilancia dels camins y carreteras del Congost y S. Feliu de Codinas, detenint als sospitosos y batent als revoltosos que pugin de baix ó de Caldas.

Els de Castellcir, Collsuspina y Montanyola cuydarán de la vigilancia de la carretera de Manresa, podent esser reforçats, en cas de convenir, per una ó varias seccions dels somatents de S. Martí de Centellas, Balenyá, Tona y Malla. uns y altres procurarán tenir bonas confidencias y avansadas á peu y á cavall per la part de la Garriga, S. Feliu y Moyá per enterarse y donar avís de lo que passi y obrar en conseqüencia.

Els dels pobles de Riudeperas, Sta. Eugenia, Sentforas, Vilatorra, Vilalleons y Sta. Eularia cuydarán d'ajudar als de Vich, y al efecte, quan las circumstancias ho demanin tindrán forts retents pe'ls voltants de la ciutat disposats á entrar en ella al primer avís. Y al primer toch de somatent de la campana de la Pietat hi respondrán totas las demés de la ciutat y las dels pobles últimament nomenats y á més las de Taradell, Gurb, Malla y Folgarolas, acudint sens pérdua de temps tots els homens honrats á prestar auxili á sos companys.

Els cabos dels mateixos, d'acort ab els de Vich, tindrán ficsats els llocs de reunió dels somatents, punts que deurán ocupar els retents y'l modo d'ocupar ó defensar la ciutat. Els de Taradell ajudarán als de Vich ó del Congost segons las circumstancias ho demanin, y'ls de Malla anirán á Vich ó Collsuspina, segons convinga.

Els de Gurb, Tavérolas y Folgarolas cuydarán de la vigilancia de las carreteras de Ripoll, Manlleu y Roda y demés camins, á fi d'aislar els revoltosos de Vich ab els de la conca del Ter y al efecte tindrán forts retents en els punts més á propòsit, deguent els de Gurb estar disposats á acudir tots ó part á ajudar als de Vich ó Manlleu, segons la necessitat hi obligui, y els de Folgarolas farán lo mateix respecte de Vich ó Roda, pero no els de Tavérolas que junt ab el contingent que'ls de la parroquia de Vilanova de Sau hi envihin vigilarán el seu únich objectiu que será Roda.

Els de las Masías de Roda atendrán solsament á la vigilancia del seu districte y al de la població. Els de Corcó reforsats ab contingent de Rupit, Pruit, Tavertet y Sau ocuparán la serra de Llafrenca á Lourdes per ajudar á mantenir l'ordre á Manlleu, Torelló y Roda si las circunstancias ho fan necessari. De convenir, reforsats ab part dels somatents de Masías de S. Pere, podrían destinarse forsas suficients per aislar els de Manlleu dels de Torelló, corentse per las serras que separan las dos poblacions. Part dels somatents de Masías de Voltregá ocuparán el Santuari de la Gleva, y reforsats ab els de Sta. Cecilia y S. Bartomeu del Grau defensarán el pas del pont del Ter, aislant aixís els de Manlleu per aquella part, é imposant l'ordre als de la parroquia de S. Hipólit de Voltregá. Els de la part de dalt de Masías de Voltregá se situarán en la parroqui de Vinyolas y junt ab els de S. Boy y Orís de dalt defensarán els passos d'Ordeig, La Coromina, y Conanglell. També cuydarán dits somatents d'ajudar en lo possible als d'Orís de baix y Saderra per evitar desordres en aquellas colonias. Els de Sobremunt se situarán á Serratosa per acudir á la Gleva, S. Hipólit ó Vinyolas, segons convinga. De volguer els de Perafita ajudar á tan bona obra, podrían enviar algún contingent per reforsar als de Serratosa ó sía als de Sobremunt, obrant en un tot ab connivencia ab els mateixos. Part dels somatent de Masías de S. Pere podria operar juntament ab la secció que'ls de Corcó destinin á Lourdes per ajudar als de Torelló; l'altre part dels de Masías ab la cooperació dels de S. Pere y La Bola, els sería facil auxiliari als de Torelló ó S. Vicents, segons las necessitats d'una ó altre població. Els de Besora, Vidrá, Sora y S. Agustí de Llussanés acudirán en ajuda dels de S. Quirse, procurant aislarlos en lo possible tan per alt com per baix, y al efecte las secciones dels somatents de la part del nort ó de tramontana dels tres termes municipals primerament nomenats, al primer avís ja prendrán punts per damunt de Montesquiu en els llochs previament senyalats en una y altre part del Ter, per privar tota comunicació dels revoltosos de S. Quirse ab els de Ripoll y, segons com, part dels altres somatents desde la Costa de Cogulera podria aislarlos dels de las colonias d'Orís y Saderra. De organisarse els somatents de la part de Ripoll, als de Llaers y Subeyas correspondria aislarlos ab els de S. Quirse y llavors totas las forsas del quatre pobles avans nomenats podrian vigilar més bé als d'aquesta població y als de Montesquiu. Els d'Olost y Oristà cuydarán en especial de la vigilancia de las carreteras y camins que uneixen la plana de Vich y conca del ter ab la del Llobregat y de nolt convenir enviarán alguns contingents á S. Quirse ó á Collsuspina segons se fassi necessari. Els d'Ossormort vigilarán la carretera de S. Hilari.

En las nits y horas de més perill, en especial els pobles que hagin fet la caritat d'enviar sos millors homens en ajuda de sos vehins, tindrán guardia al campanar per tocar á somatent tan prompte sentin tiros ó que hi toquin en el poble vehí, y llavors tots els somatents y demás homens de bona voluntat acudirán presurosos en els llochs previament senylats per llurs cabos á fi d'acudir en auxili de sos germans, corretgint y castigant tota mena de desmans é

imposant l'ordre. Tots els cabos y encarregats de grupos se posarán d'acort ab els que deguin obrar en connivencia per obrar després en conseqüencia, no faltant jamay á l'hora convinguda al lloch previament assenyalat; donchs de la demora ó incumpliment podrián resultarne fatals conseqüencias. Sempre y en tots casos s'obrará d'acort ab las Autoritats constituídas com y també ab la Guardia Civil y Mossos de las Esquadras.

Vich, Septiembre de 1909

AEV, "Aspectes polítics-festes" (1909)

10.- *Full volander repartit als pobles del Districte de Vic per a les eleccions a Corts del 8 de maig del 1910. Es tracta d'un text en forma de carta del candidat liberal Ròmul Bosh i Alsina, en el qual exposa els motius que han de moure els electors a votar la seva candidatura.*

“Electors del districte de Vich”

Si surto avuy de la vida privada y vinch á vosaltres, aspirant á obtenir vostra honrosa representació en el Congrés dels Diputats. Es porque m'ho han demanat importants elements del districte, y cedint á prechs de persones y entitats per mi molt respectables. La meua posició dintre de l'industria y del comerç, y'ls càrrechs qu'he desempenyat en ma ja llarga vida pública, m'excusan de formular programes y de fer promeses. No so foraster entre voslatres: tots me coneixeu: y jo conech també aquest districte que'n tot temps s'ha distingit per son bon sentit y patriotisme.

Les meues relacions particulars ab els homes del actual Govern no signifiquen renúncia de ma independència, sinó garantia d'influència major á favor del districte, y si un dia's trovessen en lluyta les exigències de partit y'ls lligítims interessos generals del país, ó particulars d'aquesta terra, no repararia en sacrificar aquelles exigències, posantme decididament á la defensa d'aquestes interessos. Prou vegades he tingut de ferho y ho he fet ab l'enteresa de totes mes forces. Vosaltres meteixos heu recordat fets que aixís ho demostran, rellevantme d'esmentarlos ara novament. Sempre he cregut y practicat que'ls devers sagrats del home públich están molt per sobre de ses amistats polítiques só personals. Y si en l'ordre econòmic he defensat sempre ab fermesa els veritables interessos de la terra, ab major empenyo tinch de sostenir els dictats d'ema consciència y'l criteri d'aquelles ben arrelades conviccions religioses, que ab justicia reconeixen en mi els proponents de ma candidatura, devant dels altres problemes d'un ordre superior, com ho son sempre els qui's refereixen á la fe y á la moralitat dels pobles.

Com vosaltres heu comprés, estimo y desitjo les llibertats populars d'antich molt arrelades en Espanya y tant valentment consignades en les constitucions de nostra Catalunya, llibertats que, si son una necessitat imprescindible de la vida moderna, no poden existir sense l'ordre, base essencial de la societat y del progrés. Per axó anyorant aquelles llibertats, desitjant la veritable autonomia dels municipis lliures d'una centralisació qu'ofega ses iniciatives, sento immens amor per Catalunya y treballaré pel logro de ses lligítimes aspiracions, en armonía ab la lley històrica de l'unitat nacional tant noblement definida y defensada per l'insigne Balmes, qual Centenari anam á celebrar y a quines solemnes festes tinch de contribuir ab ma personal cooperació y ab lligítima influencia del Diputat del Districte, si m'honoreu ab vostres sufragis.

De tots vosaltres espero mereixer la consideració de candidat, que no aspira á la representació en Corts desitjos d'edres personals, sinó per treballar en be de la patria y molt particularment pel millorament de la classe obrera, qual benestar deu procurarse ab obres y no ab paraules d'adulació y promeses irrealisables.

Y dit axó, me concediu ó no'ls vots, queda sempre servidor vostre y del districte.

Rómulo Bosch Alsina

Vich, 21 d'abril de 1910.

AEV, "Aspectes polítics, 1843-1913" (1910)

11.- *Manifest electoral que els seguidors del carlí Miquel Junyent van fer públic a finals d'abril del 1910, per tal de contrarestar el que, prèviament, van repartir els partidaris del liberal Ròmul Bosch i Alsina, de cara a les eleccions a Corts del 8 de maig d'aquell any.*

“Electors del districte de Vich”

No venim pas á fervos la presentació de D. Miquel Junyent y Rovira. Tots els coneixeu. No es el Sr. Junyent un home, que necessiti ser presentat ab paraules altissonants, parentes de la buydor y que's tradueixen ordinariament en amarchs desenganys. La seva mellor apologia son els fets. Acaba d'esser el nostre Diputat en la proppassada lleyislatura, y cap de vosaltres ignora que sempre han ocupat ab preferencia sa atenció els interessos morals y materials del nostre Districte. Carreteres, estació pecuaria, estació del ferro-carril, subvenció pe'l Congrès Agrícola, subvenció promesa pe'l Centenari d'en Balmes y altres coses que no hem de recordar, parlan ben alt a favor de la gestió del Sr. Junyent, com á Diputat.

No més, donchs, ens dirigim á vosaltres per recomenarvos que'l torneu á votar en les próximes eleccions, en virtut de sa conducta passada. Més que més, quan quedan en peu els meteixos motius pe'ls quals li otorgárem la nostra confiança. Acceptá'l Sr. Junyent la nostra representació á les Corts en aquella data memorable, en que tot Catalunya se alsá com un sol home contra'l centralisme absorvent del Estat espanyol. Y tots, sens distinció de partits, li donárem l'investidura de Diputat, perque vegérem en el seu programa electoral l'expressió dels sentiments generals del país.

El seu programa d'are, es el seu programa d'aleshores y el de tota sa vida. El constitueixen principalment les dues afirmacions que formen l'ánima del nostre Districte y encarnan la nostra historia y'l nostre modo d'esser; l'afirmació religiosa y l'afirmació regionalista. Ell l'ha mantinguda sempre ben alta la bandera religiosa y regionalista, á les Corts, en la Direcció de *El Correo Catalán*, en els mítins y en els aactes de propaganda contra les escoles sense Déu, que son anti-catalanes, com anti-religioses. Ell la mantindrà ben alta, are que es indiscutiblement més necessari, si obté la nostra representació, en front del sectarisme y del centralisme del govern.

¡FE Y PATRIA! Veusaquí'ls dos lemes primordials del Sr. Junyent. Y dintre d'aquestos lemes, de tanta eficacia y de tan imprescindible actuació en les presents circumstancies, hi caben totes les idees justes, tots els interessos lleyítims de totes les classes de la societat: perxó la candidatura del Sr. Junyent no es la candidatura exclusiva de cap partit, es la candidatura nostra en tota la extensió de la paraula, y el seu nou triomf, pe'l qual demanam la cooperació de tots els bons ciutadans, será devant de tot Espanya una nova afirmació del nostre pensar y del nostre esser.

Als obrers no volem deixar de recordarlos la hermosa manifestació de simpatía que tot el pobles de Sant Hipòlit organisá en honor del Sr. Junyent, per haver acceptat la representació de la classe obrera y lograt la reapertura de una fábbrica tancada. Aquest sol fet el fa mereixedor dels vostres sufragis y demostra que'l Sr. Junyent está sempre disposat á sacrificar-se, á fi de conciliar tots els interessos en profit de tothom.

¡Electors del Districte de Vich! En presencia de la descarada persecució de que es objecte la idea religiosa, en la fonda crisis que atravessa la idea regionalista, y com a conseqüencia d'aixó, devant dels perills que amenassan á tots els ideals nobles de justícia, pau, armonía y ordre, cal que la patria d'en Balmaes y el seu districte, terra clássica del amor á Deu y á Catalunya, envíi al Parlament del Regne un home d'història religiosa y regionalista immaculada, un home de conviccions arrelades, incapás de claudicacions y defensor acérrim dels nostres interessos fundats en les bases incommovibles de tot l'ordre social. Y tal es el Sr. Junyent. Perxó vos pregam que feu triomfar ab els vostres vots la candidatura de

D. MIQUEL JUNYENT ROVIRA

Vich, 27 d'abril de 1910.

Lluís Pericas, Félix Fages.—DE VICH: Joan Dou Blancafort, Mariano Vila Teixidor, Joseph Vilaplana Pujolar, Joan Comella Colom, Joseph Terricabras, Ramon Maresch, Joseph Viñas, Joseph Ma Alavall, Segimon Segalés, Mariano de Rocafiguera, Antón de Espona Nuix, Joseph Ma Calderó, Ramon Espona Sitjar, Joaquim de Rocafiguera, Joseph Espona Vila, Joseph Comella Colom, Joseph Gamisans, Jacinto Claveras Roca, Lluís Pujol.—DE MANLLEU: Lluís Rierola, Joaán Guardiet, Joseph Puigsech, Bonaventura Vilamala, Jaume Crespi, Lluís Roqué, Pere Puntí, Joan Camprodón, Joan Tort, Joan Serra, Joseph Portabella, Ramón Mora.—DE TORELLÓ (Sant Feliu): Miquel Font, Ramon Bassas, Manel Vinyals Urpiá.—DE SANT QUIRSE DE BESORA: Joseph Camps.—DE RODA: Ramon Torrents, Camilo Arisa.—DE SANT HIPOLIT DE VOLTREGÁ: Joseph Arboix, Manel Ferrés, Bernardí Miralpeix, Olaguer Mir.—DE MASIAS DE VOLTREGÁ: Joseph Lacambra, Joseph Gallifa, Francisco Parés, Francisco Dalmau, Francisco Roig, Joseph Comas.—DE ORISTÁ: Joseph Bach Xicoy, Ramon Boladeres.—DE FOLGAROLAS: Joan Nogué, Anton Nogué.—DE GURB: Joan Pladelasala, Ramon Falgueras, Pere Quer, Miquel Guardia.—DE RIUDEPERAS: Joaquim Albó, Ramon Verdaguer, Francisco Roca, Joseph Comas, Miquel Bau.—DE CORCÓ: Pere Soler, Nazari Bracons.—DE SANT PERE DE TORELLÓ: Joan Vilaró, Francisco Vinyolas.—DE SANTA CECILIA DE VOLTREGÁ: Isidro Capdevila, Lluís Jutglar.—DE MALLA: Ramon Torres, Joan Vinyeta.—DE SANT VICENÇ DE

TORELLÓ: Domingo Torrents.—DE ORÍS: Carlos Saderra.—DE SANT
BARTOMEU DEL GRAU: Lluís Roca.—DE TAVERTEU: Joan Euras.—DE
MONTANYOLA: Joan Arau.—DE SOBREMUNT: Pau Rifà.

AEV, "Aspectes polítics, 1843-1913" (1910)

12.- *Full volander distribuït pels pobles d'Osona, en el qual es convidava la gent de la comarca a la inauguració, el dia 22 de juny del 1913, de l'obelisc commemoratiu de dicat a les víctimes de la matança de Collformic.*

“La creu de Collformich”

La Comissió encarregada d'erigir una Creu monumental en el lloch ahont se desenvolupà la luctuosa tragedia de la matança desapiada que una partida carlista executà ab tants ciutadans y germans nostres, en los tristos dies del 10 y 11 de Janer de 1874, fa a saber a tots los qui han donat lo seu óbol per l'obra y a tots los vehins en general, que la Creu está ja alçada en aquell indret de *Collformich*, y que ab la autorisació del Govern Civil de la Provincia y beneplacit del Prelat Diocessà, *se procedirà a la cerimonia de la inauguració de la Creu, lo prop- vinent diumenge, dia 22 del corrent.*

Al satisfer una aspiració general dels honrats habitants de la comarca, dedicant eix piadós recort a les víctimes a *Collformich* inmolades, la Comissió espera que, a pesar d'ela distancia y lo desavinent del lloch, serán molts los qui voldrán concorre al acte inaugural y que tots los qui's reuniran en aquelles agrestes estribacions del Montseny, que serán pels vigatans d'inesborrable recort, al peu de la Creu erigida per suscripció pública farán ostentació dels seus sentiments d'humanitat, pregant per les víctimes, execrant la iniquitat comesa y fent vots pera que may més ayxeque en nostra terra son cap aborrible la discordia civil que tantes vegades ha desgarrat les entranyes de la Patria.

Ab la actitud severa y digna dels qui aman la llibertat dels ciutadans, no ab apassionaments ni estriccions ofensives, hem de reunirnos, lo *diumenge 22*, a *Collformich* a saludar el simbol de la caritat y de la llibertat que ha erigit en mitx de aquelles soledats la proverbial pietat de nostres conciutadans y amichs als qui donam les més expressives gracies per sa cooperació a una obra ab la cual se compleix un deber sagrat de piadosa recordança.

Vich, 15 de Juny de 1913.

Rómulo Bosch y Alsina.- Domingo Camps y Gudiol.- Joaquim Prats y Dachs.- Joseph Ma. Subirachs.- Joseph Fatjó y Vilas.- Joseph Sendra.- Martí Garriga y Blanch.- Manel Moret y Plá.- Lluís Viguer y Solá.- Enrich Blanch.- Joseph Bassols y Molas.- Miquel Comella.- Eudalt Guix y Rovira.- Ramon Comas y Santaló.- Bartomeu Soler.- Albert Buxó.- Joseph A. Ferrer, Brull.- Joseph Prat y Solé y Anton Blanch, Roda.

AEV, “Aspectes polítics-Festes, 1901-1935” (1913)

13.- *El programa de la festa major del 1914 incloïa uns versets satírics, la tradicional “Crida”, en els quals es repassaven els esdeveniments més significatius de l’any a la ciutat de Vic, entre ells les eleccions a Corts.*

“Cosas de casa”

[...]

Eleccions de diputats

Pro per eleccions renyidas
las de Diputats á Corts;
jo no se perque ho prenía
certa gent ab tan ardor,
fins carlins escrupulosos
s’haurían trencar el coll
per defensar a un fulano
lliberal conservador.

Va passá una cosa estranya
que no l’entendrà pas tothom.

Els carlins se preparaban
per doná a Gich els seus vots
y fer guerra descarada à Camín, conservador,
pro’s retira Gich y s’alsa
Narcís Verdaguer... ¡minyons!
¡els carlins, á corra-cuyta,
á Camín s’empassan tots!
¡Fins la Junta Diocessana
que en política re hi vol,
desde’l periódich jaumista
varen ferla aná en renou!

Y aquí'm callo moltas cosas
y no vuy citar cap nom,
perque... vaja... algunas galdas
pujarían de color.
Contra d'un govern tant murri
había d'alsarse tothom.
¿No veyeu qué diu el Bisbe
en sa carta als Senadors
y diputats? Diu que espera
que faran la guerra á mort
á las lleys anticatolicas
que'l govern implantar vol.
Donchs si li van per la banda

Y li donan els seus vots,
Vol di'aixó que també apoyan
Sos projectes destructors.

¿Qui l'entent aquest misteri?
¿molts carlins tornarse boigs
per un candidat d'en Dato?
¡aixó no te explicació!
s'haguessin quedat á casa
no donant á cap el vot
ja que cap d'ells satisfeya
les seves aspiracions,
aixó ningú ho estranyaba,
pro... ¡lluytar com van fer molts...!
per comprendre aquest enredo
no tinch pas el cap prou gros.

Además tampoch m'explico
que algún d'ells digui que'el *Nort*
es pitjor que *La Justicia*;
per di aixó es precís ser boig;
¿doncs qué deu ser la *Gazeta*
si'l *Nort* ja es tant dimoniot?

¡Ja hi ha sort que'els brams dels ases
no arriban al cel de tros!
(¡Y... are'm venen unas ganas
de dir qui es que va di aixó!)
Donchs els carlins de la Plana

¿qué s'han fet? ¿ahont son? ¡manoy!
Jo 'm pensaba que's bastaban
Per guanyá unas eleccions,
Pro hasta ab el govern fent ali
han perdut de ¡setcents vots!
Antes feyen molt respecte
pro are..., es veu que son molt poch.

L'*Ausetania*'m va fer gracia
l'andemá de l'elecció
va dir, cla y net, que apoyaba
á Camín, pels dinerons.
¡M'agrada aquesta franquesa
no la sol tenir tothom!

Camín á pique

Peteneras

Verdaguer no va aná á pique,
com l'*Ausetania* va dir,
el qui va desembarcarhi
á pique, va ser Camín.

Si va aná a Pique, don Joan,
y shi está be, que no's mogui,
y no probi de tornar,
per l'amor de Deu, no ho probi.

y no s'acosti may més,
perque, corra tal pillastre,
que si's torna á presentar,
tornará á tenir un desastre.

li costá vint mil pessetas!
l'elecció ¡quin desatino!
¿y donchs qui l'aconsellaba?
¿pudé el Duch de Solferino?

BJT-CL, "Programes de Festa Major" (1914)

14.- Article anònim publicat, el 1915, en el periòdic catalanista “Gazeta de Vich” en el qual es palesen les reserves del regionalisme vigatà, que es declarava neutralista, envers les potències aliades que participen a la Gran Guerra i es justifiquen les estratègies bèl·liques dels estats centrals.

“La Crueltat en la guerra”

Per alguna cosa’ls antichs tenían aquell proverbi: *bellum omne malum*, açó és: que la guerra porta tots los mals. Aixís es que a nosaltres que hem vist per exemple una guerra civil a casa nostra, y hem presenciat actes de ferocitat y de venjança entre germans d’un mateix poble y raça, no’ns hem d’estranyar de lo que passa per eixos inmensos camps de batalla, hont no’s respira més que baf de mort y no’s veu res mes que escenes de destrucció. Lo que no podem sufrir es la parcialitat y mala fe ab que’ls aliats y especialment los hipòcritas inglesos pintan les crueltats dels alemanys, per atraure sobre ells la odiositat de tot lo mon.

Per aixó, encara que molt crua y brutal hem d’aplaudir la sinceritat ab que acaba de parlar un coronel de l’exèrcit anglés, F.N. Maude, en lo diari *The Evening Standard*: “Es una hipocresía, diu lo militar, del pitjor llinatge insultar als marins alemanys per la agressió a la nostra costa del Est, calificantla, com ho fan el periòdichs, de violació d’una lley internacional; puix que nosaltres *hem d’efectuar actes més terribles* en les ciutats alemanyes que atravessarém tot anant a Berlín. Los oficials que actualment están en campanya protestan molt justament de la actitud d’ela nostra premsa, perque no hi há res que odie més un combatent com la censura dels actes de nostres enemichs, *actes que també nosaltres haurém de cometre.*” Y com a comentari de lo que diu el coronel Maude hi posarém dues frases del primer lord del Almirallat anglés: “La essencia de la guerra es la violencia. La moderació en la guerra es imbecilitat”.

Y aqueixes máximes qui més horriblement les ha practicades ha sigut la Russia en los payssos invadits de la Polonia austríaca. Perprobarho no hem d’ofer mes que copiar uns trocets d’una correspondencia de Viena del 7 de Janer publicada en *La Vanguardia* de dissapte: “Alguns corresponsals de guerra extrangers han recorregut part de la Galitzir ocupada pels russos. El corresposnal de *La Sera* conta que han quedat destruhits los centres de cultura polaca entre altres Tzernopol y Lemberg; que’ls castells dels magnats polachs han sigut saquejats y ha sigut portat a Russia tot quant hi havia de valor artístich o arqueològich. Ni la residencia de Joan Sobieski a Podhorca ha sigut respectada. Tarnobrzey, Kolbussara, Dobraya, Dembiza, Rzeszow, Tarnow...totes ciutats importants de la Galitzia han sigut víctimes dels cossachs que s’han encarniat principalment en les cases dels capellans catòlics y en los palaus dels potentats. Aquí aqueixes relacions y les semblants que fan altres periòdichs han causat fonda tristesa, perque tals atropells no poden justificarsee

de cap modo. Ni les ciutats ni les pagesies arrasades havían oposat resistència al invasor, ni'ls polachs de la Galitzia se han surtit dels límits de son reconegut y peculiar esperit pacífich.”

Lo Czar, quan se va declarar la guerra, prometé als polachs que restauraría lo regne de Polònia. Ja's veu quina sería aqueixa reconstitució feta pels cruels y eterns perseguidors del catolicisme a la Polònia russa. Ni França ni Anglaterra poden dir que lluytan per la civilització y contra la barbarie tudesca, mentres tingan d'aliada a Rússia, y confien la seva victòria en los nombrosos contingents que a corre-cuyta mobilisa lo ferotge moscovita per *aplastar* a l'Alemanya.

“*Gazeta de Vich*”, (21 gener 1915), p. 1-2. [article sense signatura]

15.- *Article necrològic dedicat a Torras i Bages, aparegut al periòdic de l'esquerra catalanista "El Poble Català"—que el bisbe de Vic havia prohibit llegir als catòlics—, en el qual es fa un recorregut per la biografia del bisbe de Vic, subratllant la seva contribució al renaixement de la cultura catalana i la seva extensa obra en el camp del regionalisme.*

“El doctor Torras i Bages”

A les vuit del vespre d'abans d'ahir morí a Vich el gloriós prelat doctor don Josep Torras i Bages. El doctor Torras nasqué al Mas de Can Gumà de la parroquia de Les Cabanyes (Vilafranca del Penedès), el 12 de setembre de 1846. Estudià les primeres lletres al Col·legi Tarrida, de Vilafranca, com així mateix els primers cursos de batxillerat que acabà a l'Institut d'aquesta ciutat, passant després a la Universitat per estudiar les carreres de Dret i Filosofia i Lletres essent deixeble d'aquells il·lustres ciutadans que foren Milà i Fontanals i en Xavier Llorens, dels quals va ésser més tard un gran amic. Fins a l'hora de la mort, que els va admirar-los.

Durant la seva joventut va viure en aquesta ciutat en la mateixa despesa amb el que era condeixeble seu doctor Sardà i Salvany. Al determinar-se a seguir la carrera eclesíàstica va cursar el primer any de Teologia al Seminari de Barcelona i després al de Vich, on va ordenar-se de sacerdot el 1871. Més tard va doctorar-se en Teologia al Seminari de València. Una vegada sacerdot i durant alguns anys va ésser professor de Seminari d'aquesta diòcesi exercint un poderós mestratge en la formació dels nous sacerdots.

Fill d'una família que disfrutava d'una excel·lent posició social, va fundar un penitencier en la capella de les religioses de Valdonzella que ell va encomanar a l'episcopat. En la seva casa hi reunia una vegada la setmana un aplec d'artistes i literats formant una colla a que va tenir general nomenada. En ella va néixer la idea de la fundació del Círcol Artístic de Sant Lluç, de la qual entitat va ésser el difunt consiliari començant l'any 1894 una tanda de conferències, com ho són: “De la funció artística”, “De l'infinit i del límit de l'art”, que va donar en 1896, “Del verb artístic”, que va donar en 1897, “La llei de l'art”, en 1905. Era fundador de La Lliga Espiritual de Nostra Dòna de Montserrat i d'ella va ésser també consiliari fins que va ser consagrat Bisbe de Vich. L'any 1892 va presidir el Certamen Catalanista de l'Acadèmia de la Joventut Catòlica d'aquesta ciutat pronunciant un magnífic parlament sobre el tema “La poesia de la vida”.

Són moltes les obres que deixà escrites, i totes elles, sens excepció d'un fort valor, sobresortint “La Tradició Catalana”, notabilíssim estudi del valor ètic i racional del regionalisme català i una de les obres fonamentals del nostre moviment nacionalista, que publicà el mes de maig de l'any 1892, dos mesos després de l'Assemblea catalanista de Manresa, de la qual el doctor Torras fou un dels delegats. L'any 1893 va ésser premiat en els Jocs Florals per un treball

importantíssim, titulat : “Consideracions sociològiques sobre el regionalisme”, que es pot considerar com a complement de la seva obra capdal, i l’any 1899 va presidir la poètica festa pronunciant un discurs sobre la “Força de la poesia”.

En l’Academia de la Joventut Catòlica hi va pronunciar una sèrie de conferències sobre “La formació del caràcter”. L’any 1898 va ingressar a l’Acadèmia de les Bones Lletres versant son discurs sobre “En Rocabert i en Bossue”, éssent de notar que és el primer acadèmic que va parlar en català en aquella docta corporació.

Entre les moltes conferències i discursos que havia pronunciat recordem en aquests moments la que va pronunciar en el primer Congrés d’art cristià de Catalunya, sobre l’Ofici espiritual de l’Art i l’homilia en el Congrés Litúrgic celebrat el darrer any a Montserrat. Actualment es troben en publicació les seves obres completes, de les quals han sortit ja set volums, que edita amb tota cura la “Editorial Ibèrica”, d’aquesta ciutat. Deixa escrites més de 50 pastorals.

Descansi en pau el gran català que tant ha contribuït a l’enlairament d’ela nostra literatura i la nostra llengua.

“El Poble Català”, (9 febrer 1916), p. 2.

16.- *Text electoral de Narcís Verdaguer i Callís adreçat als electors del districte de Vic, per a les eleccions a Corts del 1916.*

“Als electors del Districte de Vich”

Fan uns dos anys estavem, com ara, pròxims a unes eleccions de diputats a Corts. El partit conservador d'en Dato, disposant allà a Madrid del nostre districte, encasillà al Senyor Camín. I davant d'ell, com a candidatura contrària a la imposada per el Govern, s'anunciava la del Sr. Bosch i Alsina, que fins allavors havia representat en Corts al districte. En aquesta situació les coses, persones de verdadera representació de diferents llocs d'aquesta nostra comarca vingueren a demanar-me que presentés també la meva candidatura; i fou la meva resposta que, presentant-se el Sr. Bosch i Alsina, havia aquest d'acoblar tots els elements contraris al candidat que de Madrid tractaven d'imposar-nos. Mes tard, el Sr. Bosch i Alsina feu sapiguer que desistia de presentar-se; i, allavors, aquelles mateixes persones d'abans tornaren a dir-me que, no presentant-se el Sr. Bosch, i no volguent passar per lo que consideraven una ofensa per nostre districte de que fos representat en Corts per el candidat imposat per el Govern, ja no'm demanaven, sinó que exigien del meu amor a la nostra terra de on soc fill, i del dever de sacrificar-me per ella, que deixés presentar la meva candidatura.

I jo, que acabava de ser elegit Diputat provincial per un districte de Barcelona i que treballava de gust en la Diputació, on tantes coses es fan de gran i manifest benefici per la Província i per tota la nostra terra, vaig fer el sacrifici de ser candidat a la Diputació a Corts. Varem guanyar les eleccions. I ¿qui va guanyar-les? Va guanyar-les el bloc d'elements que's formà en defensa de l'independencia i dela dignitat del nostre districte, contraa l'imposició de l'encasillament. En aquest bloc, qque'm tragué dde la Diputació provincial i m'envià a representar aquest districte a les Corts, hi figurava el propi Sr. Bosch.

¿Perquè aquells qui are dos anys se posaren al meu costat per impedir el triomf de l'encasillat del Govern conservador, lluiten avui a favor de l'encasillat del Govern lliberal? ¿Perquè aquells qui are dos anys m'apoiaren com a candidat natural del districte contra les impositcions de fora, avui s'han alçat contra la meva candidatura i la combaten?

Es evident que no hi ha raó que justifiqui o aboni la conducta d'aquets qui ara dos anys combatien a l'encasillat en nom de l'independencia del districte i ara can contra l'independencia del districte i a favor de l'encasillat. Electors del districte de Vich: els vostres vots pronunciaran diumenge la justa sentència.

I, ara, electors he de fer-vos els precs següents:

PRIMER.- Que refuseu tota dàdiva de diners o de dinades del candidat o dels qui per ell treballin. Aquestes dàdives, la compra de vots, directa o indirecta, és un delict. Ademés, és un afront per el qui la reb i per la població que a un tal

delinqüent té per veï. Unes quantes pessetes no't faran, o bon ciutadà, més ric o més pobre, i rebent-les te fas delinqüent i taques el bon nom de la teva terra. Si veieu o sabeu que's donen diners per els vots, denuncieu-ho al Jutge Municipal o al de primera instància de Vich. Ells tenen obligació de depurar i en son cas, de castigar als delinqüents.

SEGON.- Al votar, penseu si us sembla més convenient que representi al nostre districte, i a vosaltres els seus ciutadans, un fill d'aquesta mateixa nostra terra qui ha estat vostre Diputat dos anys, sense fer mai obra de parcialitat, ans servint a l'interés de tots i procurant atendre a tothom sense cap distinció, i que apoiará al Govern si governa bé, i el combatrà si governa malament; o bé un encasillat per el Govern que haurà de sumar el seu vot al de la majoria incondicional del Govern, tant si governa d'una manera com d'una altra.

ALS ELECTORS OBRERS

TERCER.- Pensin els electors obrers si pot convenir més al seu especial interés votar en blanc perquè no tenen un candidat verdaderament propi: o votar a un encasillat del partit lliberal, que en la seva historia, i ara en fets ben recents, no solament no ha amparat els interessos i les llibertats legals dels obrers, sinó que les ha desateses i violades; o votar a un candidat com jo qui, per amor a la fraternitat i a la justícia, s'ha interessat en les qüestions socials i obreristes, com ho demostra el presidir, ja fan anys, la Junta paritaria (meitat representants de societats obreres i meitat de societats patronals) de la Borsa de Treball de la Diputació de Barcelona, primera i única d'Espanya; el formar part de la Junta del Museu Social de Barcelona, qual acció benefactora en materies socials és ben estimada de tots els conscients de la qüestió societaria; e intervenint, a prec de societats obreres de resistencia, en conflictes de treball.

Es probable, és segur, que les Corts vinentes haurán de tractar d'una pila de qüestions de vital, especialment per la classe treballadora: Conducta del Govern i dels Governadors civils respecte als obrers en vaga i els motius d'haver-hi acudit.

L'encariment de les subsistencies en relació amb els salaris obrers: Llibertat d'emigració dels obrers i limitacions o prohibicions d'aquesta llibertat: Revisió arancelaria que tant afecta als patrons com als obrers de nostre industries: Tractats de comers: I les complicacions que s'han de preveure; i no's poden encara definir, que en el món del treball ha de portar la continuació, i també l'acabament de les guerres horribles en que tantes nacions se desagnen. ¿Vos es indiferent, obrers, que quan aquestes qüestions se tractin al Congrés, representi aquest districte un Diputat de la majoria del Govern o un Diputat independent i subjecte no més a l'interés del districte i a les causes justes de tots els seus ciutadans? Espera la vostra resolució soberana el qui fins ara s'ha honrat representant-vos en les Corts espanyoles.

N. Verdaguer Callís.

Abril de 1916.

AEV, "Aspectes electorals, 1914-1936" (1916)

17.- *Propaganda electoral d'Alexandre Bosch i Catarineu, candidat liberal a les eleccions a Corts de l'any 1916, en la qual es presenta com el candidat governamental capaç de servir els interessos del districte.*

“Als electors del districte de Vich”

Vaig a la lluita, pregat per un nucli d'importants elements d'aquesta comarca, i obligat per l'afecte immens que des de fa molts anys sento per a aquest país, amb el qual estic lligat per interessos materials i per una cadena d'afeccions lleals i perdurables. Soc lliberal demòcrata; però no'm porta a la lluita l'esperit de banderia; que moltes vegades les banderes son una vena per als ulls, són un obstacle per a la visió clara d'elles ccoses. No m'hi porta més bandera, que la de l'amistat; no m'hi porta altre ideal, que l'amor a la terra vigatana, rica i pròdiga. Y es precís sapigueu que'l meu lliberalisme m'obliga a sentir els més grans respectes envers totes les idees i encare una profunda veneració per les idees velles, puig que d'elles arrenquen i dimanen totes les noves fórmules de llibertat; com els conceptes de nació i autonomia en elles tingueren fonament i origen. El meu programa és senzill, però'm proposo cumplir-lo. Més fácil me seria parlar de grans idees i al cap-d'avall no fer res. El meu programa se sintetitza en escasses paraules: actuar sempre en profit del districte; ésser un constant defensor dels interessos de tots els comarcans. Aspiro a apoiar tota millora legislativa de carácter social que tendeixi a afavorir les classes necessitades. Desitjo cuidar l'establiment a la comarca de quantes ensenyances teòriques i pràctiques serveixin per al millor desenrotllament de la seva riquesa agrícola i industrial, procurant, a aquest objecte l'atenció del Ministeri de Foment i de la Direcció d'Obres Públiques i recabant el seu concurs. Intento imposar, a mida de les meves forces, les justes lleis de la proporcionalitat i de la composició per a tota representació, en especial, en la administració dels pobles.

Aquests són, en resum, els meus propòsits, i puig que tots me coneixeu bé, del compliment dels mateixos, si'ls sufragis me donen la victoria, en responen les meves propies conviccions, l'entranyable afecte que professo a aquesta terra estimada i la conducta que envers aquest districte he observat durant el temps que he vingut representant-lo, a la Diputació de Barcelona.

Vosaltres direu, ara, si mereixo, o no, la vostra confiança.

Alexandre Bosch i Catarineu

Vich, 1 Abril 1916

AEV, “Aspectes electorals, 1914-1936” (1916)

18. *Pamflet anticatalanista distribuït per Josep Sala Molas l'any 1916, l'home fort del conservadorisme monàrquic a Vic, en el qual es critica severament al Canonge Jaume Collell, un dels principals animadors del regionalisme local.*

“Les estridències de Mn. Jaume Collell”

El dimecres Sant, al sortir de casa, a les set del matí, per anar al meu hortet a collir seballots frescos pel gasto del dia, vaig adonar-me de que per sota la porta havien tirat una carta. Vaig obrir-la i'm troví amb el número del dia avans del llibel de Mossen Jaume. Jo que no'l llegeixo mai, desseguida compreguí que quelcom de *bo* per a mí hi hauria sobre tot recordant que'l dissapte de Passió s'havia esbafat Mossen Jaume contra nostre digníssim Sr. Alcalde amb una estridència que no semblava propia de qui vesteix l'honrós habit sacerdotal. Vaig llegir-lo de correguda i, tenint en compte que'ns trovavem en la semana de reculliment i pau, vaig ficar lo a la carpeta per a ocupar-me'n passada la Pasqua. Prou greu me savia no poder diferir d'aquell dia la meva protesta davant de l'Ajuntament contra les censures que al Sr. Alcalde havien dirigit certs concejals el dimecres de Passió, puig la llei no'm permetia fer-ho un altre dia. Usaré un llenguatge al alcans de tothom enérgic pero sense estridències. Me defensaré. Dec comensar per agrair a Mossen Jaume l'honor que m'ha fet de dirigir-me la seva estridència immediatament després de la endressada del Sr. Alcalde. Jo no sé si Mossen Jaume s'ha fet ben bé càrreg de la missió que li pertoca donat son caràcter eclesiàstic. El tó destemplat que caracteritza la seva estridència, en eixos dies, no te explicació. Bé se jo que desde cap d'any ha tingut tres disgustos molt grossos. Ha perdut l'Alcaldia, la Mitra y el Diputat a Corts; i son masses coses per un home del seu temperament. La derrota, per dos mils vots al Districte i quatre cents a Vich, es massa aclaparadora per a conservar l'ecuanimitat tan necessaria en eixos cassos. No'm desplauria pu parlar de teulades, més i més perquè jo no hauria pas d'acudir al ordinari sistema de tirar pedres per a demostrar quins la tenen de paper. En consegüent Mossen Jaume en la seva estridència contra l'Alcalde, que qui per no complimentar l'ordre del Sr. Bisbe's limita a canviar un mot del títol del llibel, es natural que no respecti a nostra primera autoritat gubernativa. Era fins obligat per a fer callar la galeria, que censurés les mides d'ordre preses pel Sr. Gobernador, acatades pel Sr. Alcalde, més i més quan resultaren tan previsoros i justificades conforme ho prova'l trencament d'urnes, teléfono i altres mérits. Haurien preferit un dia de dol per a la ciutat.

Fou també llógic. Me recordo que ara fa uns dos anys que els seus satélits cada setmana s'havien pres per *sport* l'insultar-me a les sessions de l'Ajuntament i al sortir-ne, arriant devegades a cridar *mori l'Alcalde*. En el seu llibel al donar-ne compte, lluny de sortir pel respecte a la autoritat, se despenja amb un *poc ne ferem* que demostrava de ple a ple la seva *animeta*. Naturalment

que l'autoritat i'ls seus agents fan nosa a qui no vol pau i justícia. *Mossen Jaume Collell, que sent canonge de Vich, passa la meitat de l'any i de la vida a Barcelona*, deia Mossen Cinto Verdaguer fa uns vint anys, avui's quedaria curt, no sent per conseqüent el més indicat per a censurar als que exercim càrreges públics. Jo crec que seria millor que en contes d'escriurer tres estridencies setmanals no fes tantes faltes al chor. Afirmo que l'Arcís Verdaguer está molts palms més alt que jo. Creguim Mossen Jaume, no se'l posi més a la boca, que ja se l'han rifat prou.

De Mossen Jaume Collell sé que es canonge de *Gracia*, en virtut de dues R. O. dels Governos de Madrid –no sé si lliberals o conservadors– i sé que's passa la vida cridant contra aqueixos meteixos mals Govrens centralistes que li feren tal *gracia*. L'últim Govern d'En Romanones, que li augmentá la paga en cinc pessetes anyals, retardá nou mesos a cubrir la vacant per a que tingués temps de *doctorar-se*, a la edat pròxima dels setanta. Avans no se n'havia recordat. Aquesta manera d'obrar, jo no diré que sía farisáica, pero si que'm sembla molt, pero molt, aprofitada. El poble de Vich no té tants defectes com suposa Mn. Jaume Collell. En canvi té un dó especial en donar a les coses son verdader nom i en definir-les en pocs mots. Aixís, a la colla aquella, que comensa a *fer patria* quan surt la lluna i l'acava quan surt el sol, els anomena *habitants de la lluna*. Un d'ells fins proposá a la comissió consistorial que presidía com a tinent d'Alcalde, tenir les reunions a les dugues de la nit per no tenir de llevar-se tan a deshora com les divuit i mitja. Son els seus protegits; els estima com a rebrots seus i com a fills els amoixa; no'ls veu cap defecte; els ampara i defensa; son els patriotes y sants de retaula qu'esperen l'altar vacant... Quedi-se'ls; abrigui'ls be amb son ample mantell; que no'ls costipessin els aires de la nit. No volen fulles de parra, que ja'ls tapa el nou Pau Clarís fet a la moda del día. Durant les dugues primeres vegades que vaig ser Alcalde de Vich, vaig acabar el joc y les remeres, i durant la última, a pesar de la feina que'm donaren els amics de Mn. Jaume, vaig acabar el joc, prohibir *certa pelícua*, posar a ratlla els cafés de camareres, mereixent elogis de tothom, menos del seu libel que m'ho pagava aquell *poc ne feren, tan evangélic*. A la setmana següent de deixar la vara, s'obria el *Pay-Pay*, després un altre..., el joc torná a anar en doina..., i el libel de Mn. Jaume, mut. Un dia, el seu amic, l'Alcalde anterior, avergonyit de tant escándol, feu marxar per cinc dies les camareres, i mai hem vist tantes alabances. Pero la casualitat té les seves burles. El libel loatori sortía a la mateixa hora en que's reintegraven a sos caus les camareres. Naturalment Mn. Jaume enmudí de nou. I precisament ara, quan feia pocs dies que'l nostre Alcalde, sense platets ni bombo, havia fet neteja, se despenjaven contra d'ell Mn. Jaume i els seus amics amb estridencies, agafant per pretext coses que no son de la seva incumbencia ni tenien cap importancia.

Si jo fos tan maliciós com Mn. Jaume Collell, suposaria que les seves estridencies regoneixen per causa verdadera, precisament aquesta energia del Sr. Alcalde al moralitzar la ciutat, porque jo crec que el noranta nou per cent de

culpa d'haver-hi cafés amb camareres i timbes se deu a Mn. Jaume Collell i no a la autoritat governativa. M'explicaré: Els edificis en que s'hostatjes els tres principals cafés de camareres i le stres timbes més fortes de Vich, son propietat o s'en cuiden els peixos grossos catalanistes, íntims amics de Mn. Jaume Collell, tots ells capitostos riquíssims, que no necessiten per viure el lloguer fruit del vici. Excuso citar noms, perque tothom ho sap. Doncs be: jo entenc que bastaria que Mn. Jaume Collell volgués, i's faría una neteja més duradera que seguint la llei; costa moltíssim a la autoritat tancar els establiments aqueixos que trova oberts, mentres que li es fácil impedir que s'obrin de nou. I ara tothom sabrá també perque l'anterior alcalde sols podia fer veure que feia, i perque'l nou Pau Clarís callava. Endossar-me a mí el fer denúncies, quanta tanta nosa li fan els agents d el'autoritat, es poc serio, es sencillament ridícol. Mn. Jaume Collell no vol acceptar la lliçó que li doná el districte 1er, compost de electors de quals virtuts cíviques no dubta ningú. En les eleccions de Novembre tingueren els seus amics dos cents vots i els contraris la meitat. En les del dia 9 del corrent, o sia després de Carnestoltes, ne tingueren respectivament 159 i 158. Perderen, docns, els seus amichs 50 vots i en guanyaren els contraris altres tants. Fa cinc o sis anys que en dit districte guanyaven els catalanistes majoríes i minoríes. Amb un altre carnaval com el passat aniríem al copo. Per l'exemple d'aquest districte s'expliquen les persones imparcials els resultats dels altres colegis, sense necessitat d'agraviar al poble. Es la protesta unánime contra'l Carnestoltes que jo demanava en ma proclama i que tan ha picat a Mossen Jaume.

No n'abusin més del poble de Vich; no'l maltractin més; no l'insultin més; no l'injuriïn més; no pretenguin més subjectar-lo com si fos un esclau, que no ho es, que amb dignitat propia de tot home lliure quan veu ofesa sa dignitat personal i cívica ha volgut treurer, i ha tret, als mercaders del temple sagrat de nostre estimada ciutat, conscient de que *poble que vol ser lliure, si no li donen s'ho pren*. I no seria responsable si un dia, com ara Mossen Jaume, perdés la calma. No malmeni l'Evangeli en aquestes discussions, que l'*Ausetania* ja posá'ls punts sobre les íis. Li aplicaré l'anécdota d'en Mella. Explicava que al presentar-se Enric IV de França devant del tribunal de Deu hagué de confessar que s'havia passat la vida cassant issarts, i li preguntaren: ¿pero V. no era rei de França? Estic segur que Mossen Jaume haurá de regoneixer que s'ha passat la vida ofenent a l'un i l'altre, i li preguntarán: ¿pero V. no era sacerdot?

La meva proclama electoral m'havia valgut tantes felicitacions que casi sentía satisfet mon amor propi, pero m'hi faltava una cosa per a que la victoria fos completa: la estidencia de Mossen Jaume Collell. Ara quedo satisfet.

Vich, 25 d'Abril de 1916

Josep Sala Molas
Advocat

AEV, "Aspectes polítics-Festes, 1901-1935" (1916)

19.- *Ban publicat el 1916 per l'alcalde liberal de Vic, Domènec Camps, amb motiu de la visita del nunci apostòlic, Francesco Ragonesi, en el qual convida els vigatans a demostrar el seu entusiasme catòlic.*

“Alocució”

Me cap l'honra y la satisfacció de podervos anunciar que la Ciutat de Vich se veurá honrada ab la visita del Axcn. Sr. Francesc Ragonesi, Arquebisbe titular de Mira, Nunci Apostòlich a Madrid. Are fa vint i un anys, en aqueix mateix mes de Setembre, lo Nunci Monsenyor Cretoni rebé un dels mes entussiasmes homenatges que's poden tributar a un princep d'ela Iglesia, y Vich ab una espontaneitat admirable organisá, improvisantla, una manifestació que tocá el cor del representant del Sant Pare y fou una pagina brillant en la historia de la Ciutat.

Encare que actualment Vich y la Diocesis estan en la orfenesa per la mort del inolvidable Dr. Torras y Bages, la visita del Nunci de sa Santedat ha de considerarse com una atenció a la que'ls ciutadans sabrán correspondre, secundant les iniciatives de les comissions eclesiastica y municipal que s'han posat d'acort per preparar els actes y obsequis que venen expressats en l'adjunt programa. El nostre alcalde creu innecesari excitar el vostre proverbial afecte a la Santa Sede; pero les actuals circumstancies será de mes valor la demostració dels vostres sentiments envers el representant del Papa de la Pau, Benet XV; per aixó es d'esperar que se li fará una rebuda digna, y tindreu una noble emulació en adornar e iluminar les vostres cases durant una breu estancia del Excm. Sr. Ragonesi en la nostra aymada patria, y que les vostres demostracions sinceres y plenes de distingida serietat serán com un Missatge de amor que, en eixes hores tristes de guerra mundial, Vich enviará al Vicari de Jesucrist y Pastor amantissim de la Cristiandat.

Aixís ho espera y per endavant vos ho agraeix l'Alcalde.

Domingo Camps

Vich, 5 de setembre de 1916.

AEV, “Bans, 1900-1925” (1916)

20.- *Article editorial aparegut a “Gazeta de Vich”, el dia abans de les eleccions municipals de l’11 de novembre del 1917, les primeres en què els regidors podrien elegir l’alcalde sense la intervenció administrativa.*

“Ara es hora”

Som a la vigilia d’unes noves eleccions y per les noticies que de molts indrets de Catalunya’s tenen, aquestes eleccions son de bon auguri pel Catalanisme. Y es de molt bon veure que aixís sía, ja que’l bon resultat d’aquestes eleccions, encara que sembla que afectan solament a cada localitat, ha de contribuir forçosament a fer més fruytosa l’obra que han començat als seus respectius Ministeris els dos consellers de la Corona catalans, que per primera vegada prenen part en la governació de l’Estat. Y no sols aixó sino que’l bon resultat d’aquestes eleccions ha de donar més brahó als nostres capdavanters que’s proposan empendre una creuada en tot Espanya, a predicar la bona nova de les nostres doctrines, per despertar al poble y posarlo en condicions de fer unes eleccions generals veritat, que donguen com a resultat la constitució d’un Parlament digne y que labori ab serietat pels bons destins d’Espanya. Per lo que fa referencia a la nostra Ciutat, les eleccions de demá, també han de marcar una fita importantíssima. Fan dotze anys que començarem a pendre part en eleccions municipals y d’allavors ençá no han passat eleccions en les que deixessem de presentar els nostres candidats. Pero, fins ara, may hem conseguit tenir a Casa la Ciutat una majoría homogénea y ab les eleccions de demá, si tot va bé, anem a conseguirho. Y aixó es importantíssim. Els nostres amichs s’han de fer ben cáarrech de la situació actual. Se assegura que van a acabarse els nomenclaments de Alcaldes de R. O. y aixó ha de portar un verdader capgirament del tinglado que fins ara ha regulat la marxa administrativa dels pobles espanyols. Aquí Vich meteix, desgraciadament, hem vist com Alcaldes sense prestigi, sense condicions personals y sense majoria, feyan ballar la Ciutat y’s burlavan dels seus interessos perque sabían que hi havia qui’ls aguantava les espatlles. Ara, aixó, ja no ha de passar més. Ara, será Alcalde el que tinga la confiança de la majoría del Consistori y no’s veurá més el cas d’un alcalde al qual se li dona un vot de censura y’s queda tan fresch ocupant la cadira presidencial. Per totes aquestes rahons es que té grandíssima importancia el resultat de les eleccions de demá en tot Catalunya y particularment en nostra Ciutat y es d’esperar que’ls nostres amichs, comprenentho aixís, farán triumfar, per complert la candidatura catalanista.

“Gazeta de Vich”, (10 novembre 1917), p. 1. [article editorial sense signar]

21.- *Carta enviada pel Bisbe de Vic a l'alcalde de la ciutat agraint-li la decisió municipal de col.locar el Sagrat Cor de Jesús a la Casa Consistorial i oferint-li un artista per a confeccionar la imatge.*

Aplaudimos con toda el alma el acuerdo, y felicitamos muy de veras a la Exma. Corporación que lo tomara, y esperamos confiadamente que el Corazón divino, hostia de paz y víctima del amor, reinando en la Casa Comunal y en el hogar publico de todos los vicenses, será siempre el símbolo de una perfecta paz y concordia cívicas y la potencia viva que inducirá a esta caólica y muy querida Ciudad de Vich a formar una gran familia d ehermanos amándose mútuamente bajo el calor de la caridad de nuestro adorabilísimo y amantísimo Jesús.

Como jefe espiritual de la población cuyos destinos temporales V.E. y ese Exmo. Ayuntamiento rigen, Nos asociamos a ese dignificante acuerdo y ofrecemos a la Exma. Corporación Municipal Nuestro humilde, pero decidido concurso, para llevarlo a una brillante realidad. Y en prueba de la benevolencia que sentimos para con esta ilustre Ciudad, que si ayer produjera santos y sabios, hoy en medio de tantas defecciones del nombre cristiano, por el órgano público de sus directores temporales no se avergüenza de confesar a Cristo ante los hombres, Nos ofrecemos a costear la imagen del Sagrado Corazón que ha de presidir esa casa Consistorial; a cuyo efecto estamos dispuestos a enviar ahí al artista que habrá de elaborarla, en el dia y hora que V.E. sea servido a señalar, para que realice los trabajos oportunos, confiando que le dará V.E. todas las facilidades necesarias y convenientes, al objeto de que se lleve a feliz práctica esta Nuestro determinio, que el laudable acto de V.E. Nos ha inspirado.

Dios guarde a V.E. muchos años.

Vich, 13 de Abril de 1917.

[signatura de Francesc Muñoz Izquierdo, bisbe de Vic]

EXCMO. SR. ALCALDE Y AYUNTAMIENTO CONSTITUCIONAL DE
ESTA CIUDAD DE VICH.

AHMV, "Correspondència rebuda, 1914-1921" (1917)

22.- *Full de propaganda electoral del Centre Maurista de Vic, que presidia l'excalcalde Florenci de Riera, distribuït per a les eleccions municipals del 1917.*

“Ciutadans”

El Centre Maurista de Vich al presentarse per primera vegada a la lluita en les vinents eleccions municipals, creu un deure el declarar quines son les seves orientacions en la que's refereix a la gestió dels interessos comunals per els Ajuntaments.

El desterro de tota política de caciquisme es una de les idees que ab mes energia sustenta y defensa. Els Ajuntaments deuen procurar exercir ab tota l'independencia possible les facultats, per cert ben escasses, que la lley els concedeix, resistint ab valentia tota ingerencia o imposició il·legítima de l'autoritat superior, però posant al mateix temps especial cura en no servir cegament els interessos particulars dels partits predominants en la regió o comarca, car quant aixó succeheix, la cisanya enmetzinadora de la passió política, penetrant dins de la corporació inutilisa la seva obra y la fa oblidar de sa verdaera missió, l'amellorament de la vida moral y material del a localitat.

Per aixó el Centre Maurista de Vich creu que una regeneradora gestió municipal deu fonamentarse en els següents principis.

La defensa de la Religió y la moralitat pública, elements tradicionals e indispensables a la vida de nostre poble.

El respecte al principi d'autoritat avuy per desgracia quasi desconegut, malgrat esser tan important per la conservació de l'ordre social.

La porpagació d'un regionalisme sá, que comensi la construcció d'una vida regional potent y esplendorosa, per los fonaments necessaris, aixó es, pe rla renovació adecuada del municipi mitjansant la descentralisació y la participació directa y conscient del ciudadá en els quefers públichs, tal com senyalava magistralment en Maura en son projecte de Reforma de l'Administració local.

Es precís despertar d'el'atonia a la massa ciutadana y ferli comprendre el deure y el dret que té d'intervenir en el règim y administració d'ela comunitat; convencentla de que aquesta es l'única manera apta pera defensar no ja solsament els interessos públichs, sinó també els drets de carácter individual y privat. L'exercici de la ciutadania impedirá que monopolisn els cárrecchs públichs en Ajuntaments, Diputacions y demás entitats, els que portats exclusivament per ambicions bastardes, els converteixen en plataformes polítiques o en medis per realisar negocis o assolir ventatjes personals.

Aquestes son les idees que constitueixen el nort y guía de la candidatura que presenta el Centre Maurista de Vich.

Elector, si creus que verament son les qui convenen per el be de la Ciutat, vota als candidats mauristes; si no, respecta l'opinió dels que tenen per criteri respectar tota opinió honrada de sos conciutadans.

En virtut de lo expressat tenim a bé presentar la següent candidatura:

D. Miquel Genís Subirachs

Per lo districte primer, secció única;

D. Anton Aguilar Vila

Per lo districte segon, secció primera y segona, y

D. Emilio Miret Nadal

Per lo districte quart, secció única.

Vich, Novembre de 1917

P. La Junta Directiva: *El President*, Florenci de Riera.- *El Secretari*, Joan Canal.

AEV, "Aspectes electorals, 1914-1936" (1917)

23.- Acta de l'elecció del diputat liberal Francesc Torras i Villà, en la qual consten les protestes dels jaumins que li atribueixen nombroses irregularitats en el decurs de les votacions provincials per al districte Vic-Granollers de l'11 de març de 1917.

Dictamen

Vista el acta de elecció del Sr. Don Francisco Torras Villá, proclamado por la Junta provincial del Censo electoral Diputado provincial por el sexto Distrito que comprende los partidos judiciales de Vich i Granollers por haber obtenido en las elecciones verificadas el día once de marzo último, ocho mil seiscientos cuarenta y ocho votos, mayoría de los escrutados en todo el distrito;

RESULTANDO de la certificación que consta en la credencial, extendida por el Sr. Secretario de la Junta provincial del Censo, que en el acta del escrutinio general celebrado ante dicha Junta el día quince del citado mes de marzo aparece que el señor Puigrefagut, apoderado del candidato señor Mas pidió que en todas las Secciones de la ciudad de Granollers, se descontasen al candidato Sr. Torras Villá los votos que había obtenido, por ser este señor en la actualidad Alcalde de dicha población y que la Junta acordó que tal manifestación constase en acta para que surta en su día los efectos correspondientes; que al escrutarse los pliegos correspondientes a las Secciones única de los distritos primero y segundo de San Felio de Codinas el apoderado Sr. Puigrefagut manifestó que en dichos Distritos solo votaron veintinueve electores de ellos veintitrés por la candidatura radical y en las urnas aparecieron más de seiscientos votos entre ambos Distritos, haciendo notar asimismo dicho señor que el acta correspondiente a la Sección única del Distrito segundo del expresado pueblo, había sido recogida por los Comisionados de la Junta provincial del Censo, pues no vino por correo como debía, añadiendo que las firmas que constan en dicha acta se recogieron en la noche del martes al miércoles siguientes a la elección; pidiendo que todo lo expuesto figurase en el acta para los efectos oportunos; que el Sr. Torras pidió que se computasen los votos y que todo ello sería objeto de discusión posterior, presentando dos certificados del escrutinio para demostrar la validez de la elección; que al darse lectura del acta correspondiente a la Sección única del Distrito único de San Fausto de Capcentellas, el Sr. Puigrefagut presentó un certificado que está en disconformidad con dicha acta; que el candidato Sr. Torras presentó asimismo otro certificado de conformidad con el acta, haciendo lo propio el apoderado del Sr. Rierola, quien también presentó un certificado igual al del señor Torras; y que la Junta acordó unir al acta los referidos certificados y computar los votos que figuran en la de la votación, pasándose el oportuno tanto de culpa a los Tribunales de Justicia; que el señor Puigrefagut hizo una protesta de carácter general en nombre de su poderdante señor Mas por las coacciones y amenazas del señor Torras, pidiendo

se celebren nuevas elecciones, por lo menos en el Distrito segundo de San Felio de Codinas; y que el señor Torras contraprotestó de ello y dijo que prueba la legalidad de la elección el hecho de no haber reclamaciones en las actas de escrutinios parciales.

Vistos los documentos presentados por el Sr. Diputado Don Juan María Roma;

CONSIDERANDO que los documentos presentados a la Comisión hacen cuando menos surgir la duda acerca de la gravedad del acta de que se trata, ya que si los hechos en que se apoya la protesta quedaran justificados, podrían afectar a la admisión de dicho señor Diputado, toda vez que éste, descontados los votos del Distrito segundo de San Felio de Codinas, no hubiera obtenido la mayoría de los emitidos en todo el Distrito;

CONSIDERANDO que por lo tanto y sin dejar prejuzgada en lo más mínimo en ningún sentido la cuestión de fondo, procede declarar grave dicha acta,

LA COMISIÓN Permanente de Actas acuerda clasificar en la segunda categoría o sea como grave el acta del Diputado Don Francisco Torras Villá.

Barcelona, 3 de mayo de 1917.

[signatures il.legibles]

ADPB, "Expediente presentado del Sr. D. Francisco Torras Villá, Diputado provincial por el 6º Distrito electoral que comprende los partidos judiciales de Vich y Granollers", Lligall 2670 (1917)

24.- *Full volander distribuït el 1918 pels socialistes osonencs sol.licitant el vot per al candidat de la Coalició d'Esquerres Julián Besteiro, membre del comitè de vaga de l'agost del 1917, a conseqüència de la qual estava empresonat a Cartagena.*

“¡Al pueblo!”

¡¡Siempre que la libertad y la justicia se hallan escarnecidas, hay hombres que salen en su defensa!! Ciudadanos del distrito de Vich. Atención: Dentro de unos días van a celebrarse las elecciones de Diputados a Cortes. Los que van a hablaros no os hablarán de puentes, ni de carreteras; ni de daros empleos, pero si os queremos hablar de libertad, de Justicia y de Moralidad, palabras que constituyen una trilogía que debería ser símbolo de todos los pueblos y que en nuestra desgraciada España se encuentran pisoteadas y escarnecidas. Una legión de hombres de los más importantes pueblos del distrito y que abajo se mencionan, de criterio fijo y recta conciencia, nos hemos reunido y acordado acabar de una vez y para siempre con el soborno, con el compadrazgo, el caciquismo y todas las corruptelas que se hallan establecidas en este Distrito, que más que día de elecciones parecen los pueblos mercados de esclavos como los establecidos en las más remotas épocas. Aun no sabemos de fijo, al trazar las presentes líneas, cuáles y cuántos serán los que vienen a tomar el Distrito por asalto. No lo sabemos, ni falta nos hace, ya que sean éstos carlistas, monárquicos o catalanistas, lo mismo, exactamente lo mismo da. Todos éstos tres partidos en distintas ocasiones han representado el Distrito, y todos han resultado una calamidad. Entre los representantes de los partidos turnantes, llámense liberales o conservadores, no hay distinción. Todos representan un régimen que se ha pasado los años procurando hacer todo el daño posible a esta desgraciada España. Guerras e inmoralidades, ignorancia y tiranía, hambre y represión. Esta es su obra.

La Lliga Regionalista o los catalanistas, que es igual, no es más que un conglomerado de ambiciosos. Para ellos hay dos Cataluñas. La Cataluña de la alta banca, con todos sus talleres y fábricas, los grandes terratenientes, los navieros, los acaparadores de distintos géneros, etc., y la Cataluña obrera, la de los pequeños campesinos y los pequeños comerciantes e industriales. Para los primeros La Lliga tiene todas las atenciones y defiende sus negocios por sucios e inmorales que sean. Para los de arriba todo, para los de abajo nada. Sólo se acuerdan de nosotros en tiempos de elecciones y para delatar y hacer perseguir a los obreros cuando luchan por su mejoramiento. Todo el ideal de La Lliga es amasar oro. Para ello Cataluña es una caja de caudales. Su órgano en la prensa, *La Veu de Catalunya*, siempre ha sido un periódico enemigo de la Cataluña obrera. Cuando la última crisis, que nadie quería gobernar, los catalanistas

hicieron traición prestando dos de sus hombres para formar Ministerio. Y todo ¿por qué? Por evitar la revolución del pueblo. ¡Palabras de Cambó!

Los carlistas. ¡Ah! Estos son el detritus del feudalismo que murió en el siglo diez y ocho. Su pasado es tenebroso. En su historia no hay mas que guerras, incendios, violaciones, robos y muertes. Los partidarios del sanguinario partido son unos por tradicional rutina, otros por negocio y afán de dominio. Los menos por convicción. Los más por hipocresía. El carlismo es un cangrejo de la raza española. Es un cadáver en descomposición.

La política de estos tres partidos (partidos sin partidarios), es la que ha venido imperando en este desgraciado Distrito. Pues bien, basta ya de cosas viejas y vayamos por lo nuevo. Conoces ya pueblo, a grandes rasgos, lo que son y representan los partidos citados y por larga experiencia sabes que no puedes esperar nada bueno de todos ellos. Nosotros, en frente de estos elementos, te proponemos un insigne presidiario. ¿Cuál es? Julián Besteiro Fernández, catedrático de lógica de la Universidad Central, que por querer ajustar la lógica a la realidad, fue preso en compañía de otros bravos luchadores, y se halla en el presidio de Cartagena. Y vamos a decirte pueblo, lo que significa este gran hombre, gloria del pueblo español. Significa que la ciencia no se compra ni se vende y que el que la posee si hace un buen uso de ella puede contribuir a la redención de los pueblos. Besteiro en el orden del comercio y de la industria significa la protesta contra la desorganización y el desbarajuste de las Compañías ferroviarias y navieras, que con el beneplácito del gobierno acaban de matar a este desgraciado país. En el orden del trabajo significa a los obreros que sedientos de pan y de justicia se agitan para conquistar una vida mejor, más equitativa y más humana. En el orden religioso, su religión es la que debería existir desde que el mundo es mundo, que es la de quererse mutuamente todos los humanos. Y por querer a sus semejantes se encuentra preso, e igual que el mártir de la cruz que desde su diestra señalaba a los fariseos, él, Besteiro, desde el penal de Cartagena, está señalando a los partidos turnantes que con todas sus corruptelas y sus ministros prevaricadores, en amigable consorcio de acaparadores plutócratas y parásitos, lentamente van absorbiendo la vida del pueblo español. Si robar es un delito, esquilmar y destruir un pueblo nunca será una gloria.

El ideal de Besteiro es el de levantar el pueblo a la altura del ciudadano. Destruir y sepultar las iniquidades sociales. Destruir las tiranías, sustituyendo lo falso por lo verdadero y haciendo de la Libertad y la Justicia un culto que llegue a acabar con toda clase de injusticia humana. Y como sea que nosotros consideramos que el movimiento nacional principiado en el mes de agosto continúa por existir las mismas causas y aun peores que la engendraron, y como sea que este gran hombre es uno de los que con más abnegación y sacrificio se prestaron para redimir a esta desgraciada España, consideramos justo, lógico y racional que le hagamos diputado, ya que así, a la vez que le arrancaremos de presidio, demostraremos que nos solidarizamos con su generosa obra.

¡Pueblo! Muchas cosas tenemos que decirte y que tú ignoras. Procuraremos convocarte en grandes reuniones populares, en las que deberás acudir cuando se te invite. ¡Ah! Una observación: Nosotros no te pondremos a precio tu voto o como le usan ahora para hacer más fina la frase: *Llogar gent*. El comprar votos es propio de ladrones y miserables. El que vende un voto realiza una de las peores bajezas humanas. ¡Obreros! Votar a Julián Besteiro Fernández, trabajar de firme para que salga triunfante, es demostrar que sois dignos de mejor suerte, que protestáis contra los malos gobiernos y contra todos los que en nombres distintos los amparan. ¡Intelectuales! Votar a Besteiro es votar por uno de los vuestros. ¡Comerciantes e industriales! Votar a Besteiro significa el no estar conforme con la inseguridad en los negocios, debido a la mala administración y al desbarajuste nacional. ¡Ciudadanos todos! Votar a Besteiro es rendir homenaje a la ciencia, a la laboriosidad y a la más alta honradez.

Si votar es un derecho, elegir a Julián Besteiro, es un deber. A votar todos por la Libertad, por la Justicia y por la Moralidad.

Por acuerdo de los delegados de Manlleu, Roda, La Gleva, San Hipólito, Torelló, Dan Pedro de Torelló, San Vicente de Torelló, San Quirico, Montesquiu, Rupit, etc.

Manlleu, 8 de Febrero de 1918

La Comisión Central.

AEV, "Aspectes electorals (1914-1936" (1918)

25.- *Full volander que els jaumins del Centre Tradicionalista del Poble Sec van fer córrer per Vic, amb motiu de les eleccions a Corts del 1918, en el qual exposaven les seves queixes contra el candidat Bartomeu Trias, que es presentava al districte vigatà amb el recolzament de la Lliga Regionalista.*

“A los jaimistas del distrito de Vich. Sus compañeros y correligionarios del Pueblo Seco”

¡CORRELIGIONARIOS! Cuando las flaquezas, las rencillas florecen entre nosotros por desgracia, es obra de caridad, de justicia, de amor a la causa el permanecer callados para que aquellas flaquezas y miserias humanas, no trasciendan al público y se tenga de nosotros un equivocado concepto... Las diferencias entre humanos han de quedar dentro de casa a ser posible, nunca traspasar los umbrales de la ajena.

Pero cuando aquel concepto de hermanos desaparece y bajo la capa de fraternidad se vislumbran intenciones malsanas y los hechos prueban claramente que aquella fraternidad no existe y si solamente una vil hipocresía, entonces es obra de justicia el retirar el disfraz de mansos corderos y dejarlos desnudos ante nuestro pueblo para que éste los contemple y vea la piel del lobo donde antes creieron ver la oveja y cunado esten descubiertos y confundidos por los rayos lumbradores de la verdad, entonces que ese pueblo, nuestra masa, los juzgue con un salibazo de desprecio como juzgaríamos a los antiguos fariseos. Y ahora leed estas lineas escritas muy a pesar nuestro y ojalá que sean como el remedio que haga caer la venda que tapa los ojos de algunos que se niegan a ver el curso irremediable de los sucesos, el envoltorio en que la verdad esta cerrada...

En el Pueblo Seco existe el Patronato Obrero Tradicionalista de Santa Madrona: lleva 10 años de existencia. Su reglamento en sus primeros artículos es inmejorable: en los siguientes se halla reglamentado el caciquismo. En uno de sus artículos (el 2º) se nos cuenta las excelencias de los proyectos que ha de desarrollar. Bolsa de trabajo, Socorros Mutuos, escuelas gratuitas y un sin numero de organismos que si no están en embrión siquiera, es porque nunca se ha pensado en llevarlo a la práctica. No obstante están en el Reglamento. El presidente de este Círculo es don bartolomé Trias y Comas, gerente de “El Correo Catalán”, tesorero de una Asociación de fabricantes de harina, excandidato a diputado a Cortes por Igualada, etc, etc. Lo cual nos da perfectísima idea de la ilustre personalidad del voluminoso Presidente. Este señor ejerce sus funciones desde su fundación y dicen que en los primeros tiempos lleva su *cargo* muy a gusto de todos, de él inclusive... Pero andando mucho tiempo las máquinas se gastan por el uso, los hombres a fuerza de ser usados pierden también las cualidades que antes tenían y les nacen otras que nunca tuvieron. ¿Qué de extraño es que a este señor presidente también se desgastaran aquellas facultades y volviese un cero presidencial con toda la

extensión de la palabra? Por consiguiente fue natural que se pensase en un sustituto puesto que el reglamento no consignaba artículo ninguno en el que el presidente fuese vitalicio. Y aquí fue Troya... Los intentos que se hicieron fueron inútiles; no obstante, en las juntas generales celebradas, el presidente se levantaba y decía: “a pesar de lo sabido si yo supiese que solamente uno de vosotros no estaba conforme con la actuación mía, yo presentaría inmediatamente la dimisión”. Esto lo decía después que los protestatarios habíanse marchado del salón y claro está que un silencio sepulcral coronaba sus primeras y últimas palabras. Pasó el tiempo y unas personas dejaron bastantes miles de pesetas para el desarrollo de aquella obra social. Unas ya se cobraron (más de 10.000 pesetas) las otras se cobrarán y para cuando se cobren las restantes tal vez dejen el trabajar en pro de la Sociedad pero esto es *accidental*. La semilla de las pequeñas protestas anteriores fue desarrollándose y los frutos no se harían esperar, y efectivamente, el Presidente en vez de aminorar y mejorar su conducta, trabajando más por la entidad consintió que en el Patronato campease la *pinchería* a su servicio particular... Y el Requeté establecido en dicho local fue expulsado (y *disuelto según decía un pobre y desgraciado Vicesecretario*) y calumniado porque sus elementos eran contrarios a la personalidad del presidente, así claramente, por esta causa tan delictiva.

Fundose después una Juventud y volvieron al seno del Patronato muchos socios por los trabajos de reconciliación (que merecieron muchos aplausos) del nuevo secretario de dicha Sociedad D. Juan Aixelá Sala pero... la cabra siempre tira al monte... y por el despecho del Presidente de haber nombrado nuestras autoridades Junta Regional que no era del gusto de él y de alguna camarilla suya (los de la disciplina) como demostró en la visita que hicieron la Margaritas y dos socios del Patronato a Bartolomé Trias, en la que fueron dichas señoritas tratadas contra todas las reglas de urbanidad y cortesía, y otros muchos hechos, de los que daremos en caso necesario pruebas concretísimas acordándose apoyándose en el artículo 26 de los Estatutos pedir Junta general extraordinaria al objeto de destituir la Junta Directiva y acabar con la farsa de dichos señores. Y aquí empiezan todos los chanchullos cometidos por la personalidad ilustre del excandidato a libertar del caciquismo todo el distrito de Igualada y ahora el vuestro. Presentada la oportuna solicitud con toda legalidad, no quisieron conceder Junta general hasta que vieron el mal cariz que presentaban los acontecimientos y sólo por la presión del aviso del Gobierno civil consintieron en celebrarla y después de todos los amaños posibles llegamos al día de dicha reunión. Conste que el artículo 26 del Reglamento dice que la 5ª parte de los socios pueden pedir aquella: la 5ª parte eran 27 y fue sin embargo, pedida por 51 socios de 112 de que constaba el Patronato. Pasó el tiempo y los chanchullos empezaron. Valieronse de amaños, dieron de baja a los socios que tuvieron por conveniente y de cuyos amaños poseemos pruebas irrefusables y el día de la junta general se negaron admitir nuestras pruebas acusatorias. Procédese de la elección, vienen a emitir su voto personas ignoradas y no conocidas como

socios de nuestra entidad y sin acabar el escrutinio y bajo la palabra de continuarlo después, dicen que hay 41 votos contra la Directiva y 50 a su favor... este resultado condicional y parcial quieren darlo como definitivo y niegan el derecho de votar a 13 de los nuestros y... claro está, se origina el tumulto y entra la policía de todas clases, *llamada por ellos, por el presidente*, Sr. Trias el que renunciaba si hubiese un voto en su contra y desaloja el local. He aquí una pequeña historia de un caciquillo dentro de nuestro campo. Y ahora preguntamos: ¿Puede la Junta directiva del Patronato y en particular su flamante presidente, seguir representando a la Sociedad sin que el carmin de la venganza asome a sus mejillas? Así parece: es la desaprensión entronizada. Pero nosotros, los más, los que habemos luchado con nobleza y con sinceridad para arrancar el caciquismo de nuestra barriada, lanzamos al rostro de D. Bartolomé Trias y Comas las siguientes y terminantes acusaciones:

1° El Patronato Obrero Tradicionalista de Sta. Madrona no cumple lo que se dice en el artículo 2° del Reglamento a pesar de tener medios para ello; no protege a los obreros de clase alguna; sino que hay alguien que medra a costa del Patronato.

2° Las escuelas que dice mantener esa Sociedad, nos son gratuitas puesto que no son admitidos los niños si no pagan cuota mensual y aunque aleguen ser hijos de socios.

3° Que el Patronato no debe llamarse tradicionalista puesto que no han seguido sin discusión las disposiciones de nuestra Junta Regional y si solo lo que mandó Trias y por tanto debería llamarse Triista.

4° Que el Patronato está en completa disolución y únicamente se mantiene *por aquellas miles de pesetas* que habían de destinarse en obras de mejor provecho.

5° Que parece mentira que el pulcro, atildado y pundonoroso señor presidente, haya entronizado en la Sociedad a gentes de dudosa conducta y que hasta sigan sus aspiraciones.

6° Que no tiene derecho a llamarse Presidente de la Sociedad, pues la victoria estuvo en nuestra parte y más, si conservase un átomo de pundonor no hubiera consentido la disolución de la Sociedad hasta cierto punto por querer continuar mangoneando.

Esto afirmamos y sostenemos los 60 socios y antiguos socios que se han retirado de la Sociedad por no ver tanta villanía. Esto ratifica el requeté, la Juventud Tradicionalista y la Sección de Margaritas del Pueblo Seco.

A vosotros, compañeros en luchas nobles, hermanos de ideal os toca juzgar. A vosotros jaimistas vivenses os toca refrenar vuestros entusiasmos y negar decididamente vuestro brazo para ayudar el que luego sería un tirano y sacar las consecuencias de esta nuestra barriada. Además; a que personalidad eminente querriais conducir al Congreso a defender vuestra aspiraciones. Las tuyas de seguro que las cumpliría, ¿pero las vuestras? Ni hablar sabe siquiera ¿qué iba a decir?... A todos pues nos dirigimos para que conozcan a los hipócritas;

aquellos que no quieren mas que figurar sin importarles un bledo la causa de nuestros amores. ¿Os acordais de Pagés? De aquel nuestro hermano que gime víctima del ideal, y que tantos padeceres viene viviendo. Pués D. Bartolomé Trias dijo públicamente que no necesitaba nada y, sin embargo, después lloran lágrimas de cocodrilo... Farsantes.

Y ahora acabemos. Conste nuestra absoluta conmiseración a aquellas personas que fueron el día de la junta general, comparsa del cacique, Junyent, Argemí, (el defensor de la tarde) D. German Bellver... Hasta nos trajeron un par de autos para huir más pronto del temporal que su conducta desencadenó...A todos nuestro profundo desprecio.

Somos obreros pero no queremos que a costa nuestra, bajo la carreta de un mentido altruismo comercien unos cuantos... Y a nuestros hermanos que tal vez les ofuscaron con sus cantos de sirena, un entusiasta abrazo de verdadera fraternidad y nosotros los leales, los anticaciquistas, los mas, los que acordamos separarnos de aquella Sociedad para no convivir con tanta farsa hemos acordado unánimemente dirigiros estas líneas para que sepais la verdad del caso y vosotros nos juzgareis.

Por la Junta del Patronato.- Juan Aixelá, Exsecretario; Jaime Travería, Vocal y Abanderado, Manuel Ortiz, de la Comisión de propaganda. Por los socios del Patronato; Pedro Taverna, socio fundador, Matías Barrascosa, Sebastián Martorell, Salvador Poquet.- Por la Juventud Tradicionalista; Joaquín Oadea, Presidente. Rafael Camerón, Secretario.- Por el Requeté; Pascual Gascó, Presidente. Romualdo Gabré, Tesorero.

AEV, "Aspectes electorals (1914-1936)" [1918]

26.- *Manifest electoral a favor de Ramon Bach i Planell, candidat dels regionalistes del districte de Vic, enfrontats en les eleccions generals del 1918 al candidat jaumí Bartomeu Trias, que tenia el suport oficial de la Lliga Regionalista.*

“De algunes raons per les quals havem de votar a En Ramon Bach i Planell”

1ª Perque ell representa l'ideal de Catalunya y restaurador de l'Espanya. Tots els convençuts de que amb el centralisme, imperant per mes de dos segles i portat fins al extrem desde les Corts de Cádiz, no pot mai somniar-se en un remei per les necessitats de Catalunya, han de reconéixer que per deslligar-se de tantes trabes com impedeixen la seva lliure expansió, ofegant la seva personalitat, tan marcada i virtual avui, com definida i gloriosa fou en uns temps mellors, no tenen altre camí que, amb l'exercici del dret de sufragi, portar una ben nodrida representació nacionalista a les Corts d'Espanya. Tot lo que cau dintre la acció del Estat está gastat i desacreditat a Espanya; i en el regionalisme o nacionalisme (digue-ho com vulgueu, per que el nom no fa la cosa), ha de trovar aquesta sa salvació, com está demostrant-se ja en aquests moments tan crítics. Si, doncs el nacionalisme ha d'aixecar a Espanya de sa postració, clar está que havem de portar al temple de les lleis persones totalment convençudes de la sana doctrinaa i amb ella identificades. No regionalistes a la *violeta*; sino fermes autonomistes catalans, sustrets a tot oportunisme polític.

2ª Perque aixis exercim amb plena llibertat i en tota la extensió dek concepte el dret de lliure elecció. No basta votar lliurement a un home. Es precís que aquest no ens sia imposat, com ordinariament succeeix en les eleccions legislatives i fins les provincials. I en Bach no ens ha sigut *imposat*. Ni ell s'es presentat. Es la voluntat popular qui l'ha designat –qui l'ha escollit– manifestada en esplèndida assemblea de representants de les sub-comarques de la Plana. I aquesta pràctica de seny, tan democràtica, on han d'aprender els partits democràtics a la antiga espanyola, ha d'esser un motiu imperiós per que sia apoiada la designació d'en bach, car ell, fent violència a la seva voluntat, no ha pogut oposar-se a un acord tan eloqüent i significatiu i, per disciplina accepta una càrrega tan feixuga. I quants exemples veiem de aquesta mena? Ben pocs, desgraciadament. Al contrari, molt comuú es veurer un subjecte qui, per vanitat, per una estúpida presumpció de suficiència o per interessades intencions particulars, fa la presentació de la seva persona, anant captant vots de porta en porta i de casino en casino i autopropagant ses qualitats i bons propòsits, conducta agena a tota delicadesa i a la mes elemental ètica ciutadana. A uns tals requeriments caldrá posar-se sempre a veure venir, quan no respondre-hi amb una rodona negatiiva. Convé donar els carrecs publics, sobretot els d'elecció popular, no a qui els pretengui sino a qui en fassi honrat rebuig.

3ª Per que es un candidat de la nostra terra i en ella resideix. Un candidat aixís ofereix la plena garantia de que, demà que tingui la representació del país, tots sos afanys serán per la nostra terra, i no tindrà de repartir amb altres comarques la eficàcia del seu vot parlamentari, ni la natural influència que en ella exerceix la seva carrera, i en ella resideix exclusivament. Doncs per quins interessos ha de treballar, sino pels de la nostra comarca? L'amor que tothom sent pel país de sa naixença es una bona garantia a favor d'en Bach: es una altra partida que cal apuntar en l'haver de son compte. No vagi dit en agravi de ningú, pero no per vulgar i procaic hem de deixar-nos aal tinter aquell grafic aforisme catalá: "allá on no hi ha sanc, butifarres no s'hi fan".

4ª Per la dignitat del districte. El nostre districte ha de tenir voluntat pròpia i no ha d'esser entregat en compensació, encara que aixó convingui de moment a alguna entitat mereixedora de tots els nostres respectes. Si no votessin avui a en Bach, candidat nostre, demà seriem entregats a un reformista, a un conservador, a un lliberal o a un socialista, com are volien entregar-nos a un tradicionalista. Que no tenim, per ventura, la major edat? Que no ha donat bona fe de vida el catalanisme en el districte de Vich? Que no hi ha dintre la nostra comunió política homes de prestigi de coneixements, de talent i d'experiència perque ens sia donada, ja bona i feta, una candidatura que no podem acceptar per raöns que seria molt llarg d'explicar? Si aixó pogués tolerar-se ja caldria que se'ns declarés incapacitats per tota actuació política pròpia. No hem de renunciar a lligar-nos circumstancialment amb altres fraccions polítiques, en cassos com aquest, que ningú pot dir: "d'aquesta aigua no beuré"; mes això sera fruit d'un pacte lliurement contret i formulat per nosaltres mateixos, coneixedors mes que ningú de les nostres necessitats. I seria, al contrari, caure en el major descredit, en una vergonyosa abdicació, ajupir-nos en un semblant pacte fet per altres a la nostra esquena. El catalanisme es estat sempre i essencialment democrátic. Des de les bases de Manresa, fins als discursos dels modernss homes del catalanisme adhuc els d'en Cambó, plens de doctrina, les normes i actuacions del Nacionalisme catalá han tingut sempre per fonament la voluntat popular, i no podia pas esser d'altra manera. I la "Lliga Regionalista" que tan i tan ha fet per la depuració del sufragi universal –per la dignificació d'aquesta formidable conquesta democrática– no podria desconèixer una cosa tan elemental. D'un mal entès podrà esser victima; pero per dignitat i per motius conveniència, nosaltres havem de fer-ne cas omís.

5ª Per motius d'orde social. En Bach estima l'obrer, i es prou conegut dintre la classe. Ell sap be les seves necessitats. Ell es un home de tarannar humil, senzill i democratic i enmotllat en les corrents avui dominants en la política social. Oh tu, obrer, qui sols cercar en terres estranyes, –tal vegada en el podrimaner polític d'Espanya– un home que s'anomena *d'esquerra*, a qu, pel sol fet de dir-se esquerrá, ja creus que ha d'estar sempre de la teva banda i conseguirá la teva prosperitat; digues: quin representant pots trobar, que amb mes sinceritat i afecte treballi pel benestar i millorament del teu braç, que en

Ramon Bach, amb qui podràs enraonar cada dia i que a cada moment tindràs a punt per encarregar-li tes honrades aspiracions? Ningú sap com serán les noves Corts; pero, sens dupte, elles haurán de tractar i resoldre problemes de gran interés per les classes desvalgudes totes, i especialment per la treballadora avui tan digne d'estudi i de protecció. Qui't sembla, doncs, que millor pot representar la classe fabril de la conca del Ter: un home qui parla com tú, sencer i conegut, qui a la vora del Ter viu, en contacte constant amb la població obrera; o be aquell altre a qui no coneixes, posat tal vegada en mig d'una atmòsfera viciada, propícia a tota mena de claudicacions qui no haurá vist mai la *selfactina*, ni haurá sentit mai a parlar d'un *manuar*, ni sabrá com funciona un *torn*, ni per tant sabrá res pràctic dels defectes d'organització ni de la mena de treball que es important element de vida de la nostra comarca? Amb tota sinceritat, i lliure de tot prejudici, consulta amb la teva consciència, i obra segons sos dictats. Votar, doncs, a en Ramon Bach i Planell es una acció patriòtica; complir un dever, fer una bona i profitosa obra.

Vich, Febrer de 1918

AEV, "Aspectes electorals (1914-1936)" (1918)

27.- *Full volander distribuït pels partidaris del candidat tradicionalista Bartomeu Trias, amb motiu de les eleccions a Corts del 1919.*

“Als electors del districte de Vich”

Ara ha fet un any –era pel mes de Febrer del 18– que vos dirigia un senzill manifest, tot sinceritat, a ran de pesentar per primera vegada la meva candidatura a la Diputació a Corts per aquest districte, accedint al oferimetn que’m feren, honrantme més de lo que jo’m mereixo valiosos elements d’aquesta hermosa comarca vigatana. L’esforç de tots, l’entussiasme esmersat en aquella lluyta per amichs de l’ànima, a qui encare avuy resto agrahit, feren que’l meu nom sortís triomfant de les urnes, assolint esclatant victoria.

Home educat en l’escola del tradicionalisme, soch enemic declarat de la ficció politica, tot xerrameca, que segueix engrillonant y empobrint a la nostra Patria. Y estich, per lo mateix, fundament enamorat del vell sistema representatiu, foragitador de xerrayres y laborator per als bons patricis aymants de la feyna y de eficaç esperit constructiu. Per això vos dich en veritat; amichs meus, que’m sentí allavors joyós de la victoria, més que per la victoria mateixa per tal que ella’m donaria ocasió de palesarvos, sense deixar lloch a dupte de cap mena, que les paraules meves, com vos deya, no eren “manifestacions sonores de promeses electorals que’l vent de l’oblit s’emporta”, sino expressió fidel dels meus sentiments de tota la vida y anunci cert de l’obra que’m proposava realisar en aquest districte.

Tres eren les afirmacions capdals del meu manifest: la catòlica, la tradicionalista y l’autonomista. A totes tres he procurat servir. Ningú pot ni podrá dir que un sol moment hagi duptat, traicionant an aquests tres ideals altíssims. Les normes de la vida cristiana han menat els meus passos. La justícia y l’amor evangélics han sigut les grans médecines triades per mi per guarir qualques nafres socials y reposar les coses en un planol de pau y serenor, quan les malhaurades lluites d’aquestos temps volien enterbolirles. Com a tradicionalista he ocupat sempre’l meu lloch dintre’l partit per la seva prosperitat y a fora d’ell fent els possibles pera que trionfessin les pures essencies tradicionalistes. També he complert ab els meus deures autonomistes, servint a Catalunya com a bon catalá. Recordeu, si no, les hores augustes en que treballavem tots per assolir la seva lliveració dintre l’unitat d’Espanya. Jo, però, diguí també que volía esser el representant, el mandatari de tot el poble y l’administrador honrat dels interessos seus. Entench arribada l’hora de tancar ab quatre panys la vella política d’odis y persecució, constant entrebanch per a la grandesa d’un poble, sustituintla per una obra de pau y germanor que mancomuni els esforços de tots y ens meni lluminosa vía enllá del progrés veritable. Els qui han trucat a la porta de casa meva saben que aqueixa ha estat la meva política. A tots, absolutament a tots, he procurat tractar com a bons

amichs, sense preguntar may allá d'hont venien, ni si eren amichs o enemichs meus. Tinch, donchs, la consciencia tranquila y l'ideal m'empeny altra vegada cap a vosaltres, car ara considero per al districte, per a Catalunya y per a Espanya, més necessaria que may aquesta política. Als qui volen, com jo, la pau y la justícia socials y la tranquil·litat del districte, y als qui desitjin una Espanya gran y una Catalunya autònoma, rica y plena, demano el vot y apoy per treballar fins a assolir aquestes belles coses. Als germans, als de casa meva, als bons catòlics y tradicionalistes no he de dirlos hi res més, car ells sobradament saben que de totes les candidatures aquí presentades la meva solsament els hi es garantia per als comuns ideals, que fortament ens lliguen.

Y ara, vigatans, ja'm coneixeu. Soch el mateix de fa un any ab l'aventatge de que moltes promeses meves, gairebé totes, han esdevingut realitats. Allavors me donareu, ab menys mérit, la victoria. Si seguíu otorgantme la vostra confiança, els poders vostres, continuaré treballant cada jorn ab mes dalit. Si es altrament, sapigheu, però, que'l meu amor al districte ja no hi ha res que'l borri y que'l meu agrahiment per la vostra confiança d'ahir el servaré sempre més.

Ara vosaltres teniu la confiança.

Bartomeu Trias

Vich, Maig de 1919

AEV, "Aspectes electorals, 1914-1936" (1919)

28.- Carta enviada al consistori vigatà, el setembre del 1919, per la comissió organitzadora del Segon Congrés Patronal, en la qual es sol·licitava l'adhesió de l'ajuntament i la propaganda entre les entitats empresarials de la zona.

Cada día más enconada la lucha entre los factores Capital y Trabajo, que juntos integran la riqueza nacional, va haciéndose insostenible la vida económica del país, que llegará a su completa ruina, si no se logra dar con una fórmula armónica de los intereses patronales y proletarios.

El preminente sitio que ocupa V.E. presidiendo la Corporación Municipal, es lugar elevado desde donde habrá podido observar repetidas veces lo encarnizado de los combates sociales que habrán llenado de amargura el corazón de V.E., impresionándole el derroche de energías y el desaprovechamiento de fuerzas que cada conflicto supone sin perjuicio del daño que, además, causa a la riqueza general del país, tanto por lo que significa pérdida efectiva, como por lo que representa de beneficio dejado de realizar.

A obviar semejantes males o por lo menos a intentar la consecución de una fórmula práctica de armonía se apresta esta Corporación, lanzando la iniciativa de convocación del SEGUNDO CONGRESO PATRONAL que se celebrará en Barcelona del 20 al 26 de octubre próximo, acuya asamblea sería necesario acudiera con el bagaje de sus conocimientos, experiencias y luces, todo el contingente patronal de España por sí o representado por las Corporaciones patronales e intelectuales de cada localidad, al objeto de que la labor iniciada sea obra general y cuanto humanamente quepa de perfecta y de equitativa.

V.E. señor Alcalde como primer ciudadano de esa localidad goza del singular prestigio que a los convecinos sólo se otorga en razón a sus méritos probados y por lo tanto su voz ha de ser forzosamente escuchada en tan trascendental ocasión, así que la recomendación de V.E. será eficaz induciendo a las Corporaciones e industriales radicados en la jurisdicción de V.E. a que acudan al Congreso Patronal y envíen memorias, temas, datos e iniciativas sobre los asuntos sociales todos, que al ser problemas suyos, lo son también nacionales.

Sin perjuicio de esa inmediata recomendación que de V.E. solicitamos, oportunamente remitiremos material de propaganda para que se digne ordenar su reparto y en su día enviaremos cartel anunciador para su fijación en esas Casas Consistoriales.

Agradeceremos además, se sirva disponer que por la dependencia respectiva nos sea remitida inmediatamente nota de Corporaciones, económicas e intelectuales que radiquen en ese término municipal, a fin de invitarles también, directamente y sin perjuicio de la recomendación que sin duda habrá de hacerles V.E.

El Excmo. Sr. Gobernador Civil de esa provincia habrá sin duda recomendado a V.E. la mayor propaganda a favor del Congreso Patronal. No

creemos sea necesario tal requerimiento, convencido como estará V.E. de la absoluta necesidad de que todos contribuyamos a esta obra altamente patriótica y salvadora.

Dios guarde a V.E. muchos años.

Barcelona, 20 de septiembre de 1919.

P.A. de C.O.

El secretario

AHMV, "Correspondència rebuda per l'Ajuntament de Vic (1914-1921)"
(1919)

29.- *Carta enviada per l'inspector de vigilància, Bartomeu Mestres, a l'alcalde de Vic en la que resumeix l'assemblea que els treballadors de la ciutat van portar a terme amb motiu del locaut declarat per la patronal el desembre de 1919.*

Excmo. Señor.

Tengo el honor de participar á V.E. que la reunión á que se refiere la presente instancia tuvo lugar á las 20 del día de ayer en el local "Salón de la Columna" de las Casas Consistoriales, bajo la presidencia de Don Joaquin Surinyach y con asistencia de unos mil seis cientos obreros, de ambos sexos. El presidente abrió el acto diciendo á los reunidos que habian sido convocados para trazar una orientación con motivo del loc-kaut acordado por la clase patronal; protestó de dicho acuerdo y solicitó tuvieran confianza en la comisión que presidía para hacer respetar la voz de todos los obreros frente á la clase patronal. Hicieron uso de la palabra: Juan Font Conill, del ramo de la madera; Lorenzo badell Balmes, del ramo del arte textil y Jose Sala Alier, del ramo de transportes, aconsejando todos se adaptaran á las proposiciones de la comisión que los representaba.

El presidente señor Surinyach hizo el resumen de los discursos y seguidamente fueron tomados por unanimidad los siguientes acuerdos:

1. No volver al trabajo si no les son abonados todos los jornales.
2. No volver al trabajo si este no es reanudado simultáneamente por todos los ramos.
3. Elevar un telegrama de protesta al Excmo señor Ministro de la Gobernación por el loc-kaut que injustificadamente les han declarado los patronos.
4. Ratificar á la comisión organizadora la mas absoluta confianza para que se ofrezca á las Autoridades locales para tratar de la resolución de este conflicto.

Terminó el acto á las 21 sin que ocurriera el menor incidente y dentro dels mayor orden.

Vich, 2 de Diciembre de 1919.

El Delegado.

[signatura il.legible]

AHMV, "Correspondència rebuda, 1914-1921" (1919)

30.- *Full volander distribuït per la Comissió Obrera de Vic durant el locaut patronal de començaments del 1920. En aquest text es convida als treballadors vigatans a resistir la pressió dels empresaris i continuar demanant les millores laborals que han motivat el tancament de fàbriques.*

“Trabajadores vicensés”

Los momentos actuales y decisivos para la organización obrera, son los que nos impulsan a lanzar esta humilde hoja a la publicidad, para que los cantos de sirena de nuestra burguesía no sorprendan la buena fe de los trabajadores loucuteados, que después de un sinfín de sacrificios sin límite ocasionados por la medida arbitraria de la Patronal, esperan ansiosos el triunfo de la justicia.

Noticias fidedignas que nos merecen toda la confianza, hacen presagiar que la Patronal, en las postrimerías de su vida y habiendo ya batido el recort de todas sus malas artes en contra a lo que constituye el blanco de sus iras, que es la organización obrera, y que todas sus ridículas pretensiones se estrellarán delante de la actitud serena del pueblo productor. Quieren abrir sus fábricas y talleres creyendo que los trabajadores sienten el cansancio de la lucha y que nuestros organismos están minados por la miseria, esa miseria que la Patronal ha sembrado por doquier.

Nosotros, que estamos ojo avizor de todos los Grauperas habidos y por haber, damos la voz de *alerta* a todos los compañeros, de estos compañeros que no hemos dudado ni un momento de su buena fe porque sabemos de una manera clara y concisa reflejada en todos los actos ceelebrados, que la clase obrera consciente de su deber no hará traición a su causa.

Nosotros sabemos de una manera positiva que el general sentir de todos los trabajadores que sienten palpar en su corazón ansias de mejoramiento social es exigir a nuestros patronos el máximum de nuestro sacrificio; consistente al cobro de los jornales perdidos a consecuencia del locaut.

La pretensión de la Patronal es de que volvamos al trabajo sumisos y humillados como un rebaño de borregos desligados por completo de nuestros Sindicatos, de estos Sindicatos que son el muro de contención de todas sus ambiciones bastardas y que para nosotros constituyen el medio de defensa de nuestras justas aspiraciones.

Trabajadores de Vich

Cinco semanas de hambre son lo suficiente para que los parias del trabajo rechacen todo arreglo que no dimane de la Comisión. Cinco semanas de privaciones y miserias son las que han templado nuestro espíritu en la lucha actual y se bastan para no escuchar las hipócritas palabras de un adversario feroz y cruel que no tuvo escrúpulos en bloquear los hogares de los hijos del

trabajo y a esas tiernas criaturas, carne de nuestra carne, y que, sin culpa ninguna, son víctimas también del pacto del hambre, objeto primordial del programa de la Federación Patronal.

La Comisión

Vich, enero de 1920.

AEV, "Aspectes polítics-festes, 1901-1935" (1920)

31.- *Carta escrita pels líders catalanistes de Granollers (Fèlix Fages i Joan Lligué) a Ramon d'Abadal i de Vinyals, el 10 de juliol del 1920, perquè impedeixi l'actuació de l'Orfeó Vigatà a la Unió Liberal de Granollers, ja que consideren que aquesta entitat, dominada pel cacic liberal Francesc Torras, es contrària als interessos del regionalisme.*

10 de Juliol de 1920.

Sr. Dn. Ramón d'Abadal y Vinyals.

Benvolgut amic: Estém molt alarmats, perquè segons ens diuen de Granollers, el diumenge dia 18 deu anar la Banda Municipal i l'Orfeó de Vich que dirigeix en Benet Morató a donar un concert a la Unió Lliberal de Granollers que, com vosté sap, es el quarter general d'en Torras, el nostre enemic i el de Catalunya.

Aquesta nova ha produït entre tots els nostres amics del districte de Granollers una deplorable impressió perquè no s'explican com els elements regionalistas de Vich, van en un acta de tal naturalesa a dar forsa i prestigi al diputat que amb la seva actuació recent ha combatut a la Mancomunitat.

Nosaltres, i amb nosaltres tots els elements catalanistes del districte de Granollers, li resteriam molt agraits si vosté amb la seva influencia prop de l'Ajuntament de Vich i dels elements directors de l'Orfeó obtingués la suspensió d'aquest viatge tant inoportú.

Som seus affms. Amics

[tres signatures il.legibles]

AAP, "Fons de Ramon d'Abadal i de Vinyals (Correspondència rebuda, 1920-1931)" (1920)

32.- *La festa d'orfeons que es va fer a Vic el dia 9 d'octubre del 1921 va acabar amb una sèrie d'incidents, protagonitzats pels oficials i suboficials de la caserna militar de la ciutat, els quals van apallissar i detenir alguns dels assistents que havien cantat "Els Segadors" en cloure l'acte. Aquests fets van ser tractats per bona part de la premsa catalana. "La Veu de Catalunya", periòdic proper a La Lliga, hi dedicà aquest article editorial.*

"Els incidents de Vich"

Cal que els elements que es creguin representatius de les institucions armades compreguin definitivament que aquesta representació no la tenen amb tota plenitud sino llurs autoritats legítimes. I cal que aquests mateixos elements, quan el país sosté una guerra i nodreixen l'exèrcit individus procedents de tots els sectors socials i polítics, acatin la necessitat ineludible de no barrejar l'estament armat del país amb cap mena de lluites partidistes. Aquesta necessitat de no identificar l'exèrcit, que és de tot el país, amb un sol sector sentimental o polític, és, sempre, ineludible, i ara, en les circumstàncies actuals, absolutament inexcusable.

Les institucions armades cal que siguin les més interessades en evitar i corregir aquestes desviacions perilloses d'alguns de llurs elements. L'estament militar no és el cridat a mantenir l'ordre públic mentre les autoritats civils no demanin el seu auxili, ni són les institucions armades les que han de definir delictes ni resoldre sobre la licitud o il·licitud d'una cançó popular, d'una festa patriòtica o d'uns sentiments o unes opinions de caràcter polític.

Àdhuc quan aquests elements es trobessin situats sentimentalment en contra d'unes idees o unes opinions o unes cançons, llur deure fóra sotmetre's a la disciplina social i deixar que les autoritats o els organismes adequats definissin i actuessin.

Qualsevol altra actitud, a més a més de constituir una indisciplina social, en moments que la realitat universal exigeix a tothom la màxima disciplina, pot ésser causa d'incidents i de conseqüències molt desagradables per a tots. És evident que un exèrcit en guerra, un exèrcit integrat per tots els elements polítics i socials del país, no pot tenir cap interès en crear un estat de coses que dificulti o impossibiliti els mateixos fins la realització dels quals té la missió d'assolir.

Creiem, doncs, absolutament necessari que les autoritats competents, especialment les autoritats militars, obrin una informació acurada i imparcial dels fets i actuïn en conseqüència. Cal evitar de totes passades la repetició d'aquests incidents, repetició els perills de la qual són notoris.

La necessitat de mantenir l'exèrcit allunyat de la política, necessitat reconeguda i sancionada en les lleis, reglaments i ordinacions vigents, si ineludible tostemps, és, en temps de guerra, d'una exigència absoluta.

La Veu de Catalunya, 19 octubre 1921, p. 6. [article editorial sense signar]

33.- *L'advocat Manuel Anglada i Vilardebó envià aquesta carta a Ramon d'Abadal per a informar-lo dels tractes que la gent de Catalunya Vella havia tingut amb la direcció de La Lliga per aconseguir un candidat autòcton de cara a les eleccions a Corts del 1923. En la carta es constata la influència dels dirigents barcelonins en la preparació i designació dels candidats regionalistes del districte de Vic.*

Vich, 24 abril 1923

Sr. D. Ramon d'Abadal (Vevey)

Estimat amich; Hem rebut la teva benvolguda en que tan falagueras noticias, doncs, alegrantnos molt de la millora y prompte y complert restabliment. A pesar de mon bon desitg de donarte a coneixer el tinglado electoral he tingut d'esperar fins avuy per sapiguer alguna cosa del cert. Ademes he estat quince dias allitat de la grippe de modo que no estava gaire enterat. El resum de lo que ha passat en aquest periodo electoral pot concentrarse aixi.

El Vilaplana no tenia gaires ganas d'esser diputat pero el Cambó l'apretaba per no perdre el districte. El Trias volia també ser diputat pero es veu que l'hi coia encara la llaga de l'altre vegada y temia ademes, que si es presentaba contra la Lliga si perdia tampoch seria senador; tots dos deian que's presentaban, pero cap venia a Vich n'hi feia campanya. En aquestas saltá el Quico Masferrer a veurer si aprofitant el panich de tots dos candidats l'hi deixaban el camp lliure, cosa bona per creurer un infant, donchs las actas no's conquistan d'aquesta manera. Vingué a Vich y digué a Catalunya Vella que si no es presentaba el Vilaplana es presentaba ell, porque a Barcelona, els d'Acció Catalana habian acordat que en Rovira tenia necessitat d'un secretari a causa de son defecte fisich y el secretari, naturalment, seria ell. Afortunadament per ell ningú se'l va perdre en serio y fins l'hi deian clar que lo del Bach es fá una vegada pero no es repeteix. En aquesta se celebrá una entrevista a Barcelona, entre Cambó, Ventosa Duran y en Bach, ahont aquest digué per sugestió del Vilaplana, que no era cosa que pogues acceptar el districte que el Vilaplana tornes a fer el gros sacrifici de l'altre vegada, responent el Cambó que d'allo en responia la Lligay que anés a son despatx el sendemá per concretar, suposos chifras. Es concretaren les chifras y el sendemá es rebé a Vich la confirmació de que el Vilaplana es presentaba, anunciantho la Gaceta. Tot aixó pasaba la setmana pasada (en ses principis). No se ben be lo que posteriorment ha passat (per den Vilaplana) pero la cuestió es que el diumenge, dia de la proclamació, es tingué al mateix Palau de la Diputació una entrevista decisiva entre el Cambó, el Trias y el Vilaplana y es decidí (pasmat) presentar al Russinyol alegant que seria millor per la pau del Districte y tot alló. Això me fa creurer que el plan era tramet de mes enllá y que han jugat una comedia per evitar que el Govern

presentes cap candidat y com que el Russinyol no era persona grata a Barcelona desde lo del Bach de id. y no el podian deixar sense acta, y per l'altra part está en relacions economicas ab el Vilaplana que l'hi ha arrendat la fabrica, tot plegat s'ha resolt a favor del Russinyol rihentse de tots nosaltres y deixant en un terrible desconsol l'honorable cos electoral de cuota que estava esperant las eleccions ab una set horripilant. En fi un altre episodi per acabar d'agafar fastich d'aquesta comedia electoral. Per demá hi ha convocada una conmovedora reunió a Ca la Ciutat ahont els tres conspicuos Russinyol, Trias y Vilaplana donarán la solució de la pintoresca charada als Alcaldes del districte per aixó convocats. De l'epilech que tinga el diumenge ja te'n enteraré, pero si tot va aixis pots donar per descontada la elecció del Russinyol sense contrincant seriós. L'Albó te l'elecció assegurada a Castelltersol. El Torras s'oposa al 29 a Vich perque els de Catalunya Vella no anessin a enredar a Granollers. També dihuen que el Ventos queda sense contrincant a Olot. Suposo hauras pogut reparar la llastima que fa la candidatura de la Lliga ab tants candidats de cuota. Ahont va mol forta la cosa es a Girona especialment a Puigcerdá y Torruella. Es posible que el Gobernador fassi moltas bestiessas, donchs dihuen que ha vingut especialment per derrotar al Bertran. Avuy he tingut la carta que adjunto del Carles. He escrit al Santiago de Riba recomenat l'assumpte pregante que d'aquí estant fassis lo que pugas. De lo que m'encarregares res de nou. Fes forsa acopio de salut que no torni a ferte mal el pahidor y poguem veuret completament restaurat y valent.

Sempre teu att. y affm. Amich y s.s.

[signatura il.legible]

AAP, "Fons de Ramon d'Abadal i de Vinyals (Correspondència rebuda, 1920-1931)" (24 abril 1923)

34.- *L'Orfeó Vigatà, que estava controlat per clergues tradicionalistes, un dels quals era l'autor d'aquest article, estigué enfrontat a l'Orfeó Vigatà del Conservatori, proper als catalanistes. Des de les pàgines de la Revista de l'Orfeó (tradicionalista) s'acusava als del Conservatori de no ser autèntics orfeonistes i d'estar més preocupats per la política que pel cant.*

Deiem suara, que una de les causes que poden haver provocat, o almenys contribuït a provocar la actual crisi de les entitats orfeòniques de la nostra terra, era sense cap mica de dubte, l'inconstància de l'element chorista, consentida o no prou prudentment combatuda per la direcció. Avui ens toca parlar d'una alba d'aquestes eficients o determinats que han acabat amb la vida de volgudes entitats germanes nostres, en plena actuació, quan més forta i potents les contemplàvem. Aquesta causa, aquesta malura, aquest corc que mata les entitats orfeòniques, és el fals idealisme: çò és, l'adopció d'un dealisme desplaçat i per lo tant eixorc, estèril, que prenent el lloc del veritable i únic ideal orfeonístic, destorba el progrés de l'entitat que amb les ales eixalades es veu impotent per a emprendre el vol, i –movent-se en un plà molt inferior al que de dret li pertocaria– porta una vida raquítica, quan no mor primerenca, per manca d'ambient apropiat. I és que el chorista, com tot artista, no's forma amb el transcurs del temps en les sales d'assaigs, en les execucions públiques, en fí, en l'aprenentatge de la seva tècnica, no. Això, si voleu, li donarà una cultura, un refinament, una major ductilitat que'l farà doblement apreciable, però mai podrà donar-li, aquella disposició, aquell tremp, aquella vocació, amb una paraula, que's necessita, i que l'home porta ja dins del seu esperit al venir al món. El chorista neix; i dia vindrà en que desvetllant-se la seva vocació, cridarà fort a dintre seu i aquell noi, aquell jove, aquell home –perquè l'art no té fronteres– s'encaminarà radiant i satisfet a allistar-se amb una entitat coral, on pugui satisfer aquella inclinació, aquell desig natural de la seva ànima. Qui és aquest? No tinc pas d'assenyalar-lo, vosaltres mateixos el remarcareu als pocs dies d'actuació orfeonística. Sempre constant, puntual, atent, ferm dense descoretjaments, per sacrificis que se li exigeixin, per concessions que's vegi obligat a fer. Talment com un sacerdot de l'art, el serveix en tots els moments amb fè, amb entusiasme, amb serenitat, sense prejudicis, sense mancament. Perquè ? Perque aquest és el cas típic del ser orfeonístic. Demaneu-li la raó del seu procedir, del seu exacte compliment en tot, i us respondrà invariablement que ell ha nascut per a cantar, que ha cantat tota la vida, que no hi podria fer més, però que quan pot cantar ja està content; que el cant per a ell és una afició, una passió, na bogeria. No volgueu pas sapiguer més: esteu davant d'una veritable vocació que no's desmentirà per anys que passin, puix aquell subjecte formarà part de tots els chors que vagin succeint-se en la seva població, i si és ja vell us contarà que en tal època cantava a tal lloc i més endavant en tal altre, i sempre ha cantat, perquè és una imperiosa necessitat de la seva ànima, perquè

ha sigut sempre aquest el seu ideal, el veritable , enteneu-ho bé, l'únic ideal orfeonístic: cantar. No penseu pas, però, que aquesta vocació, aquest ideal, abundi massa en les institucions corals de la nostra terra. Per desgràcia s'hi pot concedir un percentatge ben raquític, ja perquè no abunden massa aquestes vocacions, ja també perquè molts dels qui l'han sentida, o per conveniències o per dolenteria, l'han ofegada dintre seu. És veritat que això no s'compagina pas amb el gran nombre d'institucions orfeòniques que tenim a Catalunya, ben nodrides de personal moltes d'elles; però és que això vol dir que aquest personal s'ha proposat, al donar el nom a l'entitat de que forma part, el veritable, l'únic ideal de què parlava suava? Ni molt menys. Pot semblar-ho de portes enfora, però en realitat no és pas així per desgràcia. Molts dels que's diuen orfeonistes han donat el nom a l'entitat per un fi ben diferent del que aquesta es proposa; és a dir, substitueixen, escamotegen, si així puc expressar-me, el ser i l'únic ideal de l'orfeó, i el seu objecte principal serà tal o qual cosa, posat en darrer lloc, si hi pensa, el cantar. És clar que qui entra al clòs d'una entitat amb un objectiu definit, aquest ja porta un ideal; però si aquest és estrany –no vull pas dir contrari– al d'aquella entitat, el seu ideal serà perfectament eixorc, estèril, i per tant no tan sols no contribuirà a l'assoliment del fi que's proposa l'entitat, sinó que pot arribar a constituir-se en seriós obstacle que ho dificulti. Com? En parlarem el mes que vé.

Miquel Puigsech, Pvre.

Revista de l'Orfeó Vigatà, octubre 1923, p. 165-167.

35.- Ban distribuït per l'ajuntament de Vic el 1925 en què convida els ciutadans a acudir a una gran manifestació a Barcelona per a donar suport al règim de Primo de Rivera, que estava essent posat en qüestió a l'estranger.

“Compatricios”

La grosera campanya emprendida contra la Patria y el Rey por unos malos españoles que en vano han pretendido deshonrarnos ante el extranjero y procurando socavar los fundamentos de nuestra Sociedad, llevarnos a la anarquía por las corrientes de una revolución estéril, ha despertado sinceras protestas de indignación y vivos sentimientos de adhesión a lo que constituye la más alta esperanza del pueblo español.

Este pueblo, por medio de sus inmediatos representantes, en un plebiscito elocuente, realizado el pasado día 23 en Madrid y en un acto que tendrá perenne recordación, manifestó su amor a sus dos grandes afirmaciones: Patria y Monarquía; a esa Patria que se ha querido presentar por uno de sus propios hijos como esclavizada y ridícula y a esa Monarquía que constituye el más firme sostén de la misma Patria.

Cataluña, no obstante, de enviar a Madrid a sus representantes, cree que para deshacer una vez más ciertos equívocos ha de manifestar en forma solemne esos mismos sentimientos.

El acto que debía celebrarse el pasado día 25 del actual y que fue aplazado, según comunicaciones recibidas en esta Alcaldía emanadas de las autoridades de la Región y Provincia, se celebrará con la misma solemnidad, orden y horas, el próximo domingo, día primero de febrero, en Barcelona, a las diez de la mañana y consistirá en una manifestación que partiendo de la plaza de Cataluña y recorriendo las principales vías de la Ciudad, terminará en el Palacio de Bellas Artes.

La Patria y el Rey confían en vuestro civismo; las Autoridades regionales y provinciales os invitan a asistir; las religiosas os exhortan a ello; esta Corporación municipal os hace patente que no basta execrar y condenar interiormente ciertas maquinaciones, sino que es preciso hacer pública y solemne manifestación de las opiniones que anidan en el corazón de este viril y noble pueblo y espera acudireis el citado día primero de febrero, a las diez de la mañana, junto a la fuente de la Plaza Urquinaona, sitio designado para reunirse a los pueblos de este partido judicial, para sumaros al acto que con nuestro esfuerzo hemos de lograr se perpetúe como ejemplo de epatriotismo y ciudadanía.

Así lo espera y anticipadamente os lo agradece vuestro Alcalde,

J. Comella

Vich, 30 de Enero de 1925

AHMV, "Bans, 1900-1925" (1925)

36.- *Full anònim repartit a Vic, possiblement l'any 1925, denunciant l'anticatalanisme del coronel Grafulla, que havia estat nomenat nou delegat governatiu en substitució del comandant Antonio Morilla.*

“Antecedents del bizarro tinent coronel GRAFULLA, ex-delegat governatiu de Vilanova, traslladat a Vich”

Vigatans: Ara sí que podreeu cridar a tot drap: ¡Viva España! ¡Viva el Directorio Militar! ¡Viva la Pepa! Vos envien un nou delegat governatiu i aquest es en Grafulla, militar intrèpit, cansat de guanyar batalles, no a amb els moros desarrapats de l'Àfrica, sino a la Comissió Mixta de Reclutament de Barcelona, on es feu notar per la seva vivor i pels seus bons modos, ddoncs refusava el saludo als Diputats catalans, que'n formaven part com ell, pel sol fet de ser fills de la terra. Un guerrero com ell, que te acreditat el seu valor en els mil entrebancs de l'expedienteig, havia d'esser delegat governatiu, i fou destinat a Vilanova. Del que allí fei, podeu deduir-ne, vigatans, el que farà en aqueixa plana.

A Vilanova, aquest home que sempre ha menjat el pa de la nostra terra generosa, perseguí acarnissadament tot el que representava catalanitat, amb preferència l'ensenyament. Contra lo establert en el Concordat entre la Santa Seu i l'Estat espanyol, prohibí als Rectors i Vicaris l'entrada a les Escoles per vigilar l'ensenyament de la doctrina, alegant que a espanya no manava ningú més que el Directori i a Vilanova ell en sa representació, i després d'un seguit de malvestats contra el Sant Pare i contra la clerecia, refeermà la prohibició i despedí amb greus amenaces a un dels Rectors de Vilanova que li feu present l'atropell de que era objecte l'estament que representava. Clausurà les escoles d'un Centre Obrer, perque els nois que hi assistien, fills de bons treballadors, i els mestres, eren catalans. I en el seu odi a la nostra terra, aquest home, que porta uniforme per deshonor dels de la seva casta, establí l'espionatge a les escoles de Vilanova, valent-se de les mateixes noies que hi anaven, a les quals amb afalags i promeses i abusant de la seva inconsciència els obligà a denunciar-li les mestres que diguessin algun mot en català o permetessin l'entrada d'algun sacerdot a les escoles. Aquest home, vigatans, es en Grafulla, el hidalgo.

Mes encara. Un dels Vicaris li feia nosa i no dubtà en inventar contra ell una baixa i vergonyosa calumnia, denunciant-lo a les autoritats. Sortosament es va comprovar la falsetat de la denuncia, pero el mal ja estava fet. Perseguí una pastoral del Sant Bisbe Torres i bages, un fragment de la qual s'inserí en la Fulla Dominical. Obert procés, fou encartat el Dr. Mestres i complicat en ell el Sr. Bisbe Guillamet, com a president de l'Associació d'Eclesiàstics, editora de la fulla, el Sr. Rector, etc.

Demés, tampoc respecta els traidors de Catalunya, si li fan nosa, cosa la cual li aprovem. D'aquest caire de l'humor den Grafulla podria dir-ne quelcom el Sr. Alegre, diputat governatiu per Vilanova, i el Sr. Ferrer i Nin, confinat l'un a casa seva i tractat a vergassades l'altre, quan en certa ocasió no es volgueren ajupir a la seva voluntat. De traidor se n'ha d'esser del tot o no esser-ne. Prenguin nota els de Vich.

I perquè, preguntareu, vigatans, treuen de Vilanova, un delegat governatiu, que tant fidelment interpreta Catalunya l'odi de l'Estat espanyol? Doncs, en primer lloc, perquè en Grafulla te pendents de resolució sis denúncies per mancaments al Codi de Justícia Militar i alguna d'aquestes setà a punt de caramelo, i demés perquè s'ha enredat amb una mecanògrafa, amb tanta barra i manca de pudor, que el Directori ha cregut indispensable un canvi d'aires. A un altre que no foss ell qui sap lo que li hauria passat; pero com ell ha assegurat que si no se li donava ganga equivalent a la de Vilanova, diria coses que farien escriuir, davant d'aquesta amenaça l'han sostingut els honorables i també intrèpits generals Losada, Barrera, Milans i companyia. Aquests senyors sabrán perquè. I res mes.

Sols en resta esperar que la noble terra que guarda les despulles del savi i venerat Torres i Bages, tractarà com es mereix a son nou delegat governatiu.

AEV, "Aspectes polítics-festes, 1901-1935" [1925]

37.- *Full volander anònim distribuït a Vic, possiblement el 1928, contra el règim primoriverista, en què es critica l'actitud anticatalanista del dictador i la complicitat d'Alfons XIII. També es convida els catalans a boicotejar els actes previstos amb motiu de l'onomàstica del rei.*

“Catalans!”

Fa massa temps ja que esperem amb els braços plegats que els usurpadors dels drets del poble caiguin pel seu propi pes i pels seus disbarats. Aquest procediment, si no haguéssim tingut lligades les boques hauria reeixit. Però ara els nostres enemics, després d'un any d'anar a la tum tum i no fer altra cosa que tirar pedres sobre la seva mateixa teulada, han mirat més on posaven els peus, i amb tota la mala fe van destruir i desfent, van semblar males llevors, van mixtificant tot el que poden, que és molt massa. Ja ho sabem que la nostra ànima per més que facin no la canviaran, però ja és hora de que ens pugin els colors a la cara i ens donem vergonya de que a casa nostra es puguin organitzar moixigangues com la que ara s'intenta amb motiu del Sant d'aquest rei que de catòlic només en té el nom. Recordem que, encara no fa un any, vingueren a celebrar una de les festes de la reialesa, tancadets en aquella mena de casa barata que li han bastit a Pedralbes, perquè sabien que a Madrid no hi tenien ambient i tenien por de caure en el ridícul. Aquí era cosa nova i no s'estranyaria que hi hagués poques personalitats. Però ara han anat lligant gent si us plau per força; i després d'un estiu de desastres i reculades al Marroc disfressades amb pomposes notes de literatura barata; després de llençar tots els milions que havien assegurat estalviar i encara molts més; després d'haver sacrificat de l'Agost ençà 40.000 vides, la major part de les quals son de fills catalans; després de malversar tots els diners que Catalunya despenia en la seva cultura en editar discursos buits, en donar àpats i més àpats, en apagar viatges i comissionats, en organitzar “fiestas de la raza” i en pintar rètols en espanyol; després d'ésser la causa de l'encariment de la vida i de no haver sabut fer res per millorar-la; després d'haver acabat de desmoralitzar la societat amb chantatges i negocis bruts com el famós de la S.E.I.T.E. i el de la Companyia de Telèfons i els convenis internacionals; després de tenir empantenegada la vida de tot un país i d'ésser la causa de la crisi econòmica de les indústries i els comerços; després de tenir oblidats completament el seu avenç i la seva cultura; ara, diem, aamb totes les espatlles guardades, es dediquen com a única tasca “redemptora” a homenatjar i voler glorificar la figura de l'home més culpable de tots aquests desastres, de la figura més inepte de tot l'estat espanyol, del més digne d'ésser judicat i castigat com és mereix.

El Directori s'apressa a fer-ho així, no per enfortir la seva persona sinó per pagar-li l'ajut obtingut per tapar les vergonyes de l'espectacle de lladrocinis i trampes fetes al Marroc. Ja és hora, doncs, de que els catalans comencem a

pendre altres actituds. Ells busquen totes les maneres de que la manifestació, malgrat ésser un fracàs, no ho sembli; però nosaltres tenim mitjans per a poder fer veure als ulls del món que tot això és pura facècia; que sota tanta escuma no hi ha *res*, purament *res*! Prou que per endavant sabem qui són els que aniran a la manifestació. Són tots els que cobren de l'Estat, són tota la colònia espanyola que menja el pa de Catalunya, –molts d'ells sense ni guaanyar-se'l– són fills bords de la terra que han blincat l'espina davant de l'opressor per tal de tenir càrrecs i de fer diners, emparats de l'impunitat. Hi aniran també els forners i els vaquers i tots aquells que necessitant resoldre quelcom, se'ls pot coaccionar per obtenir-ho. I encara hi aniran molts dels que han sigut cridats i obligats a donar una resposta categòrica davant de testimonis. Per a fer-hi anar gent no es paren en barra; fins no els fa res comprometre les coses més altes i sgrades, car aprofitant-se de que la religió oficial és la catòlica coaccionen amb amenaces les personalitats més altes de l'estament sagrat i comprometen els seus noms barroerament. Què hi fa que hi coaccionin! Nosaltres sabem abastament que Déu i la religió estan per damunt d'aquestes coses. Ni els manaments de Déu ni els de l'Església ens han manat mai que fem acataments al qui vilipendia la llengua i la Pàtria que Ell ens ha dat: a l'inspiradors de la política de represió que es fa contra Catalunya que fa contestar grollerament el missatge que li adresen les entitats catalanes, i que davant nostre mateix, quan ens té endogalats i amb el peu al coll ens recorda encara que ell es descendent de Felip V, i que si convé sabrà imitar-lo.

Vaja! Que ja és hora de que això s'acabi i cal des d'ara començar una acció nova; aquest es el moment oportú per a començar-la. Ells han canviat de tàctica i caal que també nosaltres canviem.

Català, bon català; tingues confiança. Prompte t'adonaràs de que el teu poble no dorm si tu hi adjuntes la força de la teva voluntat, i els petits sacrificis que un altre dia se't puguin exigir. Pensa que la força de la voluntat és més forta que la força de les armes.

Que el moment d'aquesta pretesa manifestació realista sigui el punt de partida; i comença per aquí. Cal poder demostrar que Catalunya hi és externa. Aquell dia, allunya't i fes allunyar a tothom qui puguis dels llocs per on deu passar; fuig, si cal, als afores de la ciutat.

Mana a tothom qui estigui sota el teu servei que compleixi aquest manament. Els badocs seran comptats com a adictes.

Pren nota de tots els comerciants, industrials, botiguers, etc. Que donin notes espanyolistes o de mitges tintes tant sols, per a fer-los el buit i declarar-los la guerra.

Català! Pensa que si tots volem, contra el que faran dir als diaris i contra el que sembli que passa pel carrer, podem fer ben palpable que Barcelona, que Catalunya no vol i odia al rei d'Espanya Alfons XIII.

I pensa que el món enter ho sabrà!

(FES CORRER RÀPIDAMENT I SECRETAMENT AQUESTA FULLA)

AEV, "Aspectes polítics-Festes, 1900-1935" [1928]

38.- *Full propagandístic de l'any 1928 signat pel cap local de la "Unión Patriótica", Carles Forcada i Sors, en què es fa un elogi de la figura del rei Alfons XIII.*

“Amad al Rey”

Hoja de propaganda editada por ‘Unión Patriótica de Vich’, con motivo del Onomástico de S.M. el Rey D. Alfonso XIII.- Enero de 1928.

Canto a España

Empuñad vuestros plectros, vates divinos, avivad vuestros trinos, aves canoras, endechas de amor arrancad a las cítaras de vuestro corazón, trovadores de la noble Iberia, porque radiante de hermosura apareció, en los almenares de su encantado castillo, la dama de nuestros ensueños. Hebras de oro son sus cabellos, centellas las pupilas de sus ojos, dos carbuncos son sus labios, aurora boreal sus mejillas, virtudes las perlas de sus collares, arrullos de tórtola los suspiros de su pecho, armiños de reyes santos cobijan sus hombros y el nombre de María escrito llevan los brillantes de su diadema. Esta es la Señora que dos mundos dominara, la que su suelo dos veces viera sacrificado por las plantas de María, la que es, en sabiduría, cien veces doctora, de heroísmo espejo, de sacrificio modelo y de santos basílica; la que sus glorias cuenta por las arenas de sus mares y las estrellas de su cielo, la que cuenta las epopeyas de sus hijos y los triunfos de sus batallas por la mallas de la impertérrita bandera que, en sus pliegues, con sangre española, escrito lleva el nombre de María. Esta es la España de los grandes reyes, grandes por ser santos y santos por ser grandes.

Canto al Rey católico

Esta es nuestra España, la que inclina, hoy, su frente y dobla su rodilla ante aquel Rey que heredó la espada de los Pelayos, de los Alfonsos, de los Fernandos, de los Carlos, de los Felipes, de los jaimes; de aquel Rey que, en los abril de su juventud, empuña el cetro de la nación que es Gloria de la Iglesia, de aquel Rey que viste los hábitos de Santiago, de Calatrava, de Alcántara y Montesa, con las insignias de Gran Maestre; de aquel Rey que rinde vasallaje profundo a la Virgen de Covadonga, a la Virgen del Pilar entrega su espada, a la Virgen de Montserrat su corazón y sus amores y a la Virgen del Sagrario, en su Coronación sagrada, envía el heraldo de sus amores S.A.R. el Príncipe de Asturias para que, en nombre suyo, se postre ante la Real Señora; de aquel Rey que en los brazos de la Virgen se entrega, inscribiéndose e inscribiendo también a su hijo augusto en la Congregación Militar de María Inmaculada, Real, desde este hermoso y singular instante, propagando tan hermosa devoción entre los jóvenes oficiales del ejército español, iinstándoles a ingresar en filas del ejército

de María; de aquel Rey que, en persona, presenta la ofrenda tradicional al Apóstol de la fé en nuestra España, de aquel rey que acude entusiasta para proclamar Doctora “honoris causa” a la gloria de Avila y lustre del Carmelo, colocando él mismo, en su mano, la pluma de oro, mientras S.M. la Reina adorna las sienes de la Santa con la borla de la sabiduría. Pero no basta esto; es más grande, todavía, nuestro Rey; de Dios viene su poder, y al Dios Rey de reyes, en el Sacramento de su amor, ofrece el trono mientras finaliza el Congreso Eucarístico en la Corte, y en el Palacio de Oriente, postrado ante el Señor, como otro Rey del Oriente abre de par en par la arquilla de su corazón, le ofrece el incienso de su amor, la mirra de su veneración y el oro de sus gratitudes, y el Señor, desde los ventanales del regio Alcázar, bendice a su España querida derramando sus dones sobre sus hijos predilectos, porque estos en las altas cumbres de dos mundos levantaron la antorcha de la fé y a dos mundos enseñaron a amar a Dios. Mas grande, mas grande es, todavía, nuestro católico Rey allá en el Cerro de los Angeles, consagrando su España al Sagrado Corazón. Arrojante, valiente y firme en su fé, vence, con la entereza de ejemplar Monarca, al enemigo más cruel del hombre, que es el respeto humano, y postrado su magestad el Rey ante la Magestad Divina, por su pueblo llora, ruega y ofrece, porque las lágrimas son la súplica del corazón, la plegaria es el llanto del alma y la ofrenda es la palanca que desborda las cataratas del cielo para inundar con sus bendiciones al pueblo de sus amores y más ricos y abundantes sean los frutos de sus campos, más fragantes y hermosas las florestas de sus valles, más fecundos y más preciosos los yacimientos de sus minerales.

Pero si grande y mas grande hemos visto a nuestro católico Monarca postrado ante su Virgen y su Dios al pié de sus altares, sublime le vemos postrado a los piés del Vicario de Cristo, renovando su profesión de fé para coronar cristianamente el gesto, sin par, del trece de septiembre. ¡Oh trece memorable que tres veces resplandeces, con fulgores deslumbrantes, en el horizonte de nuestra España! Trece es el número de los Alfonsos cuyo onomástico hoy celebramos, trece es el número del León que, coronando las columnas en que descansa la Iglesia Católica, a nuestro Rey, en las pilas bautismales prohija, y trece es el día en que nuestros bizarros atletas arrancan del carro triunfal de la barbarie al pueblo que en las Navas, en Toledo, en Sevilla, en Granada, en Otumba, en Lepanto, en Bailén y en Pavía, en Arapiles, en Zaragoza, en el Bruch y en Gerona supo romper las cadenas de la esclavitud y aplastar el orgullo y la soberbia de sus enemigos.

Ved a nuestro católico Rey, mirad a su augusta Esposa; vedlos grandes, muy grandes, postrados con humildad santa, ante el Vicario de Cristo, allá en el Alcázar de los Papas; escuchad como vibran sonoras sus palabras por todos los ámbitos del Vaticano, ambrosía de amor filial a la Iglesia católica destilan sus labios y en fuego de veneración santa está ardiendo la fragua de su corazón. Agítanse convulsas las sectas del tridente infernal, furiosas rugen las entrañas de fuego de aquel monstruo que en Nápoles se levanta, espumarazos de lava

vomitan sus fauces y negras bocanadas de humo lanza a la atmósfera, como protesta que exhalan los avernos. Encrespaadas se levantan las olas del mar amenazando tragar en sus abismos a la sucesora de la 'Invencible' porque ésta rinde homenaje al Príncipe de los apóstoles, más no vencerán, no, porque impotentes son los elementos de la naturaleza ante el brazo del Señor, que es el escudo de defensa de nuestros Reyes. El Vicario de Cristo estrecha entre sus brazos al rey de España, un ósculo ardiente de amor imprime en su frente y una vez más nuestra España queda confirmada por su católico Rey, en la fe de Cristo. Mientras esta epopeya tan hermosa, tan grande y tan sublime se está realizando, una voz potente, encantadora é impetuosa y atronadora como el estampido del cañón español repite allá en lo alto de la cúpula de San Pedro... 'ruja el infierno, brame Satán, la fe de España no morirá'.

Canto al Rey patriota

Grande quiere ver a su Patria nuestro rey; anhelos fervientes de renovación española siente su corazón, y en congresos y academias y en certámenes y exposiciones levanta su voz autorizada y persuasiva alentando y encauzando a su pueblo por los caminos de progreso y prosperidad. La agricultura, la industria y el comercio sienten el estímulo de su acicate, las ciencias y las artes bellas reciben su impulso, busca con afán lazos de unión entre pueblos diferentes para extender los dominios de nuestros intercambios, y así resplandezcan y fructifiquen los destellos de actividad y empuje que tanto caracterizan al pueblo español. Como resina entre pavesas, de amargura se derrite su corazón, porque los políticos del antiguo Régimen, por negligencia, por pasiones, por inestabilidad en sus gobiernos, no cooperan a levantar de su postración a la patria infortunada y, contristado, de ello se lamenta en uno de sus discursos, antes del 13 de septiembre, al visitar una hermosa ciudad de la serranía bética. Hijos bastardos de nuestra Patria pretendieron arrojarla a la hoguera devastadora que con el nombre de 'Guerra Europea' levantara la locura de las naciones para sarcasmo del mentido progreso de nuestro siglo, pero escudo de nuestra defensa es nuestro Rey patriota, y a su pueblo defiende con mano enérgica, y su entereza le salva de los horrores más terribles que contar pueda la historia de la humanidad. Emporio de cultura quiere ver al pueblo español, y no bien este se paresta, con entusiasmo, para recibir debido homenaje a nuestro Rey, en las bodas de plata de su coronación augusta, al templo de la ciencia dirige sus miradas y a esta levanta un valuarte inexpugnable con el nombre de 'Ciudad Universitaria'. A nadie quiere ceder en gratitud para los actos patrióticos de su pueblo nuestro Rey, y son sus manos augustas las primeras que extienden los laureles de victoria sobre las sienas de nuestros intrépidos aeronautas, después de su paseo triunfal por los altos espacios a cuyo tránsito, reverentemente, se inclinan los mismos condores, porque se pasan, viéndolo a la bandera española, más alto que las nubes, dirigirse con vuelo raudo al nuevo Mundo,

mientras lleva entre sus pliegues el corazón de la Patria y con el corazón el beso de los hermanos de una misma sangre y el fuego de amor de los hijos de una misma raza.

Himnos de gloria cantemos,, hoy, al Señor, españoles bien nacidos. Las rosas, los jazmines, los mirtos, nardos y azucenas y el romero y el tomillo y los perfumes de los prados, los aromas de los montes y las brisas de los mares y los rayoss hermosos del sol de nuestra España vengan hoy a las plantas de nuestro Rey, porque hoy es el día de sus días; respiremos, todos, las dulzuras de aquel céfiro que, en días venturosos, meciera las gradas de aquel trono que ha sustentado reyes santos; palpíte hoy el corazón de todos los españoles con los mismos latidos del amor que abrasara nuestra nación al enlazar con trabazón cristiana la unidad católica con la unidad española y seamos todos hijos de una misma Madre, vasallos de una misma Señora y escuderos de un mismo Rey.

Carlos Forcada Sors

Diputado provincial-Jefe local de la Unión Patriótica.

AHMV, "Edictes i bans, 1848-1950" [1928]

39.- *Carta enviada al Governador Civil de Barcelona per la majoria dels regidors de l'ajuntament de Vic, en la qual es denuncia la posició del cap local de la "Unión Patriótica" en la qüestió dels treballadors municipals expedientats per "separatistes".*

Exmo. Señor:

Ha constituído para el actual Ayuntamiento de Vich el primordial problema a resolver, el referente a la destitución de unos ex funcionarios, acusados de ser separatistas en el expediente promovido en Marzo de 1924 por el entonces Sr. Delegado Gubernativo del Partido Judicial, Don Antonio Morilla Ballvé, que por unanimidad aprobó la Corporación. El problema a rebasado los límites de una sencilla destitución y ha terminado en una cuestión política d efranca y empeñada lucha entre el separatismo agonizante y la Unión Patriótica. Los individuos que componen el Ayuntamiento han luchado constantemente para la resolución de los diferentes recursos planteados contra tal destitución por los aludidos ex funcionarios, quienes alentados por los elementos contrarios a la actual situación y régimen y por los elementos antimilitaristas y antomonárquicos, han alzado campaña contra el régimen escudados en un pleito contra la Corporación municipal.

Después de mil sisabores y dificultades hemos visto desvanecerse gran parte de la esperanza que animaba a nuestros contrarios y enemigos, puesto que interpuesto recurso contencioso administrativo contra la resolución gubernativa, ha quedado caducado por efecto de no ser presentada en su momento legal la demanda oportuna. Los ex funcionarios apelaron entonces a unos recursos también contenciosos interpuestos en tiempo y forma ilegales, toda vez que lo habían sido cuando aún no se había apurado la vía gubernativa, que como es natural han quedado sin curso por el Tribunal Provincial, por cuanto caducado el verdadero recurso no podían de ninguna manera tener efecto alguno en derecho. Ante ello los recurrentes han realizado un supremo esfuerzo apelando esta última resolución ante el Tribunal Supremo.

Los concejales en vista de la marcha del asunto renacieron a la esperanza y consiguieron apartar de su imaginación los intentos de venganza con que haabían sido aamenzados ya desde el mismo momento de la destitución. En estos momentos de optimismo y cuando era necesario concentrar todos los esfuerzos para acabar de una vez para siempre el enojoso pleito, se ha alzado una voz obligada hasta el final a seguirnos, separandose del asunto. Esta voz ha salido de la propia Corporación y de persona que había de defendernos con tesón y energía y ayudar asimismo a las dignisimas Autoridades que en todo momento y circunstancias han estado incondicionalmente al lado del Ayuntamiento. Nos referimos, Excmo. Sr., a la actitud adoptada por el Diputado provincial y Concejal de este Ayuntamiento, Don Carlos Forcada y Sors. La

actitud de este Sr. es verdaderamente desorientadora. Votar contra una proposición encaminada al nombraiento de procuradores para defendernos y defender los intereses del Ayuntamiento ante el primer Tribunal de la Nación, es de índole inexplicable, máxime teniendo en cuenta que el Ayuntamiento se limitaba a defenderse y obligado, por tanto, a seguir el juicio y considerando que el dictamen emitido por los Sres. Letrados es de absoluta conformidad con que la Corporación comparezca a defenderse. Es mas; en infinidad de sesiones se ha tratado del mencionado asunto y en ningún momento el Sr. Forcada había verificado un acto de tal naturaleza.

La actitud explicada demuestra falta de confianza en el poder constituído y en las dignisimas Autoridades que en todo momento nos han alentado a proseguir en la defensa de los intereses que nos tienen encomendados; falta de confianza en los Sres. Que dirigen y representan al Ayuntamiento en el aludido pleito, y falta de confianza en los demás compañeros de Consistorio, puesto que ni uno de los que forman la Corporación desde el mes de Marzo de 1924, ni de los restantes que han tomado posesión del cargo desde aquella fecha, excepto el hijo del propio Sr. Forcada, asimismo concejal de este Ayuntamiento, han demostrado falta de compenetración con los demás compañeros y han afrontado valientemente los hechos.

Todo ello añadido a la poca eficacia demostrada por el aludido Sr. en el desempeño del cargo de Diputado provincial y sobre todo a los fracasos obtenidos desde la Jefatura local de Unión Patriótica, han sido las causas de que la Corporación municipal de Vich haya perdido toda su confianza en la actuación del mismo y ven con profundo pesar de que continúe en el cargo que ostenta de Diputado provincial, ya que no debe olvidarse, Excmo. Sr., que el efecto que ha producido su actitud ha sido deplorable para los afiliados a la Unión Patriótica y a la política actual.

Estos son los sentimientos que con toda lealtad, franca sinceridad y con toda sencillez, tienen el honor de poner en su conocimiento los firmantes.

Vich 14 de Julio de 1928.- J. Comella (alcalde); Luis Pujol (teniente alcalde); P. Massana (teniente alcalde); José Alabern (teniente alcalde); M. Rovira Costa (concejal); Manuel Puig (concejal); Ramon Bardolet (concejal i asesor de U.P.); José Bansell (concejal); Hilario Sadurní (concejal i asesor de U.P.); Ramon Garreta (concejal); Emilio Oliva (concejal); Joaquin Masgrau (concejal); Andrés Arimany (concejal).

El concejal que suscribe, se asocia solo al adjunto documento, en el sentido de exponer al Sxcmo. Sr. Gobernador civil la inhibición del Sr. D. Carlos Forcada, Concejal y Diputado, al pleito contra los funcionarios de esta municipalidad despedidos por antipatriotas y su no colaboración al Ayuntamiento por no asistir a los actos. Al efecto de que la superioridad con tales elementos de justicia,

resuelva lo mas conveniente a los intereses patrios.- Vich 14 julio 1928.- No vale el tildado: de justicia y si el añadido: de juicio.- Isidro Casals (concejal).

AHMV, "*Varies constitucions d'ajuntaments i afers polítics (s. XIX-1939)*" (1928).

40.- *Nota enviada al Governador Civil pel censor de Vic, referent a diversos articles del periòdic tradicionalista “La Comarca de Vich”, aconsellant que no fossin autoritzats pel seu caràcter “nacionalista”.*

15 de octubre de 1929

Excmo. Sr. Don Joaquin Milans del Bosch
Governador civil d ela provincia
Barcelona

Mi distinguido Sr y respetable amigo: Me han llevado a la censura el adjunto reportage de “La Comarca de Vich”, periodico tradicionalista-catalanista de esta ciudad hablando de una reunión celebrada ultimamente en el extranjero sobre un congreso de minorias nacionales. Como en mi concepto no ppodía pasar, les he maanifestado que en caso de que se publicara, sería el artículo censurado. En su consecuencia se han abstenido de publicar. Estaba firmado por P. Vinyoles y Vivet autor asimismo de varios articulos publicados en el propio semanario de carácter tendenciosos por su nacionalismo. Hace pocos dias intentaba el referido señor insertar otro articulo titulado “A la lluna” que asimismo me pareció tendencioso y censuré aun cuando parecía no tener nada de particular. Estoy en lo cierto no autorizando noticias y artículos de tal indole? En mi concepto no deben prosperar pero yo tampoco deseo apartarme ni un momento de las normas gubernativas sobre la censura de la prensa. Mi deseo es, pues, que V.E. me indique e instruya, manifestandome si de esta manera obro o no de conformidad con las referidas normas. En el primer caso para continuar con tal conducta; en el segundo para atemperarme al criterio de V.E.

Agradeciendole el favor, quedo de V.E; afecmo. Servidor q.e.s.m.

AEV, “Aspectes polítics-Festes, 1900-1935” (1929)

41.- *Carta de Manuel Anglada i Vilardebó a Ramon d'Abadal i de Vinyals, en la qual es repassen els incidents esdevinguts a Vic amb motiu del canvi d'ajuntament del febrer del 1930.*

Estimat amic: confirmant lo telefonat; Després de la constitució del Ajuntament sobre las dotse, s'han produhit una serie de manifestacions a casa dels regidors. A n'el Romeu que es regidor per major contribuent y ha tingut la barra de presentarse a predrer possessió l'hagut de acompanyar la forsa publica fins a casa seva insultat y befat per una inmensa multitud. Despres d'aixó han anat a casa del Alcalde y altres regidors. Al passar per el Passeig han tornat a trencar els vidres de la U.P. An tot aixó la guardia civil anava acompanyant els manifestants juntament ab els guardas urbans, exhortant a la multitud de que es moderessin, pero sense intentar disoldrer els grupos. Sembla que el Costa alcalde els habia dit avans que s'en anessin al cuartel pero al veurer els grupos la guardia civil els ant seguint.

Al arribar a casa el Pugilato que feya de quefe de policia del passat Ajuntament, s'ha reproduhit ab mes forsa la cridoria y trencadissa, y la guardia civil sense donar cap toch de atencio ha disparat, la major part enlaire pero un individuo contra la multitud resultant un mort, l'amic Pujols company de causa que estava dret al portal de una Bar del Passeig, un altre ferit atravesat la cara per una bala y una dona que s'estaba a un balcó. Inutil dir com han quedat las cosas.

La indignacio es formidable; ha sortit la tropa pero a exhortacions del Ajuntament s'ha retirat. S'ha fet un paro o vaga general. Es de temer per endavant una serie de atentats personals que cal a tota costa evitar sino aixó semblará un camp perdut. El Masferrer ha convocat l'Ajuntament a casa seva juntament ab una serie de personalitats hi ha acudit molta gent pero ab molt bon encert s'ha trasladat la reunio a casa la Ciutat. També hi he anat un moment pero com que alguns dels reunits demanava la reposició immediata dels empleats y la destitució fulminant dels altres, m'he anat, entregant unas petitas notas a Ramon Vilaplana y Teixidor que eran els que anaban mes ben orientats.

Lo mes necessari es que vingui un alcalde que fassi d'alcalde y que la Ciutat se senti protegida contra els excessos de forsa. La guardia civil es parcialissima en aquestos casos tenim una animadversació personal y per aixó ha passat lo que ha passat. Es convenient que es retiri la guardia civil y s'envii un recadet a las personas mes visibles de la passada tirania fentlos veurer els perills que corren y d'emica en mica anar apaigabant la situacio. La Comissió que ve a Barcelona podrá donarte mes detalls de lo acordat que no en se res. Estem de desgracia fina al ultim; prou era temible la liquidació de la dictadura pero no em pensaba pas que las cosas arribessin tan enllá y Deu vulga que aixó s'hagi acabat.

Com he telefonat sembla que el civil que ha tirat está pres al cuartel.

[signatura il.legible]

AAP, "Correspondència rebuda per Ramon d'Abadal i de Vinyals, 1920-1931"
(26 febrer 1930).

42.- Article editorial del diari catòlic “El Matí”, dedicat als fets de Vic del febrer de 1930 que costaren la vida al jove Lluçia Pujols.

“Els esdeveniments de Vich”

Els esdeveniments de Vich ens són dolorosos doblement. D’una banda veiem la tragèdia que pressentíem així que començà l’agitació, principalment en aquella ciutat, i que temíem també per altres; i d’altra banda la tristíssima inutilitat del sacrifici. El dol de la ciutat de Vich el compartim intensament i podem dir que és compartit per tota la nostra terra.

Els abusos de les autoritats a Vich durant el Directori, foren tan greus i duts a terme amb tant descarament i cruesa, que això sol excusaria l’agitació dels esperits en aquests moments en què se senten una mica lliures. Però, com més raó hi havia per reeclamar justícia, més calia tenir serenitat i ordre en els procediments a seguir per obtenir-la.

Per caritat cristiana havíem de perdonar les ofenses personals innúmeres i dures, inflingides abusivament des del poder. Per justícia, per ordre públic i per seny polític no podien romandre impunits els desordres administratius, les destitucions injustes de personal degudes solament a venjances de baixa política, els empresonaments i les multes igualment vindicatives. Tot això reclama una reparació serenament ponderada i fermament sostinguda.

Doncs bé, ni per caritat cristiana ni per política no convenien les turbulències públiques, les agitacions als carrers d’una joventut generosa i que ha sofert l’escàndol d’aquests anys de grossera tirania. Les turbulències només afavorien els culpables en aquests moments en què se’ls obria un judici públic. I es ben fora d’hora i ben estèril enterbolir aquesta justícia amb commocions públiques.

Demanam a la joventut que esperi més d’una justa revisió de la tasca del Directori, i duta a terme legalment, que d’un atac violent que es pot convertir en dol pels mateixos que havien sofert de la injustícia passada, com s’ha esdevingut a Vich, i demà es pot esdevenir igualment en altres llocs. Ara el sentiment profund de dol, ens hauria de servir per afermar més el propòsit de dur estrictament a maneres legals la revisió dels possibles abusos de la Dictadura.

El Matí, 28 febrer 1930, p. 1. [article editorial sense signar]

43.- *Extens reportatge aparegut al diari "La Publicitat" en relació als incidents de Vic del dia 26 de febrer de 1930.*

Els fets de Vic

ELS SUCCESSOS D'ABANS D'AHIR

Com ja havíem advertit, la ciutat no estava tranquil·la ni molt menys, després de l'empresonament que encara dura de tres ciutadans. A les dotze el poble es reuní a Casa la Vila. L'alcalde per prudència o per manament superior, fugí sense fer fressa: cap regidor no va comparèixer i el jutge de primera instància reuní els regidors. Mancaren els senyors Vilaplana, Arumí, Sans i Alabern. Els dos primers per malaltia, el segon per incompatibilitat i el tercer per por perquè pertanyia a l'Ajuntament cessant. Després de llegits els preceptes legals sobre la matèria, el jutge declarà als regidors possessionats dels seus càrrecs i deixà la presidència al senyor Joaquim Costa, que era el de més edat; han resultat tinents els senyors Arumí, Vilaplana, Illa i Gros. El senyor Costa, molt emocionat, féu un breu i encertat parlament i demanà el concurs de tots i oferí el seu incondicional. El públic, nopodent ja contenir-se, ha donat visques als nous regidors i crits de fora als anteriors.

A la sortida foren ovacionats els regidors populars; en canvi acompanyà a un regidor major contribuent que havia pertangut a l'anterior Ajuntament amb crits. Una manifestació formada especialment pel jovent donà mostres d'antipatia a la impremta dita "Dels carlins"; algun vidre anà enlaire. Després continuaren les mostres de desafecte a casa el regidor anterior Raulet, Rovira i alcalde; encara davant la U.P. es repetiren els crits i saltaren els vidres que novament havien estat posats en substitució dels trencats ja el dia 14. Aleshores la manifestació era gairebé disolta; els municipals i uns quants guàrdies civils seguien de prop els manifestants. En passar alguns grups davant la casa del policia municipal anomenat "Pugilato", que ha conquerit l'antipatia de tota la ciutat, s'han llançat algunes pedres, i llavors succeí el fet. Se sentí una descàrrega; els qui ho han vist creien que els trets anaven enlaire, però. La veu corregué que hi havia morts i ferits i, dissortadament, era veritat. Un pacífic ciutadà, Lluçà Pujols, que feia cinc minuts que havia sortit de casa seva, i que estava en una botiga del Passeig, va rebre un tret de bala que li llevà part del cap i que li causà la mort gairebé a l'acte. Un altre jove té una bala a la boca i encara es parlà d'altres ferits.

No cal dir com s'ha posat la ciutat: varen plegar les fàbriques, es tancaren els comerços, les escoles, els Bancs, tothom es llençà al carrer. Un nombrós grup voltà el jutge d'instrucció demanant justícia, que ell prometé de fer quan pogués. A la tarda la Casa de la Ciutat bullia de gent; hi acudiren totes les persones de significació de Vic; el poble en massa estava a la plaça esperant quelcom que donés esperança de justícia. Després de llargues conferències es

prengueren els acords que publicàvem en la nostra edició d'ahir. Els acords foren llegits als pobles des de la Casa de la Ciutat: el regidor popular Joaquim Surinyach dirigí frases de condol i pacificació als ciutadans, i l'advocat Francesc Masferrer, amb unes vibrants paraules, aconseguí que el poble es dissolgués pacíficament.

HA TORNAT DE VIC EL DELEGAT DEL GOVERNADOR

A preguntes dels repòrters, el governador civil declarà ahir a la tarda que si bé havia tornat ja el delegat que va enviar a Vic per tal que personalment s'assabentés de l'origen i forma en què es descabdellaren els successos ocorreguts ahir en aquella ciutat, no havia parlat encara amb ell, per la qual cosa ignorava el resultat de la informació que li va encarregar.

L'ENTERRAMENT DE LLUCIÀ PUJOLS, VÍCTIMA DE L'AGRESSIÓ DE LA FORÇA PÚBLICA A VIC

(Del nostre enviat especial)

Mai no havia vist a la ciutat de Vic una emoció popular tan profunda com la que avui han sentit els vigatans en acompanyar a la seva darrera estada el cadàver del digne ciutadà Lluçia Pujols. Un aire de dolor, de tristesa, d'angoixa, pesava damunt la ciutat. Totes les botigues, comerços, fàbriques, tallers i àdhuc cases particulars eren tancades. Els balcons dels carrers per on havia de passar el seguici fúnebre ostentaven llaçades negres. Només interrompia l'impressionant silenci de la ciutat les trepidacions dels automòbils que arribaven a corrua feta dels pobles de la contrada vigatana transportant gent que volia asisitir a l'enterrament. Els forasters descendien dels autòmibus i es dirigien a la plaça on hi havia congregada una gran multitud. Després hom es traslladava a l'hospital d'on havia de sortir el seguici fúnebre.

Molt abans de les tres de la tarda, hora fixada per a l'enterrament, els voltants de l'hospital oferien un aspecte imponent. ¿Quanta gent es congregà per a retre el darrer homenatge a una víctima dels tràgics esdeveniments d'abans d'ahir? Es fa difícil donar una xifra exacta. Si diem vuit mil persones potser tirem curt. Hi havia tot Vic, sense diferència de classes ni matisos polítics, hi havia tot el poble en massa i hi havia nodrides representacions de tots els pobles de la contrada. Alguns minuts després de l'hora fixada s'organitza l'enterrament. Al moment de treure el fèretre es fa un silenci de dolorosa emoció. Uns veïns de Vic porten el taüt, segueixen comissions portant magnífiques corones ofertes per l'Ajuntament, pels familiars i per totes les societats vigatanes. Al davant del seguici fúnebre va la gent amb atxes, forners (gremi al qual pertanyia Lluçia Pujols), estanquers, societats i veïns de la ciutat. Després del fèretre ve el dol familiar amb el qual va el senyor Bach representant l'alcalde que pel seu estat

de salut no ha pogut assistir-hi personalment. Segueix el poble, el veritable poble de Vic, sense diferències d'estaments. L'enterrament ha seguit les Rambles. A banda i banda d'aquesta important via ciutadana hi havia atapeïda una gran multitud de dones i noies vigatanes que miraven amb recolliment el pas del seguici fúnebre. Hom ha donat la volta per la Rambla del Carme per anar directament vers la ciutat i s'ha congregat a la plaça davant la Casa de la Ciutat. Què esperava? El poble esperava quelcom. Si el dolor d'haver perdut un fill l'havia atuït i els havia aconsellat respecte davant del seu cadàver, ara les conseqüències es rebelaven contra la salvatjada i hom volia saber a què atènyer-se. Al matí no s'havia celebrat mercat. Fàbriques, tallers i comerços romanien tancats. La vida de la ciutat seguia paralitzada. Tot d'una les mirades convergeixen vers un dels balcons de la Casa de la Ciutat. Hom diu: és el senyor Masferrer... I un bri d'esperança tranquil·litzadora es veu surar en l'ambient. En Francesc Masferrer parlà a la multitud en termes justíssims i serens, donà les gràcies a tothom per aquella inoblidable manifestació de dol i de protesta que acabaven de fer i recomenà que es dissolguessin per a reprendre la vida ciutadana: "Hem demanat que es faci justícia, i ens han promès que seria feta. Cal, doncs, esperar que es compleixi la paraula donada sense que nosaltres, amb la nostra actitud, donem arguments als nostres enemics". Els mots de Francesc Masferrer foren escoltats amb la màxima atenció i els seus consells foren seguits per la multitud.

A Vic, però, ha quedat una llarga sagnant i costarà de cicatritzar-la si la prometença feta no es compleix. L'enterrament d'ahir fou una cosa que no té altre precedent que el seguici fúnebre que acompanyà el cadàver del bisbe Torres i Bages.

Ja és dir prou!

LA PUBLICITAT acompanya en el sentiment que l'aclapara els familiars de Lluçà Pujols i la ciutat de Vic, ferida per la tragèdia revoltant.

La Publicitat, 28 febrer 1930, p. 1. [article sense signar]

44.- *Carta de dimissió del regidor obrerista Joaquim Suriñach, el qual havia estat designat el febrer del 1930 per ordre governativa després del cessament del consistori presidit per Joan Comella.*

Excm. Sr.

El signant, veí d'aquesta Ciutat Conseller amb carrec de segon tinent d'aquesta corporació municipal de vostre digna presidencia amb el major respecte exposa:

Al prendre possessió del carrec que ostenta, fill d'una disposició d'ecaracter general, va acceptar el sotasignant amb la sana intenció de que anavem directament a la normalitat, aquesta normalitat de la qual ens ha parlat tantes vegades l'avui cap del govern actual, i aquesta obra pacificadora i del restabliment dels drets ciutadans, anhel de tot el poble, queda palesat que es una ficció com ho està demostrant el que està passant arreu de Catalunya i resta de la Península.

No obehint a indicació de cap mena, com podria semblar, pero si, al meu estament social, obrer manual, entenc que, tenint els nostres problemes que fan del tot necessaria la seva dibulgació a la premsa i a la tribuna. Els homes que s'impoden aquest sacrifici que sempre son els que van a la vanguardia de tots els moviments de reivindicació, son el blanc de les ires pels que porten els fermalls de la nació.

Entenent-ho aixis, dona lloc a la meva dimisió, no pensant pero ferir la susceptibilitat dels components d'aquesta digna corporació, i esperant de V.E. sera atesa la meva petició, que es la meva voluntat.

De V. E. A

Vich 4 de Novembre de 1930

[Joaquim Suriñach]

AHMV, "*Varies constitucions d'ajuntaments i afers polítics (s. XIX-1939)*" (1930)

45.- *Les arbitrietats que van portar a terme a Vic, contra els seus adversaris polítics, els successius consistoris primoriveristes van crear un extès estat d'opinió antidictatorial, agreujat pels incidents que van tenir lloc a la ciutat en el moment de la substitució del darrer ajuntament del règim i que van cloure amb la mort del jove Lluçà Pujols. El "Diari de Vich", proper a l'Acció Catalana, demanava en aquest article aparegut pques setmanes després de la seva fundació una revisió profunda de la tasca administrativa dels consistoris que governaren la ciutat des de l'octubre del 1923.*

"L'Administració Municipal durant la Dictadura"

De mica en mica es van coneixent arreu d'Espanya els resultats de l'Administració municipal a càrrec d'aquells senyors que no podien ostentar l'alta i noble representació popular. D'aquells, que en lloc de mandataris, tenien la condició de criats o lacais, d'uns vulgars conculcadors del Dret i de la llei, d'uns individus, que abusant de tenir en dipòsit la clau de les casernes, utilitzaren la confiança atorgada i la força d'un comandament per a córrer aquesta funestíssima aventura política coneguda per la Dictadura. La veritat és que aquests resultats, no són pas excel·lents. Per uns individus que esmentaven a cada moment les seves campanyes moralitzadores no els fa gaire favor aquesta pluja constant de notes d'ací i d'allà, donant compte de les dilapidacions d'interessos populars fetes per aquests administradors amb pruija d'honradesa, però, malauradament no confirmada pels fets. Hom es demana si ni administració justa no pogueren fer, amb què es varen entretenir aquests sembradors d'odis i d'injustícies? Quina fou la seva tasca durant més de sis anys? Amb què podran excusar llur vergonyant servilisme davant dels seus conciutadans? Tothom avui reconeix, fins el mateix Alfons XIII, que la Dictadura ha fet una mala obra a Espanya, i per això el Mnarca els va treure tots a fora. No hi ha regió ni província que no's planyi de la seva administració. Una gran quantitat d'Ajuntaments comencen a publicar en què consistien les disbauxes. Donen noms i xifres. Darrerament a Sevilla les despeses inexplicables sembla que passen de un milió de pessetes. Això desvetlla la nostra curiositat per a saber que ha passat en el nostre Ajuntament. Esperem amb ànsia que se'ns digui com administraren els nostres cabals la gent del Directori. Com a vigatans, estariem satisfets de què la seva administració almenys no fos censurable. I si malauradament ho fos, caldria que com en els altres indrets, se'ls exigís responsabilitats. Avui, que ja s'ha fet una obra de reparació necessària i de justícia, seria convenient, o la confirmació oficial de les murmuracions o el desmentiment també oficial de les mateixes, ja que no més la veritat, és justícia, i aquesta, es deu igual als amics que als enemics. Hem d'evitar que puguin dir que després de retornats els nostres amics al lloc que de dret els pertoca, l'obra fiscalitzadora de l'Ajuntament ja és acabada. La Ciutat

va fer seva la qüestió dels empleats, i es va confiar totalment per a resoldre-la, amb l'Ajuntament. Ara cal que l'Ajuntament correspongui a la confiança de la Ciutat dient, d'una manera concreta i precisa, com ha estat administrada.

Diari de Vich, 5 juny 1930, p. 1 [article editorial sense signar]

46.- *Manifest electoral de la candidatura obrera independent que es va presentar a les eleccions municipals de Vic del 14 d'abril del 1931.*

“Un grup d'obrers a llurs companys de la Ciutat”

Causes greus i circumstàncies especials per les que travessa el nostre país, han fet que un grup d'obrers d'aquesta localitat simpatitzant amb aquest corrent de renovació, d'un poble que vol ésser lliure, apartant tots els obstacles que s'oposin a la seva marxa ascendent, ha determinat prendre part activa en aquesta lluita electoral, conjuntament amb el Partit Catalanista Republicà; i si bé és veritat que entre aquests i nosaltres un món d'idees ens separa, en canvi, dintre aquestes corporacions administratives tenim moltes coses que a tots ens interessin.

Entenent-ho d'aquesta manera i amb la visió clara del panorama polític espanyol, que gira entorn a aquest problema de llibertat i de justícia, que el poble tan desitja, seria vergonyós en uns moments de responsabilitat, com els presents, fer deixació del dret de ciutadania oferint el pas lliure als esperits retardataris, enemics de totes les llibertats i que tants greuges inferiren als ciutadans de tots els estaments, uns individus de la localitat, durant el govern primoriverista.

No és exhibicionisme el que pretenen els nostres candidats cas de sortir elegits, és el fruit de la meditació d'aquests anys de vergonya i d'oprobri a què tots hem estat sotmesos i que tantes ensenyances ens han portat. En una paraula; dintre la nostra modesta esfera d'acció i sense pretencions de cap classe, volem encausar aquell clam unànime i vigorós que sortia de boca en boca anys enrera, cada vegada que els ciutadans eren ultratjats, que succeïa amb molta freqüència, i que aquest clam consistia amb aquestes gràfiques sortides del cor dels vigatans conscients, dient: “El dia que hi hagin eleccions, hem de fer els possibles que mai més torni aquesta gent”.

Heus aquí amb poques paraules la nostra manera de pensar, i encara que entenem de sobres que la lluita electoral no ens ha de portar a la meta sospirada, tampoc volem deixar en mans enemigues una arma de les poques que disposem.

Tots els qui estiguin identificats amb el nostre criteri, ja que s'ha fet impossible poder-los avisar particularment, els demanem la seva valuosa col.laboració, quedant-ne molt agraïda.

Vich, abril 1931

La Comissió

AEV, "Aspectes electorals, 1914-1936" (1931).

47.- Manifest electoral de la candidatura monàrquico-tradicionalista Acció Ciutadana de cara a les eleccions municipals del 12 d'abril del 1931 a Vic.

“Acció Ciutadana”

Vigatans:

No per pietat, com volia significar el dissabte passat el periòdic afecte a un grup de Catalunya Vella; no per concessió i generositat dels qui tot i volent representar, monopolitzar diríem, tota la pública opinió, no tenen per enlairar com ensenya gloriosa sinó una bandera d'un amor molt difumat a la terra, no gosant-hi apuntar tan sols els grans problemes que tenen en tensió vibrant els esperits. Volem ser-hi per justícia, votats i aclamats per tots els nostres amics, per tots els qui senten i pensen com pensem nosaltres... un article vint-i-nou hauria segellat un pacte vergonyós urdit per uns elements i per unes forces que tenen uns punts de convergència tan migarts que no han estat prou per a tenir-los units més d'unes reunions on cadascú estirgassava un xic massa i no sempre amb prou lleialtat. La part republicana, no ha volgut fer d'escambell als elements de La Lliga que s'estant organitzant per combatre a Acció Catalana en les properes eleccions dde Diputats provincials i a Corts, que les tenim ben aprop.

Venim a les eleccions per a arribar a les tasques municipals per dret propi, com el té d'ésser-hi representada la gran massa d'opinió que'ns alenta i empeny, i que diumenge ens farà sortir triomfants de les urnes. Mai no defugim la lluita i menys en aquesta ocasió que necessitem i volem que la ciutat es manifesti en el seu pensar i voler; necessitem la lluita perquè els afers que's ventilin i resolguin des de la casa gran siguin refrendats no per una massa anònima urdida dintre les parets de qualsevol casino, sinó que ho siguin pels ciutadans que diumenge vinent actuïn per nostres places i carrers portant-hi tot l'esperit de ciutadania, i deixo consignada la voluntat llur en les candidatures que depositin en les urnes electorals.

Oi més, venim a complir un deure sagrat, enlairant una bandera, la qual els uns es donen vergonya d'aixecar-la ben alta i a la seva ombra lluitar, i de la qual els altres amb noble sinceritat que'ls honora en saben prescindir. Volem dir la bandera religiosa. No que tinguem de resoldre cap problema religiós; això és de la competència de les autoritats eclesiàstiques, les quals necessiten, però, que tinguin unes autoritats municipals adictes i que secundin totes les seves tasques de l'apostolat. Tenim, però, d'una manera més directa la tasca d'evitar en les coses de la ciutat aquest corrent de laïcisme i de democràcia fundada en principis únicament de dret natural, tal com ho poden defensar tota mena d'incrèduls i com podria prosperar en un poble sense religió.

Nosaltres aixequem ben alta aquesta bandera que'ns la dóna desplegada tot l'Episcopat espanyol, tal com la dibuixen els prelats en llurs lluminoses pastorals i la concreten en les normes d'Acció Catòlica. Fem una afirmació religiosa, la qual ens priva d'anar en conxorxa cordial amb els elements àcetes quina amalgama havem cregut sempre imposible i de resultats funestos per la més principal de totes les causes.

Afirmem igualment l'amor a la ciutat que'ns ofereix la seva confiança i que'ns demana el nostre esforç. Sabem que hi ha problemes de capital importància per resoldre i que no pot resoldre's un sector ciutadà per important que sigui; cal que hi sigui tothom perquè els acords que's prenguin i els projectes que s'estudiïn tinguin la màxima autoritat moral que'ls dongui la ciutat, en sa totalitat representada en la corporació municipal. La ciutat necessita el concurs de tots i així tot el que s'emprenqui portarà un segell de continuïtat sense la qual en mantes ocasions ha estat la causa que s'hagin fet despeses quantioses amb uns resultats migradissims i d'utilitat ben discutible.

Afirmem amb igual amor i amb pariona intensitat la moralitat ciutadana, la pública moralitat per la qual tant pot fer i tant deu vetllar la autoritat municipal. Aquelles lligues de pares de família i altres entitats semblants enquadrades dins el marc de l'acció catòlica que en altres ocasions han volgut actuar sempre amb bona intenció i enlairada visió és hora de que actuïn ara, posant la seva influència en persones que en el dia de demà no tinguin peresa d'actuar quan sigui hora de tallar el cranc de la immoralitat i del vici.

Igualment volem que sigui respectat el dret que hom té a l'ordre sens el qual ni les nostres empreses prosperen, ni els negocis es desenvolupen, seguint el ritme que marca el progrés continuat dels pobles. Mai havem comprès determinades aliances dintre de les quals hi compareixen per a formar la massa tots els elements de la bullanga, quin ideal és la revolta, el mantenir una continuada inquietud i no precisament per a millorar la sort del treballador, deixant-li el camí ben obert i be planer per a pujar l'escala del millorament social, sinó per servir d'escambell a les ambicions polítiques i a problemes per ells d'una importància no pas capital. Mireu obrers les vagues que us han arreglat, quina ha estat la situació en la qual us han posat i de quina manera han fet prevaldre el prestigi que sempre ha de tenir l'autoritat.

Per últim; ja que tothom vol apuntalar-se en la catalanitat no hi ha ningú en la nostra candidatura que no vulgui allò que de dret i per tradició pertoca a Catalunya, i que no vulgui avençar en el camí de la llibertat en entesa fins allà on ens portin les necessitats del nostre viure i del nostre progrés. Fem nostres totes les paraules i acullim fervorosos tots els anhels del qui fou nostre gran Bisbe: Volem una Catalunya ben catalana, però ben cristiana.

Si us plauen aquestes paraules que són tot el nostre programa, us demanem que'ns ajudeu a portar-lo a la realitat, acudint amb tot amor a votar la nostra candidatura el diumenge vinent. Que la voteu tota íntegra, cadscú en el districte

i secció que li correspongui, amb tota disciplina, amb tota puntualitat, amb tot entusiasme. Hi havem acoplat persones de tots els estaments socials ben conegudes i reputades dintre les professions lliberals i de la propietat, del comerç i l'agricultura, de la indústria i del treball. [...]

AEV, "Aspectes electorals, 1914-1936" [abril 1931]

48.- Article editorial publicat l'11 d'abril del 1931 al periòdic tradicionalista "La Comarca de Vich", signat pel seu director, mossèn Felip Pitxot. L'autor evita pronunciar-se sobre la candidatura que ha de rebre el suport dels catòlics vigatans en les eleccions municipals de l'endemà, però aconsella no votar la llista de coalició republicana.

"A Votar"

En vigílies de les eleccions municipals de transcendència arreu d'Espanya, hem de repetir la mateixa cantarella: a votar. No és lícita l'abstenció per cap motiu. A votar com a catòlics i com a ciutadans. I sense separar una substancialitat de l'altra. Un bon catòlic és un bon ciutadà. Si fós un mal ciutadà, per aquesta sola raó seria un mal catòlic. No tenim dues consciències, sinó una sola, que com el sol exten els seus raigs a totes les manifestacions de la vida humana. Mantes vegades hem cridat l'atenció sobre aquest punt, per cert preterit per moltes persones que es diuen catòliques, però que en la pràctica fan el joc, conscientment o inconscient, dels contraris. Com està passant aquí i arreu de Catalunya amb candidatures republicanes, en les quals hi figuren noms de bones persones, i fins acomplidores dels deures religiosos. Un catòlic pot ésser republicà a Espanya –tractem de casa nostra–? No hi ha pas cap dubte que una república soviètica anorrearà, d'ésser implantada, la religió, la família, la societat, l'economia, i quant significa vida individual i social, retornant-nos al temps de la in consciència i esclavatge. Aplaudir, doncs, una candidatura d'aquesta fàisó és abdicar solemnement de ço que s'estima i es practica com a catòlic i fill de l'Església, és viure una paradoxa tonta, ridícula i suïcida. Per això si *no és lícit votar una candidatura republicana-socialista* –no ho diem nosaltres que tindriem poca autoritat, sinó el Bisbe de Vitòria en recant Pastoral sobre eleccions–, no és lícit, figurar-hi com a candidat.

A votar, però a qui?

No hem de votar persones, sinó ideals, o millor, ideals representats per persones, car l'ideal en sí no té realitat sinó en les persones que els encarnen. I menys hem de votar a persones determinades per simpaties, relacions amistoses, ni per motius d'interès. Si cap acció humana és lliure, ho és l'emissió del vot ciutadà. Amics de la llibertat que Crist féu reïxida en la terra refusem tota coacció en aquesta matèria. L'ànima per l'establada. L'home per l'ideal. Ideal de Religió, de Pàtria, de Monarquia, de Família, de millores ciutadanes, tractant-se, com es tracta demà, d'eleccions municipals. Per això hem demanat als nostres consellers, i demanem ara als candidats a ésser-ne, que ceneixin el programa a desenvolupar, a més dels ideals expressats, a *Administració, Economia, Aigua*. Algun ha afegit *Escoles*. Sí, escoles també, però creiem que la construcció

d'escoles admet dilació, mentre que la conducció d'aigües urgeix, fins per a disminuir la mortalitat de nostra ciutat. A la candidatura d'aquestes solvències hem de donar el vot, i a cap altra. Recordem que esborrar un nom solament d'una papeleta electoral és donar el vot als contraris. El Sr. Bisbe de Vitòria en la Pastoral més amunt esmentada diu que *no poden donar el vot els catòlics als republicans-socialistes, ni als dissidents de la candidatura d'ordre que compta amb probabilitats d'èxit*. Heus ací una norma ben pràctica de votació, que podem aplicar fins en nostra ciutat. El lema d'un bon catòlic vigatà és que surti la majoria de gent d'ordre, religiosa i monàrquica. I això per sobre les simpaties personals i de partit. La divisió de partits arreu del món ben aviat –sinó és ja en l'actualitat– no admetrà altres fraccions, sinó partit d'ordre i partit revolucionari. Tota altra denominació restarà anorreada per la realitat imperant. Quina altra mira hem de tenir, doncs, diumenge, catòlica i patriòtica més que aquesta al depositar el vot? Jugar avui amb la política com en altre temps és jugar amb foc. No cal fer equilibris, ni apuntalar situacions relliscoses. Mai com ara té lloc el llenguatge clar i categòric de l'Evangelí: sí, sí, no, no. A votar, doncs, i a votar inseguint aquests postulats de sana i encoratjadora política. No tindrem dret a queixar-nos, si per nostre descuit, o per petiteses ciutadanes, personalismes o desigs de venjança puguen al palau comunal majoria de consellers, sense solvència religiosa, política i social, lligats amb compromisos polítics detestables. El prevenir és la gran norma directiva dels pobles. Ja diu l'adagi vulgar: val més tenir, que penedir.

F.P.

La Comarca de Vich, 11 abril 1931, p. 1. [article de Felip Pitxot]

49.- *Article signat per Lluís Vila d'Abadal al "Diari de Vich" amb motiu de la proclamació de la República. El doctor Vila d'Abadal era membre, en aquells moments, del Partit Catalanista Republicà. Uns mesos més tard participarà en la fundació de la Unió Democràtica de Catalunya.*

“La República Catalana”

Catalans: el dia de joia és arribat. L'il·lusió somniada és una realitat. Catalunya és lliure després de tres centúries d'esclavatge: és lliure per la voluntat dels catalans. La monarquia dominadora, és caiguda. El Govern és dels ciutadans. No és l'un, ni és l'altre qui mana, és la voluntat de tots qui governa; l'autoritat és directe representant nostre.

El nostre dret és administrat per nosaltres i nosaltres devem vetllar per al seu compliment; el que tant hem esperat ja ho tenim, no deixem, doncs, que cap fi partidista, ens prengui el que és de tots. Glòria als que han sofert per a l'ideal! Glòria l'Estat Català! Vigatans: la República Catalana ha nascut, necessita el nostre esfrç i el nostre ajut en tals moments. Contra tots els que ens la vulguin prendre, hem de lluitar, no és la república de l'un ni de l'altre, és la república de Catalunya i tots som soldats d'ella.

La nostra llibertat, la llibertat de la nostra terra ningú tindrà dret a usurpar-nos-la. Guardem-la, governem-la, administrem-la, defensem-la, que és ben nostra, la República dels catalans; vindran perills, vindran moments de prova, siguem tots en nostre lloc, complim els deures que vers la pàtria tenim, siguem fidels a la pàtria que ressucita, sacrifiquem per ella les nostres mires egoïstes, les nostres vanitats, els nostres patits anhels, mirem enlaire, mirem la llibertat de Catalunya.

Que la bandera barrada sigui la nostra ensenya i el nostre guia. Bandera santa de l'ideal, que flamegi ardent dintre dels nostres cors i enlairada per les nostres mans. Bandera de Catalunya, bandera de llibertat, voleia ben sola al cim del cloquer; voleia vers l'infinit, sies la fita del nostre anhel, sies el foc de la nostra passió; flameja com un estel, crema enlaire com una flama ardent, on els nostre sospirs trobin consol.

No siguis mai abatuda, canta la nostra victòria. Cobreix la terra catalana, que tots els cors es fonguin amb tú, que totes les mirades fitin ta cimera. Bandera sagrada de la llibertat, els nostres pits seran el teu escut i els nostres braços el teu pedestal. Creix enlaire i mira al cel, bandera santa, siens amor i guia, fermesa i esperit ciutadà. Bandera de Catalunya, ensenya de llibertat, encen els cors dels febles, abraça el pit dels obcecats. Que les teves barres coloregin en el firmament com quatre dits ensangrentats. La nostra vida amb Catalunya i el nostre esforç per a triomfar; Catalunya que ja no ho era, és i sempre serà Catalunya.

Vigatans: per Catalunya, Visca la República Catalana! Visca l'Estat Català!

[Lluís] Vila d'Abadal

Diari de Vich, 16 abril 1931, p. 1. [article de Lluís Vila d'Abadal]

50.- *El periòdic “La Comarca de Vich” publicà, a finals del mes d’abril del 1931, aquest editorial per a orientar els seguidors tradicionalistes de Vic de cara a les properes eleccions a Corts. El text defensava una estratègia conjunta de les forces polítiques catalanes a Madrid i advertia als adeptes de la causa legitimista de les febleses de la nova República.*

“El problema català. Preparem-nos per a les Corts Constituents”

Vivim dies històrics per a Espanya i Catalunya. Repetides voltes ho hem estampat, per més que caigués en terra seca. Si mai els ciutadans havien d’èsser orientats en la cosa pública, deuen ésser-ho en els moments presents. Serenitat i dignitat, ha dit un articulista. Direm també, serenitat i dignitat, però actuació, i actuació col·lectiva i pràctica. No es fan les coses en un dia, sinó en una cadena de dies. Triomfa el qui va més preparat a la lluita, i més íntimament unit. Les bregues d’avui no són de guerrilles com en l’època de la invasió francesa, sinó d’enormes contingents d’exèrcits. Tot és gros avui, tot gran, tot d’immensitat avassalladora. Volem triomfar com en èpoques bizantines, i això no és possible, sinó per via de miracle. Ideals, alts ideals, de religió, pàtria, progrés, civilització, educació, instrucció, tècnica col·lectiva, però a l’ensem acoblament i unió. El mateix problema de catalunya que una vegada desautoritzat l’Estat català pel govern provisional de la República espanyola, torna presentar-se imponent, com es resoldrà, si ens deslliguem en fraccions els bons catalans? Quin regionalisme se’ns donarà en les futures Corts Constituents? Quines llibertats regionals? Es cosa aquesta que mereix seriós estudi, és un problema que no es resol pas amb cridòries i esvalots, ni amb capacitat, tàctica i prudència, de cara al bé particular nostre i de tota la península enviant per damunt de tot diputats catalans de solvència a les Corts Constituents. No han d’èsser diputats improvisats, sinó homes moderns, conscients amadors de nostres més volgudes tradicions, pràctics, intel·ligents. I en això creiem que ha de dur la batuta una gran Entitat d’història pregon dintre la regió, una entitat, el nom solament de la qual inspiro tota la confiança, i sigui garantia de positius resultats.

No direm avui el nom, per més que ens ve a la punta de la ploma. Un altre dia serà ocasió més oportuna. Voldríem avui solament sentar principis i insinuar caps. Ja tindrem ocasió, si a Déu plau, de concretar més i fixar noms. Que valguin les anteriors consideracons per tal de què ens fem un deure de mirar els presents moments com solemniament històrics, de quina actuació la Història ens ha de demanar compte, puix que sentem precedents per a la vida o mort de les generacions actuals i futures. Si fins ara no hem tingut seny de català, tinguen-lo d’avui en avant. Res hi ha irremeiable en la societat dels homes, aquí sota el sol. Però entenguem bé, que el primer remei és conèixer la dolència que es pateix. Si hem anat deslligats fins ara, perquè no ens ajuntem ara pel bé comú, que és el bé de tots? No creguem que la República ens ho dongui tot fet,

com pensen molts ignorants. La República serà el que nosaltres siguem, com dèiem l'altre dia. La formació de l'individu és el primer graó de la formació col·lectiva. Doneu-me bons soldats, deia un general, i tindreu un bon exèrcit; bons ciutadans, i tindreu una ciutat model. De moment, doncs, la preparació dels futurs diputats a Corts és la qüestió política que hem d'afrontar. Que no estiguem en vigílies d'eleccions i busquem encara amb la llumanera de Diògenes, el candidat que hem de votar. A França, les eleccions seran d'aquí un any, i fan ja sengles preparatius en l'actualitat.

La Comarca de Vich, 25 abril 1931, p. 1. [article editorial sense signar]

51.- *Text unitari signat per representants de la majoria de les forces polítiques de Vic favorables al projecte d'Estatut per a Catalunya.*

“Als ciutadans de Vich i Comarca”

En aquesta hora històrica, en la que es juga la sort futura de Catalunya, amb accents amarats de la més intensa emoció, alcem la nostra veu, càlida de les màximes vibracions, per a fer una crida a l'opinió de les nostres comarques i recaptar el seu concurs més entusiasta a favor de l'ESTATUT D'AUTONOMIA que ha elaborat la Diputació provisional de la Generalitat de Catalunya. El referèndum que tindrà lloc el diumenge dia 2 d'agost, en decidir l'esdevenidor de Catalunya, decideix també en gran part l'esdevenidor d'Espanya.

Vegeu, doncs, si n'és de trascendental aquest moment i si n'és de decisiu el vot que, a favor de l'ESTATUT, us demanem. En les vostres mans hi haurà tota la història de la Terra-Mare. Hi haurà la història d'un passat d'oprobri, que trencarem i vindicarem en dotaar a Catalunya d'una llei de llibertat que reguli la seva vida interna dintre el concert dels pobles ibèrics. Hi haurà en vostres mans un present fonamentant un avenir de lliberació i justícia, sota lègida de l'esperit català, ancestralment assenyat i liberalíssim, d'un esperit que anhela aportar als tresors de la cultura catalana el patrimoni espiritual exclusiu de Catalunya.

En les vostres mans hi haurà en gran part la sort futura d'Espanya, perquè votar l'ESTATUT és lliurar-la del pesombre de la vivent insatisfacció de Catalunya, ferida en l'ànima per la injustícia persistent amb que secularment l'han tractada les oligarquies monàrquiques. D'aquesta manera, lliurada Espanya d'aquell pesombre, amb una Catalunya cordialment amiga i decidida col.laboradora, veurà consolidada aquesta República que ens estimem tant i en la que tenim posades totes les esperances de llibertat, totes les esperances de millorament i totes les esperances d'una adequada justícia social.

Ja veieu, ciutadans, si n'és de profunda, si n'és de vasta, si n'és d'augusta la vostra missió en votar l'ESTATUT. Ja veieu, ciutadans, si n'és de necessari que contribuïu tots a una obra que és de tots, perquè està per damunt de totes les nostres diferències i és bandera comú de la nostra condició de catalans.

CIUTADANS: En un clam suprem, barreja de conjur i de súplica, bategant de temença i optimisme, saturat de fe, d'esperança i d'amor, us demanem que com un sol home VOTEU I FEU VOTAR L'ESTATUT D'AUTONOMIA de Catalunya.

PER LA NOSTRA DIGNITAT HUMANA!
PER UNA CATALUNYA SOCIALMENT JUSTA!
PER LA LLIBERTAT DE LA NOSTRA PATRIA!

Vich, juliol 1931

JOSEP BORDES DE LA CUESTA, Diputat a Corts pel districte de Vich;
ANTONI CALDERÓ I ABADAL, Diputat a la Generalitat pel districte de Vich;
JOSEP RICART, president de “Catalunya Vella”; FRANCESC M.
MASFERRER, Delegat del Partit Catalanista Republicà; R. BOSCH SIMON,
de l’Esquerra Catalana; PERE JORDÀ, president de la Delegació de Palestra.

AEV, “Aspectes polítics-festes, 1901-1935” (1931)

52.- *Notícia apareguda a “La Comarca de Vich” en què es parla dels funerals que es van portar a terme a la Catedral de la capital osonenca en memòria de Jaume de Borbó, el pretendent carlí. Segellada la reconciliació entre els diversos sectors del tradicionalisme es dona compte de l’assistència dels antics mellistes vigatans, encapçalats per Teodor de Mas.*

“Els funerals en sufragi de D. Jaume de Borbó”

El dimarts es celebraren a la Catedral Basílica els solemnes funerals en sufragi de nostre plorat capdill D. Jaume de Borbó. La catedral es vegé concorregudíssima presentant excelent aspecte. Ocupà la presidència l’Il.ltre. Dr. Josep Sellas, canonge dignitat de xantre; el quefe regional de la Comunió Tradicionalista de Catalunya, D. Miquel Junyent, el vocal de la mateixa D. Bartomeu Trias, director i gerent respectivament de “El Correo Catalán”; el president de la Junta Tradicionalista D. Teodor de Mas; presidents honorari i de districte de la Junta Tradicionalista, D. Fortià Pujol i D. Miquel Bertrana; el M.R.P. Antoni C. Jardí, Provincial dels Francescans de Catalunya; els individus que formen les juntes de districte dels Centres Tradicionalistes de la comarca i locals, i nombrosos correigionaris. També hi havia els redactors dels periòdics locals “Ausetania” i “La Comarca de Vich” amb el corresponent personal d’administració i impremta, representants de les ordes religioses de la ciutat i comarca, PP. Francescans, del Cor de Maria, de l’Oratori de Sant Felip Neri, de la Sda. Família, Camils; Germans Maristes i de les Escoles Cristianes, representacions de vàries Congregacions de Religioses, molts pàrrocos i altres sacerdots.

El dol de senyores fou presidit per la respectable senyora Da. Concepció Vila, Vda. de J. de Rocafiguera, Sra. de Mas, de Gausa, Illa de Comella, Pous Vda. de M. de Rocafiguera i moltes altres distingides senyores i senyoretetes de la ciutat i comarca.

L’Ofici fou celebrat per l’Il.ltre. Dr. Jaume Gassó, canonge, assistit pels canonges Il.ltres. Drs. Joaquim Creixell i Climent Villegas. La Capella de la Catedral executà magistralment la missa de Requiem de Perosi. S’aixecà un magestuós túmul, i es repartiren uns bells recordatoris amb el retrat de D. Jaume. L’Ofici acabà quasi conjuntament amb les ofertes per les quals hi havia dos beneficiats, la qual cosa demostra la ingent concurrència que hi assistí. La plaça de la Catedral, a la sortida, es vegé molt animada, notant-s’hi també varis autos dels concurrents a aquests solemnes sufragis.

A la tarda, al Centre Tradicionalista que estava ple de correigionaris, D. Miquel Junyent explicà detalladament l’enterrament i funerals celebrats a París i Viareggio en sufragi de D. Jaume de Borbó, relatant algunes anècdotes que enalteixen el mateix. També explicà la proclamació de D. Alfons Carles de Borbó, i algunes converses tingudes amb Ell. D. Teodor de Mas contestà dient

que ara tots els tradicionalistes tenim com a capdill a D. Alfons Carles de Borbó, pronunciant belles frases de record i esperança, oferint el concurs de sos amics a l'obra comú que ens demana la Religió i la Pàtria. Forts aplaudiments coronaren els mentats parlaments, que segellaren l'abraç fraternal de tots els tradicionalistes.

En la parroquial de la veïna població de Manlleu es celebraran, demà a les deu, solemnes funerals en sufragi de Don Jaume de Borbó.

La Comarca de Vich, 6 novembre 1931, p. 4.

53.- *Manifest fundacional (19 de desembre del 1931) de la delegació vigatana de l'Esquerra Republicana de Catalunya.*

“L'Esquerra Republicana de Catalunya als Vigatans”

Honorats per l'E.R. de C. amb l'encàrrec d'organitzar a Vich un nucli del Partit, supliquem el concurs dels nostres conciutadans, oferint un lloc entre nosaltres a tots els que sentint l'importància decisiva dels dies presents vulguin ajudar-nos a aconseguir la realització de l'ideari que proposa E.R. de C. En la vida dels pobles com en la dels homes hi ha ocasions que poden ésser decisives en més d'un sentit. El nostre poble es troba avui en una ocasió d'aquestes i de l'actuació present de tots depèn l'orientació que tindrà durant molts anys la política Catalana. Seria grotesc que volguéssim descriure l'actual situació política de la nostra terra perquè tots n'hem estat actors o almenys testimonis. Cada un l'ha interpretat a la seva manera però hi ha un fet indiscutible i que ningú podrà negar, i és que el poble de Catalunya que s'havia apartat amb fàstic i despreci de l'enteixinat d'interessos i ambicions que abans de la proclamació de la República constituïa el que en deien política catalana, ha trobat en la E.R. de C. uns altres homes i uns altres anhels que li han fet recobrar la fe en el propi esforç per obtenir un règim de justícia; i tot el Poble en massa ha confiat en ells i espera. Es un alçament que representa una energia immensa; convertir aquesta energia en una força governamental útil, és l'objectiu que s'ha proposat l'E.R. de C. i per obtenir-lo demanem el vostre concurs. Perquè s'ha parlat molt de Revolució i fins es dóna per acabada. Nosaltres creiem sincerament, que fins ara no s'ha fet més que plantejar-la i que l'actuació present de tots depèn el que tingui un caràcter constructiu o que sigui una convulsió dolorsa i inútil. Per la transcendència immensa que pot tenir un fet d'aquesta naturalesa, tothom que tingui valor útil petit o gran, està obligat a posar-lo al servei de l'interès col·lectiu d'una manera lleial i absoluta i sense calcular les conseqüències immediates que personalment pugui reportar-li la seva actuació.

La E.R. de C. no és un partit més a l'estil dels que ens havien acostumat a soportar. Els homes que l'organitzen, ni estaven estructurats ni eren professionals de la política. Són gent de vida ignorada i modesta, que si avui aixequen públicament la veu és perquè creuen complir un deure. No són ni acceptarien ésser conductors del poble, perquè saben perfectament que el nostre pot conduir-se sol i molt millor que seguint la pedanteria encarcerada que pretenia governar-lo. El nostre poble no es savi bon tros s'en falta, perquè qui tenia el deure de facilitar-li l'instrucció, preferia l'ignorància popular com a base indispensable d'un regim d'opressió. Però además de una honradesa fonamental, té una sensibilitat espiritual tan fina, un sentit de justícia i una intuïció tan clares, que haurien de envejar-li els homes lletrats. I es perquè ha tingut un mestre, que es en la vida el mestre per excelència, es deixeble del

dolor; les dificultats que l'hi ha endurit la vida i l'hi ha fer suar sang i aigua l'han ajudat a mantenir la seva puresa espiritual. En tots els ordres de la vida desde les manifestacions més delicades del esperit fins a les més prosaicas de la política, l'ànima popular es la font d'on raja pura l'emoció humana i la clara senzillesa de la veritat. I si avui la nostra catalanitat significa alguna cosa ho devem a que els valors fonamentals de la nostra raça, varen trovar refugi en el cor del poble i amparats en ell han pogut subsistir a través de segles de persecució; mentres la gent fina i distingida molt millor situada per defensar lo que era el nostre valor principal s'esmerava a imitar grotescament un llenguatge i unes costums exòticas. I quan hem obtingut lo que de tan temps semblava un ideal inasequible i hem arribat al dia de la victòria, la bona gent del nostre poble, que va ésser durant els dies de la proclamació de la República amo absolut de tot sens que cap força petita ni gran, goses encarar-se-li, i va tenir els opresors del dia abans tremolant indefensos a la seva mercè, no solsament olvida agravis passats, sino que, espontaniament, va constituir-se en salvaguarda, respectant i fent resectar les persones i les coses dels que s'havien esmerat en atormentar-lo mentres van poguer. Per això la força popular és no solsament la més poderosa si no també la més sana i la més noble que existeix en el nostre país i té dret a que la seva voluntat sigui decisiva. Els homes de la E.R. de Catalunya, que son i volen ésser homes del poble i tenen aquesta condició com l'honor mes alt que podrien assolir, acaten i volen servir aquesta voluntat i per servir-la faran lo que sigui menester. Es per això que contra aquests homes, s'ha alçat una guerra indigna moguda per tots els interesos ilegítims que es veuen en perill i per la vanitat grotesca i despitada dels genis professionals que veien segura l'ocasió de passar la safata. Ells odien al poble que els ha acorralat pro no gosen atacar-lo obertament perque els fa por; l'odien i el desprecien, perque poguen contar per representar-lo amb tants tecnics eminents amb polítics professionals ja preparats i estructurats e ilustres, la certera intuició popular no s'ha deixat impresionar per tanta sabiduria i n'ha prescindit amb despreci i desconfiança, cercant una major sinceritat i una millor fraternitat que no trobaven en gent tan complicada. Voldrien castigar-lo fent-li creurer que els homes que els ha preferit no eren dignes de representar-lo, i totes les calumnies, tot el verí acumulat s'utilitzen per aquesta guerra de desprestigi personal. No és una lluita d'idees, perque solsament disposen d'un ideari tan estantís que a ells mateixos els fa pena; és una mena d'atracament a cada cantonada. S'ha de compadir tanta misèria, pero ens hem de defensar. L'escursó segurament s'estimaria mes ésser un àngel, si ho pogués triar, pero no pot i l'hem de compadir per la seva trista missió. Naturalment, això no és un motiu per deixar-se pessigar i sens odi, se l'ha de destruir allà on se l'atrapi.

Als nostres homes, que en la seva major part ja han deixat enrera la joventut i que coneixen el sabor amarg de tots els dolors de la vida Què és el que podria tentar-los?... Saben que no treballen per ells, sino per tots nosaltres i principalment per els que vindran; volen que aquests trovin el camí més pla i

que no tinguin de sofrir com ells; que mantenir la dignitat i l'honradesa de la vida, sigui un deure fàcil de complir i no una mania que es paga molt cara; que la condició de catalans que es el nostre valor més gran i la nostra raó d'ésser en el món ja no sigui més una marca de remat sino una executòria de treball i un títol de civilització. S'apleguen al vol d'una figura exemplar, d'un home que a força de intelligència i sacrifici s'ha anat descarnant talment que és gairebé un símbol. Del nostre President *Francesc Macià*; la seva presència es per nosaltres garantia de victòria, però ella sola ja ho ha d'ésser per tot Catalunya, de que mai l'E.R. trapijarà cap camí que no sigui clar i honorable. Per això l'alcem per damunt de tot, perquè en ell, no aixequem un home, sino una bandera viva: la nostra bandera de lliberatat de honor i de justícia.

Llibertat Nacional en primer terme

Per complir el deure comú que tenen en la vida dels homes i els pobles de contribuir amb el seu esforç al progrés de tots i ésser soldats en la batalla universal contra el dolor i la misèria, cada poble té per llei natural unes aptituds, que son els seus instruments de treball. Els pobles saben millor que ningú, com poden obtenir-ne el millor rendiment i quines son les lleis que millor poden ordenar la seva vida. La llibertat els és doncs indispensable, no com a fi sino com a medi, per poder complir el seu deure principal. Mentres el nostre poble va ésser lliure, siguié model de pobles lliures i lliberals i un magnífic instrument de civilització. Perduda la llibertat, desapareix de la comunitat internacional com a valor útil. No va morir, perquè els pobles son immortals però hi ha mals pitjors que morir i la desgràcia major, és la vida indigna, la vida inútil, del que s'aprofita del esforç dels altres, sens contribuir amb el seu treball comú. Sempre comença per ésser despreciat i tard o d'hora, acaba per ésser reabsorvit, a profit d'altres més útils.

L'E.R. considera la llibertat nacional del nostre país com el primer dels seus principis bàsics. Però la llibertat nacional no és suficient; el dret i la facultat d'establir les nostres lleis, han de servir perquè aquestes lleis ssguin més justes i humanes. No han d'ésser per domesticar al poble, sino per fer-li la vida més fàcil. La llibertat nacional ha d'ésser la base de la llibertat ciutadana i de una organització democràtica eficient, que asseguri la realitat de la sobirania popular. Llibertat nacional i llibertat ciutadana: però també Justícia. Perquè si la llibertat ens és indispensable per complir el nostre deure de treball útil, no és pas encara suficient; la vida i el treball col·lectiu, tenen un ritme i sens ell son impossibles. D'aquest ritme no en diguem ordre, que és un mot protituit per molts opresors del poble que l'han imposat a trets; és la Pau. I la Pau sols pot basar-se en la Justícia. Justícia; no volem pas dir una muntanya de les lleis sabies que ponen els advocats, traduccions fragmentaries de les d'altres pobles, que reflexen altres necessitats i altres anhels. Lleis senzilles i clares, que ajudin a viurer i filles de la voluntat popular; perquè la magnífica intuïció del poble,

sap millor que cap lletrat seleccionar els millors camins de la vida i seguint-los amb preferència creen unes costums. Aquestes, costums consagrades com a norma obligada, fins que noves necessitats creïn costums noves, són les lleis que volem; i aplicades de tal manera que mai no triomfi la lletra, ni l'encarcament judicial, pugui matar l'esperit de generositat que el poble infondeix a totes les seves obres. Aument, fins al major limit possible, de la competència del Jurat, Tribunals de Dret, formats per jutjes i magistrats d'elecció popular i responsables; Tribunals professionals que assegurin la intervenció obrera en el treball i la Justícia Social. I per damunt de tots i més poderós que tots, el nostre Poble, el Poble de Catalunya. Perquè mentres el nostre país sigui dominat per un poder no català, que necessita aquesta dominació per viurer i que no té prou força material per imposar-la violentament, utilitzarà com arma decisiva les lluites entre nosaltres i la Justícia que ha de resoldre-les, serà una arma més d'opressió. Això és evident sobre tot en el camp social, perquè la lluita més fàcil de provocar i la que més mal pot fer al nostre país, és l'establerta alentant la cupiditat de les classes dites vives, contra la gent que les enriqueix; o be excitant i utilitzant agents provocadors el legítim i obligat reflexe de defensa popular, contra l'esperit explotador. Tots hem vist com quan les entitats patronals es prestaven a servir interessos i procediments de l'opresor, tenien la força pública, que es de tots a les sevas ordres, i comités de vaga i juntes de sindicats eren empresonats i si alguna vegada aquestes mateixes entitats, demostraven veleïtats d'independència política, tots els recursos del Govern eren empleats per afavorir la revolta obrera en contra d'elles, que cridaven dient que s'atropellava la riquesa de Catalunya; i això també era mentida perquè Catalunya no n'ha tingut mai de riquesa; La que han creat amb el seu treball tots els catalans, no és de Catalunya, si està en poder del opresor, que l'utilitza com un arma en contra d'ella. Per tenir riquesa com per tenir justícia s'ha de tenir llibertat i s'ha de mereixer.

Es indispensable acabar amb aquesta situació; es necessari que la llei, pugui ésser nostra, filla de la voluntat del nostre poble, perquè així sera superior a tots i estimada per tots ja que no solsament ens garantirà l'efectivitat dels nostres drets, sino que fins quan sembli coaccionar-los i aparentment limiti les nostres activitats individuals, el que en realitat farà serà, multiplicar la nostra força. Al articular la nostra vida amb la dels conciutadans, associem el nostre interès amb el seu, crearà una nova força col·lectiva, prou poderosa per aspirar a objectius inaccessibles al nostre esforç individual, essent no solsament nostra millor defensa, sino també la nostra força principal i fins per egoisme tots l'haurem de defensar-la assegurant la seva aplicació. Aquest és el nostre anhel; sabem prou bé que en front de l'enteixinat d'interessos, ambicions i vanitats que ens veurem obligats a tacar, potser no tindríem prou força per arribar a la fi: però perquè coneixem al nostre poble i tenim una fe il·limitada i absoluta en el seu esperit de justícia i en la seva intuïció, sabem que si en moments difícils la nostra veu no

sigues prou forta, seria novament sostinguda per una altra més poderosa i definitiva per la veu del poble de Catalunya.

L'E.R. no té un programa clos, sinó uns principis bàsics que ja s'han fet públics i que són, al seu entendre, l'expressió de l'actual anhel popular; però a mida que augmentin les possibilitats de vida del nostre poble i la seva veu clami per nous objectius, l'E.R. anirà paral·lelament cercant la manera de servir-los.

¡Obrers!

La guerra a mort, declarada a l'E.R. de C. per tots els partits portantveus de la rutina de la riquesa i del privilegi, dóna a comprendre que l'E.R. de C. és un perill real pel parasitisme de lo vell, per la tirania dels poderosos i pel "dolce far niente" dels bens situats. I és que l'E.R. de C. té en el seu programa tot allò que la justícia social demana avui amb plenitud de dret i que demà exigirà amb plenitud de força. L'actuació governamental de l'E.R. de C. en el que respecte a la qüestió social-econòmica, no es limitarà a unes lleis incomplertes, a uns tribunals industrials que sempre *fallen*, i a un pompós i caríssim ministeri d'et treball en el Passeig de Gràcia, sinó que comportarà una pròxima i formal evolució en el món del treball, de la producció i del consum, fins a imposar, no l'absurda igualtat econòmica, esgotadora de tota iniciativa i emulació, sinó fins a obtenir pel món treballador aquella posició econòmica que el seu esforç reclama i les seves necessitats exigeixen, acabant per sempre la trista realitat de què els que ho fan tot quasi res tenen i els que res fan ho tenen tot.

¡Dones!

L'E.R. de C. us donarà la plena igualtat política, econòmica i social; posarà fi a la vostra vida de renunciament, contribuint així al món femení a vestir una nova estructuració social més justa i equitativa. L'E.R. de C. lluitarà sense treba ni repòs per aniquilar la prostitució, el joc, la trata de blanques i l'alcoholisme i totes les llagues socials que converteixen la vida de tantes dones en un etern esclavatge de sacrifici i de dolor. Junt amb vosaltres acabarem de manera contundent, amb l'explotació de la dona; explotació tolerada, sostinguda i protegida per les altes classes socials que pretenen el monopoli de la moral i de la justícia. La protecció a la maternitat serà una funció estatal, i el segur social posarà la vostra llar a cobert de les tràgiques sotregades de la vida. L'E.R. de C. no permeetrà que els vostres fills vagin a llunyanes terres a servir de carn de canó, perquè dir E.R. de C. vol dir: amor, fraternitat i pau.

¡Infants!

Quan l'E.R. de C. porti el governament de Catalunya i el de la ciutat, tindreu tot allò que la vostra naturalesa reclama: bones escoles, iguals per tothom, bons

mestres, jardins i camps de joc i colònies escolars que us faran veurer altres terres i respirar altres aires. A les escoles aprendreu a viure agermanats i res vos recordarà que hi ha nens pobres que no tenen res i nens rics que ho tenen tot. L'E.R. de C. estima la vostra vida i cuidarà de la vostra salut. Cap nend ela nostra terra caurà sota les urpes del fret i de la fam, i quan li faltin els pares trobarà quelcom més que la brusa iunes sopes amb oracions dels actuals hospicis. L'E.R. de C. farà complir rigurosament les lleis que us protegeixin, i tot el seu esforç serà per a que la vostra infantesa sigui dolç aprenentatge de la vida. ¡Infants! ¡També lluitarem per a vosaltres! Penseu que si governa l'E.R. de C. no us donarem el Cel, perquè no el tenim; mes farem tot el que calgui per a que la terra deixi d'ésser l'infern dels infantets desvalguts, dels que a set anys son apartats de l'escola i posats a treballar per una miserable soldada. I és que fins avui els homes han governat sols pels homes. Nosaltres governarem també per a vosaltres i les portes de la vida se us obriran de bat a bat.

¡Ciudadans!: E.R. de C. vol dir llibertat de totss i cada un de nosaltres, i de Catalunya, la nostra terra. E.R. de C. vol dir democràcia, govern del poble i per el poble. E.R. de C. vol dir justícia social, és a dir, que cadescú disfruti del fruit del seu treball.

Per Catalunya, per la democràcia i per la justícia social, ajudeu a l'Esquerra Republicana de Catalunya.

El Consell Directiu d'E.R. de la Ciutat

19 de desembre de 1931

AEV, "Aspectes polítics-festes, 1901-1935" (1931)

Biografies.

1.- Alcaldes de Vic entre el 1899 i el 1923 (per ordre cronològic d'accés al càrrec).

◆ Josep Soler i Aloy

Advocat i propietari agrari (Vic, 1851 - Vic, 1916). Es dedicà, entre d'altres coses, a defensar els interessos del Gremi Local d'Adobadors de Pell. Actuà com a secretari del "Casino Vicense", entitat recreativa on es reunien els potentats vigatans i que popularment era coneguda amb el nom de "Casino dels Senyors". Fou jutge municipal i secretari de la Junta de Cementiris. Era membre del Partit Liberal-Fusionista, en nom del qual va ser elegit regidor de l'ajuntament els anys 1887, 1893 i 1899. L'any 1898 va ser diputat a Corts i pel districte de Vic. Formà part de la comissió que va portar un missatge a la reina sobre qüestions d'interès per a Vic i li fou lliurada la Creu Reial i Distingida Ordre de Carles III. Va exercir d'alcalde de la ciutat en els períodes compresos entre el juliol de 1887 i el desembre de 1889, i el gener de 1894 i el juliol de 1895. L'any 1899 esdevingué batlle de Vic per tercer i últim cop. Enfrontat als conservadors vigatans, el màxim exponent dels quals era Josep Sala i Molas, es recolzà en Raimon d'Abadal, que en aquella època (1900) era diputat conservador. Dimití de l'alcaldia el 23 de febrer del 1903 i fou substituït pel seu adversari polític, Josep Sala i Molas, el qual havia aconseguit, en temps de govern conservador i sense l'obstacle de Raimon d'Abadal –que ja militava en les files del catalanisme– el favor del governador civil per fer-se amb l'alcaldia.

◆ Josep Sala i Molas

Advocat (Vic, 1869 - Vic, 1940). Estudià la carrera de dret a la Universitat de Barcelona, graduant-se l'any 1890. Fou membre del Centre Escolar Catalanista de la capital catalana. Retornat a Vic, exercí com a advocat amb despatx a la Plaça de la Constitució, al mateix edifici on el seu pare, Joaquim Sala i Marfa, tenia la botiga coneguda popularment com a "Can Drogues". S'interessà per la política i esdevingué un dels homes forts del Partit Liberal-Conservador a Osona. Fou elegit regidor l'any 1899 i, gràcies a les maniobres del governador civil de Barcelona, va ser nomenat alcalde l'any 1903, càrrec que ocupà fins al 1906. Tornarà a ser alcalde, per uns mesos, l'any 1914 i el 1939. Entre el 1899 i el 1901 dirigí el periòdic "La Plana de Vich". En aquella època s'enfrontà a Josep Soler i Aloy, que representava els interessos del Partit Liberal-Fusionista, i a Raimon d'Abadal, diputat conservador, primer, i membre de La Lliga Regionalista, després. Sala i Molas farà costat al candidat conservador Fernando Huelín Serra en les conteses electorals per a diputats a Corts dels anys 1901, 1903, 1905 i 1907. Es va convertir, també, en l'home de confiança del fabricant de Torelló, i antic diputat conservador, Joaquim Badia i Andreu. Josep Sala i

Molas formà part de la junta directiva del Museu Episcopal i va presidir, l'any 1922, la Cambra de la Propietat Urbana de Vic.

◆ **Florenci de Riera i Brichs**

Hisendat (Vic, 1861 - 1920). Fou membre del dinàstic Partit Liberal-Conservador i fundador, posteriorment, del Centre Maurista de Vic. S'acostà als catalanistes vigatans i exercí d'alcalde de la ciutat entre els anys 1906 i 1909. Formà part del Cercle Literari de Vic i va ser president de la Cambra Agrícola Ausetana.

◆ **Josep Font i Manxarell**

Advocat i propietari agrari (Vic, 1839 - Vic, 1911). Exercí d'alcalde entre el 1909 i el 1911, càrrec que havia ocupat entre els anys 1868 i 1869, 1872 i 1873 i durant el bienni 1895-1896. Font i Manxarell fou un revolucionari del sexenni democràtic, més tard esdevingué membre del Partit Liberal-Fusionista i del Partit Liberal-Conservador, en nom del qual fou diputat provincial l'any 1901. S'apropà, finalment, al catalanisme, amb el suport del qual tornaria a l'ajuntament l'any 1909. Va ser president del Cercle Literari en els períodes 1879-1883 i 1890-1893 i membre de "Catalunya Vella" i de la Cambra Agrícola Ausetana. Era el pare de Mercè Font i Codina, poetessa i esposa de Francesc d'Assís Baqué, advocat i destacat polític regionalista de Vic. Havia col.laborat a "La Veu del Montserrat".

◆ **Domènec Camps i Gudiol**

Propietari d'un establiment on es feien peces de cuir (Vic, 1862 - Vic, 1951). Fou alcalde de la ciutat entre el 1911 i el 1914 i altra vegada en el període 1916-1917. Estava casat amb Maria Puig i Darnís, germana d'Antoni Puig i Darnís, un conegut industrial i polític regionalista de Vic. Era membre del monàrquic Partit Liberal. L'any 1909 li va ser atorgada la "Creu de Cavaller de la Reial Ordre de Carles III". El 1911 esdevingué president de la junta del patronat local de "La Caixa de Pensions". També fou vocal de la junta administrativa de la Casa de Caritat. Va ser l'alcalde accidental que representà l'ajuntament vigatà en la visita que el rei Alfons XIII va fer a la ciutat el dia 4 de novembre de 1908.

◆ **Joaquim Prats i Dachs**

Industrial (Vic, 1860 - Barcelona, 1927). Establí uns grans tallers de fundició a la ciutat. Començarà la seva tasca política com a regidor del partit liberal, però aconseguirà la vara d'alcalde formant part de la candidatura catalanista l'any 1920, càrrec que ocuparà durant dos anys. Fou membre del Cercle Literari de Vic.

◆ **Joaquim de Rocafiguera i Vila**

Un dels grans propietaris agraris de la comarca. Hereu del Mas Rocafiguera de Sora. El seu pare, l'advocat i hisendat Josep de Rocafiguera i Ventós, havia

format part del consistori vigatà com a regidor conservador proper a Josep Sala i Molas. Formarà part de l'Agrupació Nacionalista del Districte de Vic i esdevindrà alcalde de la ciutat l'any 1918, fins al 1920, en representació de la candidatura catalanista. Presidí la Joventut Catòlica i la societat Catalunya Vella. Morí a Barcelona el sis de gener del 1926.

◆ **Ramon Bach i Planell**

Advocat i propietari agrari. Va néixer a la casa familiar del Bach d'Oristà. Tenia un germà capellà, el Lluís, i un altre que era industrial, el Josep. El seu pare, Antoni Bach i Xicoy, fou articulista habitual a la "Gazeta de Vich". Accedí a l'alcaldia com a candidat catalanista, el primer dia d'abril de l'any 1922. Membre de Catalunya Vella, fou candidat a Corts l'any 1918, però sense el suport de La Lliga Regionalista no va poder guanyar l'acta de diputat que va anar a parar a mans del carlí Bartomeu Trias i Comas. El seu mandat va ser curt perquè el mes de setembre del 1923 el cop d'estat de Primo de Rivera l'obligà a deixar el càrrec. Tornarà a l'ajuntament el 7 de març del 1930 i es convertí en la mà dreta de l'alcalde Ramon Calderó.

2.- Alcaldes de Vic entre l'octubre del 1923 i l'abril del 1930 (per ordre cronològic d'accés al càrrec).

◆ **Ramon Serra i Vilagut**

Nasqué el 1899 i va morir el 19 de març de 1944. Metge de professió, Ramon Serra assistí el 1913 al Congrés Internacional de Medicina a Londres i el 1929 al de Breslau. Fou nomenat alcalde per ordre governativa el 2 d'octubre del 1923 en substitució de Ramon Bach i Planell. De forma interina va dirigir l'ajuntament fins al primer de març del 1924, moment en què els homes de la Unió Patriòtica, liderats pel carlí Joan Comella i Colom, es feren càrrec del poder municipal.

◆ **Joan Comella i Colom**

Propietari i industrial (Vic, 1855 - Vic, 1944). Pertanyia al Partit Carlí. Fou oficial de l'exèrcit carlí durant la tercera guerra (1873). En temps de la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) fou alcalde de la ciutat i un dels caps de la junta local de la Unió Patriòtica. Havia estat regidor carlí de l'ajuntament de Vic en els períodes 1910-1914. El seu fill, Manuel Comella i Mora, fou president de la Joventut Carlina de Vic (1906), regidor municipal i membre de la Unió Patriòtica en els anys 1924-1930.

◆ **Joaquim Costa i Mas**

Industrial i comerciant (Vic, 1892 - Vic, 1933). Fou nomenat alcalde el 26 de febrer del 1930, quan el període dictatorial encetat pel general Primo de Rivera set anys abans s'extingia. Ocupà l'alcaldia durant pocs dies, concretament fins al primer de març. Era un dels homes més rics de la ciutat, fortuna que heretaren

els seus fills Josep i Esteve Costa i Roca. El primer fou regidor independent en els consistoris vigatans d'abans de la dictadura, mentre que l'Esteve Costa va ser alcalde de la ciutat entre el 1933 i el 1934, en representació del Partit Catalanista Republicà.

◆ **Ramon Calderó i Abadal**

Advocat i hisendat. Exercí d'alcalde entre el 7 de març del 1930 i el 16 d'abril del 1931, per designació governativa en qualitat de major contribuent. Durant l'acte de presa de possessió assegurà que acceptava el càrrec per no entorpir la normalització ciutadana després de set anys de dictadura, però que deixaria els afers quotidians en mans del primer tinent d'alcalde, Ramon Bach i Planell, que és qui exercí, en realitat, d'alcalde de Vic en aquest període.

3.- Candidats i diputats provincials i a corts del districte de Vic entre el 1901 i el 1923 (per ordre alfabètic).

◆ **Raimon d'Abadal i Calderó**

Polític i advocat (Vic, 1862 - Rupià, Baix Empordà, 1945). L'any 1899 fou elegit diputat conservador per Vic, però al Congrés es declarà regionalista. Membre directiu de La Lliga Regionalista des de la seva fundació (1901), fou president de l'Ateneu Barcelonès (1902), de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya i dels Estudis Universitaris Catalans, i regidor de l'ajuntament de Barcelona (1907-1918). El 1917 presidí l'Assemblea de Parlamentaris. El 1924 fou elegit degà del Col·legi d'Advocats de Barcelona, però el 1926 el govern de Primo de Rivera el destituí, l'empresonà i el confinà a Alcalà de Xivert (Baix Maestrà). Fou diputat a les Corts de la República i al Parlament de Catalunya. Atacà el govern de la República per l'expulsió dels jesuïtes i el de la Generalitat per la Llei de Contractes de Conreu. En esclatar la guerra civil (1936-1939) emigrà a França i Itàlia, d'on va tornar finalitzat el conflicte. Era germà de Joaquim d'Abadal, el propietari del "Pradell" de Gurb, un dels grans hisendats de la comarca. El seu pare, Joan d'Abadal, fou un hisendat de Castellar de n'Hug (Berguedà), instal·lat a Vic per casament, que ocupà diversos càrrecs polítics i administratius: alcalde, tinent d'alcalde, jutge de pau i diputat provincial.

◆ **Ramon d'Abadal i de Vinyals**

Advocat, historiador i polític (Vic, 1888 - Barcelona, 1970). Es llicencià en dret a la Universitat de Barcelona i es doctorà a Madrid. Completà estudis d'història als Estudis Universitaris Catalans de Barcelona, a l'École des Chartes i a l'École des Hautes Études de París. S'afilià a La Lliga Regionalista, fou diputat provincial per Vic (1917 i 1921), treballà per al Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya. Participà en la fundació d'Acció Catalana, l'any 1922. Dirigí el diari "La Veu de Catalunya" i fundà "L'Instant". Fou un dels principals accionistes del diari "La Publicitat". Després de la Guerra Civil

(1936-1939) formà part del consell privat de Joan de Borbó, el pretendent a la corona d'Espanya. Fou membre de l'Institut d'Estudis Catalans, de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i de l'Acadèmia de la Historia de Madrid. El seu pare, l'hisendat Joaquim d'Abadal i Calderó, era germà de Raimon d'Abadal, destacat polític i advocat vigatà. Ramon d'Abadal i de Vinyals era l'hereu de la finca "El Pradell" de Gurb.

◆ **Joaquim Badia i Andreu**

Fabricant tèxtil de Torelló, amb casa pairal al carrer Nou. El seu germà, Salvador Badia (1847-1923), treballà com a metge en l'exèrcit prussià (1870) i participà en el primer Congrés Catalanista de l'any 1880. Joaquim Badia fou diputat provincial pel districte de Vic-Granollers els anys 1905 i 1909, càrrec que ja havia ocupat a finals del segle XIX. També havia estat diputat a Corts pel districte l'any 1896. Era membre del Partit Liberal-Conservador i home de confiança del diputat conservador Fernando Huelín.

◆ **Ròmul Bosch i Alsina**

Fabricant, navilier i polític (Calella, 1852 - Barcelona, 1923). No exercí la seva carrera de metge. Fou un dels fundadors de la companyia Pinillos de navegació amb Cuba (1884) i de la societat Crèdit Docks. Presidí la junta d'obres del port de Barcelona (1900) i n'inicià les obres d'ampliació i modernització. Era el propietari de la colònia tèxtil del "Còdol Dret" al terme municipal de les Masies de Roda. Membre del Partit Liberal, fou regidor de l'ajuntament i alcalde de Barcelona (1905). Fou diputat a Corts per Barcelona (1899) i per Vic (1910) i senador (1901). Participà, el 1918, en la fundació de la Unión Monárquica Nacional, partit pel qual va ser candidat a Corts per la circumscripció de Barcelona-ciutat l'any 1919.

◆ **Alexandre Bosch i Catarineu**

Advocat. Fill de Ròmul Bosch i Alsina. Membre, com el seu pare, del Partit Liberal, representà el districte de Vic a les Corts espanyoles (1916) i a la Diputació de la província de Barcelona (1913). Participà en la fundació de la Unión Monárquica Nacional (1918).

◆ **Fernando Huelín Serra**

Empresari barceloní, propietari de "Hijos de Guillermo G. Huelín", companyia dedicada al comerç de mercaderies amb Amèrica i Filipines. Fou membre de la junta directiva del Foment del Treball Nacional i tinent d'alcalde de l'ajuntament de Barcelona. Membre del Partit Liberal-Conservador, va ser diputat a Corts pel districte de Vic els anys 1901 i 1903. L'any 1905 va perdre l'acte de diputat en favor del catalanista Albert Rusiñol.

◆ **Miquel Junyent i Rovira**

Advocat i polític (Piera, 1871 – Barcelona, 1936). Dirigí el moviment carlí català després de l'escissió mellista de l'any 1919. Fou director del periòdic tradicionalista *El Correo Catalán* durant prop de trenta anys. Aquest diari li va servir per fer carrera política: formà part del consell directiu de la Solidaritat Catalana (1906), fou regidor i tinent d'alcalde de l'ajuntament de Barcelona, senador i diputat a Corts pel districte de Vic (1907). En qualitat d'insigne carlí se'l condecorà amb la "Gran Creu de Carles III" i va ser nomenat "Cavaller de l'Ordre de la Legitimitat Proscripta".

◆ **Teodor de Mas i Nadal**

Enginyer i propietari (Vic, 1858 - Molí de Sau, 1936). De família carlina, als catorze anys s'allistà, juntament amb el seu pare, Lluís de Mas i Solà, per a participar en la tercera guerra carlina. Acabada la contesa, va seguir estudis d'enginyeria. Fou directiu de la junta de districte del Partit Carlí i president del Centre Tradicionalista de l'Alta Montanya. Es presentà a les eleccions provincials de l'any 1917 pel districte Vic-Granollers però no va aconseguir l'acta de diputat. Col.laborà en la portada de les aigües de Monellots a Vic i va confeccionar un projecte per a fer arribar a Barcelona les aigües de la Noguera Pallaresa. L'any 1884 va participar en les obres del ferrocarril de Salamanca. L'any 1900 projectà una línia de tren entre Vic i el Pasteral d'Amer, que hauria d'enllaçar amb el ferrocarril d'Olot a Girona. Dirigí diverses obres a l'Argentina i dissenyà la central elèctrica de la seva finca del Molí de Sau. Fou assassinat per uns desconeguts el set d'agost de l'any 1936.

◆ **Lluís Pericas i Morros**

Advocat i propietari de la fàbrica de "La Coromina" a Torelló (Vic, 1873 - Torelló, 1954). Membre del Partit Carlí, en el qual va ocupar importants càrrecs. Fou elegit diputat provincial pel districte Vic-Granollers els anys 1905, 1909 i 1913. Era fill de Josep Pericas i Comellas, fundador de la societat "Pericas i Boixeda", que tenia la fàbrica de cotó de la colònia "La Coromina" de Torelló i un salt d'aigua per a fer electricitat a Sant Quirze de Besora. El seu germà Josep Maria era un arquitecte d'idees catalanistes que va exercir d'arquitecte de la diòcesi de Vic (1913), de la de Barcelona (1922) i del municipi de Vic (1930-1939). Manuel Puigrefagut i Dou Advocat (Vic, 1889 - Barcelona, 1947). Pertanyia al Partit Carlí, tot i que fou elegit diputat provincial pel districte Vic-Granollers en representació del Partit Catòlic Tradicionalista (mellista) l'any 1921. Era el propietari del Mas "El Plà de Balenyà".

◆ **Albert Rusiñol i Prats**

Fabricant tèxtil (Barcelona, 1862 - Barcelona, 1928). Era el propietari de la fàbrica Rusiñol de Manlleu, també coneguda amb el nom de Can Remisa. Tot i que va néixer a Barcelona, la seva família paterna era originària de Manlleu, del

mas de Can Faluga. El seu germà Santiago destacà com a pintor i escriptor. S'inicià en la política amb el Partit Conservador, després fou membre del Partit Liberal. Convertit al regionalisme, presidí la Lliga Regionalista i ocupà diversos càrrecs de caràcter econòmic, com els de president del Foment del Treball Nacional (l'organització de la patronal catalana) i de la Societat Econòmica d'Amics del País. Fou diputat a Corts per Vic el 1893, el 1905 i el 1923. També fou diputat per la circumscripció de Barcelona (anys 1914, 1916, 1918, 1920, 1921 i 1922) i senador per Tarragona (1907 i 1908). Fou delegat del govern espanyol a l'Exposició Universal de París del 1900. El 1904 dimití com a president de La Lliga pel desacord amb Francesc Cambó respecte de la visita d'Alfons XIII a Barcelona; no li fou acceptada la dimissió i continuà presidint La Lliga.

◆ **Andreu Serra i Rafart**

Mestre i advocat (Taradell, 1870 - ?). Fill d'un petit industrial, va estudiar la carrera de mestre i exercí l'ensenyament durant uns anys. Després va estudiar Dret. Compartí despatx d'advocats amb Francesc de Paula Masferrer i Arquimbau. Participà en la fundació de la Fraternitat Republicana de Vic (1904) i del periòdic "La Justicia" (1905). Fou candidat de la Unió Republicana en les eleccions provincials del 1905 pel districte de Vic-Granollers.

◆ **Narcís Verdaguer i Callís**

Advocat i polític (Vic, 1862 - Barcelona, 1918). Fou escollit diputat a Corts pel districte de Vic l'any 1914 en representació de La Lliga Regionalista. Va fundar el Centre Escolar Catalanista i participà en la creació del diari "La Veu de Catalunya", del qual en fou director. També va col.laborar en nombroses publicacions catalanes, entre les quals "La Veu del Montserrat". Fou regidor de l'ajuntament de Barcelona, diputat provincial pel districte Vic-Granollers i per un dels districtes de la capital catalana. Presidí la Societat Econòmica d'Amics del País i l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona. Traduí en vers català la *Divina Comèdia* de Dant i va publicar diversos reculls de poesia. És autor del llibre *La primera victòria del catalanisme* (1914). Era cosí de mossèn Jacint Verdaguer.

◆ **Ramon Vilaplana i Forcada**

Advocat i pèrit agrònom (Vic, 1889 - Vic, 1936). Era hereu del banquer i propietari Josep Vilaplana i Pujolar. El 1909 obtingué el títol de pèrit agrònom i una subvenció de la Diputació de Barcelona per anar a perfeccionar els seus estudis a l'estranger. Milità a la Joventut Nacionalista de La Lliga Regionalista (1914). El 1920 fou elegit diputat a Corts pel districte vigatà en qualitat de regionalista independent. Participà en la fundació d'Unió Democràtica de Catalunya, l'any 1931. Fou assassinat, juntament amb el seu germà sacerdot Joaquim, durant la revolució del 1936.

4.- Regidors, eclesiàstics, intel·lectuals i polítics de Vic entre el 1900 i el 1931 (de significada trajectòria en l'àmbit local).

◆ Joaquim d'Abadal i Calderó

Hisendat (Vic, 1856 - Barcelona, 1917). Tenia una gran propietat al "Pradell" de Gurb. Estudià dret a la Universitat de Barcelona. Fou president de la federació Agrícola Catalano-Balear i cap destacat de l'Unió Agrària Espanyola. Va ser membre del Cercle Literari i un dels fundadors de la Societat Arqueològica i de la Cambra Agrícola Ausetana. Fou regidor de l'ajuntament entre el 1899 i el 1902 i president de l'Ateneu Barcelonès l'any 1912. Era germà de Raimon d'Abadal, un dels fundadors de La Lliga Regionalista, i pare de Ramon d'Abadal i de Vinyals, historiador i polític, destacat militant de La Lliga i d'Acció Catalana.

◆ Ramon Adam i Bofill

Industrial adober (Vic, 1862 - Vic, 1905). Abans de dedicar-se a l'adoberia havia estat propietari d'un establiment de talabarderia. Fou regidor pel Partit Carlí a l'ajuntament de Vic entre el 1899 i el 1903.

◆ Antoni Aguilar i Vila

Pellaire i antiquari (Vic, 1876 - Barcelona, 1957). Pertanyia al Centre Maurista de Vic. Fou candidat maurista a les eleccions municipals de l'11 de novembre del 1917.

◆ Joan Anglada i Vilardebó

Advocat, escriptor i periodista (Vic, 1895 - Barcelona, 1979). Estudià al Seminari de Vic, al Col·legi de Sant Miquel i a la Universitat de Barcelona. Fou un dels fundadors de la "Revista Vic". Col·laborà a la "Gazeta de Vich" (1917-1936). Fou regidor de l'ajuntament de Vic (1931-1936) en representació del grup catalanista "Catalunya Vella", proper a La Lliga Catalana. Exercí com a degà del Col·legi d'Advocats de la capital d'Osona (1968-1979). Soci fundador del Patronat d'Estudis Osonencs, dirigí i impulsà des de la junta directiva la secció dedicada a la restauració dels llocs verdaguerians.

◆ Manuel Anglada i Vilardebó

Advocat (Vic, ? - 1959). Arquitecte municipal de Vic, expulsat pel consistori primorreverista l'any 1924. Membre de "Catalunya Vella". Regidor i portaveu catalanista a l'ajuntament entre el 1911 i el 1915.

◆ Màrius Anglada i Vilardebó

Advocat (Vic, ? - Barcelona, 1969). Advocat. Soci de "Catalunya Vella". Participà en la fundació d'Acció Catalana, al costat del seu amic Ramon d'Abadal i de Vinyals. Membre de l'Ateneu Barcelonès, entitat de la que fou directiu.

◆ **Lluís Arumí i Blancafort**

Farmacèutic, propietari agrari i escriptor (Vic, 1863 - Vic, 1943). Es llicencià en farmàcia l'any 1881. Exercí de químic una temporada i entre el 1903 i el 1916 s'establí de farmacèutic a La Garriga. Era soci del Cercle Literari, vicepresident de la Cambra Agrícola Ausetana i membre de la junta directiva del Sindicat Agrícola de Vic. Publicà un estudi sobre les "Escoles Menagèrès" i un llibre de narracions: *La Masia* (1955).

◆ **Josep Bach i Alavall**

Propietari agrari (Vic, 1860 - Barcelona, 1928). Posseïa les masies de Grassià i de Benages, tot i que residia a Vic. Pertanyia al Partit Carlí, en representació del qual fou regidor municipal en el període 1906-1912. L'any 1911 fou nomenat recaptador de contribucions i s'instal·là a Sant Esteve Sesrovires per tenir cura de les seves propietats.

◆ **Francesc d'Assís Baqué i Llargués**

Advocat i propietari agrari (Vic, 1859 - Barcelona, 1926). Fou regidor de l'ajuntament de Vic en representació dels catalanistes durant els períodes 1904-1906 i 1914-1917. Presidí el Cercle Literari de Vic (1903-1904). Fou membre de "Catalunya Vella" i de la Cambra Agrícola Ausetana. Estava casat amb la poetessa Mercè Font, filla de Josep Font i Manxarell.

◆ **Lluís Bayés i Coch**

Advocat (Vic, 1881 - Surroca, 1948). Soci del Cercle Literari. Membre de la junta directiva de Catalunya Vella. El 1908 prengué possessió de la secretaria municipal de la ciutat.

◆ **Josep Bonells i Vidal**

Industrial (Vic, 1871 - Barcelona, 1936). Instal·là una fundició de ferros al carrer Bisbe Alemany de Vic. Pertanyia al partit Carlí. Fou assassinat a Barcelona el setembre de l'any 1936. Formà part de la candidatura d'Acció Ciutadana a les eleccions municipals del 12 d'abril del 1931.

◆ **Bernat Callís i Marquet**

Mestre d'obres (Vic, ? - Vic, 1946). Formà part de la candidatura catalanista a les eleccions municipals del novembre de 1913. Fou president, l'any 1913, de la Congregació dels Lluïsos. Era membre de la Joventut Catòlica local, de la qual va ser secretari. L'any 1928 va construir l'emblemàtic edifici de La Caixa de Pensions al carrer de Verdaguer. Participà en la fundació del Cos de Bombers de Vic.

◆ **Josep Callís i Marquet**

Pèrit agrònom i propietari agrari (Vic, 1879 - Vic, 1954). Fou un dels fundadors de la societat catalanista "Catalunya Vella" l'any 1902. Ocupà el càrrec de

secretari de l'entitat. Va escriure sobre qüestions agrícoles als periòdics “La Veu de Catalunya”, “Gazeta Montanyesa”, “Gazeta de Vich” i a la “Revista de la Cambra Agrícola Ausetana”. Fou membre del Cercle Literari i director de la Cambra Agrícola Ausetana. El 1931 formà part de la junta de l'Associació de la Premsa de Vic. Obres: *Quan era vailet* (1906), *Agricultura del terme de Vich* (1934), *Agricultura de la Comarca de Vich* (1935), *Variedad del contrato de aparcería en las comarcas de la provincia de Barcelona* (1954).

◆ **Josep Casarramona i Dalmau**

Procurador (Vic, 1878 - Vic, 1907). Fou vocal segon de la primera junta directiva de “Catalunya Vella”. Publicà alguns treballs sobre Vic a “La Il·lustració Catalana” i un llibre pòstum el 1907, titulat *Assaigs*. Pertanyia al Cercle Literari de Vic.

◆ **Segimon Claveria i Torrents**

Industrial (Vic, 1889 - Vic, 1963). Fou elegit regidor el 1901, però no va prendre possessió del càrrec; posteriorment, en el període 1920-1923, formà part de l'ajuntament amb el grup catalanista. L'any 1931 tornà a ser elegit regidor en la candidatura de Catalunya Vella. Es dedicà a la pintura; les seves teles foren exposades en diverses sales de la ciutat i a Barcelona. És l'autor dels frescos de l'absis de la capella de “Sant Francesc s'hi moria”, situada als afores de Vic. Publicà poesies a “Gazeta Montanyesa”. Fou un dels fundadors del Centre Excursionista de Vic.

◆ **Jaume Collell i Bancells**

Sacerdot, poeta i periodista (Vic, 1846 - Vic, 1932). Cursà la carrera eclesiàstica a Vic i els estudis de filosofia i lletres a la Universitat de Barcelona. S'ordenà el 1873. L'any 1880 va obtenir una canongia a la Catedral de Vic. Va participar en els Jocs Florals del 1869, 1870 i 1871, obtenint sengles premis en l'apartat de poesia. L'any 1878, empès pels seus ideals catalanistes, fundà “La Veu del Montserrat”, una publicació que tindrà una gran influència damunt el catalanisme conservador de l'època. L'any 1899 crearà a Barcelona, juntament amb el també vigatà Narcís Verdager i Callís, “La Veu de Catalunya”, futur portaveu de La Lliga Regionalista. Va assistir, el 1892, a l'Assemblea de l'Unió Catalanista a Manresa, i participà en l'elaboració de les “Bases per a la Constitució Regional de Catalunya”. Contribuí a la restauració del monestir de Ripoll i a la fundació del Museu Episcopal de Vic. Fou president dels Jocs Florals els anys 1887, 1908 i 1921. Va ser soci de la Reial Acadèmia de Sant Ferran a Madrid i de la de Bones Lletres a Barcelona. Fou membre del Cercle Literari de Vic. Entre les seves obres destaquen reculls d'articles, nombrosos llibres de poesies, novel·les, textos autobiogràfics –*Del meu fadrinatge* (1920)– i diverses biografies –*Biografia del Ilm. y Rvm. Dr. D. Joseph Torras y Bages* (1916), *Lo gran rey en Jaume I lo Conquistador* (1908).

◆ **Josep Comella i Colom**

Comerciant i propietari (Vic ? - Vic, 1925). Membre de la junta directiva del Centre Tradicionalista de l'Alta Muntanya. Fou regidor carlí de l'ajuntament de Vic en els període 1912-1916. Era germà de Joan Comella i Colom.

◆ **Joan B. Espadaler i Colomer**

Músic (Sant Quirze de Besora, 1878 - Sant Quirze de Besora, 1917). Director del Conservatori Municipal de Música de Vic. Fou fundador i director de l'Orfeó Vigatà i de la Societat Vigatana de Concerts, de la seva orquestra i del cor infantil. També va participar en l'organització d'una secció de danses populars catalanes. Dirigí l'Orfeó Canigó de Barcelona durant el període 1908-1911. Exercí d'alcalde de Sant Quirze de Besora els anys 1909-1910. El seu enterrament, el dia 27 de gener del 1917, esdevingué una impressionant mostra de dol popular, omplint-se de gom a gom l'església parroquial de Sant Quirze.

◆ **Ramon Fàbregas i Llanas**

Obrer (Vic, 1889 - ?). Regidor de l'ajuntament de Vic entre el 1920 i el 1923. Fou el primer obrerista que accedí a la casa consistorial formant part d'una candidatura estrictament obrera, sense aliar-se amb cap altre grup polític.

◆ **Josep Fatjó i Viles**

Propietari agrari (Vic, 1867 - Les Viles, 1950). Era l'amo de la important finca de "Les Viles", al Collsacabra i del Palau Bojons de Vic. Fou membre i president del Cercle Literari. Participà en la fundació de "Catalunya Vella" i de la Cambra Agrícola Ausetana. Exercí de regidor de l'ajuntament de Vic, per la candidatura catalanista, en el període 1910-1911.

◆ **Ramon Farrés i Fargas**

Farmacèutic (Vic, 1883 - Barcelona, 1932). S'establí de farmacèutic a Barcelona l'any 1910 després d'una breu estada a París. Publicava cròniques a la "Gazeta de Vich" amb el pseudònim de "Johan de Vich" (1906-1920). Els seus articles foren recollits en un volum de la Biblioteca d'Autors Vigatans de la "Gazeta de Vich": *Petites Cròniques* (1935).

◆ **Carles Forcada i Sors**

Farmacèutic (Vic, 1870 - Vic, 1954). Obrí el primer laboratori de raigs X de la comarca i fou el farmacèutic titular del laboratori municipal i del Hospital de la Santa Creu. Fou regidor de l'ajuntament de Vic entre el 1904 i el 1909. Era membre del Partit Carlí. Dirigí el periòdic tradicionalista "Ausetània" a partir de l'any 1914, signant els seus articles amb el pseudònim de "Miquel d'Espinella". Pertanyia al Cercle Literari. Durant la dictadura de Miguel Primo de Rivera (1923-1930) va ser cap de la Unión Patriótica del districte de Vic, regidor municipal i diputat provincial. Impulsà la primera Escola d'Arts i Oficis

de Vic i la biblioteca pública “Jaume Balmes”. Ocupà la presidència de la Creu Roja local i de la Cambra de la Propietat Urbana durant la Segona República.

◆ **Fèlix Forcada i Genís**

Propietari (Vic, 1886 – Hostalets de Balenyà, 1936). Fou vocal de la Junta del centre Excursionista de Vic (1917). Membre del Centre Tradicionalista de Vic. Va ser tinent d'alcalde de l'ajuntament de Vic durant la dictadura de Primo de Rivera (1924-1930).

◆ **Martí Genís i Aguilar**

Farmacèutic i escriptor (Vic, 1847 - Vic, 1933). Catalanista, primer vicepresident de “Catalunya Vella” l'any 1902. Membre del Cercle Literari, del qual fou president el 1884. Fou membre de la junta directiva de la Beneficència Municipal de Vic (1909) i vocal del Col·legi Farmacèutic de Barcelona (1897). El 1878 fou nomenat professor de fisiologia i d'història natural al Seminari. El 1902 va ser designat soci corresponsal de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Regidor de l'ajuntament de la ciutat entre el 1909 i el 1911. Fou mantenedor dels Jocs Florals de Barcelona el 1890 i el 1903, i president el 1921. Col·laborà a “La Renaixensa”, “Lo Gay Saber”, “La Veu del Montserrat”, “La Il·lustració Catalana” i “Gazeta Vigatana”. És autor de diversos reculls de poesia i d'unes quantes novel·les, entre les quals destaquen *Julita* (1874), *L'Espalmada* (1890) i *Noveles vigatanes* (1904). També és autor de l'obra *Estampes de l'esbart* (1933).

◆ **Josep Genís i Subirachs**

Industrial (Vic, 1861 - Vic, 1909). Fou regidor del Partit Conservador a l'ajuntament de Vic entre els anys 1899 i 1902. Era membre del Cercle Literari. Josep Giralt i Tort Comerciant (Vic, 1886 - ?). Tenia una botiga al carrer de la Fusina. Fou regidor republicà al consistori vigatà entre el 1903 i el 1909. Era fill de Josep Giralt i Canyelles, cap del partit progressista de Vic durant el Sexenni Democràtic (1868-1873). El seu germà, Lluís Giralt i Tort, fou elegit regidor republicà a les eleccions municipals del 10 de novembre de 1901, però no va poder accedir al càrrec.

◆ **Josep Gudiol i Cunill**

Capellà i arqueòleg (Vic, 1872 - Vic, 1931). Estudià la carrera eclesiàstica al Seminari de Vic, i abans d'ordenar-se, el 1891, el bisbe Morgades el cridà per tal que ajudés a instal·lar el Museu Episcopal. El 1892 va marxar cap a Roma per a completar els seus estudis. El 1896 s'ordenà prevere i fou encarregat de la Biblioteca Episcopal i nomenat viceconservador del Museu, del qual passà a ser conservador l'any 1898. Durant la seva etapa al capdavant del Museu, aquest passà de les 1000 peces a les 15000 en el moment de la seva mort. S'ocupà de la pàgina artística de “La Veu de Catalunya” i col·laborà a “La Veu del Montserrat” (1904-1905), “Vida cristiana” (1914-1955), “Gasete de les Arts”

(1924-1929), “Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya” (1902-1909) i “Anuari de l’Institut d’Estudis Catalans” (1907-1920). Fou director del “Butlletí del Centre Excursionista de Vic” i membre del Cercle Literari. L’any 1927 va ser nomenat doctor honoris causa per la Universitat de Bonn (Alemanya) i el 1929 presidí els jocs florals de Barcelona. Entre les seves nombroses obres destaquen: *Arqueologia litúrgica de la província eclesiàstica tarragonina* (inèdit), *La Universitat Literària de Vic* (1924), *L’Ausa Romana i el seu Temple* (1907), *Nocions d’arqueologia sagrada catalana* (1902).

◆ **Eudald Guix i Rovira**

Obrer paleta (Ripoll, 1867 - ?). Fou regidor de l’ajuntament entre el 1909 i el 1915. Es presentà a les eleccions en la candidatura catalanista, primerament, i amb el Partit Liberal, després. Fou vocal dels obrers en la Junta Local de Refomes Socials.

◆ **Josep Illa i Alibés**

Farmacèutic i propietari agrari (Vic, 1878 - Vic, 1919). Fou un dels seguidors de Lluís B. Nadal i participà en la fundació de la societat catalanista “Catalunya Vella”. Era soci del Cercle Literari i del Centre Excursionista de Vic. Va ser redactor de la “Gazeta de Vich”, signant amb el pseudònim P. de P. Fou regidor i tinent d’alcalde en el període 1914-1916. Formà part de les juntes directives de la Casa de Caritat i de la Junta de Beneficència.

◆ **Ramon Maresch i Colomines**

Procurador (Vic, 1870 - Vic, 1934). Fou regidor catalanista a l’ajuntament entre el 1909 i el 1912. Pertanyia al Cercle Literari. Va ser vocal de la junta local de “La Caixa de Pensions de la Velleja i d’Estalvis de Barcelona”, que obrí la seva primera oficina a Vic l’any 1911. Estava casat amb Francesca Dou i Blacafort, germana de Joan Dou i Blacafort, advocat i regidor de l’ajuntament de Vic a començaments del segle XX.

◆ **Francesc Maria Masferrer i Vernis**

Advocat (Vic, 1889 – Buenos Aires, 1954). Fill de l’advocat i polític Francesc de Paula Masferrer i Arquimbau, un dels impulsors de l’Esbart de Vic. Els seus orígens familiars eren al Puigsech de Sant Julià de Vilatorrada. Estudià la carrera de Dret a Barcelona i es doctorà a Madrid. S’instal·là a Barcelona l’any 1918 i es dedicà al seu despatx d’advocat. Formà part del Col·legi d’Advocats i entrà en contacte amb Manuel Carrasco i Formiguera, amb qui fundà el setmanari nacionalista “L’Estevet” (1921). L’any 1922 va participar a la Conferència Nacional Catalana i s’adherí a Acció Catalana. En temps de la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) va col·laborar amb l’organització armada Societat d’Estudis Militars (SEM), fet que el va obligar a residir durant uns mesos a l’Argentina, d’on era la seva dona. El 1930 fundà el primer quotidià vigatà en llengua catalana: el “Diari de Vic”. Organitzà la delegació local del Partit

Catalanista Republicà, hereu de l'antiga Acció Catalana. Fou candidat del PCR a les eleccions a Corts del 1931, però no va obtenir l'acta de diputat. L'any 1932 entrà a formar part del separatista Partit Nacionalista Català. El 1933 se'n va definitivament a l'Argentina per qüestions familiars. No tornarà a Catalunya fins al 1950.

◆ **Miquel Mestanza i Forlich**

Sastre (Vic, 1826 - Vic, 1900). Fou regidor de l'ajuntament de Vic pel Partit Conservador entre els anys 1899 i 1900. Era vocal de la Junta Directiva de la Casa de Caritat.

◆ **Lluís B. Nadal i Canudes**

Escriptor i poeta (Vic, 1857 - Barcelona, 1913). Fundador i primer president de "Catalunya Vella". Començà la carrera de farmàcia però l'abandonà. Durant dotze anys es dedicà a fer d'administrador del Balneari Blancafort de La Garriga. Professor dels Estudis Universitaris Catalans, on exercí la càtedra d'Història de Catalunya (1906-1909). Membre de l'Acadèmia de Bones Lletres i secretari de l'Orfeó Català i del consell directiu dels Jocs Florals de Barcelona, dels quals fou mantenidor l'any 1906. Ajudà a Jaume Coltell en els primers temps de "La Veu del Montserrat", periòdic que dirigí en la darrera època. Participà en la fundació de "Gazeta Vilatana" (1904) i "Gasetta Muntanyesa" (1906). Col·laborà a "La Renaixensa" i "La Il·lustració Catalana". Sovint signava amb el pseudònim "Ausias". És autor de les novel·les *Qüestió de nom* (1884), *Margaridoya* (1884), *Benet Roure* (1887) i *La Nonada* (1904), entre d'altres. La seva poesia fou aplegada pels editors de "La Il·lustració Catalana" en un volum titulat *Poesies* (1917). Fou soci del Cercle Literari.

◆ **Jaume Oms i Alibés**

Propietari agrari (Vic, 1873 - Vic, 1953). Formà part de la junta directiva de Catalunya Vella i de la Cambra Agrícola Ausetana. Era pintor aquarellista, exposant les seves obres en sales de Barcelona i Vic. Fou membre del Cercle Literari.

◆ **Felip Pitxot i Colomer**

Capellà (Vic, 1878 - Vic, 1969). Estudià als seminaris de Vic i Tarragona. S'ordenà sacerdot el 1901. Ensenyà retòrica i poètica al Seminari de Vic durant vint-i-tres anys (1903-1926). Pertanyia al sector tradicionalista que va donar suport al jaumisme en la crisi del 1919. Dirigí el periòdic "La Comarca de Vich" des de la seva fundació. Després de la guerra civil es reincorporà com a professor del seminari i donà classes de teologia dogmàtica i patrologia. El 1942 fou nomenat canonge magistral de la Catedral de Vic.

◆ **Ramon Prat i Bosch**

Comerciant (Vic, 1878 – Barcelona, 1931). Fou regidor de l'ajuntament de Vic durant la dictadura de Primo de Rivera (1924-1926).

◆ **Manuel Puig i Genís**

Pintor (Vic, 1868 - Barcelona, 1957). El 1888 ingressà a l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona. L'any 1889 se'n va a Madrid amb una beca d'estudi. Torna a Barcelona el 1891. Després d'una breu estada a la capital d'Espanya marxa a Roma, per a ampliar estudis de pintura. Treballa en gravats, estampes i recordatoris. A Vic, es conserven obres seves a la casa consistorial, el palau episcopal, el seminari, l'hospital. Fou l'encarregat de decorar els actes del Centenari de Jaume Balmes (1910). Fou regidor de l'ajuntament de Vic durant sis anys en temps de la dictadura de Primo de Rivera. Havia estat membre del Partit Carlí. Era soci del Cercle Literari.

◆ **Salvador Puntí i Puntí**

Escultor i tallista (Vic, 1909 - Vic, 1970). Tallà gran número d'imatges per a temples de Vic, construí altars i oratoris particulars. Fou membre de la junta directiva de la Joventut Integrista de Vic.

◆ **Miquel Ricart i Rosconi**

Pertanyia a una família vigatana molt coneguda. Nascut a Vic el 1843 i mort a la mateixa ciutat el 1912. Fou alcalde de la capital d'Osona entre el 1873 i el 1874. Participà en la fundació del Cercle Literari de Vic. Tenia un germà que ocupava un alt càrrec a la Companyia de Jesús. La seva mare era de Lucca (Itàlia). Fou candidat municipal independent en les eleccions de l'any 1903.

◆ **Francesc Rierola i Masferrer**

Llicenciat en Dret (Manlleu, 1858 - Vic, 1908). Originari del Mas La Rierola (Manlleu), fou secretari de l'ajuntament de Vic. Col·laborà a "La Veu del Montserrat", "Lo Gay Saber" i "La Il·lustració Catalana". No actuà en política tot i que era catalanista. Pertanyia al Cercle Literari. Era autor de diversos llibres: *Assaig de martirologi català* (1883), *Dietari* (1908). Visqué uns anys a Barcelona, durant els quals va pertànyer a la Joventut Catòlica i fou jurat de certàmens literaris.

◆ **Josep de Rocafiguera i Ventós**

Hisendat i advocat (Vic, 1854 - Vic, 1907). Membre del Partit Conservador, exercí de regidor de l'ajuntament de Vic entre el 1901 i el 1907. Havia estat diputat provincial l'any 1896. Formà part de la comissió, amb Josep Salarich i Florenci de Riera, que assistí en representació del consistori vigatà a la commemoració del setge de Girona. Pertanyia al Cercle Literari, en el si del qual s'encarregà d'estudiar i fomentar l'activitat agrícola de la comarca.

◆ **Marià de Rocafiguera i Ventós**

Advocat i propietari agrari (Vic, 1857 - Vic, 1928). Membre del Partit Catòlic Nacional (Integrista), arribà a ser-ne president de l'organització regional catalana. Col·laborà en la "Gazeta de Vich" amb el pseudònim M.R. i fou director del periòdic *El Norte Catalán*. Exercí de secretari de la junta del Museu Episcopal i de jutge de primera instància de Vic (1926). El 1911 era el propietari de la Impremta de Sant Josep. Escriví el "Programa del Cap de Llúpia" de la Festa Major durant 26 anys. Era germà del polític i hisendat conservador Josep de Rocafiguera i Ventós. Va pertànyer al Cercle Literari.

◆ **Miquel Rovira i Serrabassa**

Sacerdot i músic (Vic, 1882 – Vic, 1957). El seu pare era un obrer teixidor que treballava a la fàbrica de Can Mastrot i la seva mare feia treballs domèstics. Estudià la carrera eclesiàstica al Seminari de Vic i s'ordenà capellà l'any 1907. Fundà l'Orfeó de Sant Lluís Gonzaga (1902), convertit en Orfeó Vigatà l'any 1915, i l'Escola Popular de Cant i Gimnàstica Rítmica (1910). Impartí classes de cant al Seminari vigatà durant trenta-vuit anys. Pertanyia al sector tradicionalista del clergat vigatà, motiu pel qual s'enfrontà sovint als catalanistes i, en la qüestió musical, es declarà enemic del músic J.B. Espadaler, que era el director de l'Orfeó Vigatà del Conservatori, creat per un ajuntament regionalista.

◆ **Ramon Sala i Fugurull**

Capellà (Vic, 1823 - Vic, 1899). Fou director de "La Veu del Montserrat" en els darrers anys del nou-cents. Havia estat fundador del periòdic *El Domingo* (1869). Exercí de professor de retòrica al Seminari vigatà del 1852 al 1856, de filosofia i teologia dogmàtica, després, i rector el 1876. Pertanyia al Cercle Literari.

◆ **Antoni Serra i Rosell**

Llauner (Vic, 1843 - Vic, 1914). Conegut amb el renom de "Catany", era membre del Cercle Literari i vocal de la junta local del Partit Catòlic Nacional (o Integrista).

◆ **Jacint Solà i Casadevall**

Obrer teixidor (Vic, 1834 - ?). Formà part de la Junta Revolucionària de Vic de l'any 1868, que es va fer càrrec del poder municipal. Participà com a delegat de la Societat Obrera de Vic en el Congrés Obrer de Barcelona de l'any 1870. Exercí el càrrec de regidor de l'ajuntament entre el 1902 i el 1909. Fou president de la Societat de Teixidors de Vic i representant dels treballadors a la Junta Local de Reformes Socials.

◆ **Eduard Subirà i Costa**

Propietari agrari (Matamala, 1867 - Barcelona, 1934). Soci del Cercle Literari. Formà part de la colla fundadora de Catalunya Vella, de la qual fou vicepresident. Introduí a Vic l'execució de ballets folklòrics. Organitzà una gran festa folklòrica l'any 1910, amb motiu de la commemoració del centenari del naixement de Jaume Balmes.

◆ **Joaquim Suriñach i Ginestet**

Obrer paleta (Vic, 1873 -?). Participà en la fundació de la Solidaritat Obrera (1908), en representació de la Federació Comarcal de Paletes, de la qual era president. Fou regidor de l'ajuntament entre el 1914 i el 1920. Es presentà a les eleccions amb la candidatura liberal, primer, i amb els catalanistes, després. Va ser elegit regidor a les eleccions municipals del 12 d'abril del 1931 en representació d'un "Grup Obrer". A finals d'aquell mateix any participà en la fundació de la secció local d'Esquerra Republicana de Catalunya.

◆ **Josep Terricabras i Comella**

Metge (Vic, 1879 - Vic, 1928). Fou un dels darrers presidents del Cercle Literari el 1911. Va ser regidor de l'ajuntament en representació dels catalanistes entre el 1909 i el 1912. Participà en la fundació de la societat esperantista *Vika Esperantistaro*, de la qual fou president.

◆ **Josep Verdaguer i Callís**

Mestre d'obres (Vic, 1856 - Vic, 1945). Fou regidor catalanista a l'ajuntament de Vic en el període 1906-1909 i, posteriorment, director de la Companyia d'Aigües de Monallots. Era germà de Narcís Verdaguer i Callís.

◆ **Josep Viguer i Canas**

Advocat i propietari agrari (Vic, 1845 - Vic, 1907). El 1875 fou designat jutge municipal. Presidí el Cercle Literari el 1888, 1889, 1896 i 1902. Col·laborà a "La Veu del Montserrat". Fou alcalde de Vic en el període 1896-1897 i participà en la fundació de Catalunya Vella. Escribí un inèdit estudi sobre el jurista català Jaume Callís.

◆ **Lluís Vila i d'Abadal**

Metge i polític (Vic, 1889 - Barcelona, 1937). Fill de Marià Vila i teixidor. Milità en el carlisme per arrels familiars, es passà a Acció Catalana (1922) i fou un dels fundadors d'Unió Democràtica de Catalunya (1931). Participà en la fundació del "Diari de Vich" (1930). Primer president del casal de la Plana de Vic a Barcelona (1931). Fou un dels fundadors del Sindicat de Metges de Catalunya i del Casal del Metge. Durant la guerra civil muntà una xarxa d'ajut econòmic i d'evasió per a sacerdots i religiosos catalans.

◆ **Marià Vila i Teixidor**

Advocat i propietari agrari (Vidrà, 1861 - Barcelona, 1915). Hereu de la casa “El Cavaller de Vidrà”. Fou regidor de l’ajuntament de Vic en representació del Partit Carlí durant els períodes 1899-1903 i 1910-1911. Va ser un dels caps del tradicionalisme comarcal. Estava casat amb Pilar d’Abadal i Calderó, germana del diputat catalanista Raimon d’Abadal i Calderó. El seu fill, el doctor Lluís Vila i d’Abadal, fou un dels fundadors d’Unió Democràtica de Catalunya, l’any 1931.

◆ **Joaquim Vilaplana i Pujolar**

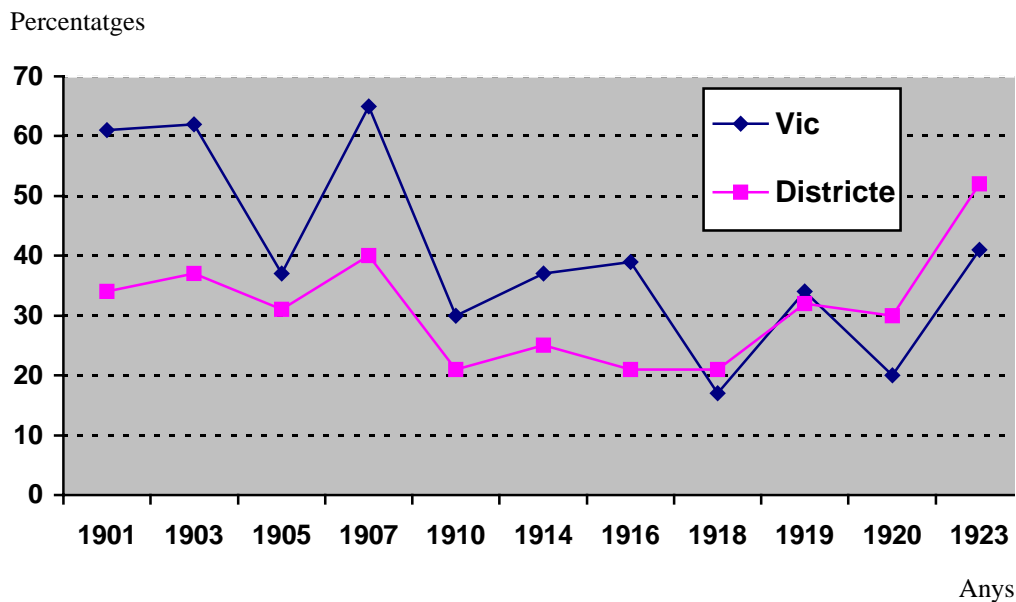
Advocat (1869 - 1957). Fou jutge municipal de Vic durant la dictadura de Primo de Rivera. Des del 1900 participa en tasques directives al Cercle Literari i en l’organització d’activitats artístiques. Formà part de la junta directiva del Museu Episcopal i del Centre Excursionista de Vic. És l’autor del retrat de Josep Serra i Campdelacreu que hi ha a la sala de vigatans il·lustres de l’ajuntament vigatà. Publicà llibres de crítica literària i dos assajos: *Balmes. Apuntaments biogràfics* (1910) i *Los retratos de Balmes* (1941).

◆ **Josep Vilaplana i Pujolar**

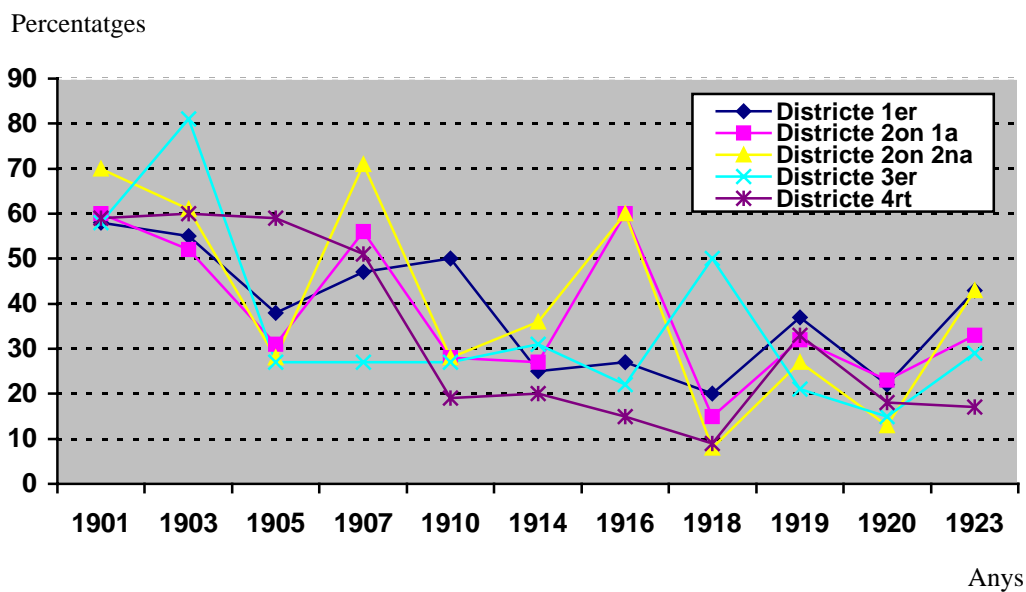
Banquer i propietari del mas “Pujolar” (Sentfores, 1866 - Vic, 1946). Ocupà càrrecs directius al Cercle Literari. Fou regidor municipal entre el 1902 i el 1912, i alcalde de la ciutat en el període 1939-1940. Era un independent proper als catalanistes. L’any 1928 fou condecorat amb la Creu del Mèrit Militar de Segona Classe com a caporal del Sometent del partit de Vic. Era el pare de Ramon Vilaplana i Forcada, elegit diputat regionalista pel districte vigatà l’any 1920.

Gràfiques.

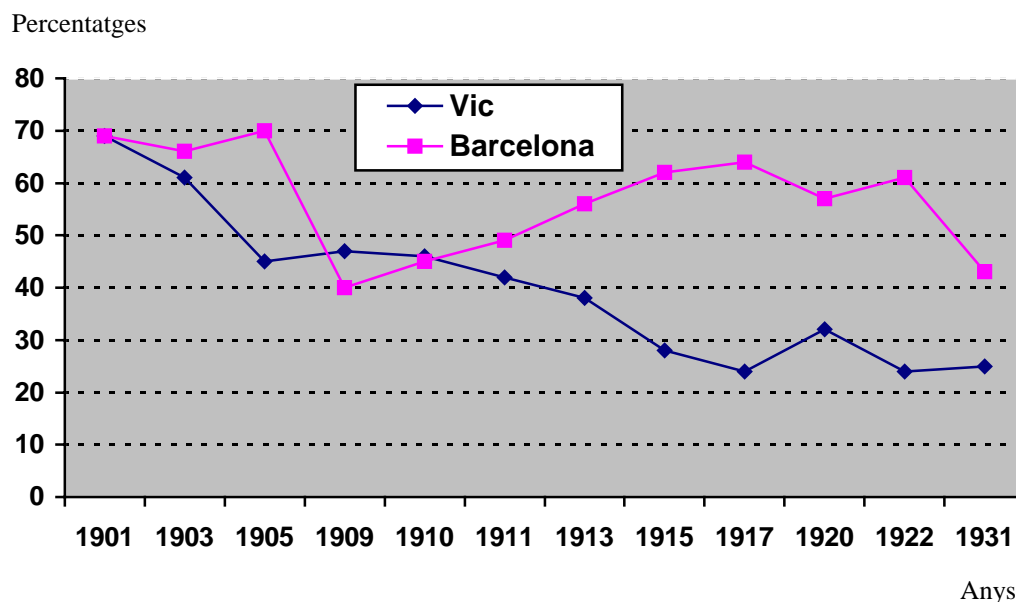
Gràfic 1. Evolució de l'abstenció al districte de Vic en les eleccions generals (1901-1923)

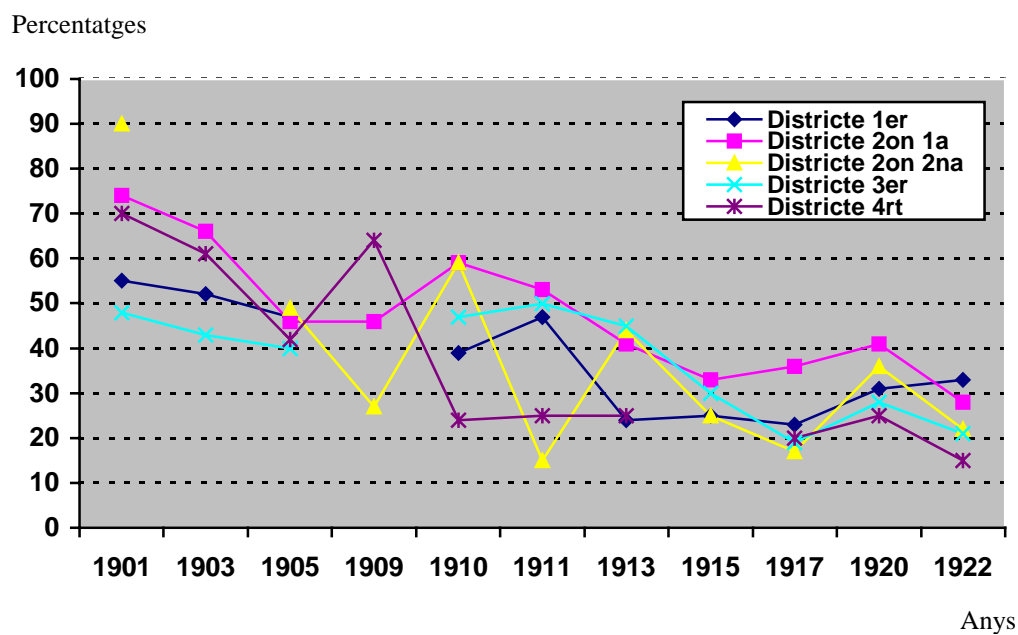
Gràfic 2. Evolució de l'abstenció a la ciutat de Vic en les eleccions generals (1901-1923)

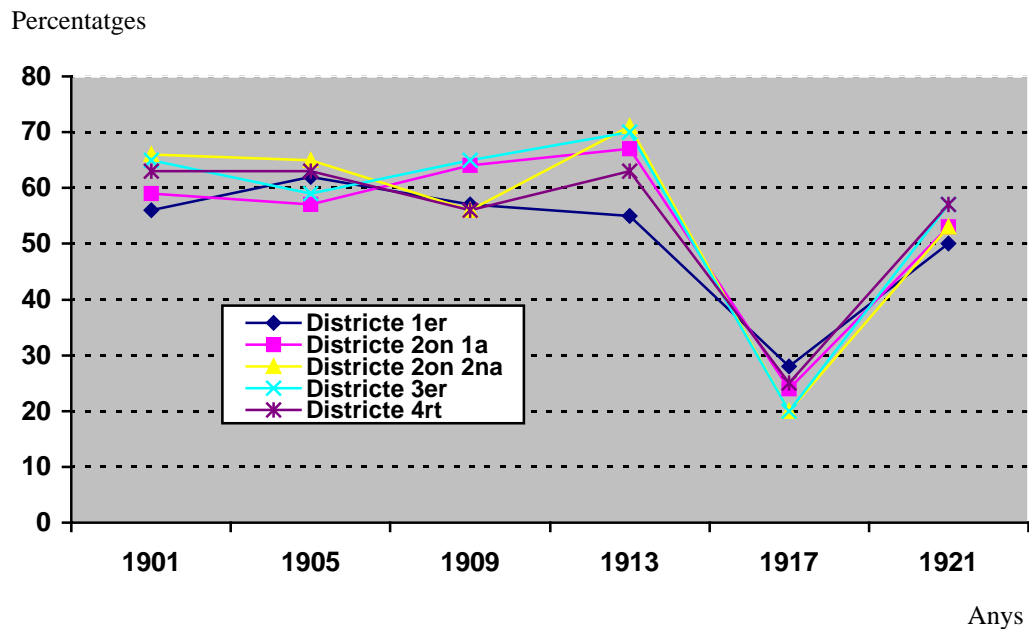
Gràfic 3. Evolució comparada de l'abstenció a Vic i a Barcelona en les eleccions municipals (1901-1931)

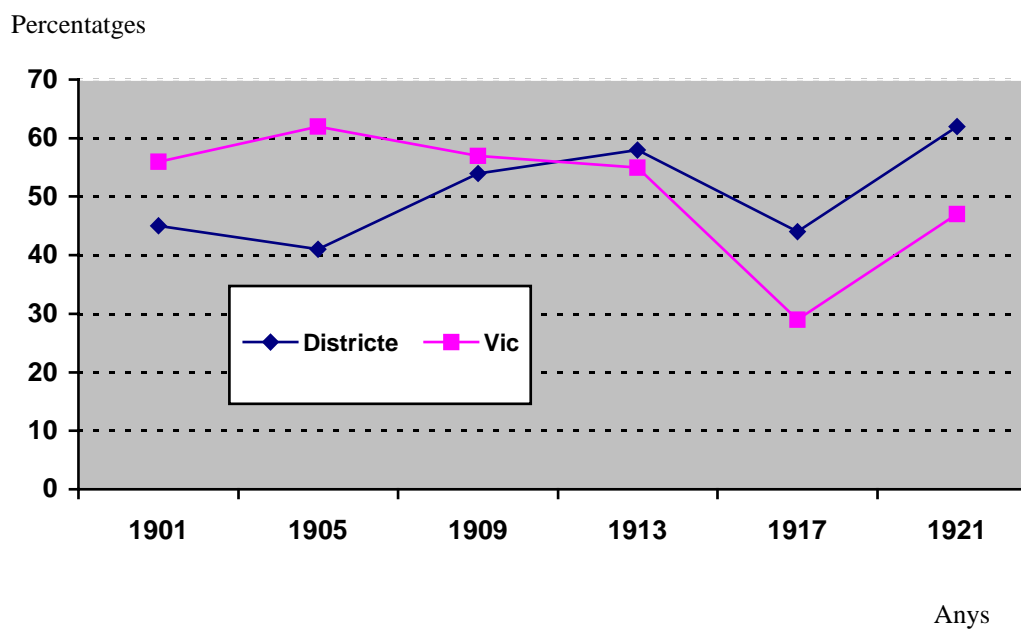
Gràfic 4. Evolució de l'abstenció a Vic en les eleccions municipals (1901-1922)

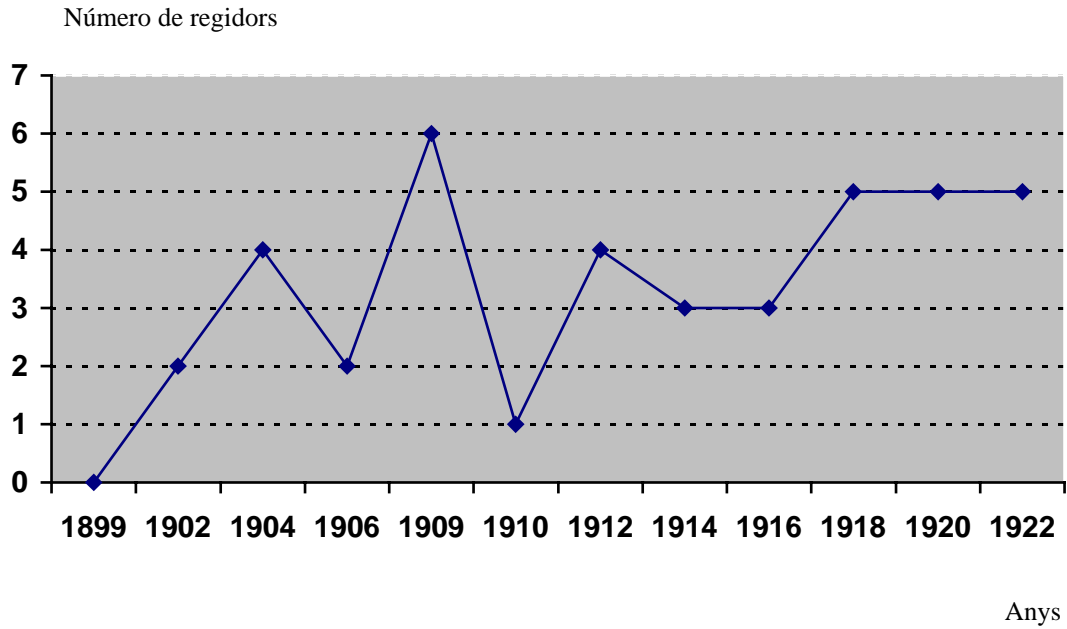
Gràfic 5. Evolució de l'abstenció a Vic en les eleccions provincials (1901-1921)

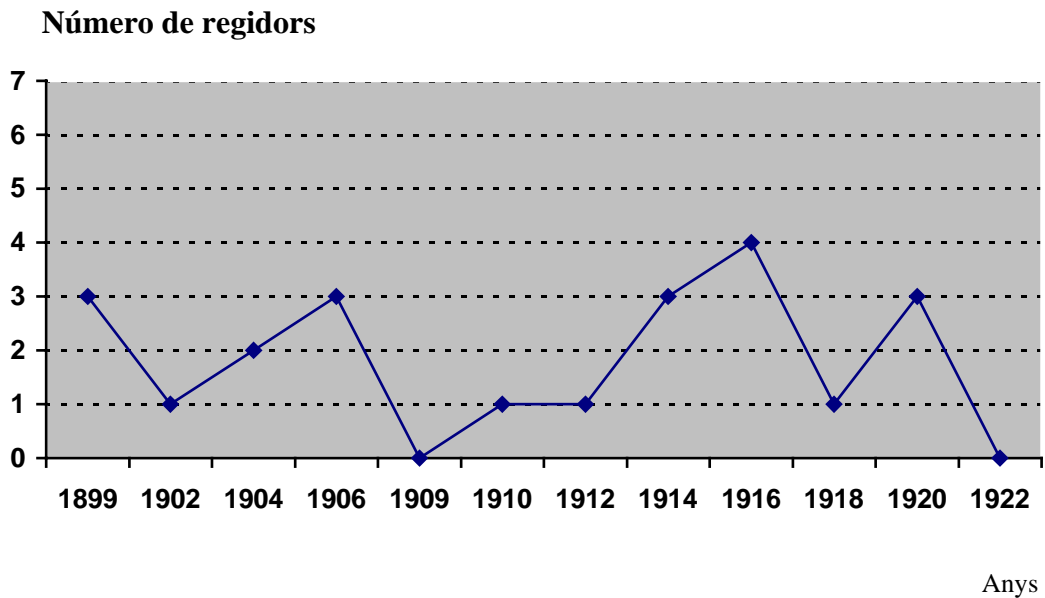
Gràfic 6. Evolució de l'abstenció al districte de Vic en les eleccions provincials (1901-1921)

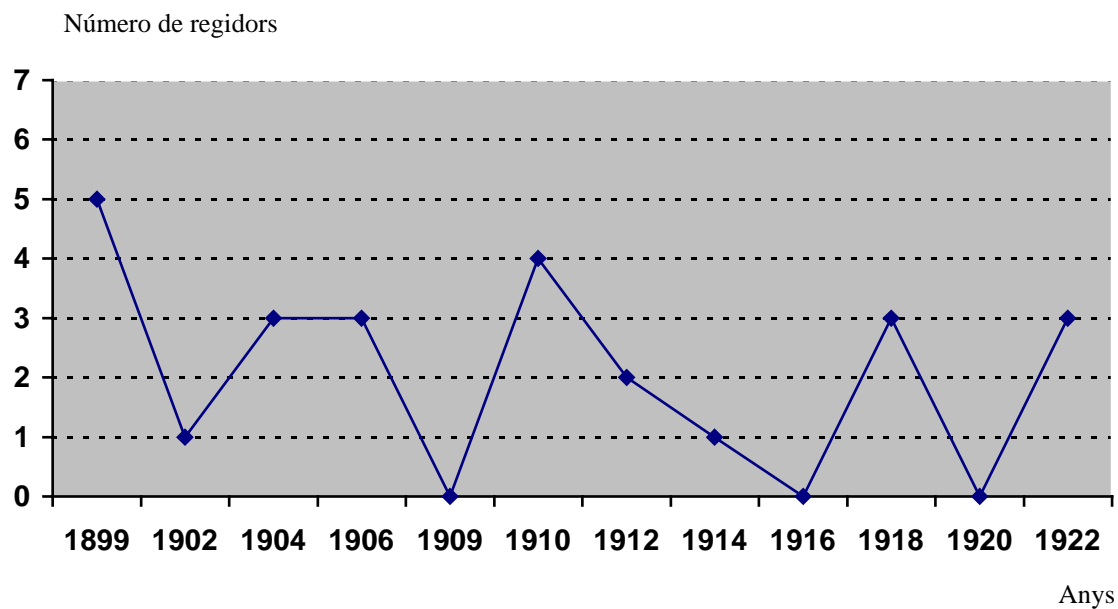
Gràfic 7. Regidors regionalistes elegits a Vic (1899-1922)

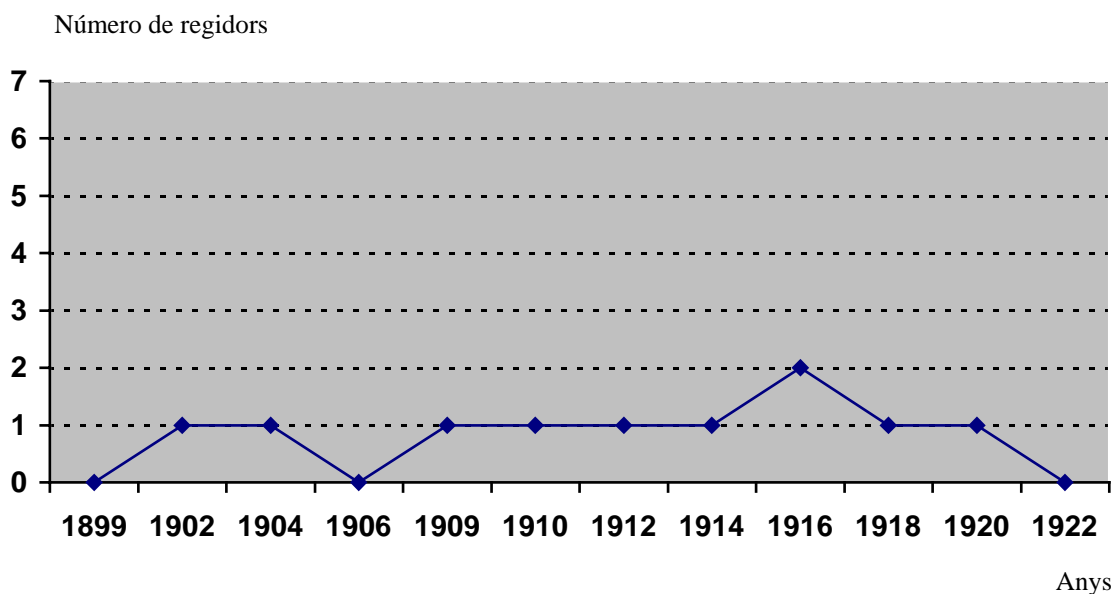
Gràfic 8. Regidors monàrquics elegits a Vic (1899-1922)

Gràfic 9. Regidors tradicionalistes elegits a Vic (1899-1922)

Gràfic 10. Regidors d'esquerres elegits a Vic (1899-1922)

Taules.

1.- COMPOSICIÓ POLÍTICA DE L'AJUNTAMENT DE VIC, 1902-1922

<i>Any</i>	<i>Filiació de l'alcalde i els regidors</i>
1902	Alcalde: Josep Soler i Aloy (monàrquic liberal). Independents: 5, Integristes: 3, Carlins: 3, Conservadors: 2, Obreristes: 1, Liberals: 1.
1904	Alcalde: Josep Sala i Molas (monàrquic conservador). Catalanistes: 5, Carlins: 4, Independents: 3, Liberals: 1, Obreristes: 1, Republicans: 1.
1906	Alcalde: Florenci de Riera i Brichs (monàrquic conservador). Carlins: 5, Liberals: 2, Catalanistes: 2, Conservadors: 2, Republicans: 1, Integristes: 1.
1909	Alcalde: Florenci de Riera i Brichs (monàrquic conservador). Catalanistes: 9, Carlins: 2, Integristes: 2, Independents: 2, Liberals: 1, Obreristes: 1.
1910	Alcalde: Josep Font i Manxarell (catalanista). Catalanistes: 6, Jaumins: 4, Independents: 3, Obreristes: 2, Liberals: 1, Integristes: 1.
1912	Alcalde: Domènec Camps i Gudiol (monàrquic liberal). Jaumins: 6, Catalanistes: 5, Independents: 3, Obreristes: 2, Liberals: 1.
1914	Alcalde: Josep Sala i Molas (monàrquic conservador). Catalanistes: 7, Jaumins: 4, Liberals: 3, Obreristes: 2, Independents: 1.
1916	Alcalde: Domènec Camps i Gudiol (monàrquic liberal). Catalanistes: 7, Liberals: 4, Jaumins: 2, Obreristes: 2, Independents: 2, Conservadors: 2.
1918	Alcalde: Joaquim de Rocafiguera i Vila (catalanista). Catalanistes: 8, Liberals: 4, Jaumins: 3, Obreristes: 2, Independents: 1.
1920	Alcalde: Joaquim Prats i Dachs (catalanista). Catalanistes: 9, Tradicionalistes: 3, Liberals: 3, Obreristes: 2, Unió Monàrquica Nacional: 1.
1922	Alcalde: Ramon Bach i Planell (catalanista). Catalanistes: 9, Jaumins: 2, Liberals: 2, Tradicionalistes: 1, Unió Monàrquica Nacional: 1, Independents: 1.

2.- RELACIÓ DELS REGIDORS ELEGITS A VIC ENTRE EL 1899 I EL 1923

<i>Nom regidor</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Professió</i>	<i>Anys regidor</i>
Abadal Calderó, Joaquim	Independent	Propietari agrari	4'6
Adam Bofill, Ramon	Carlí	Talabarder	4'6
Alabern Malats, Josep	UMN*	Confiter	2
Alamany Cortinas, Antoni	Carlí	Ferrer	5'6
Alier Esteve, Ramon	Independent	Industrial adober	2'6
Anglada Vilardebó, Manuel	Catalanista	Aparellador	4
Arumí Fargas, Miquel	Catalanista	Advocat	1'6
Bach Alavall, Josep	Carlí	Propietari agrari	8'2
Bach Planell, Ramon	Catalanista	Advocat	4
Baqué Llargués, Francesc A.	Catalanista	Advocat	7'6
Bardolet Font, Ramon	Liberal	Fuster i propietari	4
Bassols Roura, Francesc	Liberal	Fabricant tèxtil	4'6
Benet Cortinas, Joaquim	Catalanista	Rellotger	4
Bertrana Coma, Miquel	Carlí	Propietari agrari	3'10
Blanch Codina, Enric	Liberal	Apoderat de banca	2
Boixader Clarà, Àngel	Independent	Cotillaire	2'6
Boixeda Boixeda, Bernat	Independent	Industrial adober	3'4
Boixeda Comas, Albert	Carlí	Industrial adober	1'6
Buxó Dordal, Albert	Carlí	Corder i propietari	4'6
Callís Albanell, Magí	Independent	Marbrista	4
Camps Gudiol, Domènec	Liberal	Talabarder i propietari	8'6
Capdevila Ricart, Ramon	Catalanista	Fabricant tèxtil	2'6
Casassas Font, Jaume	Catalanista	Comerciant	3'3
Castells Abel, Pere	Carlí	Carnisser	5'6
Claveria Torrents, Segimon	Catalanista	Industrial	3
Colomer Mas, Joan	Carlí	Serraller	4
Comas Santaló, Josep	Obrerista	Obrer fonedor	4
Comella Colom, Joan	Carlí	Propietari	4
Comella Colom, Josep	Carlí	Propietari	4
Comella Prat, Miquel	Liberal	Comerciant	4
Conill Gatus, Joan	Liberal	Confiter i propietari	2'8
Cortinas Costa, Antoni	Catalanista	Industrial adober	1'6
Costa Roca, Josep	Independent	Comerciant	4
Dou Blancafort, Joan	Independent	Advocat	8
Estrada Morist, Procopi	Liberal	Comerciant	2'4
Fàbregas Llanas, Ramon	Obrerista	Obrer	3'6
Fatjó Vilas, Josep	Catalanista	Propietari agrari	4
Ferrer Falgosa, Francesc	Catalanista	Sastre	2
Font Manxarell, Josep	Catalanista (1)	Advocat	0'6
Font Pradell, Josep	Republicà	Forner	4

* Sigles de "Unión Monárquica Nacional".

(1) Prové del Partit Conservador, en representació del qual fou diputat provincial i alcalde de la ciutat.

<i>Nom regidor</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Professió</i>	<i>Anys regidor</i>
Font Vilardebosch, Josep	Carlí	Fabricant fideuer	4'6
Forcada Genís, Fèlix	Carlí	Propietari	4'3
Forcada Sors, Carles	Carlí	Farmacèutic	5
Genís Aguilar, Martí	Catalanista	Farmacèutic	2'6
Genís Subirachs, Josep	Catalanista	Industrial adober	2'6
Giralt Tort, Josep	Republicà	Comerciant	4
Guix Rovira, Eudald	Obrerista	Obrer paleta	6'6
Illa Alibés, Josep	Catalanista	Farmacèutic	4
Isern Ballús, Àngel	Catalanista	Propietari agrari	4
Isern Grau, Ramon	Integrista	Propietari agrari	2'6
Macià Bofill, Domènec	Independent	Fabricant de sabó	2
Maresch Colomines, Ramon	Catalanista	Procurador	2'6
Mas Rota, Josep Maria	Catalanista	Procurador	4
Mas Tubau, Ramon	Carlí	Procurador	6
Masferrer Raurell, Domènec	Liberal	Comerciant	4
Massana Brunet, Valentí	Carlí	Farmacèutic	2
Mestanza Forlich, Miquel	Conservador	Sastre	2'6
Moret Pla, Manuel	Catalanista (2)	Propietari	4'6
Orri Febrer, Joan	Catalanista	Fabricant de calç	4'6
Palomas Llenas, Antoni	Independent	Procurador	5'6
Prats Dachs, Joaquim	Catalanista (3)	Industrial fonedor	5'6
Puig Darnís, Antoni	Catalanista	Industrial	4'1
Pujol Casas, Lluís	Carlí	Propietari	4
Pujols Vergés, Joan	Carlí	Comerciant	5'6
Rafart Duran, Josep	Carlí	Confiter i propietari	1'6
Ramon Romeu, Josep	Carlí	Metge	4
Ricart Fargas, Josep	Catalanista	Propietari	1'6
Riera Anglada, Joan B.	Catalanista	Comerciant	3'6
Riera Brichs, Florenci de	Conservador	Propietari agrari	2'6
Riera Carreras, Josep	Catalanista	Llonganissaire	6'6
Riera Creixans, Joaquim	Catalanista	Industrial adober	1'6
Riera Sala, Pere	Catalanista	Industrial	3'6
Rocafiguera Ventós, Josep	Conservador	Propietari agrari	4
Rocafiguera Vila, Joaquim	Catalanista	Propietari agrari	6
Romeu Esturí, Josep	Independent	Llauner i propietari	1'6
Sagalés Fabregó, Segimon	Carlí	Llaurador	4
Sala Molas, Josep	Conservador	Advocat	10'2
Sanromà Aguilar, Josep	Catalanista	Industrial	4'2
Sans Serra, Miquel	LiberalAutonomista	Comerciant	3'6
Solà Casdevall, Jacint	Obrerista	Obrer teixidor	4
Solà Codina, Josep	Catalanista	Comerciant	4
Soler Aloy, Josep	Liberal	Advocat	0'10
Soler Fuster, Ramon	Obrerista	Obrer adober	4

(2) Prové del Partit Catòlic Nacional o Integrista.

(3) Prové del Partit Liberal

<i>Nom regidor</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Professió</i>	<i>Anys regidor</i>
Subirachs Mascaró, Josep	Liberal	Advocat	4
Suriñach Ginestet, Joaquim	Obrerista (4)	Obrer paleta	8'2
Terricabras Comella, Josep	Catalanista	Metge	2'6
Ubach Cadena, Joan	Independent	Propietari	4
Urgell Bayés, Felicià	Independent	Farmacèutic	4
Vaqué Sala, Lluís	Integrista	Propietari	4'6
Verdaguer Callís, Josep	Catalanista	Mestre d'obres	3'6
Vigué Solà, Lluís	Catalanista (5)	Industrial	4
Vila Teixidor, Marià	Carlí	Propietari agrari	6'6
Vilanova Camps, Joan	Catalanista (6)	Pastisser i cerer	10'2
Vilaplana Pujolar, Josep	Independent	Propietari agrari	4'6
Viñas Collell, Josep	Integrista	Industrial adober	2'6

Font: Elaboració de l'autor a partir de: "Contribucions. Matrícula de Comerç i indústria. Altes-Baixes (1899-1900)", AHMV; "Contribució territorial (1894-1900)", AHMV; "Llibre d'Actes del Ple (1899-1923)", AHMV; "Cens electoral (1897-1904)", AHMV; "Cens electoral. Districte de Vic. Rectificacions (1918-1923)", AHMV; "Vàries constitucions d'ajuntaments i afers polítics. s. XIX-1939", AHMV; "Varis s. XIX-XX. Ajuntament 1912", AHMV; "Padrón del censo. Año 1900", AHMV; "Padrón del censo. Año 1920", AHMV. *El Norte Catalán* [Vic] (13 maig 1899, p. 1; 20 maig 1899, p. 2; 9 novembre 1901, p. 3; 16 novembre 1901, p. 3; 31 octubre 1903, p. 3; 14 novembre 1903, p. 2; 24 abril 1909, p. 2; 8 maig 1909, p. 2; 11 desembre 1909, p. 2; 18 desembre 1909, p. 2), *Gazeta Vigatana* (15 novembre 1905, p. 2), *La Justicia* [Vic] (18 novembre 1905, p. 1; 13 gener 1906, p. 2), *Gazeta Montanyesa* [Vic] (24 abril 1909, p.3; 15 desembre 1909, p. 2; 11 novembre 1911, p. 1-2; 14 novembre 1911, p. 4; 8 novembre 1913, p. 1; 11 novembre 1913, p. 3-4), *Gazeta de Vich* (9 novembre 1915, p. 3-4; 10 novembre 1917, p. 3; 13 novembre 1917, p. 3-4; 7 febrer 1918, p. 3-4; 10 febrer 1920, p. 4-5; 7 febrer 1922, p. 3), *La Libertad* [Vic] (full solt, 1919, AEV). Santi PONCE (1999). *Transformacions agrícoles i canvi social a la comarca d'Osona, segles XVIII-XIX*. Vic: Eumo. Miquel dels Sants SALARICH (1962). *Història del Círcol Literari de Vich*. Vic: Patronato de Estudios Ausonenses. Miquel dels Sants SALARICH [any ?]. *Notícies biogràfiques per a la formació d'un diccionari de figures vigatanes*. AEV: Inèdit.

(4) Es declarava "republicà d'esquerra sense partit" ("Llibre d'Actes del Ple; 9 febrer 1914, AHMV).

(5) Prové del Partit Liberal.

(6) Prové del Partit Catòlic Nacional o Integrista.

**3.- RELACIÓ DELS REGIDORS DE VIC NOMENATS DURANT LA
DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA (OCTUBRE DE 1923-FEBRER DE
1930)**

<i>Nom</i>	<i>Partit d'origen</i>	<i>Professió</i>	<i>Anys regidor</i>
Alabern Malats, Josep*	Monàrquic liberal	Confiter	6
Alier Vila, Manuel		Serraller	0'5
Arimany Ausió, Andreu		Fornier	6
Ausió Rius, Llorenç**		Llaurador	0'5
Bansell Puig, Josep		Comerciant	2
Bardolet Font, Ramon*	Monàrquic liberal	Fuster i propietari	2
Bertrana Coma, Miquel*	Carlí	Propietari agrari	6
Boix Rovira, Andreu**		Industrial adober	0'5
Callís Marquet, Bernat**		Mestre d'obres	0'5
Casabosch Tey, Francesc*	Carlí	Carreter	6
Casademunt Costa, Jaume		Sabater	1
Casals Bosch, Isidre		Mestre	5'10
Castellví Socias, Pere**		Industrial rajoler	0'5
Conill Gatus, Joan*	Monàrquic liberal	Confiter i propietari	2'8
Duran Sardà, Andreu**		Serraller	0'5
Forcada Genís, Fèlix*	Carlí	Propietari	6
Forcada Homs, Josep M.*	Carlí	Propietari	2'1
Forcada Sors, Carles*	Carlí	Farmacèutic	4'4
Garreta Gros, Ramon		Industrial adober	6
Illa Aliberch, Jaume**		Comerciant	0'5
Juventeny Vilanova, Carles**		Propietari	0'5
Lapeira Comas, Jaume**		Comerciant	0'5
Macià Bofill, Domènec**		Fabricant de sabó	0'5
Masgrau Puigrefagut, Joaq.*	Carlí	Comerciant	6
Massana Masvidal, Pere*	Carlí	Procurador	6
Noguera Noguera, Jacint**		Fuster i propietari	0'5
Oliva Baladas, Emili		Obrer fonedor	4'4
Prat Bosch, Ramon*	Carlí	Fornier	2'8
Puig Darnís, Antoni**		Industrial	0'5
Puig Genís, Manuel*	Carlí	Pintor	6
Pujol Casas, Lluís*	Carlí	Propietari	6
Pujol Dou, Miquel	Carlí	Metge dentista	0'2
Pujols Bach, Pere*	Carlí	Fornier	5'11
Rafart Duran, Josep*	Carlí	Confiter i propietari	2'11
Raulet Tor, Josep*	Carlí	Cisteller	6
Riera Gironella, Marià**	Carlí	Enginyer	0'5
Romeu Esturí, Josep	Independent	Llaurer i propietari	2'8
Rovira Costa, Miquel*	Carlí	Sabater	6
Sadurní Basagaña, Hilari*	Carlí	Marbrista	2'1
Soler Fuster, Francesc**		Tractant de bestiar	0'5
Viñas Sadurní, Joan*	Carlí	Propietari	4'6

<i>Nom</i>	<i>Partit d'origen</i>	<i>Professió</i>	<i>Anys regidor</i>
Vila Pladevall, Llorenç**		Fideuer	0'5
Vila Serra, Josep**		Llaurador	0'5

*Regidors que formaren part de la “Unión Patriótica Española”, el partit del general Miguel Primo de Rivera.

** Membres de la Junta de Vocals Associats, nomenats regidors segons la Reial Ordre de 30 de setembre de 1923 (Llibre d'Actes del Ple, 2 d'octubre de 1923, AHMV).

Font: Elaboració de l'autor a partir de: “Llibre d'Actes del Ple (1923-1930), AHMV; “Cens electoral. Rectificació (1930-1934), AHMV”; “Vàries constitucions d'ajuntaments i afers polítics. s. XIX-1939”, AHMV; “Padró del cens. Any 1920”, AHMV. *Gazeta de Vich* (27 febrer 1930, p. 5; 1 març 1930, p. 4-5), *Ausetania* [Vic] (6 febrer 1932, 9 abril 1932, 7 maig 1932, 10 desembre 1932). Santi PONCE (1999). *Transformacions agrícoles i canvi social a la comarca d'Osona, segles XVIII-XIX*. Vic: Eumo. Miquel dels Sants SALARICH (1962). *Història del Círcol Literari de Vich*. Vic: Patronato de Estudios Ausonenses. Miquel dels Sants SALARICH [any ?]. *Notícies biogràfiques per a la formació d'un diccionari de figures vigatanes*. AEV: Inèdit.

4.- RELACIÓ DELS REGIDORS ELEGITS A VIC ENTRE L'ABRIL DEL 1931 I EL FEBRER DEL 1936.

<i>Nom</i>	<i>Partit o fracció</i>	<i>Professió</i>	<i>Anys regidor</i>
Anglada Vilardebó, Joan	Catalanista	Advocat	2'9
Arumí Fargas, Francesc	Catalanista	Industrial	2'9
Baliellas Gudiol, Lluís	Lliga Catalana	Estudiant	2'7
Bayés Vayreda, Antoni	Lliga Catalana	Metge	2'7
Bosch Simon, Ramon	ERC	Viatjant	2'7
Buixó Costa, Ferran	PCR	Industrial adober	2'9
Callís, Bernat	Catalanista	Industrial	2'9
Claveria Torrents, Segimon	Catalanista	Industrial rajoler	2'9
Codina Rierola, Miquel	Tradicionalista	Comerciant	2'9
Codinachs Reixach, Joan	PCR	Comerciant	2'9
Comella Coll, Miquel	Catalanista	Comerciant	2'9
Costa Roca, Esteve	PCR	Industrial	2'9
Dordal Bou, Salvador	Obrerista/ERC	Obrer	5'6
Fitó Vilardell, Joan	USC	Obrer	2'7
Gros Ragner, Manuel	Lliga Catalana	Industrial	2'7
Gudiol Ricart, Antoni	Lliga Catalana	Industrial adober	2'7
Julià Oriol, Jaume	Lliga Catalana	Rellotger	2'7
Mas Musach, Josep	BOC	Obrer	2'7
Miralpeix Solé, Pere	Lliga Catalana	Sabater	2'7
Nicolau Pujols, Modest	PCR/ERC	Propietari agrari	2'9
Lapeira Fitó, Jaume	Lliga Catalana	Comerciant	2'7
Oller Puigdomènech, Joan	PCR/ERC	Comerciant	2'9
Orriols Marquès, Ramon	Catalanista	Comerciant	2'9
Padrissa Parareda, Ramon	Obrerista/ERC	Obrer	5'6
Pladevall Colom, Carles	Tradicionalista	Comerciant	2'7
Pou Ferrer, Josep	Tradicionalista		2'7
Ramon Boada, Gonçal	Tradicionalista	Fuster	2'7
Rovira Castells, Ramon	PCR	Industrial adober	2'9
Santané Jutglà, Josep	Lliga Catalana	Obrer paleta	2'7
Sala Alier, Manuel	PCR	Comerciant	2'9
Serra Badell, Marià	PCR/ERC	Industrial	5'6
Serra Vilagut, Ramon	Catalanista	Metge	2'9
Suriñach Ginestet, Joaquim	Obrerista/ERC	Obrer paleta	2'9
Traveria Pubill, Joan	Tradicionalista	Advocat	2'7

Sigles: ERC = Esquerra Republicana de Catalunya, PCR = Partit Catalanista Republicà, USC = Unió Socialista de Catalunya, BOC = Bloc Obrer i Camperol.

Font: “Reformes Socials. Treball (1919-1939)”, AHMV; “Padró d’habitants. rectificació del 1929”, AHMV; “Cens electoral. Any 1930. Rectificació Vic-Sentfores”, AHMV; “Rectificació del cens electoral. Any 1932”, AHMV. *Diari de Vich* (13 abril 1931, p. 1), *Diari de Vic* (15 gener 1934, p. 1). Josep CASANOVAS (1993). *Quan les campanes van emmudir*. Vic: Patronat d’Estudis Osonencs. Miquel dels Sants SALARICH [any ?]. *Notícies biogràfiques per a la formació d’un diccionari de figures vigatanes*. AEV: Inèdit. Xavier TORNAFOCH (1998). *El catalanisme republicà a la ciutat de Vic (1930-1936)*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.

Bibliografia i fonts.

1.- Bibliografia.

Coetània

ANGLADA VILARDEBÓ, Joan (1935). *Jaume Collell, periodista*. Barcelona: Associació de Periodistes.

ARGILÉS Y RUIZ DEL VALLE, Lucas [editor] (1927). *España bajo el reinado de Alfonso XIII*. Madrid: El autor.

ARTAGAN, B. de [posterior al 1900]. «Don Luis de Mas y sus hijos». A: *Bocetos Tradicionalistas*. Barcelona: Imprenta de Arturo Gost, pp. 275-277.

AYUNTAMIENTO DE VIC (1926). *Urbanización de la Plaza del Centenario. Modificaciones y adiciones de las vigentes Ordenanzas Municipales. Ordenanza de la exacción del derecho sobre licencias y construcciones*. Vic: Imprenta y Librería Ausetana.

BARATECH, Feliciano (1927). *Los sindicatos libres en España*. Barcelona: Talleres Gráficos "Cortet".

BOSCH JOVER, Miquel (1929). «L'obra del doctor Genís Aguilar». A: *Romeria poètica a la Font del Desmai*. Manresa: Impremta Sant Josep, pp. 7.

CALLÍS MARQUET, Josep (1934). «Agricultura del terme de Vic». *Vic, Festa Major*.

CARRERAS CANDI, Francesc [director] [1927]. *Geografia General de Catalunya. Provincia de Barcelona*. Barcelona: Casa Editorial Alberto Martín.

CIVERA, Joaquim (1927). *Lleó XIII i la qüestió social*. Barcelona: Barcino.

COLLELL, Jaume (1916). *Biografía del Ilm. y Rvm. Dr. D. Joseph Torras y Bages*. Vic: Impremta de Lluçia Anglada.

COLLELL, Jaume (1921). *Dels meus recorts africans. Impressions d'un viatge fet l'any 1891*. Vic: Tipografia Balmesiana.

COLLELL, Jaume (1924). *Efemèrides dels meus 50 anys de sacerdocí*. Vic: Gazeta de Vich.

- COLLELL, Jaume (1927). *Sembrant arreu*. Vic: Tipografia Balmesiana.
- DACHS, Josep [curador] (1932). *Vuitcents pensaments del bisbe Torras i Bages*. Barcelona: Foment de la Pietat.
- DIVERSOS AUTORS (1916). *Actas del Congreso Internacional de Apologética* (1 i 2). Vic: Imprenta Anglada.
- DODERO VÁZQUEZ, José F. (1902). *Las últimas Cortes de la Regencia*. Madrid: Imprenta y Litografía de J. Corrales.
- ESPADALER COLOMER, Joan B. (1917). *Dietari*. Vic: Gazeta de Vich.
- FARRÉS FARGAS, Ramon (1935). *Petites cròniques*. Vic: Tipografia Balmesiana.
- FEDERACIÓ AGRÍCOLA CATALANO-BALEAR (1908). *IX Congrès cel.lebrat a Vich*. Vic: Imprenta E. Anglada Pujals.
- FERNÁNDEZ ALMAGRO, Melchor (1933). *Historia del reinado de Don Alfonso XIII*. Barcelona: Montaner y Simón.
- GENÍS AGUILAR, Martí (1904). *Noveles vigatanes*. Barcelona: Il·lustració Catalana.
- GENÍS AGUILAR, Martí (1907). *Narracions casolanes*. Vic: Gazeta Montanyesa.
- GENÍS AGUILAR, Martí (1919). *Guspires de ma llar*. Vic: Tipografia Balmesiana.
- GENÍS AGUILAR, Martí (1924). *La Espalmada: novel·la original*. Barcelona: Impremta L'Avenç.
- GENÍS AGUILAR, Martí (1933). *Estampes de l'Esbart*. Vic: Gazeta de Vich.
- GUDIOL CUNILL, Josep (1915). *En Bach de Roda*. Vic: Gazeta de Vich.
- LLOR, Miquel (1931). *Laura a la ciutat dels sants*. Badalona: Pòrtic.
- MÁRQUEZ BENITO-CAPO, J.M. (1923). *Las Juntas Militares de Defensa*. Barcelona: Sintés.

MASPONS ANGLASELL, Francesc de P. (1907). *El catalanisme de Balmes*. Barcelona: Joaquim Horta Impressor.

MAURA, Gabriel (1930). *Bosquejo histórico de la Dictadura* (volums 1 i 2). Madrid: Tipografía Arcivos.

MUSEU EPISCOPAL DE VICH (1931). *Mn. Josep Gudiol i Cunill, prev.* Vic: Tipografia Balmesiana.

NADAL, Lluís B. (1911). *Crònica del centenari den Balmes*. Vic: Gazeta Montanyesa.

NADAL, Lluís B. [1915]. *Narracions*. Barcelona: Il.lustració Catalana.

NADAL, Lluís B. (1920). *La Goja*. Vic: Gazeta de Vich.

OLIVER, Miquel dels Sants (1915). *Dues conferències sobre Balmes*. Vic: Tipografia Balmesiana.

PEMÁN PEMARTÍN, José Maria (1929). *El hecho y la idea de la Unión Patriótica*. Madrid: Imprenta Artística Sáez Hermanos.

PÉREZ DE OLAGUER, Antonio (1933). *El canónigo Collell*. Barcelona: Juventud.

PERUCHO, Artur (1930). *Catalunya sota la dictadura. Dades per a la història*. Badalona: Proa.

POSADA, Adolfo (1910). *Evolución legislativa del régimen local en España, 1812-1909*. Madrid: Instituto de Estudios de Administración Local.

PRIMO DE RIVERA, Miguel (1930). *La obra de la Dictadura*. Madrid: Ediciones de la Junta de Propaganda Patriótica.

REPARAZ, Gonçal de (1928). *La Plana de Vich*. Barcelona: Barcino.

RIEROLA MASFERRER, Francesc (1908). *Dietari*. Vic: Gazeta Montanyesa.

RIEROLA MASFERRER, Lluís (1915). *Mi cautiverio en 1899*. Vic: Imprenta y Libreria Anglada.

RUSIÑOL, Albert (1902). *Bases para la creación y funcionamiento de Jurados mixtos de Manlleu*. Barcelona: Tipografia D. Casanova.

RUSIÑOL, Albert (1906). *La cuestión catalana: informe acerca del proyecto de ley sobre los delitos contra la patria y el ejército dirigido al Senado por los diputados regionalistas*. Barcelona: [sense editorial].

SALA MOLAS, Josep (1916). *Les estridències de Mn. Jaume Collell*. Vic: Impremta Ausetana.

THOMAS, Juan María (1928). *El Rdmo. P. Juan Perelló, SS.CC. Obispo de Vich e hijo ilustre de Mallorca. Discurso biográfico leído en el salón de sesiones del Excmo. Ayuntamiento de Palma (Día 31 de Diciembre de 1927)*. Palma de Mallorca: Imprenta de J. Tous.

VILLANUEVA, Francisco (1930). *La Dictadura militar: crónica documentada de la oposición y de la represión bajo el directorio, 1923-1926*. Madrid: Morata.

YLLA CASALS, Josep (1934). «Indústria i comerç de Vic». Vic, Festa Major.

Posterior

ABADAL, Maria; ANGLADA, Ma Àngels (1980-1981). «Notícia bio-bibliogràfica de Joan Anglada i Vilardebó, advocat». *Ausa*, volum 9, pp. 19-23.

ABADAL, Ramon (1968). *La casa Abadal del Pradell: opuscle que amb motiu de les bodes d'or dels nostres pares Ramon d'Abadal i Ma del Remei Guitart els dediquen els seus fills: Barcelona, el 10 de juny de 1968*. Vic: Impremta Anglada.

ABELLÓ GÜELLA, Teresa (1997). *El movimiento obrero en España, siglos XIX y XX*. Barcelona: Hipòtesi.

ACOSTA RAMÍREZ, Francisco (1996). *Senado y senadores en el reinado de Alfonso XIII: una contribución a la historia de las élites en la España contemporánea*. Universidad de Córdoba: Tesi Doctoral.

AINAUD, Josep Maria; JARDÍ, Enric (1973). *Prat de la Riba: home de govern*. Barcelona: Ariel.

ALBAREDA, Joaquim (1996). *Caixa de Manlleu, 100 anys d'història*. Manlleu: Caixa d'Estalvis Comarcal de Manlleu.

ALBAREDA, Joaquim (1989). *La vall de Torelló en els segles XVIII i XIX*. Vic: Eumo.

ALBAREDA, Joaquim (1981). *La industrialització a la Plana de Vic*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs.

ALBAREDA, Joaquim (1984). «L'Escola Laica a la Plana de Vic a principis del segle XX». A: *Elements per a la història de l'Educació a Osona (Actes de les 5nes Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans)*. Vic: Eumo, pp. 187-211.

ALBAREDA, Joaquim; FIGUEROLA, Jordi; MOLIST, Miquel; OLLICH, Imma (1984). *Història d'Osona*. Vic: Eumo.

ALBAREDA, Joaquim; FIGUEROLA, Jordi (1989). «Una visió de la comarca d'Osona: anàlisi del control social en una comarca d'economia dual». A: Conxita MIR [curadora]. *Actituds polítiques i control social a la Catalunya de la Restauració (1875-1923)*. Lleida: Virigili i Pagès/Estudi General de Lleida/Institut d'Estudis Ilerdencs, pp. 171-190.

ALBERTÍ, Santiago (1972). *El republicanisme català i la Restauració monàrquica (1875-1923)*. Barcelona: Albertí Editor.

ALCARAZ GONZÁLEZ, Ricard (1987). *La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936)*. Barcelona: La Magrana.

ALEMANY, Lluís (1957). «Monsenyor Miquel Rovira i Serrabassa (1882-1957)». *Ausa*, volum XXI.

ALVÁREZ CALVO, Joaquín (1940). "*Diario de Barcelona*", *su fundación e historia (1792-1938)*. Barcelona: [s.n].

ALVÁREZ JUNCO, José (1990). *El emperador del Paralelo. Lerroux y la demagogia populista*. Madrid: Alianza Editorial.

ALVÁREZ REY, Leandro (1987). *Sevilla durante la dictadura de Primo de Rivera. La Unión Patriótica (1923-1930)*. Sevilla: Publicaciones de la Diputación de Sevilla.

ANGLADA VILARDEBÓ, Joan (1983). *El canonge Jaume Collell*. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs.

ANGLADA VILARDEBÓ, Joan (1992). *Editorials de la "Gazeta de Vich" (1930-1936)*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs.

ANGUERA, Pere (1999). *El carlisme a Catalunya, 1827-1936*. Barcelona: Empúries.

ARNAU, Carme (1981). *Marginats a la novel·la catalana: 1925-1939. Llor i Arbó o la influència de Dostoievski*. Madrid: Fundación Juan March.

ARTOLA, Miguel (1974). *Partidos y programas políticos, 1808-1936* (volum 1). Madrid: Aguilar.

BALCELLS, Albert (1966). *El sindicalisme a Barcelona (1916-1923)*. Barcelona: Nova Terra.

BALCELLS, Albert (1974). *Trabajo industrial y organización obrera en la Cataluña contemporánea, 1900-1936*. Barcelona: Laia.

BALCELLS, Albert; CULLA, Joan B; MIR, Conxita (1982). *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*. Barcelona: Publicacions de la Fundació Jaume Bofill/Estudis electorals 4.

BALCELLS, Albert [director] (1996). *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Barcelona: Proa.

BALCELLS, Albert; AINAUD Josep Maria [curadors] (1998). *Enric Prat de la Riba. Obra Completa*. Barcelona: Proa.

BALLESTER, David (1996). *Marginalitats i hegemonies: l'UGT de Catalunya (1888-1936). De la fundació a la II República*. Barcelona: Columna.

BAR, Antonio (1981). *La CNT en los años rojos. Del sindicalismo revolucionario al anarcosindicalismo, 1910-1926*. Madrid: Akal.

BARAS, Monserrat (1984). *Acció Catalana, 1922-1936*. Barcelona: Curial.

BARAS, Monserrat [curadora] (1986). *Jaume Bofill i Mates. Una política catalanista i altres escrits*. Barcelona: La Magrana.

BARNOSELL, Genís (1999). *Orígens del sindicalisme català*. Vic: Eumo.

BARREDA FONTES, Josep Maria (1980). *Sociedad y política en la Mancha durante la Restauración*. Universidad Complutense de Madrid: Tesi Doctoral.

BENAUL, Josep Maria (1989). «Dues ciutats i dues polítiques. Sabadell i Terrassa, 1900-1923». A: Conxita MIR [curadora]. *Actituds polítiques i control social a la Catalunya de la Restauració (1875-1923)*. Lleida: Virgili i Pagès/Estudi General de Lleida/Institut d'Estudis Ilerdencs, pp. 131-146.

BEN-AMI, Shlomo (1983). *La dictadura de Primo de Rivera*. Barcelona: Planeta.

BEN-AMI, Shlomo (1990). *Los orígenes de la Segunda República española: anatomía de una transición*. Madrid: Alianza Editorial.

BENET, Josep (1981). «El doctor Torras i Bages en el marc del seu temps». A: Josep BENET. (1981). *Fets i personatges*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 94-124.

BENGOECHEA, Soledad; RAMOS, Gemma (1989). «La patronal catalana y la huelga de 1902». *Historia Social*, nro. 5, p.77-95.

BENGOECHEA, Soledad (1994). *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

BENGOECHEA, Soledad; RAMOS, Gemma (1998). «El catolicisme social a Catalunya (finals del segle XIX-1919)». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, volum IX, pp. 129-148.

BENGOECHEA, Soledad (1998). *El locaut de Barcelona (1919-1920): els precedents de la dictadura de Primo de Rivera*. Barcelona: Curial.

BONAMUSA, Francesc (1974). *El Bloc Obrer i Camperol (1930-1932)*. Barcelona: Curial.

BONET, Joan (1984). *L'església catalana, de la Il.lustració a la Renaixença*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

BONET, Joan; MARTÍ, Casimir (1990). *L'integrisme a Catalunya. Les grans polèmiques: 1881-1888*. Barcelona: Editorial Vicens Vives i Fundació Caixa de Barcelona.

BOSCH DATZIRA, Amàlia (1991). *Els ateneus de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

BOTTI, Alfonso (1992). *Cielo y dinero. El nacionalcatolicismo en España (1881-1975)*. Madrid: Alianza Editorial.

BOTTI, Alfonso (1998). «Iglesia, clericalismo y anticlericalismo». A: *Memoria del 98*. Madrid: *El País*.

BOVER, Immaculada (1972-1974). «El modernisme a Vic». *Ausa*, volum VII, pp. 20-24.

CABALLERO, Margarita; GARCÍA ENCABO, Carmelo (2000). «La història política a Castella i Lleó». *L'Avenç (Plecs d'Història Local)*, pp. 48-50.

CABANA, Francesc (1966). *La banca a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.

CABANA, Francesc (1993). *Fàbriques i empresaris. Els protagonistes de la revolució industrial a Catalunya* (volums 1-2-3-4). Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

CABANA, Francesc (1996). *Caixes i bancs de Catalunya* (vol. 1-2-3-4-5). Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

CALBET, Josep Maria; MONTAÑA, Daniel (2001). *Metges i farmacèutics catalanistes (1880-1906)*. Valls: Cossetània Editors.

CALDAS, Àngel (1987). *Torras i Bages, pastor de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

CALVEZ, Jean-Yves; PERRIN, Jacques (1966). *L'ensenyament social dels papes: de Lleó XIII a Pius XII*. Barcelona: Edicions 62.

CAMBÓ, Francesc (1981). *Memòries (1876-1936)*. Barcelona: Alpha.

CAMPS ARBOIX, Joaquim (1968). *La Mancomunitat de Catalunya*. Barcelona: Bruguera.

CAMPS ARBOIX, Joaquim (1985). *Raimon d'Abadal i Calderó*. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs.

CAMPS ARBOIX, Joaquim (1970). *Història de la Solidaritat Catalana*. Barcelona: Destino.

CANAL, Jordi (1998). *El carlisme català dins l'Espanya de la Restauració. Un assaig de modernització política (1888-1900)*. Vic: Eumo.

CANAL, Jordi (2000). *El carlismo*. Madrid: Alianza.

CANO GARCÍA, Juan Antonio (1996). *El poder político en Valladolid durante la Restauración. La figura de César Silió*. Valladolid: Secretariado de Publicaciones e Intercambio Cinético de la Universidad de Valladolid.

CAÑELLAS, Cèlia; TORAN, Rosa (1996). *El personal polític de l'ajuntament de Barcelona, 1877-1923. Del provincialisme corporatiu al cosmopolitisme classista*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

CAÑELLAS PLANAS, Miquel dels Sants (2001, 28 juny). «Fanals monumentals al mercadal de Vic. Dos-cents anys de clarors i ombres». *Vic*, p. 5-19.

CAPDEVILA, Maria Dolors; MASGRAU, Roser (1979). «*La Justicia Social*». *Òrgan de la Federació Catalana del PSOE (1910-1916)*. Barcelona: La Gaya Ciència/Centre d'Estudis d'Història Contemporània.

CARNERO, Teresa [editora] (1991). *El reinado de Alfonso XIII*. Madrid: Marcial Pons.

CARNERO, Teresa (1997). «Democratización limitada y deterioro político en España, 1874-1930». A: Salvador FORNER [coordinador]. *Democracia, elecciones y modernización en Europa. Siglos XIX y XX*. Madrid: Instituto de Cultura Juan Gil Albert/Cátedra, pp. 237-239.

CARNERO, Teresa (1998). «Sistema de partidos y Parlamento: ¿una democratización imposible?». A: Santos JULIÀ [coordinador]. *Debates entorno al 98: estado, sociedad y política*. Madrid: Comunidad de Madrid, pp. 93-114.

CASACUBERTA, Margarida (1997). *Santiago Rusiñol: vida, literatura i mite*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

CASANOVAS, Josep (1993). *Quan les campanes van emmudir. Vic 1936-1939*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs.

CASANOVAS, Josep (1994). «L'Associacionisme agrari a Osona (1903-1939). Transformació i conflictivitat al camp osonenc contemporani». *Estudis d'Història Agrària*. núm. 10, p. 85-104.

CASANOVAS, Josep (1998). *El cooperativisme a Osona*. Vic: Eumo.

CASANOVAS, Josep (1998). «El Casino de Vic (1848-1998). Cent cinquanta anys d'història». *La Lletra*. Núm. 1, pp. 6-11.

CASANOVAS, Josep (2002). «L'eclosió de la història contemporània a Osona». *Ausa*. Nro. 20, pp. 82-95.

CASASSAS YMBERT, Jordi (1980). *Jaume Bofill i Mates: 1878-1933. L'adscripció social i l'evolució política*. Barcelona: Curial.

CASASSAS YMBERT, Jordi [editor] (1983). *Jaumes Bofill i Mates. L'altra concòrdia i altres textos sobre el catalanisme*. Barcelona: La Magrana.

CASASSAS YMBERT, Jordi [curador] (1983). *La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). Textos*. Barcelona: Antrophos.

CASASSAS YMBERT, Jordi (1986). *L'Ateneu Barcelonès. Dels seus orígens als nostres dies*. Barcelona: La Magrana/Institut Municipal d'Història.

CASASSAS YMBERT, Jordi [editor] (1990). *Francesc Cambó. El catalanisme regeneracionista*. Barcelona: La Magrana.

CASASSAS YMBERT, Jordi [coordinador] (1999). *Els intel·lectuals i el poder a Catalunya (1808-1975)*. Barcelona: Pòrtic.

CASTELLS, Luis (1987). *Modernización y dinámica política en la sociedad guipuzcoana de la Restauración, 1876-1915*. Madrid-Bilbao: Siglo XXI/Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco.

CASTILLO, Juan José (1977). *El sindicalismo amarillo en España*. Madrid: Edicusa.

CLARA, Josep (1989). «Comportament electoral de dues ciutats: Girona i Figueres (1901-1923)». A: Conxita MIR [curadora]. *Actituds polítiques i control social a la Catalunya de la Restauració (1875-1923)*, Lleida, Virgili i Pagès/Estudi General de Lleida/Institut d'Estudis Ilerdencs, pp. 147-159.

CLARA, Josep (1992). «Els bisbes de Girona davant la Dictadura de Primo de Rivera». A: DD.AA. *La dictadura de Primo de Rivera. Estudis sobre les comarques gironines*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona, pp. 75-101.

CLEMENTE, Josep Carles (1990). *El carlismo. Historia de una disidencia social (1833-1976)*. Barcelona: Ariel.

- COLL AMARGÓS, Joaquim (1998). *Narcís Verdaguer i Callís (1862-1918) i el catalanisme possibilista*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- COLLELL, Jaume (1996). *Memòries d'un noi de Vic*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs [primera edició a Gazeta Montanyesa, Vic, 1908]
- COLLEL, Jaume (1997). *Escrits polítics*. Vic: Eumo.
- COLOMER, Oriol (1991). *El pensament de Torras i Bages*. Barcelona: Claret.
- COLOMINES, Agustí (1993). *El catalanisme i l'estat: la lluita parlamentària per l'autonomia (1898-1917)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- CONILL COSTA, Antoni [1992]. *Obituari dels bisbes i canonges de la catedral de Vic (segles XVII, XVIII, XIX i XX)*. Vic: [s.e].
- CUADRAT, Xavier (1976). *Socialismo y anarquismo en Cataluña. Los orígenes de la CNT (1899-1911)*. Madrid: Revista de Trabajo.
- CULLA, Joan B (1986). *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*. Barcelona: Curial.
- DARDÉ, Carlos (1989-1990). «El sufragio universal en España: causas y efectos». *Anales de la Universidad de Alicante Historia Contemporánea*, nro. 7, pp. 85-100.
- DARDÉ, Carlos (1998). «El sistema político y las elecciones». A: Javier TUSELL; Florentino PORTERO [editor]. *Antonio Cánovas y el sistema político de la Restauración*. Madrid: Biblioteca Nueva, pp. 111-135.
- DELGADO CENDAGORTAGALARZA, Ander (1998). *Bermeo en el siglo XX. Política y conflicto en un municipio pesquero vizcaino (1912-1955)*. Donostia: Eusko Ikaskuntza.
- DEU BAIGUAL, Esteve (1973). *Republicanism y obrerismo en Sabadell, 1900-1914*. Universitat Autònoma de Barcelona: Tesi Doctoral.
- DÍAZ CARBONELL, Romuald M. (1995). *Pere Pous i Solà, estudiós i testimoni de la Paraula*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

DIVERSOS AUTORS (2000). *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya* (volums 1-2-3). Barcelona: Claret/Generalitat de Catalunya.

DUARTE, Àngel (1987). *El republicanisme català a la fi del segle XIX*. Vic: Eumo.

DUARTE, Àngel (1979). «La solidaritat i l'organització obrera a Manlleu a principis del segle XX». *Manlleu Publicació*, Festa Major.

DUARTE, Àngel (1982). «Breu notícia d'un dirigent obrer manlleuenc: Francesc Abayà». *Manlleu Publicació*, Festa Major, pàgina 10.

DUARTE, Àngel; SERRALLONGA, Joan (1990). «Aproximació a l'obrerisme osonenc en el darrer quart del segle XIX». A: Jordi FIGUEROLA [editor]. *Osona i Catalunya al segle XIX. Estudis d'història*. Vic: Eumo, pp. 186-200.

DUARTE, Àngel (1997). *La España de la Restauración (1875-1923)*. Barcelona: Edicions Hipòtesi.

DUARTE, Àngel (1989). «Política republicana a finals de segle i sistema de la Restauració». A: Conxita MIR [curadora]. *Actituds polítiques i control social a la Catalunya de la Restauració (1875-1923)*. Lleida: Virgili i Pagès/Estudi General de Lleida/Institut d'Estudis Ilerdencs, pp. 58-69.

ELORZA, Antonio; IGLESIAS, Maria del Carmen (1973). *Burgueses y proletarios. Clase obrera y reforma social en la Restauración*. Barcelona: Laia.

ESPADALER, Ramon; SERRALLONGA, Joan; VILA Assumpta (1986). *Sant Hipòlit de Voltregà dins la Història*. Vic : Eumo.

FERNÁNDEZ GARCÍA, M. (1992). *Asociacionismo y vida política y social en Granollers a principio de siglo. El Centro Católico y la Unión Liberal (1900-1920)*. Universitat Autònoma de Barcelona: Tesi Doctoral.

FERRER GIRONÈS, Francesc (1986). *La persecució política de la llengua catalana. Història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui*. Barcelona: Edicions 62.

FERRER GIRONÈS, Francesc (1992). «La pausa de la Dictadura dins del moviment social (1923-1930)». A: DD.AA. *La dictadura de Primo de Rivera. Estudis sobre les comarques gironines*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona, pp. 103-140.

FERRER, Joan Carles (1993). «El Catalanisme polític al Vallès Oriental: de la unitat a la divisió (1896-1905)». *Lauro. Revista del Museu de Granollers*, nro. 5, pp. 8-12.

FIGUEROLA, Jordi (1994). *El Bisbe Morgades i la formació de l'Església catalana contemporània*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

FIGUEROLA, Jordi (1999). «Movimiento religioso, agitación social y movilización política». *Historia Social*, nro. 35, pp. 43-63.

FORCADA, Carles (1997). *L'altre temple romà de Vic. Casa Forcada i el seu entorn*. Barcelona: Edimurtra.

FORCADELL, Carlos; PEIRÓ, Ignacio [coordinadors] (2001). *Lecturas de la Historia. Nueve reflexiones sobre Historia de la Historiografía*. Zaragoza: Institución "Fernando el Católico".

FORNER, Salvador; GARCÍA, Mariano; GUTIÉRREZ, Rosa Ana; ZURITA, Rafael (1998). «Modernización social y comportamiento electoral urbano en España, 1910-1923». A: Salvador FORNER [coordinador]. *Democracia, elecciones y modernización en Europa. Siglos XIX i XX*. Madrid: Instituto de Cultura Juan Gil Albert/Cátedra, pp. 241-312.

FRADERA, Josep Maria (1985). «El vigatanisme en la transformació de les tradicions culturals i polítiques de la Catalunya muntanyesa (1865-1900)». A: Maties RAMISA. *Els orígens del catalanisme conservador i "La Veu del Montserrat"*. Vic: Eumo, pp. 19-45.

FRADERA, Josep Maria (1996). *Jaume Balmes. Els fonaments d'una política catòlica*. Vic: Eumo.

FRÍAS CORREDOR, Carmen (1987). *El caciquismo altoaragonés durante la Restauración. Elecciones y comportamiento político en la provincia de Huesca, 1875-1914*. Zaragoza: Diputación Provincial de Huesca.

FUSI, Juan Pablo (2000). *España. La evolución de la identidad nacional*. Madrid: Temas de Hoy.

GABRIEL, Pere (1981). *Classe obrera i sindicats a Catalunya, 1903-1920*. Universitat de Barcelona: Tesi Doctoral.

GABRIEL, Pere (1985). «Algunes notes sobre la implantació sindical de socialistes i anarquistes a Catalunya, abans de la primera guerra mundial». A:

Industrialización y nacionalismo. Análisis comparativos. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, pp. 555-578.

GABRIEL, Pere (1992). «Espacio urbano y articulación política popular en Barcelona, 1890-1920». A: Manuel TUÑÓN DE LARA [director]. *Las ciudades en la modernización de España. Los decenios interseculares. VIII Coloquio de Historia Contemporánea de España*. Madrid: Siglo XXI, pp. 61-94.

GARRIDO MARTÍN, Aurora (1992). *Estabilidad y crisis del caciquismo en Cantabria durante el reinado de Alfonso XIII*. Universidad de Cantabria: Tesis Doctoral.

GARRIDO MARTÍN, Aurora (1997). *La dictadura de Primo de Rivera en Cantabria ¿Ruptura o paréntesis?*. Santander: Ayuntamiento de Santander.

GAJA, Esteve (1988). *El Manlleu dels anys trenta (1930-1939)*. Manlleu: Caixa de Manlleu.

GARCÍA-NIETO, Ma. Carmen; DONÉZAR, Javier M., LÓPEZ PUERTA, Luis (1972-1973). *Bases documentales de la España contemporánea (5-6-7)*. Madrid: Guadiana de Publicaciones.

GARRETA CLUSELLA, Jordi (1989). «L'actuació política del primer catalanisme a Terrassa: un apèndix del salisme». *Terme*, nro. 5, pp. 35-48.

GAZIEL [Agustí Calvet] (1970). *Obres completes*. Barcelona: Editorial Selecta.

GELLNER, Ernest (1977). *Patronos y clientes*. Madrid: Júcar.

GENÍS BAYÉS, Ramon (1959). *El ram de la pell a Vich*. Vic: Patronato de Estudios Ausonenses.

GODAYOL, Maria Teresa (1999). *Didàctica de la ciència i educació eclesiàstica al segle XIX. El col·legi privat de segon ensenyament de Vic, 1844-1899*. Universitat de Girona: Treball de Recerca.

GOLDEN, Lester (1981). «El rebombori del pa del gener de 1918». *L'Avenç*, nro. 44, pp. 45-50.

GÓMEZ NAVARRO, J.L. (gener-juny 1985). «Unión Patriótica: análisis de un partido del poder». *Estudios de Historia Social*, nro. 32-33, pp. 53-161.

- GONZÁLEZ CALBET, Maria Teresa (1987). *La dictadura de Primo de Rivera. El directorio militar*. Madrid: Ediciones El Arquero.
- GONZÁLEZ CASANOVA, J. A. (1974). *Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938)*. Barcelona: Curial.
- GRAMSCI, Antonio (1970). *Antología*. México: Siglo XXI.
- GRAMSCI, Antonio (1983). *El materialisme històric i la filosofia de Croce*. Barcelona: Laia.
- GRIERA, Antoni (1963). *Memòries*. Sant Cugat del Vallès: Instituto Internacional de Cultura Románica.
- GAJA, Esteve (1976). *Història de Manlleu*. Barcelona: Jaimes Libros.
- HABERMAS, Jürgen (1978). *L'espace public. Archéologie de la publicité comme dimension constitutive de la société bourgeoise*. Paris: Payot.
- HABERMAS, Jürgen (1986). *Historia y crítica de la opinión pública*. México: Gustavo Gili.
- HABERMAS, Jürgen (1993). *Assaigs filosòfics*. Barcelona: Edicions 62.
- HOBSBAWM, Eric; RANGER, Terence [curadors] (1988). *L'invent de la tradició*. Vic: Eumo.
- HUARD, Raimon (1997). «Las prácticas del sufragio universal en Francia entre 1848 y 1914. Avances pioneros, novedades provisionales, proyectos inacabados». A: Salvador FORNER [coordinador]. *Democracia, elecciones y modernización en Europa. Siglos XIX i XX*. Madrid, Instituto de Cultura Juan Gil Albert/Cátedra, pp. 47-51.
- HUERTAS CLAVERÍA, Josep Maria (1982). *Obrers a Catalunya. Manual d'història del moviment obrer (1840-1975)*. Barcelona: L'Avenç.
- IVERN SALVÀ, Maria Dolors (1988). *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)* (volums 1 i 2). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- JULIÀ, Maria Lluïsa (1994). *"Laura a la ciutat dels sants" de Miquel Llor*. Barcelona: Empúries.

JULIÀ, Santos [coordinador] (1986). *El socialismo en España: desde la fundación del PSOE hasta 1975*. Madrid: Editorial Pablo Iglesias.

JUNYENT, Eduard (1968-1971). «Evolució històrica de la urbanització de Vic». *Ausa*, volum VI, pp. 41-52.

JUNYENT, Eduard (1976). *La ciutat de Vic i la seva història*. Barcelona: Curial.

JUNYENT, Josep (1990). *Jaume Collell i Bancells: les campanyes político-religioses (1878-1888)*. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs.

LAPLANA, Josep de C. (1995). *Santiago Rusiñol: el pintor, l'home*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

LACOMBA AVELLAN, Juan Antonio (1970). *La crisis española de 1917*. Madrid: Editorial Ciencia Nueva.

LARRAZA, Maria del Mar (1997). «Estudio de las bases sociales de los partidos políticos en Pamplona, 1890-1923». A: Salvador FORNER [coordinador]. *Democracia, elecciones y modernización en Europa. Siglos XIX i XX*. Madrid, Instituto de Cultura Juan Gil Albert/Cátedra, pp. 347-360.

LASSWELL, Harold (1974). *La política como reparto de influencia*. Madrid: Aguilar.

LÓPEZ-BATLLORI, Narcís (1961). *El pensament de Torras i Bages sobre algunes qüestions públiques*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor.

LÓPEZ-CORDÓN, María Victoria (1990). «La mentalidad conservadora durante la Restauración». A: Manuel TUÑÓN DE LARA [director]. *La España de la Restauración. Política, economía, legislación y cultura*. Madrid: Siglo XXI, pp. 71-109.

LÓPEZ RODRÍGUEZ, Pedro (1996). *Élites y poder. Cambio estructural y dinámica bajo el caciquismo liberal. La Rioja: 1890-1923*. Universidad de Zaragoza: Tesi Doctoral.

LLADONOSA, Manuel (1975). *El Congrés de Sants*. Barcelona: Nova Terra.

LLADONOSA, Manuel (1988). *Catalanisme i moviment obrer: el CADCI entre 1903 i 1923*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

LLORENS, Jordi (1992). *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

LLORENS, Jordi; COLL AMARGÓS, Joaquim (2000). *Els quadres del primer catalanisme (1882-1900)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

MALEFAKIS, Edward (2000). «La democràcia al món del segle XX». *L'Avenç*, nro. 26, pp. 16-26.

MANENT, Albert (1980). *Jaume Bofill i Mates, Guerau de Liost. L'home, el poeta, el polític*. Barcelona: Edicions 62.

MARIN ARCE, José María (1991). *Santiago Alba y la crisis de la Restauración: 1913-1930*. Madrid: UNED.

MARIN, Manuel (1994). «El joc polític de la Restauració. Una anàlisi de les eleccions». *Indústria i ciutat. Sabadell, 1800-1980*. Barcelona: Fundació Bosch i Cardellach/Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

MARIN, Martí (2001). «El personal polític de l'Ajuntament de Vic durant el franquisme. Algunes consideracions (1939-1975)». *Ausa*, nro. 146, pp. 385-421.

MARTÍ, Casimir (1988). «Torras i Bages: el regionalisme tradicionalista, un antitipus ètico-històric del sistema de la Restauració». A: Albert BALCELLS [editor]. *El pensament polític català del segle XVIII a mitjans del segle XIX*. Barcelona: Edicions 62.

MARTÍ GILABERT, Francisco (1991). *Política religiosa de la Restauración (1875-1931)*. Madrid: Rialp.

MARTÍ VALLVERDÚ, Josep (1992). «El Partit Liberal català davant la crisi de la restauració (1903-1923)». A: *Actes del Congrés Internacional d'Història. Catalunya i la Restauració, 1875-1923*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages.

MARTIN RAMOS, Josep Lluís (1992). «Guerra i conflictivitat social». A: *Condicions materials i resposta obrera a la Catalunya contemporània*. Sant Quirze de Besora: Associació Gombau de Basora, pp. 155.

MARTÍNEZ-ALCUBILLA, Marcelo [director] (1914-1966). *Diccionario de la administración española*. Madrid: Imprenta del Asilo de Huérfanos del Sagrado Corazón de Jesús.

MARTÍNEZ-CARNER, Pilar (1999). *Els inicis del catalanisme polític i Leonci Soler i March (1858-1932)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

MARTÍNEZ CUADRADO, Miguel (1969). *Elecciones y partidos políticos de España (1868-1931)*. Madrid: Taurus.

MARTÍNEZ CUADRADO, Miguel (1976). *La burguesía conservadora (1874-1931)*. Madrid: Alianza Universidad.

MARTÍNEZ FIOL, David (1988). «Aliadòfils i germanòfils a Catalunya: elements per a comprendre la mobilització catalanista durant la gran guerra, 1914-1918». A: *El catalanisme i la gran guerra (1914-1918), Antologia*. Barcelona: La Magrana i Diputació de Barcelona.

MARTÍNEZ FIOL, David (1991). *Els "voluntaris catalans" a la Gran Guerra (1914-1918)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

MASSOT MUNTANER, Josep (1973). *Aproximació a la història religiosa de la Catalunya contemporània*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

MASSOT MUNTANER, Josep (1975). *L'Església catalana al segle XX*. Barcelona: Curial.

MASSOT MUNTANER, Josep (1978). *L'Església catalana entre la guerra i la postguerra*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor.

MINA, María Cruz (1986). «La escisión carlista de 1919 y la unión de las derechas». A: José Luis GARCÍA DELGADO [editor]. *La crisis de la Restauración: España, entre la Primera Guerra Mundial y la Segunda República*. Madrid: Siglo XXI, pp. 149-164.

MINA, María Cruz (1990). «Elecciones y partidos en Navarra». A: Manuel TUÑÓN DE LARA [director]. *La España de la Restauración. Política, economía, legislación y cultura*. Madrid: Siglo XXI, pp. 111-130.

MIR, Conxita (1985). *Lleida (1890-1936): caciquisme polític i lluita electoral*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

MIR, Conxita (1989-1990). «Dinásticos y antidinásticos en la Cataluña de la Restauración: comentario a los procesos electorales». *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Contemporánea*, nro. 7, p. 101-117.

MIRALPEIX, Concepció (1981). *La premsa de la ciutat de Vic al segle XIX*. Barcelona: Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya.

MIRÓ, Maria-Mercè (1978). *La prosa narrativa de Martí Genís i Aguilar*. Barcelona: Editorial Barcino.

MOLAS, Isidre (1972). *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia* (vol. 1-2). Barcelona: Edicions 62.

MOLAS, Isidre (1972). *El sistema de partits a Catalunya (1931-1936)*. Barcelona: Edicions 62.

MOLAS, Isidre [editor] (2000). *Diccionari dels partits polítics de Catalunya. Segle XX*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

MOLINER PRADA, Antonio (2000). *Fèlix Sardà i Salvany y el integrismo en la Restauración*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.

MOLINS, Joaquim Maria (1985). *Elecciones y partidos políticos en la provincia de Tarragona, 1890-1936* (vol 1 i 2). Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona.

MOLIST POL, Esteban (1964). *El "Diario de Barcelona" (1792-1963), su historia, sus hombres y su proyección pública*. Madrid: Editora Nacional.

MONTERO, Feliciano (1983). *El primer catolicismo social y la "Rerum Novarum" en España (1889-1902)*. Madrid: Espasa Calpe.

MONTERO, Feliciano (1998). «La iglesia católica ante el sistema político de la Restauración». A: Javier TUSELL; Florentino PORTERO [editors]. *Antonio Cánovas y el sistema político de la Restauración*. Madrid: Biblioteca Nueva, pp. 207-229.

MUÑOS, Maria Jesús (1986). «La descomposició del sistema restauracionista (1920-1923). La pèrdua dels valors tradicionals com a simptom». A: M.A. FERRER. *Mentalitat col·lectiva i actuacions econòmiques*. Tarragona: Departament d'Història Contemporània, pp. 85-97.

MUNTANYOLA, Ramon (1976). *Vidal i Barraquer, cardenal de la pau*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

NADAL, Jordi; SUDRIÀ, Carles (1983). «Orígenes de la Caja. La huelga de 1902». A: *Historia de la Caja de Pensiones. "La Caixa" dentro del sistema financiero español*. Barcelona: "La Caixa", p. 19-47.

NOIRET, Serge (1997). «La introducción del sufragio universal y de la representación proporcional en Italia en 1918-1919: una frágil modernización». A: Salvador [coordinador]. *Democracia, elecciones y modernización en Europa. Siglos XIX i XX*. Madrid, Instituto de Cultura Juan Gil Albert/Cátedra, pp. 73-96.

OLCESE, Juan María (2002). «La administración local española durante la Restauración: 'estado de la cuestión'». A: Carlos FORCADELL; Carmen FRÍAS; Ignacio PEIRÓ; Pedro RÚJULA [coordinadors]. *Usos públicos de la Historia. VI Congreso de la Asociación de Historia Contemporánea*. Zaragoza, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Zaragoza, pp. 487-502.

OLIVÉ, Enric (1973). *Ferrer i Guàrdia i la "Escuela Moderna". L'experiència pedagògica de l'anarquisme*. Universitat Autònoma de Barcelona: Tesi Inèdita.

OLLICH, Imma; OCAÑA, Maria; RAMISA, Maties; ROCAFIGUERA, Montserrat de (1995). *A banda i banda del Ter. Història de Roda*. Vic: Eumo.

PALOMARES, Jesus Maria (1993). *La dictadura de Primo de Rivera en Valladolid: nuevos políticos para un nuevo caciquismo*. Valladolid: Secretariado de Publicaciones de la Universidad de Valladolid.

PANADERO MOYA, Carlos (1988). *La época de la Restauración en Albacete (1875-1902)*. Universidad Complutense de Madrid: Tesi Doctoral.

PANYELLA, Vinyet (1981). *Epistolari del Cau Ferrat (1889-1930)*. Sitges: Grup d'Estudis Sitgetans.

PARETO, Vilfredo (1966). *Forma y equilibrio sociales*. Madrid: Ediciones de la Revista de Occidente.

PELEGRÍ, Iolanda (1994). *Miquel Llor. Centenari: 1894-1994*. Barcelona: Generalitat de Catalunya-Departament de Cultura-Institució de les Lletres Catalanes.

PEÑARRUBIA MARQUÉS, Isabel (1991). *Els partits polítics davant el caciquisme i la qüestió nacional a Mallorca (1917-1923)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- PÉREZ, Josep Maria; ALCOBERRO, Agustí (1986-1987). «Les eleccions provincials de 1908 a la Diputació Provincial de Barcelona; districte de Vic-Granollers». *Ausa*, volum XII, p. 36-51.
- PÉREZ-BASTARDAS, Alfred (1999). *Francesc Moragas i la Caixa de Pensions (1868-1935)*. Barcelona: Edicions 62.
- PÉREZ BARÓ, Albert (1974). *Historia de la Cooperación catalana*. Barcelona: Nova Terra.
- PÉREZ BARÓ, Albert (1989). *Història de les cooperatives a Catalunya*. Barcelona: Crítica.
- PÉREZ FRANCESCH, Joan Lluís [editor] (1985). *L'Església i el regionalisme i altres textos: 1887-1899. Josep Torras i Bages*. Barcelona: La Magrana.
- PIÑOL, Josep Maria (1993). *En nacionalcatolicisme a Catalunya i la resistència, 1926-1966*. Barcelona: Edicions 62.
- PLA, Jordi (1990). «Manuel Brunet, l'empordanès de Vic». *Revista de Girona*, nro. 138, pp. 51-55.
- PLA, Josep (1989). *Santiago Rusiñol y su época*. Barcelona: Destino.
- PLADEVALL, Antoni (1980-1981). «Josep Ma Pericas i Morros, arquitecte (Vic, 1881-Barcelona, 1966)». *Ausa*, volum IX, pp. 147-154.
- PLADEVALL, Antoni (1989). *Història de l'Església a Catalunya*. Barcelona: Claret.
- PLADEVALL, Antoni [curador] (2000). *La tercera guerra carlina vista per un liberal. Extractes de la "Crònica" de Joan Camps i Prat, de Seva (1824-1905), amb un apèndix del carlí Josep Molins i Prat*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs.
- PLANAS MARESMA, Jordi (1991). *Propietaris organitzats. Estudi de la Cambra Agrícola del Vallès (1901-1935)*. Granollers: Ajuntament de Granollers.
- PLANAS i MARESMA, Jordi (1994). *Catalanisme i agrarisme. Jaume Maspons i Camarasa (1872-1934): escrits polítics*. Vic: Eumo.

PONCE, Santi (1992). «Ferrocarrils, agricultura i mercat. Els efectes del transport ferroviari a l'economia d'Osona (1875-1924)». A: *Actes del Congrés Internacional d'Història: Catalunya i la Restauració, 1875-1923*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages, pp. 199-203.

PONCE, Santi (1999). *Transformacions agrícoles i canvi social a la comarca d'Osona, segles XVIII-XX*. Vic: Eumo.

POULANTZAS, Nicos (1972). *Poder político y clases sociales en el estado capitalista*. Madrid: Siglo XXI.

PRATS i SALAS, Joan (1990). *El Carlisme sota la Restauració. El partit carlí a la província de Tarragona (1885-1907)*. Tarragona: Diputació de Tarragona.

PRELLES BENÍTEZ, Manuel (1991). «Secularización y enseñanza en España». A: J.L. GARCÍA DELGADO [curador]. *España ante dos siglos (1875-1931). Continuidad y cambio. VII Coloquio de Historia Contemporánea de España dirigido por Manuel Tuñón de Lara*. Madrid: Siglo XXI, pp. 191-212.

PUIGBERT, Joan (1995). *La Girona de la Restauració. Girona, 1874-1923*. Girona: Ajuntament de Girona/Diputació de Girona.

PUJOL BASCO, Ramon (1993). *Torelló, 1931-1975: estudi històric-sociològic d'un poble de la Catalunya interior*. Torelló: Intograf.

RAGUER, Hilari (1976). *La UDC i el seu temps (1931-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

RAMISA, Maties (1985). *Els orígens del catalanisme conservador i "La Veu del Montserrat", 1878-1900*. Vic: Eumo.

RENIU, Josep Maria; GONZÁLEZ, Miquel; CASTELLNOU, Enric (2002). *La política a Osona*. Vic: Eumo.

REQUESENS, Joan [editor] (1994). *Jaume Collell i la llengua catalana, selecció de textos*. Vic-Girona: Eumo-Universitat de Girona.

REVUELTA, Manuel (1991). «La recuperación eclesiàstica y el rechazo anticlerical en el cambio de siglo». A: J.L. GARCÍA DELGADO [curador]. *España entre dos siglos (1875-1931). Continuidad y cambio. VII Coloquio de Historia Contemporánea de España dirigido por Manuel Tuñón de Lara*. Madrid: Siglo XXI, pp. 214-234.

REY REGUILLO, Fernando del (1992). *Propietarios y patronos: la política de las organizaciones económicas en la España de la Restauración (1914-1923)*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

RIAL CARBONELL, Ramon (1999). *Seminari Conciliar de Vic. Aproximació històrica, 1749-1999*. Vic: Seminari Conciliar de Vic.

RIAL CARBONELL, Ramon (2000). «Aproximació a la història del Seminari Conciliar de Vic». A: Ignasi ROVIRÓ ALEMANY. *Diccionari de filòsofs, teòlegs i mestres del Seminari de Vic*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, pp. 11-97.

RIEROLA ROQUÉ, Antoni (1992). «L'intent d'aixecament de Badalona i Berga i el dietari d'un manlleuc: "Mi cautiverio en 1899" de Lluís Rierola i Masferrer». *Manlleu, Festa Major 1992*, pp. 10-16.

RIEROLA, Ramon (1955-1957). «Manuel Brunet i Solà». *Ausa*, vol. 2, pp. 267-268.

RIQUER, Borja de (1977). *Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme (1894-1904)*. Barcelona: Edicions 62.

RIQUER, Borja de (1979). *Regionalistes i nacionalistes (1898-1931)*. Barcelona: Dopesa.

RIQUER, Borja de [director] (1987). *Història de la Diputació de Barcelona* (volums 1-2-3). Barcelona: Diputació de Barcelona.

RIQUER, Borja de (1987). «La vida política catalana». A: DD.AA. *Catalunya i Espanya al segle XIX*. Barcelona: Columna, pp. 19-56.

RIQUER, Borja (1988). «Manuel Duran i Bas i el conservadorisme català sota la Restauració». A: F. ARTAL. *El pensament polític català*. Barcelona: Edicions 62, pp. 87-106.

RIQUER, Borja de (1989-1990). «Persistencia y cambio en la Cataluña de la Restauración». *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Contemporánea*, nro. 7, pp. 119-132.

RIQUER, Borja de [editor] (1990). *Epistolari polític de Manuel Duran i Bas. Correspondència entre 1866 i 1904*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

ROIG ROSICH, Josep Maria (1992). *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

ROMERO MAURA, Joaquín (1976). *'La Rosa de Fuego'. El obrerismo barcelonés de 1899 a 1909*. Barcelona: Grijalbo.

ROMERO, Carmelo (1999). «La suplantación campesina de la ortodosa electoral». A: Pedro RÚJULA; Ignacio PEIRÓ [editors]. *La Historia Local en la España contemporánea*. Barcelona: Departamento de Historia Moderna y Contemporánea de la Universidad de Zaragoza-L'Avenç, pp. 80-98.

ROQUER, Santiago; VILA, Assumpta (1981). *La població d'Osona. Evolució i estructura*. Vic: Eumo.

ROSAS, Fernando (1997). «La crisis del liberalismo portugués y los orígenes del Estado Novo». A: Salvador FORNER [coordinador]. *Democracia, elecciones y modernización en Europa. Siglos XIX i XX*. Madrid, Instituto de Cultura Juan Gil Albert/Cátedra, pp. 109-127.

ROVIRA VIRGILI, Antoni (1999). *Siluetes de catalans*. Barcelona: Proa.

RUIZ ABELLÁN, Eduardo (1989). *Modernización política y elecciones generales en Murcia durante el reinado de Alfonso XIII (1903-1923)*. Universidad de Murcia: Tesi Doctoral.

RUBÍ, Maria Gemma (1990). *Els partits polítics a Manresa en la crisi de la restauració, 1917-1923*. Universitat Autònoma de Barcelona: Treball de Recerca.

RUBÍ, Maria Gemma. (1992). «Alguns suggeriments sobre la modernització política i la desarticulació del torn dinàstic a Catalunya entre 1901 i 1923». A: *Actes del Congrés Internacional d'Història: Catalunya i la Restauració, 1875-1923*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages, pp. 109-114.

RUBÍ, Maria Gemma (1995). *Entre el vot i la recomanació: partits, mobilització electoral i canvi polític a Manresa (1899-1923)*. Manresa: Angle Editorial.

RUEDA, José Carlos [editor] (1998). *Legislación electoral española (1808-1977)*. Barcelona: Ariel.

RUIZ SÁNCHEZ, José Leonardo (1994). *Política e iglesia durante la Restauración. La Liga Católica de Sevilla*. Sevilla: Diputación Provincial de Sevilla.

RÚJULA, Pedro; PEIRÓ, Ignacio [coordinadors] (1999). *La Historia Local en la España contemporánea*. Barcelona: L'Avenç-Universidad de Zaragoza.

SALARICH, Miquel dels Sants (1948). *Esbozo biográfico del Dr. D. Martín Genís y Aguilar*. Vic: Impremta Portavella.

SALARICH, Miquel dels Sants [any ?]. *Notícies biogràfiques per a la formació d'un diccionari de figures vigatanes*. Inèdit: Arxiu Episcopal de Vic.

SALARICH, Miquel dels Sants (1962). *Història del Círcol Literari de Vich*. Vic: Patronato de Estudios Ausonenses.

SALARICH, Miquel dels Sants (1964-1967). «Notícies biogràfiques de les figures de l'Esbart de Vic». *Ausa*, vol. 5, pp. 312-331.

SALARICH, Miquel dels Sants; YLLA-CATALÀ, Miquel dels Sants (1983). *Vigatans il.lustres*. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs.

SALLÉS BONASTRE, Anna Maria (1980). *La formació de l'Esquerra Republicana de Catalunya i la lluita per l'autonomia de Catalunya*. Universitat Autònoma de Barcelona: Tesi Doctoral.

SALMERON GIMÉNEZ, Francisco Javier (1997). *El caciquismo en la zona norte de Murcia (1891-1910): bases sociales del poder local en los distritos electorales de Cieza, Yecla y Mula*. Universidad de Murcia: Tesi Doctoral.

SALVADOR, Eugènia [coordinadora] (1989) *Les eleccions legislatives i municipals a Barcelona, 1810-1986, context polític i resultats electorals*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

SÁNCHEZ JIMÉNEZ, José (1980). «La acción social cristiana en el último decenio del siglo XIX: las repercusiones de la *Rerum Novarum* en España». *Cuadernos de Historia Moderna y Contemporánea*, nro. 1, pp. 123-140.

SAURA, Víctor (1998). *Carlins, capellans, cotoners i convergents. Història d'El Correo Catalán (1876-1985)*. Barcelona: Diputació de Barcelona/Col.legi de Periodistes de Catalunya.

SECO SERRANO, Carlos (1995). *La España de Alfonso XIII. El estado y la política (1902-1931)*. Madrid: Espasa-Calpe.

SEGURA, Antoni (1993). *Burguesia i propietat de la terra a Catalunya en el segle XIX. Les comarques barcelonines*. Barcelona: Curial.

SELLÉS, Magda (2000). *El Foment del Treball Nacional (1914-1923)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

SERRA BARDOLET, Guillem (1980-1981). «Joan Anglada, advocat i jurista». *Ausa*, volum 9, pp. 11-14.

SERRA ROTÉS, Rosa (2000). *Colònies tèxtils de Catalunya*. Manresa: Angle Editorial i Caixa de Manresa.

SERRALLONGA, Joan (1977). *Eleccions i partits polítics a la Plana de Vic: 1931-1936*. Universitat Autònoma de Barcelona: Tesi de llicenciatura.

SERRALLONGA, Joan (1992). «La vida i la mort a la Catalunya treballadora: Osona, 1880-1920». A: *Condicions materials i resposta obrera a la Catalunya contemporània*. Sant Quirze de Besora: Associació Gombau de Basora, pp. 13-153.

SERRALLONGA, Joan (1998). *Sant Quirze de Besora (De 1714 a l'actualitat)*. Vic: Eumo.

SIERRA, María (1993-1994). «El clientelismo y el sistema político de la restauración: la 'contribución' de las clases medias». *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Contemporánea*, nro. 10-11, pp. 55-66.

SOBREQUÉS, Jaume; PÉLAEZ, Manuel J.; VILANOVA, Francesc; SORIANO, Maria (1989). *Epistolari de Lluís Nicolau d'Olwer amb Ramon d'Abadal i de Vinyals i amb Ferran Valls i Taberner: 1905-1933*. Barcelona: Promocions Publicacions Universitàries.

SOBREQUÉS, Jaume; PELAEZ, Manuel J.; VILANOVA, Francesc; TOMAS, Manuel (1992). *Epistolari de Raimon d'Abadal i Calderó amb Ramon d'Abadal i de Vinyals i amb Ferran Valls i Taberner: 1909-1940*. Barcelona: Promocions Publicacions Universitàries.

SOLÀ, Fortià (1948). *Història de Torelló* (volum 2). Barcelona: Gràfiques Marina.

SOLÀ, Fortià (1993). *Biografia de Josep Torras i Bages*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Barcelona.

SOLÀ GUSSINYER, Pere (1978). *Els ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya, 1909-1939*. Barcelona: La Magrana.

SOLÀ GUSSINYER, Pere (1983). *Cultura popular, educació i societat al nord-est català*. Girona: Col·legi Universitari de Girona.

SOLÀ GUSSINYER, Pere (1993). *Història de l'associacionisme català contemporani: Barcelona i comarques de la seva demarcació*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

SOLÀ SALA, Josep (1992). «Història de la llangonissa de Vic». A: *La llangonissa de Vic. Del rebost del pagès a la taula del rei*. Vic: Casa Riera Ordeix, pp. 13-30.

SUNYOL GENÍS, Joan; MASFERRER SOLÀ, Ramon (1986). «75 anys d'excursionisme vigatà, 1911-1986». *Revista Vic*, mes de juny, pp. 19-23.

SUBIRÀ, Joan (1982). *La premsa a Granollers (1882-1982)*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

TARDÀ, Joan (1991). *Republicans i catalanistes al Baix Llobregat a principi del segle XX*. Barcelona: Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat/Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

TARRAGONA, Josep Maria (1998). *Vidal i Barraquer: de la República al Franquisme*. Barcelona: Columna.

TAVARES DE ALMEIDA, Pedro (1997). «Reformas electorales y dinámica política en el Portugal liberal (1851-1910) ». A: Salvador FORNER [coordinador]. *Democracia, elecciones y modernización en Europa. Siglos XIX i XX*. Madrid, Instituto de Cultura Juan Gil Albert/Cátedra, pp. 97-108.

TAVERA, Susanna (1992). *Solidaridad Obrera. El fer-se i desfer-se d'una diari anarco-sindicalista (1915-1939)*. Barcelona: Col·legi de Periodistes i Diputació de Barcelona.

TERMES, Josep; COLOMINES, Agustí (1992). *Les Bases de Manresa de 1892 i els orígens del catalanisme*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

TERMES, Josep (1971). *Anarquismo y sindicalismo en España. La Primera Internacional (1864-1881)*. Barcelona: Ariel.

TERMES, Josep (1987). «De la revolució de setembre a la fi de la guerra civil, 1868-1939». A: Pierre VILAR [director]. *Història de Catalunya*. (volum 6). Barcelona: Edicions 62.

TERMES, Josep; ALQUÉZAR, Ramon (1989). *Historia del socialismo español (1909-1931)* (volum 2). Barcelona: Conjunto Editorial.

TERMES, Josep (1999). *Les arrels populars del catalanisme*. Barcelona: Empúries.

TERMES, Josep (2000). *Història del catalanisme fins al 1923*. Barcelona: Pòrtic.

TERRADES, Ignasi (1979). *La colònia industrial com a particularisme històric: l'Ametlla de Merola*. Barcelona: Laia.

TORNAFOCH, Xavier (1996). «Diari de Vic (1930-1934): un factor de dinamització cultural i social». *L'Avenç (Plecs d'Història Local)*, nro. 209, pp. 36-38.

TORNAFOCH, Xavier (1997). «Francesc Maria Masferrer i el "Diari de Vic" (1930-1934)». *Ausa*, nro. 137, pp. 185-208.

TORNAFOCH, Xavier (1999). «La radicalització del nacionalisme català (1922-1936). Aproximació a la biografia política de Francesc Maria Masferrer». *L'Avenç*, nro. 242, pp. 82-85.

TORNAFOCH, Xavier (2000). *Francesc Maria Masferrer: política i ciutadania*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

TORRAS i BAGES, Josep (1990). *Obres completes* (volum 7). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

TORRAS i BAGES, Josep (1995). *Epistolari* (volum 2). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

TORTELLA, Gabriel (2000). *La revolución del siglo XX*. Madrid: Taurus.

TOWNSON, Nigel (1994). *El Republicanismo en España, 1830-1977*. Madrid: Alianza Editorial.

TRESERRA, Montserrat (1984). «Osona, una comarca cap a la dreta? Anàlisi del comportament electoral: 1931-1936 i 1977-1982». A: DD.AA. *El comportament electoral a l'Estat espanyol*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Edicions de la Magrana, pp. 196-242.

TRESERRA, Montserrat (1992). *Identitat nacional i opció de vot, una aproximació a la comprensió del comportament electoral a Catalunya*. Universitat Autònoma de Barcelona: Tesi Doctoral.

TUÑÓN DE LARA, Manuel; NUÑEZ DE ARENAS, Manuel (1970). *Historia del movimiento obrero español*. Barcelona: Nova Terra.

TUÑÓN DE LARA, Manuel (1974). *La España del Siglo XX. La quiebra de una forma de Estado (1898-1931)* (volum 1). Barcelona: Laia.

TUÑÓN DE LARA, Manuel (1992). *Poder y sociedad en España, 1900-1931*. Madrid: Espasa-Calpe.

TUSELL GÓMEZ, Javier (1973). *La reforma de la administración local en España, 1900-1936*. Madrid: Instituto de Estudios Administrativos.

TUSELL GÓMEZ, Javier (1976). *Oligarquía y caciquismo en Andalucía (1890-1923)*. Barcelona: Planeta.

TUSELL GÓMEZ, Javier (1977). *La crisis del caciquismo andaluz (1923-1931)*. Barcelona: Planeta.

TUSELL GÓMEZ, Javier (1987). *Radiografía de un golpe de estado. El ascenso del general Primo de Rivera*. Madrid: Alianza.

TUSELL GÓMEZ, Javier (1994). *Antonio Maura: una biografía política*. Madrid: Alianza.

TUSELL GÓMEZ, Javier (1997). «Los intentos reformistas de la vida política durante el reinado de Alfonso XIII». A: Salvador FORNER [coordinador] *Democracia, elecciones y modernización en Europa. Siglos XIX y XX*. Madrid, Instituto de Cultura Juan Gil Albert/Cátedra, pp. 295-312.

TUSELL GÓMEZ, Javier (1998). *Del 98 a la proclamación de la República*. Madrid: Taurus.

VALVERDE, Elías (1983). *Evocació biogràfica de Miquel Llor*. Barcelona: Pòrtic.

VARELA ORTEGA, José (1977). *Los amigos políticos. Partidos, elecciones y caciquismo en la Restauración (1875-1900)*. Madrid: Alianza Editorial.

VARELA, José; MEDINA, Luis (2000). *Elecciones, alternancia y democracia*. Madrid: Biblioteca Nueva.

VARELA ORTEGA, José (2001). *El poder de la influencia. Geografía del caciquismo en España (1875-1923)*. Madrid: Marcial Pons-Centro de Estudios Políticos y Constitucionales.

VERGÉS PÉREZ, M. Isabel (1991). *Roda de Ter, 1820-1909. Una població industrial a Catalunya*. Universitat Autònoma de Barcelona: Treball de Recerca.

VILLA ARRANZ, Juan (1997). *Las élites y el poder en la crisis del primer tercio del siglo. Relaciones sociales y actores colectivos en Palencia (1914-1936)*. Universidad de Valladolid: Tesi Doctoral.

VIDAL PIETX, Ramon (1983). *Memòries d'un vell infant incorregible* (recull primer). Centelles: Impremta Moderna.

VIDAL PIETX, Ramon (1984). *Memòries d'un vell infant incorregible* (recull segon). Centelles: Impremta Moderna.

VIDAL PIETX, Ramon (1997). *Memòries d'un vell infant incorregible* (recull novè). Centelles: Impremta Moderna.

VIDAL PIETX, Ramon (1998). *Memòries d'un vell infant incorregible* (recull desè). Centelles: Impremta Moderna.

VILA, S. (1999). *Sardà i Salvany: els anys de joventut i l'experiència del Sexenni (1871-74). Formació i primeres passes com a propagandista catòlic*. Universitat de Girona: Treball de Recerca Inèdit.

VILA-ABADAL, Jordi (1990). *El doctor Lluís Vila d'Abadal i el seu temps*. Barcelona: La Llar del Llibre.

VILANOVA, Francesc (1992). *Raimon d'Abadal i Calderó*. Barcelona: Labor.

VILANOVA, Francesc (1989). «Els Abadal, una nissaga de pagesos a la plana de Vic». A: *Ramon d'Abadal i de Vinyals. Commemoració del seu naixement*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, pp. 91-122.

VILANOVA, Francesc (1996). *Ramon d'Abadal: entre la història i la política (1888-1979)*. Lleida: Pagès Editors.

VILANOVA, Mercè (1986). *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República. Orientació del vot, participació i abstenció*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill-La Magrana.

UCELAY DA CAL, Enric (1992). «La iniciació permanent: nacionalismes radicals a la Catalunya de la Restauració». A: *Actes del Congrés Internacional d'Història: Catalunya i la Restauració, 1875-1923*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages, pp. 127-134.

UCELAY DA CAL, Enric (1992). «Provincialistes contra dualistes: la dictadura de Primo de Rivera i Catalunya vista a través de la província de Girona». A: DD.AA. *La dictadura de Primo de Rivera. Estudis sobre les comarques gironines*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona, pp. 5-46.

YANINI, Alicia (1984). *El caciquisme*. València: Edicions Alfons El Magnànim.

YETANO, Ana (1988). *La enseñanza religiosa en la España de la Restauración (1900-1920)*. Barcelona: Anthropos.

2.- Fonts.

2.-1. Arxius Públics

Arxiu Històric Municipal de Vic (AHMV):

- Bans (1900-1925).
- Cens Electoral (1901-1909).
- Correspondència rebuda (1914-1921).
- Correspondència rebuda (1924-1932).
- Correspondència del delegat governatiu del partit de Vic de temps de la dictadura [1924-1928]
- Contribucions. Matrícula de Comerç i Indústria. Altes-Baixes (1899-1900).
- Edictes i bans (1848-1950).
- 1901-1922. Eleccions municipals.
- 1898-1901. Eleccions de diputats provincials.
- Eleccions de diputats a Corts (1899-1905) i de senadors (1899-1905).
- 1903-1907. Eleccions de diputats a Corts [Expedient general de les eleccions a Corts del 1905]
- Expedients d'empleats 1924 i expedient d'Antonio Soler de Haro 1957.
- Junta de Reformes Socials (1900-1912).
- Instàncies de celebració de reunions de caràcter públic, social i recreatiu (1927-1928).
- Instàncies vàries (1918-1928).
- Llibre d'Actes del Ple Municipal (1899-1931).
- Padró del cens (1900); Contribució territorial (1894-1900).
- Reformes Socials. Treball (1919-1939).
- Reglaments d'entitats econòmiques i socials (1919-1929).
- Societats, 1933-1944.
- Societats de Vic [1919-1929]
- Societats, cens obrers, qüestions socials (s. XIX-XX).
- Societats Obreres (1900-1920).
- Treball (1928-1931).
- Vàries constitucions d'ajuntaments i afers polítics (s. XIX-1939).

Arxiu Municipal de Torelló (AMT):

- Eleccions. Cens electoral (1901-1924).

Arxiu Històric Municipal de Manlleu (AHMM):

- Censos electorals, 1900-1923 (Governació 46 i 47).

Arxiu Nacional de Catalunya (ANC):

- Fons de Narcís Verdaguer i Callís (Correspondència rebuda, 1900-1907; Homenatge a Narcís Verdaguer i Callís, 15 març 1914; Activitats polítiques, 1911-1916; Esborranys de discursos)
- Fons de Francesc Cambó (Correspondència rebuda, 1908-1932).
- Fons de Manuel Duran i Bas-Lluís Duran i Ventosa (Correspondència rebuda per Lluís Duran i Ventosa de Francesc Cambó, 1905-1930).
- Fons d'Enric Prat de la Riba (Correspondència rebuda de Francesc Cambó, 1902-1917).

Arxiu de la Diputació Provincial de Barcelona (ADPB):

- Àrea de Govern: Lligalls 2394, 2395, 2669 i 2670.

Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona (AHGCB):

- Expedients d'associacions del Govern Civil de Barcelona (1900-1931).

Arxiu del Registre de la Propietat de Vic (ARPV):

- “Índice de personas por riguroso orden alfabético tanto en los apellidos como en los nombres correspondientes al Ayuntamiento de Vich dado por el Registrador que inscribe [Ignacio Pereira]” (17 gener 1919).

Biblioteca Joan Triadú de Vic - Col.lecció Local (BJTV-CL):

- “Programes de Festa Major de Vic” (1900-1921)

2.-2. Arxius Privats

Arxiu Abadal del Pradell (AAP):

- Fons de Ramon d'Abadal i de Vinyals (Correspondència rebuda, 1908-1931).

Arxiu del Casino de Vic (ACV):

- Llibres d'Actes de la Junta General de Socis (1900-1931)

Arxiu del Centre Industrial de Vic (ACIV):

- Llibres d'Actes de la Junta General de Socis (1924-1931)

Arxiu Episcopal de Vic (AEV):

- Aspectes polítics-Festes (1901-1935)
- Aspectes polítics (1843-1913)
- Aspectes electorals (1914-1936)
- Correspondència general (1900-1932)
- Crides i sàtires (1917-1938)

Arxiu Rocafiguera de Vic (ARV):

- Correspondència rebuda per Josep Rocafiguera i per Concepció Vila (1900-1919)

2.-3. Publicacions periòdiques

Vic

- *L'Amic del Papa. Butlletí de l'Obra Diocesana del diner de Sant Pere* (1908)
- *Arxiu del Conservatori Municipal de Música y de la Societat Vigatana de Concerts* (1915-1917)
- *Ausetania* (1900-1932)
- *Boletín de la Cámara Oficial de la Propiedad Urbana de Vich* (1922-1928)
- *Boletín Oficial Eclesiástico* (1900-1931)
- *Butlletí del Centre Excursionista de Vich* (1912-1928)
- *Diari de Vich* (1930-1931)
- *La Comarca* (1900)
- *La Comarca de Vich* (1919-1932)
- *La Cuña. Periódico defensor de los intereses de los obreros del ramo de elaborar madera* (1905)
- *L'Esbarjo Marià* (1922)
- *Gazeta Montanyesa* (1905-1914)

- *Gazeta de Vich* (1914-1931)
- *Gazeta Vigatana* (1904-1905)
- *Hoja para la obrera* (1920-1931)
- *La Justicia. Semanario Socialista-Republicano* (1905-1907)
- *La Libertad. Semanario Socialista Obrero* (1919)
- *Lluita. Portaveu d'Esquerra Republicana de Catalunya i del Sindicat Agrícola Plana de Vic* (1932-1933)
- *El Norte Catalán* (1899-1915)
- *El Nostre Ideal. Portaveu mensual de l'Agrupació Sardanista de Vich* (1931-1934)
- *Palestra. Publicació mensual de l'Acadèmia del Beat Almató (Seminari de Vich)* (1930-1934)
- *La Plana de Vich* (1899-1904)
- *Programa de la Festa Major de Vic* (1900-1930)
- *Revista de la Cambra Agrícola Ausetana* (1906-1930)
- *Revista de l'Orfeó Vigatà* (1920-1924)
- *Revista de Vich* (1917-1919)
- *Sembrar. CNT-AIT. Órgano semanal de los sindicatos de la comarca de Vic, Ter y Freser* (1931-1933)
- *La Veu del Montserrat* (1898-1902)
- *Vic* (1934)

Manlleu

- *El Ter* (1897-1901)
- *El Faro de Puig-Agut* (1903)

Torelló

- *La Veu del Ter* (1930)

Barcelona

- *Anales de la Caja de Pensiones para la Vejez y de Ahorros* (1926)
- *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (1900-1931)
- *El Correo Catalán* (1901-1931)
- *L'Esperantista Català* (1924)
- *L'Esquella de la Torratxa* (1921)
- *El Matí* (1929-1931)
- *El Poble Català* (1904-1917)
- *La Publicidad* (1901-1922) *La Publicitat* (1922-1931)
- *La Vanguardia* (1901-1931)
- *La Veu de Catalunya/Diari de Catalunya* (1900-1931)

- *Revista dels Estudis Universitaris Catalans* (1907-1918; 1926-1931)
- *La Paraula Cristiana* (1925-1930)
- *Solidaridad Obrera* (1930)

2.-4. Fonts orals

- Entrevista Jesús Ortiz i Mora (05-02-2001)
- Entrevista Ramon Masferrer i Solà (13-02-2001)